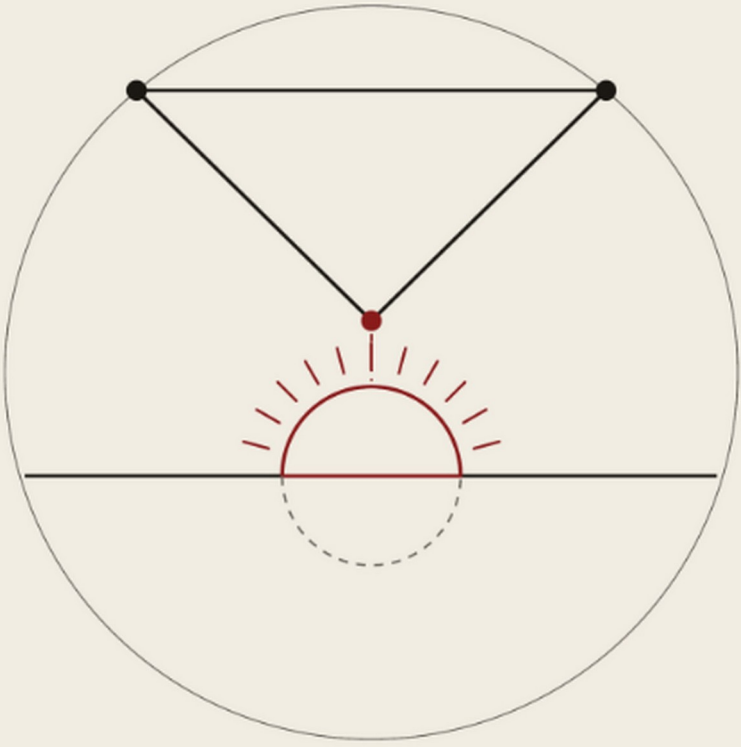
VASILE LOVINESCU

Scrisori crepusculare

Editura Rosmarin
București, 1995

Ediție critică adnotată

Vasile Lovinescu

Scrisori crepusculare

Editura Rosmarin, București, 1995

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Nota ediției

Textul urmează ediția Editura Rosmarin, București, 1995, îngrijită de Florin Mihăescu și Roxana Cristian, cu nota lor de la începutul volumului (reprodusă aici, p. 2); coperta ediției: Corvin Cristian — fotografia autorului pe un fond cu scrisul lui de mână. Volumul adună scrisori ale lui Vasile Lovinescu din anii 1961–1984 — cele mai multe către Roxana Cristian, celelalte către prieteni din grupul de studii tradiționale de la Fălticeni și București — și se încheie cu «Agarttha Fălticeneană» (p. 169–186), amintirea uneia dintre îngrijitoare (după toate semnele, Roxana Cristian) despre ultimele vizite la doamna Lovinescu, pusă de editori «în loc de postfață». Transcrierea s-a făcut vizual, pagină cu pagină, după exemplarul tipărit, fără recunoaștere automată a caracterelor; au fost transcrise toate paginile de text (2, 5–186). Pagina de titlu, colofonul și pagina de reclamă editorială de la sfârșit nu fac parte din text.

Scrisorile și datele lor

Fiecare scrisoare începe, ca în original, cu locul și data, așa cum le-a scris autorul («Folticeni», «Fălticeni», «București»; «24,IX.72», «Beiram, 1398, 15.9.77», «Vara, 1978»), și se încheie cu semnătura lui: «V. Lovinescu», «L.», «Ilu», «A. Q.» (ʿAbd al-Qādir, numele lui inițiatic) sau semnătura arabă. Ediția de față grupează scrisorile pe ani, sub titluri ale editorului («Scrisorile din 1977» etc.), care nu sunt în ediția din 1995; în cuprinsul ediției tipărite fiecare scrisoare apare cu data ei. Ordinea este a ediției din 1995, chiar acolo unde nu e strict cronologică (scrisoarea din 24 noiembrie 1972 stă înaintea celei din 9 noiembrie).

Ortografia și punctuația

Ediția din 1995 a publicat scrisorile «în forma și cu ortografia autorului, cu excepția unor mici îndreptări de punctuație»; ediția de față păstrează și ea grafia autorului — «trebue», «acelaș», «Folticeni», «Noembrie», «deaceia» — care nu e

greșeală de tipar. S-au îndreptat numai: spațiile dinaintea semnelor de punctuație (în românește, : ; ! ? , se pun imediat după cuvânt; în pasajele franțuzești s-a păstrat norma lor), spațiile care lipseau după punct și virgulă, și greșelile evidente de culegere, date mai jos.

Greșelile de tipar

Greșelile evidente de culegere ale ediției din 1995 au fost îndreptate și se dau aici toate, ca să poată fi controlate: p. 2: „ăvut” → „avut”; p. 12: „necear” → „necesar”; p. 14: „corespondances” → „correspondances”; p. 14: „doivent être adressée” → „doivent être adressés”; p. 14: „Mai à l’opposé” → „Mais à l’opposé”; p. 14: „phisique” → „physique”; p. 14: „plutôt etre” → „plutôt être”; p. 14: „sons humus ambient” → „son humus ambiant”; p. 14: „mystèrieuse” → „mystérieuse”; p. 14: „métaphisique” → „métaphysique”; p. 14: „succint” → „succinct”; p. 14: „exrag” → „extrag”; p. 15: „toi même” → „toi-même”; p. 17: „1067” → „1967”; p. 17: „Silburna” → „Silburn”; p. 19: „ca si celelalte” → „ca și celelalte”; p. 21: „tebuie” → „trebuie”; p. 22: „inversă e Iordanului” → „inversă a Iordanului”; p. 25: „necomformist” → „neconformist”; p. 26: „24 Novembre” → „24 Noembrie”; p. 27: „Fiammeta” → „Fiammetta”; p. 27: „Supozițile” → „Supozițiile”; p. 29: „arteziene..” → „arteziene.”; p. 29: „V.Lovinescu” → „V. Lovinescu”; p. 30: „Aceste fiind zise” → „Acestea fiind zise”; p. 31: „infinitezimal, Deci” → „infinitezimal. Deci”; p. 32: „"..Moldova” → „"...Moldova”; p. 36: „înr-o” → „într-o”; p. 37: „numaște” → „numește”; p. 38: „adevar” → „adevăr”; p. 38: „sfrșit” → „sfârșit”; p. 38: „se refléte” → „se reflète”; p. 43: „sacertotală” → „sacerdotală”; p. 43: „umane:.” → „umane:”; p. 45: „ne indreptățește” → „ne îndreptățește”; p. 45: „Făt -Frumos” → „Făt-Frumos”; p. 47: „Ii simt” → „Îi simt”; p. 49: „îndelungată,.a” → „îndelungată, a”; p. 51: „Fallstaff” → „Falstaff”; p. 54: „o captivitatea” → „o captivitate”; p. 57: „psiho -fizice” → „psiho-fizice”; p. 58: „incoprehensibil” → „incomprehensibil”; p. 62: „semnifictiv” → „semnificativ”; p. 62: „Cred ca știi” → „Cred că știi”; p. 63: „1o.8.77” → „10.8.77”; p. 63: „distanță dintre noi” → „distanța dintre noi”; p. 69: „printe” → „printre”; p. 80: „versetuluui” → „versetului”; p. 85: „modualțiunile” → „modulațiunile”; p. 88:

„und D” → „un D”; p. 92: „bârlogul meu,.pe” → „bârlogul meu, pe”; p. 95: „intersanta” → „interesanta”; p. 95: „imprsia” → „impresia”; p. 95: „compediu” → „compendiu”; p. 96: „Atlandidei” → „Atlantidei”; p. 96: „Alkynoas” → „Alkynoos”; p. 97: „ininte” → „înainte”; p. 103: „suficentă” → „suficientă”; p. 104: „conpulsând” → „compulsând”; p. 105: „plentitudine” → „plenitudine”; p. 106: „relitate” → „realitate”; p. 107: „ce-nsemează” → „ce-nseamnă”; p. 111: „poti” → „poți”; p. 113: „noastra” → „noastră”; p. 114: „relizarea” → „realizarea”; p. 116: „preocuparile” → „preocupările”; p. 117: „excluzivă” → „exclusivă”; p. 118: „îndărărtul” → „îndărătul”; p. 120: „sacredoțiu” → „sacerdoțiu”; p. 120: „suficentă” → „suficientă”; p. 121: „toții zeii” → „toți zeii”; p. 121: „a ieși Ahile” → „a ieșit Ahile”; p. 122: „volatizează” → „volatilizează”; p. 130: „Asscendit” → „Ascendit”; p. 130: „relitate” → „realitate”; p. 133: „Mioritei.” → „Mioriței.”; p. 134: „cobănașului” → „ciobănașului”; p. 134: „acesorii” → „asesorii”; p. 135: „Ancines” → „Anciens”; p. 136: „Îns,” → „Însă,”; p. 143: „Luz--ul” → „Luz-ul”; p. 146: „prietană” → „prietenă”; p. 148: „dacât” → „decât”; p. 151: „Britanorum” → „Britannorum”; p. 154: „doarece” → „deoarece”; p. 154: „apromixație” → „aproximație”; p. 154: „tendintă” → „tendință”; p. 156: „Herculanun” → „Herculanum”; p. 157: „postale” → „poștale”; p. 159: „Vortextul” → „Vortexul”; p. 159: „timporal” → „temporal”; p. 173: „vremri” → „vremuri”; p. 181: „descotoresesc” → „descotorosesc”; p. 182: „ultimle” → „ultimele”. Două rânduri culese de două ori, la trecerea de la o pagină la alta, au fost păstrate o singură dată: «pediu indigest de bune intenții neaplicabile. Socrate nu a» (p. 95–96) și «dar și în orice fragment de schelet, în fiecare bucată de» (p. 143–144). Versul «Și odihna vântului» (p. 142), tipărit de două ori, a fost lăsat ca în carte: poate fi refrenul cântecului citat.

Araba și facsimilele

Scrisorile au, mai ales din 1977 încolo, invocații, saluturi și semnături în arabă scrise de mâna autorului — «al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» („Lauda lui Dumnezeu, Celui Unul”), «salām ʿalaykum yā Rūksānā» („Pace ție, Roxana”), «ʿAbd al-Qādir», «Ilu» în litere arabe —, și câteva pagini de manuscris reproduse

în facsimil. Ediția din 1995 le-a fotocopiat «ca atare, urmând ca specialiștii să le explice»; ediția de față le reproduce ca imagini, decupate din scan la 400 dpi și curățate, la mărimea lor din carte, și pune sub fiecare o legendă cu transliterarea și traducerea (la facsimile, ce scrisoare reproduc și cum se deosebesc de textul tipărit). Cuvintele arabe culese în rând primesc notă. Sunt 75 de imagini, între care și desenele autorului (triunghiul Isis–Osiris–Horus, monograma, svastica, fațada bisericii lui Rareș de la Baia, planul satului Baia, Yin-Yang-ul cu guelfii și ghibelinii) și gravurile din cartea lui Jack Lindsay și din Jung, copiate de el.

Marcajul paginilor

În text, marcajul [52 (58)] arată întâi pagina ediției de față, apoi, în paranteză, pagina ediției din 1995. Așa poate fi citată și ediția electronică, și cea tipărită.

Notele

Cele șapte note ale editorilor din 1995 (cu asterisc) își păstrează locul și semnul; trimiterile autorului «(1)», «(2)» rămân în text, ca în original. Notele ediției de față — traduceri, identificări de surse, de versuri și de persoane, texte canonice, trimiteri biblice și la glosar — sunt marcate (trad.), (sursa), (vers.) și (glosar). Persoanele pomenite în scrisori sunt identificate numai unde se poate face sigur; altfel nota spune «probabil» sau «pare».

Traducerile

Toate pasajele și termenii în alte limbi pe care autorul nu-i traduce — franceză, latină, germană, italiană, engleză, greacă, sanscrită, arabă, ebraică, persană — au primit traducere în notă, cu sensul lor tradițional.

Textul canonic al citatelor

Când autorul citează din memorie, textul lui rămâne neatins în corp, iar nota dă forma canonică, verificată la izvor: Rilke («Sonette an Orpheus» I, 3; elegia a opta, nu a șaptea, cum scrie autorul), Villiers de l’Isle-Adam, Dante după ediția Petrocchi, Leopardi («L’infinito», pus de autor pe seama lui

Dante), Shakespeare, Goethe, Hölderlin, Byron, Eminescu, «Miorița» după Alecsandri. Tot acolo se îndreaptă atribuirile greșite: «epitaful șogunului Tokugawa» (p. 104–105) este finalul poemului lui Robert Browning «A Grammarian's Funeral» (1855); numele «Mi-ka-El» înseamnă „Cine e ca Dumnezeu?".

Trimiterile biblice

Locurile scripturare se dau în nota ediției după textul Bibliei sinodale de pe bibliaortodoxa.ro și trimit la capitolul respectiv; unde autorul citează altfel decât Biblia sinodală (de pildă II Paralipomena 34, cu «privighetorilor» în loc de «supraveghetorilor»), nota o spune.

Glosarul

La sfârșitul cărții se află un glosar unificat de 306 termeni, cu douăzeci și două de articole dezvoltate pentru noțiunile pe care se sprijină scrisorile: Tradiția Primordială, Agarttha, Graalul, Fenixul, Privighetoarea, Coarda de argint, Luz, Apūrva, secțiunile transversale, Metafizica Gestului, Miorița, Khidr, Arcadia, Marele Pan, Umidul radical, Păzitorul Pragului, Luceafărul, Uroboros, Șekhina, moartea inițiatică, analogia în sens invers și vestigium pedis. În ediția electronică, fiecare apariție a unui termen de glosar — și în formele lui flexionare — e legată de articolul lui, iar prima apariție din fiecare capitol are o notă pop-up cu articolul întreg; în ediția tipărită, la prima apariție din carte, nota trimite la pagina glosarului.

Legăturile

Pentru operele citate se dau legături către ediții în acces liber — peste o sută treizeci —, verificate una câte una: Wikisource în limba originalului, Project Gutenberg și Projekt Gutenberg-DE, Perseus, sacred-texts, Internet Archive; pentru celelalte cărți ale lui Vasile Lovinescu, paginile lor de pe vasilelovinescu.eu. Operele autorilor încă protejați de drepturi (Guénon intră în domeniul public; Jünger, Sadoveanu, Eliade, Jung, Burckhardt, Schuon nu) rămân fără legătură. În ediția tipărită fiecare legătură are alături un cod QR.

Coperta

Coperta urmează litera seriei — crem, chenar dublu, capitale spațiate, titlu roșu cursiv — cu un desen propriu, geometric, pornit de la desenul autorului din prima scrisoare (p. 5): triunghiul cu vârful în jos — Isis, Osiris și, la vârf, Horus —, deasupra unui soare la asfințit, pe jumătate sub orizont. Coperta ediției din 1995 (Corvin Cristian) se reproduce ca planșă înaintea textului.

Ce a rămas de verificat

Câteva izvoare și persoane n-au putut fi identificate sigur și sunt formulate prudent în note: sonetul «Cerbul», pus pe seama lui Blaga; versurile «Hölderlin recuperat» (p. 60); cântecul privighetorii din Meyrink; câteva pasaje din Jünger și Sadoveanu; versurile «Codru frate cu românul…» puse pe seama lui Eminescu; maximele atribuite lui Pascal și lui Goethe; «dictonul taoist» și poemul taoist în franceză; persoanele Dudu, Mayer, Ilioaia, Offemberg, Groza, Ziff, Schwarzenberg, René Mutel; destinatarul unor scrisori adresate «Dragă prietene» (pare Florin Mihăescu); câteva cuvinte arabe din semnăturile de la p. 79, 85 și 100; autorul textului «Agarttha Fălticeneană».

CUPRINS

Notă asupra ediției din 1995.....15

Scrisorile din anii 1961–1968.....17

7 August, 1961.....17
4 Septembrie 1961.....18
1962.....23
19.VI.62.....23
Folticeni · 3 Septembrie, 1962.....27
Folticeni · 24.VI.1964.....28
Folticeni · 1 August, 1964.....30
Folticeni, · 16 Iulie, 1965.....31
1966.....36
Fălticeni, · 17 Octombrie, 1966.....38
Folticeni, · 23 Iulie, 1967.....39
Folticeni, · 11 August, 1967.....39
Folticeni · 11 Octombrie, 1967.....41
Folticeni, · 8 August, 1968.....43
Folticeni · 21 Octombrie, 1968.....45
10.12.68.....46

Scrisorile din anii 1972–1975.....17

Folticeni, · 31 Iulie,1972.....54
24,IX.72.....56
Folticeni · 24 Noembrie,1972.....58
Folticeni · 9 Noembrie,1972.....58
Folticeni · 18 Septembrie, 74.....63
Folticeni, · 23VI,1975.....64
Folticeni · 25.7.75.....66

Scrisorile din 1976.....69

București · 3.III.1976.....69
București · 10.III.’76.....70
Folticeni · 29.06.76 Lacuri.....70
Folticeni · 16.7.76.....74
Folticeni, · 19 Iulie,1976.....74
Folticeni · 20.10.76.....77
București · 15.XI.76.....79

București 1976.....81
București · 19.XI.76.....83
București · Noembrie 1976.....87
București · Noembrie 1976.....96
București · 24.XII.1976.....99
București · 1976, ultima zi.....100

Scrisorile din 1977.....69

București · 4.I.77.....101
București · 17.I.77.....101
București · 12.3.77.....103
București · Martie, 1977.....105
București · Aprilie,1977 Noaptea.....109
București · Aprilie, 1977.....112
București · Aprilie, 1977.....116
București · 1.5.77.....123
București · 5.5.77.....124
Folticeni · 20 Iulie 1977.....124
Fălticeni · 10.8.77.....128
16.08.77.....130
Fălticeni · 21.08.77.....134
Folticeni · Beiram,1398,15.9.77.....138
Folticeni · 2.10.77.....140
Folticeni.....145
Folticeni · 3.XI.77.....150
București · 12 Noembrie 1977.....150
București · 26.XII.77.....154
București · 30.XII.77.....156

Scrisorile din 1978.....69

București · 23.II.78.....159
București · 27.II.1978.....164
Fălticeni · 1978.....166
București · 2.4.1978.....168
București · Mai 1978.....168
Folticeni.....175
Fălticeni · Vara,1978.....177
Fălticeni · Vara,1978.....177
Vara, 1978.....184
Vara, 1978.....190

31.07.78....192
Fălticeni · Vara,1978....196
Folticeni, · 20.9.1978....198
Fălticeni · 20.IX.78....208
Fălticeni · 3.10.1978....208
Fălticeni · 19.10.1978....210
Fălticeni · 30.10.78....210
Fălticeni · 10.XI.78....212
București · II.XII.78....214
Nedatat....216

Scrisorile din 1979....69

București · 6.II.79....218
București · 20.2.79....221
București · 2.IV.79....221
București · 22.IV.79....223
București · 17.6.79....224
Folticeni · 25.6.79. · Sânziene....224
Folticeni · 7.7.79....226
Folticeni · 21.7.79....228
2.08.79....232
Folticeni · 27.8.79....234
Folticeni · 17.9.79....236
Folticeni · 25.9.79....238
Folticeni · 13.10.79....239
Folticeni · 14.12.79....243
București · Decembrie 79....243
București · 20.12.79....245

Scrisorile din 1980....69

București · Febr.1980....246
Vineri....246
București · Febr. 1980....258
București · Martie 1980....263
București · 8.III.1980....265
Folticeni....287
Folticeni · 1. 7. 1980....287
Folticeni · 21. 7. 80....291
Folticeni · 11. 8. 80....293
Folticeni · 16. 9. 80....298

Folticeni · 13. 10. 80.....300
Folticeni · 1. 12. 80.....301

Scrisorile din anii 1981–1984.....17

Folticeni · 26. I. 81.....303
Folticeni · 24. 2. 81.....307
Folticeni · 27. 2. 81.....310
7. 03. 81.....310
Folticeni · 29. 7. 81.....317
Folticeni.....317
8. 12. 81.....320
6. 01. 1982.....322
Folticeni · 17. 6. 82.....325
29. 06. 82.....329
Folticeni · 27. XI. 82.....330
Folticeni.....332
12. 06.1983.....334
Folticeni · Toamna, 1983.....336
Folticeni · 19. 10. 83.....341
Folticeni · 23. XII. 83.....342
Folticeni · 26. 2. 84.....342
Folticeni · 26. 3. 84.....342
Folticeni · 19. 5. ’84.....344
Folticeni 20. 5. ’84.....344

Agarttha Fălticeneană.....347

Glosar de termeni.....377

VASILE LOVINESCU

SCRISORI CREPUSCULARE

EDITURA ROSMARIN

Notă asupra ediției din 1995

Aceste SCRISORI CREPUSCULARE au o formă și un conținut de eseuri, făcând permanent referire la rezultatele originale ale cercetărilor scriitorului dar ne introduc și într-un laborator de creație rar întâlnit, privind următoarele teme:

- folclor românesc (Miorița[1], Meșterul Manole, Basmele lui Ispirescu, Basmele lui Creangă, colinde, etc.)

- istorie sacră privind monumente românești (Mânăstirea Hurez, Mânăstirea Cocoșul din Dobrogea, Mânăstirea Pasărea, Mânăstirea Putna și alte ctitorii ale lui Ștefan cel Mare, Alexandru cel Bun, etc.)

- aspecte tradiționale și metafizice din literatura românească și universală (Creangă, Eminescu, Homer, Shakespeare, Rilke, Hölderlin, Dante, Jünger, Guénon, Cervantes, etc.)

- studii referitoare la simbolurile fundamentale ale diverselor tradiții (hinduism, iudaism, creștinism, mahomedanism, etc.).

Deși ediția de față nu conține tot fondul de scrisori ale lui Vasile Lovinescu, ele sunt reprezentative pentru corespondența lui, constituind un complement indispensabil exegezelor scriitorului.

În afară de corespondența purtată cu prietenii din grupul de studii și meditații tradiționale, Vasile Lovinescu a avut schimburi de scrisori cu: René Guénon, Frithjof

1 Miorița — Miorița e balada pastorală română cea mai cunoscută: un cioban moldovean e vestit de mioara lui năzdrăvană că ceilalți doi ciobani, vrânceanul și ungureanul, vor să-l omoare la apusul soarelui; el nu fuge, ci își rânduiește... (vezi pagina 424)

Schuon, Titus Burckhardt[2], Mihail Vâlsan, Mihail Avramescu, Mircea Eliade și alții.

Menționăm că scrisori sau fragmente de scrisori au apărut până acum în: Manuscriptum, Jurnalul Literar[3], LAI-Cotidianul, Steaua fără Nume, Caiete Critice.

Transcrierea scrisorilor se publică în forma și cu ortografia autorului, cu excepția unor mici îndreptări de punctuație.

Textele în arabă au fost fotocopiate ca atare, urmând ca specialiștii să le explice, deoarece autorul le folosea uneori drept limbaj încifrat.

[2 (3)]
[3 (4)]

2 sursa: **Corespondenții lui Vasile Lovinescu — René Guénon** (1886–1951), metafizicianul francez stabilit din 1930 la Cairo, întemeietorul școlii «tradiționale»; Lovinescu i-a scris din anii ’30, iar Guénon i-a publicat în *Le Voile d’Isis* / *Études Traditionnelles* (1936–1937), sub pseudonimul *Geticus*, studiul «La Dacie hyperboréenne» (v. *Dacia hiperboreană*). **Frithjof Schuon** (1907–1998), metafizician elvețian, șeic al unei ramuri a tariqei Shādhiliyya-ʿAlawiyya, prin care Lovinescu a intrat în islamul esoteric, cu numele *ʿAbd al-Qādir* (v. semnăturile «A. Q.»). **Titus Burckhardt** (1908–1984), istoric al artei sacre, autor al cărților *Alchimie* (1960) și *Introduction aux doctrines ésotériques de l’Islam* (1955). **Mihai (Michel) Vâlsan** (1907–1974), diplomat român rămas la Paris, discipol al lui Schuon, apoi șeic independent și conducătorul revistei *Études Traditionnelles*. **Mihail Avramescu** (1909–1987), membru al grupului guénonian bucureștean din anii ’30, mai târziu preot ortodox. **Mircea Eliade** (1907–1986). [Vasile Lovinescu — Dacia hiperboreană (ediția critică), ro]

3 sursa: **Periodicele în care s-au publicat înainte scrisori ale lui Lovinescu** — *Manuscriptum*, revista Muzeului Literaturii Române (din 1970); *Jurnalul literar*, revista reluată după 1990 de Nicolae Florescu; *LAI*, suplimentul literar al ziarului *Cotidianul* (1991–1996); *Caiete critice*, revista lui Eugen Simion. «Steaua fără Nume» pare a fi volumul lui Lovinescu cu acest titlu (Rosmarin, 1994), care cuprinde și texte epistolare — sau o publicație omonimă; nu e sigur.

Scrisorile din anii 1961–1968

7 August, 1961

Dragă prietene,

Am primit amândouă trimiteri ale matale, pentru care îți mulțumesc mult; scrisoarea matale și a doamnei Neacșu, le-am primit la amiază; de cu dimineață, scrisesem prietenei noastre, fără a ști ultimele vești; cum urma să plece la Predeal la data de 3, nu știu dacă scrisoarea mea a mai găsit-o în București.

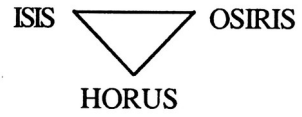
Am reluat anumite texte alchimice și tantrice, studiindu-le sub aspectul lor practic și cu aplicare la microcosm. "De Iside et Osiride" a lui Plutarc[4], de care îmi scrii, în calitate de text hermetic, cred, că poate intra perfect în categoria acestora; aplicarea lui la Microcosm[5] este cea mai indicată și cea mai fructuoasă, deoarece permanențele sunt aceleași din acest punct de vedere, pe când, din punct de vedere macrocosmic, elementele

---

4 *Marea Mamă — Magna Mater*, Substanța universală, *Prakṛti* din doctrina hindusă, principiul pasiv și matricial al Manifestării, înfățișat în mituri de zeițele-mame (Isis, Cybele, Demeter). «Tribulațiile» ei sunt modificările necontenite ale Substanței sub acțiunea Esenței.

5 sursa: **Plutarh, *Despre Isis și Osiris* (Περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος, lat. *De Iside et Osiride*), în *Moralia* 351c–384c (c. 100 d.Hr.)** — cea mai întreagă relatare antică a mitului: Osiris, ucis și sfârtecat de fratele său Typhon (Set), e căutat și reîntregit de Isis, care îl zămislește postum pe Horus, răzbunătorul tatălui. Plutarh adaugă tâlcuiri fizice și cosmologice (Osiris = principiul umed și fecundant, Nilul; Isis = pământul, natura receptivă; Typhon = arșița uscată) — de aici observația autorului că mitul, așa cum l-a transmis Plutarh, e mai degrabă cosmologic decât metafizic. [Plutarh — Περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος (De Iside et Osiride), textul grecesc, grc]

esențiale ne scapă, deoarece ritualurile și inițierile egiptene ne-au devenit aproape total necunoscute. Ceeace e sigur, e că nu avem de a face cu un mit metafizic, ci cu unul cosmologic, care se încadrează în modificările și tribulațiile Marei Mame[6]. Dealminteri, observă cum se încadrează cele trei elemente ale Mitului în Marea Triadă[78].

Desenul autorului: triunghiul cu vârful în jos — triunghiul «umed», al Apei și al Substanței. La unghiurile de sus, ISIS (stânga) și OSIRIS (dreapta), cei doi părinți; la vârful de jos, HORUS, copilul lor, înfățișat aici ca rezultat al dualității (sistolă și diastolă), nu ca principiu al ei.

Avem de a face cu un triunghi cu vârful în jos, triunghi "umed" și substanțial. Mitul, aproape că nu menționează, decât în trecere, Cerul care dă cheia metafizică a legendei. Horus care în general e identificat cu inima, apare ca rezultatul unei dualități, sistola și diastola, în loc să fie principiul lor

[5 (6)]

unic; perspectiva e, dealminteri, perfect legitimă; lucru curios, în virtutea aplicării analogiei în sens invers, mai puțina valoare metafizică, atrage o mai mare eficiență, în aplicările practice.

---

6 sursa: **René Guénon, *La Grande Triade* (1946)** — studiul ternarului extrem-oriental Cer–Om–Pământ (*Tian–Ren–Di*): Omul, «fiu al Cerului și al Pământului», stă la mijloc. Autorul îl aplică mitului egiptean: Osiris (principiul activ) și Isis (cel pasiv) la cele două unghiuri de sus, Horus, rodul lor, la vârful de jos — de unde «triunghiul cu vârful în jos», triunghiul Apei, «umed și substanțial», spre deosebire de triunghiul cu vârful în sus, al Focului și al Cerului. [René Guénon — La Grande Triade (1946), fr]

7 Marea Triadă — Ternarul Cer–Om–Pământ (chin. (vezi pagina 419)

8 Microcosm — „Lumea mică” (gr. (vezi pagina 424)

Ce mai fac ceilalți prieteni ai noștri? Ce mai e cu Radu?[9] Mata, parcă urmai să pleci în Vâlcea. Până când stai acolo? Vezi de e posibilă o vânătoare de folclor de la unchiul matale. Mai ales lumea subterană și tradițiile eschatologice.

Am semnalat doamnei Neacșu un fapt; cum nu știu dacă scrisoarea a găsit-o în București ți-l semnalez și matale: în chestia mandatului s-a produs o mică încurcătură, fiindu-mi adresat direct Post-Restant[10], Oficiul P.T.T. Folticeni; o simplă scrisoare sau c.p.[11] mi-ar vesti asta, fără să menționeze faptul.

Transmite salutări tuturor prietenilor noștri, a căror amiciție, depărtată sau apropiată mi-e foarte scumpă.

Pe matale te salut afectuos
V. Lovinescu

P.S. Comunică-mi te rog, adresa doamnei Neacșu la Predeal.

4 Septembrie 1961

Dragă prietene,

Am primit ultimele două mesagii ale matale, pentru care îți mulțumesc.

9 sursa: Probabil **poetul Radu Vasiliu**, prieten din grupul bucureștean, pe care nota ediției din 1995 îl numește la p. 95 și p. 161; pare același Radu căruia autorul îi așteaptă «lectura piesei» (p. 20).

10 fr. *poste restante*, „rămas la poștă” — corespondență (aici, mandat poștal) păstrată la ghișeul oficiului până o ridică destinatarul în persoană.

11 „carte poștală” (prescurtare).

Pentru toți care s-au angajat pe calea strâmtă[1213], anumite simboluri sunt comune. Și la mine, peisajul copilăriei îmi reactualizează copilăria (spațializarea timpului[14]). Și nu-s, nici psihologie, nici alegorii, ci *prezențe reale*, pe care trebue să le realizăm în fiecare clipă, adevărate daruri ale zeilor. Mă interesează ce-mi spui despre muzica bizantină. Lipsa mea completă de cunoaștere teoretică muzicală, mă face să aștept, la revederea noastră, lămuriri mai vaste de la mata, în ce privește muzica tradițională în general, nu numai cea bizantină; e un lapsus care trebue să-l umplu, si fata sinant[15].

12 „dacă ursitele îngăduie” (lat.) — după **Vergiliu, *Eneida* I, 18**: *si qua fata sinant*, „dacă ursitele ar îngădui cumva” (despre Iunona, care voia să facă din Cartagina stăpâna lumii). Lovinescu o folosește ca formulă de prudență: „dacă va fi să fie”.

13 sursa: **Matei 7, 14** — „Cât de strâmtă este poarta și cât de îngustă este calea care duce la viață și puțini sunt care o află!”. Autorul numește astfel calea inițiatică. [Matei (Biblia sinodală), ro.]

14 sursa: Temă dragă autorului: copilăria regăsită în peisaj, timpul trecut prefăcut în loc. V. anexa «Spațializarea Timpului» din **Vasile Lovinescu, *Al patrulea hagialâc* (1981)**; doctrina vine din **René Guénon, *Le Règne de la quantité et les signes des temps* (1945), cap. XXIII, «Le temps changé en espace»**, unde la sfârșitul ciclului timpul se «contractă» și se preface în spațiu. [Vasile Lovinescu — Al patrulea hagialâc (ediția critică), ro]

15 calea strâmtă — Calea inițiatică, după Matei 7, 14: „strâmtă este poarta și îngustă este calea care duce la viață și puțini sunt care o află”; în simbolismul tradițional, poarta îngustă e „poarta solară” (Guénon, Symboles fondamentaux), prin… (vezi pagina 390)

"La Queste du Graal[16][17][18]" are un iz psihologizant, nu numai în rezumatul lui Boulanger, ci și în original. Sunt anumite limitațiuni pe care Occidentul nu le-a putut niciodată depăși, nici în momentele lui cele mai bune. Basmele noastre, cu o valoare simbolică cel puțin egală, în unele puncte esențiale, superioară (în privința Paradisului Terestru, Împărăția Verde[19][20]), seamănă mai mult cu apologurile și poveștile taoiste[21]. A propos de asta, ideia cu Tao-Teh-Kingul[22] mi se pare demnă de luat în considerare.

---

16 „Căutarea Graalului” (fr.).

17 *Daodejing* (道德經, transcris și *Tao-Te-King*), „Cartea Căii și a Virtuții (Puterii)” (chin.) — cele 81 de capitole atribuite lui Laozi (Lao-tseu), sec. VI–IV î.Hr., textul fundamental al taoismului: Tao, Principiul fără nume, și *Te*, puterea lui lucrătoare prin ne-acțiune (*wu wei*).

18 sursa: ***La Queste del Saint Graal* (c. 1225)** — romanul în proză din ciclul Lancelot-Graal (Vulgata), de inspirație cisterciană, în care Galaad, cavalerul feciorelnic, duce căutarea la capăt la Sarras, unde contemplă taina vasului și moare. «Rezumatul lui Boulanger»: **Jacques Boulanger, *Les Romans de la Table Ronde nouvellement rédigés* (1922–1923, prefață de Joseph Bédier)**, repovestirea modernă a ciclului. [La Queste del Saint Graal (c. 1225; ed. H. O. Sommer, The Vulgate Version, vol. VI), fro]

19 sursa: **Ion Creangă, «Povestea lui Harap-Alb» (1877)** — Verde-Împărat și împărăția lui, țintă a călătoriei eroului; Lovinescu o tâlcuiește ca Paradis Terestru, centru spiritual și «Țară a celor vii» (v. *Creangă și Creanga de Aur*, 1989). Verdele e culoarea Centrului (p. 31). [Ion Creangă — Povestea lui Harap-Alb, ro]

20 sursa: ***Zhuangzi* (Tchouang-tseu, sec. IV î.Hr.) și *Liezi* (Lie-tseu)** — culegerile taoiste de pilde și povești (fluturele lui Zhuangzi, bucătarul Ding, călătoriile pe vânt ale lui Liezi), în care învățătura e dată prin povestire, fără moralizare — de unde apropierea de basmele românești.

21 Împărăția Verde — Împărăția lui Verde-Împărat din «Povestea lui Harap-Alb» a lui Creangă, unde se încheie călătoria eroului; la Lovinescu, Paradisul Terestru, centrul spiritual primordial, pentru că verdele e culoarea lui al-Khiḍr, „Cel Verde”, și… (vezi pagina 408)

22 Graal — Vasul sfânt din romanele Mesei Rotunde: cupa Cinei celei de Taină, în care Iosif din Arimateea a strâns sângele lui Hristos din rana deschisă de lancea lui Longin. (vezi pagina 402)

Chestiunea solomonarilor[2324] e una din cele mai importante din Tradiția noastră. Păcat că se vorbește atât de puțin de ei. Sensul malefic, dat de *unii* folcloriști, e un non-sens, căci nu poate fi considerată ca malefică o misiune de rigoare. Numele lor îi desemnează ca adepți minori[25] (perfecțiunea umană), ca făcând parte din familia spirituală a lui Solomon (regele Uriașilor în tradiția românească), dar mai ales, ca având drept patrie orașul Salem[26], care, după cum o știi din "Le Roi du Monde[2728]", e o altă desemnațiune a Agartthei[29]. Deci membrii ai Centrului Suprem. Informațiile folclorice despre ei, sunt excesiv de rare. Deaceea, te rog *stăruitor,* culege și strânge tot ce găsești despre ei, *scris* și *oral,* mai ales

23 *solomonari* (folclor românesc) — magi ai poporului, învățați în «Școala de solomonie» de sub pământ, stăpâni ai ploilor, grindinei și balaurilor pe care călăresc norii; cerșesc prin sate, iar cine nu le dă îi simte urgia — de unde sensul «malefic» dat de unii folcloriști. Numele e pus în legătură cu regele Solomon, prototip al înțelepciunii magice. Autorul îi socotește «adepți minori», adică stăpâni ai Micilor Mistere. (vezi pagina 447)

24 „Regele Lumii” (fr.).

25 *Agarttha* — numele centrului spiritual suprem, ascuns, al lumii, pus în circulație de Saint-Yves d’Alveydre (*Mission de l’Inde en Europe*, 1886) și reluat de Guénon în *Le Roi du Monde* (1927). Guénon îl explică prin sanscr. *a-gharta*, „de neapucat, inviolabil”: centrul nu poate fi forțat, dar rămâne accesibil celor calificați.

26 În limbajul lui Guénon, «adepții minori» sunt cei ce au parcurs Micile Mistere, al căror capăt este «perfecțiunea umană», restaurarea stării primordiale (Paradisul Terestru); Marile Mistere duc mai departe, la realizarea Omului Universal (*Aperçus sur l’initiation*, 1946, cap. XXXIX).

27 sursa: **René Guénon, *Le Roi du Monde* (1927), cap. VI, «Melki-Tsedeq»** — Salem, cetatea lui Melchisedec, «rege al Salemului și preot al Dumnezeului celui Preaînalt» (**Facerea 14, 18**; **Evrei 7, 1–2**), înseamnă „Pace” (ebr. *šalem*), și Guénon o socotește o desemnare a centrului spiritual suprem, aceeași cu Agarttha și cu «Luz». [René Guénon — Le Roi du Monde (1927), fr] [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

28 solomonarilor — Solomonarii — în credințele românești, magii poporului, școliți în „Școala de solomonie” de sub pământ, stăpâni ai ploilor, ai grindinei și ai balaurilor pe care călăresc norii, purtând cartea lor, Solomonia; numele e pus în… (vezi pagina 447)

29 Salem — Salem (ebr. (vezi pagina 440)

oral. Poate stăruința matale i-ar face să revie... E foarte important.

Când vezi pe prietenii noștri, asigură-i de toată afecțiunea mea. Sper s-o revăd pe dna Neacșu la Folticeni, unde voi sta până după strângerea recoltelor din livadă.

Cu toată afecțiunea,
V. Lovinescu

[7 (8)]

1962

Dragă prietene,

Voiam să vă scriu mai de mult, dar am fost asaltat de cum am venit aici de un atac convergent de stupiditate și de răutate, că nu era cazul să vă transmit vibrațiuni de undă de tamas[3031] și de avidya[3233].

Sunt amenințat să fiu scos din casa părintească, pur și simplu; sper să aranjez lucrurile într-un fel sau altul și să salvez ceeace pentru mine este un substitut legitim de eternitate.

Ce mai faceți? Voiam să-i scriu concomitent și doamnei Neacșu dar mi-a spus sora ei că e internată la spital. Transmite-i din partea mea toate urările de însănătoșire și de vigoare sufletească și trupească. Mă gândesc cu multă

30 *tamas* (sanscr.) — „întunericul”, cea mai joasă dintre cele trei *guṇa* (calități ale Substanței): tendința descendentă, inerția, ignoranța, opusă lui *sattva* (tendința ascendentă, luminoasă) și lui *rajas* (expansiunea). (vezi pagina 450)

31 *avidyā* (sanscr.) — „ne-știința”: ignoranța metafizică ce acoperă identitatea Sinelui cu Principiul și leagă ființa de lumea condiționată. Împreună cu *tamas*, aici: «vibrațiile» de prostie și răutate de care autorul nu vrea să-și contamineze prietenii. (vezi pagina 388)

32 avidya — Avidyā (sanscr., „ne-cunoaștere”, din a- privativ și vidyā, „cunoaștere”) — ignoranța metafizică: nu lipsa de informație, ci necunoașterea Sinelui, care suprapune lumea multiplă peste Brahman și leagă ființa de ciclul nașterilor;... (vezi pagina 388)

33 tamas — Tamas (sanscr., „întuneric”) — a treia și cea mai joasă dintre cele trei guṇa: obscuritatea, inerția, ignoranța, tendința descendentă și principiul de compactare al substanței; culoarea ei e negrul. (vezi pagina 450)

simpatie și chiar cu dor la întâlnirile noastre, fie la dumneaei, fie la mata. Printr-un paradox caracteristic sfârșitului de ciclu, ceeace mai poate fi salvat se găsește numai în Babylon[34].

Desigur, continui să te duci la Academie[35]. Scoate te rog cotele tuturor lucrărilor mai interesante. Caută-le de pe masa fișierului; capătă noi fișe la 2-3 săptămâni. Puse în fișierul mare sunt mai greu de pescuit. Comunică-mi din când în când, vești de la mata și ceilalți; am primit mesagiul matale.

Sărutări de mâini doamnei Mihăescu.[36]

Cu toată prietenia
V. Lovinescu

19.VI.62

Dragă prietene,

Am primit toate mesagiile matale; mă scuzi că nu am răspuns imediat; totdeauna când vin la Folticeni, în primele timpuri cad într-o stază[37] de incubațiune care mă amorțește. După cum vezi scuze slabe!

[8 (9)]

E curioasă coincidența, că atunci când am primit scrisoarea matale, tocmai terminasem de citit "Nova

34 sursa: Babilonul — cetatea cea mare a sfârșitului din **Apocalipsa 17, 5** și **18, 2–3** („Babilonul cel mare, mama desfrânatelor și a urâciunilor pământului”); autorul numește astfel, cu ironie, Bucureștiul, metropola în care, «printr-un paradox caracteristic sfârșitului de ciclu», s-au adunat cei din urmă păstrători ai tradiției. [Apocalipsa (Biblia sinodală), ro.]

35 sursa: **Biblioteca Academiei Române** din București — autorul cere să i se scoată cotele lucrărilor noi din fișierul de pe mese, unde fișele recente stăteau câteva săptămâni înainte de a fi intercalate în catalogul mare.

36 sursa: Doamna Mihăescu — pare mama destinatarului; scrisorile adresate «Dragă prietene» din anii 1961–1977 par trimise lui **Florin Mihăescu**, unul dintre îngrijitorii ediției din 1995 (cf. p. 34: «o scrisoare dela Florin»). Identificarea destinatarului nu e spusă în carte.

37 stază — Stare de oprire, de încremenire (gr. (vezi pagina 448)

Atlantis[3839]". Cartea e mult mai complexă decât pare în primul moment chiar unui avertizat și obișnuit cu simbolurile. Mi se pare incontestabilă înrudirea cu "Furtuna[40]" căreia îi face o parafrazare, îi constitue o explicitare în sensul tehnic - și aici ajungem la un alt lucru ce mi se pare incontestabil - am mai vorbit, mi se pare de asta, împreună: se poate vorbi într-adevăr de o degenerare? Degenerare în organizațiile rozicruciene[41] tardive a fost, dar nu în halul pe care l-ar presupune dacă am lua în sensul literal bâlciul de mostre din *Nova Atlantis.* Se poate ca un inițiat să se ocupe cu asemenea mofturi! În realitate, cred că a fost vorba în organizațiile autentice de atunci să creeze în *subtil* invențiile cele mai virulente ale timpurilor moderne, pentru a fi integrate într-o lungime de undă, care le ia ceeace ar fi avut mai terific dacă ar fi fost lăsate de capul lor, sau mai exact, lansate de contrainițiere[42] de capul ei. E un fel de jugănire, sau cum se procedează la bucătărie, când se

38 „Noua Atlantidă” (lat.).

39 sursa: **Francis Bacon, *New Atlantis* (postum, 1627; în latină *Nova Atlantis*, 1638)** — utopia neterminată a insulei Bensalem, cu «Casa lui Solomon», un colegiu de înțelepți care cercetează natura; partea a doua a cărții e un lung inventar de invenții (mașini, case de sunet și de lumină, «bâlciul de mostre» de care vorbește autorul). Cartea a fost citită de rozicrucieni și de istoricii Societății Regale. V. și eseul **«Comentariu la F. Bacon — De Sapientia Veterum»** din *Steaua fără nume*. [Francis Bacon — New Atlantis (1627), en]

40 sursa: **William Shakespeare, *The Tempest* (*Furtuna*, c. 1610–1611)** — insula vrăjitorului Prospero, cu naufragiul de la început; autorul vede în *New Atlantis* o «parafrazare» a ei și înclină spre ipoteza unei înrudiri între Bacon și Shakespeare (v. «Enigme Shakespeariene» din *Steaua fără nume*). [William Shakespeare — The Tempest, en]

41 contrainițiere — Contra-inițierea (fr. (vezi pagina 394)

42 rozicruciene — De la Rozicrucieni (Frăția Rozei-Cruce), mișcare hermetică apărută în Germania prin manifestele Fama Fraternitatis (1614), Confessio Fraternitatis (1615) și Nunta chimică a lui Christian Rosenkreutz (1616); Guénon deosebea… (vezi pagina 440)

smulge racilor mățișorul toxic din coadă, înainte de a fi puși la fiert.

Lucrul mi se pare cu atât mai probabil, cu cât toată cartea mi se pare plină de admirabile simboluri inițiatice. Gândește-te la splendida rugăciune esoterică, în momentul când corabia era gata să naufragieze: "Dumnezeule, care îți arăți minunile întru Adânc[43], îndură-te de noi și, precum întru Început ai dezvăluit Adâncul și ai arătat Pământ ferm, tot așa dezvălue și nouă acum Pământul ca să nu pierim." Toată realizarea lui Magnum Opus[4445] hermetic e cuprinsă în ea. Compară cu ce spune Ponsoye[4647], despre Pământul Graalului, care e o Piatră,

43 „Marea Operă” (lat.) — opera alchimică a transmutației, la nivel inițiatic realizarea spirituală a ființei. (vezi pagina 417)

44 sursa: **Francis Bacon, *New Atlantis*, începutul** — rugăciunea marinarilor rătăciți în Marea Sudului, redată de autor în traducere proprie. Textul original: „...we did lift up our hearts and voices to God above, who showeth his wonders in the deep; beseeching him of his mercy, that as in the beginning he discovered the face of the deep, and brought forth dry land, so he would now discover land to us, that we might not perish” — „ne-am înălțat inimile și glasurile către Dumnezeu cel de sus, care își arată minunile în adânc, rugându-L în mila Lui ca, precum la început a descoperit fața adâncului și a scos uscatul, tot așa să ne descopere și nouă pământ, ca să nu pierim”. În original e vorbire indirectă; aluzia e la **Facerea 1, 2. 9** și **Psalmul 106, 24** („Aceia au văzut lucrurile Domnului și minunile Lui întru adânc”). [Francis Bacon — New Atlantis (1627), en] [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

45 sursa: **Pierre Ponsoye, *L’Islam et le Graal. Étude sur l’ésotérisme du «Parzival» de Wolfram von Eschenbach* (Paris, Denoël, 1957)** — Graalul lui Wolfram, piatra *lapsit exillis*, e pus în legătură cu «Pământul Realității» al lui Ibn ʿArabī (v. p. 55, unde autorul citează pe larg locul). [Wolfram von Eschenbach — Parzival, textul medio-înalt german (ed. K. Lachmann, ed. a 3-a, 1872), gmh]

46 Magnum Opus — „Marea Operă” (lat.) — lucrarea alchimică întreagă, de la Materia Primă la Piatra filosofală, prin cele trei faze ale ei, nigredo, albedo, rubedo; în sens spiritual, transmutarea omului, nu a metalelor. (vezi pagina 417)

47 Ponsoye — Pierre (Pierre-Édouard) Ponsoye, 1915–1975: medic și scriitor francez, autorul studiului L’Islam et le Graal. (vezi pagina 435)

care e un Verb... Putem admite ca acel care a găsit asemenea rugăciune (fie de-a-gata, ca incantațiune, în

[9 (10)]

organizațiile rosicruciene) să fi putut lua în serios hale de mașini, din a doua parte a cărții...? Și sunt multe lucruri tot așa de interesante. Aș vrea să cetim împreună părțile cele mai importante ale cărții. I-am scris acum și doamnei Neacșu. Transmite salutări afectuoase tuturor prietenilor noștri, și respectuoase sărutări de mâini doamnei Mihăescu.

Cu toată prietenia.
V. Lovinescu

Folticeni · 3 Septembrie, 1962

Dragă prietene,

Am primit scrisoarea matale pe care am citit-o cu mult interes. E curios că noi care avem preocupări metafizice autentice, adică lucruri care aparțin hotărât exaltațiunei, simțim în acelaș timp și în aceeași măsură nevoia de baza substanțială, constituită în general de ambianța copilăriei și de țesutul cosmic în interferența căriua s-a strecurat partea noastră prakritiană[48]. Vezi cum în mod spontan și fără deliberare reactualizăm în noi cuplul primordial, care, până la găsirea Doctrinei Tradiționale, era inextricabil amestecat. Și Alchimiștii spun că cea dintâi și cea mai grea din operații este Separațiunea[49], adică determinarea netă a unui pol pozitiv și a unui pol negativ în noi care organizează, odată determinați, în mod

48 „lucrare ierarhică și universală” (lat.; *catholicus*, din gr. καθολικός, „după întreg”) — Marea Operă, care ordonează ierarhic elementele ființei și le cuprinde pe toate.

49 „ținând de *Prakṛti*” (sanscr. *prakṛti*, „natura primă”) — Substanța universală, polul pasiv al Manifestării, din care se dezvoltă toate lucrurile sub acțiunea lui *Puruṣa*, Esența.

armonic și hierarhic elementele purușiene[50] și pracritiene[51] din noi, în câmpuri de forțe cosmice. E însăși definiția lui Magnum Opus: Opus hierarchicum et catholicum[52].

Ceeace admir fără rezervă în Platon e partea metafizică a lui și mai ales miturile. Acestea din urmă nu erau ale lui probabil, ci aparțineau tradiției în care se integra. A propos, cred că am descoperit în Iliada, o aluzie discretă dar capitală la[53]

[10 (11)]

mitul Cavernei[54], și care situează tot sensul tradițional al poemelor homerice. Te întorci înaintea mea la București. N-ai putea citi până atunci, Les Mythes d'Homer[5556] a lui Buffière? Am putea discuta mai bine

50 de la sanscr. *Puruṣa* („Omul", Spiritul, Esența, polul activ, nemișcat) și *Prakṛti* (Substanța, polul pasiv); cuplul lor e «cuplul primordial» al doctrinei Sâṃkhya, reflectat în ființa umană ca bărbătesc și femeiesc, spirit și natură.

51 sursa: **Separatio** — una dintre operațiile Marii Opere, despărțirea «subtilului de gros, cu blândețe și cu mare iscusință», după **Tabula Smaragdina**: „Separabis terram ab igne, subtile a spisso, suaviter, cum magno ingenio". După separație urmează conjuncția (*coniunctio*) celor doi poli, Sulful și Mercurul. [Tabula Smaragdina Hermetis, textul latin, la]

52 purușiene — De la Puruṣa (sanscr., „Omul", „Persoana") — Esența, polul activ, nemișcat și „masculin" al manifestării, care, fără să acționeze, determină prin simpla prezență dezvoltarea posibilităților lui Prakṛti; corespunde formei… (vezi pagina 438)

53 sursa: **Platon, *Republica* VII, 514a–517a** — mitul Peșterii (v. p. 39). Locul din *Iliada* la care se gândește autorul nu e numit; în tradiția neoplatonică, peștera nimfelor din *Odiseea* XIII, 102–112 a fost tâlcuită de Porfir (*De antro nympharum*) tot ca imagine a lumii. [Platon — Πολιτεία (Republica), textul grecesc, grc]

54 „Miturile lui Homer" (fr.).

55 sursa: **Félix Buffière, *Les Mythes d'Homère et la pensée grecque* (Paris, Les Belles Lettres, 1956)** — studiul exegezei alegorice antice a poemelor homerice (fizică, morală, mistică: pitagoricieni, stoici, neoplatonici). Autorul scrie «Homer» pentru «Homère».

56 sursa: **Platon, *Sofistul* (Σοφιστής, c. 360 î.Hr.)** — dialogul despre ființă și neființă, cu metoda diviziunii (*diairesis*) și «paricidul» săvârșit

apoi. Revenind la Platon, raționamentele lui mă entuziasmează mult mai puțin, mai ales după 2300 de ani de isprăvi dialectice... Dar, mă întreb, n-am putea spune de Platon ce spuneam de Bacon și de preocupările lui științifice: dialectica fiind o posibilitate de manifestare a actualului ciclu, nu trebuia lansată de un mare inițiat, care să-i atenueze virulența, în măsura posibilului? Trebue să citesc "Sofistul"[57] ca să pot vedea mai bine problema.

Doamna Neacșu e la Folticeni de câteva zile, destul de slăbită. Am văzut-o de câteva ori; i-am citit scrisoarea matale care a interesat-o. Citește și citim împreună pe Lossky[58].

Cu cea mai vie afecțiune aștept revederea; transmite-i și lui Radu când îl vei vedea sentimentele mele cele mai bune.

V. Lovinescu

P.S. Ceva folk-lore[59]?

Folticeni · 24.VI.1964

Dragă prietene,

Am primit amândouă mesagiile din partea matale, ambele foarte bine venite și pentru care îți mulțumesc.

Decând am venit, am avut o serie de preocupări mărunte dar absorbante, din care caut să mă rup prin

---

asupra lui Parmenide; cel mai «dialectic» dintre dialoguri, de aici întrebarea autorului. [Platon — Σοφιστής (Sofistul), textul grecesc (ed. Burnet), grc]

57 mitul Cavernei — Mitul Peșterii din Platon, Republica VII, 514a–517a: oamenii legați în fundul unei peșteri văd pe perete numai umbrele lucrurilor purtate prin fața focului și le iau drept realitate, până ce unul, dezlegat, urcă spre lumina… (vezi pagina 426)

58 sursa: **Vladimir Lossky, *Essai sur la théologie mystique de l'Église d'Orient* (Paris, Aubier, 1944)** — sinteza teologului ortodox rus despre apofatism, energiile necreate și îndumnezeire.

59 engl. „știința poporului” — cuvânt creat de William John Thoms (1846) pentru tradițiile orale; aici: culegeri folclorice.

plimbări în jurul orașului, din ce în ce mai exaltante, o constat cu plăcere.

O vizitez deseori pe Dudu; ea odihnește într-o liniște de veacuri, în mijlocul unor orizonturi de tăceri, din dealuri, din lacuri, din munți. În zilele excepțional de limpezi, se vede un vârf al Ceahlăului, chiar dela mormântul ei, mascat, ca de o cuvertură exterioară, de Pleșul, la poalele căruia sunt Mânăstirea

[11 (12)]

Neamț, Cetatea și Mân. Râșca. Spre Nord dealurile Bucovinei.

Am iubit fără rezervă poezia ce mi-ai trimis, cu succesiunea ei de integrațiuni, până la imobilitatea finală.

Mi-e foarte dor de întâlnirile noastre; transmite lui Radu, dnei Doctor și familiei matale salutările și afecțiunea mea.

Sunt din ce în ce mai convins că cercetările asupra lui Shakespeare, au mult mai mare importanță decât o credeam la început. Ceiace-mi comunici despre ultimele două sonete[60], confirmă tot ce presupuneam despre romanul lui Meyrink. Asta trebue să ne facă să continuăm cercetările. Când mă întorc la București, o să trebuiască să-ți traduc sau să-ți rezum romanul lui Meyrink, chiar dacă ar dura câteva luni. E necesar să ai toate elementele în mână.

Cu toată afecțiunea,
V. Lovinescu

60 sursa: Probabil **Shakespeare, *Sonetele* 153 și 154** — cele două sonete finale, variante ale aceleiași epigrame alexandrine despre torța lui Cupidon stinsă într-un izvor care devine baie fierbinte. «Romanul lui Meyrink» e probabil **Gustav Meyrink, *Der Engel vom westlichen Fenster* (1927)**, despre magul elisabetan John Dee — epoca lui Shakespeare și a lui Bacon. [Gustav Meyrink — Der Engel vom westlichen Fenster (1927), de]

Folticeni · 1 August, 1964

Dragă prietene,

Am primit scrisoarea matale care mi-a făcut cea mai mare plăcere, ca toate scrisorile, întotdeauna. În adevăr te-am așteptat prin Iulie. Deși spui că timpul urât n-ar fi fost un impediment, totuși îți vorbesc en connaissance de cause[61]: Folticenii e sinistru pe timp urât. Pe de altă parte, zugrăvirea și reparațiunea camerelor a durat aproape o lună. Acuma, s-a terminat, slavă Domnului! Pot să primesc musafiri.

Deocamdată, nu cred să pot veni la București. Poate, prin Septembrie. Trebue să mă gândesc serios să găsesc ceva. Situația devine intolerabilă și nu mai poate dura. Crezi că după 23 August[62] s-ar mări șansele în acest sens?

[12 (13)]

Cartea lui George Ashe[63] e interesantă. Analogia între cei doi balauri roș și alb și cele două roze e evidentă. Mă gândesc la o studiere mai aprofundată, a dramelor istorice ale lui Shakespeare, în sensul că ar constitui o explicitare a ciclului Arturian. Enigmaticul King John[64][65] și mai

---

61 „în cunoștință de cauză” (fr.).

62 sursa: 23 August — sărbătoarea națională a Republicii Populare Române (actul din 1944); în vara lui 1964, după decretele de grațiere a deținuților politici (1963–1964), se aștepta o relaxare. Autorul, fost deținut politic, căuta un loc de muncă.

63 „Regele Ioan” (engl.).

64 „minți sănătoase” (it.).

65 sursa: Probabil **Geoffrey Ashe** (1923–2022), istoricul legendei arturiene (*King Arthur’s Avalon*, 1957; *From Caesar to Arthur*, 1960). Cei doi balauri, roșu și alb, care se luptă sub turnul lui Vortigern sunt în **Nennius, *Historia Brittonum*, 40–42** și în **Geoffrey of Monmouth, *Historia Regum Britanniae* (c. 1136), VI, 19 – VII (*Prophetiae Merlini*)**: balaurul roșu sunt britonii, cel alb saxonii. Cele două roze sunt ale caselor de Lancaster (roșie) și York (albă), din Războiul celor Două Roze, materia dramelor istorice ale lui Shakespeare. [Geoffrey of Monmouth — Historia Regum Britanniae, textul latin, la]

enigmatica lui situare în cronologia pieselor lui Sh. pare un avertisment pentru acei care au l'inteletti sani[6667].

Cu privire la analogia între Aum și Allah[68], după câte mi-amintesc eu ar consta în faptul că amândoi termenii sacri se reduc la trei membre (în arabă ALLH), în inițială identică și în caracterul "muribund" al literelor finale, care permite recitatorului să simtă Universalul sau chiar Supremul.

Foarte interesant ceiace-mi spui despre descoperirile din Turcia. Am văzut o reproducere a unei lespezi de mormânt pusă de Ștefan cel Mare pe mormântul unei rude. Finalul sună: "a fost făcută de mistr Ian[69]". Interesant nu-i așa? Cum s-o fi zicând în slavonă meșter?

---

66 sursa: **William Shakespeare, *The Life and Death of King John*** — piesă tipărită abia în Folio (1623), datată de cercetători între 1590 și 1598 fără acord, singura dramă istorică din afara celor două tetralogii; de aici «enigmatica ei situare în cronologie». [William Shakespeare — King John, en]

67 sursa: **Dante, *Infernul* IX, 61–63** (ed. Petrocchi): „O voi ch'avete li 'ntelletti sani, / mirate la dottrina che s'asconde / sotto 'l velame de li versi strani" — „O voi, care aveți mințile sănătoase, priviți învățătura ce se ascunde sub vălul versurilor ciudate": locul clasic al citirii esoterice a lui Dante. Autorul scrie *inteletti* pentru *'ntelletti*. [Dante Alighieri — Divina Commedia, Inferno, it]

68 sursa: **AUM** (*Oṃ*), monosilaba sacră hindusă, are trei elemente (*mātrā*) A-U-M, urmate de rezonanța nazală care se stinge (*ardhamātrā*), iar **Allāh** se scrie cu patru litere, A-L-L-H (ا ل ل ه); în ambele, sunetul final se stinge în suflare («muribund»). Paralela e de tipul celor făcute de Guénon (*Aperçus sur l'ésotérisme islamique et le taoïsme*, 1973) și Schuon. [René Guénon — Aperçus sur l'ésotérisme islamique et le taoïsme (1973; cuprinde «Er-Rûh»), fr]

69 „meșterul Ian (Ioan)" — *mistr* (slav. мистръ/мистрь, din lat. *magister*, prin pol. *mistrz*, ceh. *mistr*), „meșter", termen al pietrarilor din inscripțiile slavone moldovenești. La întrebarea autorului: „meșter" se spune în slavona veche și *мастеръ* sau *майсторъ*.

Salutări tuturor prietenilor. Te îmbrățișez cu toată afecțiunea.

V.L.

Folticeni, · 16 Iulie, 1965

Dragă prietene,

Am primit cu multă plăcere ultimele dumitale mesagii pentru care îți mulțumesc. Eu am sfârșit de citit a doua oară "Études[70]" 1959-60 și primele numere din 1965. Îți aduci aminte desigur, de cartea lui Ponsoye "L'Islam et le Graal[71]". Am găsit în anii 1959-60, cinci articole a unui domn René Mutel de care nu am auzit niciodată, în care atacă virulent cartea lui Ponsoye; atacuri de multe ori violente și nedrepte dar uneori pertinente. E un atac deghizat și contra lui Vâlsan, la care, poate-ți aduci aminte, Ponsoye se referă când vorbește de[72]

[13 (14)]

elementele Islamice ale Graalului. Nu știu ce s-a întâmplat, dar în nr. Mai-Iunie 1960, apare o scrisoare a lui Ponsoye: Réponse à M. René Mutel[73] în care sunt răspunsuri juste dar multe chestiuni rămân neclare. Oricum, în numărul viitor se citește o notă a Direcției: "Nous informons nos lecteurs qu'à partir de ce jour[74], Jean

70 „Studii" (fr.) — revista *Études Traditionnelles* (Paris, Chacornac), organul școlii lui Guénon.

71 „Islamul și Graalul" (fr.) — cartea lui Pierre Ponsoye (1957), v. p. 9.

72 sursa: Ponsoye trimite la Vâlsan în capitolele despre elementele islamice ale Graalului (Graalul ca «piatră» și legăturile lui Wolfram cu Orientul). **Mihai (Michel) Vâlsan** (1907–1974), diplomat român rămas la Paris, discipol al lui Schuon, apoi șeic independent, traducător al lui Ibn ʿArabī și din 1961 conducătorul de fapt al revistei *Études Traditionnelles*. René Mutel, autorul atacurilor, n-a putut fi identificat.

73 „Răspuns domnului René Mutel" (fr.).

74 „Aducem la cunoștința cititorilor noștri că, de astăzi înainte, Jean Reyor (dl Marcel Clavelle) nu mai face parte din redacția «Études Traditionnelles». Prin urmare, toată corespondența și manuscrisele trebuie adresate dlui Paul Chacornac, directorul revistei" (fr.). În text, «corespondances» și «adressée» sunt greșeli de tipar (corect: *correspondances*, *adressés*).

Reyor (M. Marcel Clavelle[75] [adică Redactorul Șef responsabil]) ne fait plus partie de la rédaction des "Etudes Traditionnelles". Par conséquent, toutes correspondances et manuscrits doivent être adressés à M. Paul Chacornac Directeur de la revue. Și imediat, în 1960, apare din nou Vâlsan în revistă, ba chiar ca Redactor Șef după cum știi.

După cum vezi, spre sfârșitul Vremurilor, Tradiția își are și ea tribulațiunile și peripețiile ei.

Mai e de relevat un articol frumos al lui Luc Benoist[76]: L'Alchimie ou la Nature sauvée[77] din care-ți extrag următoarele: "Sans doute, la physique moderne réalise des transmutations[78]. Mais à l'opposé de l'alchimie, ces mutations sont des amoindrissements qui "dégradent" la matière et l'énergie, qui lui font descendre l'échelle des métaux. L'efficacité véritable de l'alchimie devrait plutôt être comparée à la mystérieuse puissance des végétaux qui, sous l'influence du feu solaire, transforme la matière terrestre et les minéraux qui la forment en éléments assimilables et vivants" și aici o notă: "D'après les travaux

75 sursa: **Jean Reyor**, pseudonimul lui **Marcel Clavelle** (1905–1988), redactorul principal al revistei *Études Traditionnelles* din anii '30, apropiat al lui Guénon; după moartea acestuia a intrat în conflict cu Vâlsan, iar plecarea lui din redacție (1960–1961) a lăsat revista sub îndrumarea lui Vâlsan. **Paul Chacornac** (1884–1964), librar-editor parizian, proprietarul revistei, autor al unei biografii a lui Eliphas Lévi (1926).

76 „Alchimia sau Natura mântuită" (fr.).

77 „Fără îndoială, fizica modernă realizează transmutații. Dar, spre deosebire de alchimie, aceste mutații sunt micșorări care «degradează» materia și energia, care le fac să coboare scara metalelor. Eficacitatea adevărată a alchimiei ar trebui mai degrabă comparată cu misterioasa putere a plantelor, care, sub influența focului solar, transformă materia pământească și mineralele ce o alcătuiesc în elemente asimilabile și vii" (fr.). Greșeli de tipar în citat: *phisique*, *Mai*, *etre*, *mystèrieuse* (corect: *physique*, *Mais*, *être*, *mystérieuse*).

78 „După lucrări recente ale unui agronom din Europa Centrală, se pare că fiecare plantă are proprietatea de a extrage și de a concentra în humusul ei înconjurător și în rădăcini un metal bine determinat, *aurul fiind, în acest caz, captat de porumb*" (fr.). În citat: *sons humus ambient*, corect *son humus ambiant*.

récents d'un agronome[79] d'Europe Centrale, il semble que chaque plante ait la propriété d'extraire et de concentrer dans son humus ambiant et ses racines un métal bien déterminé, *l'or étant, dans ce cas, capté par le maïs*". Ce justificare pentru noi românii, mămăligari impenitenți, ce instinct just (revelând o calificare inițiatică autentică) și ce încurajare pentru a continua! Așadar să fim mămăligari!

Mai e un admirabil articol a lui Schuon despre "La métaphysique de la Nature Vierge[80]", unde vorbește de animalele Totem ca fiind corespunzătoare oarecum cu Îngerul Păzitor.

Un "Commentaire succinct de la "Table d'émeraude[8182]" de Burckhardt", remarcabil, în care, vorbind de chestiunea atât de obscură a Materiei Prime, "Nous trouvons la réponse à[83]

79 sursa: **Luc Benoist** (1893–1980), conservator la muzeele Franței, colaborator al revistei *Études Traditionnelles*, autorul cărților *L'Ésotérisme* (1965) și *Art du monde* (1941). Articolul «L'Alchimie ou la Nature sauvée» a apărut în revistă în anii 1959–1960 (după spusa autorului; nu l-am verificat la izvor).

80 „Metafizica Naturii Feciorelnice" (fr.; corect *métaphysique*) — articol al lui Frithjof Schuon în *Études Traditionnelles*, despre natura neatinsă ca loc de revelație, cu exemplul religiei indienilor din Preerii (animalele-totem). Titlul exact nu l-am verificat.

81 „Tabla de smarald" (fr.).

82 „Găsim răspunsul la această întrebare (pe care cei mai mulți alchimiști nu-l dau decât în enigme) în celebrul Dialog al regelui Khālid cu înțeleptul M[orienus]" (fr.; continuarea pe p. 15).

83 sursa: **Titus Burckhardt, «Commentaire succinct de la Table d'émeraude»** — comentariu apărut în *Études Traditionnelles* și reluat în cartea sa ***Alchimie. Sinn und Weltbild*** **(Olten, 1960; trad. fr. *Alchimie, sa signification et son image du monde*, 1974)**, unde e capitolul final. **Tabula Smaragdina** — textul hermetic atribuit lui Hermes Trismegistul, cunoscut din izvoare arabe (Balīnūs, *Kitāb sirr al-khalīqa*, sec. VIII–IX) și din traducerile latine medievale: „Verum, sine mendacio, certum et verissimum: quod est inferius est sicut quod est superius…". [Tabula Smaragdina Hermetis, textul latin, la]

[14 (15)]

cette question, que la plupart des alchimistes[84] ne donnent que par énigmes, dans le célèbre Dialogue du roi Khâlid avec le sage M: "Cette chose (ou matière) - dit M. au roi - s'extrait de toi-même et c'est pour être sa minière que tu existes (haec res a te extrahitur, cujus minera tu existis[8586])". Admirabil!

În 1965 a început traducerea unui important text taoist:

"Le Traité de la Fleur d'Or du Suprême Un[8788]".

Voi ce mai faceți? Vă salut afectuos, sărutări de mâini respectuoase doamnei Mihăescu. Ce mai face doamna Doctor?

V. Lovinescu

1966

Dragă prietene,

---

84 „...această întrebare, la care cei mai mulți alchimiști nu răspund decât prin enigme, în celebrul Dialog al regelui Khālid cu înțeleptul M[orienus]: «Acest lucru (sau materie) – zice M. regelui – se scoate din tine însuți, și tu exiști ca să-i fii mina»" (fr.). *toi même*: corect *toi-même*.

85 „acest lucru se scoate din tine, a cărui mină [zăcământ] ești tu" (lat.).

86 sursa: **Morienus, *Liber de compositione alchemiae* (trad. latină a lui Robert de Chester, 1144)** — dialogul pustnicului Morienus cu principele omeiad **Khālid ibn Yazīd** (m. c. 704), unul dintre primele texte alchimice traduse din arabă în latină. Locul sună în edițiile tipărite: „Haec enim res a te extrahitur, cuius etiam minera tu existis; apud te namque invenitur, et a te accipitur..." — „căci acest lucru se scoate din tine, al cărui zăcământ ești chiar tu; la tine se găsește și de la tine se ia". Citatul e dat după Burckhardt, prescurtat. [Morienus — De transfiguratione metallorum (Liber de compositione alchemiae; Paris, 1559), la]

87 „Tratatul Florii de Aur a Supremului Unu" (fr.).

88 sursa: ***Taiyi jinhua zongzhi* (太乙金華宗旨, „Învățătura Florii de Aur a Supremului Unu")** — tratat taoist de alchimie interioară (sec. XVII–XVIII), atribuit lui Lü Dongbin; cunoscut în Occident prin traducerea lui Richard Wilhelm, *Das Geheimnis der goldenen Blüte* (1929), cu comentariul lui C. G. Jung. Traducerea franceză din *Études Traditionnelles* a început în 1965. [Lü Dongbin (atribuit) — 太乙金華宗旨, textul chinezesc, zh]

Am primit, la timpul lor și ziarele și interesanta matale scrisoare. Ceiace-mi spui la capitolul "nebunie" e extrem de interesant, și, si fata sinant,[89] utilizabil într-un eventual studiu al meu, care, fie zis în treacăt, nu se mișcă din cauze divergente; imensitatea subiectului și vitregia împrejurărilor.

Mă gândesc, într-un asemenea studiu, ar trebui adăugat și cazul melancoliei, care și în medicina profană e un caz extrem al nebuniei. Pour une fois,[90] cred că psihopatologia modernă are dreptate, dar concluziile sunt exact contrarii: melancolia, la spitalul Central[91] e un caz extrem al nebuniei: *deci,* e cazul extrem și al înțelepciunei. E punctul unde veghează Hyperion[92] și geniul morții[93].

Aici timpul e excepțional de frumos, mult mai frumos decât acum o lună și jumătate. Ce plimbări am fi putut face! Oricum, venirea matale, a fost o mare plăcere pentru mine și Stella[94], scăzută doar prin faptul că nu ai putut s-o guști mai mult.

Biserica din Dolhești[95], deși restaurată, e impresionantă, prin prezența reală, la dreapta și la stânga

---

89 „dacă ursitele îngăduie” (lat.; Vergiliu, *Eneida* I, 18), v. p. 6.

90 „măcar de data aceasta” (fr.).

91 sursa: Spitalul Central de boli nervoase și mintale din București, unde «melancolia» (depresia gravă) era tratată ca formă extremă a nebuniei. Autorul răstoarnă concluzia: ce e extrem în nebunie e extrem și în înțelepciune, după analogia inversă.

92 sursa: **Mihai Eminescu, *Luceafărul* (1883)** — Hyperion e numele Luceafărului, ființa nemuritoare care se întoarce în «lumea lui»; fata îl vede «un mort frumos cu ochii vii». «Geniul morții» trimite probabil la aceeași figură și la tradiția melancoliei saturniene (îngerul din *Melencolia I* a lui Dürer, 1514). [Mihai Eminescu — Luceafărul, ro]

93 Hyperion — Ὑπερίων (gr., „cel ce merge deasupra”) — titanul, tatăl lui Helios, al Selenei și al Eosului; la Eminescu, numele adevărat al Luceafărului, chemat de Demiurg pe nume. (vezi pagina 407)

94 sursa: **Stella (Stela) Lovinescu**, soția autorului, cu care a trăit la Fălticeni și la București; ei îi sunt închinate amintirile din «Agarttha Fălticeneană» de la sfârșitul volumului.

pronaosului: tatăl hatmanului Șendrea și soția lui, sora lui Ștefan cel Mare, în morminte de epocă. Sunt și resturi de pictură.

Transmite respectuoase sărutări de mâini dnei Mihăescu

[15 (16)]

și deasemenea salutări afectuoase. Aștept cu plăcere revederea cu toți. Salutări dela Stella.

Cu toată prietenia
V. Lovinescu

Fălticeni, · 17 Octombrie, 1966

Îți mulțumesc pentru amândouă scrisorile pe care le-am primit, fiecare, la timpul lor.

Înainte de toate, să te felicit pentru poezii care mi s-au părut de prima ordine. Îmi lămurești un lucru care de mult era în mine, anume caracterul de partide de șah a artei lui Klee[96]. Dar este mult de spus despre asta, și vom mai vorbi. Deasemenea, despre expedițiile galice; sunt de acord cu două aperçu-uri[97] ale matale: primul acel de questă[9899] a expedițiilor. Al doilea, acel de posibilă revoltă a cavalerilor contra autorității sacerdotale. În istorie, mai sunt și alte expediții ale Galilor de care Markale nu

95 sursa: **Biserica Sfânta Paraschiva din Dolhești Mari** (jud. Suceava), ctitorie de la sfârșitul sec. XV legată de hatmanul **Șendrea**, cumnatul lui Ștefan cel Mare (soțul surorii acestuia, Maria), căzut în lupta de la Râmnic (1481); în pronaos se păstrează pietrele de mormânt ale lui Șendrea și ale soției sale. «Tatăl hatmanului» din text pare o confuzie a autorului.

96 fr. *aperçu*, „privire repede, intuiție, observație pătrunzătoare”.

97 fr. veche *queste* (lat. *quaesita*), „căutare” — căutarea cavalerească (a Graalului); aici, caracterul de pelerinaj inițiatic al expedițiilor galice. (vezi pagina 439)

98 *Sulful roșu* (lat. *sulphur rubeum*; ar. *al-kibrīt al-aḥmar*) — în alchimie, Sulful fixat al lucrării la roșu, aproape identic cu Piatra; în sufism, «sulful roșu» e numele lucrului celui mai rar, al omului desăvârșit (Ibn ʿArabī era numit *al-Kibrīt al-Aḥmar*). (vezi pagina 449)

99 sursa: **Paul Klee** (1879–1940), pictorul elvețiano-german de la Bauhaus, autorul unor tablouri în rețele de pătrate și al teoriei despre «gândirea plastică» (*Das bildnerische Denken*).

vorbește[100], anume acelea în Dacia; probabil sunt cele mai importante. E remarcabil faptul ce mi-l relatezi în legătură cu Kălimanii și cu Omul lor. Guénon îmi spunea că e foarte important[101] când același nume e dat și unui munte și unei ființe. În privința asta noi Românii suntem dăruiți excepțional: Kăliman-Om, nume de Taur în Moldova și de om, Karaiman-Omul, Negoiul, Moldoveanul[102], etc. Sulful roș[103][104] e o substanță rară, în chimie, ca și în Alchimie?

Pe aici timpul e admirabil cu o transparență de mister uimitoare, pe toate dealurile din jurul orășelului. Cred că vom fi la București ca de obicei. Ce mai fac prietenii noștri? Transmite-le afectuoase salutări, precum și respectuoase sărutări de mână doamnei Mihăescu. Salutări prietenești dela Stella.

V. Lovinescu

[16 (17)]

Folticeni, · 23 Iulie, 1967

Dragă prietene,

M-am instalat în sfârșit în viața folticineană. N-a fost chiar așa ușor. Am avut o serie de călduri cari mă fac să-mi închipuesc ce-ați avut de pătimit la București. Eu demarez foarte greu cu scrisul. Traversez o perioadă de sterilitate. Aș vrea să mă apuc de Miorița și de Meșterul Manole[105], dar n-am ce-mi trebue pentru a formula o

100 sursa: Probabil **Jean Markale** (1928–2008), *Les Celtes et la civilisation celtique* (Paris, Payot, 1969), cu capitolele despre expedițiile galilor spre Italia, Delfi (279 î.Hr.) și Asia Mică.

101 sursa: Din corespondența lui Lovinescu cu René Guénon (anii 1934–1951), din care s-au păstrat doar fragmente.

102 sursa: Munți românești cu nume de om sau de neam: **Omul** și **Caraimanul** (Bucegi; legenda ciobanului-uriaș Caraiman, prefăcut în munte), **Negoiul** și **Moldoveanul** (Făgăraș), **Călimanii** (Carpații Orientali; *Căliman* e și nume de om, v. p. 26).

103 Sulful roș — În alchimie, Sulful fixat la roșu, la sfârșitul Operei, aproape identic cu Piatra filosofală însăși; în sufism, al-kibrīt al-aḥmar, „sulful roșu”, desemnează lucrul cel mai rar cu putință și, de aici, omul desăvârșit — Ibn ʿArabī… (vezi pagina 449)

104 questă — Fr. (vezi pagina 439)

105 „Clipa și Cauza” (fr.).

doctrină mai amplă asupra Sacrificiului; îmi lipsește "Instant et Cause[106][107]" de Lilian Silburn, dar, evident nu o poți găsi la Biblioteca Raională Folticeni.

Am primit ultimele matale mesagii și-ți mulțumesc. Ce mai faci și ce mai faceți?

Mi-aduc aminte cu plăcere de adunările noastre din București. Am impresia că s-a elaborat ceva foarte important, că s-a actualizat o vână de apă vie, foarte prețioasă, care a fost până acum ascunsă. Dea Dumnezeu să fie un signe des temps![108]

Am găsit un basm, "Nucul de Aur"[109], în care Făt-Frumos[110] se sue pe Arborele Vieții[111] timp de trei ani până ajunge la crengi. În vârf erau trei zâne. Până la sfârșit o aduce (pe una) pe pământ și pe locul casei lui își face *un palat care se învârtea după soare, pe un picior de găină.*

---

106 sursa: **Lilian Silburn, *Instant et cause. Le discontinu dans la pensée philosophique de l'Inde* (Paris, Vrin, 1955)** — studiul indianistei franceze (1908–1993) despre timp, sacrificiu și discontinuitate în gândirea vedică și budistă. Autorul scrie «Silburna».

107 sursa: Studiile proiectate de Lovinescu asupra baladelor **«Miorița»** și **«Monastirea Argeșului»** (Meșterul Manole), ca mituri ale Sacrificiului; ideile lor revin în scrisorile de mai jos (p. 64) și în volumele lui postume (*Mitul sfâșiat*, 1993; *Interpretarea ezoterică a unor basme și balade populare românești*, 1993). [Mioriţa (varianta Alecsandri), ro]

108 „un semn al vremurilor!” (fr.) — după **Matei 16, 3** („semnele vremurilor”) și titlul lui Guénon *Le Règne de la quantité et les signes des temps* (1945). [Matei (Biblia sinodală), ro.]

109 sursa: Basmul n-a putut fi identificat în culegerile clasice. Palatul care se învârte «după soare, pe un picior de găină» e un motiv răspândit în basmele românești și slave (coliba Babei-Iaga «pe picioare de găină»). «Găina e un simbol atlant (Pleiadele)»: în astronomia populară românească Pleiadele se numesc *Cloșca cu pui*.

110 Tradiția Primordială — Revelația originară, de natură supraumană, din care coboară toate tradițiile istorice. (vezi pagina 451)

111 Arborele Vieții — Arborele din mijlocul Raiului (Facerea 2, 9), al cărui rod dă nemurirea, păzit după căderea lui Adam de heruvimul cu sabie de foc și regăsit în Ierusalimul ceresc (Apocalipsa 22, 2); în toate tradițiile, figura Axei Lumii, din… (vezi pagina 385)

Cum Găina e un simbol atlant (Pleiadele[112]) s-ar putea să arate basmul întemeierea tradiției atlante, ieșită din Tradiția Primordială[113] (Nucul de Aur).

Eu și Stella te așteptăm cu mare plăcere și nerăbdare; ne comunici data venirii. Salutări cordiale tuturor prietenilor, fiecărora în parte.

Cu toată afecțiunea.
V. Lovinescu

Folticeni, · 11 August, 1967

Dragă prietene,

Am primit toate scrisorile și mesagiile ce mi le-ai trimis

[17 (18)]

și-ți mulțumesc mult pentru ele. Eu mi-am reluat lucrul, și așa zisa transcriere e în realitate o nouă creație, mai grea decât cea dintâi. Îmi dau seama, cu oarecare descurajare dar și cu înminunare, că asemenea subiecte sunt inepuizabile și că tratarea lor va fi totdeauna neperfectă. Acum "copiez" pe Harap-Alb[114][115], și-mi ies în cale tot atâtea dihănii și aventuri ca și eroului meu. E curios că munca asta în acelaș timp îmi dă lumină intelectuală, dar totodată și contradictor, mă sensibilizează, mă excită nervos, îmi dă une sensibilité d'écorché[116].

---

112 Făt-Frumos — Eroul basmului românesc, fiul de împărat care pleacă în căutarea nemuririi, a miresei sau a merelor de aur și trece prin încercările inițiatice ale celuilalt tărâm; autorul îl leagă de lat. (vezi pagina 398)

113 Pleiadele — Pleiadele (gr. (vezi pagina 434)

114 „o sensibilitate de jupuit" (fr.) — de om cu pielea luată, care simte orice atingere.

115 sursa: Lucrul la tâlcuirea basmelor lui Creangă, încheiat în **Vasile Lovinescu, *Creangă și Creanga de Aur* (București, Cartea Românească, 1989)**, cu capitolul despre «Povestea lui Harap-Alb». [Vasile Lovinescu — Creangă și Creanga de Aur (ediția critică), ro]

Îți mulțumesc deasemenea pentru prețioasele aperçu[117]-uri asupra tainelor țării noastre. Le vom discuta pe larg și cu folos când vei veni. Eu și cu Stella te așteptăm cu toată dragostea.

Mă întristează cele ce-mi spui despre doamna Doctor. Dacă poți, spune-i că mă gândesc mereu și cu toată solicitudinea la ea.

Te salut afectuos.
V. Lovinescu

Folticeni · 11 Octombrie, 1967

Dragă prietene,

Am primit toate comunicările matale. Îți mulțumesc pentru lucrurile bune și interesante ce mi le comunici. Ce mai fac prietenii noștri? Eu mă ocup acum cu câteva snoave de-a lui Creangă[118]. Cu cât mă adâncesc în el, cu atât personajul și opera lui par mai enigmatice și mai stranii. Va trece vreme, până când vom avea lumini definitive asupra lor. Probabil spre sfârșitul ciclului.

Iată o nouă enigmă. În "Moș Nichifor Coțcariul"[119], la început, Creangă pomenește de niște străbunici de-ai lui, Dediu și Ciubuc Clopotarul, personagii perfect reale ce-au trăit spre sfârșitul sec. XVIII (vezi "Amintirile"); la cumătria lui moș Dediu "a fost cumătru mare Ciubăr-

116 Harap-Alb — Eroul basmului lui Creangă (Povestea lui Harap-Alb, 1877), căruia Lovinescu i-a consacrat «Creangă și Creanga de Aur»: fiul de crai care coboară în fântâna Spânului, își pierde numele și îl primește pe cel nou, trece prin moarte… (vezi pagina 405)

117 „intuiție, privire pătrunzătoare” (fr.).

118 sursa: V. **Vasile Lovinescu, «Interpretări inedite ale simbolismului din două snoave aparținând lui Ion Creangă»**, în *Incantația sângelui* (1993), și studiul «Ciubăr Vodă» din *Monarhul ascuns* (1992), unde e dezvoltată enigma de mai jos. [Vasile Lovinescu — Incantația sângelui (ediția critică), ro]

119 Verde-Împărat — împăratul din «Povestea lui Harap-Alb», stăpânul Împărăției Verzi (v. p. 7); a-l face cumătru la o cumetrie reală e ca și cum ai pune un personaj de basm între oameni. (vezi pagina 458)

Vodă". Tot așa putea spune că cumătru mare a fost Verde Împărat[120]! Moș Dediu i-a dăruit 49 (7 x 7) de mioare, "oacheșe de un ochi" adică fiecare din ele fiind Yin-Yang[121]. Ce mai zici de asta? De

[18 (19)]

Ciubăr-Vodă, care apare între oameni reali, pe la sfârșitul sec. XVIII, care apare în "Despot-Vodă" a lui Alecsandri, deci între 1558-1561, iar Grigore Ureche îl arată domnind două luni în 1448[122]; este identificat cu un Csupor trimis de Iancu Corvin (!) cu oaste ca sprijin cumnatului său Petru al II. Ce zici de această "funcțiune" perpetuă, cu aparență de nebunie și tribulație ca și King Lear[123]?

Acestea, în tradiții mai mult literare. Dar Ciubăr-Vodă există realmente și ca figură populară. Stella își amintește, cum, copil, se juca cu băieții de-a Ciubăr-Vodă.

---

120 sursa: **Ion Creangă, «Moș Nichifor Coțcariul» (*Convorbiri literare*, 1877)**; Dediu și Ciubuc clopotarul sunt pomeniți și în **«Amintiri din copilărie»** (1881–1892). Autorul dezvoltă locul în studiul «Ciubăr Vodă» (*Monarhul ascuns*, 1992). [Ion Creangă — Moș Nichifor Coțcariul, ro]

121 Yin-Yang — Yīn-yáng (chin. (vezi pagina 461)

122 sursa: **Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei***, capitolul despre urmașii lui Alexandru cel Bun; textul ediției P. P. Panaitescu: „Dupre moartea lui Pătru vodă, au domnitu Ciubăru vodă 2 luni". Istoricii îl identifică pe Ciubăr cu **Csupor**, căpitan trimis de Iancu de Hunedoara în sprijinul domnului Petru al II-lea, cumnatul său (1448). În drama **lui Vasile Alecsandri, *Despot-Vodă* (1879)**, acțiunea e pusă în 1561–1563. [Grigore Ureche — Letopisețul Țării Moldovei, ro]

123 sursa: **Shakespeare, *King Lear* (c. 1605–1606)** — regele care își împarte regatul, rătăcește nebun prin furtună și redevine pentru o clipă rege; autorul îl apropie de Ler-Împăratul colindelor (p. 26–27). [William Shakespeare — King Lear, en]

Iată ce te rog: poți să-mi faci marele serviciu să treci pe la Institutul de Folclor[124], să vezi ce știu acolo de Ciubăr-Vodă? Mi-ai da cel mai mare ajutor. Ți-l cer pentrucă asta mă oprește în redactarea studiului.

Cu multe mulțumiri și salutări afectuoase din partea mea și a Stellei.

V. Lovinescu

Folticeni, · 8 August, 1968

Dragă prietene,

Am primit scrisorile matale - ca și celelalte mesagii, pentru care-ți mulțumesc, dar care m-au dezolat prin fatalitățile lor. Tragedia nu mai este interioară, dar nu-și pierde drepturile prin aceasta... Se răzbună în afară, așa că nenorocitul care moare în accident de automobil, prin analogia în sens invers[125], are o cardiogramă interioară mijlocie... Și cum ai dreptate! Ce călătorie postumă are!... Cu atât trebue mai mult ajutat de cei ce supraviețuiesc. Și aici, un bun prieten al meu, prins cu totul de lumea aceasta, a căzut trăsnit în stradă de ruperea coronarienei. A trebuit să suport la înmormântare, reflexiile rudelor și ale prietenilor, care se felicitau și îl felicitau pentru moartea asta "frumoasă".

Foarte interesante palinodiile[126][127] lui Dumézil. Mă întreb dacă nu are într-o măsură dreptate, cu diviziunea ternară a castelor, casta șudrelor[128] nefiind decât un

---

124 sursa: **Institutul de Folclor** din București (înființat în 1949), cu arhiva de înregistrări și culegeri de teren.

125 analogia în sens invers — Principiul analogiei, formulat în Tabula Smaragdina („ceea ce este jos este ca ceea ce este sus, și ceea ce este sus este ca ceea ce este jos, ca să se împlinească minunile unui singur lucru”), stă la temelia întregii științe... (vezi pagina 380)

126 *palinodie* (gr. παλινῳδία, „cântec întors”) — retractare, revenire asupra a ceea ce ai spus. (vezi pagina 431)

127 *śūdra* (sanscr.) — a patra castă (*varṇa*), a slujitorilor, după *Ṛgveda* X, 90 (imnul lui Puruṣa) născută din picioarele Omului primordial; paria (tamil. *paṟaiyar*) sunt cei din afara caselor.

128 palinodiile — Palinodia (gr. (vezi pagina 431)

depozit rezidual al celorlalte trei, iar paria un reziduu al reziduurilor. Triunghiul[129]

[19 (20)]

devine romb prin proecțiunea punctului de vârf în apele inferioare (cf. "La Grande Triade[130][131]").

Îmi pare bine de veștile bune pe care mi le dai despre Crisi. Să dea Dumnezeu să continue tot așa!

Eu sunt într-o perioadă de uscăciune. Aproape nu mai pot scrie nimic. Să sperăm că e trecător.

Transmite-i lui Radu salutările mele afectuoase și că aștept cu mult interes lectura piesei lui. Stella îți trimite cele mai vii salutări; amândoi îți așteptăm venirea cu multă bucurie. Respectuoase salutări doamnei Mihăescu.

Fii bun și transmite doamnei Doctor biletul alăturat.

Cu toată dragostea
V. Lovinescu

Folticeni · 21 Octombrie, 1968

Dragă prietene,

Îți mulțumesc din toată inima pentru scrisoarea pe care mi-ai trimis-o, cerându-ți în acelaș timp scuze pentru întârzierea pusă în răspuns; nici măcar nu pot spune că am fost prea ocupat. Dar, cel puțin aparent, o toropeală, străbătută, nu rareori de *aperçu*-uri, chiar de străfulgerări care mă miră chiar, prin contrast.

---

129 sursa: **Georges Dumézil** (1898–1986), istoricul religiilor indo-europene, autorul teoriei celor trei funcții (suveranitate, forță, fecunditate; *L'Idéologie tripartie des Indo-Européens*, 1958). «Palinodiile»: revenirile lui asupra unor teze mai vechi. În India, cele trei funcții corespund castelor brahmanilor, kṣatriyilor și vaiṣyilor; a patra, a *śūdra*-ilor, rămâne în afara schemei — de unde observația autorului.

130 „Marea Triadă" (fr.).

131 sursa: **René Guénon, *La Grande Triade* (1946)** — despre ternarul Cer–Om–Pământ; triunghiul devenit romb prin reflectarea vârfului în «apele inferioare» e schema reflexului inversat al principiului în lumea de jos, imagine pe care autorul o aplică diviziunii castelor. [René Guénon — La Grande Triade (1946), fr]

Am scris profesorului Manny[132], ca să-i mulțumesc pentru informațiile date și pentru revistă. Cu această ocazie, după cererea lui, i-am scris părerea mea asupra imaginilor din criptele tourangele, reproduse în buletin și pe care le-ai văzut. Răspunsul s-a întins fără să vrea la 8 pagini de coală, și-au mai rămas atâtea de spus! Esențial, e incontestabil că este vorba de Omul Universal[133], cu însemnele și atributele puterii cheilor de a lega și deslega, de-a distribui viața și moartea. Îmi pare rău de graba de a-i răspunde (și acolo întârziasem!), nu am putut face o copie după scrisoare. Avea proporții de studiu.

Ambianța bourului mă asaltează[134]. Poate e cauza principală a toropelii mele. Aștept să iasă din ceața lui și să-și spue o parte din taină - și pentru asta trebue să tac eu. Căci e incontestabil că panglica stilizată ce-i iese

[20 (21)]

din bot, e expirul unui abur ce-l învălue, o secțiune într-o sferă vibratorie, el fiind centru. Avem primele două elemente, în ordinea lor de producțiune, mugetul expirând fiind Etherul-sunet[135], și Aerul care prin expansiunea lui omogenă și isotopă, e canavaua pe care se desemnează stema țării. Limba scoasă a Bourului arată că expiră la

---

132 sursa: Corespondentul francez n-a putut fi identificat; nici buletinul cu «imaginile din criptele tourangele» (din Touraine). Puterea «cheilor de a lega și dezlega» e cea dată lui Petru: **Matei 16, 19** — „Și îți voi da cheile împărăției cerurilor și orice vei lega pe pământ va fi legat și în ceruri, și orice vei dezlega pe pământ va fi dezlegat și în ceruri”. [Matei (Biblia sinodală), ro.]

133 Omul Universal — Termen guénonian (L’Homme et son devenir selon le Vêdânta; Le Symbolisme de la Croix), după ar. (vezi pagina 430)

134 sursa: Bourul (zimbrul) din stema Moldovei, legat de legenda vânătorii lui Dragoș. Cercetarea va da studiul **«Două steme»** din *Mitul sfâșiat* (1993); v. și «De la cerbul lunar la bourul solar» din *Interpretarea ezoterică a unor basme și balade populare românești* (1993). [Vasile Lovinescu — Mitul sfâșiat (ediția critică), ro]

135 *nirvikalpa-samādhi* (sanscr.) — „absorbția fără diferențiere”, treapta supremă a contemplației yoghine, în care dispare deosebirea dintre cel ce contemplă și obiectul contemplat. Grafia «nirvi-Kalpa» e a cărții. (vezi pagina 429)

sfârșitul vânătoarei. Mă întreb care altă țară are ca stemă-pantacol[136] o scenă de nirvi-Kalpa-samadhi[137]! Ce subliniere în acest horoscop care este stema de întemeiere a unei țări a destinului ei sacrificial!

O curiozitate: în gravura din buletinul primit din Franța, deasupra omului, se află, dacă mai ții minte, printre altele monograma lui Christ IHS[138] și un [Fig. — semn mic în rând: litera A cu un V înscris sub vârf (monograma M-A)] care însumează primele două litere din MARIA, scrise pe verticală, de jos în sus. M-am întrebat de ce linia de la A care trebuie să fie orizontală, are forma unui V semănând și paralelă în elementele ei cu intermediarul dela M.

Ți-aduci aminte, că în "*Le Roi du Monde*", Guénon reproducea unele din hieroglife din Mânăstirea Carmilor din Loudun[139], care este aproape de Chinon, în care se găsește începutul lui AVMaria, și firește, și mai ales monosilabul sacru AVM[140]. Or, în semnul din revistă, semnul se găsește mai riguros, în numele MAria: de jos în sus MA(ria), de sus în jos, prin analogie inversă, linia de la A - devenită V, permite lectura AVM.

---

136 În doctrina hindusă, Eterul (*ākāśa*) e primul dintre cele cinci elemente, iar calitatea lui sensibilă e sunetul (*śabda*); urmează Aerul (*vāyu*), a cărui calitate e tactul — de aici ordinea «mugetului» și a «aburului» bourului.

137 *pantacol* (din gr. πᾶν, „tot") — talisman, figură simbolică ce rezumă o totalitate; termen al magiei renascentiste (Agrippa, Eliphas Lévi).

138 *IHS* — monograma numelui lui Iisus, din primele litere grecești ΙΗΣ(ΟΥΣ), citită în Occident și *Iesus Hominum Salvator*, „Iisus Mântuitorul oamenilor" (lat.).

139 *AVM* — în latină V și U sunt aceeași literă, așa că *AVM* din *AVe Maria* se citește AUM, monosilaba sacră hindusă: reflexul ei în simbolistica creștină, după Guénon.

140 sursa: **René Guénon, *Le Roi du Monde* (1927)**, cu figurile după **Louis Charbonneau-Lassay**, arheologul din Loudun care a studiat graffitele («hieroglifele») din mănăstirea carmeliților din Loudun și pe cele din donjonul de la Chinon; între ele, monograma *AVM* din *AVe Maria*, în care Guénon recunoaște monosilaba AUM (V = U în latină). Capitolul exact nu l-am verificat. [René Guénon — Le Roi du Monde (1927), fr]

Monograma AVM desenată de autor: două bare verticale între care se încrucișează două V-uri — un M cu un V răsturnat suprapus. Citită de jos în sus dă MA(ria), de sus în jos, prin analogie inversă, AVM: AUM, monosilaba sacră, ascunsă în numele Fecioarei (cf. Guénon, Le Roi du Monde, și graffitele de la Loudun).

Te rog transmite dnei Mihăescu, respectuoase sărutări de mână; cele mai calde gânduri dnei Doctor; deasemenea și celorlalți prieteni. Radu a adus vreo carte interesantă?

Te îmbrățișez cu toată afecțiunea,
V. Lovinescu

10.12.68

Dragă prietene,

Am întârziat atât să-ți scriu că aproape mi-am pierdut dreptul la indulgență. Te rog să înțelegi starea mea parturi

[21 (22)]

entă; or e numai o iluzie? Dar mă simt la punctul de interferență a unor lucruri stranii care se învălmășesc în mine fără măcar să catadicsească să-și desvălue identitatea. În orice caz, pot să te asigur că este tot ce poate fi mai dezagreabil și depresiv. Rătăcesc după bourul alb[141], tot așa de evident dar tot așa de insezisabil ca și piciorul curcubeului. În general, se oprește pe culmea dealului, la orizont; te apropii de el, ești la câțiva pași de el, și când pui piciorul pe locul unde incontestabil se află, dintr-o săritură e pe culmea dealului din față. Are rafinamentul de cruzime să nu dispară niciodată. Când te

141 sursa: **Legenda descălecatului Moldovei — Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, «De descălecatul Țării Moldovei»** și **Cronica moldo-germană** (1502): Dragoș, venit din Maramureș, vânează un zimbru (bour) până la râul Moldova, unde îl ucide, și întemeiază țara, al cărei semn devine capul de bour. Cățeaua Molda, înecată în râu, dă numele apei. [Grigore Ureche — Letopisețul Țării Moldovei, ro]

oprești, stă și el și își întoarce capul pe gâtul lui de lebădă androgină. Numai Dragoș l-a putut prinde[142], pentrucă l-a putut îngrămădi într-un loc unde nu este timp și spațiu, odată ca niciodată. Dar cine poate imita vânătoarea lui Dragoș! În realitate, trebue să fi fost o vânătoare imobilă, privită cu ochi nocturni de cucuvea.

Cum spui, stema dela Putna e un Sri Yantra[143][144] inepuizabil. E remarcabilă observația dtale că panglica ce iese din gura bourului poate fi și râul Moldova, dar o Moldovă constituită din balele bourului expirând. Încă ceva: purtată pe piept cum trebue, sau deasupra intrării dela Putna, stema are o axă care nu este orizontală ci verticală, Zenit-Nadir, Nord-Sud. Dacă ținem seama de acest fapt esențial, observăm că Moldova din stemă, *curge în sus* contraveniind tuturor legilor gravitaționale. Ce poate însemna asta decât că e vorba de Ganga[145],[146] de Moldova cerească; că reprezintă un proces de rezorbire, parcurgerea inversă a Iordanului de care vorbesc gnosticii[147]. Panglica-râu, care e în acelaș timp sunet, abur și bală atinge urechea bourului cu un singur punct.

---

142 bourul alb — Zimbrul (bourul) vânat de Dragoș la descălecatul Moldovei, după cronici, al cărui cap a devenit stema țării; la Lovinescu, animalul solar sacrificial, ultima ipostază a Cerbului lunar, a cărui jertfă întemeiază țara, căutat ca o… (vezi pagina 390)

143 *Śrī-yantra* (sanscr.) — „instrumentul (diagrama) Sfintei”: diagrama tantrică a nouă triunghiuri întretăiate (patru cu vârful în sus, cinci cu vârful în jos) în jurul unui punct central (*bindu*), imagine a Manifestării din Principiu; suport de meditație inepuizabil.

144 *Gaṅgā* (sanscr.) — Gangele, râul sacru al Indiei, care după mit curge întâi în cer (*Mandākinī*, Calea Lactee) și coboară pe pământ prin părul lui Śiva; a urca pe Gange înseamnă întoarcerea la izvor, «rezorbirea». (vezi pagina 401)

145 „aceasta atinge cele mai adânci taine cosmologice” (fr.) — după Guénon; corect *aux plus profonds mystères* (*mystère* e masculin).

146 *para-bindu* (sanscr.) — „punctul suprem”: punctul (*bindu*) nemanifestat din care purcede Manifestarea; în scriere, punctul nazalizării (*anusvāra*) de deasupra lui M din Oṃ, în care sunetul se stinge. (vezi pagina 431)

147 *vajra* (sanscr.) — „trăsnetul-diamant”, arma lui Indra, simbol al puterii spirituale indestructibile și al Axei; heraldic, autorul vede o «vajră» în dubla cruce și în dublul crin. (vezi pagina 457)

Guénon observa că urechea are o conformație care reamintește schema monosilabului sacru AVM și că "cela touche aux plus profondes mystères cosmologiques[148]". Punctul de atingere a Moldovei cu urechea e para-bindu[149][150], e litera finală M a monosilabului. Deci o ratașare[151] directă la Tradiția Primordială, ca și gâtul de lebădă. În registrele inferioare, dincoace de râu, în lumea exterioară, Roza, Vajra[152][153] sub formă de dublă-cruce și dublu-crin, Sfântul Imperiu și regalitatea franceză, într-o poziție de totală subordonare și dependență.

[22 (23)]

Dacă pentru motivele spuse, considerăm cursul râului Moldova în sensul lui invers, de pildă, depe podul Bogata, avem la dreapta Biserica Albă, simbol solar și sacerdotal, la stânga Borta lui Hârjab cu caracterul ei evident cosmologic și hermetic.

---

148 sursa: **Sfântul Ipolit, *Philosophumena* (*Refutatio omnium haeresium*) V, 7** — naasenii tâlcuiau Iordanul care curge în jos ca generarea oamenilor, iar Iordanul întors spre izvor (cf. **Psalmul 113, 3**: „Iordanul s-a întors înapoi") ca nașterea zeilor, regenerarea. Tiparul are «e Iordanului» pentru «a Iordanului». [Sf. Ipolit — Refutatio omnium haeresium (Philosophumena), textul grecesc cu trad. latină (ed. Duncker–Schneidewin, 1859), grc] [Psalmii (Biblia sinodală), ro.]

149 para-bindu — Para-bindu (sanscr., „punctul suprem") — în tantrism, punctul nemanifestat din care purcede toată Manifestarea și în care se resoarbe; în scriere, punctul nazalizării (anusvāra) de deasupra lui M din Oṃ. (vezi pagina 431)

150 Sri Yantra — Śrī-yantra (sanscr., „instrumentul sfânt") — diagrama tantrică formată din nouă triunghiuri întretăiate (patru cu vârful în sus, „masculine", cinci cu vârful în jos, „feminine") în jurul unui punct central, bindu, imagine a…

151 ratașare — Din fr. (vezi pagina 439)

152 Ganga — Gaṅgā (sanscr.) — Gangele, râul sacru al Indiei, divinizat ca zeiță, care după mit curge întâi în cer (Calea Lactee, Ākāśa-Gaṅgā) și coboară pe pământ prin părul lui Śiva, ca să nu-l zdrobească; apa lui purifică și eliberează. (vezi pagina 401)

153 Vajra — Vajra (sanscr., „diamant" și „trăsnet") — arma lui Indra și sceptrul ritual tantric și budist, cu două capete simetrice, care unește puterea de a nimici și pe aceea de a nu putea fi nimicit; corespunde trăsnetului lui Zeus și… (vezi pagina 457)

Sunt de acord că vasul de sub bot e Graalul, dar nu bourul soarbe din el; din contra, *îl umple cu balele lui divine.* El se contemplă în oglinda ieșită din propria lui substanță și e singurul caz când narcisismul e permis și autentic; cu alte cuvinte, stema e o reprezentare heraldică a lui Eheieh Asher-Eheieh[154], Eu sunt cel ce sunt. Asta îmi reamintește pe Galaad[155][156] care contemplă interiorul vasului divin și moare și e prodigios că stema de întemeiere a unei națiuni, rezumându-i destinul și misiunea e o scenă de nirvikalpasamadhi[157][158]!

Acum, uită-te bine la cupă. Nu are, proectat în plan, un fel de mâner-toartă, rotunjit la capăt, ținându-se de cupă prin niște clenciuri? Și mă întreb: e o cupă, sau o ceașcă? (csupor[159]). *Nu e în realitate un ciubăr?* Cum un simbol autentic e foarte realist la punctul lui de plecare, e natural ca la botul unui bou să fie un ciubăr.

---

154 *'Ehyeh 'ašer 'Ehyeh* (ebr. אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה) — „Eu sunt Cel ce sunt” (**Ieșirea 3, 14**), Numele dezvăluit lui Moise din rugul aprins; în Cabală, *Eheieh* e Numele lui Kether, Coroana, sefira supremă. [Ieșirea (Biblia sinodală), ro.]

155 *nirvikalpa-samādhi* (sanscr.) — absorbția contemplativă fără diferențiere, v. p. 21. (vezi pagina 429)

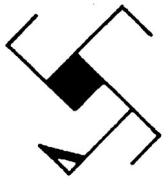
156 sursa: ***La Queste del Saint Graal* (c. 1225), finalul** — la Sarras, Galaad privește în vasul Graalului, vede «ceea ce limba nu poate spune», cere să moară și sufletul îi este luat la cer. [La Queste del Saint Graal (c. 1225; ed. H. O. Sommer, The Vulgate Version, vol. VI), fro]

157 nirvikalpasamadhi — Nirvikalpa-samādhi (sanscr., „absorbția fără diferențiere”) — treapta supremă a contemplației în Yoga și Vedānta, în care dispare orice distincție între cel ce cunoaște, actul cunoașterii și obiectul ei; opusă lui… (vezi pagina 429)

158 Galaad — Cavalerul desăvârșit al ciclului Graalului, fiul lui Lancelot, singurul care contemplă deplin taina vasului în La Queste del Saint Graal (c. (vezi pagina 401)

159 *csupor* (magh.) — „ulcică, cană cu toartă”; de aici se explică numele lui Ciubăr-Vodă (Csupor), iar autorul îl leagă de românescul *ciubăr*.

Maria de Mangop are swastici[160] nu numai la gât ci și pe bolta cerească ce o învălue. Poate fi vorba de o reînsumare a centrului bizantin, în origina lui, o urcare în sens invers, după ce Imperiul de Răsărit și-a încheiat ciclul. Se va remanifesta ca Ierusalim Ceresc[161][162]: dovada e forma unică a swasticei. Centrul e constituit de un pătrat, secțiune transversală[163] a Ierusalimului Ceresc, mai ales dacă ținem seama de tradiția populară care prezice că o parte a Ierusalimului Ceresc se va coborî în Moldova.

Svastica de pe acoperământul de mormânt al Mariei de Mangop (Putna, 1477), desenată de autor: brațe frânte, așezate oblic, cu pătratul central plin — «secțiunea transversală a Ierusalimului Ceresc» — și un mic triunghi la capătul unui braț.

160 sursa: **Maria Asanina Paleologhina de Mangop** (m. 1477), principesă din Crimeea, înrudită cu Paleologii, a doua soție a lui Ștefan cel Mare. **Acoperământul ei de mormânt** (Putna, 1477), broderie cu fir de aur și argint, o înfățișează în veșminte imperiale bizantine, sub un arc; autorul vede în motivele lui decorative svastici. V. «Două steme» din *Mitul sfâșiat*. [Vasile Lovinescu — Mitul sfâșiat (ediția critică), ro]

161 sursa: **Apocalipsa 21, 2. 16** — „Și am văzut cetatea sfântă, noul Ierusalim, pogorându-se din cer de la Dumnezeu”; „Și cetatea era în patru colțuri și lungimea ei era cât lățimea” — de aici pătratul din centrul svasticii. Tradiția populară moldovenească pomenită nu am putut-o identifica. [Apocalipsa (Biblia sinodală), ro.]

162 secțiune transversală — Expresia vine din geometrie (secțiunea făcută într-un corp de un plan perpendicular pe axa lui) și din anatomie, dar Lovinescu a luat-o, ca termen al meditației, de la Ernst Jünger, la care „secțiunea transversală” e o tăietură… (vezi pagina 442)

163 Ierusalim Ceresc — Cetatea sfântă care se pogoară din cer la sfârșitul vremurilor (Apocalipsa 21, 2–27), în formă de pătrat (cub), cu douăsprezece porți și cu Mielul drept lumină: imaginea restaurării finale a Paradisului terestru și a centrului… (vezi pagina 408)

Observă că Maria Doamna poartă ca cercei ochiul divin. Eu voi fi în București peste câteva zile. Te îmbrățișez. Salută te rog pe ceilalți prieteni, pe dna Doctor.

V. Lovinescu

Scrisorile din anii 1972–1975

Folticeni, · 31 Iulie,1972

Dragă prietene,

Am primit scrisoarea matale din 25 c. E adevărat, că la început a fost cam rece aici, și acum călduri caniculare (vorbă să fie! cum spune Creangă[164]). Dar toate neajunsurile sunt compensate de aerul, în adevăr, transcandent, care e aici. Mi-au trebuit zece zile ca să mă obișnuiesc cu el. Acum s-a făcut.

Nu m-am pus încă pe lucru, pentrucă, în privința lui Creangă (căci pe el l-am luat aici), principalul e făcut. Prin urmare, nu ar fi decât să-l adaptez la mentalitatea unui public cititor ceva mai răsărit, admițând că acesta există. Apoi, aproape totala lipsă de siguranță în ce privește publicarea, nu-mi dă ghes la lucru, mai ales, că sunt lucruri noi și grele de introdus în lucrare, în primul rând problema Demiurgului[165] (Dănilă Prepeleac[166], Stan

164 sursa: Expresie frecventă la Creangă (de pildă în *Amintiri din copilărie*), cu sensul „vorba vine, nici vorbă”; nu am stabilit locul exact. [Ion Creangă — Amintiri din copilărie, ro]

165 sursa: Basmele lui Creangă «Dănilă Prepeleac» (1876), «Povestea lui Stan Pățitul» (1877), «Ivan Turbincă» (1878), «Povestea porcului» (1876), «Povestea lui Harap-Alb» (1877). V. **Vasile Lovinescu, «Teatrul demiurgului»**, în *Incantația sângelui* (1993), «Ivan Turbincă» în *Interpretarea ezoterică...* (1993) și *Creangă și Creanga de Aur* (1989). [Ion Creangă — Dănilă Prepeleac, ro]

166 Prepeleac — Par înfipt în pământ, cu cioturile crengilor lăsate, pe care țăranii pun oalele la uscat; poreclă a eroului lui Creangă, Dănilă

Pățitul, Ivan Turbincă și în altele, și raporturile dintre Tradiția Hyperboreană și Tradiția Atlantă (Povestea Porcului și Harap Alb). Dar ai cui vorbi?

Îți mulțumesc pentru vești, dar nu-mi place deloc ce-mi scrii despre duduia Silvia. Să nădăjduim în Dumnezeu. Te rog să mă crezi că sunt cu toată prietenia, solicitudinea și dragostea alături de mata și doamna Mihăescu, căreia te rog să-i transmiți respectuoasa mea prietenie. Te rugăm, eu și cu Stella, fă tot posibilul să vii și pe la noi. Nu concepem o vară fără mata.

Textele lui Jünger, în adevăr, impresive[167]. De cum am venit aici, am pus mâna, aproape întâmplător, pe Sonetele către Orfeu[168][169] ale lui Rilke. Sunt o otravă transcendentă, o prana[170][171] care dizolvă toate nodurile, chiar pe ale vieții, toate precipitatele,*sărurile* într-un cuvânt. De o lună trăiesc între cer și pământ și aud lira poetului hyperborean, pe toate dealurile de aici; Orfeu la Oprișeni[172]!

Prepeleac. (vezi pagina 436)

167 *prāṇa* (sanscr.) — „suflul vital”, energia subtilă care străbate ființa; Rilke însuși numește cântul adevărat «un alt suflu» (*ein andrer Hauch*). (vezi pagina 436)

168 sursa: **Ernst Jünger** (1895–1998), scriitorul german al romanelor *Auf den Marmorklippen* (1939) și *Heliopolis* (1949), pe care autorul le citește în anii ’70 ca opere cu chei inițiatice (v. p. 28–30, 61–63).

169 sursa: **Rainer Maria Rilke, *Die Sonette an Orpheus* (scrise la Muzot în februarie 1922, tipărite în 1923)**, 55 de sonete în două părți, închinate memoriei tinerei dansatoare Wera Ouckama Knoop. [Rainer Maria Rilke — Die Sonette an Orpheus (1923), de]

170 sursa: Oprișeni — sat lângă Fălticeni, pe dealurile unde se plimba autorul. «Poetul hyperborean»: Orfeu, legat în mit de Apollo cel hiperboreean.

171 Orfeu — Ὀρφεύς — cântărețul trac, fiul Calliopei, care îmblânzea fiarele cu lira, a coborât în Infern după Euridice și a fost sfâșiat de bacante; patronul orfismului și poetul hiperboreean prin excelență. (vezi pagina 430)

172 prana — Prāṇa (sanscr., „suflu vital”) — energia subtilă care animă ființa și cosmosul și unește toate planurile ei; la plural, cele cinci sufluri ale organismului subtil; corespunde lui rūaḥ ebraic, pneûma grecesc și spiritus latin. (vezi pagina 436)

Gesang...ist nicht Begehr[173]
Gesang ist Dasein. Für den Gott ein Leichtes.
Wann aber sind wir?
In Wahrheit singen, ist ein andrer Hauch.
Ein Hauch um nichts. Ein Wehn im Gott. Ein Wind.

[24 (25)]

(sonet III, prima parte)[174].

Am primit pachetele de ziare ce mi-ai trimes și pentru care îți mulțumesc încă odată. Fii liniștit în ce privește "Express"urile[175].

Cu toată dragostea
V.L.

P.S. Salută pe duduia Lilica[176] și pe toți prietenii pe care îi mai vezi.

---

173 vers. **Rainer Maria Rilke, *Die Sonette an Orpheus*, partea I, sonetul 3 (1922)** — autorul citează, prescurtat, versurile 5, 7–8 și 13–14. Sonetul întreg (textul canonic): „Ein Gott vermags. Wie aber, sag mir, soll / ein Mann ihm folgen durch die schmale Leier? / Sein Sinn ist Zwiespalt. An der Kreuzung zweier / Herzwege steht kein Tempel für Apoll. // Gesang, wie du ihn lehrst, ist nicht Begehr, / nicht Werbung um ein endlich noch Erreichtes; / Gesang ist Dasein. Für den Gott ein Leichtes. / Wann aber sind wir? Und wann wendet er // an unser Sein die Erde und die Sterne? / Dies ists nicht, Jüngling, daß du liebst, wenn auch / die Stimme dann den Mund dir aufstößt, – lerne // vergessen, daß du aufsangst. Das verrinnt. / In Wahrheit singen, ist ein andrer Hauch. / Ein Hauch um nichts. Ein Wehn im Gott. Ein Wind.” — „Un zeu o poate. Dar spune-mi, cum să-l urmeze un om prin lira îngustă? Simțirea lui e dezbinare. La răscrucea a două căi ale inimii nu stă templu pentru Apollo. // Cântul, așa cum îl înveți tu, nu e dorință, nu e pețire a ceva ce s-ar dobândi la urmă; cântul e ființă. Pentru zeu, un lucru ușor. Dar când suntem noi? Și când întoarce el // spre ființa noastră pământul și stelele? Nu asta e, tinere, că iubești, chiar dacă glasul îți deschide atunci gura, – învață // să uiți că ai cântat. Asta se scurge. A cânta în adevăr e un alt suflu. Un suflu în jurul nimicului. O adiere în zeu. Un vânt.” «Gesang…ist nicht Begehr» e prescurtarea autorului. [Rainer Maria Rilke — Die Sonette an Orpheus (1923), de]

174 sursa: Precizarea autorului: sonetul 3 din **partea întâi** a *Sonetelor către Orfeu*; versurile citate sunt luate din strofele 2 și 4, nu dintr-o «primă parte» a sonetului.

175 sursa: *L’Express* — săptămânalul francez de actualitate; autorul primea din București pachete cu ziare și reviste franceze (*L’Express*, *Le Monde*, mai jos).

176 sursa: Lilica — prietenă din grupul bucureștean, care îi împrumuta autorului cărți (Jünger, p. 30); identitatea ei nu e precizată în volum.

24,IX.72

Dragă prietene,

Am primit ultima matale scrisoare și-ți mulțumesc pentru tot ce conține. Cred că totuși voi putea fi la București prin jurul Crăciunului. Pentru mine monotonia Folticenilor se transmută în incantațiune. Nu e amorțire, din contră. Probă e că pot scrie la Creangă, care-mi dă prilej de nenumărate și neprevăzute actualizări. Munca e foarte asiduă, pentrucă în realitate e o re-creațiune care are puțin de a face cu vechea mea lucrare. Ceeace scriu e neconformist și inactual la un grad care e o sfidare față de lumea modernă. Nu are nici o șansă de publicare, tant mieux;[177] nu vreau să fac nici un compromis.

Deabia aștept să ascult muzica tradițională înregistrată de care-mi vorbești. O profesoară din Folticeni, a asistat la București la spectacolul "Visul unei nopți de vară"[178] și mi l-a descris ca o parodie blasfematorie. Dar, cele ce-mi spui, schimbă chestiunea. Capul lui Bottom, la interferența jocului ielelor, e într-adevăr o idee! Mă întreb, pentru prima oară, dacă numele Titania (titanică)[179] nu o pune pe zâna noastră, ex parte substantiae[180] și că Midsummernight[181] este totuși Janua Inferni[182]. Mă gândesc la o posibilă interpretare politică.

177 „cu atât mai bine” (fr.).

178 „din partea substanței” (lat.) — de partea polului substanțial (*Prakṛti*), nu a celui esențial.

179 „noaptea din miezul verii” (engl.) — noaptea solstițiului de vară, a Sânzienelor (24 iunie).

180 „Poarta Infernului” (lat.) — în simbolismul solstițiilor (Guénon, *Symboles de la Science sacrée*, cap. «Les portes solsticiales»), solstițiul de vară e «poarta oamenilor», prin care se coboară în manifestare, opusă solstițiului de iarnă, *Ianua Coeli*, «poarta zeilor».

181 „Desfrânata” (engl.) — *the great whore* din **Apocalipsa 17, 1**. [Apocalipsa (Biblia sinodală), ro.]

182 sursa: **Shakespeare, *A Midsummer Night’s Dream* (c. 1595–1596)**; montarea lui Liviu Ciulei de la Teatrul «Lucia Sturdza Bulandra» (1972), socotită la vremea ei o reinterpretare îndrăzneață, e probabil spectacolul la care se referă scrisoarea. Bottom, țesătorul, primește de la Puck un cap de măgar și e iubit de Titania, regina zânelor. [William Shakespeare — A Midsummer Night’s Dream, en]

Măgarul e Anglia puritană, mercantilă și cromwelliană care se închega atunci. Hypolita, regina Amazoanelor[183], strămoașa amazonismului modern, elementul cel mai virulent al Apocalipsului, Fiara și The Whore[184].

Am primit regulat "Monde"[185] și-ți reînoesc mulțumirile.

Omagiile mele respectuoase dnei Mihăescu. S-a împlinit

[25 (26)]

un an dela pierderea pe care ați făcut-o[186]. Stella vă trimete salutări; și din partea mea tuturor prietenilor și matale

V. Lovinescu

Folticeni · 24 Noembrie,1972

Dragă Roxy,[187]

Ne-a făcut mare plăcere, mie și Stellei scrisoarea ta. Mă las greu desprins de aici, tocmai din cauza "rădăcinilor" de care-mi vorbești. Dacă le simți tu care

---

183 sursa: Numele *Titania* îl ia Shakespeare din **Ovidiu, *Metamorfoze* III, 173**, unde e un epitet al Dianei, „fiica Titanilor” — de aici tâlcuirea autorului, «titanică», adică ținând de partea substanțială, inferioară. [Ovidiu — Metamorphoses, textul latin, la]

184 sursa: Hippolyta, regina amazoanelor, logodnica lui Tezeu, ducele Atenei, în *Visul unei nopți de vară*. «Fiara și The Whore»: **Apocalipsa 13, 1–8** (fiara din mare) și **17, 1–6** (Desfrânata cea mare, călare pe fiară). [Apocalipsa (Biblia sinodală), ro.]

185 sursa: *Le Monde* — cotidianul parizian.

186 sursa: Un doliu în familia destinatarului din toamna lui 1971; persoana nu e numită în volum.

187 sursa: **Roxana Cristian**, prietena și ucenica autorului, una dintre cele două persoane care au îngrijit ediția din 1995; cele mai multe scrisori din volum îi sunt adresate. «Gri» (mai jos) pare a fi soțul ei; «Corvin», fiul ei, născut la sfârșitul lui 1972.

ești din cealaltă parte a țării, îți închipui ce este cu mine care sunt localnic. Numele de Cristina mi se pare foarte bun și nu trebue să te lași impresionată de superstiții, ținând seama de coincidența cu numele nașei. (Stella spune că dacă faci gemeni, pe unul ți-l botează ea).

Dar dece Corvin, în eventualitatea unui băiat?

Corvinus[188] vine dela Corvus,[189] Corb, pasărea heraldică a Corvineștilor[190], care au o așa frumoasă legendă inițiatică. E un nume măreț, hieratic și pompos. Dacă e vorba de asta, de ce nu numele de Căliman, care se găsește în frații Jderi a lui Sadoveanu[191]? E un nume de munte dar și de om, mai ales în Bulgaria. În Islam e numele unuia din cei opt îngeri care susțin tronul divin. E curios că toate trei numele, Cristina, Corvin și Căliman încep cu C+ numele de familie.

Salutări cordiale din partea mea și a Stellei, ție și lui Gri.
Aștept revederea și ușurarea ta.

V. Lovinescu

Folticeni · 9 Noembrie,1972

Dragă prietene,

Am întârziat cu răspunsul, fiind în stază de asimilare, ca un boa constrictor, a diferite probleme ce ne

188 „al corbului, corvinesc” (lat.).

189 „corb” (lat.).

190 sursa: Corbul cu inel în cioc din stema Huniazilor (Iancu de Hunedoara, Matia Corvin); legenda spune că un corb a smuls inelul trimis de mama lui Matia și l-a adus înapoi, sau că a dus la Praga scrisoarea ei — de aici numele *Corvinus*.

191 sursa: **Mihail Sadoveanu, *Frații Jderi* (1935–1942)**, trilogia despre curtea lui Ștefan cel Mare; Căliman e un personaj al ei. «Cei opt îngeri care susțin tronul divin»: **Coranul 69, 17** — „și Tronul Domnului tău îl vor purta în ziua aceea, deasupra lor, opt”. Numele de Căliman pentru unul dintre ei nu l-am putut confirma. [Coranul — textul arab (Unicode Qur’an), ar]

interesează. Digestia e laborioasă producând inerție. E o scuză slabă, o recunosc.

Cunosc legenda "Domnului de Rouă"[192], care de cele mai multe ori e Ler-împărat, dar uneori "Troian", ceeace e foarte

[26 (27)]

semnificativ. Cum "Arborele-Vieții" distilează roua care învie morții, Domnul de Rouă[193] e stăpânul Arborelui Lumii[194]. Este de asemenea stăpânul Zorilor, adică Luceafărul[195] de Dimineață, Stella Matutina[196][197].

Într-o carte apărută de curând "Misterul Bomarzo[198]", pe care nu știu dacă o ai, se descrie un parc din Latium,

---

192 sursa: **Domnul de Rouă** — figură din colindele și legendele românești, stăpânul rouăi; adesea identificat cu **Ler-Împărat** (personificarea refrenului «Lerui, Doamne, Ler») și cu **Troian**, împăratul care umbla numai noaptea și s-a topit la răsăritul soarelui, lăsând în urmă «troienele». Autorul îl apropie de *King Lear* al lui Shakespeare (p. 27). [William Shakespeare — King Lear, en]

193 „Steaua Dimineții” (lat.) — Luceafărul de dimineață; în *Litania lauretană*, nume al Fecioarei Maria; în **Apocalipsa 22, 16**, Hristos: „Eu sunt... steaua strălucitoare a dimineții”. [Apocalipsa (Biblia sinodală), ro.] (vezi pagina 448)

194 Arborelui Lumii — Arborele Lumii — figura Axei care unește cerul, pământul și lumea de jos, cu rădăcinile în adânc și coroana în cer (Yggdrasil, aśvattha cu rădăcinile în sus, Pomul Vieții, bradul din colinde); crucea e făcută din lemnul lui. (vezi pagina 385)

195 Stella Matutina — „Steaua Dimineții” (lat.) — Luceafărul de dimineață, planeta Venus înaintea răsăritului; în Litania Loretană, nume al Sfintei Fecioare, iar în Apocalipsa 22, 16, al lui Hristos („Eu sunt [...] steaua strălucitoare a dimineții”). (vezi pagina 448)

196 Domnul de Rouă — Figură din colindele și legendele românești, stăpânul rouăi, identificat de folcloriști cu Ler-Împărat și cu Troian; roua e licoarea cerească care învie morții. (vezi pagina 396)

197 Luceafărul — Planeta Venus, „steaua dimineții” care vestește răsăritul și „steaua serii” (Vesper, Hesperos) care se aprinde după apus; rom. (vezi pagina 413)

198 sursa: Parcul «Sacro Bosco» de la **Bomarzo** (Lazio), creat la mijlocul sec. XVI de principele **Pier Francesco («Vicino») Orsini**, cu sculpturi colosale în piatră: între ele «Orcul», un cap uriaș cu gura deschisă ca o intrare, cu inscripția «Ogni pensiero vola». Cartea citată de autor și autoarea ei n-au putut fi identificate. Labirinturile nordice numite «Troia», «Trojaborg» (Scandinavia), «Troy Town» (Anglia) sunt bine atestate.

aparținând principilor Orsini, cu diferite etape "labirintice", începând cu "Păzitorul Pragului[199]" care deschide o gură enormă ca să te înghită, de pe cuvertura cărții. Autoarea spune: "adeseori în Europa de Nord-Vest, vestigii labirintice se numesc din bătrâni, în gura poporului, "Troia" sau "Troia Borg". Orașul Troia de pe coasta Asiei Mici era considerat în antichitate centrul legendar al cultului labirintic. Asta mi-a reamintit saga în proză de care îmi vorbeai. Vezi deci, ce importanță are identificarea lui Lear cu "Troian"[200].

Am mai citit o "elegie" în proză a lui Boccaccio[201], cu titlul semnificativ "*Fiammetta*", Mica Flacăre. Sunt tribulațiunile sufletului căzut în flacăra mare a pasiunilor, răscumpărat până la sfârșit. Retorismul e insuportabil, dar așa e legea "jargonului". Termenii sunt aceia ai "Fedelilor d'Amore[202][203]".

---

199 sursa: Identificarea, a autorului, a lui King Lear cu Ler-Împăratul și cu Troian; la Shakespeare, Lear (din cronica lui Geoffrey of Monmouth, *Historia Regum Britanniae* II, 11–15) e regele legendar al Britaniei, pe care tradiția îl face urmaș al troianului Brutus — de aici legătura cu «Troia». [William Shakespeare — King Lear, en]

200 Păzitorul Pragului — Ființa înspăimântătoare care stă la trecerea dintre două stări sau lumi și trebuie biruită, îmblânzită sau înșelată de cel ce vrea să treacă. (vezi pagina 432)

201 *Fedeli d'Amore* — „Credincioșii Iubirii" (it.): poeții «stilului dulce nou» (Guido Cavalcanti, Dante, Cino da Pistoia), în care Luigi Valli și Guénon (*L'ésotérisme de Dante*, 1925) au văzut o organizație inițiatică cu limbaj convențional («jargonul»), unde «Doamna» e Înțelepciunea divină. (vezi pagina 398)

202 sursa: **Giovanni Boccaccio, *Elegia di Madonna Fiammetta* (1343–1344)** — monologul în proză al unei doamne napolitane părăsite de iubit; *Fiammetta*, „flăcăruia", e numele femeii iubite în mai multe opere ale lui Boccaccio. Tiparul are «Fiammeta». [Giovanni Boccaccio — Elegia di Madonna Fiammetta, it]

203 Fedelilor d'Amore — Fedeli d'Amore (it., „Credincioșii Iubirii") — cercul poeților lui dolce stil novo (Dante, Guido Cavalcanti, Cino da Pistoia), în care Luigi Valli (Il linguaggio segreto di Dante e dei «Fedeli d'Amore», 1928) și Guénon… (vezi pagina 398)

Am mai citit o carte coreană de Kim Man Cijun[204], "*Visul celor nouă suflete*", care arată caracterul iluzoriu al Timpului.

Cât despre Parsifal-Dragoș, exploziile se țin lanț. Supozițiile lui Tonnelat despre livretul lui Wagner[205], sunt ale unui om fără competință. Nu știe ce poate fi transmisiunea orală. Poate fi secretă timp de șase secole și după un naros[206][207], să se socotească util să emerjeze prin Wagner. E în natura lucrurilor ca Wolfram să nu fi spus tot și tot în natura lucrurilor ca Wagner să dezoculteze când bate ceasul Destinului.

Remarcabil și semnificativ în cel mai înalt grad mi se pare cursul omogen, fără soluție de continuitate, al predaniei, dela Wagner la Meyrink. E vorba de eliberarea unui principiu masculin, simbolizat de lance, dintr-o captivitate asurică-feminină; Herakle la Omfalos, Uranus emasculat[208], cu

---

204 sursa: **Kim Man-jung** (1637–1692), ***Kuunmong*** („Visul celor nouă nori", 1687), romanul clasic coreean în care călugărul Seongjin trăiește în vis o viață întreagă de glorie și iubire, ca să afle la trezire deșertăciunea ei. Titlul românesc dat de autor pare cel al unei traduceri din anii '70, pe care n-am verificat-o. [Kim Man-jung — 구운�ng (Kuunmong), textul coreean, ko]

205 *naros* (gr. νῆρος, din akkad. *nēru*) — perioada de 600 de ani din cronologia babiloniană transmisă de Berossos (între *sossos* de 60 și *saros* de 3600 de ani) — de aici «șase secole» de transmitere orală. (vezi pagina 429)

206 sursa: **Ernest Tonnelat** (1877–1948), germanist francez, traducătorul lui Wolfram von Eschenbach (*Parzival*, Aubier, 1934) și autorul studiului *La Légende des Nibelungen en Allemagne au XIXe siècle*. Livretul: **Richard Wagner, *Parsifal* (1882)**; izvorul: **Wolfram von Eschenbach, *Parzival* (c. 1200–1210)**. [Wolfram von Eschenbach — Parzival, textul medio-înalt german (ed. K. Lachmann, ed. a 3-a, 1872), gmh]

207 naros — Naros (gr. (vezi pagina 429)

208 sursa: Exemple de captivitate a principiului masculin: **Heracle la Omphale**, regina Lidiei, la care eroul slujește îmbrăcat în haine femeiești, torcând (Apollodor, *Biblioteca* II, 6, 3; Ovidiu, *Fastele* II, 305–358) — autorul scrie «Omfalos» (gr. ὀμφαλός, „buric"), poate cu intenție; **Uranos**, castrat de Cronos, al cărui mădular căzut în mare o naște pe Afrodita (Hesiod, *Teogonia*, 176–206); **Merlin**, închis de Viviane (Nimue)

organele căzute pe pământ, Merlin[209] "adormit" de Viviana. Când ne vom reîntâlni, îți voi arăta identitatea în detalii.

Îți spuneam că identitatea de tradiție și continuitate merge până la Jünger. Îți amintești de strania etimologie a lui Wagner[210] *Parsifal-Fal,* ceeace dă versiunii mitului un iz zoroastrian. Or, "Heliopolis[211]" are un cartier locuit de Parsi[212], populație persecutată. Chiar eroul se căsătorește cu fiica unui Parsi.

Cât despre "descoperirile" privind pe Dragoș-Parsifal, sunt atât de uluitoare, încât au nevoe de explicitări verbale la fiece pas. E necesară tapiseria discuției. Așa, de ex. am descoperit două miniaturi ale lui Matei Caragiale[213], care prin eliminări succesive, nu pot reprezenta decât blazoane ale lui Dragoș! Și cu ce detalii

---

într-un turn de aer sau într-o peșteră, cu farmecele pe care el însuși i le învățase (*Merlin* în proză, ciclul Lancelot-Graal). [Apollodor — Βιβλιοθήκη, textul grecesc, grc]

209 Merlin — Magul și profetul din ciclul arturian, fiu al unui demon și al unei fecioare, sfetnicul lui Arthur și întemeietorul Mesei Rotunde, „adormit” și închis de Viviana (Nimue) în pădurea Broceliande cu vrăjile pe care el însuși i le… (vezi pagina 421)

210 sursa: Wagner a luat de la Joseph Görres etimologia «arabă» a numelui: *fal parsi*, „nebunul curat” — de aici forma *Parsifal* în locul lui *Parzival* la Wolfram; *Parsi* sună totodată ca numele zoroastrienilor indieni. [Richard Wagner — Parsifal. Ein Bühnenweihfestspiel (libretul, 1877), de]

211 sursa: **Ernst Jünger, *Heliopolis. Rückblick auf eine Stadt* (1949)** — în orașul imaginar, parșii sunt o minoritate prigonită, iar eroul, comandantul Lucius de Geer, se căsătorește cu Budur Peri, o tânără parsă.

212 Heliopolis — „Cetatea Soarelui” (gr. (vezi pagina 406)

213 sursa: **Mateiu I. Caragiale** (1885–1936), autorul *Crailor de Curtea-veche*, pasionat de heraldică, a desenat și pictat blazoane și miniaturi heraldice (unele păstrate în arhiva lui). V. *Al patrulea hagialâc*, eseul lui Lovinescu despre Mateiu Caragiale. [Vasile Lovinescu — Al patrulea hagialâc (ediția critică), ro]

semnificative! Dar pentru asta trebue să le vezi. Le voi aduce la București.

În subsidiar, știi că Dragoș apare ca fidelul vasal al regelui Ungariei, Ludovic cel Mare. Sorinel Gorovei îmi semnalează[214], că numai cu doi ani înainte de întemeierea Moldovei, în 1359, "Regele a făcut o expediție contra Lituanienilor păgâni obținând de la ducele lituanian Kiejstat promisiunea creștinării; ducele a întărit jurământul într-un chip original: *a efectuat sacrificiul ritual al unui bou*". Or, exact acelaș lucru avea să-l facă Dragoș, peste doi ani în Moldova. E firesc chiar din punct de vedere profan, ca Dragoș să-și fi însoțit Suzeranul în expediția litvană.

Respectuoase sărutări de mâini doamnei Mihăescu,
salutări prietenilor; te îmbrățișez cu afecțiune.

V. Lovinescu

Folticeni · 18 Septembrie, 74

Dragă Roxy,

Am primit scrisoarea ta și suntem bucuroși că te-ai simțit bine cu noi. Dealminteri și noi ne-am simțit tot atât de bine cu tine.

În același timp, îți închipui consternarea noastră când am aflat de pătimirile micului Corvin. O boală nedetectată la un

[28 (29)]

copil e totdeauna îngrijorătoare, pentrucă micuțul nu poate să și-o spună.

Sperăm, din tot sufletul, că totul se va aranja. Noi ne
"gândim" la tine cum o ceri.

---

214 sursa: **Ștefan S. Gorovei** (n. 1945), istoricul ieșean, prieten al autorului, autorul cărții *Dragoș și Bogdan, întemeietorii Moldovei* (București, 1973). Expediția lui Ludovic I de Anjou și a lui Cazimir cel Mare împotriva Lituaniei s-a petrecut în **1351**: ducele **Kęstutis** (Kiejstut) a promis botezul și a jurat după ritul păgân, înjunghiind un bou (cronica lui Jan din Czarnków). Anul 1359 din scrisoare e data tradițională a descălecatului, nu a expediției.

Cu toată dragostea,
V. Lovinescu

Folticeni, · 23VI,1975

Dragă prietene,

Am primit scrisoarea matale și am fost retroactiv cu voi toți la Înălțare, cu un păhărel de Drăgășani care coroborează așa de bine înălțările. Am găsit un mit în care Dionysos[215] se căsătorește[216] cu nimfa Zefir, cu numele de Aura, adică Suflul, Duhul. Deaceea, după zece zile dela Înălțare se coboară Duhul Sfânt[217]? Ispas[218][219] e ispășire, judecată, dar ce are asta în comun, specific cu înălțarea? Hristos se ridică pe nori când se înalță; tot pe nori se va coborî ca să judece vii și morții. Este aceasta elementul comun?

Îmi pare bine că urmați lectura; continuitatea e un substitut al perpetuității. Îmi pare rău însă de inevitabilele depresiuni care vă bântuie. Se pare că trebuie să le

---

215 *Ispas* — numele popular al Înălțării Domnului; cuvântul vine din slav. *Spas*, „Mântuitorul”, nu din „ispășire”, cum se joacă autorul. În legendele populare, Ispas e și un personaj, omul care s-a bucurat la Învierea lui Hristos. (vezi pagina 409)

216 sursa: **Nonnos din Panopolis, *Dionysiacele*, cântul XLVIII** — Aura, fiica titanului Lelantos, fecioară vânătoare iute ca vântul, e iubită de Dionysos și îi naște pe Iacchos; numele ei înseamnă „boare, adiere” (gr. αὔρα). «Nimfa Zefir» e o apropiere a autorului. [Nonnos din Panopolis — Διονυσιακά, textul grecesc, grc]

217 sursa: Înălțarea Domnului se prăznuiește la 40 de zile după Paști, Pogorârea Duhului Sfânt (Rusaliile) la 50: **Faptele Apostolilor 1, 3–11** și **2, 1–4**. «Pe nori»: **Faptele Apostolilor 1, 9–11** („un nor L-a luat de la ochii lor... va veni tot așa”) și **Matei 24, 30**. [Faptele Apostolilor (Biblia sinodală), ro.]

218 Dionysos — Διόνυσος — zeul grec al viei, al beției sacre și al Misterelor, „cel de două ori născut”, din Semele și din coapsa lui Zeus, sfâșiat de Titani ca Zagreus și înviat. (vezi pagina 396)

219 Ispas — Numele popular al Înălțării Domnului, sărbătorită la patruzeci de zile după Paști (din v. (vezi pagina 409)

suportăm; pot interveni doar cu sfatul, căci în ce privește exemplul...

Am avut în mână, cu câteva zile înainte de plecare, "L'Art de L'Icône[220][221]" de Evdokimov. Eu am recitit cartea lui Roux despre Argonauți[222], cu citate și exemplificări de o incomparabilă valoare inițiatică. Deasemenea, am reluat "*Heliopolis*", vrăjit în recidivă de fântânile lui arteziene. Ce zici de pasajul acesta citit chiar astăzi?[223]

> "Iar dacă ți-ai închipui timpul trecând încă și mai iute, atâtea nașteri și morți ar fi asemeni coloanei de apă aruncată spre cer de o fântână arteziană, pe care vântul o împrăștie în cădere. Ce-ar putea rămâne din această cascadă fugitivă, în afară de arca curcubeului care naște din ea după legile luminii, mai pură și mai durabilă decât diamantul?"

[29 (30)]

Acestea fiind zise, nu știu dacă Jünger este inițiat sau contrainițiat.

A propo[224] de Jünger, transmite-i duduiei Lilica gratitudinea mea în recidivă.

Plimbările pe care le-am reluat constituiesc același îndemn spre reculegere. Totul e suflu și ison[225][226].

---

220 „Arta icoanei" (fr.).

221 sursa: **Paul Evdokimov, *L'Art de l'icône. Théologie de la beauté* (Paris, Desclée de Brouwer, 1970)** — cartea teologului ortodox rus din Franța (1901–1970).

222 sursa: Probabil **Jeanne Roux, *Le Problème des Argonautes. Recherches sur les aspects religieux de la légende* (Paris, De Boccard, 1949)**.

223 sursa: **Ernst Jünger, *Heliopolis* (1949)** — pasajul, în traducerea autorului, n-a putut fi localizat în carte (pagina sau capitolul).

224 fr. *à propos*, „apropo, fiindcă veni vorba".

225 *ison* (gr. ἴσον, „egal") — în muzica bizantină, nota ținută neîntrerupt de cântăreți sub melodie, temeiul ei nemișcat.

226 sursa: **Shakespeare, *Hamlet* IV, 7** — moartea Ofeliei, povestită de regina Gertrude: căzută în pârâu cu cununile de flori, plutește o vreme cântând, apoi se îneacă. [William Shakespeare — Hamlet, en]

Ambianța s-a retras într-un palat de cleștar și labirintul care duce la ea e invizibil. Ofelia damnată în fundul apelor[227].

Eu revăd pe Creangă și sunt consternat de modificările și adițiunile, pe care trebue să le adaug într-una. 600 de coale scrise în zadar!

Dl. Popa a fost cam bolnav[228]. Îi citesc pe Creangă. Îți trimite salutări. Îmi povestea de basmuitorul lui, Moș Sandu Rău (numele adevărat nu o fi Râu?) că avea un șarpe în casă pe care îl chema cu fluerul. *Dar tot cu fluerul* îl trimitea înapoi. Solve, coagula[229][230]. Prin părțile lui, *placenta, locul* cu care e învălit fătul se numește Corabia lui Noe. Pe ea trebue moașa s-o îngroape undeva, unde nu știe nimeni, *mai ales părinții* (capital). La *Argo,* partea din apă se numea pântece[231]; suprastructurile și pânzele, periton.

Te așteptăm cu toată dragostea la Fălticeni. Dacă, din întâmplare, vii deadreptul, adu-mi cartea lui Fay despre Gnosticism[232]. Salutări afectuoase tuturor prietenilor, respectuoase sărutări de mâini dnei Mihăescu.

---

227 ison — Ison (gr. (vezi pagina 409)

228 „Dizolvă, coagulează” (lat.) — formula celor două operații ale Marii Opere alchimice, care se succed ciclic (volatilizarea fixului și fixarea volatilului), ca expirația și inspirația; aici, chemarea și trimiterea șarpelui cu același fluier. (vezi pagina 447)

229 sursa: Profesorul Popa, prieten al autorului din Fălticeni, mort în vara lui 1976 (p. 35); prenumele lui nu e dat în volum.

230 sursa: Corabia Argonauților (**Apollonios din Rodos, *Argonauticele***); termenii «pântece» și «periton» pentru carena și suprastructurile ei par luați din cartea lui Roux (p. 29). [Apollonios din Rodos — Ἀργοναυτικά, textul grecesc, grc]

231 Solve, coagula — Solve et coagula (lat., „dizolvă și coagulează”) — deviza celor două operații complementare ale Operei alchimice: „volatilizarea fixului” și „fixarea volatilului”, desfacerea unui corp și reînchegarea lui pe o treaptă mai înaltă;… (vezi pagina 447)

232 sursa: Probabil **Eugène de Faye, *Gnostiques et gnosticisme. Étude critique des documents du gnosticisme chrétien aux IIe et IIIe siècles* (Paris, 1913; ed. a II-a 1925)**. [Eugène de Faye — Gnostiques et gnosticisme (1913), fr]

Cu toată dragostea,
Vasile Lovinescu

Folticeni · 25.7.75.

Dragă Roxana,

Am primit amabila ta invitație, pentru care, Stella și eu îți mulțumim. Totuși ne gândim la incomoditatea și dificultatea deplasării, mai ales eu care am datorii imuabile față de mine...

Ne-ar face mare plăcere, ca, în trecere spre București, să dai o raită cu Corvin pe la noi. *Realmente* plăcere.

Cu toată afecțiunea,
V. Lovinescu.

Scrisorile din 1976

București · 3.III.1976

Dragă Roxana,

Farfuria pe care mi-ai arătat-o reprezintă o secțiune orizontală în Cilindrul Universal, a cărui doctrină este expusă în "Le Symbolisme de la Croix[233][234]", care înfățișează tot Universul, Manifestarea Universală. S-a ales forma cilindrului ca să se poată reprezenta felul cum "Atracțiunea Cerului" se exercită asupra tot ce este de ordinea Manifestării. În adevăr, în cilindru se pot reprezenta toate stările de fire, suprapuse una deasupra alteia, avându-și centrul în axa verticală a cilindrului, care atinge centrul bazic. Sub Atracția Cerului, aceste cercuri suprapuse primesc o impulsie de rotațiune completă. De aceea nu sunt în realitate cercuri ci spirale care ajung deasupra punctului de plecare, cu un pas infinitezimal. Deci cercul (farfuria în cazul nostru) are o mișcare helicoidală ascendentă. Această mișcare helicoidală este reprezentată în farfurie, prin cele două păsări opuse una alteia, cele două pale ale unei elici. Calitatea volatilă a mișcării ascendentă arată cele două păsări în stază ascendentă spre zenit. Cum axa verticală a cilindrului este Arborele lumii cele două păsări formează un șarpe care se încolăcește în jurul acestui arbore. Avem atunci, simbolul

233 „Simbolismul Crucii” (fr.).

234 Șarpele cu pene — *Quetzalcoatl* (nahuatl, „șarpele-pasăre quetzal”) al vechilor mexicani: unirea șarpelui (pământul, mișcarea ciclică) cu pasărea (cerul, Spiritul); Guénon îl dă ca exemplu de reunire a celor două simboluri complementare. Lebăda, «pasăre prin aripi, șarpe prin gât», e echivalentul lui. (vezi pagina 441)

bine cunoscut al Șarpelui cu pene[235][236], cum e Lebăda, pasăre prin aripi, șarpe prin gât. Culoarea verde este aceea a Centrului, a Agartei[237] în speță. Apărând în momentul când ziua se îngână cu noaptea, verdele e o culoare crepusculară, unificând antinomiile. Schematizând cele două păsări, liniile lor prelungite până la circumferință, fac din cerc, din farfurie, o imagine a Yin-Yangului[238]. Dacă jumătate din el este neagră și cealaltă jumătate albă, șarpele care le desparte este verde, și aceasta e o mare taină.

L.

[31 (32)]

București · 10.III.'76

Mitologizare:

Îți scriu acestea în ultimul moment, gata de plecare, cu pardesiul pe mine.

Suntem unul în fața altuia. Tăcere. Deodată se iscă între noi o Moldovă tainică, curgând imobil într-o tăcere și o liniște ca din veacuri.

---

235 *Agarttha* — centrul spiritual suprem, ascuns (Guénon, *Le Roi du Monde*), v. p. 7; verdele e culoarea lui.

236 *yin-yang* (陰陽, chin.) — figura cercului împărțit printr-o linie sinuoasă în jumătatea întunecată (*yin*, principiul pasiv, umbrit) și cea luminoasă (*yang*, activ), fiecare purtând în ea un punct din cealaltă: simbolul complementarității și al ciclului. (vezi pagina 461)

237 sursa: **René Guénon, *Le Symbolisme de la Croix* (1931)** — în capitolele despre reprezentarea geometrică a stărilor multiple ale ființei, Guénon înfățișează Manifestarea universală ca un sistem de planuri orizontale suprapuse (stările de existență), străbătute de axa verticală; sub «acțiunea Cerului» (*l'Activité du Ciel*), cercurile devin spirele unei elicoide cu pasul infinitezimal, care trec continuu de la o stare la alta. Farfuria cu cele două păsări e citită de autor ca o secțiune prin acest «cilindru». [René Guénon — Le Symbolisme de la Croix (1931), fr]

238 Șarpelui cu pene — Șarpele cu pene — Quetzalcoatl al mexicanilor, divinitate care unește pasărea și șarpele, cerul și pământul, principiul volatil și cel fix; simbol universal al reconcilierii contrariilor. (vezi pagina 441)

Cupă de safir, smarand miezonoptic, dar de Rege Mag, fecioară purtătoare a Graalului meu[239]. Dece nu ai fi toate acestea în lumea metamorfozelor?

> "...Moldova era învăpăiată de razele apusului.
>
> "Călărețiі intrară în apă ca într-un basm".
>
> *(Sadoveanu)*[240]

L.

Folticeni · 29.06.76 Lacuri

Dragă Roxy,

Mă întorceam dela o plimbare în plină fabulă; păduri de argint, de fagi și de stejari, cu poiene în care păsteau cerbi și ciute. O masă enormă de tăcere încremenită, s-o tai cu cuțitul. Simțeam aburul răsuflării licornei[241][242] și bourului alb, dar nu-i vedeam. Poate că mai târziu... În dosul munților, inaccesibil, pe celălalt tărâm, Ceahlăul[243], clopotniță a Dumnezeirii. La toate zările, "fiorul fără moarte"[244].

Eram încărcat cu masa asta de materie primă ca Harap Alb cu sarcina de sălăți culese în Grădina Ursului[245]. Mă întrebam cum o s-o transform într-o masă

---

239 sursa: În **Wolfram von Eschenbach, *Parzival* V, 235**, Graalul e purtat de regina fecioară **Repanse de Schoye**, singura îngăduită să-l poarte; la Chrétien de Troyes (*Perceval*, c. 1181) e purtat de o «damoiselle». [Wolfram von Eschenbach — Parzival, textul medio-înalt german (ed. K. Lachmann, ed. a 3-a, 1872), gmh]

240 sursa: Cele două rânduri sunt atribuite lui **Mihail Sadoveanu**, fără titlu; locul n-a putut fi identificat (probabil din *Frații Jderi* sau din *Nicoară Potcoavă*, unde trecerea apelor călare revine des).

241 *licornă* (fr. *licorne*) — inorogul, animalul fabulos cu un singur corn, simbol al purității și al puterii spirituale, care nu se lasă prins decât de o fecioară. (vezi pagina 413)

242 sursa: Citat neidentificat.

243 Ceahlăul — Muntele din Carpații Orientali, deasupra Bistriței, cu vârfurile Toaca și Panaghia, socotit de tradiția locală munte sfânt, „Olimpul românilor”, și identificat de unii cu Kogaionul geților. (vezi pagina 391)

244 licornei — Licorna (inorogul, lat. (vezi pagina 413)

245 *Sânzienele* (din lat. *Sanctus Johannes*) — sărbătoarea Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul, 24 iunie, la solstițiul de vară; în noaptea

vibratorie omogenă. Am trântit sarcina pe pat, lăsând pe mai târziu elaborarea ei lentă, când... zăresc pe măsuță o carte poștală cu câteva rânduri...mesajul tău din noaptea de Sânziene[246][247], farmazoano[248][249].

A trecut ca o boare peste micul nostru lac liric și, pe căile, numai ei cunoscute, a ajuns în Țara de sus[250] și, *într-o clipă,* prin trecere la limită, printr-o trecere dela potență la act[251], masa aceasta confuză și împrăștiată s-a cristalizat într-un

[32 (33)]

sâmbure de argint lunar, chintesență de mit. Dacă plesnesc din biciu, își desfășoară iarăși coroana de constelații reci. Crede-mă Roxy, nu fac literatură; îți descriu o experiență riguros obiectivă, prelucrarea mentală a venit mai târziu. E un caz tipic de simbioza lui Amor cu Gnosis, miracol al lui Luce intelettual piena d'Amore[252].

---

dinainte umblă zânele numite tot Sânziene, iar fetele își află ursitul.

246 vocativ glumeț de la *farmazoană*, femininul lui *farmazon* (din fr. *franc-maçon*), „vrăjitor, om fără credință, șiret"; aici, „vrăjitoareo". (vezi pagina 398)

247 sursa: **Ion Creangă, «Povestea lui Harap-Alb» (1877)** — prima încercare a eroului: să aducă de la Spân «sălăți din Grădina Ursului», pe care le culege ajutat de Sfânta Duminică. [Ion Creangă — Povestea lui Harap-Alb, ro]

248 farmazoano — Vocativ de la farmazoană, feminin de la farmazon (din fr. (vezi pagina 398)

249 Sânziene — Sânzienele — sărbătoarea populară de la 24 iunie (Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul), la solstițiul de vară, florile ei galbene (Galium verum) și zânele binefăcătoare care umblă în acea noapte (numele vine, după explicația... (vezi pagina 441)

250 Țara de Sus — partea de nord a Moldovei (ținuturile Sucevei, Neamțului, Fălticenilor), opusă Țării de Jos; aici și în sensul de lume de sus.

251 sursa: **Aristotel, *Metafizica* IX (Θ), 1–8** — perechea *dynamis*/*energeia* (potență și act), preluată de scolastică.

252 sursa: **Dante, *Paradisul* XXX, 40–42** (ed. Petrocchi): „luce intellettüal, piena d'amore; / amor di vero ben, pien di letizia; / letizia che trascende ogne dolzore" — „lumină intelectuală, plină de iubire; iubire a binelui adevărat, plină de bucurie; bucurie ce trece peste orice dulceață": Empireul. Autorul citează din memorie (*intelettual* pentru *intellettüal*, *Amore* cu majusculă). [Dante Alighieri — Divina Commedia, Paradiso, it]

Domniță Roxana, cât de suavă, de încântătoare poți fi uneori...până îți dai în petec și te apucă hachițele.

Unui ambasador i se spune Votre Excellence[253]; ție aș vrea să-ți spun Votre Exquisité[254]...fără soluție de continuitate.

Îmi lipsești.

P.S. Ți-am spus că am văzut prin poeni cerbi. Fără să vreau, cu toată discreția și pudoarea, nu am putut să nu-mi reamintesc cutremurătoarea lectură, în lacrimi de sânge, pe care ai făcut-o, eu fiind aproape, căutând să mă fac uitat, a Cerbului maramureșan[255].

Acum permite-mi să-ți trimit versurile care mă concernă:

253 „Excelența Voastră” (fr.).

254 „Delicatețea Voastră”, „Rafinamentul Vostru” (fr.) — titlu inventat glumeț de autor după *Votre Excellence*, de la *exquis*, „ales, desăvârșit”.

255 sursa: Cerbul maramureșan — probabil sonetul «Cerbul» transcris mai jos (atribuit de autor lui Lucian Blaga) sau o colindă maramureșeană a cerbului; lectura Roxanei a avut loc în prezența autorului.

Cerbul
"De săptămâni un roșu cerb prigoana[256]
"și-o întețește. Ciuta-i printre ruguri
"de corni, zdrobește în copite struguri
"și piere în făget. S-aude goarna.

"Prin brume, cerbul de imbold și visuri
"c-un răget cearcă să se mântue
"Dar ciuta dispărută-l bântue.
"Sublimul foc îl mână spre abisuri (din cosiță ruja-i arde)

"De sete ars, cum tremură în totul
"ajuns la iezer-cerbul. Dar abea
"atinge apa mulcomă cu botul.

"Din luciul albăstrui, precum e fierul,
"sorbind, cu grije-alege, parcă-ar vrea
"să bea ușor din apă, numai cerul.

(Lucian Blaga)

P.P.S. Devin fastidios: pot totuși să-ți scriu?

[33 (34)]

Folticeni · 16.7.76

256 vers. **Sonetul «Cerbul», atribuit în text lui Lucian Blaga** — n-am putut identifica sonetul în edițiile de poezii ale lui Blaga (antume și postume) și nu am găsit textul canonic; dacă e al lui Blaga, ar ține de sonetele târzii. Transcrierea din carte are în versul 8 paranteza «(din cosiță ruja-i arde)», care pare o variantă sau un adaos al autorului, ecou al formulei Ilenei Cosânzene («din cosiță ruja-i cântă», p. 44); versul cu paranteza trebuie verificat. Forma: sonet italian (4+4+3+3).

Am primit azi dimineață o scrisoare dela Florin[257]. Îmi dă veşti, pe rând, dela toți; "cu Roxana n-am vorbit decât la telefon. Mi s-a părut foarte abătută".

Vechiul tău prieten nu mai poate nimic pentru tine?

V.L.

Folticeni, · 19 Iulie,1976

Dragă prietene, Am primit ultima matale scrisoare, care mi-a întărit sentimentul de tristețe și morbideță pe care am simțit-o la București în ultimul timp; nu era o impresie subiectivă, concernându-mă numai pe mine, ci reprezintă un plan obiectiv, pe care l-am interferat toți, traversându-l numai, cel puțin așa o sper. Nu evoci impunément[258] pe prințul Melancholiei[259]; ne-a efleurat aripa lui. *Dar nu mai putem da înapoi;* știi că acela ce nu poate străbate o poartă, nu se întoarce înapoi ca mai înainte, ca un profan, ci ca Saher[260], ca vrăjitor... Am semnat cu toții pactul tacit. Peste morminte înainte, spunea Goethe[261]...

---

257 sursa: **Florin Mihăescu**, prieten din grupul bucureștean, unul dintre îngrijitorii ediției din 1995; pare destinatarul scrisorilor adresate «Dragă prietene».

258 „fără să fii pedepsit, nepedepsit” (fr.).

259 ar. *sāḥir* (ساحر), „vrăjitor, mag”.

260 sursa: Melancolia — umoarea neagră, pusă de astrologia tradițională sub semnul lui Saturn; «prințul» ei e probabil Saturn însuși, cu ecou din «El Desdichado» al lui Gérard de Nerval („le Soleil noir de la Mélancolie”) și din *Melencolia I* a lui Dürer. Identificare nesigură. [Albrecht Dürer — Melencolia I (1514), The Metropolitan Museum of Art, —]

261 sursa: **Goethe, scrisoarea către Carl Friedrich Zelter din 23 februarie 1831**: „Und so, über Gräber, vorwärts!” — „Și așa, peste morminte, înainte!”, scrisă după moartea fiului său August (1830). Locul îl dau după citarea lui; textul scrisorii nu l-am văzut.

Sunt complet de acord cu Bertram[262] în privința otrăvei care l-a ucis pe Nietzsche și pe care o distilau misterele din Eleusis[263].Este VITRIOLVM[264]: Se găsește în fundul cupei Graalului. Reacția depinde de calitatea băutorului. Pe Nietzsche îl otrăvește, lui Sartre îi dă pântecărae[265].

În grupul nostru, otrava a venit, suflată de Hölderlin[266], ca o boare pe deasupra lacurilor și a secțiunilor transversale. Dar așa e natura lucrurilor; imediat ce obținem în noi un plan orizontal,ipso facto[267] survine Dizolvantul Universal[268][269], eminamente pozitiv, malefic

---

262 acronimul alchimic *Visita Interiora Terrae, Rectificando Invenies Occultum Lapidem, Veram Medicinam* (lat.) — „cercetează lăuntrul pământului; rectificând, vei afla piatra ascunsă, adevăratul leac”: coborârea în sine ca prima operație a Marii Opere; vitriolul e și «focul secret» care dizolvă.

263 sursa: **Ernst Bertram, *Nietzsche. Versuch einer Mythologie* (Berlin, 1918)**, cu capitolul final «Eleusis», despre Nietzsche ca inițiat al unor mistere dionisiace care l-au distrus.

264 sursa: Aluzie la romanul lui **Jean-Paul Sartre, *La Nausée* (1938)** — greața existențială a lui Roquentin în fața lucrurilor.

265 Eleusis — Ἐλευσίς — orașul de lângă Atena, sediul Misterelor Demetrei și ale Persefonei, la care se mergea în procesiune pe Calea Sacră și în care inițiații contemplau, în noaptea Telesterionului, „lucrurile arătate”. (vezi pagina 396)

266 „prin însuși faptul acesta” (lat.).

267 Dizolvantul Universal — *alkahest*-ul alchimiștilor (Paracelsus, van Helmont), solventul care desface orice corp în materia lui primă; aici, otrava-leac a cupei Graalului. (vezi pagina 396)

268 „slab de înger” — expresie românească: fricos, fără curaj, fără tărie sufletească; autorul admiră că limba pune curajul pe seama îngerului păzitor. (vezi pagina 446)

269 sursa: **Friedrich Hölderlin** (1770–1843), pe care grupul îl citea atunci; poetul a trăit cele din urmă 36 de ani în «nebunie», în turnul din Tübingen. «Secțiunile transversale»: v. eseul **«Secțiunile Transversale»** din *Steaua fără nume*. [Vasile Lovinescu — Steaua fără nume (ediția critică), ro]

numai pentru cel slab de Înger[270][271] (ce expresie miraculoasă) care l-a diluat în sentimentalisme, cu linguriţa.

Nu cred că "existenţa şi comportamentul nostru rămân profane", pe bunul motiv că la un anumit grad de angajament, nimic nu mai este profan, chiar să vrei. Totul devine simbolic, malgré nous[272]. E un mare merit să fiu încă un

[34 (35)]

afirmativ al vieţii pentrucă sunt sdrobit de tristeţe: bunul şi iubitul meu prieten, Profesorul Popa, a murit de tumoare pulmonară[273]. Poate pentrucă a vrut

să aducă în lume[274]
pe cel fără Nume.

V. Lovinescu

Mai scrie-mi. I-am scris duduii Lilica, de cum am venit la Folticeni; n-am primit încă nimic dela ea.

270 Dizolvantul Universal — Alkahest-ul alchimiştilor (cuvânt creat de Paracelsus), solventul universal care readuce orice corp la materia lui primă; spiritual, puterea care desface tot ce e fix şi individual în fiinţă. (vezi pagina 396)

271 slab de Înger — Expresie românească: „slab de înger”, fricos, lipsit de tărie sufletească, uşor de înfricoşat — îngerul păzitor fiind socotit izvorul curajului. (vezi pagina 446)

272 „fără voia noastră” (fr.).

273 sursa: Profesorul Popa din Fălticeni (v. p. 30), prieten al autorului; prenumele nu e dat în volum.

274 vers. Distih neidentificat, reluat la p. 53 («Am adus în lume / Pe Cel fără Nume»); pare o formulă a autorului sau a unui poet din cercul lui (poate Radu Vasiliu). «Cel fără Nume» trimite la Dumnezeul apofatic şi la titlul *Steaua fără nume*. [Vasile Lovinescu — Steaua fără nume (ediţia critică), ro]

Folticeni · 20.10.76.

"*....lerne*
"*vergessen, dass du aufsingst*[275]*. Das verrint.*
"*In Wahrheit singen, ist ein andrer Hauch.*
"*Ein Hauch um nichts. Ein Wehn in Gott. Ein Wind.*

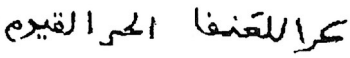
"*...învață*
"*să uiți că tu cânți. Asta se scurge.*
"*A cânta în Adevăr, este un alt suflu.*
"*Un suflu în jurul Nimicului. O adiere în Dumnezeu. Un vânt.*

Această adiere supremă mișcă hora literelor. Când se insinuează în lumea noastră devine șir de hieroglife luând forme sacre, cum e fenixul pe care mi l-ai trimis, brodat cu litere profetice.

În Islam, Fenixul, rupt din soare[276], are picioare lungi ca și cocostârcul sau cocorul. Sumă de simbolism solar cu simbolism polar. Așa l-am văzut, roș irizat cu roz, pe fondul Împărăției Verzi.

275 vers. **Rainer Maria Rilke, *Die Sonette an Orpheus*, partea I, sonetul 3, v. 11–14**, cu traducerea autorului. Textul canonic: „...lerne // vergessen, daß du aufsangst. Das verrinnt. / In Wahrheit singen, ist ein andrer Hauch. / Ein Hauch um nichts. Ein Wehn im Gott. Ein Wind." Autorul scrie *aufsingst* (prezent) pentru *aufsangst* („ai cântat"), *verrint* pentru *verrinnt* și *in Gott* pentru *im Gott* («în zeu»); traducerea lui urmează această lectură («să uiți că tu cânți»). Sonetul întreg e dat la p. 24. [Rainer Maria Rilke — Die Sonette an Orpheus (1923), de]

276 Fenixul în Islam — *al-ʿAnqāʾ* (العنقاء), pasărea fabuloasă care își are cuibul pe muntele Qāf, la marginea lumii; la Ibn ʿArabī, numele «Substanței universale», inaccesibilă, care se știe că este dar nu se vede. În românește a dat *Anca* (p. 63).

Formulă arabă manuscrisă a autorului, încheiată cu o pecete în formă de stea. Lectură nesigură: … li-l-ʿAnqāʾ … al-Ḥayy al-Qayyūm — „… Fenixului (ʿAnqāʾ) … Cel Viu, Cel ce Subzistă prin Sine” (ar.). Al-Ḥayy al-Qayyūm e din Versetul Tronului (Coranul 2, 255), socotit de unii «Marele Nume» al lui Dumnezeu; autorul numește formula «Mantramul» Graalului și al Fenixului și spune că în ea se află și «nevrednicul meu nume». Primul cuvânt n-a putut fi citit.

Formula de mai sus e o chintesență, un rezumat al Graalului, al Fenixului, Mantramul lor, strigătul Fenixului și Marele Nume Inefabil. Și nevrednicul meu nume… Nu-ți înăclăi aripile.

[35 (36)]

București · 15.XI.76.

Astă noapte, am ieșit cu ceața din casa ta în mine. I-am găsit echivalentul afară, dar ceață miraculoasă, bună, metafizică. *Psihic*, peisajul nu avea nimic exaltant, fără seducțiunile uneori prea evidente ale primăverii, dar *intelectual* era generozitatea însăși, neprecupețit dăruită de Marea Mamă[277], generozitate ventrală. Mergeam într-o singurătate și o liniște stoarse din eoni, ca strugurii sacri ai lui Sumedru[278] Cimerianul[279]. Chiotul tăcerii.

277 sursa: Sâmedru (Sâmedru, «Sân-Medru», adică Sfântul Dimitrie, 26 octombrie), sărbătoarea de toamnă a culesului și a focurilor; «Cimerianul» trimite la cimerienii din **Homer, *Odiseea* XI, 14–19**, care trăiesc într-o țară «învăluită în ceață și nori», unde soarele nu ajunge — de aici legătura cu ceața nopții descrise. [Homer — Ὀδύσσεια, textul grecesc, grc]

278 Marea Mamă — Magna Mater (lat.) — Substanța universală, polul pasiv și matricial al Manifestării, Prakṛti a hindușilor, înfățișată în mituri de zeițele-mame (Isis, Cybele, Demeter, Gaia), care nasc, hrănesc și reiau în sânul lor toate formele. (vezi pagina 418)

279 Sumedru — Sâmedru, Sumedru (din „Sân-Medru”, Sfântul Dimitrie) — sărbătoarea de la 26 octombrie, pragul iernii în calendarul pastoral, când se aprind pe dealuri „focuri sumedre”; autorul apropie numele de Cimerieni („Sumedru Cimerianul”)… (vezi pagina 449)

Am vrut să mă duc la lacul liric, cu riscul de a pierde ultimele mașini, dar mi s-a părut că a fost secat.

Nu-i nimic: cupa e superioară suprafeții.

Secțiunile transversale sunt făcute ca să desvălue concavitățile[280]

Umidul radical[281][282] mi s-a ridicat la ochi, de bucurie, pentrucă simțeam că pot fi bun. Cerul, crucea orizonturilor, pământul, nu mă aruncau din tovărășia lor, ma bien-aimée[283]. Nici luceferii.

Scumpă, scumpă, scumpă Roxana, dece soliciți numai țepii din mine? Pot fi bun și de altceva.

Voi primi un telefon de contramandare dela tine, voi găsi un bilețel înfipt cu un ac în ușa ta. Nu importă! Marți, după amiază, voi fi la tine. Metafizica gestului![284] Să nu ne jucăm cu ea.

Iată, una din aplicările ei cele mai tainice: gestul secțiunii orizontale e făcut să descopere concavități. Dece? Ca să se umple cu rouă, să devie lacuri sfinte, pe care *însfârșit le este permis*, să plutească lebedelor sacre.

Este gestul de consacrare prin excelență. De câte ori simțim o opacitate în noi, s-o secționăm orizontal, și atunci, minuni! De câte ori povestești un basm lui fiu-tău, fă prezent faptul. (I)

---

280 sursa: Ideea eseului lui Lovinescu **«Secțiunile Transversale»** (*Steaua fără nume*, 1994): tăietura orizontală prin ființă dezvăluie golurile care se umplu cu rouă cerească. [Vasile Lovinescu — Steaua fără nume (ediția critică), ro]

281 *Umidul radical* (lat. *humidum radicale*) — în medicina și alchimia veche, umezeala primordială care susține viața în trup, rouă a vieții; la autor, substanța subtilă, materia primă. (vezi pagina 454)

282 „iubita mea” (fr.).

283 Umidul radical — Humidum radicale (lat., „umedul rădăcinii”) e un termen al medicinei și alchimiei medievale, de origine arabă (Avicenna) și scolastică: umiditatea originară, uleioasă și subtilă, în care stă căldura naturală a viețuitoarelor… (vezi pagina 454)

284 sursa: Trimitere la eseul lui Lovinescu **«Metafizica gestului»** din *Mitul sfâșiat* (1993). [Vasile Lovinescu — Mitul sfâșiat (ediția critică), ro]

À propos de lebede, îmi revine un text de Villiers de l'Isle Adam[285]. Tribulat Bonhommet, le tueur de cygnes[286], omora lebede ca să le audă cântecul suprem. Diletantism! Le gâtuia cu mănuși țepoase de fier.

[36 (37)]

> "Alors l'âme des cygnes mourants[287][288] s'exhala en chant "immortel d'amour, d'espoir et de délivrance, vers "des cieux inconnus".

L.

(I) Uneori, Făt-Frumos tae pe smeu, la grumaz! Foarte important.

București 1976

Text dictat de Vasile Lovinescu în continuarea eseului *Beatrice*[289] terminat cu câteva zile mai înainte:

---

285 „Tribulat Bonhomet, ucigașul de lebede" (fr.).

286 sursa: **Auguste de Villiers de l'Isle-Adam, «Le Tueur de cygnes»**, publicat în *Le Chat noir* (1886) și cules în volumul ***Tribulat Bonhomet* (1887)**: doctorul Tribulat Bonhomet, burghezul pozitivist, ucide lebedele din parc noaptea, cu mâinile vârâte în niște mănuși de oțel din armuri medievale (*gantelets d'acier armorié*), ca să le asculte cântecul de moarte. Autorul scrie «Bonhommet». [Villiers de l'Isle-Adam — Tribulat Bonhomet (cu «Le Tueur de cygnes»), fr]

287 „Atunci sufletul lebedelor muribunde se înalță, într-un cânt nemuritor de iubire, de speranță și de izbăvire, spre ceruri necunoscute" (fr.).

288 sursa: **Villiers de l'Isle-Adam, «Le Tueur de cygnes», în *Tribulat Bonhomet* (1887)** — citat din memorie. Textul canonic: „Alors, l'âme des cygnes expirants s'exhalait, oublieuse du bon docteur, en un chant d'immortel espoir, de délivrance et d'amour, vers des Cieux inconnus." — „Atunci sufletul lebedelor care își dădeau duhul se înălța, uitând de bunul doctor, într-un cânt de nemuritoare speranță, de izbăvire și de iubire, spre Ceruri necunoscute." Autorul are *mourants* pentru *expirants*, *s'exhala* pentru *s'exhalait*, omite incidenta și schimbă ordinea celor trei termeni. [Villiers de l'Isle-Adam — Tribulat Bonhomet (cu «Le Tueur de cygnes»), fr]

289 * Vezi *Beatrice* din volumul *Mitul Sfâșiat* (Ed. Inst.European, Iași, 1993)

Ni s-a atras atenția asupra unei afirmații a lui René Guénon, într-un articol intitulat Er-Rûh[290][291][292], după care, din datele tradiționale ale Științei Literelor, Allah a creat lumea, nu prin Alif[293] care e prima literă a alfabetului, ci prin Ba[294], care e a doua. *Ba*, fiind a doua literă, simbolizează dualitatea între polii căreia se produc toate lumile.*Ba* e locul și mijlocul, fiind prepoziția arabă, *Bi* care înseamnă *prin.* Deaceea, cărțile sfinte ale celor trei religii încep, nu cu litera A ci cu litera B. Vechiul Testament începe cu fraza, Bereșit bara Elohim[295], "La început a creat Dumnezeu Cerurile și Pământul". E admis acum că evanghelia lui Ioan are un original ebraic[296], care și el începea, firește, cu *Bereșit* (La început a fost Cuvântul); iar Coranul începe cu Bismillahiarrahmaniarrahim[297], care unifică Cuvântul cu prepoziția *prin.*

---

290 *ar-rūḥ* (ar. الروح) — „Duhul, Spiritul”. (vezi pagina 397)

291 *alif* (ا) — prima literă a alfabetului arab, o linie verticală: simbol al Unității și al Axei.

292 *bā’* (ب) — a doua literă a alfabetului arab, o linie orizontală cu un punct dedesubt; în ea începe Coranul («*Bismi*»). Prepoziția *bi-* înseamnă „prin, cu, în”.

293 *Bərē’šît bārā’ ’Ĕlōhîm* (ebr. בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים) — „La început a făcut Dumnezeu” — primele cuvinte ale Bibliei (**Facerea 1, 1**: „La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul”); prima literă, *bet* (ב), e tot a doua a alfabetului. [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

294 *Bismi-llāhi r-raḥmāni r-raḥīm* (ar. بسم الله الرحمن الرحيم) — „În numele lui Dumnezeu, Cel Milostiv, Cel Îndurător”: formula (*basmala*) care deschide toate surele Coranului afară de a IX-a; prima ei literă e *bā’*. Tipărit legat în carte.

295 sursa: **René Guénon, «Er-Rûh»**, articol apărut în *Études Traditionnelles* (1938), reluat în ***Aperçus sur l’ésotérisme islamique et le taoïsme*** **(Gallimard, 1973)** — despre Spirit (*ar-rūḥ*) în învățătura islamică și despre simbolismul literelor *alif* și *bā’*. [René Guénon — Aperçus sur l’ésotérisme islamique et le taoïsme (1973; cuprinde «Er-Rûh»), fr]

296 sursa: **Ioan 1, 1** — „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul”. Ipoteza unui original semitic (aramaic) al Evangheliei după Ioan a fost susținută de C. F. Burney (*The Aramaic Origin of the Fourth Gospel*, 1922), dar nu e admisă de majoritatea cercetătorilor. [Ioan (Biblia sinodală), ro.]

297 Er-Rûh — Ar-Rūḥ (ar. (vezi pagina 397)

B este inițiala lui Beatrice. În ea și prin ea, Dante își găsește începutul, mijlocul și sfârșitul călătoriei lui izbăvitoare care îl duce dincolo de toate lumile. Într-un vers din Divina Comedie (Paradisul,7,14)[298], Dante o numește *Bice*, abreviațiune, în care prepoziția arabă *bi* e total prezentă. Avem trei contractări consecutive, concentrice, fiecare fiind un cuvânt substituit[299], Bisettrice[300], Beatrice, Bice, desemnând diferitele hipostaze ale Reginei Tangentelor.

În cântul XXXI Paradis, aparent Beatrice dispare și locul îl ia Sfântul Bernard:

"Unde-i ea?[301]" am spus pe dată. La care el:

[37 (38)]

"Spre-a-ți împlini dorința mânatu-m-a pe mine[302] "Beatrice din locul meu", ceeace arată clar o misionare dela superior la inferior.

Calea lui Dante nu se abate de la litera B.

În adevăr, inițiala numelui poetului este V care e interșanjabilă cu litera B. Virgiliu e misionat de Beatrice în același mod în care Beatrice l-a misionat și pe Sfântul

---

298 „bisectoare” (it.).

299 sursa: **Dante, *Paradisul* VII, 13–15** (ed. Petrocchi): „ma quella reverenza che s’indonna / di tutto me, pur per *Be* e per *ice*, / mi richinava come l’uom ch’assonna” — „dar acea sfială care mă stăpânește cu totul, chiar numai la *Be* și la *ice*, mă făcea să-mi plec capul ca omul cuprins de somn”. Dante nu o «numește» propriu-zis *Bice*: silabele *Be* și *ice* alcătuiesc diminutivul florentin *Bice* al Beatricei. [Dante Alighieri — Divina Commedia, Paradiso, it]

300 cuvânt substituit — La Guénon (Aperçus sur l’initiation; «La Parole perdue et les mots substitués»), cuvântul sau ritul care ține locul unui Cuvânt (unei cunoașteri) pierdut prin întunecarea ciclică; căutarea urcă din substituire în substituire spre… (vezi pagina 395)

301 vers. **Dante, *Paradisul* XXXI, 64–66**, în traducerea autorului (continuă pe p. 38). Textul canonic (Petrocchi): „E «Ov’ è ella?», sùbito diss’ io. / Ond’ elli: «A terminar lo tuo disiro / mosse Beatrice me del loco mio»” — „Și «Unde e ea?» am zis îndată. La care el: «Ca să-ți duc la capăt dorința, m-a mișcat Beatrice din locul meu»”. Vorbitorul e Sfântul Bernard de Clairvaux, ultima călăuză a lui Dante. [Dante Alighieri — Divina Commedia, Paradiso, it]

302 sursa: Continuarea citatului din **Dante, *Paradisul* XXXI, 65–66** (v. p. 37). [Dante Alighieri — Divina Commedia, Paradiso, it]

Bernard, cum am văzut în versul de mai sus. Atunci, avem o triciplitate Virgil-Beatrice-Bernard care constituie vârful de săgeată al traiectoriei spirituale a lui Dante.

E remarcabilă analogia între contragerea numelui Beatricei în Bice cu contragerea lui Durante în Dante[303].

Traiectoria lui Dante în ultima ei etapă are la cele două capete ale ei două puncte: punctul superior care e sir qutbâniyah[304] și punctul inferior prin punctul diacritic de sub litera *Ba*ب[305]. Aceste două puncte, după părerea noastră, sunt Beatrice și Bernard. Confirmarea o găsim în articolul *Er-Rûh* din R. Guénon:

"L'alif est la lettre[306] "polaire" (qutbâniyah) dont la forme même est celle de l'"axe" suivant lequel s'accomplit l'ordre divin: et la pointe supérieure de l'alif, qui est le "secret des secrets (sirr[307] el-asrâr[308]) se reflète dans le point du *ba*, en tant que ce point est le centre de la "circonférence première"

Orice dreaptă în tendință devine tangenta unui cerc.

Dumnezeu crează lumea prin tangente.

Beatrice e swastika.

---

303 sursa: Numele de botez al poetului era **Durante**, iar *Dante* e forma lui scurtă (atestată de un act al fiului său Iacopo din 1343: „Durante, olim vocatus Dante").

304 *sirr quṭbānī* (ar.) — „taina polară", taina care ține de *quṭb*, «Polul», vârful ierarhiei spirituale; aici, punctul de sus al lui *alif*.

305 ب — litera arabă *bā'*, cu punctul diacritic sub linia orizontală.

306 „Alif este litera «polară» (*quṭbāniyya*), a cărei formă însăși este aceea a «axei» după care se împlinește porunca divină; iar vârful de sus al lui *alif*, care este «taina tainelor» (*sirr al-asrār*), se oglindește în punctul lui *bā'*, întrucât acest punct este centrul «circumferinței prime»" (fr.). Citatul e din articolul lui Guénon «Er-Rûh» (v. p. 37); *se refléte* e greșeală de tipar pentru *se reflète*.

307 *sirr al-asrār* (ar. سر الأسرار) — „taina tainelor".

308 sirr — Sirr (ar. (vezi pagina 446)

București · 19.XI.76

Azi am fost la Mayer[309]. Nici o șovăire în conversație. Totuși simțeam că e o punte peste un abis. Era ceva straniu între noi, care nu mai avea nevoe să facă schime sensibile deoarece era coextensiv nucleului său. Nimeni nu ar putea detecta nebunia în versurile pe care ți le-am citit și totuși sunt rătăcite dela capăt la sfârșit, de la sfârșit la capăt. Convorbirea

[38 (39)]

era normală și totuși lângă noi se afla o oglindă care reflecta a patra dimensiune a demenței larvare, a schemelor inversate. Totuși ceva sacerdotal ieșea dintr-însul. E un Mare Preot dezafectat, care printre ruine, recită Koranul, odată la 14 zile, și-și face riturile reduse, cum este permis. Șekhina[310] în exil[311]. Să ne rugăm pentru liberarea ei. Un Zefir proaspăt mai curgea între noi, în celula de balamuc.

E pueril, Roxana, să căutăm care din noi e punctul de plecare sau terminus, complicitatea, în straniile și atât de simbolicele ecuații în care suntem cufundați. Să spun că suavitatea pe care am resimțit-o la Radu te-a împins la el, că generozitatea ta m-a catapultat la Mayer, după o cinică absență de patru ani, este adevărat, dar fără importanță. Dar că sunt mișcări misterioase pe o tablă de șah, la sfârșitul unei partide, configurând o geometrie sacră, că sunt scheme și modificări de Yin-Yang, este un adevăr nedemonstrabil dar irezistibil.

---

309 sursa: Persoana nu e identificată în volum: un om cunoscut de autor de mult, internat într-un spital de boli nervoase, care recita Coranul — pare un fost membru al cercului de studii tradiționale. [Coranul — textul arab (Unicode Qur'an), ar]

310 *Šəkînāh* (ebr. שְׁכִינָה) — „Sălășluirea", Prezența divină în lume (în Templu, în Israel); în Cabală, ultima sefiră (*Malkhut*), care, după Zohar, a pornit în exil odată cu poporul și se cere eliberată și unită cu Regele: «exilul Șekhinei».

311 Șekhina — Šəḵīnāh (ebr. (vezi pagina 444)

M-ai făcut bun Roxana și lacrimi de recunoștință îmi curg din ochiul inimii. Suntem, amândoi, împinși spre slăvi, de-o voim sau nu.

Ții minte mitul platonician al Cavernii?[312] Oameni legați fedeleș, cu spatele la intrare, văd numai umbrele pe fundul peșterii. Noi doi suntem legați, dar cu fața spre ieșire, spre soare, cu spatele spre umbre. Nu ne putem întoarce spre ele. Numai să putem rezista la atâta strălucire. Întoarcerea capului îndărăt e o catastrofă: ne transformăm într-o statuie de sare, ca femeia lui Lot (Geneza XIX, 26)[313].

Trebue să ții la mine pentru defectele mele, din cauza sforțării pe care o fac, ca să le depășesc.

Totdeauna va exista între noi un sgomot de fond, sub agitația exterioară.

L.

312 sursa: **Platon, *Republica* VII, 514a–517a** — oamenii legați din copilărie în fundul peșterii, cu fața spre perete, nu văd decât umbrele lucrurilor purtate prin fața focului din spatele lor; cel dezlegat urcă spre ieșire și e orbit de lumina soarelui, imagine a Binelui. Autorul răstoarnă imaginea: cei doi sunt legați cu fața spre soare. [Platon — Πολιτεία (Republica), textul grecesc, grc]

313 sursa: **Facerea 19, 26** — „Iar femeia lui Lot s-a uitat înapoi și s-a făcut stâlp de sare”. [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

București · Noembrie 1976

(Text consemnat sub dictare)

Coarda de argint[314][315] *(Privighetoarea*[316]*)*

Trebue plecat dela datele imediate: privighetoarea este o pasăre care priveghează. Or, e dela sine înțeles că privegherea (I) nu se poate face decât atunci când firea doarme.

Privighetoarea este prin excelență pasărea de Miezul-Nopții, Fiica Tăcerii pe bunul motiv că privegherea își are locul ei numai noaptea; în timpul zilei firea nu mai are nevoie de veghere pentrucă toată firea e sub supravegherea soarelui, e în stare de trezvie.

Privighetoarea își pregătește înălțarea dela Apusul Soarelui-Latet sol in sidere, oriens in vespere[317]-Culminează în Miezul Nopții-Soare de Miezul Nopții-Mezilă[318], prin urmare, în mod inevitabil se află în mijlocul

---

314 sursa: Titlul trimite la **Ecclesiastul 12, 6** — „până nu se va rupe funia de argint și până nu se va sfărâma vasul cel de aur” (lat. *funiculus argenteus*), firul care leagă viața, și la «gratiile coliviei» care devin strune în textul lui Meyrink de mai jos (p. 41–43, 49). «Coarda de argint» a harpei lui David e imaginea autorului (p. 43). [Ecclesiastul (Biblia sinodală), ro.]

315 Coarda de argint — „Funia de argint” e una din imaginile finale ale Ecclesiastului, în descrierea bătrâneții și a morții: „Până nu se rupe funia de argint și până nu se sparge vasul de aur, până nu se strică găleata la izvor și până nu se rupe… (vezi pagina 393)

316 Privighetoarea — Privighetoarea (Luscinia megarhynchos) e pasărea care cântă noaptea, cu deosebire în nopțile de primăvară, și din această particularitate a făcut-o simbolul cel mai răspândit al dorului, al iubirii și al nostalgiei: la greci,… (vezi pagina 436)

317 „Soarele stă ascuns în stea, Răsăritul în amurg” (lat.) — primele două versuri ale catrenului hermetic „Latet Sol in Sidere, / Oriens in Vespere, / Artifex in Opere, / Per Gratiam” („…Meșterul în Operă, prin Har”), cules în literatura alchimică fără nume de autor sigur; al treilea vers revine la p. 41.

318 *Mezilă* — „miez de lumină”, „miezul nopții” (formă regională, cf. *miez* + *ziuă*: *mezi-ziua*, *mezilnic* „miezul nopții”); aici, numele Soarelui de Miezul Nopții.

cerului, deci în clopotnița cea mai de sus de ceruri. În lumea noastră, coboară în realizare descendentă și cu toate binecuvântările implicite...

Privighetori, primveghetori, paraveghetori, preaveghetori, superveghetori, hiperveghetori. Această secvență de superlative nu poate să convină decât unei singure Ființe; două ființe nu pot sta în același punct, din cauza caracterului superlativ și unic, și acest punct unic se află în cheia de boltă a cerului. E remarcabil că acest punct în care se înmănunchează toate puterile cerului și ale pământului este sinonim cu veghere. Și atunci, faptul că numele suprem de Veghetor a fost dat unei păsări, însemnează că avem de-a face cu o entitate angelică, Metatron[319], Îngerul Feții[320].

Luând simbolismul arborelui lumii, privighetoarea cântă în vârful lui și asta ne reamintește de vechile tradiții ale arborilor cântători cum era cel din Dodona[321] sau din basmul românesc "Făt-Frumos Luceafăr și Cosița de Aur". Ca să citățm pe Altissimo poeta[322][323], Dante spune celor înrudiți cu el spiritual:

---

319 *Meṭaṭrôn* (ebr.) — în Cabală și în literatura Hekhalot, îngerul suprem, «Prințul Feței» (*Śar ha-Panim*), care stă înaintea Tronului, identificat cu Enoh înălțat la cer; după Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. III), Intelectul cosmic, «Polul ceresc», și corespondentul lui Mihail.

320 Metatron — În Cabală și în literatura Hekhalot, îngerul cel mai înalt, „Prințul Feței” (Sar ha-Panim), scribul ceresc de lângă Tronul divin, identificat uneori cu Enoh înălțat; pentru Guénon (Le Roi du Monde, cap. (vezi pagina 423)

321 „Preaînaltul poet” (it.) — după **Dante, *Infernul* IV, 80**: „Onorate l’altissimo poeta” („Cinstiți-l pe preaînaltul poet”), cuvintele cu care poeții din Limb îl întâmpină pe Vergiliu; autorul îl aplică lui Dante. (vezi pagina 380)

322 sursa: Stejarul oracular al lui Zeus de la **Dodona** (Epir), al cărui foșnet era tâlcuit de preoți: **Homer, *Odiseea* XIV, 327–328**; **Herodot, *Istorii* II, 55**. Basmul românesc pomenit nu l-am putut identifica sub acest titlu. [Homer — Ὀδύσσεια, textul grecesc, grc]

323 Altissimo poeta — „Preaînaltul poet” (it.) — cuvintele cu care e salutat Vergiliu în Limb: „Onorate l’altissimo poeta” (Dante, Infernul IV, 80); autorul le întoarce asupra lui Dante însuși, înainte de a-i cita versurile din Paradisul II, 1 („O voi... (vezi pagina 380)

"*O voi che siete în picioleta barca*[324]*, desiderosi*
"*d'ascoltar seguiti*
"*Dientro al mio legno che cantando varca…*"

Poziția culminantă a privighetorii o presimte ciocârlia - [40 (41)]

Fiica Pământului - care fără încetare și fără oboseală, tinde spre suprem, spre stațiunea privighetorii, pe care, când o atinge e fulgerată de Vajra suprem[325], fulgurațiunea Cerului Empireu[326][327]. Cele două păsări sunt deci complementare. Ciocârlia e diurnă, Privighetoarea e nocturnă, Ciocârlia parcurge fără a se obosi bisectoarea pe care o face Privighetoarea prin cântecul ei crepuscular, Miezul-Noptic și Înzorit. Ciocârlia este sacrificială iar Privighetoarea funcțională. *Tri*lul Privighetorii însuflețește cele trei curente subtile din om și univers.

Trilul se exaltează spre Chilia de Tămâie în spirale indefinite. E supremul mantram[328][329] al întregii firi. Privighetoarea priveghează și unește Cele de jos și cele de sus prin acest mantram.

---

324 vers. **Dante, *Paradisul* II, 1–3** — citat din memorie și împărțit greșit în rânduri, cu *în* pentru *in*, *picioleta* pentru *piccioletta* și *Dientro* pentru *dietro*. Textul canonic (Petrocchi), cu terțina următoare: „O voi che siete in piccioletta barca, / desiderosi d'ascoltar, seguiti / dietro al mio legno che cantando varca, // tornate a riveder li vostri liti: / non vi mettete in pelago, ché forse, / perdendo me, rimarreste smarriti" — „O voi, care sunteți într-o luntre mică, doritori să ascultați, care ați urmat după corabia mea ce trece cântând, întoarceți-vă să vă revedeți țărmurile: nu vă avântați în larg, căci poate, pierzându-mă, ați rămâne rătăciți". [Dante Alighieri — Divina Commedia, Paradiso, it]

325 *vajra* (sanscr.) — „trăsnetul-diamant", arma lui Indra, simbol al puterii spirituale fulgerătoare și al Axei.

326 *Empireul* (gr. ἐμπύριος, „în foc, de foc") — cerul cel mai înalt, nemișcat, dincolo de cele nouă ceruri mișcătoare, sălașul lui Dumnezeu în cosmologia medievală și la Dante (*Paradisul* XXX).

327 Empireu — Empireul (gr. (vezi pagina 396)

328 *mantra* (sanscr.; la autor *mantram*) — formulă sacră rostită ritual, care actualizează puterea pe care o numește; „instrument al gândirii".

329 mantram — Mantra (sanscr., „instrument al gândirii", de la man-, „a gândi"; acuzativul mantram, forma folosită de autor) — formulă sacră a cărei eficacitate ține de sunetul însuși și de rostirea ritmică și corectă, nu de înțelesul… (vezi pagina 418)

Privighetoarea se identifică cu piatra din unghi a catedralei cosmice[330], deci este "Artifex in opere[331]".

Numele o arată ca o pasăre care prevede, deci, profetică, în limbajul de taină a lui Mantiq u-ttairi.[332]Posesiunea acestui limbaj este inerentă stării de perfecțiune umană. Coranul îl arată pe regele Solomon posedând acest limbaj:

"ulmna mantiqu-ttairi[333] (Surata Furnicei)"

"am fost învățat limba păsărilor[334]"

Microcosmic, privighetoarea reprezintă Sinea[335][336] din noi. Totul este să creem o noapte sacră în centrul ființei noastre, al cărui limbaj este viersul Privighetorii. Până atunci, privighetoarea este prizonieră și numai după ce

330 „Meșterul în Operă” (lat.) — al treilea vers al catrenului hermetic citat la p. 40.

331 sursa: **Psalmul 117, 22** — „Piatra pe care n-au băgat-o în seamă ziditorii, aceasta s-a făcut în capul unghiului”, reluat de Hristos (**Matei 21, 42**). Guénon (*Symboles de la Science sacrée*, «La pierre angulaire») arată că e piatra din vârful edificiului, cheia de boltă, nu de la temelie. [Psalmii (Biblia sinodală), ro.]

332 *manțiq aṭ-ṭayr* (ar. منطق الطير) — „limba (graiul) păsărilor”: limba îngerilor, cunoașterea inițiatică a armoniilor cosmice, după Guénon («La langue des oiseaux», în *Symboles de la Science sacrée*). E și titlul poemului mistic al lui Farīd ad-Dīn ʿAṭṭār (sec. XII–XIII).

333 *ʿullimnā manțiqa ṭ-ṭayri* (ar. عُلِّمْنَا مَنطِقَ الطَّيْرِ) — „am fost învățați graiul păsărilor”: cuvintele lui Solomon din **Coranul 27, 16** (sura *an-Naml*, „Furnicile”): „Și Solomon a moștenit pe David și a zis: «O, oameni, am fost învățați graiul păsărilor și ni s-au dat de toate»”. Transcrierea cărții are «ulmna».

334 limba păsărilor — Limba primordială, „solară”, a îngerilor și a revelației, prin care se comunică cu stările superioare și se înțeleg înțelesurile ascunse ale lucrurilor (Guénon, «La langue des oiseaux», în Symboles fondamentaux); Solomon spune:… (vezi pagina 413)

335 Sinea — *Ātman* (sanscr.), Sinele, principiul nemuritor al ființei, deosebit de eul individual. (vezi pagina 446)

336 Sinea — Traducerea lui Lovinescu pentru Ātman (sanscr.): Sinele, principiul nemuritor și neschimbător al ființei, identic în esență cu Brahman, deosebit de eul individual pe care îl luminează fără să se confunde cu el — „Zeul necunoscut”… (vezi pagina 446)

este deșteptată, gratiile cușții ei devin prin cântecul ei magic, *coarda de argint.*

> "Cine sunt? A existat, de când e pământul[337], un om care "să fi știut să dea justul răspuns la această întrebare? "Sunt privighetoarea nevăzută, care stă în colivie și "cântă. Dar nu gratiile oricărei colivii vibrează când "ea cântă. Cât de des am stârnit în tine un cântec ca "să mă poți auzi, dar toată viața ai fost surd. Nimic, "în toate lumile, nu ți-a fost așa aproape și propriu, "ca mine, și acum mă întrebi cine sunt? Mai tuturor oamenilor
>
> [41 (42)]
>
> "propriul lor suflet le-a devenit atât de străin, că se nărue, "mort când sosește clipa de timp când trebue să-l privească. "Nu-l mai cunosc și le apare ca și Capul Meduzei[338]. Le apare cu "înfățișarea faptelor urâte, pe care le-au făcut și de care se "tem că le-ar păta sufletele. Cântecul meu nu-l poți auzi decât "dacă și tu cânți odată cu mine. Un răufăcător este acela care "nu aude cântecul sufletului său, un răufăcător contra vieții, "contra lui și a altora...Cine-i surd, este și mut. E fără "păcat acela care aude cântecul privighetorii, chiar dacă și-ar "fi omorât tatăl și mama...Cântecul meu este o veșnică melodie "a Bucuriei. Acela care nu cunoaște bucuria-

337 sursa: **Gustav Meyrink, *Walpurgisnacht* (1917)** — după semnătura de la p. 43; cântecul privighetorii închise, în traducerea autorului. Locul exact din roman nu l-am identificat și textul german nu l-am confruntat. [Gustav Meyrink — Walpurgisnacht (1917), de]

338 sursa: **Ieșirea 3, 14** — „Eu sunt Cel ce sunt”. [Ieșirea (Biblia sinodală), ro.]

conștiința pură, "fără fund, beatifică, "eu sunt cel ce sunt"[339], acela face un "păcat contra Sfântului Duh[340].

"De strălucirea bucuriei, care strălucește ca un soare în "cerul interior, fug stafiile Întunericului care caută să-i "împiedice Destinul. Cine aude Cântecul bucuriei, acela nimicește "urmările oricărui păcat și nu mai grămădește păcat peste "păcat.

"Acela care nu se mai poate bucura, în acela a murit "soarele; cum ar putea să răspândească lumină?

"Chiar bucuria impură e mai aproape de lumină decât "seriozitatea turbure și întunecată.

"Mă întrebi cine sunt? Bucuria și Eu suntem acelaș.

"Cine nu cunoaște bucuria, nu-și cunoaște nici Sinea. "Sinea interioară este izvorul prim al Bucuriei. Cine "nu o adoră, acela slujește iadul. Nu stă scris: "Eu sunt Domnul, "Dumnezeul tău; nu trebue să ai alți zei pe lângă mine[341]"?

"Acela care nu aude și nu cântă cântecul Privighetoarei, "acela nu are "Eu"; a devenit o oglindă moartă în "care demoni străini vin și pleacă; un cadavru rătăcitor, ca luna cu focul ei stins.

""Încearcă bucuria și bucură-te!

"Așa de mulți care au încercat-o, întreabă: de ce "să mă bucur? Bucuria nu cere un motiv, crește din "ea însăși, ca Dumnezeu. Bucuria care cere un motiv, "nu este bucurie ci plăcere.

---

339 sursa: **Matei 12, 31–32** — „orice păcat și orice hulă se va ierta oamenilor, dar hula împotriva Duhului nu se va ierta”. [Matei (Biblia sinodală), ro.]

340 sursa: Gorgona Meduza, a cărei privire împietrea; Perseu i-a tăiat capul privind-o în scutul-oglindă (**Ovidiu, *Metamorfoze* IV, 765–786**). [Ovidiu — Metamorphoses, textul latin, la]

341 sursa: **Ieșirea 20, 2–3** — „Eu sunt Domnul Dumnezeul tău... Să nu ai alți dumnezei afară de Mine!”. [Ieșirea (Biblia sinodală), ro.]

"Mulți vor să resimtă bucuria și nu pot, și dau "vina pe lume și pe soartă. Nu se gândesc: un soare "care a uitat strălucirea, cum ar putea cu primele "lui licăriri, să alunge strigoii unei nopți de o mie

[42 (43)]

"de ani?

"Totuși, în acela în care s-a stârnit Bucuria "fără motiv, numai o singură dată, acela are viață "veșnică, pentrucă este unit cu Eul care nu cunoaște "moartea; acela este mereu bucurie, chiar dacă s-a "născut orb sau schilod. Dar Bucuria cere să fie învățată, vrea să fie dorită, căci ceeace doresc oamenii, "nu este Bucuria, ci pretext de bucurie.

"După el însetează și nu după Bucurie"

(Gustav Meyrink: "Walpurgisnacht[342][343]")

În vechiul Testament, Cartea Legii dată de Moise e găsită de Marele Preot Hilchia[344]; faptul e concomitent cu colectarea argintului de către Leviți, castă sacerdotală în Israel, ceeace însemnează că Leviții redescoperiseră știința sacerdotală a *corzii de argint* care se găsea în harpa regelui profet David. Această știință odată reactualizată atrage dela sine ridicarea la suprafața

342 „Noaptea Walpurgiei” (germ.) — noaptea de 30 aprilie spre 1 mai, a vrăjitoarelor.

343 sursa: **Gustav Meyrink, *Walpurgisnacht. Phantastischer Roman* (Leipzig, 1917)** — romanul pragheză al lui Meyrink (1868–1932), despre Hradčany-ul aristocraților decăzuți și revolta din Praga, cu figura misterioasă a lui Zrcadlo, «oglinda». [Gustav Meyrink — Walpurgisnacht (1917), de]

344 sursa: **II Paralipomena 34, 14-17** (și **IV Regi 22, 8-10**) — aflarea Cărții Legii în templu sub regele Iosia (622 î.Hr.). Leviții erau semințiа sacerdotală a lui Israel; în același capitol (v. 12) supraveghetorii lucrărilor sunt «toți leviții care știau să cânte cu instrumente muzicale» — temeiul legăturii făcute de autor între argint, cânt și priveghere. [II Paralipomena (Biblia sinodală), ro.]

planului nostru de fire a Legii lui Moise. *Coarda de argint* este coada de cometă care atârnă din punctul de dincolo de timp și spațiu, de unde cântă privighetoarea. Totul este ca noi, cei de jos, să prindem celălalt capăt al cozii, care astfel se întinde și vibrează.

Întreaga operație teurgică[345] a colectării argintului a fost privegheată și vegheată de către Leviți, care apar în acest episod ca privighetori umane:

> "14. Când au luat ei argintul care se adunase[346] în "templul Domnului, atunci Hilchia preotul a găsit "cartea legii Domnului care fusese dată prin mâinile lui Moise.
>
> "15. Și a început Hilchia să grăiască și a zis "către Safan scriitorul: "Am găsit cartea legii "în templul Domnului! "Și Hilchia a dat acea "carte lui Safan.
>
> "16. Iar Safan s-a dus cu cartea la rege și i-a "dus regelui o dată cu cartea și știrea: "Tot ce "ai încredințat robilor tăi se va face!".
>
> "17. Apoi a dus argintul care s-a găsit în templul "Domnului și l-au dat în mâinile privighetorilor
>
> [43 (44)]
>
> "(supraveghetorilor) și în mâinile meșterilor de "lucrări": (II Cronici, 34, 14-17[347])

Ridicarea la suprafață a Cărții legii, unindu-se cu Cântecul privighetorilor, reactualizează Marele Nume inefabil.

---

345 teurgică — Care ține de teurgie (gr. (vezi pagina 451)

346 sursa: **II Paralipomena 34, 14-17**, după Biblia sinodală, cu mici deosebiri: „Când au luat ei argintul care se adusese în templul Domnului...”; în v. 17, Biblia are „l-au dat în mâinile supraveghetorilor și în mâinile meșterilor de lucrări” — cuvântul «privighetorilor», cu «(supraveghetorilor)» în paranteză, e adaosul autorului, care face din el cheia textului. [II Paralipomena (Biblia sinodală), ro.]

347 sursa: În Biblia sinodală: **II Paralipomena 34, 14-17** (Cartea a doua Paralipomena, a doua a Cronicilor). [II Paralipomena (Biblia sinodală), ro.]

Privighetoarea nocturnă nu solicită oare Tradiția primordială, acum, îngropată în dărâmăturile ciclului? Vie Împărăția Ta.[348]

Cele spuse mai sus sunt o evidentă ilustrare a formulei hieratice care reprezintă pe Iana Simziana, când e arătată că din "cosiță ruja-i cântă[349], nouă împărății ascultă, Dumnezeu se minunează". Și atunci, privighetoarea e ascultată și de oameni și de Dumnezeu, constituind un istm, un punct diacritic între făptură și făptuitor, și această legătură se efectuează prin dinamizarea firelor de păr inert, care prin incantațiune devin linii geometrice, unind centrul cercului - care-i capul Ianei-Ilenei - cu circumferința lui.

Ca orice lucru în lume, și gramatica ne obligă la o viziune superlativă a universului căci distingem pe lângă gradul pozitiv, gradul comparativ și cel superlativ (de ex: frumos, mai frumos, cel mai frumos). Superlativul epuizează toate posibilitățile firii. Atunci, ce caută și ce poate însemna cuvântul românesc "prea"? La prima vedere pare inutil din cauza existenței superlativului. În realitate "prea" este identic cu "para"[350] care desemnează Supremul (Parabrahma[351], Parașabda[352353]). Cu alte

348 sursa: **Matei 6, 10** — din Rugăciunea Domnească. [Matei (Biblia sinodală), ro.]

349 sursa: Formula Ilenei Cosânzene din basme și colinde: „Ileana Cosânzeana, din cosiță floarea-i cântă, nouă împărății ascultă” (cf. **Petre Ispirescu, *Legende sau basmele românilor* (1882)**, basmul «Ileana Simziana»); în variante, „floarea” e înlocuită cu „ruja” (trandafirul). Autorul o citează cu adaosul «Dumnezeu se minunează». [Petre Ispirescu — Legende sau basmele românilor, ro]

350 *Para-Brahma* (sanscr.) — „Brahma suprem”, Principiul nemanifestat; *Parā-śabda* — „Sunetul suprem”, Verbul nemanifestat din care purcede orice sunet. Ambele cu prefixul *para-*, „dincolo, suprem”.

cuvinte, indică "ciaturtha[354][355]", starea deasupra grosierului, subtilului și informalului.

Interesant cum limba noastră are asentimentul fin al cuvântului "prea" care nu se întrebuințează decât în expresii religioase sau pentru înalte ranguri: "Prea-Mărite Doamne, Prea Bună Doamnă, Prea Fericit".

Acestea ne autorizează să identificăm Privighetoarea cu Preaveghetoarea (Para Veghetoarea) regenta *ciaturthei*, a stării a patra, a cărei substanță și rațiune de a fi e Veghea continuă

Privită astfel, Veghea devine o determinațiune negativă, coextensivă Vidului.

Cuibul Privighetoarei este Vidul[356].

[44 (45)]

(I) Faptul că în biserică se face priveghere, ne îndreptățește să identificăm Privighetoarea cu Pasărea

---

351 *caturtha* (sanscr.), „al patrulea” — starea a patra (*turīya*) a *Māṇḍūkya Upaniṣad*: dincolo de veghe (lumea grosieră), vis (lumea subtilă) și somnul profund (informalul), conștiința pură, nemanifestată, corespunzătoare tăcerii de după AUM. (vezi pagina 392)

352 sursa: Apropierea e a autorului. Lingviștii derivă românescul *prea* din slav. *prě-* (пре-, prefix de intensitate); acesta e înrudit, pe cale indo-europeană (rădăcina **per-*), cu sanscr. *para*, gr. παρά, lat. *per-*, dar nu e împrumut din sanscrită.

353 Parabrahma — Parabrahman (sanscr., „Brahman suprem”) — Principiul absolut, nemanifestat și fără calificări (nirguṇa), deosebit de Brahman „cu calități” (saguṇa), care e Ființa ca principiu al manifestării. (vezi pagina 431)

354 ciaturtha — Caturtha (sanscr., „al patrulea”) — starea a patra (turīya) a Māṇḍūkya-Upaniṣad: Sinele necondiționat, dincolo de veghe (domeniul grosier), vis (domeniul subtil) și somn profund (informalul). (vezi pagina 392)

355 Paraṣabda — Parā-śabda (sanscr., „Sunetul suprem”) — Verbul nemanifestat, dinaintea oricărei articulări, din care purcede tot sunetul audibil, prin treptele paśyantī, madhyamā și vaikharī; corespondentul hindus al Cuvântului dintru început… (vezi pagina 431)

356 Vidul — *śūnya* (sanscr.), Nemanifestatul, dincolo de orice determinare; «determinare negativă» a Principiului, ca tăcerea care cuprinde orice sunet.

Măiastră[357] din poveste fără de care turnul se năruie[358] într-una.

București · Noembrie 1976

Răspunsuri la câteva întrebări despre basme:

...În ultimul obstacol pe care avea să-l străbată Făt-Frumos în drumul lui spre "Tinerețe fără Bătrânețe și Viață fără de Moarte[359]", despărțit numai de o pădure deasă și plină de fiare, evident că selva oscura[360][361] a lui Dante și a Fedelilor d'Amore[362], calul, în speță maestrul spiritual și vehiculul de foc, îl îndeamnă să treacă pe deasupra pădurii, care altfel nu poate fi străbătută, fiarele pădurii, adică patimile congenitale ale lui Făt-Frumos, neputând fi învinse de-a-dreptul, ci depășite, printr-un zbor transcendent, până la Cetatea Soarelui[363].

---

357 sursa: Motiv de basm românesc: un împărat ridică o biserică (un turn) care se surpă necontenit, până i se spune că va sta numai dacă va cânta în ea Pasărea Măiastră, adusă de fiul cel mic de la capătul lumii (cf. basmele «Pasărea măiastră» din culegerile lui Ispirescu și ale altor folcloriști). Culegerea exactă nu am stabilit-o.

358 Pasărea Măiastră — Pasărea măiastră — pasărea fermecată, vorbitoare, a basmelor românești, căutată de eroi și fără de care „turnul se năruie", simbol al stărilor superioare ale ființei și al Centrului de negăsit. (vezi pagina 432)

359 „pădurea întunecată" (it.).

360 „Credincioșii Iubirii" (it.), poeții inițiați ai «stilului dulce nou», v. p. 27. (vezi pagina 398)

361 sursa: **Petre Ispirescu, «Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte», în *Legende sau basmele românilor* (1882)** — Făt-Frumos alege calul cel răpciugos, care, hrănit cu jăratic, se face armăsar năzdrăvan; trec peste Gheonoaie și Scorpie și, ca să treacă pădurea cu fiare, zboară pe deasupra în ceasul amiezii, când fiarele mănâncă, până la palatul zânelor. [Petre Ispirescu — Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte, ro]

362 sursa: **Dante, *Infernul* I, 1–3**: „Nel mezzo del cammin di nostra vita / mi ritrovai per una selva oscura, / ché la diritta via era smarrita" — „La jumătatea drumului vieții noastre m-am regăsit într-o pădure întunecată, căci drumul cel drept era pierdut"; pădurea patimilor, cu cele trei fiare (linxul, leul, lupoaica). [Dante Alighieri — Divina Commedia, Inferno, it]

363 Cetatea Soarelui — Cetatea solară, ținta zborului transcendent al eroului, deasupra fiarelor care râvnesc hrana cerească; amintește de Civitas Solis a lui Tommaso Campanella (1602) și de Heliopolis, cetatea

Calul nu e de ajuns, fiarele râvnind și la hrana cerească aflată în Slava Cerului - azurul în care pluteau - deaceea stăpâna fiarelor și a palatului trebue să le dea de mâncare, ca să le potolească și să le distragă atenția, un substitut al Slăvii Cerului, un substitut al nectarului. Or, momentul hranei este acela al amiezii, adică tocmai ora când Marele Pan[364] doarme[365]. Misterul doarme odată cu el și fiarele nu mai miros pâinea cerului și se îndreaptă spre o hrană telurică.

Făt-Frumos trebue să actualizeze și să-și deștepte în el pe Shakti[366][367] care este în același timp și maestrul lui spiritual. Deaceea, cei mai frumoși armăsari lumești nu pot suporta tangența cu o forță spirituală și se prăbușesc. Numai calul răpciugos și bubos și slab suportă Duhul, pentrucă și el însuși este Duh, exilat și oropsit în lumea noastră. După restaurarea completă a omului regenerat, pornesc în căutarea Cetății Soarelui, unde se pitește Tinerețe fără Bătrânețe și Viață fără de Moarte.

Fenixului. (vezi pagina 392)

364 sursa: **Teocrit, *Idile* I, 15–18** — păstorul nu îndrăznește să cânte din fluier la amiază, căci atunci Pan doarme, obosit de vânătoare, și se mânie dacă e trezit. Ora amiezii e «ceasul panic». [Teocrit — Εἰδύλλια, textul grecesc, grc]

365 Marele Pan — Pan (gr. (vezi pagina 419)

366 *Śakti* (sanscr.) — „Puterea”, energia divină feminină, soția zeului, prin care el lucrează; în om, puterea spirituală care trebuie trezită.

367 Shakti — Śakti (sanscr., „putere”) — energia, puterea activă a unui zeu, personificată ca soția lui și inseparabilă de el („Śiva fără Śakti e śava, leș”, spune formula tantrică); Guénon o apropie de Șekhina, iar în om kuṇḍalinī e Śakti… (vezi pagina 446)

București · 24.XII.1976

Colind

Lerui Ler[368]*, Lerului Doamne,*
Cine oare aicea doarme?
Doarme dumnealui de casă
In cămașă de mătasă
Alături de jupâneasă...

Lerui Ler, Lerului Doamne,[369]
Au dormit cât au dormit,
Jupâneasa s-a trezit
și s-apucă de vorbit:
- Scoală Domnul meu iubit
Că ne-a nins, ne-a viforât!
Peste tot numai omăt
In grădină și-n pomăt.

Lerui Ler, Lerului Doamne,
Dumnealui că se trezea,
Pe fereastră se uita
Și la ochi se tot freca
Până când se dumirea
Și pe urmă așa grăia:

---

368 *Lerui Ler* — refrenul colindelor românești; pentru originea lui s-au propus *Alleluia* și un vechi nume divin (Ler, Ler-Împărat).

369 vers. **Colind** datat 24 decembrie 1976, pare compus de autor însuși pe tiparul colindelor de gazdă (dialogul soților treziți, «ne-a nins» — «nu ne-a nins, ci flori de măr s-au scuturat»): motivul florilor de măr luate drept zăpadă și refrenul «Florile dalbe, flori de măr» sunt din colindele tradiționale. N-am găsit colindul, în această formă, în culegerile publicate. Refrenul «Lerui Ler, Doamne» e cel mai răspândit refren al colindelor românești; s-a explicat prin *Alleluia* (Hasdeu, Densusianu) sau ca nume al unei divinități (Ler-Împărat), cum îl tâlcuiește autorul (p. 26).

- Buna mea, frumoasa mea,
Culcă-te că nu-i așa.
Nu-i așa cum spui matale
Nici pe deal și nici pe vale!
In grădină și-n pomăt
Nu-i cum crezi mata omăt!

Lerui Ler, Lerului Doamne,
Nu ne-a nins, n-a viforât,
Ci doar vântul c-a bătut
Prin Grădina Raiului,
Peste vârful plaiului,

[46 (47)]

Flori de măr s-au scuturat
Peste noi s-au revărsat!
Lerui Ler, Lerului Doamne,
Floarea mărului, frumoasă
Peste cei din astă casă!

La mulți ani!

București · 1976, ultima zi

Buna mea, frumoasa mea nu e ceață, nici umezeală, ci o cernere de materie primă, de umid radical, prin sitișca stelelor. Cea mai mare parte din ea rămâne pe cealaltă parte a Domului de cristal, în poala Maicii Domnului. Dar nici bruma care ajunge la noi, n-o prinde în mâini făcute cupă și nu o folosește o umanitate bicisnică și imbecilizată, care o lasă să cadă jos să se plămădească cu glodul. Știu eu oare s-o folosesc, să răspund la implorarea hipercerului, când o simt pe mâini ca cercuri concentrice, ca o continuitate spre cele de sus, dar și orizontal, până la

locul conceptual unde cerul sărută pământul, într-o zarișteare e și strict metafizică dar și generoasă ca laptele fecioarei hyperboreene care alăptează pe Domnul?

Mă opresc o clipă pentrucă mă simt năpădit de tandreță până la extincțiune; departe și aproape te văd în ceața asta ca într-un element firesc. Dar ce importanță are departe și aproape pentru Erosul Kosmogonic[370]? Te afli, și eu prin tine, acolo unde Domnul de Rouă nu se evaporează[371] niciodată.

Sunt mișcat de truda ta, la ultima noastră întrevedere, de a crea poeni de amintiri, sustrase timpului tocmai pentrucă sunt efemere: câteva minute de muzică mozartiană, bradul transfigurat, Schwarzenberg[372] pe care mi l-ai dăruit cu un gest regal și mângâerea evanescentă a buzelor tale pe obrazul meu.

Îi simt ca germeni în ceața prietenă.

Simt doar o jale cosmică pentru masacrul brazilor ca

[47 (48)]

pentru masacrul copiilor de către Irod[373]. Nu oare asta simbolizează?

Cred că în vremi străvechi, familia se ducea la un brăduc din pădure, îl umplea omagial cu daruri și făcea cerc în jurul lui cântând, urându-și viață lungă. Se întorcea înapoi acasă, cu crenguțe-talismane. Cercul horei se înfășura spiraloid în jurul brăduțului și ajungea în slava

370 sursa: **Ludwig Klages, *Vom kosmogonischen Eros* (München, 1922)** — eseul filosofului german despre Erosul elementar, cosmic, care unește departele și aproapele («Erosul depărtării»).

371 sursa: Domnul de Rouă — figura din colinde și legende, v. p. 26–27.

372 sursa: «Schwarzenberg» — darul primit nu e lămurit; poate o carte sau o stampă (numele familiei princiare boeme, al unui oraș sau al unui munte). Neidentificat.

373 sursa: **Matei 2, 16** — uciderea pruncilor din Betleem. [Matei (Biblia sinodală), ro.]

cerului. Inainte de a-l svârli, fă-ți câteva clipe hora asta, mental, cu cine crezi. E o reparațiune.

L.

Scrisorile din 1977

București · 4.I.77

Nu aș vrea să ne despărțim cu recriminări reciproce și la telefon.

Joia trecută, venisem la Florin cu scrisoarea alăturată[374]. Era un suspin în noapte. Ți-o remit pentrucă e atimporală. Am găsit cacofonia pe care o știi. Ai plecat singură, apoi...

L.

București · 17.I.77

Dragă Roxana,

Știi că reacțiile mele sunt lente și tardive; asta din cauza echivocității mele... Ai dreptate, nu trebue să ne revedem câtava vreme.

Dealminteri, am o lucrare care mă exaltează pneumatikos[375], dar care mă extenuiază psyhikos[376]. Vreau să termin studiul asupra colindelor[377], să-l transform, să-i

374 sursa: **Florin Mihăescu**, v. p. 34.

375 „în chip duhovnicesc, după duh” (gr. πνευματικῶς).

376 „în chip sufletesc, după suflet” (gr. ψυχικῶς) — distincția paulină dintre omul «sufletesc» și cel «duhovnicesc» (**I Corinteni 2, 14–15**), preluată de gnostici. [I Corinteni (Biblia sinodală), ro.]

377 „Cum ai căzut, Luceafăre” (lat.).

adaug introducerea Eliezer și să-l contopesc cu Quo modo cecidiste Lucifer[378][379][380].

Bună șansă Roxana și noapte bună.

L.

[48 (49)]

"Cine sunt? Sunt bucuria[381] care nu-și are altă țintă decât pe ea însăși... sunt în inima ta ca o pasăre în colivie. Lasă-mă să cânt pentruca gratiile să devie strune"

Domniță, iartă și fii bună cu un om stângaci.

L.

București · 12.3.77

Câteva răspunsuri în legătură cu basmul *Feciorul Împăratului Roșu și Împărăteasa fără-de-moarte* (poveste culeasă din Banat, de Petre Uglișiu-Delapecica)[382]

> "A fost odată un împărat cu numele Roșu-mpărat, deși "el numai roșu nu era. Barba și părul îi erau

378 sursa: Studiul despre colinde al autorului (cu «introducerea Eliezer», poate după slujitorul lui Avraam din **Facerea 15, 2** și **24**) n-am putut stabili dacă și unde s-a publicat; v. și scrisoarea de la p. 64. [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

379 sursa: **Isaia 14, 12**, în Vulgata: *Quomodo cecidisti de caelo, Lucifer, qui mane oriebaris?* — „Cum ai căzut tu din cer, stea strălucitoare, fecior al dimineții?”. Titlul eseului lui Lovinescu **«Quo modo caecidisti de caelo, Lucifer?»** din *Steaua fără nume* (1994). «Cecidiste» e forma din scrisoare (corect *cecidisti*). [Vasile Lovinescu — Steaua fără nume (ediția critică), ro] [Isaia (Biblia sinodală), ro.]

380 Lucifer — „Purtătorul de lumină” (lat.) — numele latin al planetei Venus ca stea a dimineții (gr. (vezi pagina 415)

381 sursa: Rezumat, de autor, al cântecului privighetorii din **Gustav Meyrink, *Walpurgisnacht* (1917)**, tradus pe larg la p. 41–43. [Gustav Meyrink — Walpurgisnacht (1917), de]

382 sursa: **Petre Ugliș-Delapecica (1891–1966)**, folclorist din Pecica (Arad), culegător de basme bănățene și crișene; basmul «Feciorul Împăratului Roșu și Împărăteasa fără-de-moarte» nu l-am găsit într-o culegere identificată.

> negre ca "și pana corbului, iar pielea albă, nearsă de soare".

Cuvintele de mai sus se referă la starea hyperboreană[383][384], polară, nevăzută de soare, dar și la ratașarea tradiției atlante la tradiția primordială.

> "După o călătorie îndelungată, a ajuns în Impărăția "Păsărilor".

E vorba de Ierarhiile Ingerești.

> "O dată am ajuns la un izvor cu o apă limpede..."

Feciorul după ce a ajuns la *sursă* (izvorul), recapitulează, răscumpără prin muncă:

> "Acum trebue să car toată apa din lacul acesta, eu "cu familia mea, până va seca apa din el. Va trebui "să muncim șapte sute șaptezeci de ani, ca să mă "văd cum am fost odată."

Trebue să care apa până o termină pentrucă această apă nu este lacul infinit... Să le aducă să le integreze la Pol. Numărul 777 e Numărul Polului. 7 x III.

> "Am ajuns în țara Mileniului, unde firul vieții unui "om este de nouă sute nouăzeci și nouă de ani..."

9 x III; cele nouă ceruri planetare, cerul stelelor fixe și Cerul Empyreu[385] (de diamant), Tăria. Polul[386] - III - în cele trei lumi. Dacă se scad 333 din 999 rămâne 666, numărul

---

383 *hiperboreean* (gr. ὑπερβόρεος, „de dincolo de Boreas”) — al Hiperboreei, țara mitică a nordului, sediul Tradiției Primordiale după Guénon; starea «polară», dinaintea ciclului solar. (vezi pagina 406)

384 hyperboreană — Care ține de Hiperboreea, „țara de dincolo de Boreas”, vântul de miazănoapte (gr. (vezi pagina 406)

385 *Empireul* — cerul cel mai înalt, nemișcat, dincolo de cele nouă ceruri; v. p. 41.

386 sursa: **Apocalipsa 13, 18** — „Aici este înțelepciunea. Cine are pricepere să socotească numărul fiarei; căci este număr de om. Și numărul ei este șase sute șaizeci și șase”. [Apocalipsa (Biblia sinodală), ro.]

Anticristului[387]. Deci, questa Feciorului de împărat e contra Anticristului.

[49 (50)]

> "Aceasta-i Țara Soarelui-Răsare, deoarece aici soarele e "toată ziua pe cer și nu apune niciodată"
>
> In realitate, Ținutul Polar, Syria primitivă[388][389].
>
> "Fata împăratului îi dădu un ghioc fermecat..."
>
> A U M.[390]

București · Martie, 1977

Răspunsuri la câteva întrebări referitoare la enigmele shakespeariene[391]:

...Regele Ferdinand formulează un adevărat program de asceză inițiatică: "De-ar putea gloria pe care toți o urmăresc[392] în viața lor să se fixeze, de-a pururi vie, pe mormintele noastre de aramă și să ne împrumute grația în disgrația morții". Cuvântul "grație" e unul din numele

---

387 Polul — Punctul imobil în jurul căruia se învârte lumea, capătul Axei; în simbolismul tradițional (Guénon, Le Roi du Monde; Le Symbolisme de la Croix), sediul autorității spirituale supreme, al lui Cakravartin și al Regelui Lumii,... (vezi pagina 434)

388 *Syria* primitivă — după Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. X), numele «Țării Soarelui» (gr. *Syria*, legat de *Sûrya*, Soarele), insula hiperboreeană, Tula primordială, unde soarele nu apune vara. (vezi pagina 449)

389 Syria primitivă — La Guénon (Le Roi du Monde, cap. (vezi pagina 449)

390 *AUM* (*Oṃ*) — monosilaba sacră hindusă, cu cele trei elemente care corespund celor trei stări și celor trei lumi; aici, ghiocul (scoica) e simbolul ei: Vișnu ține în mână scoica *śaṅkha*, din care iese sunetul primordial. (vezi pagina 388)

391 sursa: V. eseul **«Enigme Shakespeariene»** din **Vasile Lovinescu, *Steaua fără nume* (1994)**. [Vasile Lovinescu — Steaua fără nume (ediția critică), ro]

392 „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu” (lat.) — **Luca 2, 14**, cântarea îngerilor la Nașterea Domnului. [Luca (Biblia sinodală), ro.]

Șechinei, sinteză a sefiroturilor[393][394] în Cabală[395], Prezența lui Dumnezeu în lume. La nașterea lui "Emanuel[396]" (Dumnezeu în noi), îngerii cântă: "Gloria in excelsis Deo[397]"; "să se fixeze", termen alchimic, aplicat tehnicii de "coagulare", a volatilului "pe mormintele noastre de aramă". Nu există morminte de aramă; în schimb, e un nume care se potrivește bine Athanorului[398][399] în care se perfectează, în ocluziune desăvârșită, realizarea lui Magnum Opus; de altminteri, arama e metalul proxim al Argintului și Aurului, Sol-Luna[400].

---

393 *ʿImmānû'ēl* (ebr.) — „Dumnezeu este cu noi”: **Isaia 7, 14**, reluat în **Matei 1, 23**. [Isaia (Biblia sinodală), ro.]

394 *sefirot* (ebr., sg. *sefira*, „numărare”) — cele zece emanații sau atribute divine din Cabală, așezate în Arborele sefirotic; *Malkhut*, ultima, e identificată cu Șekhina. (vezi pagina 444)

395 *athanor* (din ar. *at-tannūr*, „cuptorul”) — cuptorul alchimiștilor, cu foc lent și constant, în care se coace Opera; simbolic, trupul sau inima adeptului. (vezi pagina 387)

396 sursa: **Shakespeare, *Love's Labour's Lost* (*Zadarnicele chinuri ale dragostei*, c. 1595), I, 1, 1–14** — discursul regelui Ferdinand al Navarei, în traducerea autorului (care redă *fame* prin „glorie”). Textul canonic: „Let fame, that all hunt after in their lives, / Live register'd upon our brazen tombs / And then grace us in the disgrace of death; / When, spite of cormorant devouring Time, / The endeavour of this present breath may buy / That honour which shall bate his scythe's keen edge / And make us heirs of all eternity. / Therefore, brave conquerors,—for so you are, / That war against your own affections / And the huge army of the world's desires,— / Our late edict shall strongly stand in force: / Navarre shall be the wonder of the world; / Our court shall be a little Academe, / Still and contemplative in living art.” [William Shakespeare — Love's Labour's Lost, en]

397 sefiroturilor — Sefirot (ebr. (vezi pagina 444)

398 Athanorului — Athanor (din ar. (vezi pagina 387)

399 Sol-Luna — „Soarele–Luna” (lat.) — perechea alchimică a Sulfului și a Mercurului, a Regelui și a Reginei, a Aurului și a Argintului, care se unesc în Operă; dualitatea complementară care stă la baza cosmosului. (vezi pagina 447)

400 Cabală — Qabbālāh (ebr., „primire, tradiție”) — tradiția esoterică a iudaismului, cu doctrina Sefirot, a numelor divine și a Șekhinei, exprimată mai ales în Sefer Yeșirah și în Zohar (sec. (vezi pagina 390)

"Grația", termen coextensiv Șechinei, care se dă în "disgrația morții, poate fi chezășia și semnul morții inițiatice, care se întâmplă chiar din viață, prin Moarte și Transformare căci "în ciuda Timpului, acest cormoran care sfâșie tot, putem printr-o sforțare în această existență efemeră, să cucerim o cinstire ("Gloria") care va toci tăiușul ascuțit al coasei sale și ne va face moștenitori ai întregii Veșnicii".

Cum se tocește tăiușul coasei Timpului, Shakespeare ne-o arată cu tărie și preciziune prin gura expirantă a lui Hotspur Northumberland, doborât în luptă de Prințul Harry, viitorul Henric V: "But thought's the slave of life and life's time fool[401][402]. And Time that takes survey of all the world must have a stop".

[50 (51)]

> "Dar timpul e sclavul vieții și viața bufonul timpului. "Și timpul care supraveghează toată lumea trebuie să "aibă o oprire" (Henric IV, prima parte, Actul 5, scena a patra)

Dar această oprire a timpului care este Moartea, poate să se întâmple din această viață, în timpul ei generator și e ceeace se numește moarte inițiatică[403].

Profanul poate s-o numească simulare. In realitate, e mai efectivă și mai eficace decât moartea vulgului.

---

401 „Dar gândul e robul vieții, și viața, bufonul timpului; și timpul, care cercetează lumea toată, trebuie să aibă o oprire" (engl.) — autorul dă mai jos propria traducere.

402 sursa: **Shakespeare, *Henric al IV-lea*, partea I, actul V, scena 4, v. 80–82** — cuvintele din urmă ale lui Hotspur, rănit de moarte de Prințul Harry. Textul canonic: „But thought's the slave of life, and life time's fool; / And time, that takes survey of all the world, / Must have a stop." Autorul scrie *life's time fool*; la Shakespeare e *life time's fool* („viața, bufonul timpului"). [William Shakespeare — King Henry IV, Part 1, en]

403 moarte inițiatică — Orice inițiere comportă o moarte simbolică a individualității profane, urmată de „a doua naștere": neofitul e îngropat, înghițit de un monstru, coborât în peșteră sau închis în colibă și iese de acolo alt om. (vezi pagina 426)

Concomitent cu lupta dintre Prințul Harry și Hotspur, în aceeași scenă și în același loc, se luptă Douglas cu Falstaff, baș-bufonul[404] operei lui Shakespeare. Falstaff se prăbușește și[405] *face pe mortul* (indicația scenică a lui Shakespeare), adică ceeace, *aparent*, face și inițiatul. Și bufonul Falstaff dă o admirabilă, o magistrală definiție a morții inițiatice, care pentru mine pune deasupra oricărei discuții gradul de cunoaștere a lui Shakespeare. După ce prietenul său, Prințul Harry, îi ține un discurs funebru în care-i promite să-l îmbălsămeze, după ce câmpul de bătaie se golește, mortul se scoală încet și spune:

"Falstaff - Să mă îmbălsămezi! Dacă mă îmbălsămezi astăzi[406], îți permit să mă sărezi și să mă mănânci mâine... Era timpul să simulez moartea, altfel balaurul ăsta scoțian m-ar fi achitat (căci moartea e dragonul păzitor al pragului, n.n.) *Să simulez? Mă înșel, n-am simulat nimic. Când mori* (în sens obișnuit n.n.) *simulezi, căci nu mai ești decât simulacrul unui om când nu mai ai viața unui om; din contră, a simula moartea când trăiești aici* (adică încă în lumea noastră, n.n.) *nu e un simulacru, ci realul și perfectul model al vieții*" <s.n.> (adevărata, descondiționata, când timpul "has a stop[407]", n.n.)

---

404 *baș-* (turc. *baş*, „cap”) — „căpetenie, cel dintâi”: bufonul-șef.

405 sursa: Indicația scenică din ***Henric al IV-lea*, partea I, V, 4**: „[Falstaff] falls down as if he were dead” — „cade ca mort”. [William Shakespeare — King Henry IV, Part 1, en]

406 „are o oprire” (engl.) — reluare din versul lui Hotspur (p. 50).

407 sursa: **Shakespeare, *Henric al IV-lea*, partea I, V, 4, v. 111–119**, în traducerea autorului, cu adaosurile lui între paranteze (n.n.). Textul canonic: „Embowelled! if thou embowel me to-day, I’ll give you leave to powder me and eat me too to-morrow. ’Sblood, ’twas time to counterfeit, or that hot termagant Scot had paid me scot and lot too. Counterfeit? I lie, I am no counterfeit: to die, is to be a counterfeit; for he is but the counterfeit of a man who hath not the life of a man: but to counterfeit dying, when a man thereby liveth, is to be no counterfeit, but the true and perfect image of life indeed.” *Embowel* înseamnă „a scoate măruntaiele” (pentru îmbălsămare), *powder* „a săra”. Tiparul are «Fallstaff». [William Shakespeare — King Henry IV, Part 1, en]

După acestea, Shakespeare putea să-și permită lucrurile comune de happy end, mai ales când aruncă praf în ochii cititorului și spectatorului.

Falstaff cere o răsplată pentru pretinsa omorâre a lui Hotspur, consecvent rolului său de bufon.

Recunoaște totuși: "Dacă devin mare, voi decădea"[408], [51 (52)]

ceeace e enunțarea riguroasă a legii analogiei inverse. Dacă decad din rolul meu de bufon și devin un om onorabil și onorat, voi scădea, din punctul meu crucial, care e deasupra binelui și al răului, căci nu pot exista bine și rău într-o lume care e ea însăși o bufonerie.

Acest interludiu explică ce înțelege Regele Ferdinand prin tocirea coasei timpului, cu urmare, câștigarea Eternității.

"De aceea, bravi cuceritori căci sunteți cuceritori voi care faceți războaie propriilor voastre patimi și imensei armate a dorințelor acestei lumi (formula e o parafrazare a unei sentințe mohamediene[409], care spune că "micul război", Jihad Seghir[410], e cel din afară, contra dușmanilor vizibili, iar "marele război sfânt", Jihad Kebir[411][412], e lăuntric, contra propriilor pasiuni)... și Ferdinand reamintește curtenilor săi, Berowne, Du Maine et

---

408 sursa: ***Henric al IV-lea*, partea I, V, 4, v. 161–163**: „If I do grow great, I'll grow less; for I'll purge, and leave sack, and live cleanly as a nobleman should do" — „Dacă ajung mare, o să mă micșorez: o să mă curăț, o să las vinul și o să trăiesc curat, cum se cuvine unui nobil". [William Shakespeare — King Henry IV, Part 1, en]

409 *al-jihād al-aṣghar* (ar.) — „războiul sfânt cel mic", lupta din afară.

410 *al-jihād al-akbar* (ar.) — „războiul sfânt cel mare", lupta lăuntrică cu propriul suflet pătimaș (*nafs*). (vezi pagina 409)

411 „minune" (engl. și fr.) — cuvântul lui Shakespeare e *wonder*; autorul îl leagă de *miracula rei unius* din Tabula Smaragdina.

412 sursa: Hadisul „Ne-am întors de la războiul sfânt cel mic la războiul sfânt cel mare" (*raja'nā min al-jihād al-aṣghar ilā l-jihād al-akbar*), atribuit Profetului la întoarcerea dintr-o campanie, consemnat de al-Bayhaqī (*Kitāb al-zuhd*) și socotit de critici slab ca lanț de transmitere, dar central în sufism; Guénon îl comentează în «La grande guerre sainte» (*Symboles de la Science sacrée*).

Longaville[413], de pactul făcut de ei, în vederea acestui război, în urma căruia Navara va fi minunea lumii (reflexul, realizarea în lume a lui "miracle[414]"), curtea va fi o academie de doctori pașnici și contemplativi ai vieții artei (aplicării Artei Regale[415] hermetice).

București · Aprilie,1977 Noaptea

Ce-a fost asta Roxana? Toată seara ai călcat, ai turnat sodă caustică peste un strat de violete. Din plictiseală, probabil, plictiseala care constitue unul din straturile ființei tale. Și scoicile asasinate, și coraliul smuls din fundul apelor, te plictisesc... Cu cimitirul acesta ai găsit cu cale să-mi ieși înainte, ca pe tavă.

Asta, ca să umpli prima oră... A doua oră, o omorâm cu diapozitive în care, eu, Roxana, mă arăt într-o mie de chipuri, în care nici unul nu a fost al tău A. Qadr[416], ca să te fac o rană vie.

In mijlocul acestor ruini bântuite ți-am aruncat în poală una din cele mai mari taine ale acestui popor. Și vocea ta lăuntrică, neperceptă de tine, dar de mine da, exclama grațios: "Vai, ce interesant! Așa o fi?", adică vocea plictiselii care se vrea politicoasă.

[52 (53)]

Roxana, spune-mi că mă înșel. O nădăjduiesc cu disperare. Dar ce greu va fi să găsești accentul de convingere!

---

413 sursa: Cei trei curteni ai regelui Ferdinand în *Love's Labour's Lost*: **Berowne (Biron), Longaville și Dumain**; forma «Du Maine et Longaville», cu *et* franțuzesc, pare luată de autor dintr-o traducere franceză. Versurile la care trimite: „Navarre shall be the wonder of the world; / Our court shall be a little Academe, / Still and contemplative in living art" (I, 1, 12–14). [William Shakespeare — Love's Labour's Lost, en]

414 Artei Regale — Arta Regală (lat. (vezi pagina 387)

415 Jihad Kebir — Al-jihād al-akbar (ar.; kebir, forma populară a lui kabīr, „mare") — „marele război sfânt", lupta lăuntrică împotriva propriului suflet pătimaș (nafs), opus „micului război sfânt", Jihad Seghir (al-jihād al-aṣghar), cel exterior,... (vezi pagina 409)

416 *ʿAbd al-Qādir* (ar.) — „Robul Celui Atotputernic", numele inițiatic al autorului.

Scumpa mea, eram hotărât să-ți sacrific grupul de săptămâna aceasta; i-am spus-o Lilicăi la telefon. Va fi mirată când mă va vedea. Dar după suita asta de incoherențe am hotărât pe loc, *la tine*, la plecare, să n-o mai fac.

Nu uita ce s-a produs între noi, ca între doi poli, fără voia noastră, nesolicitat.

"*Am adus în lume*[417]
"*Pe Cel fără Nume*."

Fii atentă, dela asemenea lucruri nu te mai poți întoarce în lumea obișnuită, cu riscul de a deveni o statue de sare, ca femeia lui Lot[418].

L.

P.S. Ca să adaug la incoherențe, mă simt atât de responsabil față de tine, tandreța mea!

Alăturat, un marș funebru.

E.M. Cioran, Précis de décomposition[419]. Epitaf.

A avut mândria să nu comande niciodată, să nu dispună de nimic și de nimeni. Fără subalterni, fără stăpâni, nu a dat ordine nici nu a primit. Sustras imperiului legilor, anterior binelui și răului, nu a făcut să sufere nici un suflet. In memoria sa s-au șters numele lucrurilor; privea fără să perceapă, asculta fără să audă; arome sau parfumuri se împrăștiau în apropierea nărilor sale și a palatului său. Simțurile sale și dorințele sale au fost singurii lui sclavi; deaceea n-au simțit și n-au dorit. A uitat fericire și nenorocire, sete și temeri; și dacă i se întâmpla să-și reamintească, disprețuia să le numească și să se înjosească astfel la speranță sau la regret. Gestul cel

417 vers. Același distih ca la p. 35 («să aducă în lume / pe cel fără Nume»), neidentificat; pare o formulă a autorului.

418 sursa: **Facerea 19, 26** — „Iar femeia lui Lot s-a uitat înapoi și s-a făcut stâlp de sare”. [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

419 „Tratat de descompunere” (fr.).

mai infim îl costa mai multe sforțări decât ar fi costat pe alții ca să întemeieze sau să răstoarne un imperiu. Născut obosit de a se naște, s-a vrut umbră; când deci a trăit? Și din vina cărei nașteri? Și dacă, viu, și-a purtat giulgiul prin ce miracol a ajuns să moară?[420]

[53 (54)]

București · Aprilie, 1977

Îți mulțumesc pentru "fluier". E admirabil! A actualizat într-o clipă privighetoarea din mine.

Să veghem, draga mea, să priveghem, să păzim cuibul trilului-suflu…

Îți trimet și eu câteva pagini despre[421] *povestea Fluierului.*

Cu tandrețe.
A.Q.[422]

Originalitatea poveștii Fluierului consistă în faptul că mitul se situează după facerea lumii, după păcatul lui Adam și după alungarea din Rai. Arată desăvârșirea Naturii prin elementul care a creat-o, Verbul.

Natura în care era exilat Adam "semăna cu acea din Rai, dar era mută. Izvoare erau și pe pământ, dar în Rai altfel cântau și altfel curgeau și murmurau. Când le ascultai, te sfințea, nu altceva! Pe pământ însă, bolboroseau așa, fără nici un rost. Păsările nu cântau".

---

420 sursa: **Emil Cioran, *Précis de décomposition* (Paris, Gallimard, 1949)**, prima lui carte scrisă în franceză; fragmentul, în traducerea autorului, e intitulat în original, după toate probabilitățile, «Épitaphe». Textul francez nu l-am confruntat.

421 sursa: Povestea fluierului — legendă populară românească despre facerea fluierului și a buciumului de către Adam din lut, după alungarea din Rai; culegerea din care o citează autorul nu e numită (legende de acest fel sunt în colecțiile lui Simion Florea Marian, Tudor Pamfile și în *Legendele populare românești*).

422 *ʿA. Q.* — inițialele lui *ʿAbd al-Qādir*, numele inițiatic al autorului. (vezi pagina 377)

Avem de a face cu un exil, cu o captivitate a Sunetului în lumea căzută; și în această privință mitul este unic și pune problema Șehinei[423] a "Prezenței reale" a lui Dumnezeu în lume, înrobită de întuneric, Șehină ce se identifică cu Verbul, în aspectul lui tribulant. Având în vedere primordialitatea sunetului, exilul Verbului atrage în mod firesc, exilul a tot ce iese și ține de El, adică toată creațiunea. Repetăm, nicăieri nu am găsit pusă problema efectelor păcatului originar, dela o asemenea înălțime și atât de cuprinzător.

Diavolul, adică Ialdabaot[424][425], cu îngăduința Demiurgului superior din Plerom[426][427], vine la Adam și-l sfătuiește ce să facă din lut, adică din Materia Primă[428], din care însuși Adam a fost plăsmuit. Adam la rândul său urmează să se poarte ca Locotenent și Calif al lui Dumnezeu[429], cum e misiunea lui în lume. Ialdabaot nu poate da viață operii informe pentru că nu e stăpânul Suflului, pe când omul, intermediar între Cer și Pământ îl vehiculează. E remarcabil că în povestea noastră, nu reiese cu nimic, ca în alte legende, prin ce gest

---

423 *Šəkînāh* (ebr.) — Prezența divină sălășluitoare în lume; v. p. 39.

424 *Ialdabaōth* — numele demiurgului inferior, orb și trufaș, din cosmogoniile gnostice (ofiți, setieni, *Apocrifonul lui Ioan*), fiul Sophiei căzute, care își închipuie că e singurul dumnezeu. (vezi pagina 407)

425 *Pleroma* (gr. πλήρωμα, „plinătate”) — la gnostici, lumea desăvârșită a eonilor divini, deasupra lumii create de Demiurg. (vezi pagina 434)

426 sursa: **Coranul 2, 30** — „Și când Domnul tău a zis îngerilor: «Voi pune pe pământ un locțiitor (*khalīfa*)»” — Adam, locțiitorul lui Dumnezeu pe pământ. [Coranul — textul arab (Unicode Qur’an), ar]

427 Materia Primă — Materia prima (lat.) — substanța primordială, nediferențiată, pură potențialitate, conținătoarea tuturor germenilor, Prakṛti a hindușilor; alchimiștii o numeau deopotrivă „Fecioara” și „Prostituata”, pentru că primește orice… (vezi pagina 421)

428 Ialdabaot — Ialdabaōth — în cosmogoniile gnostice (Apocrifonul lui Ioan, ofiții), Demiurgul inferior, orb și trufaș, născut din căderea Sophiei, care modelează lumea materială crezându-se singurul dumnezeu. (vezi pagina 407)

429 Plerom — „Plinătatea” (gr. (vezi pagina 434)

[54 (55)]

diavolul lucrează contra voinții lui Dumnezeu îndemnându-l pe Adam să plămădească chipuri de lut și să le însuflețească. Adam desăvârșește Natura și asta este chiar voința lui Dumnezeu.

Menționăm deasemenea, extrema plasticitate a lutului din poveste, care la o simplă suflare a lui Adam își modifică forma. In realitate, avem de-a face cu argila primordială, amestecată cu apă, de o neînchipuită subțirime din care însuși Adam a fost făcut de Demiurgul[430] superior. In starea în care ne aflăm este inaccesibilă simțurilor noastre, fiind coextensivă Materiei Prime.

Pierre Ponsoye, în cartea sa "*L'Islam et le Graal*", citează pe Mohyi-u-ddin ibn Arabî[431] care numește acest pământ Ardu-l Haquiqah[432][433], Pământul Realității, pentru că este "Locul" Teofaniilor.

Acest pământ, precizează Mohyi-u-ddin, e făcut dintr-un rest din argila din care a fost frământat Adam. Nu e altceva decât Paradisul Terestru, subsistând în mod necesar deși obliterat în ochii omului căzut, deoarece e principiul imediat și exemplar al existenței acestei lumi și locul real pentru orice ființă din universul nostru, a propriului său adevăr. De aceea se spune că "argila oricărui credincios a fost preluată din pământul Paradisului său". Dar această argilă primordială nu mai există în natura proprie (în ceea ce Sf. Pavel numește

430 Demiurgul — „Meșterul lumii" (gr. (vezi pagina 395)

431 *arḍu l-ḥaqīqa* (ar. أرض الحقيقة) — „Pământul Realității (Adevărului)". (vezi pagina 387)

432 sursa: **Muḥyī ad-Dīn Ibn ʿArabī** (1165–1240), «Șeicul cel mare» al sufismului; capitolul 8 din ***al-Futūḥāt al-Makkiyya*** („Revelațiile mecane") e despre «Pământul creat din restul lutului lui Adam», numit «Pământul Realității» (*arḍ al-ḥaqīqa*) — tradus și comentat de Henry Corbin în *Terre céleste et corps de résurrection* (1960). Pasajul e citat de autor din **Ponsoye, *L'Islam et le Graal* (1957)**, în traducere proprie.

433 Ardu-l Haquiqah — Arḍ al-ḥaqīqa (ar., „Pământul Realității") — la Ibn ʿArabī (al-Futūḥāt al-makkiyya, cap. (vezi pagina 387)

"acest corp de moarte[434]"), decât numai în starea de urmă esențială și de simplă virtualitate. Ea nu mai poate fi de acum înainte, decât fructul lung, și aspru căutat al transmutațiunilor spirituale ale acestei naturi, în care omul trebuie mai întâi să regăsească această urmă esențială, această memorie ontologică a pământului ceresc, care e o piatră ascunsă în adâncimile pământului natural. Pe această Piatră, "Mediatorul" inițiatic o va face vie cu voința lui Dumnezeu, apoi vivificatoare și puternică pentru ca să poată plăsmui din natură acest corp transfigurat sau corp de resurecțiune. Și această argilă-piatră, identică cu Muntele Polar Qaf[435][436] e complementară cu Fenixul care își face cuibul numai pe vârful lui. Pustnicul Trevrizent din "Parsifal[437]"[438], spune despre această Piatră, Lapsit exillis[439][440]:

---

434 *Qāf* (ar.) — muntele cosmic care înconjoară pământul în cosmografia islamică, din smarald, sălaș al păsării ‘Anqā’ (Fenixul) și al Simurghului; sura 50 a Coranului începe cu litera *qāf*. Guénon îl socotește un simbol al muntelui polar. (vezi pagina 428)

435 *lapsit exillis* — numele enigmatic dat Graalului de **Wolfram von Eschenbach, *Parzival* IX, 469, 7** („er heizet lapsit exillîs”), unde Graalul e o piatră, nu o cupă; a fost citit *lapis exilis*, „piatra măruntă”, *lapis ex caelis*, „piatra din ceruri”, sau *lapis elixir*. După o tradiție amintită de Guénon, piatra s-ar fi desprins de pe fruntea lui Lucifer la cădere. (vezi pagina 412)

436 sursa: **Romani 7, 24** — „Om nenorocit ce sunt! Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia?”. [Romani (Biblia sinodală), ro.]

437 sursa: **Wolfram von Eschenbach, *Parzival*, cartea IX** — pustnicul Trevrizent, unchiul lui Parzival, îi dezvăluie taina Graalului, «piatra» numită *lapsit exillis*, păzită de templieri, care nu lasă pe nimeni să moară în săptămâna în care a văzut-o. [Wolfram von Eschenbach — Parzival, textul medio-înalt german (ed. K. Lachmann, ed. a 3-a, 1872), gmh]

438 Muntele Polar Qaf — Muntele Qāf (ar. (vezi pagina 428)

439 Lapsit exillis — Numele enigmatic al Graalului-piatră la Wolfram von Eschenbach (Parzival, cartea IX, 469, 7), rostit de pustnicul Trevrizent; interpretat ca lapis exilis („piatra neînsemnată”), lapis ex coelis („piatra din ceruri”) sau lapsit ex… (vezi pagina 412)

440 Parsifal — Cavalerul Graalului (Perceval la Chrétien de Troyes, Parzival la Wolfram von Eschenbach), „prostul curat” care, prin întrebarea neîntrebată și apoi rostită, vindecă pe Regele Pescar; drama muzicală a lui Wagner (1882), al cărei… (vezi pagina 432)

> "Prin virtutea ei, Fenixul se mistue[441] și devine cenușă; dar din "această cenușă renaște viața; grație acestei pietre Fenixul își "împlinește primenirea pentru ca să apară din nou în toată strălucirea sa, mai frumos ca oricând".

Deaceia, în basmul nostru, neamul păsăresc este reanimat prin suflul lui Adam.

Din această argilă primordială a făcut Adam buciumul și fluerul, cele două momente esențiale ale ființei românești. Ele sunt un mijloc, țevi strâmte în care *pătrun*de Suflul ca să devie Sunet. Prin Suflu devenit Sunet, Verbul a creat lumile iar chemarea la Judecată, la sfârșitul Timpurilor, o face Arhanghelul Mihail, suflând într-un bucium[442], în iconografia noastră populară. In Bucium și Fluer, Adam unește Viața cu Moartea și, prin aceasta devine Stăpânul Ciclilor, distribuitorul Verbului, al lui Parașabda,[443] Inceputul și Sfârșitul, Alfa și Omega întregului Univers[444].

---

441 sursa: **Wolfram von Eschenbach, *Parzival* IX, 469, 8–13**, în traducerea autorului. Textul medio-german (ed. Lachmann): „von des steines kraft der fênîs / verbrinnet, daz er ze aschen wirt: / diu asche im aber leben birt. / sus rêrt der fênîs mûze sîn / und gît dar nâch vil liehten schîn, / daz er schœne wirt als ê" — „prin puterea pietrei, fenixul arde până se face cenușă; dar cenușa îi naște iar viață; așa își leapădă fenixul penele și capătă apoi o strălucire luminoasă, de se face frumos ca înainte". [Wolfram von Eschenbach — Parzival, textul medio-înalt german (ed. K. Lachmann, ed. a 3-a, 1872), gmh]

442 *Parā-śabda* (sanscr.) — „Sunetul suprem", Verbul nemanifestat, din care purcede orice sunet audibil. (vezi pagina 431)

443 sursa: Trâmbița Judecății: **I Tesaloniceni 4, 16** („Domnul Însuși, întru porunca, la glasul arhanghelului și întru trâmbița lui Dumnezeu, Se va pogorî din cer") și **Apocalipsa 8–11** (cele șapte trâmbițe); în iconografia românească, la Judecata de Apoi (de pildă la Voroneț), îngerii sună din buciume. [I Tesaloniceni (Biblia sinodală), ro.]

444 sursa: **Apocalipsa 1, 8** și **22, 13** — „Eu sunt Alfa și Omega, începutul și sfârșitul". [Apocalipsa (Biblia sinodală), ro.]

București · Aprilie, 1977

Când ne-am despărțit aseară, am pornit liniștit spre casă, iritat dar fără exagerare de după amiaza pierdută, de acomodarea mea și a ta cu mediul înăclăit. Dintr-odată, am izbucnit în râs. Noroc că nu m-a văzut nimeni. Râdeam de mine, de oameni, de case, de felinare, de stele, un râs pentru râs, o sfidare a Devenirii, a Samsarei[445][446]: "mă vei omorî dar nu-mi vei smulge un ’da’ de lașitate și de conformism". Am respirat mirosul terapeutic al Râsului, izul lui de rășină alpestră, de tămâie care alungă pe toți demonii; am resimțit caracterul lui dilatant, explosiv. Vechii Greci, în special Homer, vorbesc de "râsul teribil al zeilor"[447] (de unde expresia de "râs homeric"); teribil pentrucă pătrunde în toate tainițele și hrubele cosmosului, topește toate mucegaiurile, usucă tot borborosul[448][449]. Nietzsche l-a descris cel mai bine[450], deaceea vreau să-l recitesc pe bunul învățător. Râsul este și un "da" rostit în mijlocul Neantului și ce este mai neant decât scurgerea universală? Râsul în lumea noastră e singura plăcere pe

---

445 *saṃsāra* (sanscr.) — „curgerea împreună”: roata nașterilor și a morților, devenirea fără sfârșit a lumii condiționate. (vezi pagina 441)

446 *borboros* (gr. βόρβορος) — „noroi, mâl, mocirlă”. (vezi pagina 390)

447 sursa: **Homer, *Iliada* I, 599** — „ἄσβεστος δ’ ἄρ’ ἐνῶρτο γέλως μακάρεσσι θεοῖσιν”, „și un râs nestins s-a stârnit între zeii fericiți” (la vederea lui Hefaistos șchiopătând); și ***Odiseea* VIII, 326**, la prinderea lui Ares și a Afroditei în plasa lui Hefaistos. De aici «râsul homeric». [Homer — Ἰλιάς, textul grecesc, grc]

448 sursa: **Friedrich Nietzsche, *Also sprach Zarathustra*, partea a IV-a, «Vom höheren Menschen», 18–20**: „Dieses Lachen... ich sprach es heilig” — „Râsul l-am declarat sfânt; voi, oameni superiori, învățați-mi să râdeți!”. [Friedrich Nietzsche — Also sprach Zarathustra, de]

449 borborosul — Bórboros (gr. (vezi pagina 390)

450 Samsarei — Saṃsāra (sanscr., „curgerea împreună”, „trecerea prin”) — ciclul nesfârșit al nașterilor, morților și stărilor condiționate, devenirea fără capăt de care eliberează cunoașterea (mokṣa). (vezi pagina 441)

care o pot face oamenii lui Dumnezeu. Mai explicit: râsul zeilor

[56 (57)]

și al oamenilor, topește lanțurile de pe Dumnezeul *sacrificial* (nota bene[451]), lanțuri pe care Verbul acceptă să le poarte, pentru că singur le poate dizolva.

Dumnezeu, în staza lui de jertfă perpetuă.

Făt-Frumos, în naivitatea lui incipientă, consimte să pue pe grumazul câinilor săi cele trei fire de păr ale Mamei Pădurii[452], care devin odgoane de oțel, pe care numai râsul la sfarmă.

Personal aș defini pe Zeul care râde ca pe o hemoragie sută la sută, fără gram de sentimentalism. Generos dar fără efuziuni cleioase.

Tradițiile gnostice spun că Demiurgul a creiat lumile prin șapte hohote de râs[453], explodate în sânul Haosului, creind liniile de forță ale Cosmosului. După ce a transformat Haosul în Cosmos, cele șapte hohote au devenit cele șapte note ale gamei. Aceasta este muzica sferelor. Și în adevăr, este lumea altceva decât o cascadă de râsuri? Și noi, microcosmosuri, nu trebue să ne alăturăm prin analogie cu Macrocosmosul? Râsul nu ne face colaboratori ai lui Dumnezeu? Hohotul de râs e acelaș cu "cucurigul" cocoșului; aceeași explozie în noapte, aceeași sfâșiere a întunericului într-un punct de

451 „ia seama bine” (lat.).

452 sursa: Motiv de basm românesc: Mama Pădurii (Muma Pădurii) îi cere eroului să lege câinii năzdrăvani cu un fir din părul ei, care se face lanț de fier; în variante, câinii sunt legați cu trei fire. Basmul exact nu l-am stabilit.

453 sursa: Nu e o tradiție gnostică propriu-zisă, ci cosmogonia din papirusul magic greco-egiptean de la Leiden (**Papyri Graecae Magicae XIII, 161–206**, sec. IV d.Hr.): „Zeul a râs de șapte ori: cha cha cha cha cha cha cha; și din râsul zeului s-au născut șapte zei” — Lumina, Abisul, Mintea, Nașterea, Moira, Timpul, Sufletul. Legătura cu cele șapte note și «muzica sferelor» (pitagoreică) e a autorului.

către un sâmbure de lumină care-și fărâmițează limitele. Cunoști tradiția populară după care cocoșul cântă în noapte când aude toaca din cer[454].

Zeii calcă în picioare ciorchinii care se cațără pe constelații, oferind Olympului jertfele Pământului. Din strugurii zdrobiți mustește o licoare neevoluată, impură, ale cărei părți nobile se ridică în partea superioară a vasului; ele constitue Nectarul[455][456], băutura de viață fără de moarte, de tinerețe fără bătrânețe, a zeilor olympieni. In fundul vasului se depune drojdia, fluviul noroios al lui Lete[457], al Uitării, din care se hrănesc fii pământului, oamenii. Ne este dat ca în fiecare clipă să avem libertatea alegerii: sau bem din nectarul zeilor cu cupa craniului nostru, sau digerăm mâlul de tărâțe care lunecă greoi în părțile inferioare ale ființei noastre psiho-fizice.

[57 (58)]

Râsul produce această separațiune a celor două părți din noi; acolo unde era amestec și confuzie, râsul ridică un zid, un dig pe care pășesc zeii când se coboară în lumea noastră și stau veghetorii, sentinelele lucidității. Cred că e motivul pentru care Tragicii greci, care de multe ori au scris trilogii, au intercalat în treime și o comedie[458] între sau după două tragedii, ceeace nouă, oamenilor de astăzi ne pare incomprehensibil. In realitate comedia reliefa tragediile ca și clar-obscurul tablourilor lui Rembrandt.

---

454 sursa: Credință populară românească: cocoșii cântă la miezul nopții fiindcă aud toaca bătută de îngeri în cer; atunci fug duhurile necurate.

455 *nectar* (gr. νέκταρ) — băutura zeilor olimpieni, care, împreună cu ambrozia, le dădea nemurirea. (vezi pagina 429)

456 sursa: Lethe (gr. λήθη, „uitare”) — râul Infernului din care beau sufletele ca să uite viața trecută (**Platon, *Republica* X, 621a**; **Vergiliu, *Eneida* VI, 713–715**). [Platon — Πολιτεία (Republica), textul grecesc, grc]

457 Nectarul — Băutura nemuririi a zeilor olimpieni (gr. (vezi pagina 429)

458 sursa: La concursurile tragice ale Atenei, fiecare poet prezenta o tetralogie: trei tragedii urmate de o **dramă satirică** (cu cor de satiri), nu de o comedie propriu-zisă; singura păstrată întreagă e *Ciclopul* lui Euripide.

Proverbul românesc "a face haz de necaz", ca toate proverbele, are un sens mult mai adânc decât pare la prima vedere. Hazul e tonic și împrăștie noaptea și strigoii ei, și fugărește dracii. Adu-ți aminte de Dănilă Prepeleac[459] al învățătorului nostru, Creangă. Guénon spune că diavolul este nu numai teribil, dar și grotesc[460]. E deajuns ca Dănilă să prindă aspectele grotești și ridicole ale Satanei, și să râdă de ele, pentruca să și-l facă servitor supus. "Fugi după iepure", îi spune la una din încercări, "și ai să iei toate păcatele mele în cârcă, ca o cocoașă". Râsul, așa cum ni-l arată Creangă, e cel mai eficace ritual de exorcizare.

In Evul Mediu, în "les Cours d'Amour[461]", unde ascunsă în dosul cântecelor și dansurilor, se conferea inițierea cavalerească, Știința Tainei, la Fede Santa[462][463], era numită "la Gaya Scienza[464][465]", "le Gai Savoir[466]", știința veselă, poreclită astfel pentru motivele pe care le-am spus

---

459 sursa: **Ion Creangă, «Dănilă Prepeleac» (*Convorbiri literare*, 1876)** — țăranul nepriceput care îi păcălește pe draci la toate întrecerile; la cea de alergare, îl trimite pe drac să se ia la întrecere cu «copilul lui cel mic», iepurele. Vorbele puse aici în gura lui Dănilă nu sunt textul lui Creangă, ci o parafrază a autorului. [Ion Creangă — Dănilă Prepeleac, ro]

460 sursa: Probabil **René Guénon, *Le Règne de la quantité et les signes des temps* (1945)**, unde contrafacerea satanică e «parodie» și «caricatură» a sacrului (Satan, «maimuța lui Dumnezeu»); locul exact nu l-am găsit. [René Guénon — Le Règne de la quantité et les signes des temps (1945), fr]

461 „Curțile de Iubire" (fr.) — adunările curtenești din sudul Franței (sec. XII), unde, după tradiție, doamne precum Eleonora de Aquitania judecau «cazuri» de iubire (Andreas Capellanus, *De amore*).

462 „Credința Sfântă" (it.) — după Guénon (*L'ésotérisme de Dante*, 1925), organizație inițiatică cavalerească, ramură terțiară a Templului, căreia i-ar fi aparținut Dante; teza nu e un fapt documentat istoric.

463 „știința veselă" (it.; provens. *gai saber*) — numele poeziei trubadurilor; la Toulouse s-a întemeiat în 1323 «Consistori del Gay Saber». (vezi pagina 412)

464 „știința veselă" (fr.).

465 la Gaya Scienza — „Știința veselă" (it.; provens. (vezi pagina 412)

466 Fede Santa — „Credința Sfântă" (it.) — după Guénon (L'Ésotérisme de Dante, 1925, cap. (vezi pagina 398)

mai sus. Profunzimea lua masca râsului și contemplația se învăluia în glumă, ca să deruteze pe Necurat și să alunge toate spectrele nopții.

Nietzsche a preluat formula și a dat-o ca titlu uneia din ultimele lui cărți "La Gaie Science[467]".

P.S. Vestigium pedi[468] este o dâră formală, o urmă care suportă o realitate informală. In privința aceasta se poate spune că este un upa-guru[469]. Este prin excelență un barzach[470][471], un istm; vezi urma ușoară a condurului, dar nu corpul ființei care se înalță deasupra, deși pot fi entități vii care, primesc o rază de dincolo, o lumină care nu mai e a soarelui, de multe ori nemeritând-o, de ex. florentina Beatrice Portinari[472], care habar nu avea ce a însemnat pentru Dante. Ce importanță are?

[58 (59)]

Ca în caverna lui Platon[473], nu se văd decât umbrele.

---

467 sursa: **Friedrich Nietzsche, *Die fröhliche Wissenschaft* (1882; ed. a II-a, cu subtitlul *(«la gaya scienza»)*, 1887)** — nu e propriu-zis una dintre «ultimele» cărți: după ea au urmat *Zarathustra*, *Dincolo de bine și de rău*, *Genealogia moralei* și scrierile din 1888. [Friedrich Nietzsche — Die fröhliche Wissenschaft, de]

468 „urma piciorului” (lat.) — forma corectă e *vestigium pedis*; urma lăsată de pasul cuiva. La autor, «urma» Supranaturalului în lumea noastră, mesajul sensibil din lumea inteligibilă.

469 *upaguru* (sanscr.) — „învățătorul ocazional”: împrejurarea, ființa sau lucrul care, fără s-o știe, ține locul Maestrului și aduce o învățătură. (vezi pagina 455)

470 *barzakh* (ar. برزخ) — „istmul”, „bariera”: zona intermediară dintre două lumi sau două mări (**Coranul 55, 19–20**), care le desparte și le unește; la Ibn ʿArabī, lumea imaginală. (vezi pagina 389)

471 sursa: **Beatrice Portinari** (1266–1290), fiica lui Folco Portinari, soția lui Simone de’ Bardi, identificată de Boccaccio cu Beatrice lui Dante din *Vita Nova* și *Divina Comedie*.

472 barzach — Barzakh (ar., „istm”, „despărțitură”; Coran 25, 53 și 55, 20: istmul dintre două mări care nu se amestecă) — la Ibn ʿArabī, lumea intermediară care desparte și totodată unește două lumi, cea a spiritelor și cea a trupurilor; tot... (vezi pagina 389)

473 sursa: **Platon, *Republica* VII, 514a–517a**, v. p. 39. [Platon — Πολιτεία (Republica), textul grecesc, grc]

E o presimțire atenuată, devenind efectivă în ochii aceluia care o contemplă. E un paradox: vestigiul e concret, limitat, al Realității ultime și tocmai deaceea, determinațiune negativă. E un mesaj de dincolo, vehiculat de o întâmplare cotidiană; o veste sensibilă din lumea inteligibilă. Un țipăt de pasăre, o fulgerare tăcută, uneori oglindirea soarelui sau a lunii pe ape, dar nu totdeauna și nu la voință noastră; câteodată natura redusă la schema ei geometrică invizibilă; un șirag de întâmplări temporale devenite spațiale.

De obicei, vestigiul e văzut de unul singur; de ex. parcurgerea singuratecă a unei alei cu nuci, fără știrea și în absența ființei cu care ai făcut-o în trecut. Vestigiul poate fi precipitat într-un bărbat și o femee, întovărășiți de un copil, năzuind spre Muntele Sfânt, după care se ascunde Impărăția Verde, sub umbra Luceafărului; sau aceeași Triadă trece peste un istm, peste un pod care desparte și unește două lacuri, la poalele bisericii din Țarna Mare. Atunci, podul devine vestigiul acului Balanței polare despărțind și redistribuind cele două lacuri-talgere ale Dublei Spirale; tăcerea e atât de mare încât cu luare aminte a minții, auzi hohotele Marelui Pan venind din Tărie[474].

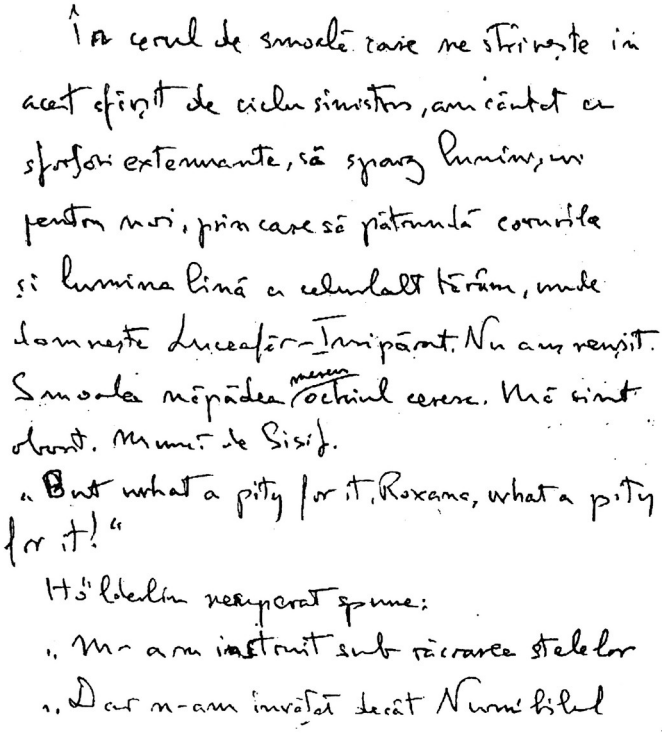
Dragă prietenă îți trimit acest mesaj din lumea mea de "vestigii", sub forma unui post-scriptum, care sper să nu devie definitiv. Au fost sute de asemenea "vestigii" între

474 sursa: Marele Pan — zeul Totului; vestea morții lui, strigată din larg corăbierului Thamus, e la **Plutarh, *Despre dispariția oracolelor*, 17**. [Plutarh — De defectu oraculorum, textul grecesc (ed. Bernardakis), grc]

noi doi, alcătuind o coroană, prin centrul căreia se ridică, ax vertical, "neclintita limbă"[475].

V.L.

[59 (60)]

Facsimil: începutul ograf al scrisorii din 1.5.77 către Roxana Cristian («În cerul de smoală care ne strivește în acest sfârșit de ciclu sinistru…»), cu versurile «Hölderlin recuperat»; scrisul de mână al lui Vasile Lovinescu, cu adaosul «mereu» deasupra rândului. Textul e cules dedesubt.

București · 1.5.77

In cerul de smoală care ne strivește în acest sfârșit de ciclu sinistru, am căutat cu sforțări extenuante, să sparg

475 sursa: **Mihai Eminescu, «Se bate miezul nopții…» (1883)**, ultimul vers: „Căci între amândouă stă neclintita limbă” — limba cântarului dintre cele două talgere (viață și moarte). [Mihai Eminescu — Se bate miezul nopții…, ro]

luminișuri pentru noi, prin care să pătrundă corurile și lumina lină a celuilalt tărâm, unde domnește Luceafăr-Impărat. Nu am reușit. Smoala năpădea mereu ochiul ceresc. Mă simt obosit. Muncă de Sisif[476].

"But what a pity for it, Roxana, what a pity for it![477][478]"

Hölderlin recuperat spune:

"*M-am instruit sub răcoarea stelelor*[479]
"*Dar n-am învățat decât Numibilul*

[60 (61)]

"*Totuși, de acuma înainte*
"*Voi sta jos singuratec*
"*Căci otrava este între noi iar acum*
"*E în gândul meu*".

V.L.

București · 5.5.77

Îți mulțumesc pentru orele halcyoniene[480][481] pe care mi le-ai dăruit ieri. Un hagealâc[482] suav spre depărtări inaccesibile și totuși familiare, trecute prin simțuri, fără

476 sursa: Sisif, osândit în Hades să rostogolească o stâncă pe un munte, de unde ea cade iar: **Homer, *Odiseea* XI, 593–600**. [Homer — Ὀδύσσεια, textul grecesc, grc]

477 „Dar ce păcat, Roxana, ce păcat!” (engl.).

478 sursa: Reminiscență, adaptată, din **Shakespeare, *Othello* IV, 1, 195–196**: „But yet the pity of it, Iago! O Iago, the pity of it, Iago!” — „Și totuși, ce păcat, Iago! O, Iago, ce păcat, Iago!”. [William Shakespeare — Othello, en]

479 vers. Versuri atribuite lui **Friedrich Hölderlin** («Hölderlin recuperat»), în traducerea autorului; n-am putut identifica poemul și nici izvorul titlului «Hölderlin recuperat» (poate o antologie sau o traducere franceză a ultimelor poeme). De verificat.

480 *halcionic* (gr. ἀλκυονίδες ἡμέραι) — zilele de liniște deplină a mării de la mijlocul iernii, când, după mit, Alcyone, prefăcută în pescăruș, își clocește ouăle pe valuri (Ovidiu, *Metamorfoze* XI, 745–748); de aici: ceasuri de pace senină.

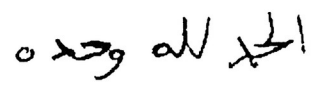
481 *hagialâc* (turc. *hacılık*, din ar. *ḥajj*) — pelerinaj la locurile sfinte; cuvântul din titlul cărții lui Lovinescu *Al patrulea hagialâc* (1981).

482 halcyoniene — De la zilele halcionice (gr. (vezi pagina 405)

cădere. O frumusețe teribilă, adică ce ne poate dărui mai prețios viața.

Prin ochi mi-ai dat cerul cu roua lui; prin mură am sorbit seva pământului; mai jos am auzit naiul Marelui Pan[483]. Îți mulțumesc cu lacrimi, Cybelă scumpă[484].

V.L.

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.): formula cu care autorul își deschidea scrisorile, după uzul musulman; scrisă de mâna lui.

Folticeni · 20 Iulie 1977

Îți răspund cu oarecare întârziere pentrucă mă aflu în fața unei probleme cvasi-insolubile; să transfer în vorbe limbajul mut al munților și apelor, al arborilor și al lui Soare-Apune[485], într-un cuvânt, mesajul încremenit al lui Verde-Împărat[486]. Ori unde mă întorc, fie spre o constelație, fie spre un gândac, o floare sau o piatră, se găsește un înger cu degetul pe buze. Mă întărește un aforism taoist:

> "Si vous voulez voir des prodiges[487] et contempler des "merveilles, ne vous inquiétez pas de la distance des "montagnes, ni de l’éloignement des rivières". Și Jünger: "să ne închipuim că focul și piatra gândesc[488], în timp ce "omul este prizonierul unei amorțiri

483 *Cybele* — Marea Mamă a zeilor din Frigia, stăpâna munților și a fiarelor, purtată pe un car tras de lei.

484 naiul lui Pan — *syrinx*-ul, fluierul din trestii de lungimi diferite, făcut de Pan din nimfa Syrinx prefăcută în trestie (Ovidiu, *Metamorfoze* I, 689–712).

485 Verde-Împărat — v. p. 7 și 18. (vezi pagina 458)

486 *Soare-Apune* — personaj și țară din basme, Apusul; la autor, Occidentul simbolic, opus Răsăritului.

487 „Dacă vreți să vedeți minuni și să contemplați lucruri uimitoare, nu vă neliniștiți de depărtarea munților, nici de îndepărtarea râurilor” (fr.) — aforism taoist pe care autorul îl citează dintr-o traducere franceză neidentificată.

> vrăjite... Atunci "vezi că în fiecare bucată de metal, în fiecare bară de "aramă doarme materia din care e făcută lampa fermecată "a lui Aladin".

Cât despre situarea noastră, a amândorura, pe punctele

[61 (62)]

cardinale, aș crede că faptul cel mai important, e că ne aflăm acuma pe axele complementare, eu Nord-Sud, tu Vest-Est, o, fiică a Atlanților[489]! Căci, oricare orientare e valabilă, cu condiția să o considerăm ca un substitut legitim al Nordului infailibil.

Orice linie dreaptă se topește într-o hierogamie[490][491], unde, în mod necesar, timpul și spațiul se sleiesc, datorită îmbinării cruciale, la căpăt, a unei secțiuni transversale, cu una verticală, de data asta. Or, această sleire se produce la capătul axei care merge, sau la Alger sau la lacurile de dincolo de fereastră; distanța și direcția nu contează; totul e să vedem capătul calitativ al liniei.

Poate îți aduci aminte, că dogele Veneției, după alegere se căsătorea cu marea[492], adică cu îndepărtarea și indefinitatea. Ieșea în larg, pe nava Bucentaur[493] (nume semnificativ) și arunca inelul în mare. Căsătorie

---

488 sursa: **Ernst Jünger** — fragment neidentificat (probabil din *Heliopolis*, 1949, sau din jurnale), în traducerea autorului. Lampa fermecată a lui Aladin e din ***O mie și una de nopți*** (versiunea lui Antoine Galland, 1704–1717).

489 Atlanții — locuitorii Atlantidei, insula apuseană scufundată (**Platon, *Timaios* 24e–25d**, *Critias*); pentru Guénon, centrul tradiției «atlante», moștenitoare a celei hiperboreene, de unde axa Vest–Est.

490 *hierogamie* (gr. ἱερὸς γάμος, „nuntă sacră”) — unirea rituală a doi principii complementari (Cer și Pământ, zeu și zeiță). (vezi pagina 406)

491 hierogamie — „Nunta sacră” (gr. (vezi pagina 406)

492 *Bucentaur* (it. *Bucintoro*, din venețianul *buzino d’oro*, „barca de aur”) — galera de paradă a dogilor; forma «Bucentaur» a fost apropiată de grecescul βουκένταυρος, „taur-centaur”, de unde observația autorului.

493 sursa: Ceremonia «Sposalizio del mare»: de Ziua Înălțării, dogele ieșea în laguna Lido cu galera de paradă **Bucintoro** și arunca în mare un inel de aur, rostind „Desponsamus te, mare, in signum veri perpetuique dominii” — „Ne logodim cu tine, mare, în semn de adevărată și veșnică stăpânire”. Ceremonia era anuală, nu doar după alegere. Comentariul lui Jünger n-a putut fi localizat.

indisolubilă. Iată comentariul lui Jünger: "Noii dogi aruncă în valurile de eter inelul lor lipsit de greutate".

Imi pare bine că te afli la poalele unui substitut al lui Gebel Qaf[494]; există în Banat un munte și o localitate cu acelaș nume, de unde e și scriitorul Jebeleanu[495]. Cred că știi că în arabă *gebel* înseamnă munte. Ceiace este de o importanță capitală e faptul că marele istoric grec Herodot, numește pe Zalmoxis[496] și Gebeleizis[497][498].

In antichitate, locuitorii Turchestanului de astăzi erau numiți Masa Geți, adică Marii Geți[499]. La capătul celălalt al secțiunii transversale, la extremul Occident (Maroc, Maghrib[500] înseamnă Soare Apune) și în Algeria, locuia un popor și i se zicea Getuli, adică diminutivul lui Get, Micii Geți. La punctul median, echilibrant, la distanță egală între Masageți și Getuli se aflau Geții, fără alt epitet. Te afli spre Soare Apune, Roxana, nu te da de partea

494 *Jabal Qāf* (ar.) — „Muntele Qāf”, v. p. 55; *jabal* (ar. جبل), „munte”.

495 sursa: **Jebel** — comună în județul Timiș. Poetul **Eugen Jebeleanu** (1911–1991) s-a născut însă la Câmpina; numele de familie poate veni din Banat.

496 sursa: **Herodot, *Istorii* IV, 94**: geții „cred că nu mor, ci că cel ce piere merge la zeul Zalmoxis; unii dintre ei îi spun și Gebeleizis”. Apropierea de ar. *jabal* e a autorului. [Herodot — Ἱστορίαι, textul grecesc, grc]

497 Gebeleizis — Zeitate a geților pomenită de Herodot (Istorii IV, 94), alături de Zalmoxis — „unii dintre ei îl numesc Gebeleizis” —, interpretată de istorici ca zeu al cerului și al fulgerului sau ca alt nume al lui Zalmoxis. (vezi pagina 401)

498 Zalmoxis — Zeul (sau zeul-om) geților, pomenit de Herodot (Istorii IV, 94–96): sclav al lui Pitagora după grecii din Pont, legiuitor care s-a retras trei ani într-o locuință subterană și s-a arătat apoi, făgăduind nemurirea; autorul vede în… (vezi pagina 461)

499 *al-Maghrib* (ar. المغـرب) — „locul apusului”, Occidentul lumii islamice; azi, numele Marocului.

500 *al-Mahdī* (ar.) — „Cel bine călăuzit”: personajul eshatologic al Islamului, care va veni la sfârșitul timpurilor să umple pământul de dreptate, înaintea întoarcerii lui Isus.

Atlanților. E adevărat că المهدي[501] Mahdi-ul vine din Apus, dar se îndreaptă spre Răsărit.

Ex Occidente Dux, ex Oriente Lux.[502]

Mă menținlacele auzite: lumea se termină înaintea lui [62 (63)]

1400 musulman[503], cu corectivul, că e vorba probabil de lumea modernă.

Guénon îmi scria că nu se atinge anul 2000.

Cât despre "peste o sută de ani", e cu totul neverosimil. Adu-ți aminte de ce-ți spunea părintele Argatu[504]. In tot cazul cercetează într-una și prin altă parte.

Interesant și ingenios, cele ce-mi spui despre caracterul fatidic al sec. XIV., în Creștinism și Islam.

Până la plecarea noastră din București nu am primit cartea ta poștală. Ai trimis-o în plic? E preferabil așa, nu excită pofta vecinilor.

Pentrucă ești lângă mare, cultivă indefinitatea ca substitut al Infinității. Știi că estul Algeriei și Marocul se numeau în Antichitate Mauretania[505], Țara Negrilor, tot

501 sursa: **Masageții** — popor iranian nomad din Asia Centrală (**Herodot, *Istorii* I, 201–216**, regina Tomiris); **Getulii** — populație berberă din sudul Mauretaniei și Numidiei (**Salustiu, *Războiul cu Iugurta*, 18**). Tâlcuirea numelor ca «Marii Geți» și «Micii Geți» e a autorului, după o tradiție de erudiție veche; lingvistic nu e întemeiată. [Herodot — Ἱστορίαι, textul grecesc, grc]

502 „Din Apus Conducătorul, din Răsărit Lumina” (lat.) — variație a autorului pe zicala *Ex Oriente lux*, de obicei completată cu *ex Occidente lex* („din Apus legea”).

503 sursa: Anul 1400 al hegirei a început la 21 noiembrie 1979 și s-a încheiat în noiembrie 1980.

504 sursa: Probabil **preotul Constantin Argatu**, duhovnic bucureștean cunoscut pentru rugăciunile de dezlegare; identificare nesigură.

505 *Kara-Iflak* (turc.) — „Valahia Neagră”, numele otoman al Țării Românești; *Kara-Boğdan*, „Bogdania Neagră”, al Moldovei. În turcă, *kara* («negru») desemnează și nordul.

așa de negri ca și Karaiflak[506] (Valahia Neagră, Val=Bel), Kara-Bogdan?

Anamnesis[507][508] pentru Mauretania (din Falezele de marmură și Heliopolis[509]). Imi pare bine că l-ai urcat, pe turnul moscheii, Axis Mundi[510][511], pe Corvin, care și el e "negru". Il îmbrățișez cu tandrețe, pentrucă în loc de o banală iscălitură, îmi trimite un labirint[512].

In ce privește distanța dintre noi, "comorile se găsesc în punctele de ruptură"[513]; apoi: "plecăm pentru împărății în care nu numai distanțele dintre națiuni se risipesc, dar în care obiectul vizat desființează distanța dintre punctele vizate, ca o ogivă".

Salutări cordiale lui Gri.[514]

عبد القار

«ʿAbd al-Qādir» (عبد القادر) — „Robul Celui Atotputernic” (ar.): semnătura arabă a autorului, numele lui inițiatic (al-Qādir, «Cel Atotputernic», e unul dintre cele 99 de Nume divine).

---

506 sursa: **Mauretania** — regatul maurilor din nord-vestul Africii (Marocul și vestul Algeriei de azi); numele vine de la *Mauri*, pus de antici în legătură cu gr. μαυρός, „întunecat” — de aici «Țara Negrilor».

507 *anamnesis* (gr. ἀνάμνησις) — „reamintire”: la Platon (*Menon* 81c–d, *Phaidon* 72e), cunoașterea ca rememorare a ceea ce sufletul a contemplat înainte de naștere. (vezi pagina 382)

508 „Axa Lumii” (lat.) — axa verticală care unește cerul, pământul și lumea de jos, înfățișată ca munte, arbore, stâlp sau turn (minaretul). (vezi pagina 388)

509 sursa: **Ernst Jünger, *Auf den Marmorklippen* (*Pe falezele de marmură*, 1939)** și ***Heliopolis*** **(1949)** — în amândouă, ținutul «Mauretania» e numele unei puteri tiranice și al unei ordini secrete («mauritanii»).

510 Axis Mundi — „Axa Lumii” (lat.; gr. (vezi pagina 388)

511 Anamnesis — „Reamintirea” (gr. (vezi pagina 382)

512 labirint — Construcția cu drum încâlcit (gr. (vezi pagina 412)

513 sursa: Citate, probabil din **Ernst Jünger** (cf. p. 61–62), neidentificate.

514 sursa: Gri — pare a fi soțul Roxanei Cristian (cf. p. 26).

Fălticeni · 10.8.77

Ai primit lunga mea scrisoare? Iți mulțumesc pentru c.p.[515] a ta metafizică: Fenixul, Anca[516], în haine de doliu, prosternat sub tărie, pe deșert. Eu citesc mult și-am găsit lucruri admirabile: Ciobani preoți și regi! Iți trimit propria noastră imagine, la Miezul-Nopții.

Indisolubil dar sub orizont.

A.Q.[517]

[63 (64)]

16.08.77

Dragă prietene,

Am primit scrisoarea matale și întârzierea răspunsului e de natură muzicală: certitudinea că anumite Stimmungen[518][519] nu pot fi transmise la justa lor vibrațiune, decât prin mișcarea circulară a luminei și nu prin vorbe (I). Folticenii rezistă asaltului din ce în ce mai virulent al modernizării. Când te urci pe dealurile dimprejur ascensio montis[520] devine o ascensio mentis[521]. Totul e să adulmeci vestigiile. In numeroase colinde apar doi vulturi suri[522] care se bat pentru un *fulg de aur*, luat apoi de colindători și dăruit gazdelor.

- Și noi am umblat/codrii am vânat[523]/și noi am vânat un sfârcuș de aur.

---

515 *Anca* — numele românesc al păsării fabuloase *ʿAnqāʾ* (ar. العنقاء, prin turc. *ankâ*), echivalentul islamic al Fenixului, care trăiește pe muntele Qāf.

516 „carte poștală”.

517 *ʿAbd al-Qādir* — numele inițiatic al autorului. (vezi pagina 377)

518 „stări sufletești, acordări, tonalități afective” (germ., sg. *Stimmung*, de la *Stimme*, „voce”, și *stimmen*, „a acorda un instrument”) — de aici «natura muzicală» a întârzierii. (vezi pagina 448)

519 „urcarea muntelui” (lat.).

520 „urcarea minții” (lat.) — cf. *Itinerarium mentis in Deum* al Sfântului Bonaventura (1259), care începe pe muntele Alverna.

521 sursa: Motivul e din colindele culese de **Traian Herseni** în cartea citată mai jos (*Forme străvechi de cultură poporană românească*, 1977).

522 Stimmungen — „Stări sufletești, tonalități afective” (germ., sg. (vezi pagina 448)

Abia acum câteva zile a sosit aici volumul lui Boccaccio[524], *Filocolo*; Hölderlin nu a sosit dar e așteptat la librărie.

Fragmentul de bocet pe care mi l-ai trimis e unul din cele mai beatifice pe care le cunosc. Îți dă impresia că țara de dincolo de negură e mai mult accesibilă, prin huciuri, vâlcele și ape decât prin culmi care arată popasuri de mari Mistere. Versul "la drum de plai[525]"[526] face bocetul una din membra disjecta[527][528] a Mioriței; "Feciorul de crai" e și Ciobănașul dar și Luceafărul, mai ales că *seara* e indicată ca spațiul intelectual al bocetului în primul vers.

Citesc acuma cartea lui Traian Herseni[529] "*Forme vechi de cultură poporană românească*". Din ea, am citat fragmentul de colindă de mai sus. Teza este caracterul precreștin al colindelor. Ce zici de perla aceasta a Septemtrionului?

---

523 vers. Fragment de colindă (vânătorii care găsesc un «sfârcuș de aur»), citat de autor după **Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană românească* (Cluj-Napoca, Dacia, 1977)**; textul întreg nu l-am putut confrunta.

524 sursa: **Giovanni Boccaccio, *Filocolo* (c. 1336)** — romanul în proză al iubirii lui Florio și Biancifiore, cu «cele treisprezece întrebări de iubire» dezbătute la o curte napolitană; apăruse în traducere românească. [Giovanni Boccaccio — Filocolo, it]

525 „mădulare risipite” (lat.) — după **Horațiu, *Satire* I, 4, 62**: *disiecti membra poetae*, „mădularele risipite ale poetului”; aici: fragment rătăcit dintr-un întreg. (vezi pagina 421)

526 sursa: Ecou din **«Miorița» (Vasile Alecsandri, *Poezii populare. Balade (Cântice bătrânești)*, 1852)**: „Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai”. Bocetul trimis nu e identificat. [Miorița (varianta Alecsandri), ro]

527 membra disjecta — „Mădulare risipite” (lat.) — după Horațiu, Satire I, 4, 62 (disiecti membra poetae, „mădularele poetului sfâșiat”): fragmentele răzlețe ale unui întreg pierdut. (vezi pagina 421)

528 plai — Pășune de munte, culme întinsă și netedă (din lat. (vezi pagina 434)

529 sursa: **Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană românească. Studii de paleoetnografie* (Cluj-Napoca, Dacia, 1977)** — sociologul și etnologul (1907–1980) din școala lui Dimitrie Gusti; autorul scrie «Forme vechi».

"Felul și modul în care se desfășura păstoritul oilor în vechime îl cunoaștem din pana cancelarului Ardealului istoriograful conte Niculae Bethlen[530] care ne-a lăsat în memoriile sale o admirabilă descriere a vieții și activității păstorilor români. Acești păstori, zice Bethlen, trăesc de veacuri în fundul văilor ("pe un picior de plaiu")[531], ca niște republici mici separate. *Capul familiei este în acelaș timp preot și jude.*

Schuré era ocultist[532] dans le pire sens du mot[533], după formula lui Guénon. Nu cred că raporturile lui cu Wagner să fi

[64 (65)]

depășit planul estetic. Cuplul Radiane-Viviane[534], mi se pare o amintire a dublului aspect al lui Kundry[535][536].

Așteptăm, eu și Stella, cu multă bucurie venirea matale la noi. Te rog adu-mi "Caracteriologia lui Ludwig Klages"[537] care e la mata.

---

530 sursa: **Miklós Bethlen** (1642–1716), cancelar al Transilvaniei, autorul unei autobiografii (*Önéletírás*) celebre pentru tablourile vieții ardelene; pasajul despre păstorii români e citat după Herseni.

531 sursa: Adaosul (al lui Herseni sau al autorului) e versul din «Miorița»: „Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai”. [Miorița (varianta Alecsandri), ro]

532 „în cel mai rău sens al cuvântului” (fr.).

533 sursa: **Édouard Schuré** (1841–1929), scriitor alsacian, autorul *Marilor inițiați* (*Les Grands Initiés*, 1889), apropiat de Wagner (*Le Drame musical*, 1875; *Souvenirs sur Richard Wagner*, 1900) și apoi de Rudolf Steiner. Guénon îl socotea un vulgarizator ocultist (*Le Théosophisme*, 1921).

534 *Kundry* — femeia-blestem din *Parsifal* al lui Wagner (1882), slujitoare a Graalului și totodată unealta vrăjitorului Klingsor, care îl ispitește pe Parsifal; dublul ei aspect (ispititoare și pocăită) e cheia remarcii autorului. (vezi pagina 411)

535 sursa: Probabil personajele din drama lui Schuré ***Merlin l’enchanteur*** (1921) — Viviane, zâna care îl leagă pe Merlin; «Radiane» nu am putut-o verifica.

536 Kundry — Femeia-blestem din Parsifal (1882) al lui Richard Wagner, după Cundrie din Parzival al lui Wolfram: slujitoare a Graalului și, sub vraja lui Klingsor, ispititoarea cavalerilor, condamnată să râdă veșnic; dublul ei aspect, de… (vezi pagina 411)

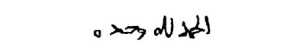
537 sursa: **Ludwig Klages, *Die Grundlagen der Charakterkunde* (1910; ed. revăzute 1926 și urm.)** — tratatul de caracterologie al filosofului german (1872–1956), autorul și al eseului *Vom kosmogonischen Eros* (p. 47).

Sper că dna Mihăescu s-a restabilit; transmite-i respectuoase sărutări de mâini. Salută călduros din partea mea pe dna Lilica, Radu, Raluca, Margareta.

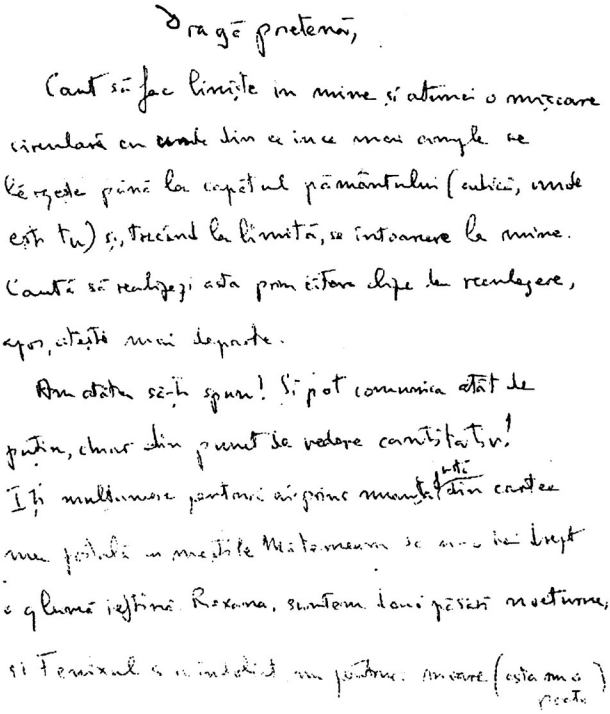
Te îmbrățișez cu toată afecțiunea.

V. Lovinescu

(I) "izvor pecetluit în deșert, închis pentru cine vorbește; deschis pentru cei ce tac" (Verba Hermetis[538]).

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul" (ar.)

Facsimil: începutul olograf al unei scrisori nedatate către Roxana Cristian («Dragă prietenă, / Caută să faci liniște în mine…»), care continuă probabil pe pagina următoare; ultimele rânduri, foarte mărunte, n-au putut fi descifrate cu siguranță.[539]

538 „Cuvintele lui Hermes" (lat.).

539 sursa: Sentința atribuită lui Hermes n-a putut fi identificată. Imaginea izvorului pecetluit vine din **Cântarea Cântărilor 4, 12** — „Grădină

[65 (66)]

Fălticeni · 21.08.77

Dragă prietenă,[540]

Caut să fac liniște în mine și atunci o mișcare circulară cu unde din ce în ce mai ample se lărgește până la capătul pământului (adică, unde ești tu) și, trecând la limită, se întoarce la mine.

Caută să realizezi asta prin câteva clipe de reculegere, apoi, citești mai departe.

Am atâtea să-ți spun. Și pot comunica atât de puțin, chiar din punct de vedere cantitativ.

Îți mulțumesc pentrucă ai prins nuanța justă din cartea mea postală cu măștile[541]. Mă temeam să n-o iei drept o glumă ieftină. Roxana, suntem două păsări nocturne, și Fenixul s-a îndoliat[542], nu pentrucă moare (asta nu o poate) ci pentrucă trece, pentru noi, dela

încuiată ești, sora mea, mireasă, fântână încuiată, izvor pecetluit”. [Cântarea Cântărilor (Biblia sinodală), ro.]

540 sursa: **Destinatara: Roxana Cristian** — numele ei apare câteva rânduri mai jos («Roxana, suntem două păsări nocturne»). Roxana Cristian, una dintre îngrijitoarele ediției din 1995, era atunci plecată în Tunisia (cf. p. 80: «din Tunis n-am primit nimic»); de aici tema, reluată în toată corespondența din 1977–1980, a depărtării care trebuie „pozitivată”.

541 sursa: **Carte poștală trimisă de autor, nepăstrată în volum** — o ilustrată cu măști (probabil funerare sau de teatru), legată de «Fenixul îndoliat» și de ziua de naștere a destinatarei; autorul se temea să nu fie luată drept glumă.

542 sursa: **Fenixul** — pasărea care moare și renaște din propriul rug de aromate (Herodot, *Istorii* II, 73; Ovidiu, *Metamorfoze* XV, 391–407); la autor, simbol al trecerii de la Manifestat la Nemanifestat, nu al morții. «Soarele de Miezul Nopții», tot aici, e lumina inițiatică din noaptea misterelor (Apuleius, *Metamorfoze* XI, 23: *nocte media vidi solem candido coruscantem lumine*, „la miezul nopții am văzut soarele strălucind de o lumină albă”). [Herodot — Ἱστορίαι, textul grecesc, grc]

Manifestat la Non-Manifestat[543]. E bucuria soarelui de Miezul Nopții. Și coincidența cu ziua ta.

Un fapt semnificativ: știi poate (e și în cartea pe care mi-ai trimis-o; îți mulțumesc; e un haos de fapte juste și de elucubrații) știi că termenul Inca[544] nu desemnează un popor sau o castă, ci o singură persoană, un Zeu-Om axial și central la Indieni. Or, în arabă fenix se spune Anka[545];[546] dacă punem semnul - deasupra literei incipiente, se citește A عَنقا; dacă punem semnul dedesubt, se citește I, عِنقـا este deci *Inca*-Fenix, *Anka*. Cartea ta postală plasticizează aceste idei în tribulațiune[547].

Vorbeam de coincidențe; ele sunt vestigiile calitativului în lumea noastră. De ex. m-am dus cu trenul la Preutești[548], punct de plecare de excursii pentru mine. La intrarea în vagon, un sicriu gol... Peste două ceasuri, m-am întors cu acelaș tren. Când m-am coborât în gară la Folticeni, din alt vagon se coborau... Radu și Margareta,

---

543 Non-Manifestat — La Guénon (Les États multiples de l'être, 1932), domeniul Principiului dinaintea și de dincolo de orice manifestare, formală sau informală — Ne-Ființa care cuprinde și posibilitățile manifestării, și pe cele care nu se vor… (vezi pagina 430)

544 Quechua *inka*, „domnitor": la origine titlul suveranului însuși (*Sapa Inka*, „Unicul Inca"), fiul Soarelui, nu numele unui popor — cum observă autorul; numele s-a extins abia mai târziu la neamul conducător și apoi, la europeni, la tot imperiul.

545 *ʿanqā'* (ar. عَنْقاء) — pasărea fabuloasă a tradiției arabe, „cea cu gâtul lung", echivalentul Simurgului persan și, la mistici, al Fenixului: nevăzută, locuind pe muntele Qāf de la marginea lumii, ea e la Ibn ʿArabī simbolul Materiei prime (*al-habā'*), care există fără să poată fi văzută. Semnul pus deasupra literei e *fatḥa* (vocala *a*), cel de dedesubt *kasra* (vocala *i*): grafia عِنقا s-ar citi *ʿinqā*. Apropierea de «Inca» e un joc al autorului pe asonanță, nu o etimologie. (vezi pagina 382)

546 «tribulațiune» (lat. *tribulatio*, fr. *tribulation*) — „chin, încercare"; aici, cu sensul de frământare, trecere prin încercare.

547 Anka — ʿAnqā' (ar. (vezi pagina 382)

548 sursa: **Preutești** — comună lângă Fălticeni (jud. Suceava), cu păduri întinse (cf. p. 93: «pădurile dela Preutești devastate»); **Rădășeni**, sat vecin cu Fălticeni, renumit pentru livezile de meri, a cărui vale («groapa verde a Rădășenilor», p. 86) era locul preferat de plimbare al autorului. «Radu și Margareta» sunt, foarte probabil, poetul Radu Vasiliu (v. nota originalului la p. 95) și soția sa.

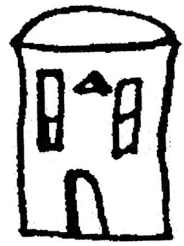
veniți să facă un reportaj despre Rădășeni și orașe din Bucovina, în revista lor.

A doua zi ne-am dus toți patru (cu Stella) la Baia, lângă Folticeni, fosta capitală a Moldovei[549]. Am vizitat biserica

[66 (67)]

făcută de Petru Rareș în 1532[550]. Spre uimirea mea, care o văzusem de zeci de ori, am observat brusc că fațada închipue un cap de mort, din cauza deschizăturilor din zid unde sunt clopotele.

Până și fosele temporale există.

Desen al autorului: fațada de vest a bisericii Sf. Gheorghe din Baia, ctitoria lui Petru Rareș (1532–1535), văzută ca un craniu — golurile clopotniței sunt „ochii", triunghiul dintre ele „ochiul al treilea", ușa arcuită „gura".

Biserica Craniului = Biserica Neagră.

Toți ceilalți au recunoscut faptul. Or, când ne-am întors acasă, am găsit "The Courier"[551] trimis de tine

549 sursa: **Baia** (Civitas Moldaviae) — târg vechi lângă Fălticeni, unul dintre primele centre politice ale Moldovei (sec. XIV), unde își avea reședința, după tradiție, Dragoș și apoi primii voievozi; aici a fost înfrânt Matia Corvin de Ștefan cel Mare (1467). Păstrează Biserica Albă (Sf. Gheorghe), ctitorie a lui Ștefan cel Mare (1467), și biserica Sf. Gheorghe zisă «Biserica Neagră», ctitoria lui Petru Rareș (1532–1535).

550 sursa: **Biserica Sf. Gheorghe din Baia («Biserica Neagră»), ctitoria lui Petru Rareș (zidită în 1532–1535)** — se deosebește prin fațada de vest cu clopotnița-perete, ale cărei goluri pentru clopote dau, privite din față, impresia unui craniu, cum observă autorul. Desenul și fotografia de la p. 67 și 72 o reproduc.

551 sursa: ***The UNESCO Courier*** **(«Le Courrier de l'UNESCO»)** — revista lunară a UNESCO (din 1948), ilustrată, cu numere tematice despre culturile lumii; numărul trimis din străinătate de destinatară nu l-

(cadou admirabil care ne-a transportat pe toți); la pag. 15 este un admirabil cap de mort sculptat. Stella, cea mai imparțială, pentrucă cea mai profană, a exclamat: uite fațada bisericii lui Petru Rareș.

Că în intenția lui Petru Rareș și a arhitecților săi, a fost să închipue un cap de mort, început, poartă de voiaj infernal o arată ochiul al treilea, frontal, simbolizat de un triunghi. Or, în tantrism, ochiul dintre sprâncene e reprezentat printr-un triunghi.[552] In biserică se intră prin ușa situată pe axa verticală a celui de al treilea ochi. Intenția inițiatică a voevodului, nu mai poate face îndoială. Florin a făcut acum vreo zece ani o fotografie[553] a bisericii; dacă o mai are ți-o trimit și ție.

Inainte de a lua domnia, Rareș a fost pescar; adică Le Roi Pécheur[554][555], numele Regelui Graalului. Ca pescar e și navigator, ca și Charon[556] care conduce în barca lui morții

---

am putut identifica.

552 sursa: **Ājñā-cakra** — în yoga tantrică, al șaselea „centru" subtil, între sprâncene (sanscr. *ājñā*, „poruncă"), reprezentat ca un lotus cu două petale în care se înscrie un triunghi cu vârful în jos (*yoni*); e sediul „ochiului al treilea", al lui Śiva (cf. Arthur Avalon [John Woodroffe], *The Serpent Power*, 1919). Ochiul frontal al lui Śiva, care mistuie lumea, e și imaginea vederii care transcende dualitatea.

553 sursa: **Florin Mihăescu** — prietenul fălticenean al autorului, unul dintre îngrijitorii ediției din 1995; fotografia e cea reprodusă la p. 72 (cf. «Iți trimit o fotografie destul de proastă»).

554 „Regele Pescar" (fr.) — paznicul rănit al Graalului din romanele arturiene (Chrétien de Troyes, *Perceval ou le Conte du Graal*, c. 1181), numit așa fiindcă, neputând călări din pricina rănii, pescuiește pe un râu lângă castelul său. Forma tipărită «Pécheur» (cu accent ascuțit) înseamnă de fapt „păcătos"; corect, «Pêcheur». Joc involuntar fericit: regele e „pescar" și poartă o rană care e și urmarea unei vini. Tradiția spune că Petru Rareș, fiul nelegitim al lui Ștefan cel Mare, ar fi fost pescar și negustor de pește la Hârlău înainte de a lua domnia (1527).

555 „Marea Operă" (lat.) — lucrarea alchimică a transmutației, care duce la Piatra Filosofală; spiritual, realizarea inițiatică. (vezi pagina 417)

556 *Nigredo* (lat., „înnegrirea"), *l'Œuvre au Noir* (fr., „Opera la negru") — prima fază a Marii Opere, putrefacția materiei, simbolizată de corb, de cap de mort (*caput mortuum*) și de „soarele negru"; urmează *albedo*, „albirea", *l'Œuvre au Blanc*, și *rubedo*, „înroșirea", *l'Œuvre au Rouge*. Unii alchimiști intercalează între negru și alb o fază verde (*viriditas*), de unde identificarea autorului.

peste Styx[557][558]. Deci Rareș e un zeu negru, ca și Zalmoxis și el subteran[559]. Prima fază a lui Magnum Opus[560] hermetic, se numește Nigredo[561], l'Oeuvre au Noir[562], simbolizată de un craniu. Urmează l'oeuvre au blanc[563]: Biserica Albă tot din Baia, a lui Ștefan cel Mare, or, l'Oeuvre au Blanc e numită și l'Oeuvre

[67 (68)]

au Vert[564]. Vezi Legătura. "Biserica Neagră, Biserica Albă"[565]

Pentrucă suntem la simbolismul Negrului, Florin mi-a trimis o "Cântare pentru cel dus[566]", divină: - Seara va-

557 „Opera la alb" (fr.) — *albedo*, a doua fază a Marii Opere, purificarea, «Mica Operă» a alchimiștilor, corespunzătoare Misterelor mici.

558 sursa: **Charon (Χάρων)** — luntrașul infernului grec, care trece sufletele morților peste Styx (sau Acheron) pentru un obol (Vergiliu, *Eneida* VI, 298–330; Dante, *Infernul* III, 82–111). [Vergiliu — Aeneis, textul latin, la]

559 sursa: **Herodot, *Istorii* IV, 94–96** — Zalmoxis, zeul geților, care s-ar fi ascuns trei ani într-o locuință subterană și s-ar fi arătat apoi din nou, ca dovadă a nemuririi; Lovinescu îl tratează pe larg în *Dacia hiperboreană*. [Herodot — Ἱστορίαι, textul grecesc, grc]

560 Roi Pécheur — Le Roi Pêcheur (fr., „Regele Pescar"; autorul scrie Pécheur, care ar însemna „păcătos") — regele rănit, păzitorul Graalului din romanele arturiene (Chrétien de Troyes, Perceval), care pescuiește lângă castelul său și a cărui rană… (vezi pagina 440)

561 Nigredo — „Înnegrirea" (lat.), l'Œuvre au Noir — prima fază a Marii Opere alchimice, putrefacția materiei dintâi, simbolizată de corb, de craniu și de „soarele negru"; moartea care precede orice naștere adevărată, coborârea în infern,… (vezi pagina 429)

562 Charon — Χάρων — luntrașul Infernului grec, care trece sufletele morților peste Acheron (sau Styx) în schimbul unui obol pus în gura mortului. (vezi pagina 392)

563 Styx — Στύξ (gr., „cea urâtă, înfricoșătoare") — râul Infernului grec, pe apele căruia jură zeii jurământul de neîncălcat; în tradiție, granița dintre lumea celor vii și a morților, trecută cu barca lui Charon. (vezi pagina 448)

564 *l'Œuvre au Vert* — „Opera la verde" (fr.); verdele, culoarea vegetației și a Sufletului lumii, e la alchimiști semnul materiei „vii", încă nefixate.

565 sursa: **Trimitere la un text al autorului**, intitulat probabil «Biserica Neagră, Biserica Albă», alăturat scrisorii („Legătura" = plicul sau dosarul alăturat); nu l-am găsit tipărit în volumele sale.

566 sursa: **Cântec funebru oltenesc (de petrecut mortul)** — fragmentul face parte, foarte probabil, din cântecele rituale de înmormântare din Gorj publicate de Constantin Brăiloiu în *Ale mortului*

nsera / Gazdă n-ai avea / Și-ți va mai ieși / Vidra înainte / Ca să te-spăimânte / Să nu te spăimânți / De soră s-o prinzi / Că vidra mai știe / seama apelor / Și a vadurilor / Și ea mi te-a trece/ Ca să nu te-nece / Și mi te-a purta / La izvoare reci / Să te răcorești / De mâni până-n coate / De fiori de moarte / Și-ți va mai ieși / Lupul înainte / Ca să te-nspăimânte / Să nu te-nspăimânți / Frate bun să-l prinzi / Că lupul mai știe / Seama codrilor/ Și-a potecilor / Și el te va scoate / La drumul de plai / In dealul cu jocul / C-acolo ți-e locul / 'n câmp cu bujorul / c-acolo ți-e dorul.

... Degetul pe buze... Iți dau ca test să-mi comunici toate reflexiile produse, de această adiere din veacuri, din Țara de dincolo de Negură. Voi spune apoi pe ale mele. Deocamdată, ce zici de celălalt tărâm care e un joc pe deal? Deatunci, oriunde se unește pământul cu cerul, pe dealuri, munți, câmpii, văd jocuri de Sânziene.... Mișcarea circulară a luminei...

L.

Folticeni · Beiram[567]*,1398,15.9.77*[568]

Draga mea Nichtsisolde[569]

Am primit ieri cartea ta postală și azi, de Beiram, scrisoarea ta. Sunt dezolat că n-ai primit o lungă

---

din Gorj (București, 1936) și reluate în antologii de bocete; în ele sufletul e sfătuit să nu se teamă de vidră și de lup, ci să și-i facă soră și frate, pentru că ei știu „seama apelor" și „seama codrilor" și îl vor călăuzi la „dealul cu jocul". Florin Mihăescu i l-a trimis autorului (p. 70). Versiunea exactă, cu titlul acesta, n-am putut-o stabili.

567 sursa: **Beiramul** (tc. *bayram*, „sărbătoare") — aici *Ramazan Bayramı*, ar. *'Īd al-Fiṭr*, „sărbătoarea întreruperii postului", la 1 Shawwāl, după postul Ramadanului. La 15 septembrie 1977 cădea, după calendarul hegirei, în anul 1397, nu 1398 (anul 1398 a început la 12 decembrie 1977); probabil o scăpare a autorului.

568 Beiram — Bairam (tc. (vezi pagina 389)

569 „Nimic-Isolda" (germ., compus) — porecla dată de autor destinatarei, după observația ei că „die Nichts-Isolde" ar fi vălul lui Isis; pare un joc pe duetul de dragoste din actul II al dramei *Tristan und Isolde* de Richard Wagner (1865), unde îndrăgostiții își schimbă numele și se doresc stinși în Noaptea fără nume („nicht mehr Isolde", „ohne Nennen, ohne Trennen").

scrisoare, în care îți ceream păreri despre lucruri interesante.

Am citit cu emoție rândurile tale. Eu n-am cunoscut nici o zi în ambianța islamică. O faci tu pentru mine, prin delegație, cu multă finețe și luciditate. Nu ești lentila, ci ochiul meu.

Te felicit pentru ideea care până acum nu-mi venise că "die Nichts-Isolde" e vălul, vestibulul lui Isis. Idee strălucită; felicitări. "Nimeni nu mi-a ridicat vălul"[570] scrie pe inscripția de pe statuia lui Isis la Sais; deaceea "die Nichtsisolde" este o determinațiune negativă, dar pe o muche de cuțit, poate

[68 (69)]

deveni Abisul.

Apropo, de "Nichts" ce zici de versurile lui Rilke dintr-a șaptea elegie[571]:

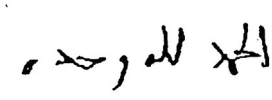
570 sursa: **Plutarh, *Despre Isis și Osiris* 9 (354C)** — inscripția de pe statuia zeiței la Sais: „Ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς καὶ ὂν καὶ ἐσόμενον καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδείς πω θνητὸς ἀπεκάλυψεν” — „Eu sunt tot ce a fost, ce este și ce va fi, și vălul meu nici un muritor nu l-a ridicat încă”. Autorul (Plutarh o pune pe seama Atenei-Neith din Sais, identificată cu Isis) o citează din memorie, prescurtat. [Plutarh — Περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος (De Iside et Osiride), textul grecesc, grc]

571 sursa: **Rainer Maria Rilke, *Duineser Elegien* (1923), a *opta* elegie, v. 14–16** — nu a șaptea, cum scrie autorul. Textul canonic: „Wir haben nie, nicht einen einzigen Tag, / den reinen Raum vor uns, in den die Blumen / unendlich aufgehn. Immer ist es Welt / und niemals Nirgends ohne Nicht: das Reine, / Unüberwachte, das man atmet und / unendlich weiß und nicht begehrt.” — „Noi n-avem niciodată, nici o singură zi, spațiul pur în fața noastră, în care florile se deschid nesfârșit. Mereu e lume și niciodată Nicăieri fără Nu: purul, nepăzitul, pe care-l respiri și-l știi nesfârșit și nu-l dorești.” Autorul scrie «Nirgende» pentru *Nirgends*; traducerea care urmează e a lui. [Rainer Maria Rilke — Duineser Elegien (1923), de]

"*Immer ist es Welt*
"*und niemals Nirgende ohne Nicht*".
"*Mereu este lume / dar niciodată, nicăieri*
"*fără Nu.*

Adwaita[572].[573]

Cu tandrețe,
A.Q.[574]

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Folticeni · 2.10.77

Salaam alikum[575][576], draga mea entuziastă. Sunt fericit că ai sezisat în mod global și intuitiv, trăirile complexe pe care le-am avut în timpul Ramadanului[577], care și el este o moarte, în felul lui. Nu foamea mă stingea ci extincțiunea ca o lumânare pe care o sleește flacăra proprie. Ai fost

572 *advaita* (sanscr.) — „nedualitate”: doctrina Vedântei lui Śaṅkara, după care Sinele (*Ātman*) și Principiul suprem (*Brahman*) nu sunt doi; lumea distinctă e doar aparență (*māyā*). Cuvântul pune aici pecetea metafizică pe „niciodată Nicăieri fără Nu” al lui Rilke. (vezi pagina 378)

573 Adwaita — Advaita (sanscr., „ne-doime”) — doctrina Vedântei lui Śaṅkara (sec. (vezi pagina 378)

574 sursa: **A. Q. — ʿAbd al-Qādir** (ar. عبد القادر, „Robul Celui Atotputernic”), numele inițiatic musulman al lui Vasile Lovinescu, primit în ramura ʿAlawiyya a ordinului sufit Shādhiliyya; cu el semnează, cu inițiale sau în arabă, scrisorile către Roxana Cristian din 1977–1979.

575 *as-salāmu ʿalaykum* (ar. السلام عليكم) — „pacea fie asupra voastră”, salutul musulman (la plural, chiar adresat unei singure persoane); răspunsul e *wa-ʿalaykumu s-salām*, „și asupra voastră pacea”. (vezi pagina 440)

576 sursa: **Ramadanul** (ar. *Ramaḍān*) — a noua lună a calendarului lunar musulman, luna postului (Coranul 2, 183–187): de la ivirea zorilor până la apus nu se mănâncă, nu se bea; în 1977 a ținut aproximativ între 16 august și 14 septembrie. Autorul îl ținea cu strictețe (cf. p. 93, 112). [Coranul — textul arab (Unicode Qur’an), ar]

577 Salaam alikum — As-salāmu ʿalaykum (ar., „pacea fie asupra voastră”) — salutul musulman, la care se răspunde wa-ʿalaykumu s-salām, „și asupra voastră pacea”; autorul își deschide astfel o scrisoare (p. (vezi pagina 440)

tovarășa mea pe cărări în zigzag, încâlcite. Am trecut amândoi prin portalul craniului (Golgotha = craniul) și am impresia că ne-am făcut prieteni din vidră și lup.

In treacăt, confirm primirea scrisorii cu iconițele cu Maria; aceea a Stellei e pusă la Răsărit printre celelalte icoane. Noi credem că vom fi la București prin jurul lui 1 Novembre.

Ceiace e admirabil și înalt metafizic în bocetul pe care ți l-am trimis este că entitățile ocrotitoare și îndrumătoare, înspăimântă la început și pe drept, pentrucă toate, craniul, vidra, lupul, dacă nu le dai semnul just de recunoaștere, parola, devorează. Recitește articolul Kala-Mukha[578] din[579] *Symboles*. Lupul e și lupa "che di tutte brame sembiara cerca nella sua magrezza[580]", "care de toate foametele părea încărnată în slăbătura ei", "e dopo'l pasto ha fame piu che pria", "și

578 vers. **Dante, *Infernul* I, 49–51 și 99** (ed. Petrocchi) — citat din memorie, cu greșeli («sembiara cerca nella» pentru *sembiava carca ne la*; «piu» pentru *più*). Textul canonic: „Ed una lupa, che di tutte brame / sembiava carca ne la sua magrezza, / e molte genti fé già viver grame" — „Și o lupoaică, ce de toate poftele părea încărcată în slăbiciunea ei, și multe neamuri a făcut să trăiască în jale"; iar Vergiliu despre ea (I, 97–99): „e ha natura sì malvagia e ria, / che mai non empie la bramosa voglia, / e dopo 'l pasto ha più fame che pria" — „și are o fire atât de rea și de vicleană, că nu-și umple niciodată pofta lacomă, și după ospăț îi e mai foame decât înainte". Lupoaica e a treia fiară din *selva oscura*, după panteră și leu; traducerea dată de autor e a lui. [Dante Alighieri — Divina Commedia, Inferno, it]

579 sursa: **René Guénon, «Kâla-mukha», în *Symboles fondamentaux de la Science sacrée* (Paris, Gallimard, 1962), cap. XLVIII** (articol apărut în *Études Traditionnelles*, 1946) — *kāla-mukha*, „fața Timpului" (sanscr.), masca de monstru (numită și *kīrtti-mukha*, „fața slavei") de deasupra porților templelor indiene, care înghite tot ce trece; după Coomaraswamy (*Svayamātṛṇṇā: Janua Coeli*, 1939), Devoratorul e chiar Soarele, Ușa Cerului: cine nu cunoaște „parola" e mistuit, cine o cunoaște trece. Exact sensul pe care autorul îl dă vidrei și lupului din cântecul funebru. [René Guénon — Symboles fondamentaux de la Science sacrée (1962), fr]

580 Kala-Mukha — Kāla-mukha (sanscr., „fața Timpului", de la kāla, „timp, moarte", și mukha, „față, gură"), numită și kīrti-mukha, „fața gloriei" — masca de monstru de deasupra porților templelor indiene, Devoratorul care e chiar Soarele, poarta… (vezi pagina 409)

după mâncare îi este foame mai mult ca înainte". Trebue să ne înspăimânte și chiar să ne devoreze, pentrucă numai reduși la materia primă, putem reînvia pe celălalt tărâm.

[69 (70)]

Dar lupul în ipostaza sa supremă, metafizică, este admirabil înfățișat de Jünger[581]: "Ejnar percepu marele geamăt etern, fâlfâitul de aripi al neantului... un om-lup care dă târcoale printre ruine, afară, departe. Apoi îl străbătu un fior violent. Era lupul Fenrir[582] ce-și înălțase glasul care se auzea mai departe decât luna, decât Sirius. Calea laptelui era balele ce i se scurgeau din bot. Pământul își revărsa măruntaele"

Constelația Crucea Sudului nu o vezi[583] pe bunul motiv că se află în cerul austral. Numai Dante o vede când iese din Infern, la antipozi și e o enigmă cum știe de dânsa, deoarece navigatorii europeni nu navigaseră încă pe vremea lui, pe tărâmul austral al pământului.

---

581 sursa: **Ernst Jünger** — pasajul cu Ejnar și lupul Fenrir nu l-am putut identifica în opera lui Jünger (numele scandinav al personajului face posibilă și o confuzie de autor). **Fenrir** (v. nord. *Fenrisúlfr*) e lupul monstruos din mitologia nordică, fiul lui Loki, legat de zei cu lanțul fermecat Gleipnir; la Ragnarök se va dezlega, își va căsca botul de la pământ la cer și-l va înghiți pe Odin (*Edda* lui Snorri Sturluson, *Gylfaginning* 34 și 51; *Völuspá* 44–53).

582 Fenrir — Lupul monstruos din mitologia nordică (Edda), fiul lui Loki, legat de zei cu lanțul fermecat Gleipnir până la Ragnarök, când îl va înghiți pe Odin. (vezi pagina 400)

583 sursa: **Dante, *Purgatoriul* I, 22–27** — ieșind din Infern în emisfera australă, Dante vede patru stele: „I’ mi volsi a man destra, e puosi mente / a l’altro polo, e vidi quattro stelle / non viste mai fuor ch’a la prima gente. / Goder pareva ’l ciel di lor fiammelle: / oh settentrïonal vedovo sito, / poi che privato se’ di mirar quelle!” — „M-am întors la dreapta și am privit spre celălalt pol, și am văzut patru stele nevăzute de nimeni decât de cei dintâi oameni. Cerul părea să se bucure de flăcăruile lor: o, ținut văduv al miazănoaptei, că ești lipsit să le privești!”. Stelele simbolizează cele patru virtuți cardinale; identificarea lor cu Crucea Sudului (cunoscută în Antichitate ca parte a Centaurului, încă vizibilă la latitudinea Mediteranei în vremea lui Ptolemeu, din cauza precesiei) e veche, dar discutată. [Dante Alighieri — Divina Commedia, Purgatorio, it]

Gestul lui Florin a fost Zen când mi-a trimis "Cântarea", dar mai degrabă a fost un Upaguru[584].[585]

Intuițiile tale sunt juste dar le-ași vrea mai riguroase, mai *strânse*. Prea se amestecă unele cu altele și asta poate crea haos. Niște păzitori de prag, precum vidra și lupul nu sunt *direct* determinațiuni negative; își pierd precizia și conturul când sunt contractate. Păstrează-ți sângele rece, Roxana. Fructele Arborelui Vieții sunt cristale, deci reci, și chiar în cântec, vidra "ne poartă la izvoare reci". Abluțiunea se face cu apă rece, Cerul Suprem e Cerul de diamant. "Nemuritor și rece" a lui Em.[586] nu e o vorbă goală.

Lupul duce la acelaș "loc" calitativ, în aceeași geografie sacră, ca și Miorița: e "Hermes[587] psyhopompos"[588]. Chiar versurile seamănă[589]: că el te va scoate / la drumul de plai / la un fecior de crai

---

584 *upaguru* (sanscr.) — „învățătorul ocazional”: omul, întâmplarea sau lucrul care, fără să știe și fără să aibă funcțiunea de maestru, îți dă în clipa potrivită învățătura de care aveai nevoie; tradiția cere să fie cinstit ca atare. Gestul lui Florin, care a trimis „Cântarea”, a fost deci mai mult decât o nerostire „zen”: un mesaj cu adresă. (vezi pagina 455)

585 Upaguru — Upaguru (sanscr., „învățător ocazional”, „învățătorul de lângă”) — ființa, întâmplarea sau lucrul care, fără să știe, aduce cuiva, la momentul potrivit, învățătura de care avea nevoie, ținând loc de Maestru (Guénon). (vezi pagina 455)

586 sursa: **Mihai Eminescu, *Luceafărul* (1883), ultima strofă**: „Trăind în cercul vostru strâmt / Norocul vă petrece, / Ci eu în lumea mea mă simt / Nemuritor și rece.” «Em.» = Eminescu. [Mihai Eminescu — Luceafărul, ro]

587 *Hermês psychopompós* (gr. Ἑρμῆς ψυχοπομπός) — „Hermes călăuzitorul sufletelor”, cel care conduce umbrele morților în Hades (*Odiseea* XXIV, 1–14); funcția o împlinesc, în cântecul funebru, vidra și lupul.

588 sursa: ***Miorița*, varianta lui Vasile Alecsandri (*Poezii poporale. Balade*, 1852; *Poezii populare ale românilor*, 1866)** — începutul: „Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai”. Autorul împletește versurile cântecului funebru («la drumul de plai», «la dealul cu jocul») cu cele ale *Mioriței* și cu „feciorul de crai” al *Luceafărului* (Hyperion), arătând aceeași geografie sacră a lumii de dincolo. [Miorița (varianta Alecsandri), ro]

589 Hermes — Ἑρμῆς — zeul grec al trecerilor, mesagerul zeilor, călăuza sufletelor (psychopompos) și păstorul purtător de berbec (kriophoros), cu caduceul; în hermetism, Hermes Trismegistul, patronul alchimiei. (vezi pagina 406)

(Hyperion) / să te ducă-n rai (o gură de rai) / c'acolo-i de trai / la dealul cu jocul (pe un picior de plai).

Pentrucă ai pomenit în scrisoare de Eros Kosmogonos[590][591], îți voi cita pe Klages[592] care descrie admirabil această beție contemplativă care se naște, ca orice cunoaștere, din unirea sufletului cu o imagine cosmică:

"Nu se poate încerca să numeri prilejurile care permit intrarea ființei însuflețite în cercul înflăcărat al beției erotice. Se poate produce la simpla vedere a unei ființe iubite (aparținând, fie aceluiaș sex, sau sexului opus, fie regnului animal sau vegetal), se poate produce la respirarea unui

[70 (71)]

parfum, la gustarea unui vin, la auzul unui sunet, în contactul unei ramuri ude. Se poate naște în stare de veghe, ca și în somnul cel mai adânc. Își celebrează orgiile (procesiuni sacre) în suflul furtunilor primăvăratice în fața firmamentului spuzit de stele, pe vârful înflăcărat al munților (dealul cu jocul), în răpăitul grindinei, în tumultul valurilor care se sfarmă de stânci; printre fulgerele primei dragoste, dar și în strânsoarea destinului care sfarmă pe extatic. E voluptatea ascensiunii ca și

590 sursa: **Ludwig Klages, *Vom kosmogonischen Eros* (München, 1922)** — *Erōs kosmogónos* (gr. Ἔρως κοσμογόνος), „Erosul care naște lumea", puterea primordială din cosmogoniile orfice și din *Teogonia* lui Hesiod (v. 120); la Klages, „Erosul depărtării" (*Eros der Ferne*), beția contemplativă în care sufletul se unește cu o imagine cosmică — formula pe care Lovinescu o reia adesea pentru Dorul românesc. [Hesiod — Θεογονία, textul grecesc, grc]

591 sursa: **Ludwig Klages, *Vom kosmogonischen Eros* (1922), cap. III–IV** — pasajul despre „beția erotică" (*erotischer Rausch*) e redat de autor în traducere proprie, poate după o versiune intermediară franceză; nu l-am putut confrunta cu originalul german. Parantezele («dealul cu jocul», «procesiuni sacre») sunt adaosurile autorului.

592 Eros Kosmogonos — Ἔρως κοσμογόνος (gr., „Erosul care naște lumea") — puterea primordială din cosmogoniile orfice și din Teogonia lui Hesiod (v. (vezi pagina 397)

voluptatea declinului care sfarmă pe extatic și moartea chiar se schimbă în transformare dureros beatifică. In clipa eternă a înfloririi ei este: delir de liberațiune, răpire cristalină... seamănă așa de puțin cu o stare de nevoe oarecare că trebue să definim impulsiunea care locuește în ea ca o revărsare, o difuziune vibratorie, ca o dăruire de sine fără limită. Nu-i nici nevoe, nici lipsă, ci supraabundență de plenitudine izvorândă, flacără încoronată de scântei de aur, gestațiune grea de lumi. Obiectul pe care-l lovește raza sa strălucește îndată de o frumusețe fără nume, locul unde i se pune piciorul se acopere de mănunchiuri de flori și strânsoarea sa liberează zeul înlănțuit din lucruri și din oameni".

Dar contemplarea lui Eros Kosmogonos e și teribilă: "pentru acela care-l contemplă cu ochii spiritului, viziunea lui Er. K. nu e numai tragică; este și de o oroare insondabilă: Gorgo Medusa[593][594]". (Capul de mort, intrare la biserica pescarului Rareș; Rareș e vidra).

Imbrățișez cu dragoste pe Corvin.[595] Stella îți mulțumește pentru iconiță.

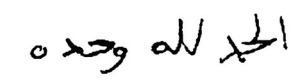
593 *Gorgó Médousa* (gr. Γοργὼ Μέδουσα) — Gorgona Meduza, al cărei chip împietrea pe cine o privea (Hesiod, *Teogonia* 274–283; Ovidiu, *Metamorfoze* IV, 765–803); la Klages, chipul de oroare al Erosului cosmogonic, la Guénon și Coomaraswamy fața terifiantă a Soarelui, ca masca *Kāla-mukha* a porților templelor. (vezi pagina 402)

594 Gorgo Medusa — Gorgona Meduza, al cărei chip îi împietrește pe cei ce o privesc și pe care Perseu a ucis-o privind-o în oglinda scutului; la Klages, fața de „oroare insondabilă” a contemplării lui Eros Kosmogonos; la Guénon și Coomaraswamy,... (vezi pagina 402)

595 sursa: **Corvin** — fiul mic al Roxanei Cristian (cf. p. 79, «Corvin, corbul alb»; p. 108, «micului prinț Corvin de Inidoara»; p. 114, «ghiozdănelul în spate»); **Gri**, pomenit des alături de el, pare a fi soțul ei.

Eu caut să-mi coordonez ideile în vederea unui studiu despre finalul Divinei Comedii și a metafizicei gestului[596], despre care am discutat mult cu Radu și Florin.

A.Q.

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Folticeni

Dragă Roxana

Am primit scrisoarea ta și mă bucur de aceste vibrațiuni concordante, devenite ecou.

[71 (72)]

De cine e și cum se numește cartea care vorbește de patronul meu Abdul Qadir?[597] Spune că în anumite țări orientale cuvântul sabil[598] devine *salib.* Intreabă pe vreun arab învățat dacă e adevărat și dacă *salib* înseamnă cruce. Sebil. Sibilă.

Voi încerca să traduc minunatul poem pe care mi l-ai trimis.

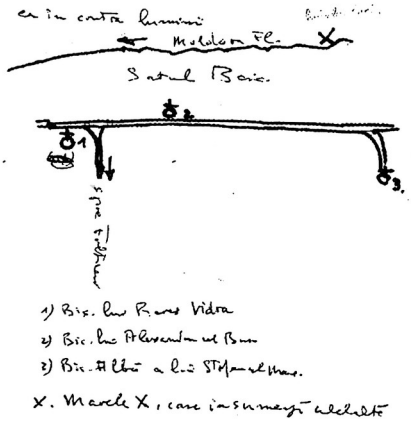
---

596 sursa: **Proiecte ale autorului** — un studiu despre finalul *Paradisului* și unul despre «Metafizica Gestului», după titlul unei cărți anunțate de René Guénon și nescrise (*La Métaphysique du geste*); autorul va renunța la cel din urmă (p. 94, 99), dar ideile lui străbat toată corespondența și eseul «Nedumeriri» din *Steaua fără nume*. «Radu și Florin» sunt Radu Vasiliu și Florin Mihăescu. [Dante Alighieri — Divina Commedia, Paradiso, it]

597 *sabīl* (ar. سبيل) — „cale, drum” (de aici *fī sabīli-Llāh*, „pe calea lui Dumnezeu”); prin extensie, fântâna publică ridicată ca faptă pioasă „pentru calea lui Dumnezeu”, tc. *sebil*, rom. «cișmea». *ṣalīb* (ar. صليب) înseamnă într-adevăr „cruce”, dar cele două cuvinte au rădăcini diferite (*s-b-l* și *ṣ-l-b*); trecerea unuia în celălalt prin metateză, de care vorbea cartea, nu e atestată în araba literară. «Sibilă» (gr. Σίβυλλα) e apropiere asonantică a autorului.

598 sursa: ‘**Abd al-Qādir al-Jīlānī (al-Gīlānī, 1077/1078–1166)** — sfântul hanbalit din Bagdad, cel mai venerat „pol” (*quṭb*) al sufismului popular, întemeietorul ordinului Qādiriyya; „patronul și omonimul” autorului, al cărui nume inițiatic era tot ‘Abd al-Qādir (cf. p. 79). Cartea trimisă de destinatară nu se poate identifica din scrisoare.

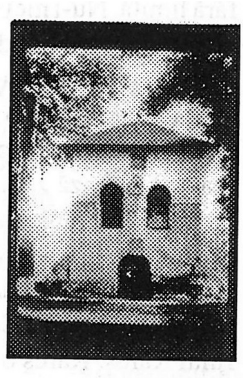
Îți trimit o fotografie destul de proastă, dar suficientă, pentruce ne interesează, a bisericii lui Rareș, Infățișarea de caput mortum[599][600] e izbitoare. După ce o privești în față, întoarce-o pe dos și uită-te la ea în contra luminii.

Schiță olografă a autorului: planul satului Baia, cu râul Moldova, drumul spre Fălticeni și cele trei biserici — 1) a lui Rareș („Vidra”), 2) a lui Alexandru cel Bun, 3) Biserica Albă a lui Ștefan cel Mare — și „Marele X, care însumează celelalte secrete”.

599 *caput mortuum* — „cap mort” (lat.; autorul scrie «mortum»): în alchimie, reziduul inert rămas după distilare și, simbolic, faza de *nigredo*, înfățișată printr-un craniu; aici, fațada-craniu a bisericii lui Rareș. (vezi pagina 391)

600 caput mortum — Caput mortuum (lat., „cap mort”; autorul scrie caput mortum) — în alchimie, reziduul inert rămas în fundul vasului după distilare și emblema fazei la negru, un craniu; în ordinea spirituală, partea din ființă care se precipită și… (vezi pagina 391)

Fotografie (făcută de Florin Mihăescu, cf. p. 67): fațada bisericii lui Petru Rareș de la Baia, cu golurile clopotniței și ușa arcuită care îi dau înfățișarea unui craniu („caput mortuum”).

1)Bis. lui Rareș Vidra
2) Bis. lui Alexandru cel Bun[601]
3) Bis. Albă a lui Ștefan cel Mare

X. Marele X, care însumează celelalte secrete.

Alb, Lumină în grecește LUKOS[602], Lup Lumină.

Tradițiile spun că în zidul Nord-Est al Bisericii Albe se găsește zidită cheia X-lui de pe malul drept al Moldovei.

Sunt curios să știu reflexiile tale. Scrie-mi.

عبد القادر

«ʿAbd al-Qādir» (عبد القادر) — „Robul Celui Atotputernic” (ar.)

---

601 sursa: **Bisericile de la Baia** — (1) biserica Sf. Gheorghe a lui Petru Rareș, «Biserica Neagră» (1532–1535), pe care autorul o numește «Vidra»; (2) biserica atribuită de tradiție lui Alexandru cel Bun (1400–1432), probabil ruinele bisericii catolice ridicate de soția lui, Margareta (Catedrala catolică de la Baia, c. 1410); (3) Biserica Albă (Sf. Gheorghe), ctitoria lui Ștefan cel Mare (1467), după victoria asupra lui Matia Corvin. «Marele X» e semnul autorului pentru locul care „însumează” cele trei.

602 Autorul confundă (sau apropie voit) două cuvinte grecești: λευκός (*leukós*), „alb, luminos”, și λύκος (*lýkos*), „lup”. Legătura lup–lumină e totuși veche: Apollon *Lýkeios* e deopotrivă „zeul-lup” și „zeul luminii” (cf. λύκη, „lumina dinaintea zorilor”, în ἀμφιλύκη νύξ, „noaptea în amurgul dimineții”, *Iliada* VII, 433), iar Macrobius (*Saturnalia* I, 17, 36–40) explică epitetul prin lumina solară. Guénon a tratat simbolismul solar al lupului în «Le Sanglier et l'Ourse» și în articolele despre Apollon hiperboreean.

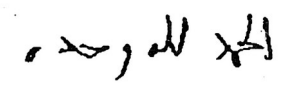
[72 (73)]

Folticeni · 3.XI.77

Dragă prietenă,

N-am mai primit nimic. Ți-au sosit scrisoarea și fotografia? Ne-am mai amânat venirea, dar înainte de 15 vom fi la București. După o minunare cosmologică ruginiu-viorie, peisajul a devenit intelectual; copacii au devenit figuri geometrice. Dar, spune Pascal, "proporțiile geometrice devin sentimente"[603].

A.Q.

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

București · 12 Noembrie 1977

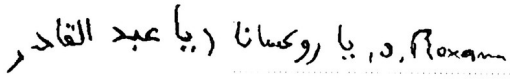
Dragă Roxana

Zilele acestea m-am întors la București, pe care l-am găsit sinistru fără tine. Am găsit scrisoarea ta și a doua zi am primit pădurea sacră care m-a răpit în basm. Stella a primit și ea felicitarea pentru care îți mulțumește.

Sunt tușat de formele pe care mi le scrii în arabă. Când te adresezi cuiva, trebue să pui vocativul, adică monosilabul Ia,[604] în arabă, așa că,

603 sursa: **Atribuire nesigură** — fraza nu o găsesc la Pascal (care, în *Pensées*, opune „spiritul de geometrie” și „spiritul de finețe”, fr. 512 Lafuma / 1 Brunschvicg). Pare o reminiscență liberă a autorului.

604 *yā* (ar. يا) — particula vocativului, „o!”, pusă înaintea numelui celui căruia te adresezi: *yā ʿAbd al-Qādir*, „o, ʿAbd al-Qādir”; *yā Rūksānā*, „o, Roxana” (v. rândul olograf de dedesubt).

Rând olograf: «yā ʿAbd al-Qādir … yā Rūksānā» (يا عبد القادر … يا روكسانا) — „O, ʿAbd al-Qādir … o, Roxana” (ar.): autorul îi arată destinatarei cum se pune vocativul yā înaintea numelui; semnele mărunte dintre cele două adresări nu se pot citi sigur.

nu-mi spui dacă ai primit fotografia (nu schema bisericii lui Rareș).

Îți mulțumesc pentru poemul muhammedian[605] pe care nu-l cunoșteam. E o hemoragie care a răscolit-o pe a mea. Sunt profund sensibilizat.

Am terminat un studiu de 15 coale pe care-l voi citi în după amiaza aceasta în grup. Ți l-aș trimite în întregime dar e strict interzisă trimiterea a ceva care e susceptibil de publicare în străinătate, dacă nu a trecut printr-o comisie de cenzură. Îți fac un palid rezumat. Se numește[606] *Trestia de Aur*, important simbol masonic.

...Percepția părții subtile a lumii a devenit o cvasi imposibilitate[607]. Mai demult era curentă... Breslele sacralizate, ca

[73 (74)]

zidăria, vehiculau o influență spirituală... Descrierea lor amănunțită... Analogia cu organizarea Universului și cu Centrul Suprem[608]... După această introducere, studiul

---

605 sursa: **Poem de laudă a Profetului (*madīḥ nabawī*)** — din genul ilustrat de *Burda* lui al-Būṣīrī (sec. XIII) sau de poezia sufită persană și turcă; nu se poate identifica din scrisoare.

606 sursa: **Vasile Lovinescu, «Trestia de aur»** — studiul despre Mânăstirea Hurezi și breslele zidarilor, citit în grup la 1 decembrie 1977 (p. 77) și tipărit postum în volumul *Incantația sângelui* (p. 29 și urm. în această serie a operelor); rezumatul care urmează, scris de autor însuși, reia ideile principale. [Vasile Lovinescu — Incantația sângelui (ediția critică), ro]

607 «cvasi» (lat. *quasi*) — „aproape, ca și”.

608 *Huwa* (ar. **هو**) — pronumele de persoana a treia, „El”, cel mai înalt Nume divin în sufism: el desemnează Esența (*adh-Dhāt*) dincolo de orice atribut; rostirea lui (*hū*, cu suflul final) încheie adesea ședințele de *dhikr*. Strigătul huhurezului devine astfel, la autor, o invocare necontenită.

simbolic al Mânăstirii Hurezu[609], Hu-hurezu. Știai că acest nume este un strigăt în noapte al păsării Hurezu, Hu-hurezu cum i se spune în Moldova? Mânăstirea este o pietrificare, o înlemnire, o fulgurațiune a acestui Mantra, Hu-Hu, persoana a treia singulară în arabă, El[610], cel mai important nume divin. Identitatea Supremă se spune în arabă Hu-iya...[611] Descrierea unor portrete în frescă, a ziditorilor Mânăstirii. Toți țin o mână la piept și alta sub buric, ținând și o trestie de aur, reflex după Trestia de Aur cu care Ingerul arhitect din Apocalips măsoară laturele Ierusalimului Ceresc[612]... Când săpau, puneau cărămizile, aruncau tencuiala, zidarii își ritmau lucrul cu Hu Hu, adică vorbeau în limba păsărilor[613]... Portretele sunt ale lui Știrbei cel Negru (Negru-Vodă), Badea Pârcălabul[614], Apostol "Vornicul Doamnei" (păstrătorul chivotului de

---

609 *huwiyya* (ar. **هوية**) — „ipseitate, el-itate”, substantiv abstract format din *Huwa*, „El”: identitatea divină absolută, „Identitatea Supremă” a lui Guénon.

610 „Limba păsărilor” — limba sacră, ritmică, a celor inițiați, prin care se comunică cu stările superioare ale ființei; Guénon, «La langue des oiseaux» (*Symboles fondamentaux*, cap. VII), după Coranul 27, 16 (Solomon: „ni s-a dat să cunoaștem limba păsărilor”) și după legenda lui Siegfried.

611 sursa: **Mânăstirea Hurezi (Horezu)**, jud. Vâlcea, ctitoria lui Constantin Brâncoveanu (1690–1693), modelul „stilului brâncovenesc”, înscrisă în patrimoniul UNESCO (1993). În pronaosul și în bolnița ei sunt pictați meșterii care au lucrat la zidire — Manea vătaful, Istrate lemnarul, Vucașin pietrarul — cu uneltele în mână, după cum descrie autorul. Numele e legat de *huhurez*, „bufniță” (Strix aluco), pasărea nopții al cărei strigăt e «hu-hu».

612 sursa: **Apocalipsa 21, 15–17** — „Iar cel ce grăia cu mine avea o trestie de aur, ca să măsoare cetatea și porțile ei și zidul ei. Și cetatea este în patru colțuri și lungimea ei este tot atâta cât și lărgimea... douăsprezece mii de stadii: lungimea și lărgimea și înălțimea ei sunt deopotrivă” (cf. Iezechiel 40, 3). [Apocalipsa (Biblia sinodală), ro.]

613 sursa: **Portretele din Hurezi** — autorul înșiră, după tablourile votive și portretele meșterilor de la Hurezi, pe ziditori și dregători; «Apostol „Vornicul Doamnei”» ar fi păstrătorul «chivotului Alianței» (Madonna Intelligenza a *Fedeli d'Amore*), iar «Manea, vătaful de lucrări» e, pentru autor, Meșterul Manole „veșnic viu” al baladei. Identificarea istorică a fiecărui nume n-am putut-o verifica.

614 sursa: **Balada *Monastirea Argeșului* (Meșterul Manole)**, publicată de Vasile Alecsandri în *Poezii poporale. Balade* (1852) — zidarul care, ca să nu se surpe mânăstirea, își zidește de vie soția; mitul sacrificiului de construcție.

Alianță, Portarul ei, Madonna Inteligenza); Istrate Lemnarul, Vucașin Pietrarul, Manea, vătaful de lucrări(cu alte cuvinte Meșterul Manole[615], veșnic viu, pe vremea lui Constantin Brâncoveanu).

Pe lângă trestii, ultimii trei țin în mână un compas, un echer, o secure (Vajra[616]), simboluri stricte de masonerie operativă. Mâinile personagiilor așezate pe piept și sub buric, formează un Z care e litera trăsnetului. Tetragramul Hu-Hu[617] (Tetragram[618] = Numele mare divin din 4 litere), neîncetat rostit de lucrători și de huhurezii din pădure, impregnează Mânăstirea, transformând-o într-un Mantra pietrificat, ca pe unii eroi din basme vechi. Odată cu Hristos, murind și înviind zilnic pe masa pătrată din altar, Hu-hu-rezul-Fenix murea și învia pe cvadrilaterul mânăstirii și el cvadrilater-tetragram. Orice

615 Centrul Suprem — La Guénon (Le Roi du Monde, 1927), reședința nevăzută a autorității spirituale supreme, care păstrează Tradiția Primordială și din care purced, prin filiație, centrele secundare ale tradițiilor particulare; numele lui succesive… (vezi pagina 391)

616 *vajra* (sanscr.) — „diamant” și „trăsnet”: arma lui Indra și sceptrul ritual al tantrismului, simbolul puterii spirituale de nezdrobit; Guénon îl apropie de securea dublă și de trăsnetul lui Zeus (*Symboles fondamentaux*, «Les armes symboliques», «Les pierres de foudre»). (vezi pagina 457)

617 sursa: **Tetragrama** (gr. τετραγράμματον, „cuvântul din patru litere”) — numele ebraic al lui Dumnezeu, YHWH (יהוה), nerostit; autorul socotește «Hu-Hu» ca patru litere și îl numește prin analogie „tetragram”.

618 sursa: **«Mânăstirea de tămâie»** — imaginea din colindele românești („E o dalbă mânăstire / Cu pereții de tămâie, / Ușile de alămâie”) și din *Povestea porcului* a lui Creangă, unde Făt-Frumos se retrage într-o mânăstire de tămâie; Lovinescu o tratează în *Al patrulea hagialâc*, *Creangă și Creanga de Aur* și «Incantația colindelor» (în *O icoană creștină pe Columna Traiană*): Ierusalimul ceresc, centrul spiritual ascuns. [Ion Creangă — Povestea porcului, ro]

cvadratură este o ardere de tot, un Rug arzător, Mânăstire de Tămâie[619][620].

Personagiile au capul descoperit, jumătate ras, la dreapta și la stânga dar linia despărțitoare nu e o linie dreaptă, un diametru, ci o linie șerpuitoare. Deci, au Yin-Yang-ul[621] pe craniu, Kundalini[622][623] ridicat până pe vârful capului...

[74 (75)]

Acesta-i tâlcul mânăstirii Hurez, care ca și unele biserici dintr-un lemn[624], este o Mânăstire dintr-un fulger.

Ca olteancă te interesează[625] cu atât mai mult aceste lucruri. Salutări afectuoase lui Corvin și lui Gri. Când voi citi, vei fi în fața mea pe canapea cu figura ta din zilele bune.

A.Q.

P.S. seara. Mare succes.

---

619 Mânăstire de Tămâie — Imagine din colindele românești și din «Povestea porcului» a lui Creangă: „mânăstirea cu pereții de tămâie”, Ierusalimul ceresc, centrul spiritual ascuns, a cărui materie e însăși jertfa care urcă în fum. (vezi pagina 418)

620 Tetragram — Tetragrama (gr. (vezi pagina 451)

621 *yin–yang* (chin. 陰陽) — cele două principii complementare ale cosmologiei extrem-orientale, umbrosul și luminosul, figurate în cercul împărțit de o linie șerpuită (*taiji tu*); Guénon, *La Grande Triade*, cap. IV–V. (vezi pagina 461)

622 *kuṇḍalinī* (sanscr., „cea încolăcită”) — în yoga tantrică, energia subtilă adormită la baza coloanei, ca un șarpe încolăcit, care, trezită, urcă prin centrele (*cakra*) până în creștet (*sahasrāra*), unde se unește cu Śiva. (vezi pagina 411)

623 Kundalini — Kuṇḍalinī (sanscr., „cea încolăcită”, de la kuṇḍala, „inel”) — puterea subtilă adormită ca un șarpe la baza coloanei, în mūlādhāra, care, trezită, urcă pe canalul median (suṣumṇā), între iḍā și piṅgalā, prin centrele subtile până... (vezi pagina 411)

624 sursa: **Bisericile „dintr-un lemn”** — după legendă, construite dintr-un singur copac; cea mai cunoscută e Mânăstirea Dintr-un Lemn (Vâlcea), în apropierea Hurezilor, ridicată, se spune, dintr-un singur stejar în scorbura căruia se găsise o icoană a Maicii Domnului.

625 sursa: **Roxana Cristian era olteancă**; Hurezi e în Vâlcea, în Oltenia de nord.

București · 26.XII.77

Lerui Ler, Lerului Doamne,[626]
Cine oare aicea doarme?
Doarme dumnealui de casă
In cămașă de mătasă
Alături de jupâneasă...

Lerui Ler, Lerului Doamne,
A dormit cât a dormit,
Jupâneasa s-a trezit
și s-apucă de vorbit:
- Scoală Domnul meu iubit
Că ne-a nins, ne-a viforât!
Peste tot numai omăt
In grădină și-n pomăt!

Lerui Ler, Lerului Doamne,
Dumnealui că se trezea,
Pe fereastră se uita
Și la ochi se tot freca
Până când se dumirea
Și pe urmă așa grăia:

- Buna mea, frumoasa mea,
Culcă-te că nu-i așa!
Nu-i așa cum spui matale

626 vers. **Colind românesc de gazdă (din Moldova de nord)**, cules, după nota autorului de mai jos, de profesorul Vasile Popa și trimis lui ca urare — o variantă a colindului cu „ninsoarea" de flori de măr care se scutură din Grădina Raiului peste casa gazdelor; refrenul «Lerui Ler» (de la «Ler Împărat», «Domnul Ler», după unii din *Alleluia*) e cel mai răspândit refren al colindelor românești. N-am găsit varianta tipărită într-o culegere; textul complet e cel dat de autor la p. 75–76.

Nici pe deal și nici pe vale!

[75 (76)]

In grădină și-n pomăt
Nu-i cum crezi mata omăt!

Lerui Ler, Lerului Doamne,
Nu ne-a nins, n-a viforât,
Ci doar vântul c-a bătut
Prin Grădina Raiului,
Peste vârful plaiului,
Flori de măr s-au scuturat
Peste noi s-au revărsat!

Lerui Ler, Lerului Doamne,
Floarea mărului, frumoasă
Peste cei din astă casă!

(Cules de Profesorul Vasile Popa și trimis mie ca urare)[627]

Îți trimit acest colind, pe care dealminteri îl cunoști, dar ca pe un Mantram[628] care *trebue* repetat fără încetare, în amintirea lui 26 Decembrie, anul trecut, plin de sufluri suave, ca boara din grădina Hesperidelor.

"Domnia Sa"

"Dumnealui", El, Indicibilul, se înfășură în gogoașa lui de mătasă, ca Brahma[629], în cămașa de mătase a lumilor.

627 sursa: **Vasile Popa** — profesor, probabil din Fălticeni sau din împrejurimi, culegător de folclor; altă informație despre el n-am găsit.

628 *mantra* (sanscr., „instrument al gândirii”, din *man*, „a gândi”; «mantram» e forma de acuzativ, curentă la autorii francezi) — formulă sacră a cărei putere stă în rostirea corectă și ritmică. (vezi pagina 418)

629 Brahma — Brahmā (sanscr.) — zeul creator al treimii hinduse (Trimūrti), alături de Viṣṇu și Śiva, care la fiecare zi cosmică (kalpa) emană lumile și le resoarbe la noapte; a nu se confunda cu Brahman, Absolutul neutru. (vezi pagina 390)

Un ciclu s-a sfârșit, altul începe; le desparte somnul Sandhya, care separă două cicluri consecutive.

E una din cele 12 nopți centaurice.

L.

București · 30.XII.77

...Mi-am întrerupt scrisoarea, pentrucă mi-am adus aminte de scena penibilă dela Florin, peste câteva zile, după Crăciunul nostru și lumea mi s-a făcut cenușie. Dar suntem în așa moment ciclic, că nici o lumină de far nu trebue să se piardă dară-mi-te, o ninsoare cu petalele Mărului Vieții.

...doarme alături de Sakti[630] a lui, care prinde, feminin, imediat și înaintea "Dumnealui", ambianța, dar sub forma ei iluzorie. Interpretarea justă vine tardiv dar decisivă... Sau

[76 (77)]

poate, în adevăr, ca în clipa ciclică actuală, ninsoarea de petale, să apară ca un vifor: rigoarea înfășurând mizericordia. Fiecare din soți vede un aspect... "Dumnealui", "Domnia Lui", adică "Ler Doamne Ler", indicibil, deși i se spune un substitut de nume, "se freacă la ochi", ca să-i cadă solzii depe ei[631] și să vadă ce-i în dosul aparențelor.

"Buna mea, frumoasa mea". In grecește "bun" se spune "agathos" iar frumos "Kalos". Din cele două cuvinte,

630 *śakti* (sanscr.) — „putere”: aspectul feminin, activ, al unui zeu (Pārvatī pentru Śiva, Lakṣmī pentru Viṣṇu), prin care el se manifestă; în colind, „jupâneasa” care percepe prima ambianța, sub forma ei iluzorie.

631 sursa: **Faptele Apostolilor 9, 18** — la vindecarea lui Saul (Pavel) în Damasc: „Și îndată au căzut de pe ochii lui ca niște solzi, și a văzut”. [Faptele Apostolilor (Biblia sinodală), ro.]

Grecii au făcut unul singur "KaloKagathos[632][633]" "Frumosbun". Or, frumusețea e "exaltare", "bunătatea" e "amploare"; termenul în întregimea lui, desemnează la treapta cea mai înaltă, principiul dublei puteri sacerdotale și regale, adică ceeace reprezintă în tradiția noastră românească "Dumnealui", "Domnia Lui", "Ler Doamne Ler".

"Doar vântul ne-a adus o boare din Grădina Raiului", cu parfumul ei specific, chintesențiat în petalele mărului. Această boare a trecut "peste vârful plaiului", ca să ajungă

Pe un picior de plai
Pe o gură de rai

"Flori de măr s-au scuturat-peste noi s-au revărsat. După cum știi (vezi "*Le Roi du Monde*") din Arborele Vieții cade o rouă care învie morții[634]. In colindul nostru, roua se coagulează în petale de floare de măr.

Iți doresc și-mi doresc, ca și peste noi să cadă roua. Ler Impărat este numit și Domnul de Rouă[635].

---

632 *kalòs kagathós* (gr. καλὸς κἀγαθός, contras din καλὸς καὶ ἀγαθός) — „frumos și bun”: idealul aristocratic al grecilor, omul desăvârșit deopotrivă în înfățișare și în virtute; substantivul *kalokagathía* (καλοκἀγαθία) e desăvârșirea însăși. Lectura „sacerdotal–regală” e a autorului. (vezi pagina 410)

633 KaloKagathos — Καλὸς κἀγαθός (gr., „frumos și bun”) — idealul grec al desăvârșirii omului deopotrivă în înfățișare și în virtute, din care s-a format substantivul kalokagathia. (vezi pagina 410)

634 sursa: **René Guénon, *Le Roi du Monde* (1927), cap. III («La Shekinah et Metatron»)** — după Cabală, din Arborele Vieții emană „roua de lumină” (ebr. *ṭal*, cf. Isaia 26, 19: „roua Ta este rouă de lumină”) prin care vor fi înviați morții; Guénon o leagă de numele lui Melchisedec și de pâinea și vinul jertfei lui. [René Guénon — Le Roi du Monde (1927), fr] [Isaia (Biblia sinodală), ro.]

635 «Domnul de rouă» — în colindele românești, Dumnezeu (sau «Ler Împărat») e cel care împarte roua, ca în colindul „Sus în poarta raiului / Șade Domnul de rouă”; autorul îl apropie de „roua de lumină” a Cabalei. (vezi pagina 396)

Dă-mi precizări despre întoarcerea ta. Eu voi pleca la Folticeni prin Mai. Studiul meu l-am citit în grup la 1 Decembrie.[636]

"Cetirea Psaltirei să nu se oprească, cum nu stă Soarele" e o vorbă a Sf. Vasile cel Mare[637], dar apropierea făcută de tine cu Ogygia homerică unde sunt "revoluțiile Soarelui"[638] e extrem de ingenioasă și e o ratașare la Tradiția Primordială[639]. Felicitări pentru idee. Îți doresc ție, lui Corvin, lui Gri tot ce dorîți și să știi că între noi este o dublă alternare, o boare purtând dela unul la altul, petale de măr. Aș mai avea multe de spus, despre mânăstirile Pasărea și "Cocoșul" din Dobrogea[640],

[77 (78)]

despre grup. Aștept întâi vești dela tine. Ce se mai aude cu Mahdiul?[641]

---

636 sursa: **Grupul** — cercul de prieteni care se aduna la București, joia, în jurul autorului, ca să citească și să discute textele tradiționale (cf. p. 81, «Gândește-te Joia la noi»); studiul citit e «Trestia de aur» (p. 73).

637 „Tradiția Primordială” — la Guénon, Revelația originară, dinaintea tuturor formelor tradiționale particulare, păstrată în centrul spiritual suprem; toate tradițiile ulterioare sunt adaptări ale ei. (vezi pagina 451)

638 sursa: **Atribuire neverificată** — maxima nu am găsit-o în operele Sf. Vasile cel Mare; amintește de rânduiala „psaltirii neîncetate” din mânăstirile cu priveghere necontenită (*akoimētoi*) și de îndemnul lui Pavel „Rugați-vă neîncetat” (I Tesaloniceni 5, 17). [I Tesaloniceni (Biblia sinodală), ro.]

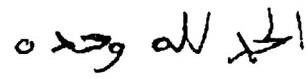
639 sursa: **Homer, *Odiseea* XV, 403–404** — „νῆσός τις Συρίη κικλήσκεται, εἴ που ἀκούεις, / Ὀρτυγίης καθύπερθεν, ὅθι τροπαὶ ἠελίοιο” — „este o insulă numită Siria, poate ai auzit, deasupra Ortygiei, unde sunt întoarcerile soarelui”. „Întoarcerile soarelui” (τροπαί) se spun deci despre insula Siria, nu despre Ogygia, insula Calipsoei (*Odiseea* I, 85; VII, 244). Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. X) interpretează Siria ca „țara solară”, imagine a centrului primordial. [Homer — Ὀδύσσεια, textul grecesc, grc]

640 sursa: **Mânăstirea Cocoș** (jud. Tulcea, Dobrogea), întemeiată în 1833 de trei călugări veniți de la Athos; **Mânăstirea Pasărea** e de fapt lângă București (jud. Ilfov), ctitorie din 1813 a ieromonahului Timotei — nu în Dobrogea.

641 sursa: **al-Mahdī** (ar. المهدي, „cel bine călăuzit”) — restauratorul așteptat la sfârșitul timpurilor, care va umple pământul de dreptate înaintea revenirii lui ʿĪsā (Iisus); la șiiți, al XII-lea Imam, ascuns din 874. Autorul urmărea cu interes semnele „mahdiste” ale vremii (cf. p. 113,

A.Q.

P.S. Dacă mai ai în "Livre de Poche"[642] cărți cu curiozități, zvârlite pe dulap, m-ar distra.

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Scrisorile din 1978

București · 23.II.78

Dragă Roxana,

Am primit scrisoarea ta și mă grăbesc să-ți răspund pentrucă sper ca mărțișorul alăturat[643] să-ți ajungă în timp util: o dublă secure hyperboreană. Cu ea, poți să trăsnești și să învii pe cine vrei... Sper să rămân în afara fulgerelor tale.

Nu ți-am răspuns la ultimul mesagiu, pentrucă îmi scriai atunci că venirea ta e iminentă. Așa îmi spunea și Irina.[644]

Figura pe care mi-o trimiți

despre ayatollahul iranian proclamat „Imam”).

642 „Cartea de buzunar” (fr.) — colecția franceză de cărți ieftine, în format mic, a editurii Hachette (din 1953).

643 sursa: **Mărțișorul** — podoaba legată cu șnur alb și roșu, dăruită la 1 martie; aici, în formă de secure dublă, simbolul „hiperboreean” al trăsnetului (cf. labrys-ul cretan și „baltagul” Mioriței), despre care v. Guénon, «Les pierres de foudre» și «Les armes symboliques» (*Symboles fondamentaux*). [René Guénon — Symboles fondamentaux de la Science sacrée (1962), fr]

644 sursa: **Irina** — prietenă comună a autorului și a destinatarei, din cercul bucureștean (cf. p. 80); n-am putut-o identifica.

Desen al autorului după figura trimisă de destinatară (motiv din olăria nord-africană, cf. nota originalului): discul solar, centru imobil, din care pornește o labă de galinaceu — pentru autor, constelația Pleiadelor („Găinușa”) și urma (vestigium pedi[645]s) unui centru spiritual atlant.

e interpretată inexact[646], după părerea mea. Nu poate reprezenta rotațiunea soarelui pentrucă aici soarele, discul, e centrul imobil în jurul căruia se învârtește o labă de găină sau cocoș. Din acest soare spiritual, fulgurează când e scris în stele o labă de galinacee, marcând în locul pe care-l percutează un *vestigium pedi*(centru spiritual), punct de pornire a unui ciclu, ca să nu mai vorbim de interpretările microcosmice. In centru se înscrie cocoșul solar. (Mânăstirea Cocoș e și ea un *vestigium pedi*). Imi reamintesc că în Tradiția arabă, marele Sufi Abdu-l Karim al Jili vorbește de Cocoșul Alb, din fața tronului lui Allah[647]. După părerea mea gravura ta reprezintă constelația Găinușei, a Pleiadelor, fiicele lui Atlas[648];

645 Lat. corect *vestigium pedis*, „urma piciorului” — urma pe care o lasă în lume trecerea unei ființe transcendente (cf. urmele de picior ale lui Buddha, ale lui Vișnu sau ale Profetului), marcând un centru spiritual, „punct de pornire a unui ciclu”.

646 * Referire la lucrarea "*Les grands symboles méditerranéens dans la poterie algérienne*" dedicată lui R. Guénon de către J.B. Moreau(1976)

647 sursa: ʿ**Abd al-Karīm al-Jīlī (1365/66 – c. 1424), *al-Insān al-kāmil* («Omul desăvârșit»)** — mistic sufit din școala lui Ibn ʿArabī, al cărui tratat a fost studiat de Guénon (*Le Symbolisme de la Croix*) și tradus parțial de Titus Burckhardt (*De l'Homme universel*, 1953). Imaginea cocoșului alb cu picioarele în pământ și creasta sub Tron, care cântă la orele rugăciunii și pe care-l urmează toți cocoșii pământului, vine din tradițiile profetice (hadith citat de al-Ṭabarānī) și din cosmografiile musulmane; locul exact din al-Jīlī nu l-am putut verifica. [ʿAbd al-Karīm al-Jīlī — al-Insān al-kāmil, textul arab (Cairo, 1886), ar]

648 sursa: **Pleiadele** (gr. Πλειάδες) — cele șapte fiice ale lui Atlas și ale Pleionei, prefăcute în stele (Hesiod, *Munci și zile* 383; Ovidiu, *Fastele* IV, 169–178); în popor «Găinușa», «Cloșca cu pui». Guénon (*Formes traditionnelles et cycles cosmiques*, «Atlantide et Hyperborée») arată că în perioada atlantă Pleiadele au luat locul Ursei Mari ca reper „polar”.

reprezintă un centru atlant, e simbolul lui. Or, Africa de Nord, a fost unul din itinerariile migrațiunei atlante, înainte și după diluviu.

[78 (79)]

Ți-aduci aminte de basmele noastre, în care un castel de sticlă e ținut în aer de o labă de găină[649], castel ce se învârte în jurul lui însuși, le Château Tournoyant[650]? E mișcat de un suflu-șoaptă, exterior lui, deci de o linioară de swastică[651][652]. In treacăt fie spus, nu-mi place că te afli într-un cimitir de vestigii și reziduri atlante; de-aceia îți trimit "ce-i mai mândru pe la noi"[653], dublul baltag hyperborean, baltagul lui Dragoș, al lui Ianus-Iana[654], Io Ler OI[655].

Ce-mi spui despre păsări, mă face să văd în fâlfâitul aripelor lor, micile perpendiculare ale swasticei. Deaceia, o pasăre în zbor, e Dumnezeu imanent, real prezent în lumea noastră. Iți închipui concluziile asupra Metafizicii

---

649 „Castelul care se învârte” (fr.) — castelul Graalului, rotitor, din romanele arturiene (*Perlesvaus*), imagine a Lumii care se rotește în jurul Polului imobil.

650 «Swastica» (sanscr. *svastika*, „aducătoare de bine”) — la Guénon (*Le Symbolisme de la Croix*, cap. X), nu emblemă solară, ci „semnul Polului”: crucea cu brațele frânte arată mișcarea de rotație a lumii în jurul centrului imobil.

651 sursa: **Motiv din basmele românești** — palatul care se învârte pe un picior de cocoș sau de găină (cf. „casa pe picior de găină” a Babei-Iaga rusești); în Ispirescu, palatele zmeilor se învârt după soare. «Le Château Tournoyant» (fr., „Castelul care se învârte”) e castelul Graalului din romanele arturiene (*Perlesvaus*, sec. XIII; „Chastel Tornant” în *Fled Bricrenn* irlandez), interpretat de Guénon ca imagine a centrului suprem care se rotește în jurul Polului.

652 sursa: **Ecou din *Miorița*** (varianta Alecsandri, 1852): „Dar cu-al tău baltag, / Ce mi-e mai drag” — păstorul cere să i se pună la cap fluierele și baltagul; expresia „ce-i mai mândru pe la noi” pare o reminiscență liberă. [Mioriţa (varianta Alecsandri), ro]

653 sursa: **Interpretările autorului** — Dragoș, descălecătorul legendar al Moldovei; **Ianus** și **Iana** (Diana), cuplul divin pe care Lovinescu îl regăsește în Ion Sânziene, Iana Sânziana și în refrenul colindelor «Ler, Oi Ler»; v. *Dacia hiperboreană* și *Interpretarea ezoterică a unor basme și balade*. [Vasile Lovinescu — Dacia hiperboreană (ediția critică), ro]

654 Ianus-Iana — Ianus, zeul roman cu două fețe, al porților, al trecerilor și al începuturilor (lat. (vezi pagina 407)

655 swastică — Crucea cu brațele frânte în unghi drept (sanscr. (vezi pagina 449)

Gestului. Orice gest ritual sau ritualizat, ne transformă în păsări măestre[656].

Am îndrăgit diapozitivele trimise; și le voi păstra cu grijă. Cât despre proectarea lor la Florin trebue să ai delicatețea să intuești că nu vreau să te împart cu nimeni, nici măcar în imagină.

Eu și Stella, ne temem ca Florin să nu facă o mare prostie. Nu pot, sub nici un cuvânt să intervin și el nu aduce vorba. Lilica se înverșunează[657] în sensul negativ și când vrea ea ceva... Nici o vorbă în corespondența ta cu familia Mihăescu.

Cât despre casetofoane, Patronul și omonimul meu e marele Sufi AbdulQadr. Hizb[658][659]-ul, incantațiunea caracteristică a organizației Qâdiryiah[660][661], întemeiată de

656 «Pasăre măiastră» — pasărea fermecată, vorbitoare, din basmele românești (Ispirescu, «Pasărea măiastră»); la Brâncuși, simbolul zborului spiritual.

657 sursa: **Lilica** — pare a fi soția lui Florin Mihăescu (cf. p. 79, «corespondența ta cu familia Mihăescu»; p. 128, «o uit pe Lilica»); nu avem alte date.

658 *ḥizb* (ar. حزب, „parte, porțiune”) — în sufism, ansamblul de rugăciuni și versete coranice recitat zilnic, propriu unui ordin (de exemplu *Ḥizb al-baḥr* al lui ash-Shādhilī). (vezi pagina 406)

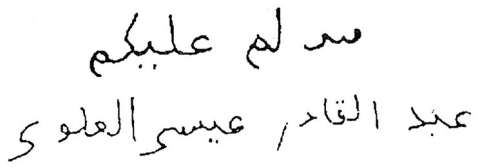
659 *āyat al-kursī* (ar. آية الكرسي) — „Versetul Tronului”, Coranul 2, 255: „Dumnezeu, nu este dumnezeu afară de El, Viul, Veșnicul (*al-Ḥayy al-Qayyūm*)! Nu-L cuprinde nici ațipirea, nici somnul... Tronul Lui (*kursiyyuhu*) cuprinde cerurile și pământul”; socotit cel mai mare verset al Coranului și recitat ca ocrotire.

660 *al-Fātiḥa* (ar. الفاتحة) — „Deschizătoarea”, surata I a Coranului, rugăciunea de bază a islamului, recitată în fiecare rak'a a rugăciunii rituale. „Cele trei surate finale” sunt 112 (*al-Ikhlāṣ*, „Curăția credinței”), 113 (*al-Falaq*, „Zorile”) și 114 (*an-Nās*, „Oamenii”). (vezi pagina 398)

661 sursa: **Qādiriyya** (ar. القادرية) — cel mai vechi și mai răspândit ordin sufit, întemeiat de ʿAbd al-Qādir al-Jīlānī la Bagdad (sec. XII), răspândit din Maroc până în Indonezia.

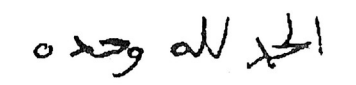
el, este: de trei ori aiatul Kursyi[662] (cap. II), Fat'ha[663][664] și cele trei surate finale, câte o singură dată.

Toată afecțiunea mea, ție, lui Gri și lui Corvin, corbul alb care bate din aripi începătoare și nevinovate[665].

«salām ʿalaykum» (سلام عليكم) — „Pace vouă" (ar.), salutul musulman; dedesubt semnătura «ʿAbd al-Qādir, ʿĪsā al-ʿAlawī» (عبد القادر، عيسى العلوي) — „ʿAbd al-Qādir, ʿĪsā (Iisus), al-ʿAlawī"; ultimul nume, cu lectură probabilă, arată apartenența la ramura ʿAlawiyya a ordinului Shādhiliyya (după șeicul Aḥmad al-ʿAlawī din Mostaganem, m. 1934), în care primise inițierea.

[79 (80)]

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul" (ar.)

București · 27.II.1978

Dragă Roxana,

Am primit și cartea și scrisoarea ta. Îți mulțumesc din toată inima pentru ele. Văd că-ți amintești de vechiul tău prieten. Dar ca să-mi dovedești că-ți amintești de el *în sensul pozitiv al cuvântului*, pe lângă lecturile tradiționale

662 Qâdiryiah — Al-Qādiriyya (ar.) — ordinul sufit întemeiat de ʿAbd al-Qādir al-Jīlānī (1077/78–1166) la Bagdad, cel mai vechi și cel mai răspândit din lumea islamică. (vezi pagina 438)

663 Fat'ha — Al-Fātiḥa (ar. (vezi pagina 398)

664 Hizb — Ḥizb (ar., „parte, porțiune"; și „grup") — ansamblul de rugăciuni, invocații și versete coranice recitat zilnic de membrii unui ordin sufit, propriu fiecărei tarikate; și una din cele șaizeci de părți ale Coranului. (vezi pagina 406)

665 sursa: **Corvin** — joc pe numele copilului (lat. *corvus*, „corb"); corbul alb e și, în alchimie, trecerea de la *nigredo* la *albedo*.

pe care nu trebue să le întrerupi, dar nici să le exagerezi, fii atentă la trăirea conștiincioasă a vieții zilnice, a datoriilor momentului, care, după cum știi, sunt un simbol, un substitut al Perpetuității, chiar al Eternității în lumea noastră. Mă gândesc într-una, mă rog pentru tine.

Imi pare rău că ți-ai amânat atâta vreme venirea. Ași fi fost fericit să te văd și sunt sigur, că apropierea spațială ar fi avut un efect pozitiv pentru amândoi. N-ai dreptul să-l faci să sufere pe Gri. Ce mai face scumpul meu Corvin? E remarcabilă concomitența visurilor noastre, dar asta are o influență bună pentru el? N-ar fi totuși bine să-l dai la o grădină de copii? Asta l-ar întări poate. Nu-l exalta. Nu e bine și prudent să pui un copil atât de sensibil cum e Corvin să învețe niște bocete atât de pregnante, de impresionante, chiar pentru un adult. Am primit un telefon dela Irina, care pe lângă necazurile ei, e foarte îngrijorată de tine. Stella vrea să-ți scrie. Tu scrie-mi mai des; eu îți voi răspunde la toate scrisorile tale, cum am făcut până acum. Dacă-mi trimiți cărți postale, pune-le în plic, căci din Tunis n-am primit nimic.

Inceputul suratei Lunei, nr. 54[666], e în adevăr impresionant și elocvent. In notă la sfârșitul versetului I... "et la lune se fend"[667], găsesc în notă următoarea frază, drept comentariu:

"La lune fendue, signe précurseur du jour du jugement".[668]

---

666 „și luna se despică” (fr.).

667 sursa: **Coranul, surata 54 (*al-Qamar*, „Luna”), 1** — *„Iqtarabati s-sā'atu wa-nshaqqa l-qamar”* — „S-a apropiat Ceasul și s-a despicat luna”. Tradiția vede aici o minune a Profetului la Mecca și, totodată, un semn al Judecății. Nota franceză citată de autor vine dintr-o traducere a Coranului cu comentariu (poate Kasimirski sau Montet), pe care n-am putut-o identifica. [Coranul — textul arab (Unicode Qur’an), ar]

668 „Luna despicată, semn prevestitor al zilei judecății” (fr.).

"Amin" supranumele Profetului, are valoarea numerică IOI[669], care e aceia a lui "Mikael[670]", îngerul Judecății, care, în icoane ține un cântar în mână[671].

Ai auzit vorbindu-se de profeția Papilor Sfântului Maleahi?[672]

[80 (81)]

Fiecare papă are o deviză latină care-i indică și caracterul și evenimentele din vremea lui. După papa actual, care are 80 de ani, urmează unul cu deviza: "De mediate lunae"[673], "Luna înjumătățită.

Noi, prietenii tăi, ne adunăm și citim, dar ne lipsești.

Gândește-te Joia la noi.

L.

---

669 sursa: **Calculul abjad** — *al-Amīn*, „Cel vrednic de încredere”, porecla dată lui Muḥammad la Mecca înainte de chemarea profetică; în numerologia arabă: أمين = *alif* 1 + *mīm* 40 + *yāʾ* 10 + *nūn* 50 = 101. Numele arhanghelului în grafia coranică *Mīkāl* (ميكال, Coranul 2, 98) dă tot 40 + 10 + 20 + 1 + 30 = 101. Autorul scrie «IOI», cu jocul de litere pe care îl reia la p. 88 (IO). [Coranul — textul arab (Unicode Qur’an), ar]

670 sursa: **Arhanghelul Mihail cântărind sufletele (*psychostasia*)** — tip iconografic apusean (portalurile romanice și gotice, Judecata de Apoi de la Autun, Bourges) și prezent și în frescele Judecății din Moldova (Voroneț); în islam, cântarul faptelor (*al-mīzān*) e pomenit în Coranul 21, 47. [Coranul — textul arab (Unicode Qur’an), ar]

671 Mikael — Mihail (ebr. (vezi pagina 424)

672 sursa: ***Prophetia Sancti Malachiae de Summis Pontificibus*** — 112 devize latine pentru papii de la Celestin al II-lea până la sfârșitul lumii, puse pe seama Sf. Malachia, arhiepiscop de Armagh (1094–1148), publicate întâi de Arnold Wion în *Lignum Vitae* (Veneția, 1595); se socotesc în general un fals din jurul anului 1590. Papa „actual” era Paul al VI-lea (n. 1897, deci 80 de ani în februarie 1978), cu deviza *Flos florum*. [Prophetia Sancti Malachiae de Summis Pontificibus, textul latin, la]

673 Deviza corectă e *De medietate Lunae* — „Din jumătatea lunii” (lat.); autorul o traduce „Luna înjumătățită”. Deviza a fost pusă pe seama lui Ioan Paul I (Albino Luciani), ales la 26 august 1978 și mort după 33 de zile, la 28 septembrie 1978 — „cât o jumătate de lună”, cum s-a comentat atunci.

Fălticeni · 1978

Dragă Roxana,

Dacă ne este scris să fim atât de multă vreme departe unul de altul, cel puțin să pozitivăm sensul negativ al situației, prin adagiul taoist asupra depărtării[674] care face din inaccesibil, din depărtare, extrema plenitudine. Eros Kosmogonos. La mine, această problemă se impune prin necesitatea de a transmuta îndepărtarea în inefabil, *pe toate planurile.* Lucrul e simplu de spus, dar indicibil de greu de aplicat la fiece moment al existenței.

Ca să arăt cât de concret se pune problema, că nu e vorba de o vagă aspirație, ci de lucrurile cele mai reale, este destul să-ți spun că punctul central al situației, pentru mine, macrocosmic și microcosmic, este Luceafărul. Este Balanța în vid de care vorbesc cabaliștii.[675] Nu pricep și totuși simt că această nepricepere este Marele Secret. Teologie negativă[676].[677] Când apare, Luceafărul manifestă Tăcerea și o clipă, se ridică capacul cerului de deasupra pământului; și ceeace suflă ca o boare prin întredeschizătură, e mortal prin frumusețe. Cerul se unește cu pământul, când se despart

---

674 sursa: **Adagiul taoist** — formula pe care autorul o dă la p. 85 și 119: „Dacă vreți să vedeți minuni și să contemplați lucruri prodigioase, nu vă neliniștiți nici de depărtarea munților, nici de depărtarea râurilor”; izvorul francez n-am putut să-l stabilesc.

675 «Teologie negativă» (apofatică) — calea care vorbește despre Dumnezeu prin negații, arătând ce nu este, pentru că El depășește orice afirmație (Dionisie Areopagitul, *Despre teologia mistică*). (vezi pagina 450)

676 *Hyperíōn* (gr. Ὑπερίων, „cel ce merge deasupra”) — titanul, tatăl Soarelui, al Lunii și al Aurorei; la Eminescu, numele adevărat al Luceafărului, rostit de Demiurg. (vezi pagina 407)

677 sursa: ***Sifra di-Tseniuta* («Cartea tainei ascunse»), în *Zohar* II, 176b** — „Balanța (*matqela*) stătea atârnată într-un loc care nu este”: înaintea creației, Balanța — echilibrul dintre Rigoare și Milă — atârna în Nemanifestat; Guénon o comentează în *Le Roi du Monde* (cap. X) și în *La Grande Triade*. [Sifra di-Tseniuta, în S. L. MacGregor Mathers, Kabbala Denudata: The Kabbalah Unveiled (1887), en]

în jumătatea de ceas verzue a Amurgului. Hyperion[678] este un deget pus pe buze și constatarea asta solidarizează Luceafărul cu Metafizica Gestului[679]. Nu pot să spun cum, dar așa este. Am o mulțime de note risipite asupra chestiunei, imposibil să le adun într-un tot coerent. Cum să formezi un tot din indicibil? Mai adaugă și foșnetul în care trăesc de vreo trei ani de zile și vei înțelege aspectul sacrificial al lucrurilor

MAHADIA Omul-Negru[680]

[81 (82)]

A murit Papa; vine acum[681] *De Mediate Lunae.*

Imi pare bine că ai găsit textul bilingv al lui Rilke[682]. Eu l-am găsit la Folticeni, în unicat.

Imi dai vești despre tine, despre Gri, dar despre acel de care mi-e mai mult dor, Corvin, nu-mi spui nimic.

E Hyperionul tău?

Sper că scrisoarea te va găsi la București. Ține-mă te rog, în curent cu deplasările. Salutări dela Stella pentru voi toți.

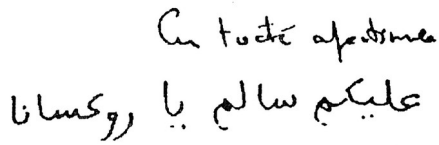
678 Metafizica Gestului — Titlul (fr. (vezi pagina 422)

679 Teologie negativă — Calea apofatică (gr. (vezi pagina 450)

680 sursa: **Însemnare enigmatică a autorului** — «Mahadia» pare a fi Mahdia (ar. *al-Mahdiyya*), orașul de pe coasta Tunisiei întemeiat în 916 de califul fatimid ʿUbayd Allāh *al-Mahdī*, unde se va fi aflat atunci destinatara; „Omul Negru” revine la p. 88, în cântecul copiilor („Omul Negru, care încă n-a venit”). Lectura rămâne nesigură.

681 sursa: **Paul al VI-lea a murit la 6 august 1978**; urmașul, Ioan Paul I, era cel desemnat de deviza *De medietate Lunae* („Din jumătatea lunii”) a profeției pusă pe seama Sf. Malachia.

682 sursa: **Rainer Maria Rilke, *Elegiile duineze*** — probabil o ediție bilingvă germano-franceză (de pildă traducerea lui J.-F. Angelloz, 1936, sau a lui Lorand Gaspar) sau germano-română.

Încheiere olografă: „Cu toată afecțiunea” și «ʿalaykum salām yā Rūksānā» (عليكم سلام يا روكسانا) — „Asupra ta [fie] pacea, Roxana” (ar.; formula de răspuns la salut, cu termenii inversați). Transcriere: Cu toată afecțiunea / عليكم سالم يا روكسانا

București · 2.4.1978

In noapte veghea un surâs - sau noaptea era un surâs - nu știu - misterele tăcerii. Dar câteva clipe acest surâs s-a agățat de fragila ta mască, fără ca tu să știi. Pe urmă l-au suflat adierile Persefonei[683][684] și l-au dus; unde? Ridic din umeri, neștiutor. Cert este, că amândoi suntem nevrednici de el.

București · Mai 1978

Draga mea, reflexiunile alăturate ies din umbra nucilor, din lumina frunții tale și din fluturările tangențiale ale lui Corvin în jurul nostru. Peisaj înainte de toate simbolic a Trecerii, dar deaceia riguros real, copleșit de singura Realitate posibilă în lumea noastră. Suport legitim al unei călătorii într-o Arcadie pe care încerc s-o restitue paginile alăturate.

Et in Arcadia[685] nos.[686]

683 sursa: **Persefona** (gr. Περσεφόνη) — fiica Demetrei, răpită de Hades și devenită regina lumii de dincolo (*Imnul homeric către Demetra*); „adierile” ei sunt suflul tărâmului celuilalt.

684 Persefonei — Persefona (gr. (vezi pagina 434)

685 „Și noi [suntem] în Arcadia” (lat.) — variație la persoana întâi plural pe formula *Et in Arcadia ego* din tablourile lui Guercino și Poussin (v. p. 83): autorul și destinatara se așază și ei în „Arcadia”, ținutul polar pe care eseul alăturat încearcă să-l „restituie”.

686 Arcadia — Arcadia (gr. (vezi pagina 385)

Arcadia Restituta[687]

Chiar în momente diurne, lumina marilor opere de artă este crepusculară pentrucă este filtrată, laminată între slava cerului și aroma pământului. E lumina care pătrunde în caverna platoniciană[688]. Ea trece prin sitișca figurilor geometrice din intelectul creatorului și aceia a privitorului. Atingându-le

[82 (83)]

laturile, lumina foșnește și vâjie oracular în punctele cruciale ale ființei noastre, după necesara catharsis[689][690].

Toți cercetătorii recunosc existența unei geometrii sacre în arhitectură, unde e evidentă E mai puțin detectabilă în pictura din timpul Renașterii *și* Prerenașterii, totuși incontestabilă pentru cineva neprevenit. E vorba de o geometrie sacră calitativă, animând o operă inițiatică. Când esoterismul s-a evaporat din artă, a rămas numai reziduul unei geometrii-închisoare, a cărei linii s-au transformat în gratii ca firele de păr ale Mamei Pădurii, în lanțuri, pe gâtul câinilor lui

687 „Arcadia restituită” (lat.) — titlul eseului alăturat scrisorii; același text, cu mici deosebiri, e tipărit în *Steaua fără nume* (p. 76–78 în această serie), sub semnul formulei „ET in Arcadia nos”.

688 sursa: **Platon, *Republica* VII, 514a–517a** — mitul peșterii: oamenii înlănțuiți în fundul unei peșteri văd doar umbrele lucrurilor proiectate pe perete de un foc din spatele lor și le iau drept realitate; ieșirea la lumina soarelui e imaginea urcușului sufletului spre Bine. [Platon — Πολιτεία (Republica), textul grecesc, grc]

689 *kátharsis* (gr. κάθαρσις) — „purificare”: la Aristotel (*Poetica* 1449b), curățirea pasiunilor prin tragedie; în misterele antice, purificarea care precede inițierea. (vezi pagina 391)

690 catharsis — „Purificare” (gr. (vezi pagina 391)

Făt Frumos[691]. E Kali-Yuga[692][693] artelor plastice, Academismul.

In celebrul său tablou "Et in Arcadia ego", Nicolas Poussin[694] încearcă să restitue sensul său polar Arcadiei, ținut arctic, cum i-o arată numele. In fund, doi munți, cele două coloane ale Templului[695], la dreapta și la stânga în perspectivă, a unui buchet de arbori și a unui omfalos[696][697], în fața căruia se află patru personagii: o femeie, oarecum deoparte, privind și însuflețind scena și trei bărbați, păstori. Unul e în haină albastră, altul în haină albă, al treilea în roșu, cer, suflu vital și intelect

---

691 *Kali-yuga* (sanscr.) — „vârsta neagră”, ultima și cea mai întunecată dintre cele patru vârste ale ciclului hindus, cea de acum; după Guénon, vremea solidificării lumii, a domniei cantității. (vezi pagina 409)

692 sursa: **Basmul românesc cu Mama Pădurii (Muma Pădurii)** — vrăjitoarea care, ca să-l poată birui pe Făt-Frumos, îi cere să-și lege câinii cu un fir din părul ei; firul se preface în lanț de fier și câinii nu-l mai pot ajuta (motiv din basmele de tipul „Cei doi frați”, AT 303).

693 Kali-Yuga — Kali-yuga (sanscr., „vârsta lui Kali”, a celei mai rele aruncături de zar) — ultima, cea mai scurtă și cea mai întunecată dintre cele patru vârste ale unui ciclu (manvantara), „vârsta de fier”, vremea solidificării lumii și a... (vezi pagina 409)

694 *omphalós* (gr. ὀμφαλός) — „buric”: piatra sacră de la Delfi, socotită centrul lumii; la Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. IX), simbolul oricărui centru spiritual. (vezi pagina 430)

695 „Și eu [am fost / sunt] în Arcadia” (lat.); traducerea „Și eu am fost în Arcadia” o dă autorul.

696 sursa: **Nicolas Poussin, *Les Bergers d’Arcadie (Et in Arcadia ego)*, c. 1637–1638, Paris, Muzeul Luvru** — a doua versiune a temei (prima, c. 1627–1628, la Chatsworth House), după tabloul lui Guercino, *Et in Arcadia ego* (c. 1618–1622, Roma, Palazzo Barberini), unde doi păstori descoperă un craniu pe un zid. Formula latină, fără verb, înseamnă la origine „Și eu [Moartea] sunt [chiar și] în Arcadia” (E. Panofsky, «Et in Arcadia ego: Poussin and the Elegiac Tradition», 1936); citirea „Și eu am fost în Arcadia”, pe care o urmează autorul, s-a impus prin criticii francezi din sec. XVII (Félibien). Tabloul de la Luvru a devenit apoi central în speculațiile esoterice moderne. Pentru apropierea Arcadia–Arctica (gr. ἄρκτος, „urs”), v. mitul lui Arkas, fiul Callistoei prefăcute în Ursa Mare (Ovidiu, *Metamorfoze* II, 401–530), și Guénon, «Le Sanglier et l’Ourse». [Ovidiu — Metamorphoses, textul latin, la]

697 sursa: **Dante, *Purgatoriul* XXX, 31–33** — „sovra candido vel cinta d’uliva / donna m’apparve, sotto verde manto / vestita di color di fiamma viva” — „deasupra unui văl alb, încinsă cu măslin, mi s-a arătat o doamnă, sub mantie verde, îmbrăcată în culoarea flăcării vii”. Culorile Beatricei sunt deci albul, verdele și roșul (credința, nădejdea și dragostea), nu albastrul. [Dante Alighieri — Divina Commedia, Purgatorio, it]

probabil, în organizațiile inițiatice din care făcea parte Poussin. Sunt culorile Beatricei în Paradisul Terestru.[698] Reprezintă trei grade inițiatice. Doi au cârje și cununi pe cap. Al treilea, îngenunchiat ca să formeze cu picioarele lui o jumătate de swastikă, așa cum o vedem în desenele lui Villard de Honnecourt[699], citește, sau mai exact epelează, slovenește, inscripția depe altar ET IN ARCADIA EGO[700], "Și eu am fost în Arcadia". Pictorul desigur, dar și privitorul dacă știe să se descurce. Altfel spus "și eu am fost la pol" și tabloul ne oferă o cărărue spre Ținutul Suprem.

Brațul care urmărește pe piatră inscripția e îndoit riguros în unghiu drept, formând deci un al treilea element de swastică. O lumină venită dintr-un izvor exterior tabloului proectează o umbră rotunjită a brațului, prin urmare avem trecere dela dreaptă, la curbă, cu alte cuvinte, Poussin face o discretă, dar precisă aluzie la cvadratura cercului[701]. Gestul păstorului e un mudra[702][703], un semn inițiatic, degetul mare și indexul răsfirate, celelalte trei strânse. Un alt păstor face

---

698 sursa: **Villard de Honnecourt** — arhitect picard din prima jumătate a sec. al XIII-lea, autorul unui caiet de desene (c. 1220–1240, Paris, Bibliothèque nationale, ms. fr. 19093) cu schițe de catedrale, mecanisme și figuri umane înscrise în scheme geometrice, document de seamă pentru „geometria sacră” a constructorilor medievali.

699 Templului — Templul lui Solomon, cu cele două coloane de aramă de la intrare, Iachin și Boaz (III Regi 7, 15–22), preluate în simbolismul masonic ca cele două principii complementare între care trece axa. (vezi pagina 450)

700 omfalos — Gr. (vezi pagina 430)

701 *mudrā* (sanscr., „pecete, semn”) — gest ritual al mâinilor, codificat în iconografia și ritualul hindus și budist și în dansul sacru, prin care se exprimă și se „sigilează” o stare spirituală; fiecare poziție a degetelor are o semnificație doctrinară precisă. (vezi pagina 428)

702 cvadratura cercului — Problema construirii, cu rigla și compasul, a unui pătrat de arie egală cu a unui cerc (imposibilă, cum a arătat Lindemann în 1882); în hermetism, figura trecerii de la Cer (cercul, mișcarea, timpul) la Pământ (pătratul,… (vezi pagina 395)

703 mudra — Mudrā (sanscr., „pecete”) — gest ritual al mâinilor, codificat în iconografia și ritualul hindus și budist, care exprimă și „sigilează” o stare spirituală; echivalentul vizibil al lui mantra. (vezi pagina 428)

acelaș gest. Primul e de jos în sus, celălalt e de sus în jos. Gesturile se întâlnesc din direcții opuse pe umbra rotundă, mai precis, tangente pe cer. Brațul păstorului care face acest ultim gest, îndoit tot în unghi drept, adică formează un al patrulea element de swastică. Avem un tablou initium operae[704] a cărei desăvârșire constă în structurarea corectă a swasticei. Ea nu se poate efectua decât prin suflul Numelui Indicibil al Tetragramului[705]. Și tetragramul ne sare în ochi printr-un substitut al lui, care nu este altul decât inscripția *Et in Arcadia Ego* compusă din patru cuvinte.

Se poate spune, că gesturile identice dar opuse, determină o scânteie, un Fiat[706][707] între ele, amplificându-le într-un vârtej, ce va deveni Vortex[708][709], așa cum se cuvine locului unde Axa Lumii interferează planul nostru de existență.

Cele patru personagii din tablou formează o figură romboidală[710], adică un dublu triunghi unit printr-o singură bază, așa cum o găsim în "La *Grande Triade*". Axul care unește cele două vârfuri ale rombului este

---

704 „începutul lucrării” (lat.; corect *initium operis*) — în limbajul alchimic, prima fază a Marii Opere, punerea în mișcare a materiei; aici, swastica neîncheiată, formată deocamdată din elemente separate.

705 *Tetragrama* (gr. τετραγράμματον, „cuvântul din patru litere”) — numele lui Dumnezeu în ebraică, YHWH (יהוה), care nu se rostea, fiind înlocuit în citire cu *Adonai*; «Numele Indicibil» al tradiției iudaice și al Cabalei. (vezi pagina 451)

706 „Facă-se!” (lat.) — cuvântul creator din Facerea 1, 3, după Vulgata: *Fiat lux*, „Să fie lumină”; prin extensie, actul inițial al oricărei manifestări. [Facerea (Biblia sinodală), ro.] (vezi pagina 400)

707 „Vârtej” (lat. *vortex*) — la Guénon (*Le Symbolisme de la Croix*, cap. XX, «Le vortex sphérique universel»), propagarea în spirală a mișcării din jurul Axei Lumii, imaginea dezvoltării tuturor posibilităților de manifestare. (vezi pagina 460)

708 Vortex — „Vârtejul sferic universal” (fr. (vezi pagina 460)

709 Fiat — „Facă-se!” (lat.) — cuvântul creator din Facerea 1, 3, după Vulgata: Dixitque Deus: Fiat lux. (vezi pagina 400)

710 *avataraṇa* (sanscr., din *ava-tṛ*, „a coborî”, aceeași rădăcină ca *avatāra*) — „coborâre”: coborârea Principiului în manifestare; la autor, axa verticală a rombului. (vezi pagina 388)

Avatarana[711][712], la capetele căreia se găsesc, unul din păstori și femeia, Madonna Intelligenza[713][714], oarecum numai martori ai operațiunei în realitate, condiționând-o, și însuflețind-o.

La jumătatea rombului, în triunghiul format de doi păstori și femeie, aceasta prin poziția ei împarte triunghiul în două, altfel spus determină bisectricea triunghiului. După noi, faptul indică o continuitate pytagoriciană[715] în sec. XVII, iar femeia o prezență reală beatriciană în opera lui Poussin.

Intre cele două extremități ale rombului, travaliul inițiatic se desfășoară lărgindu-se, apoi revenind iar la punct, după legile impecabile ale propagării lui Solve și Coagula[716].

---

711 „Doamna Inteligență” (it.) — personificarea Intelectului divin, a Înțelepciunii, în poezia *Fedeli d’Amore*: poemul alegoric *L’Intelligenza* (sec. XIII–XIV, atribuit lui Dino Compagni) o descrie ca pe o doamnă încoronată cu pietre prețioase, într-un palat simbolic. Luigi Valli (*Il linguaggio segreto di Dante e dei «Fedeli d’Amore»*, 1928) a arătat că „doamnele” acestor poeți — Beatrice, Giovanna, Selvaggia — sunt figuri ale aceleiași Înțelepciuni divine; Guénon îi rezumă teza în recenzia la cartea lui Valli, adăugată ediției postume ale *L’Ésotérisme de Dante*. (vezi pagina 417)

712 sursa: **René Guénon, *La Grande Triade* (1946)** — studiu asupra ternarului extrem-oriental Cer–Om–Pământ (*Tian–Ren–Di*); rombul format din două triunghiuri unite prin bază, unul cu vârful în sus (spre Cer), celălalt cu vârful în jos (spre Pământ), figurează acolo unirea influențelor cerești și terestre în „Omul Adevărat”. [René Guénon — La Grande Triade (1946), fr]

713 Madonna Intelligenza — „Doamna Inteligență” (it.) — personificarea Înțelepciunii divine la Fedeli d’Amore (cf. (vezi pagina 417)

714 Avatarana — Avataraṇa (sanscr., „coborâre”, de la ava-tṛ, „a coborî”, rădăcina lui avatāra) — coborârea Principiului în manifestare și axa verticală a Universului de-a lungul căreia coboară Avatarul. (vezi pagina 388)

715 «pitagoriciană» — de la Pitagora (sec. VI î.Hr.), întemeietorul unei comunități inițiatice pentru care numărul și figura geometrică erau principiile lucrurilor; Guénon vede în pitagorism una dintre căile de transmitere a geometriei sacre până la constructorii medievali și la Renaștere.

716 *Solve et Coagula* — „Dizolvă și coagulează” (lat.) — deviza Marii Opere alchimice: descompunerea a ceea ce e fix și fixarea a ceea ce e volatil; cosmologic, cele două faze ale ritmului universal, expansiunea și contracțiunea.

Acest romb orizontalizat nu-i altceva decât figura Pietrei din vârful Unghiului.[717] Misiunea celor patru e s-o verticalizeze, ca să fie pusă ca piramidă pe altar, pe omfalos, formând astfel hierogliful Polului adică a adevăratei, a Supremei Arcadii.

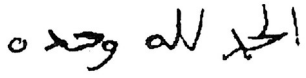
Mitul se oglindește din Transcendență în toate fațetele Imanenței. Cei trei păstori din Miorița[718] s-au manifestat în opera lui Poussin, fără ca pictorul să-și dea seama numai

[84 (85)]

decât de aceasta. Femeia este, sau Maica Bătrână[719], sau oaia sfântă.

Semnătură olografă: «ʿAbd al-Qādir, ʿĪsā» (عبد القادر، عيسى) — „ʿAbd al-Qādir, ʿĪsā (Iisus)”, urmată de o steluță; cuvântul din dreapta (روكسيكرين?) are lectura nesigură — poate o formă a numelui Roxanei.

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

---

717 sursa: **Psalmul 117, 22** — „Piatra pe care n-au băgat-o în seamă ziditorii, aceasta a ajuns în capul unghiului”, reluat de Hristos (**Matei 21, 42**) și de Petru (**Faptele Apostolilor 4, 11**). Guénon («La pierre angulaire», în *Symboles fondamentaux*, cap. XLIII) arată că „piatra din capul unghiului” nu e piatra de temelie, ci cheia de boltă, ultima pusă, în vârful clădirii — de unde forma ei piramidală. [René Guénon — Symboles fondamentaux de la Science sacrée (1962), fr] [Psalmii (Biblia sinodală), ro.]

718 sursa: ***Miorița*** (varianta lui Vasile Alecsandri, *Poezii poporale. Balade*, 1852) — cei trei ciobani, „unu-i moldovan, / unu-i ungurean / și unu-i vrâncean”; Maica bătrână, „cu brâul de lână”, care-și caută fiul, și oaia năzdrăvană care-l previne sunt celelalte figuri ale baladei, interpretate pe larg de Lovinescu în *Interpretarea ezoterică a unor basme și balade populare românești*. [Miorița (varianta Alecsandri), ro]

719 Maica Bătrână — Mama ciobanului din Miorița, „cu brâul de lână”, care își caută fiul prin lume; pentru autor, figura Naturii primordiale și a Sufletului lumii, pe care o recunoaște în femeia din tabloul lui Poussin: „Femeia este, sau Maica… (vezi pagina 417)

Folticeni

Intre masiva actualitate a ambianței folticenene și modulațiunile de ciocârlie a prezenței tale îndepărtate, se sfâșie un Vid, se ridică un balsam, un suflu gnostic, umil dar autentic substitut al Eternității; presimțire a unei prezențe niciodată prezentă, un dor ce se despoae, ca de coji, de circumstanțele care l-au ocazionat, ca vinul de strugurele călcat, o cetitoare care descifrezi acum, tainele pătimirii lui Dionysos[720]. In această mistuire identică cu rugul Fenixului[721], ar trebui să ne consumăm și noi, carissima Roxana[722], pentrucă altceva mai bun nu poate să existe și nu mai putem da înapoi. Maeștrii taoiști spun:

> "Si vous voulez voir des prodiges et contempler des[723]
>
> "merveilles, ne vous inquiétez, ni de la distance
>
> "des montagnes, ni de l'éloignement des rivières".

Nu voi ajunge niciodată la lacul, așa cum îl văd dela fereastră... și nucul dela o sută de metri nu ne va deschide o poartă, pentrucă are dubla calitate antinomică de Păzitor și lucru păzit.

Am lăsat să treacă prima săptămână, ca să las timpul lucrurilor ce s-au scurs în succesiune să se etajeze în simultaneitate. Amintirea ta curge lin prin drumul dintre nuci, devenit în amintire, râu. Calea e deajuns de lungă printre propileele funebre, ca să sugereze Indefinitatea peste care se suprapune, legitim Infinitatea. E singurul

---

720 „preascumpă Roxana" (it. și lat. *carissima*).

721 sursa: **Dionysos Zagreus** — în mitul orfic, copilul divin sfâșiat de titani și renăscut; via și vinul, „sângele" strugurelui călcat, sunt imaginea pătimirii lui. Fresca din Villa dei Misteri de la Pompei (sec. I î.Hr.) înfățișează inițierea unei femei în misterele dionisiace.

722 sursa: **Rugul Fenixului** — pasărea își clădește din aromate un cuib-rug în care moare și din care renaște (Ovidiu, *Metamorfoze* XV, 391–407; Tacit, *Anale* VI, 28). [Ovidiu — Metamorphoses, textul latin, la]

723 „Dacă vreți să vedeți minuni și să contemplați lucruri prodigioase, nu vă neliniștiți nici de depărtarea munților, nici de depărtarea râurilor" (fr.). Autorul o pune pe seama „maeștrilor taoiști" (p. 119: „un mare înțelept chinez"); izvorul francez n-am putut să-l identific.

mijloc pentru a suscita saltul în calitativ. Chiar trecerea unui podeț reamintește Podul suscitat într-o clipă a zorilor, de către Mistrețul Alb[724] al lui Creangă[725]. Când înțelegem *aspectul tehnic* al Operațiunii, devenim colaboratori ai Demiurgului și ai Marelui Arhitect[726][727]. Dacă am trecut podul dintre nuci, de ce nu am suscita un pod între București și

[85 (86)]

Folticeni, dar de data asta, intrând de-a dreptul în basm? Ar trebui să devenim mituri, unul față de altul. Mitologia răsare ca un strat de flori sub pașii noștri și asta, fără umbră de literatură. Totuși aș vrea să-ți spun cu simplicitate că mi-e dor de tine și de tot ce reprezinți.

Citești cartea lui Nietzsche cu aceiași fervoare cu care a fost scrisă?[728]

Ce fac Gri, Corvin și ceilalți?

Voi încerca, dacă pot, să-ți vorbesc despre trăirea de aici. Iți spun doar, că dela Dolhasca, am intrat într-o Impărăție Verde[729]. Aerul jilav reda subtilitatea ambianței.

---

724 sursa: **Ion Creangă, *Povestea porcului* (1876)** — Făt-Frumos, ursit să trăiască sub chip de porc, face într-o singură noapte, la porunca împăratului, un pod de aur de la casa lui până la palat; Lovinescu interpretează basmul în *Creangă și Creanga de Aur*, unde porcul-mistreț alb e legat de *Śveta-Varāha*, „Mistrețul Alb” al cosmologiei hinduse (al treilea *avatāra* al lui Vișnu) și de Boreea primordială. [Ion Creangă — Povestea porcului, ro]

725 sursa: **Marele Arhitect al Universului** — numele lui Dumnezeu în limbajul masoneriei; Guénon arată că el corespunde, propriu-zis, Demiurgului, Principiului ca ordonator al lumii, nu Principiului suprem.

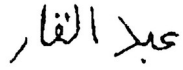
726 Marelui Arhitect — Marele Arhitect al Universului — numele lui Dumnezeu în masonerie, Principiul ca ordonator al lumii după număr, măsură și greutate (Înțelepciunea lui Solomon 11, 20); la Guénon, Demiurgul privit sub aspectul lui constructiv. (vezi pagina 420)

727 Mistrețul Alb — Śveta Varāha (sanscr., „Mistrețul Alb”) — al treilea avatar al lui Vișnu, care scoate pământul din apele potopului; după el se numește kalpa de față (Śvetavarāha-kalpa), iar la Guénon («Le Sanglier et l’Ourse», 1936) e simbolul… (vezi pagina 426)

728 sursa: **Friedrich Nietzsche** — cartea nu e numită; „fervoarea cu care a fost scrisă” sugerează *Also sprach Zarathustra* (1883–1885). Probabil. [Friedrich Nietzsche — Also sprach Zarathustra, de]

729 *prāṇa* (sanscr.) — „suflu vital”: forța subtilă care animă ființele și cosmosul, purtată de respirație; aici, aerul care „înverzește vegetația”.

Nu vegetația înverzea atmosfera, ci aerul, Prana[730], înverzea vegetația.

«ʿAbd al-Qādir» (عبد القادر) — „Robul Celui Atotputernic” (ar.)

Fălticeni · Vara,1978

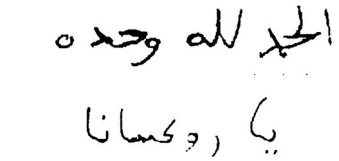
Veche Baladă engleză[731]

(vezi pagina 436)

730 sursa: **Dolhasca** — oraș și nod de cale ferată pe valea Siretului, în drumul dinspre București spre Fălticeni; „Împărăția Verde” e o aluzie la Verde-Împărat din basmul lui Creangă (*Povestea lui Harap-Alb*) și la al-Khiḍr, „Cel Verde” (p. 110). [Ion Creangă — Povestea lui Harap-Alb, ro]

731 sursa: ***Lord Randal*, baladă populară engleză și scoțiană (Child 12, în F. J. Child, *The English and Scottish Popular Ballads*, 1882–1898)** — autorul o citează într-o traducere franceză (neidentificată), primele două strofe. Textul englez canonic (Child 12A, după Walter Scott, *Minstrelsy of the Scottish Border*, 1803): „O where hae ye been, Lord Randal, my son? / O where hae ye been, my handsome young man? / I hae been to the wild wood; mother, make my bed soon, / For I’m weary wi hunting, and fain wald lie down. // Where gat ye your dinner, Lord Randal, my son? / … I din’d wi my true-love; mother, make my bed soon … // … O I fear ye are poisond, Lord Randal, my son! / O I fear ye are poisond, my handsome young man! / O yes! I am poisond; mother, make my bed soon, / For I’m sick at the heart, and I fain wald lie down.” Tânărul e otrăvit de iubita lui; în strofele finale își lasă moștenire bunurile, iar iubitei „iadul și focul”. [Lord Randal (Child 12), în F. J. Child, The English and Scottish Popular Ballads, en]

Où avez-vous pris votr dîner, Lord Rendal, mon fils?[732]
Où avez-vous donc pris votr dîner, beau jeune homme?
Oh, j'ai dîné avec ma bien aimée, Mère; faites mon lit, bien vite,
Car j'ai la mort dans le coeur et je voudrais m'étendre.
Oh! c'était un poison violent, Lord Rendal, mon fils,
Oh! c'était un poison violent, mon beau jeune homme
Las! oui, je suis empoisonné ma Mère; faites mon lit bien vite,
Car j'ai la mort dans le coeur et je voudrais m'étendre.

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul" (ar.)

Fălticeni · Vara,1978

Mă întorceam, ca aproape în fiece zi, depe țărmul care desparte lumea noastră de groapa verde a Rădășenilor[733],

732 vers. ***Lord Randal* (Child 12), în traducere franceză** — „Unde ți-ai luat cina, Lord Rendal, fiul meu? / Unde ți-ai luat cina, frumosul meu tânăr? / O, am cinat cu iubita mea, mamă; fă-mi patul, repede, / Căci am moartea în inimă și aș vrea să mă întind. // O, era o otravă puternică, Lord Rendal, fiul meu, / O, era o otravă puternică, frumosul meu tânăr. / Vai, da, sunt otrăvit, mamă; fă-mi patul repede, / Căci am moartea în inimă și aș vrea să mă întind." «votr» e prescurtarea poetică a lui *votre*. Varianta franceză îmbină strofa a doua și strofa otrăvirii din textul englez (v. nota precedentă); originalul are „sick at the heart" („bolnav la inimă"), redat în franceză prin „la mort dans le coeur". [Lord Randal (Child 12), în F. J. Child, The English and Scottish Popular Ballads, en]

733 sursa: **Rădășeni** — sat lângă Fălticeni, așezat într-o vale adâncă, cunoscut pentru livezile de meri; autorul îl privea de pe dealul dinspre

[86 (87)]

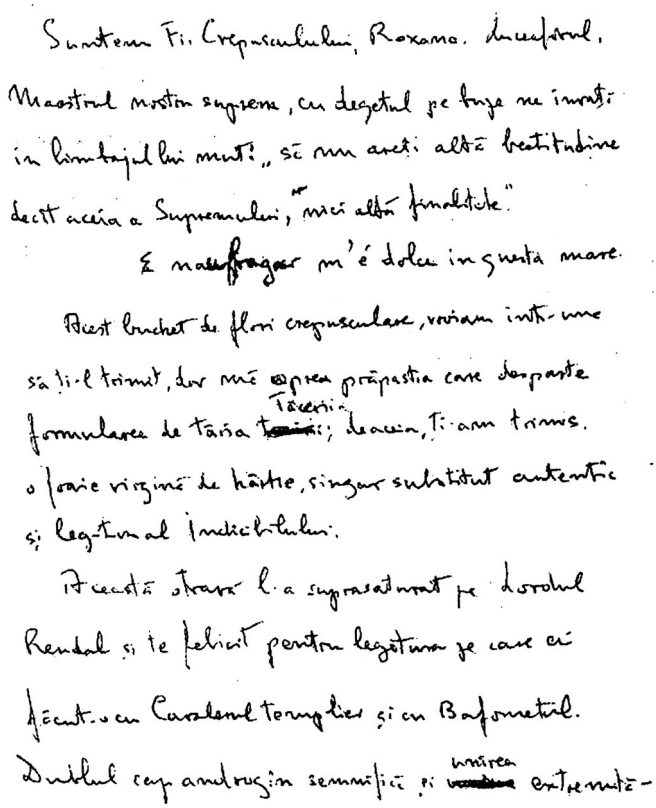
vegheată de Luceafărul ascendent, când soarele, descendent, se cobora în alte lumi. Luceafăr veghetor, Prim-veghetor. Se mistuia și își mistuia propria lui flacără, unind într-un singur punct începutul și sfârșitul. Luceafărul e Uroboros[734][735], șarpele ce-și mușcă coada și se învenințează pe el însuși. Deaceea, noi, fii Luceafărului, suntem otrăviți și otrăvim, toată viața noastră și după moarte. E ireversibil. Hyperion, pe când soarele cade la fund, se ridică, la fel ca o bulă de aer pe suprafața Apelor Superioare, cu tot alaiul lui

oraș, la apus.

734 *ouroboros* (gr. οὐροβόρος, „care-și înghite coada”) — șarpele care-și mușcă coada, simbolul alchimic al ciclului închis, al unității începutului și sfârșitului („Unul e Totul”, *Chrysopoeia* Cleopatrei, sec. III–IV). (vezi pagina 456)

735 Uroboros — Οὐροβόρος (gr., „care-și înghite coada”, de la οὐρά, „coadă”, și βορός, „mâncător”) — șarpele sau balaurul încolăcit care își mușcă propria coadă. (vezi pagina 456)

Hyperion, ce din genuni[736]
Răsai cu-o-ntreagă lume.

Facsimil: începutul scrisorii din vara anului 1978, în scrisul de mână al autorului („Suntem Fii Crepusculului, Roxana…”), cu versul lui Leopardi și două cuvinte tăiate și înlocuite deasupra rândului („tăcerii”, „unirea”); transcrierea tipărită urmează imediat.

Suntem Fii Crepusculului, Roxana. Luceafărul, Maestrul nostru suprem, cu degetul pe buze ne învață în limbajul lui

736 vers. **Mihai Eminescu, *Luceafărul* (1883), răspunsul Demiurgului către Hyperion** — „Hyperion, ce din genuni / Răsai c-o-ntreagă lume, / Nu cere semne și minuni / Care n-au chip și nume.” Autorul scrie «cu-o-ntreagă». [Mihai Eminescu — Luceafărul, ro]

[87 (88)]

mut: "Să nu aveți altă beatitudine decât aceia a Supremului, nici altă finalitate".[737]

E naufragar m’é dolce in questa mare.[738]

Acest buchet de flori crepusculare[739], vroiam într-una să ți-l trimit, dar mă oprea prăpastia care desparte formularea de tăria tăcerii; deaceia, ți-am trimis o foaie virgină de hârtie, singur substitut autentic și legitim al Indicibilului.

Această otravă l-a suprasaturat pe Lordul Rendal și te felicit pentru legătura pe care ai făcut-o cu Cavalerul templier și cu Bafometul[740][741].

---

737 sursa: **Izvor neidentificat** — formula pare o traducere după un text hindus sau sufit citat de Guénon sau Schuon; ca „învățătură mută” a Luceafărului ea e a autorului. [Mihai Eminescu — Luceafărul, ro]

738 vers. **Giacomo Leopardi, *L’infinito* (1819, publicat în 1826), v. 15** — nu Dante; ultimul vers al idilei, citat din memorie. Textul canonic: „Così tra questa / immensità s’annega il pensier mio: / e il naufragar m’è dolce in questo mare.” — „Așa, în această nemărginire se îneacă gândul meu, și naufragiul îmi e dulce în această mare.” Autorul scrie «questa» pentru *questo* (*mare* e masculin în italiană) și «m’é». [Giacomo Leopardi — L’infinito, it]

739 crepusculare — De la lat. (vezi pagina 394)

740 sursa: **Templierii și Baphomet** — în procesul Ordinului Templului (1307–1312), cavalerii au fost acuzați că adorau un cap idol numit „Baphomet”, uneori cu două fețe; Hammer-Purgstall (*Mysterium Baphometis revelatum*, 1818) și Éliphas Lévi (*Dogme et rituel de la haute magie*, 1856, cu figura androginului cu cap de țap) au făcut din el un simbol esoteric. Guénon a respins interpretările „gnostice” ale lui Hammer, dar a recunoscut caracterul inițiatic al Templului (*L’Ésotérisme de Dante*, cap. II–III). [Éliphas Lévi — Dogme et rituel de la haute magie (ed. a 2-a, 1861, vol. I), fr]

741 Bafometul — Baphomet — capul-idol pe care templierii ar fi fost acuzați că-l adoră în procesul din 1307–1312 (numele e probabil o deformare a lui Mahomet); în esoterismul modern (Eliphas Lévi), simbol androgin al unirii contrariilor. (vezi pagina 389)

Dublul cap androgin semnifică și unirea extremităților, Ianus-Iana[742]. Poezia e menționată ca "old english song"[743] și, prea bine s-ar putea ca eroul ei să fi fost un cavaler templier. Cele două femei simbolizează aspectele malefice și benefice ale Vitriolului[744], care reunite, dau Materia Primă.

Caută de vezi Luceafărul depe drumul cu nuci; nu știu cât va mai fi vizibil.

Mă întorceam dela o plimbare, pe una din străzile lăturalnice ale orașului. O pereche de plopi se profila pe colina cu huciul[745] și bisericuța dela Buciumeni[746]. Un grup de copii, mai mici decât Corvin cântau o melodie simplă, mai mult o incantațiune. E vorba de "Omul Negru, care încă n-a venit".[747] O cunoști? Dacă nu, aș vrea să i-o suflu eu lui Corvin, dacă și când ne vom revedea.

Îți mulțumesc pentru ilustrata Mrei Snagov[748]. Mă lasă perplex, ca și pe tine. Litera e cât de colo un D și persoanele cărora le-am arătat-o spun la fel. Dar inscripția

---

742 „cântec englezesc vechi” (engl.).

743 *Ianus–Iana* — Ianus, zeul roman cu două fețe al porților și al începuturilor, și perechea lui feminină Iana (Diana), după Macrobius (*Saturnalia* I, 9, 8); la Lovinescu, cuplul divin primordial, androginul solar-lunar. (vezi pagina 407)

744 sursa: **VITRIOL** — acronimul hermetic *Visita Interiora Terrae Rectificando Invenies Occultum Lapidem*, „Vizitează cele dinlăuntrul pământului și, rectificând, vei găsi piatra ascunsă”; vitriolul e totodată sulfatul coroziv al chimiștilor, de unde dublul aspect, otravă și leac. Formula e scrisă în cabinetul de reflecție al inițierii masonice.

745 «huci» (reg., Moldova) — desiș, crâng, pădurice deasă.

746 sursa: **Buciumeni** — cartier (fost sat) al Fălticenilor, cu o biserică de lemn veche într-o dumbravă, loc de plimbare al autorului (cf. p. 94, «în umbra voevodală a bisericuței din dumbrava dela Buciumeni»).

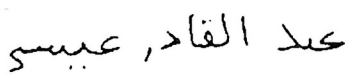
747 sursa: **Joc de copii** — „De-a Omul Negru”: copiii cântă, așteptând „omul negru”, apoi fug când apare cel ales să-i prindă (joc cunoscut în toată Europa, germ. „Wer hat Angst vorm schwarzen Mann?”). Pentru autor, figura escatologică a „Omului Negru” (cf. p. 81, «MAHADIA Omul-Negru»).

748 *Agni* (sanscr., „foc”) — zeul vedic al focului, al jertfei și al vetrei, mijlocitorul dintre oameni și zei; în *Ṛg-Veda* (X, 90, imnul lui Puruṣa), lumea se naște din jertfa Omului primordial, temă pe care autorul o leagă de sângele lui Agni. (vezi pagina 380)

e în alfabetul latin, deci modernă...Dar semnificația rămâne IO; adică⊙, Soarele, când se transformă în⊙, cu Iod, e Agni[749][750] care sângerează pentruca lumea să trăiască.

Cred că ai intrat în vacanța ta de două luni. Scrie-mi unde te găsesc, prin corespondență.

Stella îți trimite urări de vacanță plăcută și odihnitoare.

«ʿAbd al-Qādir, ʿĪsā» (عبد القادر، عيسى) — „ʿAbd al-Qādir, ʿĪsā (Iisus)” (ar.), semnătura olografă a autorului.

[88 (89)]

Vara, 1978

Draga mea,

Coalele alăturate, deși scrise mai demult[751], așI dori să le primești ca pe un răspuns posibil la întrebările tale. Aștept să-mi confirmi primirea lor.

Cu toată afecțiunea,
L.

Hristos Sacrificator, Sacrificiu și Altar.[752]

E Holocaustul veșnic în fața lui Dumnezeu.

749 sursa: **Mânăstirea Snagov** (jud. Ilfov), pe o insulă a lacului Snagov, ctitorie din sec. XIV–XV, refăcută de Neagoe Basarab (1517–1521); după tradiție, locul de îngropăciune al lui Vlad Țepeș. Inscripția de pe ilustrata trimisă nu se poate identifica.

750 Agni — Agni (sanscr., „foc”, înrudit cu lat. (vezi pagina 380)

751 sursa: **Text al autorului, scris mai demult** — meditația despre Hristos „Sacrificator, Sacrificiu și Altar” care urmează (p. 89–90) și cea despre Apele Primordiale (p. 91–92, cu facsimil) sunt pagini mai vechi trimise destinatarei „ca un răspuns posibil la întrebările” ei.

752 sursa: **Tema epistolei către Evrei** — Hristos e „Arhiereu în veac după rânduiala lui Melchisedec” (Evrei 5, 6; 7, 17), care „S-a adus pe Sine jertfă” (Evrei 9, 14); formula liturgică a rugăciunii Heruvicului: „Tu ești Cel ce aduci și Cel ce Te aduci, Cel ce primești și Cel ce Te împarți”. [Evrei (Biblia sinodală), ro.]

Ca Sacrificator, (Mare Preot) în fața Celui Veșnic, face liturghia cosmică care în acelaș timp, e o laudă perpetuă Domnului și un sacrificiu. Sub acest aspect Hristos se identifică cu Omul Universal (Adam Kadmon[753]).[754]Dar Sacrificiul nu are numai un caracter de laudă a Domnului ci și de jertfă perpetuă necesară pentru menținerea și susținerea întregii Făpturi.

E sacrificiul perpetuu al Mielului[755], al cărui sânge vivifică și întregul Univers, alcătuindu-i substanța primordială. Sub acest aspect Mielul e asemănat și cu o inimă ale cărei pulsații alternative (sistola și diastola) trimit sângele divin în toată Creațiunea, animând-o (inima lumii). Deaceia omul trebue să-și potrivească bătăile proprii lui inimi (în sens propriu și figurat) cu ritmul pulsațiilor Inimii Lumii, prin rugăciune, trăire conformă cu legea dumnezeească, meditație și trezvie și discriminare. Inima Lumii e în același timp și poarta strâmtă[756]; numai prin ea se poate trece la Dumnezeu. Un simbol identic e și acel al Soarelui spiritual, prin a cărui centru trebue să treci. Cine se prezintă la poarta soarelui

753 sursa: **Adam Kadmon** (ebr. אדם קדמון, „Omul primordial”) — în Cabala lui Isaac Luria (sec. XVI), prima emanație a Infinitului (*Ein Sof*), prototipul întregii creații; Guénon îl echivalează cu „Omul Universal” (*al-insān al-kāmil* al lui Ibn ʿArabī și al-Jīlī, *Puruṣa* hindus) în *Le Symbolisme de la Croix*, cap. II. [René Guénon — Le Symbolisme de la Croix (1931), fr]

754 Adam Kadmon — Ādām Qadmōn (ebr., „Omul primordial”) — în Cabală, mai ales lurianică, prima emanație a Infinitului (Ēn Sōf), prototipul cosmic și androgin al omului, în care sunt cuprinse toate Sefirot; echivalentul Omului Universal al lui… (vezi pagina 378)

755 sursa: **Apocalipsa 13, 8** — „Mielul cel înjunghiat de la întemeierea lumii”; cf. Apocalipsa 5, 6–12 și Ioan 1, 29: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii”. [Apocalipsa (Biblia sinodală), ro.]

756 sursa: **Matei 7, 13–14** — „Intrați prin poarta cea strâmtă… Cât de strâmtă este poarta și cât de îngustă este calea care duce la viață și puțini sunt care o află!” [Matei (Biblia sinodală), ro.]

fără să fie complet sărac cu Duhul[757], adică cine mai este încă Eu, e ars de focul Soarelui.

Producerea Manifestațiunei implică și resorbirea ei(evoluție, involuție). Manifestațiunea nefiind identică cu Dumnezeu, care singur e infinit, are un început; având un început are necesarmente și un sfârșit. Acest început și acest sfârșit au loc în acelaș punct, și punctul acela este "Tronul", pe care rezidă plinătatea slavei lui Dumnezeu (Metatron[758],

[89 (90)]

Omul Universal Profetul, Sf. Fecioară, Planul Profetic). Acest Tron este în acelaș timp și Altar Veșnic în fața Domnului, Holocaust și Mare Preot. Producerea Manifestațiunei de către acest punct este echivalentă cu un sacrificiu deoarece acest sacrificiu e substanța însăși a Manifestațiunei(Sacrificiul perpetuu al Mielului).

Punctul cuprinde o serie de posibilități în indistincțiune, și în perfect echilibru. Pentru ca aceste posibilități să se producă, să se manifeste, se produce o ruptură a acestui echilibru, ruptură care e identică cu sacrificiul (Hristos frângând în două pâinea euharistică[759]).

---

757 sursa: **Matei 5, 3** — „Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor”. Imaginea „porții soarelui” care-l arde pe cel ce mai e „eu” e din Upanișade și de la Coomaraswamy («The Sun-door», *Svayamātṛṇṇā: Janua Coeli*, 1939): Soarele e ușa lumii, prin care trec numai cei care știu, pe ceilalți îi mistuie. [Matei (Biblia sinodală), ro.]

758 *Metatron* — în Cabala și literatura *Hekhalot*, îngerul cel mai înalt, „Prințul Feței”, care stă lângă Tronul divin, identificat cu Enoh înălțat la cer; Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. III) îl leagă de *Shekinah*, prezența reală a lui Dumnezeu în lume, și de Mihail. (vezi pagina 423)

759 sursa: **Matei 26, 26** — „Iar pe când mâncau ei, Iisus, luând pâine și binecuvântând, a frânt și, dând ucenicilor, a zis: Luați, mâncați, acesta este trupul Meu.” [Matei (Biblia sinodală), ro.]

Punctul primordial care produce și resoarbe manifestarea...

Mikael însemnează literalmente "care e cu Dumnezeu"[760]
Mi Ka El.

Prin urmare, plenitudinea lui Dumnezeu se reflectă și se odihnește pe el ca pe un tron. Pe de altă parte, acest punct primordial e identificat cu o carte; Cartea Primordială. Prototipul tuturor cărților sfinte, Evanghelia Eternă din Apocalips[761], Coranul ceresc din tradiția musulmană[762], din care cărțile sfinte din lumea noastră sunt numai aspecte adaptate la anumite condițiuni ale Ciclului.

In arabă, această carte este numită umu'l Kitab[763][764], adică mama cărții, Cartea matrice.

---

760 sursa: **Etimologie inexactă** — ebraicul מִיכָאֵל, *Mi-ka-El*, înseamnă „Cine [e] ca Dumnezeu?" (*mi* „cine", *ka* „ca", *El* „Dumnezeu"), întrebare retorică ce afirmă că nimeni nu e asemenea lui Dumnezeu (cf. Daniel 10, 13; Iuda 1, 9; Apocalipsa 12, 7). Autorul însuși dă traducerea corectă în *Incantația sângelui* (p. 28 în această serie: „al cărui nume înseamnă exact «care e ca Dumnezeu»"); aici, probabil, o scăpare sau o lectură voită. [Vasile Lovinescu — Incantația sângelui (ediția critică), ro] [Daniel (Biblia sinodală), ro.]

761 sursa: **Apocalipsa 14, 6** — „Și am văzut alt înger, care zbura prin mijlocul cerului, având să binevestească Evanghelia veșnică celor ce locuiesc pe pământ." [Apocalipsa (Biblia sinodală), ro.]

762 sursa: **„Tăblița păzită" (*al-lawḥ al-maḥfūẓ*)** — Coranul 85, 21–22: „Ba este un Coran slăvit, pe o tăbliță păzită"; prototipul ceresc al Cărții, din care Coranul a fost „coborât" Profetului. [Coranul — textul arab (Unicode Qur'an), ar]

763 *umm al-kitāb* (ar. أم الكتاب) — „mama Cărții", adică Cartea-matrice: Coranul 13, 39 („la El este Mama Cărții") și 43, 4; prototipul ceresc al tuturor revelațiilor. Expresia numește și surata I (*al-Fātiḥa*). Traducerea o dă autorul. (vezi pagina 455)

764 umu'l Kitab — Umm al-kitāb (ar., „mama Cărții") — prototipul ceresc al tuturor revelațiilor, Cartea matrice păstrată lângă Dumnezeu, pe Tabla păzită (Coran 13, 39; 43, 4); numele e dat și suratei I, al-Fātiḥa. (vezi pagina 455)

In creștinism, această carte e reprezentată uneori cu șapte peceți și cu Mielul care odihnește pe ea[765]; iar o asemănare cu Maica Domnului. Dealtminteri analogia e evidentă. Cartea e Maica Domnului, iar literele din ea formează Cuvântul, Verbul, adică Hristos. Prin urmare, ajungem iar la ideea de Tron. Poți vedea cum aspectele cele mai diferite se împacă între ele și se identifică în esența lor profundă. Cartea nefiind desfăcută foile ei reprezintă stările de manifestare, planurile de existență nemanifestate încă, așa cum și sunt în Prakriti[766][767], substanța Primordială, identică iarăși cu Maica Domnului.

765 *prakṛti* (sanscr.) — „natura”, substanța primordială, nediferențiată, a manifestării, polul pasiv opus lui *Puruṣa* (Esența) în doctrina Sāṃkhya; Guénon o apropie de *materia prima* scolastică și, simbolic, de Fecioară. (vezi pagina 435)

766 sursa: **Apocalipsa 5, 1–7** — „Și am văzut în mâna dreaptă a Celui ce ședea pe tron o carte, scrisă înăuntru și pe dos, pecetluită cu șapte peceți... Și am văzut... un Miel stând ca înjunghiat”. Iconografia occidentală arată adesea Mielul culcat pe cartea cu șapte peceți. [Apocalipsa (Biblia sinodală), ro.]

767 Prakriti — Prakṛti (sanscr., „natură”, „ceea ce produce dintru început”) — în Sāṃkhya, Substanța universală, polul pasiv, plastic și feminin al manifestării, complementar lui Puruṣa, Esența; materia prima a scolasticilor și a alchimiștilor,... (vezi pagina 435)

[90 (91)]

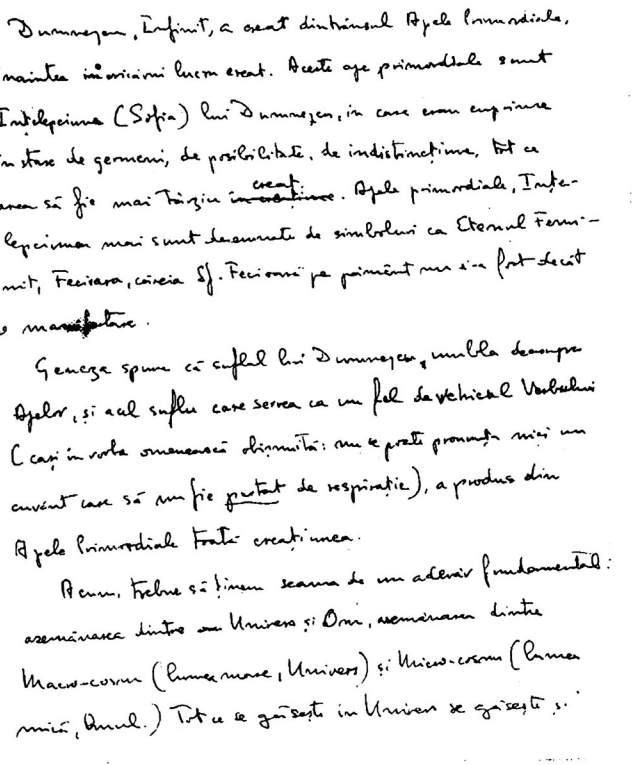
Vara, 1978

Adaugă la scrisoarea precedentă și aceste rânduri. In plic sunt flori de pe Glimeia[1].[2]

Îți sărut aripele.
A.Q

1 sursa: **Glimeia** — deal din preajma Fălticenilor, loc de plimbare; informație locală pe care n-am putut-o verifica.

2 Glimeia — Deal la marginea satului Rădășeni, lângă Fălticeni, loc de plimbare și de meditație al autorului: „flori de pe Glimeia” (p. (vezi pagina 402)

Facsimil: pagina olografă despre Apele Primordiale, Sofia[34] și analogia Macrocosm–Microcosm, trimisă destinatarei în vara anului 1978 ca „răspuns posibil la întrebările” ei; transcrierea tipărită urmează.

Dumnezeu, Infinit, a creat dintrânsul Apele Primordiale, înaintea oricărui lucru creat. Aceste ape primordiale sunt Înțelepciunea (Sofia) lui Dumnezeu, în care era cuprins în stare de germeni, de posibilitate, de indistincțiune, tot ce avea să fie mai târziu creat. Apele primordiale, Înțelepciunea,

3 *Sophía* (gr. Σοφία) — „Înțelepciunea”: în Pildele lui Solomon (8, 22–31) Înțelepciunea e „cea dintâi dintre lucrările” lui Dumnezeu, care era lângă El când întemeia lumea; teologia rusă (Soloviov, Florenski, Bulgakov) a făcut din ea o doctrină, iar autorul o identifică, cu Guénon, cu Apele Primordiale și cu Fecioara. (vezi pagina 447)

4 Sofia — Σοφία (gr., „Înțelepciunea”) — Înțelepciunea divină ipostaziată în cărțile sapiențiale („Domnul m-a zidit la începutul căilor Sale”, Pildele lui Solomon 8, 22–31), cinstită în Răsărit ca Sfânta Sofia. (vezi pagina 447)

[91 (92)]

mai sunt desemnate de simboluri ca Eternul Feminin[5], Fecioara, căreia Sf. Fecioară pe pământ nu i-a fost decât o manifestare.

Geneza spune că suflul lui Dumnezeu umbla deasupra Apelor[6], și acel suflu care servea ca un fel de vehicul Verbului(ca și în vorba omenească obișnuită: nu se poate pronunța nici un cuvânt care să nu fie purtat de respirație), a produs din Apele Primordiale toată creațiunea.

Acum, trebue să ținem seama de un adevăr fundamental: asemănarea dintre Univers și Om, asemănarea dintre Macrocosm (lumea mare, Univers) și Microcosm (lumea mică, Omul). Tot ce se găsește în Univers se găsește și în om, și tot ce se găsește în om se găsește și în Univers.

In virtutea acestei legi fundamentale, acel Principiu feciorelnic, virgin din Univers și din care Dumnezeu a creat lumea, se găsește și în om, însă din cauza deviațiunii acestuia, din cauza căderii, a păcatului originar, e acoperit de materie, de sgură, cum e diamantul acoperit de pământ și pietre fără valoare.

Cum să aduci la suprafață, cum să *liberezi* principiul virgin din tine? Prin ascezǎ, prin osteneală duhovnicească, prin rugăciune, care *exaltează*, *înmulțește* principiul virgin. La un moment dat se produce o moarte, și tot ce e impur și grosolan în noi, *putrezește* ca orice cadavru, iar principiul virgin își reface apariția, iese la suprafață.

5 Eternul Feminin — Das Ewig-Weibliche — după versurile finale din Faust II de Goethe (Das Ewig-Weibliche / Zieht uns hinan, „Eternul Feminin ne trage în sus”): principiul feminin care atrage sufletul spre înălțimi — Înțelepciunea, Fecioara,… (vezi pagina 397)

6 sursa: **Facerea 1, 2** — „Pământul însă era netocmit și gol. Întuneric era deasupra adâncului și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor.” [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

Atunci dela sine duhul lui Dumnezeu se scoboară asupra lui (duhul și apa din evanghelie)[7] și se produce o Imaculată Concepție, ca la Nazaret, iar Hristos se naște în noi ca în Sfânta Fecioară, Hristos căruia Hermetiștii îi spun și Piatra Filosofală[8] (Christus erat Petram[9]).

31.07.78

Dragă prietene,[10]

Și eu stau în bârlogul meu, pe care l-aș vrea și mai închis, pentrucă așa cum este acum, e încă permeabil "à cette maussade fin de cycle"[11]. Numele de "disamblanță"[12] concasează tot ce este sub soare. Nu găsești că de aici ar putea fi

[92 (93)]

elaborată o metafizică a gestului?

---

7 Lat. corect *petra autem erat Christus*, „iar piatra era Hristos” — **I Corinteni 10, 4** (Vulgata): „et omnes eundem potum spiritalem biberunt; bibebant autem de spiritali consequenti eos petra: petra autem erat Christus”. Autorul inversează termenii și pune acuzativul («Petram»); la p. 127 o dă în forma «Petra autem erat Christum». [I Corinteni (Biblia sinodală), ro.]

8 sursa: **Ioan 3, 5** — „Adevărat, adevărat zic ție: De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu.” [Ioan (Biblia sinodală), ro.]

9 Piatra Filosofală — Țința Marii Opere alchimice, substanța care preface metalele în aur și dă nemurirea; în sens inițiatic, starea omului regenerat, iar pentru hermetiștii creștini, Hristos însuși (lapis angularis; cf. (vezi pagina 434)

10 sursa: **Destinatarul** — după încheiere („Respectuoase sărutări de mâini d-nei Mihăescu”) și după mențiunea grupului și a Roxanei la persoana a treia, pare a fi un prieten bucureștean din cerc, probabil Florin Mihăescu sau un apropiat al familiei Mihăescu; scrisoarea e semnată «V.L.», nu «A.Q.».

11 „acestui posomorât sfârșit de ciclu” (fr.).

12 «disamblanță» (fr. *dissemblance*, „neasemănare”) — termen al teologiei mistice: *regio dissimilitudinis*, „ținutul neasemănării” (Augustin, *Confesiuni* VII, 10, 16), în care sufletul căzut și-a pierdut asemănarea cu Dumnezeu; aici, starea lumii de la sfârșitul ciclului.

Imi pare rău de veștile melancolice pe care mi le dai, în ce te privește. Ingrijește-ți bine sănătatea: ne este prețioasă la toți.

Aștept cu o vie bucurie venirea matale la Folticeni. Ea constitue o oază pentru mine. Peste câteva zile încep asprul post de vară[13] ce se va termina pe la începutul lui Septembrie.

Vă mai adunați în grădinița-insulă din dosul casei din Mihăilă Radu[14]? Imi pare bine că nu ați întrerupt lecturile. Iarăși metafizică a gestului, nu ontologia lui, nota bene.[15]

Imi pare bine de succesul Ralucăi[16] și aștept cu interes lectura lucrării ei. Am primit o scrisoare dela ea, dar, bineînțeles, n-am putut prinde dialectica tezei. Scrie că, după mare, se duce spre Dorna și că va trece și pe la noi în prima jumătate a lui August. E timpul cel mai potrivit și ne va face plăcere popasul ei.

Am primit dela Roxana o scrisoare cu considerațiuni interesante. I-am răspuns, e aproape o lună și de atunci, n-am mai primit nimic. Nici nu știu dacă e în București și, eventual, unde se află. Nu-mi place singurătatea în care se confinează.

La noi, în timpul priveghiului de Sf. Ilie[17], la biserica cu acest nume, s-a coborât Sf. Ilie, din nu știu care cer planetar, sau supra; întuneric în biserică, dar la lumina

13 sursa: **Postul Ramadanului** — în 1978 a început la 5 august și s-a încheiat la 3–4 septembrie („la începutul lui Septembrie”).

14 „notează bine” (lat.) — atrage atenția asupra deosebirii: o metafizică a gestului, nu o ontologie a lui.

15 sursa: **Locul de întâlnire al grupului** — casa (cu grădiniță în spate) de pe o stradă bucureșteană, probabil strada Mihai Radu sau o stradă cu nume asemănător; n-am putut verifica.

16 sursa: **Raluca** — o tânără din cercul prietenilor, care își susținuse o teză sau o lucrare; n-am identificat-o.

17 *Boanerges* (aram.) — „fiii tunetului”: numele dat de Hristos apostolilor Iacob și Ioan, fiii lui Zevedeu (**Marcu 3, 17**). [Marcu (Biblia sinodală), ro.] (vezi pagina 389)

fulgerelor continue se putea citi. Ce Boanerges[1819] a fost? Brazi rupți cu duiumul, pădurile dela Preutești devastate. Pluta enormă, multicentenară, vis-à-vis[20] de cimitir, smulsă ca o buruiană și omorând doi oameni ce se adăpostiseră sub ea. Și asta în trei minute!

Sper, că o să-mi poți face rost și mie, să citesc nuvela lui Hermann Hesse[21]. După ce spui, e pasionantă. Acest ultim Hohenstauffen, e Frederic I, dispărut în timpul cruciadei[22]. Frederic II e marele om al Fedelilor d'Amore[2324], și sunt prezumții că el a suscitat Roza + Crucea.

---

18 „față în față" (fr.) — în fața, vizavi.

19 sursa: **Sfântul prooroc Ilie** — prăznuit la 20 iulie, socotit în popor stăpânul tunetelor și al fulgerelor, pentru că s-a înălțat la cer „într-un car de foc" (IV Regi 2, 11); de aici «coborârea» lui cu trăsnete în noaptea priveghiului. [IV Regi (Biblia sinodală), ro.]

20 Boanerges — Boanerges (aram., redat în greacă Βοανηργές) — „fiii tunetului", numele dat de Hristos apostolilor Iacob și Ioan, fii lui Zevedeu (Marcu 3, 17); Ioan e socotit în tradiție patronul doctrinei ezoterice. (vezi pagina 389)

21 *Fedeli d'Amore* (it.) — „Credincioșii Iubirii": confreria inițiatică a poeților „dulcelui stil nou" (Guido Cavalcanti, Dante, Cino da Pistoia), după interpretarea lui Luigi Valli (1928) și Guénon. (vezi pagina 398)

22 sursa: **Hermann Hesse** — nuvela despre „ultimul Hohenstaufen" n-am putut-o identifica în opera lui Hesse; poate fi o confuzie a destinatarului.

23 sursa: **Frederic I Barbarossa (1122–1190)** — s-a înecat în râul Saleph (Göksu), în Cilicia, în timpul cruciadei a III-a; legenda germană îl face să doarmă în muntele Kyffhäuser până la întoarcerea lui la sfârșitul vremurilor (legenda privea la început pe nepotul său, Frederic al II-lea). Ultimul Hohenstaufen e de fapt Conradin, decapitat la Napoli în 1268.

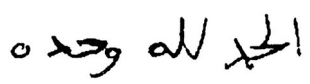
24 sursa: **Frederic al II-lea de Hohenstaufen (1194–1250)** — împăratul „stupor mundi", la a cărui curte din Sicilia s-a născut poezia italiană; Luigi Valli și Guénon (*L'Ésotérisme de Dante*, cap. II) văd în cercul lui și în ghibelini mediul *Fedeli d'Amore*, „Credincioșii Iubirii", confreria inițiatică din care a făcut parte Dante. Ipoteza că el ar fi „suscitat" Roza-Crucea e a autorului. [René Guénon — L'Ésotérisme de Dante (1925), fr]

Și în Moldova brâul de piele e numit șerpar[25]; are șarpele pe el, încrustat. Cu toată dragostea, pentru toți. Respectuoase sărutări de mâini d-nei Mihăescu.

V.L.

P.S. Când vii n-ai putea aduce Le Yoga[26] de Mircea Eliade? Și Bertram.[27]

[93 (94)]

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Fălticeni · Vara,1978

Dragă Roxana,

Am primit scrisoarea ta, suport al unei adieri care venea de "foarte departe și nu prea", de deasupra orizontului unde Hyperion ne vorbește cu degetul pe buze, unde Apele Inferioare se varsă în apele Superioare și invers.

Îți mulțumesc pentru vederile de la Hurezu. Farfuriile smălțuite de acolo au un motiv care se numește "pană de cocoș"?[28] Știai că mai demult se numea "pană de huhurez"? Nocturn-diurn. Am primit acum vreo zece zile o

25 «șerpar» — brâul lat de piele al ciobanilor și al țăranilor din Moldova și Bucovina, cu buzunare, ținte și motive încrustate; numele vine de la „șarpe”.

26 sursa: **Mircea Eliade, *Le Yoga. Immortalité et liberté* (Paris, Payot, 1954)** — sinteza lui Eliade asupra tehnicilor yoga, refacere a tezei sale de doctorat (*Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne*, 1936).

27 sursa: **Ernst Bertram, *Nietzsche. Versuch einer Mythologie* (Berlin, 1918)** — probabil cartea la care se gândește autorul (cf. p. 86, «cartea lui Nietzsche»); identificare nesigură.

28 sursa: **Ceramica de Horezu** — olăritul smălțuit din Horezu (Vâlcea), înscris de UNESCO în patrimoniul imaterial (2012), are motive tradiționale precum „cocoșul”, „spicul”, „pana”, „coada-rândunicii”, „șarpele”; denumirea mai veche de „pană de huhurez” n-am putut-o verifica.

scrisoare dela Radu cu niște observațiuni ingenioase asupra basmelor și mai ales asupra breslei povestitorului. Sunt pe cale să-i răspund. Îți voi trimite și ție aceste observațiuni, ceva mai dezvoltate. Am descoperit lucruri admirabile: exemplarul tău va fi, din această cauză exemplarul original (câteva pagini) mai ales că nu va avea forma unei scrisori.

Demult încerc să scriu ceva despre Metafizica Gestului. Am fost totdeauna intrigat de ce înțelegea R. Guénon prin acest titlu al unei viitoare cărți[29] pe care nu a scris-o până la dispariția lui.

Nu merge. Aproape tot ce-am găsit e de natura "Simbolismului Gestului" ceiace nu e deloc același lucru cu Metafizica Gestului. Nu ies decât fulgurațiuni care se învârtejesc în jurul lor, ca Scorpionul care se împunge cu propria lui coadă și moare[30]. Uroboros mai înveninat decât Șarpele.

Gestul metafizic, se sleește; e definiția lui. I-am citit lui Florin, câteva însemnări sumare, în umbra Voevodală a bisericuței din dumbrava dela Buciumeni. L-au interesat.

Până atunci, dacă ai vreo idee, comunică-mi-o. Armonia gesturilor metafizice, o evertuează, o coordonează Luceafărul.

Îmbrățișări lui Corvin, salutări afectuoase lui Gri.

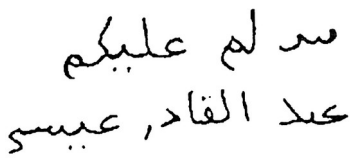
---

29 sursa: **René Guénon, *La Métaphysique du geste*** — carte anunțată (în bibliografiile din *Études Traditionnelles* și în corespondență) și niciodată scrisă; Lovinescu discută proiectul în eseul «Nedumeriri» din *Steaua fără nume*. [Vasile Lovinescu — Steaua fără nume (ediția critică), ro]

30 sursa: **Credință populară veche** — scorpionul înconjurat de foc s-ar înțepa singur (Plinius, *Naturalis historia* XI, 30, discută veninul lui; legenda sinuciderii e medievală); imaginea dublează aici Uroboros, „mai înveninat decât Șarpele”.

[94 (95)]

Ție-ți trimit un gest metafizic, care suprimă distanța prin pozitivarea ei.

«salām ʿalaykum» (سلام عليكم) — „Pace vouă” (ar.)

Folticeni, · 20.9.1978

Dragă prietene,[31]

Îți mulțumesc pentru interesanta matale scrisoare. Povestea cântărețului orb japonez e bine repovestită de Lafcadio Hearn[32], în cartea lui "Kwaidan".

"Orbete[33]"[34] însemnează exact "cam orb", de unde "a orbecăi", lucru ce-l face un om cu privirea paienjenită. Între orbete și lume se interpune o "grilă" care o geometrizează. "Orbetele" suprapune pe lume o pânză de păianjen care o "cvadratizează", prim popas spre integrațiune. "Orbetele" și "Orbul" ar putea (fi) pe

31 * Poetul Radu Vasiliu

32 sursa: **Lafcadio Hearn (Koizumi Yakumo), *Kwaidan: Stories and Studies of Strange Things* (1904), «The Story of Mimi-Nashi-Hōïchi»** — povestea lui Hōichi «Fără-urechi», cântăreț orb la *biwa* (lăută japoneză), atât de vestit în recitarea epopeii clanului Heike, încât duhurile clanului Taira, înecat la Dan-no-ura (1185), îl cheamă noapte de noapte să le cânte propria prăbușire; un preot îi scrie pe tot trupul textul *Sutrei inimii*, ca să-l facă nevăzut pentru morți, dar uită urechile, pe care fantoma samuraiului i le smulge. Epopeea (*Heike monogatari*) era recitată de călugări orbi, *biwa-hōshi*. Același subiect, în scrisoarea paralelă către Radu Vasiliu, în *Mitul sfâșiat* («Orbi și orbeți») și în *Steaua fără nume*. [Lafcadio Hearn — Kwaidan: Stories and Studies of Strange Things (1904), en]

33 «orbete» (pl. «orbeți») — cântăreț orb ambulant din Ardeal și Banat, cu repertoriu de cântece bătrânești și de stihuri religioase, purtat din sat în sat de un călăuz; autorul explică el însuși sensul de „cam orb”. (vezi pagina 430)

34 Orbete — „Orbete” (pl. (vezi pagina 430)

circumferința și Centrul unui cerc spiritual. N-aude, n-a vede...

Te rog recitește "Orb sărac" din "Hanu Ancuței"[35], în care se indică limpede transmisiunea dela gură la ureche a "Mioriței". Orbul își întovărășește cântarea cu cimpoiul, care, cum știi se umfla în prealabil; rezultatul este un suflu omogen, curgând imobil ca Okeanos[3637], deasupra alternanțelor de "inspir" și "expir"; hindușii îl numesc sarva-prana[3839], ison cosmic. Acest suflu e Anima Mundi[4041], pe când lira vechilor rapsozi e prin excelență un instrument de percuție și de ritm.

Apolon jupește pe Marsias[42], adică purifică suflul pasional. E posibil să-i fi transformat pielea în cimpoi.

---

35 *sarva-prāṇa* — „suflul total, universal” (sanscr.: *sarva* „tot”, *prāṇa* „suflu vital”) — suflarea neîntreruptă, de deasupra alternanței dintre *prāṇa* (inspirul) și *apāna* (expirul); cosmologic, corespunde Sufletului Lumii. «Ison»: nota ținută (gr. ἴσον) pe care cântă corul bizantin sub melodie. (vezi pagina 441)

36 „Sufletul Lumii” (lat.) — principiul vital și ordonator al cosmosului, din *Timaios*-ul lui Platon (ψυχὴ τοῦ κόσμου, 34b–36d) până la hermetiștii Renașterii; aici, suflul uniform al cimpoiului, care curge «imobil ca Okeanos». (vezi pagina 382)

37 sursa: **Mihail Sadoveanu, *Hanu Ancuței* (1928), povestirea «Orb sărac»** — un cântăreț orb, cu cimpoiul, poposește la han și cântă, după datina veche, povestea ciobanului din *Miorița*, pe care o învățase și el din gură în gură. [Miorița (varianta Alecsandri), ro]

38 sursa: ***Ōkeanós* (gr. Ὠκεανός)** — fluviul primordial care înconjoară pământul și se întoarce în sine, izvorul tuturor apelor și, la Homer, «obârșia zeilor» (*Iliada* XIV, 201). [Homer — Ἰλιάς, textul grecesc, grc]

39 Anima Mundi — „Sufletul Lumii” (lat.) — principiul vital care însuflețește și ordonează cosmosul: la Platon (Timaios 34b–37c), sufletul pe care Demiurgul îl așază în mijlocul lumii și îl întinde până la marginile ei; preluat de stoici, de… (vezi pagina 382)

40 sarva-prana — Sarva-prāṇa (sanscr., „suflul total”) — suflarea neîntreruptă de deasupra alternanței inspir–expir, din care se împart suflurile vitale; echivalentul Sufletului Lumii. (vezi pagina 441)

41 Okeanos — Ὠκεανός (gr.) — fluviul primordial care înconjoară pământul, curgând în cerc, din care, după Homer (Iliada XIV, 201, 246), se trag zeii și toate apele; la români, Apa Sâmbetei; simbol al Apelor cosmice și al ciclului închis. (vezi pagina 430)

Am impresia că Socrate "regresa" spre sfârșitul vieții sale, urca în sens invers, spre mit, lăsând pe Platon să se descurce cu dialectica. Platon mergea la vale. Ultimul și cel mai voluminos dialog al său, neterminat este "Legile"[43], un compendiu indigest de bune intenții neaplicabile. Socrate nu a

[95 (96)]

scris nimic; toată învățătura sa a fost orală[44], deci "rapsodică" în esența ei.

Sunt cu totul de acord asupra tâlcului orbirii multor rapsozi. Cauza este concentrarea asupra Parașabda.[45] Diversitatea și distinctivitatea lumii dispar în Verbul, în

---

42 sursa: **Ovidiu, *Metamorfoze* VI, 382–400; Apollodor, *Biblioteca* I, 4, 2** — satirul frigian Marsyas, care culesese flautul dublu (*aulos*) aruncat de Atena, îl provoacă pe Apollon la întrecere; învins de lira zeului, e atârnat de un pin și jupuit de viu; pielea lui, spune Herodot (VII, 26), era atârnată în piața din Celaene. Autorul citește mitul ca purificare a suflului pasional (instrumentul de suflat) prin ritmul apolinic (lira); ideea că pielea ar fi devenit cimpoi (burduf) e a lui. [Ovidiu — Metamorphoses, textul latin, la]

43 sursa: **Platon, *Legile* (Νόμοι)** — cel mai lung dintre dialoguri, în douăsprezece cărți, singurul în care Socrate nu apare; după Diogenes Laertios (III, 37), rămăsese pe tăblițele de ceară la moartea lui Platon (347 î.Hr.) și a fost transcris de ucenicul său Philippos din Opunt — de aici ideea că ar fi «neterminat». [Platon — Νόμοι (Legile), textul grecesc, grc]

44 sursa: **Platon, *Phaidros* 274c–278b** — mitul lui Theuth și al regelui Thamus, în care Socrate arată că scrisul aduce uitarea și doar «aparența» înțelepciunii, iar adevărata învățătură se «scrie în suflet» prin cuvântul viu; cf. *Phaidon* 60e–61b, unde Socrate, în închisoare, pune în versuri fabulele lui Esop, ascultând de un vis — «regresul» spre mit de care vorbește autorul. [Platon — Φαῖδρος, textul grecesc, grc]

45 *Parā-śabda* — „Sunetul suprem” (sanscr.: *parā* „suprem”, *śabda* „sunet, cuvânt”) — Verbul nemanifestat, dinaintea oricărei articulări, din care purcede tot sunetul audibil; după școala Mīmāṃsā sunetul e etern, iar limba sacră îl reflectă. Concentrarea asupra lui stinge, după autor, diversitatea lumii văzute — de unde «orbirea» rapsodului. (vezi pagina 431)

Eterul central. Rapsodul e un pustnic stylit[4647]. Când cântau se rezemau de o coloană.

Nu am dicționar grecesc aici, dar îmi amintesc că "Homerus"[48] înseamnă "orb".

E de remarcat asonanța cu "O Merus"[49], (muntele) Meru[50] polar și cu coapsa lui Zevs în care se "maturește" Dionysos. E probabil că "Homer" desemna un "agregat" intelectual, depozitar al lui Parașabda, ca Vyasa[5152] în India.

Nu știu dacă-ți reamintești anumite amănunte din Odysea. În esența ei, este un poem inițiatic bazat pe simbolismul navigațiunei. Itaca reprezintă pentru Ullyse, reintegrarea în obârșii[53]. Penultima sa etapă spre Itaca

---

46 *stilit* (gr. στυλίτης, de la στῦλος „coloană”) — ascet care își petrece viața pe vârful unei coloane, după pilda Sfântului Simeon Stâlpnicul (sec. V); coloana e și imaginea Axei Lumii. Aezii homerici stăteau, la ospețe, pe un jilț rezemat de o coloană (*Odiseea* VIII, 66: Demodokos).

47 stylit — Stâlpnic, stilit (gr. (vezi pagina 448)

48 Ὅμηρος (gr.) — după *Viața lui Homer* pusă pe seama lui Herodot, în graiul eolian din Cyme *homēros* însemna „orb”; alte etimologii antice îl leagă de ὅμηρος „ostatic” sau de ὁμηρεῖν „a se întruni, a îngâna”. Tradiția orbirii poetului vine din *Imnul homeric către Apollon Delianul*, v. 172: „τυφλὸς ἀνήρ, οἰκεῖ δὲ Χίῳ ἔνι παιπαλοέσσῃ” („un om orb, care locuiește în stâncosul Chios”).

49 „Muntele Meros” (gr. Μηρός), lângă cetatea Nysa din India, unde, după istoricii lui Alexandru, s-ar fi născut Dionysos (Arrian, *Anabasis* V, 1–2); autorul îl asonanțează cu *Meru*, muntele polar al cosmografiei hinduse, axa lumii, și cu μηρός, „coapsa” lui Zeus în care a fost cusut Dionysos (Euripide, *Bacantele* 94–98, 286–297).

50 *Vyāsa* — „Cel care desparte, care orânduiește” (sanscr.) — înțeleptul căruia tradiția îi atribuie împărțirea Vedelor, *Mahābhārata* și Purāṇa-ele; Guénon arată că numele desemnează mai curând o funcție, un «agregat intelectual», decât o persoană — exact sensul pe care autorul îl dă lui «Homer». (vezi pagina 460)

51 Vyasa — Vyāsa (sanscr., „cel ce orânduiește”) — înțeleptul căruia tradiția îi atribuie împărțirea Vedelor și alcătuirea Mahābhārata și a Purāṇelor; nume de funcție mai mult decât de persoană. (vezi pagina 460)

52 Meru — Meru (sanscr.) — muntele polar de aur al cosmologiei hinduse, budiste și jainiste, axa lumii în jurul căreia se rotesc astrele, cu cetatea zeilor în vârf. (vezi pagina 422)

53 *Totāpurī* — călugărul rătăcitor advaitin care l-a inițiat pe Ramakrishna în Vedānta nedualistă (1864–1865); era supranumit *Nangtā*, „cel gol”, fiindcă umbla complet dezbrăcat — de aici folosirea numelui de către autor ca simbol al despuierii totale, «despuiat de metale» (expresia

este "insula Feacienilor", pe care este aruncat de furtună complet gol, Totapuri[5455], despuiat de metale, adică în stare de "om primordial". După părerea mea, "Feacieni" sunt o modificare *deliberată* a Fenicienilor. Se știe că Fenicienii au dat numele Fenixului[56], mai exact, invers. "Feac" se asonanțează cu Foc, focul de aromate din și prin care moare și renaște Fenixul. Patria Fenixului este "Heliopolis"; cred că insula Feacienilor este una din Heliopolis rămășiță întârziată a Atlantidei. Ceeace confirmă ipoteza, este că atât Atlanții cât și Feacienii sunt fii lui Poseidon[57]. A preluat Jünger unele tradiții[58] ajunse până în vremea noastră? Insula e guvernată de Alkynoos și de soția-vară a lui Arete[59] (virtute, mai exact "vârtute"), probabil frate și soră ca în vechile dinastii "Ianus-Iana".

---

masonică preluată de Guénon pentru lepădarea oricărei încărcături individuale înainte de inițiere). (vezi pagina 451)

54 ἀρετή (gr.) — „virtute, desăvârșire, vrednicie”; autorul o apropie de românescul «vârtute» (lat. *virtus*), forță și bărbăție. La Homer, Arete e și nepoata, și soția lui Alkinoos (*Odiseea* VII, 63–68).

55 Ἀλκίνοος (gr., din ἀλκή „putere” și νόος „minte”) — „cel tare prin minte”; autorul îl echivalează cu sanscr. *param-manas*, „mintea supremă” («para-manu»), și cu *Para-Manu*, „Supremul Manu”, legiuitorul primordial al ciclului.

56 *Śvetadvīpa* — „Insula Albă” (sanscr.), țara sacră din nord a tradiției hinduse, locuința lui Vișnu și a celor desăvârșiți; Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. X) o identifică cu Tula hiperboreană, cu Insula Albă și cu Leuke. (vezi pagina 446)

57 Λευκή (gr.) — „Insula Albă” din Pontul Euxin (Insula Șerpilor), unde, după tradiție, sălășluia Ahile nemuritor; corespondentul elenic al lui *Śvetadvīpa*. (vezi pagina 412)

58 ἀλκυών (gr.) — pescărușul fabulos (halcyon) care cuibărea pe mare în zilele de liniște ale solstițiului de iarnă (Aristotel, *Istoria animalelor* V, 8; Ovidiu, *Metamorfoze* XI, 410–748, mitul lui Ceyx și al Alcyonei); apropierea lui de Fenix, ca «nume hiperborean», ține de interpretarea autorului.

59 sursa: **Homer, *Odiseea*** — Itaca, patria la care Ulise se întoarce după douăzeci de ani; autorul o citește, ca Guénon și Coomaraswamy, ca imagine a reintegrării în «Centru». Scheria, țara feacienilor (cânturile V, 382 – VIII), e ultima oprire: Ulise ajunge acolo naufragiat și gol (VI, 127–136), primit de regele Alkinoos și de regina Arete, iar feacienii îl duc acasă pe corabia lor fermecată. [Homer — Ὀδύσσεια, textul grecesc, grc]

Alkynoos înseamnă[60] "cel tare în și prin minte"," Mintosul", "Preamintele" (para-manu) Solomon, ceeace ne pune în directă legătură cu "Supremul (Para) Manu[61], cu "Insula Albă", Shweta dwipa[6263]", Leuky[6465] punct de intersecție între o tradiție "polară" și una "solară", ca și alte localizări din acea vreme. Cred ca Alkynoos este același lucru cu pasărea Alkyon[6667],

---

60 sursa: **Asonanță a autorului** — grecescul Φαίακες („feacienii”) față de Φοίνικες („fenicienii”) și φοῖνιξ („fenix”, dar și „roșu-purpuriu”, „palmier”), iar toate față de românescul «foc». Patria Fenixului e Heliopolis din Egipt, după **Herodot, *Istorii* II, 73**: preoții de acolo povestesc că pasărea vine o dată la cinci sute de ani din Arabia, aducând în ou de smirnă trupul tatălui ei, pe care îl îngroapă în templul Soarelui. [Herodot — Ἱστορίαι, textul grecesc, grc]

61 sursa: **Platon, *Critias* 113c–114a** (Atlantida, moștenirea lui Poseidon, care o împarte celor zece fii ai săi, Atlas fiind cel dintâi) și **Homer, *Odiseea* VII, 56–63** (Nausithoos, întemeietorul neamului feacian și tatăl lui Alkinoos, e fiul lui Poseidon). «Fii lui» = «fiii lui». [Platon — Κριτίας, textul grecesc, grc]

62 sursa: **Ernst Jünger, *Heliopolis. Rückblick auf eine Stadt* (1949)** — romanul utopic al cetății-port Heliopolis, de pe o insulă mediteraneană, spre care trimite întrebarea autorului.

63 Shweta dwipa — Śvetadvīpa (sanscr., „Insula Albă”, din śveta, „alb”, și dvīpa, „insulă”) — insula din nordul îndepărtat, „locuința fericiților” (Mahābhārata, Nārāyaṇīya), identificată de Guénon cu „Pământul celor vii” și cu Tula hiperboreeană… (vezi pagina 446)

64 Totapuri — Totāpurī — ascetul vedantin rătăcitor, gol, supranumit „cel gol”, care l-a inițiat pe Ramakrishna în Advaita (1864–1865); la autor, numele stării de despuiere totală, al sărăciei spirituale (ar. (vezi pagina 451)

65 Alkyon — Ἀλκυών (gr., „alcion”, pescărușul albastru) — pasărea fabuloasă care cuibărea pe mare în zilele de liniște de la solstițiul de iarnă, Alcyona prefăcută în pasăre (Ovidiu, Metamorfoze XI, 410–748); la autor, punctul imobil al… (vezi pagina 380)

66 Leuky — Λευκή (gr., „Albă”; Leuké, „Insula Albă”) — insula din Pontul Euxin, în fața gurilor Dunării (azi Insula Șerpilor), unde, după tradiție (Arctinos, Aithiopis; Pindar, Nemeica IV), Thetis l-a dus pe Ahile nemuritor, cu templul și… (vezi pagina 412)

67 Manu — Manu (sanscr., din aceeași rădăcină cu „om” și cu manas, „minte”) — Omul arhetipal și Legiuitorul primordial al fiecărui ciclu (manvantara); al ciclului actual e Manu Vaivasvata, salvat de Matsya din potop. (vezi pagina 418)

numele hyperborean al Fenixului.

Ullyse e primit împărătește de Feacieni. La un ospăț, cântecul rapsodului Orb, Demodokos[68] îl face să-și desvălue identitatea și să-și reactualizeze probațiunile inițiatice, rezumativ și integrator, înainte de a se reintegra și el în locul unde timpul devine spațiu, pentru el Itaca.

Or, iată ce spune Homer despre Demodokos: (Cântul VIII)

Lui Demodokos[69]
Zevs, cântec sfânt îi dete.
...Veni și Demodokos, cel cu puterea
Ce-o pune în cântec înăscutul dar.
Cui, muza ce-l iubi i-a dat mult dar.
și mult amar
Căci dându-i cântecul, i-a luat vederea.

Ne putem întreba dacă Demodokos nu este chiar "Homer" însuși cu numele substituit.

Existența și tradiția muzicanților orbi s-a prelungit până în Evul Mediu și la noi, în Est, până-n prezent aproape. Probă, "Om sărac" de care ți-am vorbit mai sus. O curgere de datini, izvor, când vizibil, când subteran,

---

68 sursa: **Homer, *Odiseea* VIII, 62–92, 266–369, 485–531** — la ospățul lui Alkinoos, aedul orb Demodokos cântă cearta lui Ulise cu Ahile, iubirea lui Ares cu Afrodita și calul de lemn; la al treilea cântec Ulise plânge, și regele îl roagă să-și spună numele, de unde povestirea rătăcirilor din cânturile IX–XII. [Homer — Ὀδύσσεια, textul grecesc, grc]

69 vers. **Homer, *Odiseea* VIII, 44–45 și 62–64**, într-o tălmăcire românească cu rime («dar / amar»), citată fragmentar; traducerile clasice ale *Odiseei* (G. Murnu, G. Coșbuc) sunt în hexametri, așa că izvorul rămâne nesigur — poate fi și o reminiscență liberă a autorului. Textul grec: „τῷ γάρ ῥα θεὸς πέρι δῶκεν ἀοιδὴν / τέρπειν, ὅππῃ θυμὸς ἐποτρύνῃσιν ἀείδειν” („căci lui zeul i-a dat, mai presus de toți, cântecul, ca să desfete oricând îl îndeamnă inima să cânte”) și „κῆρυξ δ᾽ ἐγγύθεν ἦλθεν ἄγων ἐρίηρον ἀοιδόν, / τὸν πέρι Μοῦσ᾽ ἐφίλησε, δίδου δ᾽ ἀγαθόν τε κακόν τε· / ὀφθαλμῶν μὲν ἄμερσε, δίδου δ᾽ ἡδεῖαν ἀοιδήν” („iar crainicul veni aducându-l pe iubitul aed, pe care Muza îl iubea mai presus de toți și îi dăduse și bine, și rău: de ochi îl lipsise, dar îi dăduse cântec dulce”). Rândul cu puncte marchează omisiunea dintre cele două locuri. [Homer — Ὀδύσσεια, textul grecesc, grc]

ocultat deabea pe vremea Unirii, scos la suprafață de Sadoveanu[70]. Prin misiune?

Voevozilor și stăpânitorilor din părțile noastre, li se cânta nu numai la ospețe, dar și înainte de a adormi, basme și balade. În timpul recitării, Voevodul închidea ochii, adică devenea orb ca și partenerul său; se stabilea o endosmoză, o egalitate, un comun numitor.

Dară ochiul închis înafară înlăuntru se deșteaptă.[71] Voevodul, devenea domnul celor două tipsii ale Balanței, Tula[72][73], ca ax median imuabil.

Căci între amândouă stă neclintita limbă[74], adică Polul între cele două Urse. E de admirat că la noi Polul e desemnat ca "limbă", adică manifestare a lui Parașabda,

70 sursa: **Mihail Sadoveanu, *Hanu Ancuței* (1928)** — povestirile se petrec în Moldova dinaintea Unirii (1859); «Om sărac» din rândul de mai sus e povestirea «Orb sărac».

71 *tulā* (sanscr.) — „Balanța”: după Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. X), numele primordial al centrului suprem hiperborean; în vechime «Balanța» desemna constelația Ursei Mari, ale cărei două părți se rotesc în jurul Polului, ca talgerele în jurul limbii cântarului. (vezi pagina 454)

72 vers. **Mihai Eminescu, *Scrisoarea III* (1881), v. 4** — citat din memorie («ochiul închis» pentru «ochiu-nchis»). Textul canonic al începutului: „Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vro limbă, / Ce cu-a turmelor pășune a ei patrie și-o schimbă, / La pământ dormea ținându-și căpătâi mâna cea dreaptă; / Dară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deșteaptă.” Somnul care deschide «ochiul dinăuntru» e visul întemeietor al lui Osman. [Mihai Eminescu — Scrisoarea III, ro]

73 Tula — Tulā (sanscr., „balanța”) — după Guénon (Le Roi du Monde, cap. (vezi pagina 454)

74 *dhikr* (ar. ذِكْر) — „pomenire, amintire”: invocarea repetată a Numelui divin în confreriile sufite, echivalentul musulman al lui *japa* și al rugăciunii lui Iisus. (vezi pagina 395)

Torcătorul unui dhikr[7576] perpetuu. În distanța enormă dintre Voevod și Orb, se căsca un Vid salvator în care intra toată țara. Există o admirabilă tradiție concernând pe Țarul Ivan cel Groaznic[77]

[97 (98)]

și pe rapsodul care-l adormea cu poveștile lui. Sunt indicate admirabil calitatea de purtător al Marelui Nume, a folclorului, originea lui Iohaniță, adică, drept curgătoare din Apostolul iubirii, Ioan, apostolul, maestrul și evanghelistul esoterismului creștin, cum e îndeobște cunoscut, care la Cina de Taină, își rezema capul de pieptul lui Iisus[78].

Iată dialogul dintre Țar și orb:

"-Și cine v-a-nvățat cântece să cântați și povești să povestiți?

---

75 vers. **Mihai Eminescu, «Se bate miezul nopții...» (publicată în ediția Maiorescu a *Poesiilor*, decembrie 1883)** — ultimul vers al poeziei. Textul canonic: „Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă, / Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi ieie vamă. / Pe căi bătute-adesea vrea mintea să mă poarte, / S-asamăn între-olaltă viață și cu moarte; / Ci cumpăna gândirii-mi și azi nu se mai schimbă, / Căci între amândouă stă neclintita limbă.” Același vers revine în poemul dramatic *Mureșanu*. Limba cântarului, nemișcată între cele două talgere — viața și moartea —, devine pentru autor Polul, axa fixă dintre cele două Urse, și „Cuvântul” (*Parāśabda*). [Mihai Eminescu — Se bate miezul nopții..., ro]

76 sursa: **Tradiție rusă despre Ivan al IV-lea (1530–1584)** — țarul nu putea adormi fără povestitorii orbi de la curte, *bahari* (rus. бахари), care îi spuneau basme la căpătâi; dialogul și legenda care urmează (Hristos lăsând săracilor, la rugămintea Sfântului Ioan, cântecele în loc de munte de aur) vin din stihurile spirituale ale calicilor cântători (*kaliki perehojie*), cântul «Înălțarea Domnului» («Вознесение Господне»), cules în colecții precum P. A. Bessonov, *Калеки перехожие* (1861–1864). Izvorul exact al versiunii citate de autor nu l-am putut stabili.

77 dhikr — Dhikr (ar. (vezi pagina 395)

78 sursa: **Ioan 13, 23–25** — „Iar unul dintre ucenicii Lui, pe care-l iubea Iisus, stătea la masă la sânul lui Iisus... Și acela, rezemându-se de pieptul lui Iisus, I-a zis: Doamne, cine este?”; cf. **Ioan 21, 20**. De aici, în tradiția esoterică, Ioan ca păstrător al învățăturii «inimii». [Ioan (Biblia sinodală), ro.]

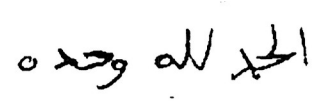
"-Însuși Domnul Dumnezeu, din vremea de demult ne-a-nvățat.

"-Cum asta?

"-Bătrânii noștrii o povestesc și cântăreții o cântă.

Odinioară în vremuri străbune, s-a întâmplat asta. Când s-a înălțat Domnul nostru Hristos, la ceruri, au plâns toți sărmanii cu duhul, orbii, șchiopii, adică toată tagma asta a noastră a milogilor: "Oh, unde pleci Tu, Hristoase Dumnezeule? Pe noi cui ne lași? Cine are să ne potolească setea și foamea?" Și răspunsu-le-a Hristos, Împăratul Cerurilor: "Am să vă las, zice, un munte de aur, un râu de miere, podgorii săpate și livezi bogate. Și-o să fiți băuți și mâncați, îmbrăcați și-ncălțați". Și-a ridicat atunci glasul Sfântul Ioan Teologul[79]: "O, milostive Mântuitorule! Nu le da lor nici munte de aur, nici râuri de miere, nici podgorii săpate și livezi bogate. Că n-au să știe avutul să-l stăpânească și-au să vie puternicii și bogații și au să li-l hrăpească. Ci dă-le lor Hristoase, Împărate ceresc, dă-le lor Numele Tău, dă-le lor cântecele-dulcile, basmele-marile despre vechime, străvechime, despre oamenii Domnului. Și-au să pornească milogii să colinde lumea, să povestească basmele-marile, să cânte cântecele-dulcile și orice om are să le dea de băut și de mâncat, de-mbrăcat și-ncălțat. Și grăi Hristos Împăratul Ceresc: "Facă-se voia ta, Ioane! A lor să fie cântecele-dulcile și basmele-marile. Iar cine-i va milui cu mâncare și băutură, apărat să fie de beznele nopții și de un loc în Rai să aibă parte; deschise fie aceluia porțile Raiului. Amin!"

79 sursa: **Stihul spiritual rusesc «Înălțarea Domnului»** — în variantele culese de la calici, mijlocitorul e Ioan Gură de Aur sau Ioan Teologul, care cere pentru săraci, în locul bogățiilor, «numele lui Hristos» și cântecele; legenda face din cântăreții ambulanți păstrătorii unei investituri ioanite — de unde «originea ioanită a folclorului» de care vorbește autorul.

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Fălticeni · 20.IX.78

Dragă Roxana,

Am primit toate aducerile tale aminte cu bine. Îți mulțumesc pentru frunza de nuc. Aleea noastră s-a integrat în mine, s-a mistuit ca și râpa Rădășenilor și Valea Moldovei. Cred că nu voi scrie despre "Metafizica Gestului". Cum să "zici" indicibilul?

Exemplul tău cu "Feciorul de Împărat și Broasca țestoasă"[80], e bine venit. "Armeanul"[81] se sleește, trece la limită. "Armean[82]" e aria așternută cu grâu, pe care aleargă caii în jurul unui stâlp, separând bobul de păstăi și

80 «arman» (pop., în Moldova și Bucovina) — arie de treierat, loc bătătorit în jurul unui stâlp, unde caii, mânați în cerc, calcă snopii ca să se desfacă boabele; autorul scrie «Armean». Cuvântul pare să vină din lat. *armentarium*. (vezi pagina 387)

81 „Separarea” (lat.) — operație alchimică prin care se despart subtilul de grosier (Tabula Smaragdina: „vei despărți pământul de foc, subtilul de grosier”); aici, treieratul, care desparte bobul de pleavă. (vezi pagina 445)

82 „Soarele de la miezul nopții” — lumina spirituală care strălucește în noaptea inițiatică: Apuleius, *Metamorfoze* XI, 23 (*nocte media vidi solem candido coruscantem lumine*, „la miezul nopții am văzut soarele strălucind de o lumină albă”). (vezi pagina 447)

pai. Separatio[8384]. Eroul ară apa, ca Iason cu "Argo"[85]; răsare Medeea. E agricultorul mării. Deasupra punctului de impact, centru, verticala are la capătul ei ceresc, Soarele de Miezul Nopții[8687].

Radu îmi scrie de tradițiile muzicanților orbi[88] în China și Japonia, pomenind de Homer care se zice că era orb... La noi se vorbește de orbeți. Auzul, deci organul transmiterii orale, era atât de important, încât văzul era rezorbit ca facultate de cunoaștere sensibilă. Iată ce i-am răspuns:

---

83 sursa: **Basm popular românesc** — titlul nu l-am putut identifica într-o culegere anume (cf., probabil, Petre Ispirescu, «Broasca țestoasă cea fermecată», în *Legende sau basmele românilor*, 1882, unde fiul de împărat se însoară cu o broască țestoasă, fată fermecată); detaliul cu «Armeanul» și cu eroul care «ară apa» trimite la o variantă pe care destinatara o cunoștea. [Petre Ispirescu — Legende sau basmele românilor, ro]

84 sursa: **Apollonios din Rodos, *Argonauticele* III, 1278–1407** — Iason, ajutat de farmecele Medeei, înjugă taurii cu copite de aramă care suflă foc și ară câmpul lui Ares, apoi seamănă dinții de balaur; «aratul apei» e o metaforă a autorului pentru navigația lui Argo, prima corabie, care «brăzdează» marea. [Apollonios din Rodos — Ἀργοναυτικά, textul grecesc, grc]

85 Soarele de Miezul Nopții — Soarele spiritual care strălucește în miezul întunericului: lumina văzută în noaptea inițierii în misteriile antice (Apuleius, Metamorfoze XI, 23: nocte media vidi solem candido coruscantem lumine, „la miezul nopții am văzut… (vezi pagina 447)

86 Separatio — „Despărțirea” (lat.) — operația alchimică prin care se despart subtilul de gros, purul de impur („Vei despărți pământul de foc, subtilul de gros, cu blândețe, cu mare iscusință”, Tabula Smaragdina), urmată de Conjunctio, reunirea… (vezi pagina 445)

87 Armean — „Arman” (reg.; autorul scrie „Armean”) — aria de treierat cu un stâlp în mijloc, pe care se așterne grâul și în jurul căreia aleargă caii, desfăcând boabele din spice; pentru autor, o Separatio alchimică și o imagine a rotației… (vezi pagina 387)

88 sursa: **Radu Vasiliu** — poetul, prieten al autorului (v. nota originalului la p. 95); scrisoarea de răspuns, cu studiul despre rapsozii orbi, e cea de la p. 95–98, publicată în facsimil și în *Steaua fără nume*. [Vasile Lovinescu — Steaua fără nume (ediția critică), ro]

(urmează transcrierea studiului din scrisoarea adresată poetului Radu Vasiliu; cf.facsimilul din volumul[89] *Steaua fără nume* pg,115-120;n.n.)

Fălticeni · 3.10.1978

Drăguța mea,

Am primit veștile tale din ținutul fabulos al Slavei Dragonului[90]. Sper că timpul trecut acolo a fost orgiastic în sensul superior al cuvântului.

Dar în sensul obișnuit?

Te văd, bachantă[91] sdrobind, în dans, strugurii din vas, înconjurată, asaltată, de privirile lacome ale tinerilor tăi fauni. Tantric, spectacolul e pozitiv, dar nu pot spune că omenește nu simt înțepături la inimă.

[99 (100)]

Ți-am trimis recomandat câteva pagini despre folclor și rolul inițiatic al rapsozilor orbi.

Te rog comunică-mi impresiile tale.

E vohe Bachos![92]

V.L.

Fălticeni · 19.10.1978

Dragă Roxana,

89 sursa: **Vasile Lovinescu, *Steaua fără nume*** — scrisoarea către Radu Vasiliu din 20.IX.1978 e reprodusă acolo în facsimil (p. 115–120 ale ediției originale) și transcrisă (p. 121–124 în această serie). [Vasile Lovinescu — Steaua fără nume (ediția critică), ro]

90 sursa: **Dragoslavele** — sat în Muscel (jud. Argeș), la poalele Pietrei Craiului, pe drumul Rucăr–Câmpulung; autorul îi traduce numele, joc de cuvinte cu „Slava Dragonului”. La p. 101 revine cu «Dragosloveni» (sat în Vrancea).

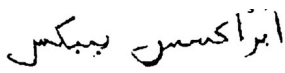
91 «bachantă» (gr. βάκχη, lat. *baccha*) — femeie din cortegiul lui Dionysos (Bacchus), în extazul orgiastic al misterelor; aici, la culesul viilor.

92 Gr. εὐοῖ Βάκχε (*euoí Bákche*) — „Evoe, Bacchus!”, strigătul ritual al bacantelor în cinstea lui Dionysos (Euripide, *Bacantele* 141–142; lat. *euhoe Bacche*, Catul 64, 255).

Nu am mai primit nimic de la tine de mult timp. Ți-am trimis două scrisori care implicau răspuns, mai ales una care e un mic studiu de folclor tradițional.

Scrie-mi te rog, ca să știu cum să mă comport.

Am făcut o plimbare miraculoasă în munți, unde am primit un mesagiu dela...

Cuvinte arabe olografe, cu lectură nesigură (ابراكسس بيبكس): primul pare transcrierea în litere arabe a numelui gnostic Abraxas (Ἀβραξας, al cărui număr grecesc e 365, zilele anului), „mesajul" primit în munți; al doilea cuvânt nu se poate citi sigur.

V.L.

Fălticeni · 30.10.78.

Dragă Roxana,

Am primit ultima ta scrisoare; dacă nu ți-am răspuns imediat este din cauză că speram, din zi în zi să fiu la București. Acum, trebue să luăm lemne, pentru Stella, dacă va mai fi nevoită, să mai vină aici, din cauza eventualei instalații de calorifer. Sper că întârzierea va fi mică.

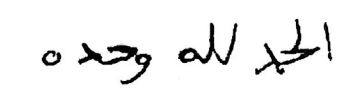
Am fost pe la mânăstiri unde am avut prilejul să aplic cu mare intensitate adagiul taoist asupra depărtării. Am găsit în Goethe o gândire admirabilă[93]:

> "Depășește-te singur - Nimeni, chiar când ar poseda mult, nu poate subsista fără nostalgie; dar orice adevărată nostalgie trebue îndreptată spre o țintă *inaccesibilă*.

93 sursa: **Atribuire neverificată** — maxima („Depășește-te... orice adevărată nostalgie trebuie îndreptată spre o țintă inaccesibilă"), pe care autorul o dă și în franceză la p. 102, n-am găsit-o la Goethe (în *Maximen und Reflexionen* sau în convorbiri); tonul amintește de Goethe al lui *Faust* II („Das Ewig-Weibliche zieht uns hinan"), dar izvorul rămâne de stabilit.

Un călugăr la Sihăstria mi-a spus[94]: "lumina Zorilor și aceea a înserării, nu vine dela Soare".

Cu toată căldura și lumina care vin dela depărtări.
V.L.
[100 (101)]

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Fălticeni · 10.XI.78

Draga mea Îndepărtată,

Sunt consternat de poznele poștei bucureștene. După cât înțeleg, de vină este distribuția.

Îmi ești tot așa de îndepărtată și de apropiată ca și constelația Dragonului, fie ea în proecțiunea dela Dragosloveni[95]. Se zice că inițiaților de rang mare li se suflă limba păsărilor la ureche de către Împăratul Șerpilor. Constelația Dragonului desleagă graiul animalelor[96], când timpul e spațializat la Sânziene când Soarele se oprește câteva clipe (Solstițiu). Raporturile dintre noi sunt triunghiulare și nu în linie dreaptă; aceasta e numai baza unui triunghi cu vârful atingând firmamentul. Acesta este sensul zicalei: "căsătoriile se fac în cer"[97].

---

94 sursa: **Mânăstirea Sihăstria** (jud. Neamț), lângă Secu, unde trăia atunci Părintele Cleopa Ilie (cf. p. 113); autorul o vizita din Fălticeni.

95 sursa: **Dragosloveni** — sat în comuna Dumbrăveni, jud. Vrancea (casa memorială Alexandru Vlahuță); ca și Dragoslavele (p. 99), autorul îl citește ca „slava Dragonului”, „proiecție” a constelației Dragonului.

96 sursa: **Credința populară** că în noaptea de Sânziene (24 iunie) sau de Anul Nou animalele vorbesc, iar cei aleși le pot înțelege graiul; în basme, „Împăratul Șerpilor” îi dăruiește eroului cunoașterea limbii animalelor (cf. Ispirescu, «Limba păsărilor»).

97 sursa: **Zicală răspândită** (fr. „Les mariages se font au ciel”, engl. „Marriages are made in heaven”), cu izvor în tradiția rabinică (*Talmud*, Sota 2a: cu patruzeci de zile înainte de naștere, un glas ceresc vestește

Dragonul deși nu expres menționat, este implicit în începutul basmelor lui Ispirescu. "A fost odată ca niciodată.. când urșii se băteau în coadă"[98], adică, de o parte și de alta a unui ax imuabil care este constelația Dragonului, ceiace ne duce la începutul lui Kaly-yuga[99]. Acum câteva seri am recitit "Ileana-Sânziana"[100]. E de o "tehnicitate" uimitoare, tot atât cât basmul următor "Broasca Țestoasă". M-a sguduit atât, că n-am putut adormi. Recitește-o și tu printre picături, însemnează-ți ce ți se pare semnificativ și când ne vom revedea (...) vom căuta să precizăm

...la dottrina che s'asconde în mit.[101]

„fiica cutăruia pentru cutare").

98 *Kali-yuga* (sanscr.) — „vârsta neagră", ultima dintre cele patru vârste ale ciclului hindus, începută după tradiție în 3102 î.Hr.

99 sursa: **Petre Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*** (în *Legende sau basmele românilor*, 1882) — formula de început: „A fost odată ca niciodată; că de n-ar fi, nu s-ar povesti; de când făcea plopșorul pere și răchita micșunele; de când se băteau urșii în coade; de când se luau de gât lupii cu mieii de se sărutau, înfrățindu-se...". „Urșii" sunt, pentru autor, cele două Urse cerești, de o parte și de alta a Polului, între care se încolăcește constelația Dragonului. [Petre Ispirescu — Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte, ro]

100 sursa: **Petre Ispirescu, «Ileana Simziana»** (în *Legende sau basmele românilor*, 1882) — fata de împărat care pleacă la oaste îmbrăcată în haine bărbătești, cu calul năzdrăvan, și o aduce Împăratului Verde pe Ileana Simziana; transformarea ei finală în bărbat, prin blestemul aruncat asupra ei, explică „motto-ul" din *Evanghelia după Toma* de la p. 117. Lovinescu a scris despre basm în corespondență și în *Interpretarea ezoterică a unor basme și balade populare românești*. [Petre Ispirescu — Ileana Simziana, ro]

101 vers. **Dante, *Infernul* IX, 61–63** — „O voi ch'avete li 'ntelletti sani, / mirate la dottrina che s'asconde / sotto 'l velame de li versi strani" — „O, voi care aveți mintea sănătoasă, priviți învățătura care se ascunde sub vălul versurilor ciudate". Autorul înlocuiește „sub vălul versurilor" prin românescul «în mit». [Dante Alighieri — Divina Commedia, Inferno, it]

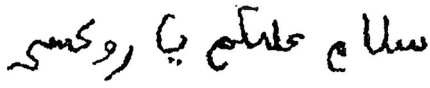
Lectura a urmat numai câteva zile după mesajul mut pe care l-am primit la Sihăstria, în noaptea cu lună plină, deasupra munților.

Și câți codrii ascund în umbră strălucire de izvoară![102]

Semnul mut a fost în acelaș timp contingent, tangent și transcendent, netransmisibil. Fiorul lecturii basmului e implicit în acest semn. Poate că studiindu-l, vom putea ridica curentul în sens invers. Dar (...) își încifrază indescifrabil mesagiile Mutus Liber[103][104].

[101 (102)]

Sunt alături de tine. Prinde curaj. M-a șocat în scrisoarea ta cuvântul "consolare". Nouă, ne este total interzis. "Consolare" e egal cu lâncezire, cu abdicare, cu pas pe loc. Nu uita că ai făcut un pact ireversibil.[105] Sper să ne revedem curând.

«salām ʿalaykum» (سلام عليكم) — „Pace vouă” (ar.)

V.L.

---

102 vers. **Mihai Eminescu, *Scrisoarea I* (1881)** — din invocația lunii de la începutul poemului: „Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci / Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci; / Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară, / Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!”. Autorul scrie «codrii ascund». [Mihai Eminescu — Scrisoarea I, ro]

103 „Cartea mută” (lat.) — tratatul alchimic fără cuvinte, numai cu cincisprezece planșe (La Rochelle, 1677, semnat cu pseudonimul Altus); de aici imaginea mesajului „încifrat indescifrabil”, fără grai. (vezi pagina 428)

104 Mutus Liber — „Cartea mută” (lat.) — tratat alchimic alcătuit numai din cincisprezece gravuri, fără text, publicat la La Rochelle în 1677 sub numele lui Altus; Opera e arătată, nu spusă, ca să n-o înțeleagă decât cel pregătit. (vezi pagina 428)

105 sursa: **Legământul inițiatic** — destinatara primise, ca și autorul, o legătură inițiatică (cf. formulele arabe și numele de la p. 73); „pactul” e angajamentul, fără întoarcere, pe calea spirituală.

P.S. În momentul de a închide scrisoarea am găsit un pasagiu din Goethe, care sper că te va vindeca de "consolare". Cel puțin sper:

> "Dépasse-toi toi-même... Nul, quand bien même il posséderait beaucoup, ne peut subsister sans nostalgie; mais toute vraie nostalgie doit être aiguillée vers un but[106] *inaccessible*".

București · II.XII.78

Cele ce urmează nu sunt literatură, ci crestături în mlădița unui copac fremătător.

Între noi se iscă un murmur: e sâsâitul șerpilor încolăciți în jurul sferei marei Tăceri; pentru acest fluerat diafan se topește Adam de dor la poarta Raiului[107]. Această nostalgie e cordonul care îl mai leagă pe părintele nostru de Arborele vieții; ca să ajungă acolo îi trebuie vibrațiunea inițială care leagă și desleagă lumile. De aici caracterul mântuitor și toxic al acestui freamăt și aceia care l-au perceput cât de departe, nu mai sunt oameni, ci exilați pe acest pământ, umbre pentru profani. Odată perceput sunetul e indelebil; acest sunet se bifurcă în Îngerul bun și îngerul rău. Tăcerea se rostește.

Să-ți vorbesc de șerpuiturile, de meandrele fiorului Unicității? La ce bun drăguța mea? El însuși te va călăuzi pe cărările tale necunoscute care se iscă și se risipesc pe

---

106 „Depășește-te pe tine însuți... Nimeni, chiar dacă ar avea mult, nu poate dăinui fără nostalgie; dar orice adevărată nostalgie trebuie îndreptată spre o țintă inaccesibilă” (fr.) — aceeași maximă pe care autorul a tradus-o la p. 100 și o pune pe seama lui Goethe (atribuire neverificată).

107 sursa: **Colindul „Adam la poarta Raiului”** — „Ședea Adam la poarta raiului / Și plângea...”, colind de Postul Crăciunului și cântare de la Duminica izgonirii lui Adam din Rai (Lăsatul secului de brânză: „Șezut-a Adam în preajma Raiului și, goliciunea sa tânguindu-o, plângea”); Lovinescu îl comentează în «Incantația colindelor» (în *O icoană creștină pe Columna Traiană*). [Vasile Lovinescu — O icoană creștină pe Columna Traiană (ediția critică; cuprinde «Miorița»), ro]

măsura în care păşeşti pe ele. Lasă-te călăuzită de lup, de vidră, de pajere[108], toţi prieteni ai noştri. Dragă Roxana, am intrat vrând nevrând, ştiind sau nu, în mitologie. În dimensiunea mitică vorbele se irosesc ca pulberea pe faţa Mayei[109]. În topirea universală, în Pralaya[110][111] numai un lucru subsistă: fiorul fără de

[102 (103)]

moarte. Or, şarpele este un fior şi noi, bieţii oameni suntem dâra umedă pe care o lasă sticlind la soare, ca şi cum ar avea în ea raţiunea ei suficientă. Complementarismul fiorului este cântecul păsărilor albastre, nevăzute în Tărie, dar nu mai puţin reale şi virulente. Eroul solar trece prin pădurea de argint amorţită[112]: e deajuns ca pasărea din vârful clopotniţei, din anglie[113], să treacă prin codrul alb pentruca să înceapă să freamăte; e chemată de gestul văcarului-grădinar; creanga ruptă e torţa care-l duce în insula horelor orgiastice. Grădinarul o pune în buchetul de flori fetei iubite. Sunt singurele flori ce ţi le pot oferi, fără stângăcie, Roxana! lup singuratic!

---

108 *māyā* (sanscr.) — „iluzia”, puterea prin care Principiul îşi face lumea aparenţelor; la Śaṅkara, aparenţa care acoperă unitatea lui Brahman.

109 *pralaya* (sanscr.) — „dizolvarea”: resorbţia universului în nemanifestat la sfârşitul unui ciclu cosmic (o „noapte a lui Brahmă”). (vezi pagina 436)

110 «pajură» (pl. «pajuri», reg. «pajere») — vultur mare, acvila heraldică; în basme, pasărea uriaşă care-l scoate pe erou de pe tărâmul celălalt.

111 Pralaya — Pralaya (sanscr., „dizolvare, resorbţie”) — reîntoarcerea universului în starea nemanifestată la sfârşitul unui ciclu cosmic, „noaptea lui Brahmă”, după care urmează o nouă manifestare. (vezi pagina 436)

112 «anglie» — cuvânt rar, prezent în colindele româneşti („fereastră de anglie”, în colindul chiliei de tămâie, comentat de autor în «Incantaţia colindelor»): fereastră mică, ogivală sau în unghi; aici, deschizătura din vârful clopotniţei.

113 sursa: **Motiv din basmele româneşti** — eroul, slujind ca grădinar (sau văcar) la curtea unui împărat, trece călare prin pădurea de aramă, de argint şi de aur, rupe câte o rămurică, iar pădurea începe să geamă; din ramuri face buchete pentru fata cea mică a împăratului (cf. Petre Ispirescu, «Făt-Frumos cu părul de aur», şi basmele de tipul AT 314, „Grădinarul cu părul de aur”). Varianta precisă la care se gândeşte autorul (cu pasărea din vârful clopotniţei) n-am putut-o stabili.

Flori mitice care nu se evaporează.

Ce ne leagă draga mea? Fire de păianjen, sau cabluri de vapoare? Aș prefera ultimele, pentrucă sunt mai ușor de scuturat. Dar numai pe un pod făcut din un fir de păianjen, se poate ajunge la crestătura munților unde soarele-și lasă ultima lui sticlire, luceafăr și cuib de fenix.

Inima îmi debordează de tandrețe, poate pentru ființa care șade în fața mea la birou, sigur pentru acel ce-i în dosul ei; martor impasibil. Ce voiește dela tine, dela mine, dela noi? Numai ursitoarele[114] o știu.

V.L.

Nedatat

Draga mea,

Îți trimit continuarea de la paginile de Marți. Mâine le expediez la revistă.[115]

V.L.

114 «ursitoare» — cele trei zâne care, în credința populară românească, vin în a treia noapte după naștere și hotărăsc soarta copilului; corespondentele Moirelor grecești și ale Parcelor latine.

115 sursa: **Amintirile despre Eugen Lovinescu** — textul care urmează, despre „odaia lui Eugen” din casa bunicilor din Fălticeni, era destinat unei reviste (probabil pentru centenarul nașterii criticului, 1981); nu știm dacă și unde a apărut.

Deosebirea dintre generații e în natura lor, nu în cronologie. Copilăria este mitică, maturitatea hălăduiește în timp și spațiu, care până la urmă o crucifică. Sfinxul[116] își sfâșie victimele prin timp și spațiu[117].

Știam din copilărie, că în casa bunicilor se afla o cameră căreia toți îi spuneau "odaia lui Eugen"[118] pentrucă în ea poposea în vacanțe tânărul cărturar. Pentru noi era peștera lui Ali Baba[119]. Închisă în lipsa lui, camera se însufleția prin

[103 (104)]

scrisul său. Dar oricâte obiecte de preț se ascundeau în ea, nimic nu egala bogățiile cu care o umplea imaginația noastră copilărească. Eram admiși în ea, eu și vărul meu Anton[120], cu condiția să fim "cuminți", adică, să devenim mobilele odăii. Cea dintâi amintire e un flash[121] fotografic. Mă văd întins pe una din canapelele camerii, cu

116 sursa: **Sfinxul tebanului Oedip** (gr. Σφίγξ) — monstrul care îi sfâșia pe cei ce nu-i dezlegau ghicitoarea despre cele trei vârste ale omului (Apollodor, *Biblioteca* III, 5, 8; Sofocle, *Oedip rege*). [Apollodor — Βιβλιοθήκη, textul grecesc, grc]

117 Sfinxul — Sfinxul (gr. (vezi pagina 445)

118 sursa: **Eugen Lovinescu (1881–1943)** — criticul literar, unchiul autorului, născut la Fălticeni; „tânărul cărturar” își petrecea vacanțele în casa părintească. Conducătorul cenaclului și al revistei *Sburătorul* (1919–1922, 1926–1927), autorul *Istoriei civilizației române moderne* (1924–1925) și al *Istoriei literaturii române contemporane* (1926–1929), teoreticianul „sincronismului” — poziția opusă celei tradiționale pe care o va apăra nepotul său.

119 sursa: ***O mie și una de nopți*, «Ali Baba și cei patruzeci de hoți»** — peștera cu comori care se deschide la cuvântul „Sesam, deschide-te!”; povestea a fost adăugată colecției de Antoine Galland (*Les Mille et une nuits*, 1704–1717), după un povestitor sirian.

120 „fulger” (engl.) — blițul fotografic; aici, amintirea fulgerătoare, fixată ca o fotografie.

121 sursa: **Anton Holban (1902–1937)** — prozator, născut la Fălticeni, nepot de soră al lui Eugen Lovinescu și văr al autorului; autorul romanelor *O moarte care nu dovedește nimic* (1931), *Ioana* (1934) și *Jocurile Daniei* (postum, 1971).

basmele lui Ispirescu în mână pe când profesorul lucra la traducerea lui din Tacit[122], scriind și compulsând un fișier. Mit și realitate. Îi era milă de sgârieturile isprăvilor copilăriei; parcă-l văd ridicându-se dela birou, părăsind pe Tacit, ca să-mi acopere picioarele, punându-le la adăpost de înverșunarea muștelor. Ispirescu și Tacit...Și acum cred că partea cea mai bună o alesesem eu.

Mult mai târziu, când desfășuram o activitate publicitară, cu totul streină de ideologia lui, mă lăsa să citesc studiile în cenaclul "Sburătorul"[123], cu o totală curtoazie literară, cu un pasionat interes pentru slova scrisă.

Scepticismul lui Eugen Lovinescu era un văl pudic care-i ascundea duioșia și sensibilitatea, aș putea spune contemplativitatea. Nu împărtășea jocurile de-a haiducii ale colegului său Mihai Sadoveanu[124], răsfrânt fiind în el însuși.

Când după o zi grea de lucru, se cobora pe strada Sucevii până la malul Șomuzului[125][126], nu înfăptuia un pelerinaj spre apusul de soare care tivea dealurile Rotopăneștilor și ale Brădățelului?

---

122 sursa: **Eugen Lovinescu, traducător al lui Tacit** — a tradus pentru „Biblioteca clasicilor latini și greci” mai multe opere ale lui Tacit (*Germania*, *Agricola*, *Analele*, 1920–1930), iar basmele sunt *Legende sau basmele românilor* ale lui Petre Ispirescu (1882). Detaliile bibliografice ale traducerilor n-am putut să le verific. [Petre Ispirescu — Legende sau basmele românilor, ro]

123 sursa: **Cenaclul «Sburătorul»** — cenaclul literar condus de Eugen Lovinescu la București (1919–1943), în casa lui din strada Câmpineanu; Vasile Lovinescu și-a citit acolo, în anii ’30, studiile, deși lucra atunci în publicitate.

124 sursa: **Mihail Sadoveanu (1880–1961)** — coleg de liceu al lui Eugen Lovinescu la Gimnaziul „Alecu Donici” din Fălticeni; jocurile lor de-a haiducii sunt evocate, se pare, de Sadoveanu în amintirile sale (*Anii de ucenicie*, 1944).

125 sursa: **Topografia Fălticenilor** — strada Sucevei, artera principală, coboară spre râul Șomuzul Mare, care trece prin marginea orașului; dealurile Rotopăneștilor (Rotopănești, comună vecină) și ale Brădățelului închid zarea spre apus.

126 Șomuzului — Șomuz — Șomuzul Mare, râul care trece pe lângă Fălticeni, cu iazul lui, loc al plimbărilor autorului: strada Sucevii coboară „până la malul Șomuzului” (p. (vezi pagina 448)

Era o evaziune spre tărâmul celălalt, în țara de dincolo de negură[127].

Scrisorile din 1979

București · 6.II.79

Draga mea,

Îți trimit alăturat epitaful Șogunului. Fără comentarii.[128]

"Ici est la cime.[129] La multitude, en bas, vit comme elle peut. Cet homme avait décidé, non point de vivre, mais de connaître. Ici donc, mettez-le en terre, car c'est ici sa place: ici, où, les météores éclatent, ici, où se créent les

127 sursa: **Mihail Sadoveanu, *Țara de dincolo de negură* (1926)** — titlul culegerii de povestiri de vânătoare și pescuit din Moldova de Sus; autorul împrumută expresia pentru Lumea de Dincolo.

128 sursa: **Atribuire greșită — Robert Browning, «A Grammarian’s Funeral» (în *Men and Women*, 1855), v. 137–148**, nu epitaful lui Tokugawa Ieyasu. Textul francez e traducerea strofelor finale ale poemului lui Browning, în care ucenicii își duc dascălul mort pe vârful muntelui: „Here’s the top-peak; the multitude below / Live, for they can, there: / This man decided not to Live but Know — / Bury this man there? / Here — here’s his place, where meteors shoot, clouds form, / Lightnings are loosened, / Stars come and go! Let joy break with the storm, / Peace let the dew send! / Lofty designs must close in like effects: / Loftily lying, / Leave him — still loftier than the world suspects, / Living and dying.” Confuzia vine probabil din antologia franceză din care a copiat autorul. [Robert Browning — A Grammarian’s Funeral (Men and Women, 1855), en]

129 „Aici e culmea. Mulțimea, jos, trăiește cum poate. Omul acesta hotărâse nu să trăiască, ci să cunoască. Aici deci puneți-l în pământ, căci aici îi e locul: aici, unde izbucnesc meteorii, aici, unde se nasc norii, aici, de unde se nasc fulgerele. Fie ca bucuria să întâmpine furtuna! Fie ca roua să trimită pacea! Gândurile sublime nu pot avea decât efecte sublime. Îngăduiți-i să stea întins pe înălțime. Mai mărinimoase decât o bănuiește lumea au fost viața și moartea lui!” (fr.) — traducere franceză în proză a finalului din «A Grammarian’s Funeral» de Robert Browning (v. nota precedentă).

nuages, ici, d'où naissent les éclairs. Que la joie accueille la tempête!

[104 (105)]

Que la rosée mande la paix! Des idées sublimes ne peuvent avoir que des effets sublimes. Permettez lui d'être allongé sur hauteur. Plus magnanimes que ne le soupçonne le monde, furent sa vie et sa mort!"

Epitaphe de Ieyesu Tokugawa.[130]

(1542-1610)

București · 20.2.79

Draga mea nocturnă,

Am primit mesajul tău cu întârziere, depe vârful,la cime[131], Caraimanului[132] și prin intermediul vostru, chemarea șogunului Ieyesu Tokugawa, războinicul constelațiilor. În adevăr, vârful, e singurul loc unde este permisă orizontala, pentrucă este paralelă cu Calea Lactee.

130 sursa: „Epitaful lui Ieyasu Tokugawa” (fr.). **Tokugawa Ieyasu (1543–1616)** — întemeietorul șogunatului Tokugawa (1603), care a unificat Japonia după bătălia de la Sekigahara (1600); datele tipărite (1542–1610) sunt greșite. Textul de deasupra nu e epitaful lui, ci finalul poemului lui Browning «A Grammarian’s Funeral» (v. nota de la p. 104). [Robert Browning — A Grammarian’s Funeral (Men and Women, 1855), en]

131 „culmea” (fr.) — cuvântul din epitaful de mai sus.

132 sursa: **Caraimanul** — vârf din Munții Bucegi (2384 m), cu Crucea eroilor de pe culme (1928); destinatara îi trimisese un mesaj de acolo.

"Je t'adore à l'égal de la voute nocturne[133]
"O vase de tristesse, ô grande taciturne
"Et t'aime d'autant plus que, belle tu me fuis
"Et que tu me parais, ornement de mes nuits,
"Plus ironiquement accumuler les lieus
"Qui séparent mes bras des immensités bleues.

București · 2.IV.79

...Calm pasionat, plenitudine neprevăzută, cunoașterea sensibilizată; indicibilă presimțire a Androginului[134], carte deschisă cu cotorul pe biroul dintre noi, îndealungul lui, unificator și despărțitor; toate pe meleagurile lui Sefer-Împărat[135]. Am multe de spus în privința acestui personaj, aparent inutil.

Un reflex stupid m-a făcut să sar în autobuz, când puteam aștepta altul în ploae. Stângăcie..

L.

---

133 vers. **Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal* (1857), XXIV, v. 1–6** — „Je t’adore à l’égal de la voûte nocturne, / Ô vase de tristesse, ô grande taciturne, / Et t’aime d’autant plus, belle, que tu me fuis, / Et que tu me parais, ornement de mes nuits, / Plus ironiquement accumuler les lieues / Qui séparent mes bras des immensités bleues.” — „Te ador asemenea bolții nopții, o vas de tristețe, o mare tăcută, și te iubesc cu atât mai mult, frumoaso, cu cât fugi de mine și cu cât îmi pari, podoabă a nopților mele, că îngrămădești mai ironic leghele care despart brațele mele de nemărginirile albastre.” Citat din memorie: «voute», «belle, tu me fuis», «lieus». [Charles Baudelaire — Les Fleurs du mal, fr]

134 sursa: **Sefer-Împărat** — personaj al unui basm românesc pe care Lovinescu îl comentează în «Ispirescu și Cosița de Aur» (în *O icoană creștină pe Columna Traiană*): eroul ajunge „la împărăția lui Sefer Împărat”; ebr. *sefer* (ספר) înseamnă „carte”, de unde „cartea deschisă” de pe birou și „personajul aparent inutil” care e, pentru autor, punctul central al basmului. [Vasile Lovinescu — O icoană creștină pe Columna Traiană (ediția critică; cuprinde «Miorița»), ro]

135 Androginului — Androginul (gr. (vezi pagina 382)

București · 22.IV.79

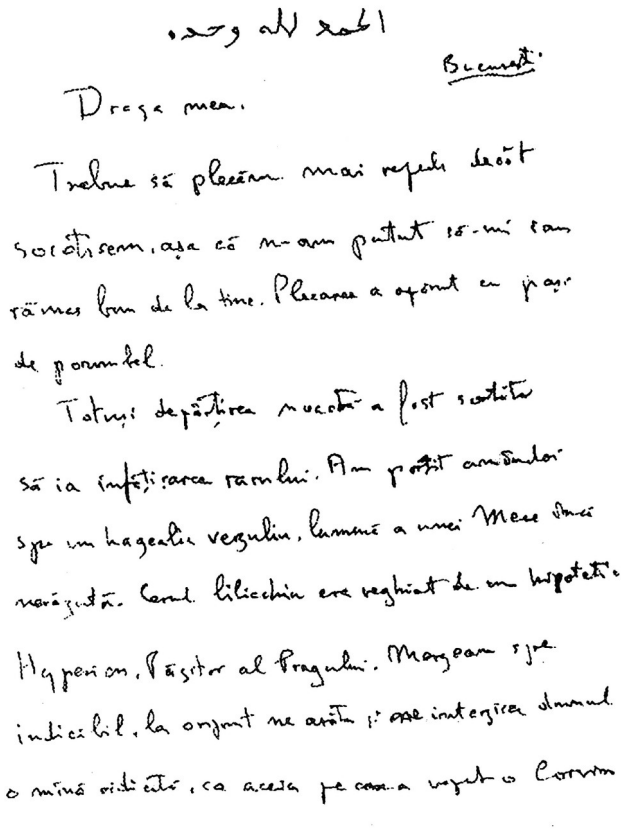
Imaginea ta a fost mereu asociată în mine cu ideia de suavitate intelectuală, de suflu inefabil, de flacără ascendentă, de puritate (da, de puritate), de lac vrăjit din basm. Seara de Miercuri a fost în realitate o ședință magică, un descântec magic, trecând prin pustie, prin noaptea de temut.

A fost pentru mine sandhya[136][137].

V.L.

136 *sandhyā* — „îmbinare, amurg” (sanscr.) — clipa de trecere dintre zi și noapte (și ritul ce i se cuvine, rugăciunea de la răsărit și apus a brahmanilor); în doctrina ciclilor, intervalul care desparte și leagă două *yuga*. Seara de miercuri a fost deci, pentru autor, un „amurg” ritual, o trecere. (vezi pagina 441)

137 sandhya — Saṃdhyā (sanscr., „îmbinare, amurg”) — intervalul crepuscular dintre două vârste ale lumii (yuga), ca amurgul dintre zi și noapte, considerat sacru, în care se săvârșesc riturile zilnice; un punct fără durată, ca barzakh-ul arab,… (vezi pagina 441)

Facsimil: începutul scrisorii din 17 iunie 1979 („Draga mea, / Trebue să plecăm mai repede...”), cu invocația arabă «al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» deasupra; transcrierea tipărită e la p. 107.

[106 (107)]

București · 17.6.79

Draga mea,

Trebue să plecăm mai repede decât socotisem, așa că n-am putut să-mi iau rămas bun de la tine. Plecarea a apărut cu pași de porumbel.[138]

138 sursa: **Friedrich Nietzsche, *Also sprach Zarathustra*, II, «Die stillste Stunde»** — „Die stillsten Worte sind es, welche den Sturm bringen. Gedanken, die mit Taubenfüssen kommen, lenken die Welt.” — „Cuvintele cele mai liniștite aduc furtuna. Gândurile care vin cu pași de porumbel conduc lumea.” Reminiscență probabilă. [Friedrich Nietzsche — Also sprach Zarathustra, de]

Totuși despărțirea noastră a fost sortită să ia înfățișarea rarului. Am pornit amândoi spre un hagealâc[139] verzuliu, lumină a unei Mece încă nevăzută. Cerul liliachiu era vegheat de un hipotetic Hyperion, Păzitor al Pragului[140]. Mergeam spre indicibil, la orizont ne arăta și ne interzicea drumul o mână ridicată, ca aceia pe care a văzut-o Corvin pe calea Nucilor. Aveam impresia că eram gata să ajung la vălul liliachiu, pe care să-l ridic cu mâna, dar pânza inefabilă nu putea fi atinsă. Ca toate adevăratele hagialâcuri, era fără sfârșit. Verdele pe care-l căutam, era după fericita ta expresie un "verde mintal", un curcubeu de smarald, portal cuprinzând jumătate din orizont dar și portiță strâmtă, intrare scundă, în peștera în care se pitește Castelul Graalului Verde[141] sau Mânăstirea de Tămâie.

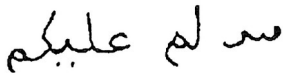
Vom păstra legătura. Salutări cordiale lui Gri iar pe Corvin îl sărut duios.

---

139 «hagialâc» (tc. *hacılık*, din ar. *ḥajj*) — pelerinajul la Mecca (sau la Ierusalim, la creștinii din Balcani); la autor, orice călătorie inițiatică spre Centru (*Al patrulea hagialâc*, titlul cărții sale despre *Craii de Curtea-Veche*).

140 sursa: **Păzitorul Pragului** — ființa înspăimântătoare care stă la trecerea dintre două stări sau lumi și trebuie biruită sau îmblânzită de cel ce vrea să treacă; numele vine din literatura ocultistă a sec. XIX (Bulwer-Lytton, *Zanoni*, 1842: „Dweller of the Threshold”; Rudolf Steiner, *Der Hüter der Schwelle*, 1912), dar figura e veche: Sfinxul, Cerber, Charon, *Kāla-mukha*.

141 sursa: **Castelul Graalului** — Munsalvaesche (Montsalvat) la Wolfram von Eschenbach (*Parzival*, c. 1210), unde Graalul e o piatră (*lapsit exillis*) căzută din cer; după o tradiție pe care o reia Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. V), Graalul ar fi fost tăiat dintr-un smarald căzut din fruntea lui Lucifer — de aici „Graalul Verde”. [Wolfram von Eschenbach — Parzival, textul medio-înalt german (ed. K. Lachmann, ed. a 3-a, 1872), gmh]

«salām ʿalaykum» (سلام عليكم) — „Pace vouă” (ar.)

Ilu.

Folticeni · 25.6.79. · Sânziene[142]

Dragă Roxana,

De o săptămână mă lupt cu vrafurile de cărți. Trebue să le pun în ordine, să le sortez, să le repartizez. După două zile frumoase, am avut altele șapte ploioase și friguroase, care m-au sechestrat în casă. Îți închipui ce-nseamnă Folticeniul fără plimbări!

[107 (108)]

Acum a revenit timpul frumos și mi-am scos paguba.
Munții se văd admirabil.

Am avut un apus de soare definitiv, deasupra Băii. În clipa când ultima fărâmă de soare s-a cufundat pe tărâmul celălalt, a apărut Lumina Verde[143], dar de data asta în filigran, neperdeluită, nu un verde mintal, ci unul aevea. Un verde deschis. Totul a ținut vreo douăzeci de secunde. Verde sadea, dar cu Abisul între mine și el, dar *Abisul era verdele însuși*. Am regăsit în căpița de cărți în sfârșit[144] "*l'Introduction générale*". Reflectând, o sincronizare perfectă a lecturii noastre e dificilă; dacă nu imposibilă. Îți propun o lectură concomitentă, câte un capitol pe zi, începând dela 1 Iulie, când sper că apele se vor liniști. Și

142 sursa: **Sânzienele** — sărbătoarea populară din 24 iunie (Nașterea Sf. Ioan Botezătorul), legată de solstițiul de vară, când zânele „sânziene” joacă pe dealuri și „cerul se deschide”; cf. «jocuri de Sânziene» (p. 68).

143 „în lipsă de altceva mai bun” (fr.).

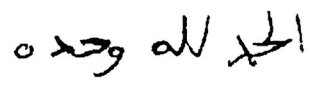
144 fr. *aperçu* (scris greșit «apreçu») — „privire de ansamblu, impresie”; aici, observațiile de lectură. Titlul unor cărți ale lui Guénon: *Aperçus sur l’initiation* (1946), *Aperçus sur l’ésotérisme chrétien* (1954).

asta e o amalgamare, faute de mieux[145]. Ne putem comunica și apreçu-urile[146].

Tu ce mai faci? Tot așa trasă divergent? Eu, cu melancholia mea de exilat.

Sărutări lui Corvin,

Ilu.

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Folticeni · 7.7.79

Dragă Roxy,

Am primit scrisoarea ta din care se vede că la data ei, nu ai primit încă scrisoarea mea din Folticeni. O ai acuma? Mulțumesc mai întâi, à tout prince tout honneur[147], micului prinț Corvin de Inidoara[148] pentru desenul ce mi l-a trimis. Muntele Verde care se înalță din

---

145 sursa: **„Raza verde”** — fenomenul optic (engl. *green flash*, fr. *rayon vert*) care se vede o clipă deasupra marginii soarelui la apus sau la răsărit, prin refracția atmosferică; a dat titlul romanului lui Jules Verne *Le Rayon vert* (1882), după care cine îl vede „nu se mai poate înșela în ale inimii”.

146 sursa: **René Guénon, *Introduction générale à l’étude des doctrines hindoues* (Paris, 1921)** — prima carte a lui Guénon: deosebirea dintre Orient și Occident, noțiunea de tradiție, metafizică și religie, școlile (*darśana*) hinduse, Vedānta. Autorul propune o lectură „concomitentă”, câte un capitol pe zi, de la 1 iulie 1979. [René Guénon — Introduction générale à l’étude des doctrines hindoues (1921), fr]

147 „fiecărui prinț toată cinstea” (fr.) — joc pe locuțiunea *à tout seigneur tout honneur*, „fiecăruia cinstea cuvenită rangului său”, întâi celui mai de seamă.

148 „în înălțimi” (lat.) — din cântarea îngerilor *Gloria in excelsis Deo*, „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu” (Luca 2, 14, în forma liturgică latină). [Luca (Biblia sinodală), ro.]

mijlocul apelor, care seamănă și cu capul unei balene uriașe, ridicat in excelsis[149], ca să se identifice cu tot cosmosul și cu principiul lui, flancat de Sol-Luna - e o inspirație fericită, dar în care văd și o mână maternă...

Însumând misterele Verdelui, există și primejdia de cufundare în Abisul inferior al acestei culori misterioase; adu-ți aminte de "Îngerul dela fereastra din Vest"[150]... Deaceia speculația asupra acestei culori trebue totdeauna începută,

[108 (109)]

sfârșită și întovărășită de o aspirație spre cercurile desrobitoare. Pentru asta trebue să așteptăm până când pământul va redeveni transparent... Citește mereu din Guénon... Șueratul șerpilor e fără primejdie numai când e suscitat, evertuat de ciripitul păsărilor. Linea virida[151] gyrat universum[152], este linia ecuatorială a Vortexului Sferic, brâul universului, șarpele Uroboros, care se strânge în jurul lumei, și apoi se dilată, Coagula-Solve[153].

---

149 sursa: **Joc pe numele copilului** — Corvin, ca dinastia Corvinilor, a lui Iancu de Hunedoara și a fiului său Matia Corvin, regele Ungariei; «Inidoara» e o formă veche a numelui Hunedoara (magh. *Vajdahunyad*).

150 sursa: **Gustav Meyrink, *Der Engel vom westlichen Fenster* (1927)** — romanul despre John Dee, alchimistul și magul elisabetan, și despre reîncarnarea lui într-un descendent modern; „Îngerul verde” de la fereastra din apus, care-i amăgește pe Dee și pe Kelley, e figura primejdiei „abisului inferior” al verdelui. [Gustav Meyrink — Der Engel vom westlichen Fenster (1927), de]

151 „Linia verde învârte universul” (lat.; corect *linea viridis*) — adagiu hermetic despre puterea vegetativă, verde, a Sufletului lumii, care mișcă cosmosul; autorul îl interpretează ca linie ecuatorială a „Vortexului sferic”, brâul universului, Uroboros. Izvorul exact al formulei (citată în literatura alchimică modernă) nu l-am putut stabili.

152 *Coagula – Solve* — „Coagulează – dizolvă” (lat.), cele două faze ale Marii Opere, aici în ordine inversă: contracțiunea și dilatarea Uroborosului.

153 Linea virida — Linea viridis (lat., „linia verde”; autorul scrie virida) — din adagiul hermetic linea viridis gyrat universum, „linia verde rotește universul”: forța vegetativă, verdele vieții veșnic reînnoite, care străbate cosmosul. (vezi pagina 413)

Șueratul șerpilor e o toxină teribilă, dacă șarpele nu e vrăjit, descântat de ciripitul de sus. Toată această dublă mișcare divergentă și convergentă e bine simbolizată de zodia Cancerului în care ne aflăm acuma[154]. Mă repet, dar ciripitul primează. Îți scriu așa, pentrucă simt un început de obsesie la tine. Poate prea marea familiaritate cu basmele. Nu uita, că ele sunt și cuvertură exterioară, țepoasă uneori.

Știu că răposatul *călugăr-poet*, Sandu Tudor avea numele de călugăr Agaton[155]. Părintele Stăniloae îl cunoștea bine.[156] Poți să-l întrebi.

Eu mă sbat cu corectura studiului asupra[157] "*Crailor de Curtea Veche*". Nu poți să-ți închipui în ce silă lucrez. Lucruri vechi de 8 ani...

Mă tem că melancolia mea se datorește în bună parte tot culorii verzi. Trebue numaidecât s-o transform în Dor, în Eros Kosmogonos. Mergem pe o cale foarte primejdioasă Roxana. Trebue să ne sprijinim.

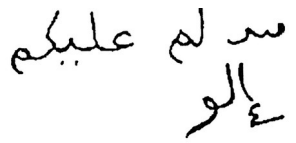
154 sursa: **Zodia Racului (Cancer)** — în care intră Soarele la solstițiul de vară (21 iunie – 22 iulie); după Guénon (*Symboles fondamentaux*, «Les portes solsticiales»), solstițiul Racului e „poarta oamenilor” (*ianua inferorum*), opusă porții Capricornului, „poarta zeilor”; racul, care merge înainte și înapoi, ilustrează dubla mișcare. [René Guénon — Symboles fondamentaux de la Science sacrée (1962), fr]

155 sursa: **Sandu Tudor — Alexandru Teodorescu (1896–1962)**, poet și ziarist, directorul ziarului *Credința*, animatorul mișcării isihaste „Rugul Aprins” de la Mânăstirea Antim; călugărit la Sihăstria în 1948 cu numele *Agaton*, apoi schimonah cu numele *Daniil*; arestat în 1958, a murit în închisoarea de la Aiud.

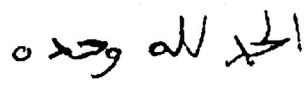
156 sursa: **Părintele Dumitru Stăniloae (1903–1993)** — teologul ortodox român, traducătorul *Filocaliei* (1946–1991) și autorul *Teologiei dogmatice ortodoxe* (1978); membru al grupului „Rugul Aprins”, a fost închis împreună cu Sandu Tudor (1958–1963).

157 sursa: **Vasile Lovinescu, *Al patrulea hagialâc. Exegeză nocturnă a Crailor de Curtea-Veche* (București, Cartea Românească, 1981)** — interpretarea esoterică a romanului lui Mateiu I. Caragiale, *Craii de Curtea-Veche* (1929); scrisă cu „8 ani” înainte (c. 1971), a apărut abia în 1981. [Vasile Lovinescu — Al patrulea hagialâc (ediția critică), ro]

Cu toată afecțiunea,

«salām ʿalaykum» (سلام عليكم) — „Pace vouă” (ar.)

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Folticeni · 21.7.79

Dragă prietenă,

După cum văd, poșta merge alandala. Și eu citesc după înțelegere "*Introduction générale*", cu reacțiuni inedite. Nu

[109 (110)]

că aflu lucruri noi, ci prospețimea e nouă. Tao[158]-ul e Vidul, dar oglindirea lui, în lumea sublunară[159], este spontaneitatea perpetuă, care, atât de des este cernută din cer, că formează aparent un țesut continuu când în realitate e discontinuu.

Îți trimit o admirabilă ilustrare a acestei spontaneități, scrisă de un mare maestru taoist[160]:

158 *Dao* (chin. 道, transcris tradițional *Tao*) — „Calea”: principiul suprem al tradiției extrem-orientale, nenumit și nemanifestat, din care purced toate (*Daodejing*, cap. 1, 25, 42); Guénon îl identifică cu „vortexul sferic universal” și cu Vidul metafizic. (vezi pagina 450)

159 lumea sublunară — În cosmologia aristotelică și medievală, lumea de sub sfera Lunii, a celor patru elemente, a nașterii și pieirii, opusă cerurilor incoruptibile. (vezi pagina 415)

160 sursa: **Poem taoist în traducere franceză** — autorul și izvorul francez nu le-am putut identifica (stilul — „vaporul violet”, „aerul de jad albastru”, perlele puse la copt, „tija de aur”, „vinul nealterabil” al Nemuritorilor — e al poeziei alchimice taoiste din epoca Tang, de pildă a celei puse pe seama lui Lü Dongbin; atribuirea rămâne ipotetică).

"*Sur les montagnes bleues, la solitude des eaux et des nuages,*[161]
"*Telle est ma résidence terrestre.*
"*Á minuit, je respire la vapeur violette,*
"*Sur le luth je joue l'air du jade bleu,*
"*Dans le four je fais griller les perles fines,*
"*Dans le vase précieux j'enferme la tige d'or*
"*Je nourris de sésame le corbeaux blancs,*
"*Dans une cale basse, je fais tenir le monde*
"*Mon glaive magique extermine les démons,*
"*Et je sais préparer le vin inaltérable*
"*Qui fait éclore en un instant les fleurs*
"*Celui qui voudra bien devenir mon disciple*
"*Avec moi pourra contempler la beauté des Immortele*".

Și în altă parte:

"*Cel care s-a dăruit munților albaștri și norilor*
"*alburii, a murit de beție*".

Îmi scri că Dragonul Ceresc simbolizează Linea Virida[162]. Nu e exact, nu trebue confundate simbolurile. *Linea Virida* e cercul orizontului, al Crepusculului, Uroboros. Dragonul ceresc este vertical pe acest cerc.

---

161 vers. **Poem taoist (autor neidentificat), în traducere franceză** — „Pe munții albaștri, singurătatea apelor și a norilor, / Aceasta mi-e locuința pământească. / La miezul nopții respir aburul violet, / Pe lăută cânt aerul de jad albastru, / În cuptor pun la copt perlele fine, / În vasul prețios închid tija de aur, / Hrănesc cu susan corbii albi, / Într-o calcă joasă fac să încapă lumea, / Spada mea magică stârpește demonii, / Și știu să prepar vinul nealterabil / Care face să se deschidă într-o clipă florile. / Cel care va vrea să-mi fie ucenic / Va putea contempla cu mine frumusețea Nemuritorilor.” «Une cale basse» (o calcă, o cală joasă) pare o greșeală pentru *une calebasse* („o tigvă”, dovleacul-recipient al Nemuritorilor taoiști, în care încape lumea întreagă); «le corbeaux», «Immortele» sunt greșeli de transcriere.

162 „Linia verde” (lat.; corect *linea viridis*) — v. nota de la p. 109. (vezi pagina 413)

Am revăzut și am retrăit de mai multe ori Împărăția Verde, al cărei împărat este al-Khidr[163]. Iată ce-am găsit într-un basm din "1001 de nopți"[164]:

> "Tu ești marele Khidr[165], păzitorul livezilor și al grădinilor de zarzavat, care îmbraci arborii cu coroanele lor verzi, care faci să alerge apele fugitive și desfășuri covorul verde al fânețelor *și îmbrăcat în mantaua ta verde spre seară, amesteci nuanțele ușoare cu care se colorează cerurile crepusculului*".

[110 (111)]

Sunt de părere, că luând cunoștință de aceste "deschideri" ale lumii intermediare, primejdioase din cauza ambivalenței lor, să te fixezi de preferință în domeniul Metafizicii pure, busolă infailibilă și chiurasă impenetrabilă.

"Mânăstirea Rugului depe Muntele Sinai[166], e pentrucă acolo s-a manifestat Dumnezeu lui Moise, în rugul arzător, afirmând Identitatea Supremă: "Eu sunt cel ce sunt".

Te rog scrie-mi dacă te vei duce cu Corvin la Putna.[167]

---

163 sursa: **al-Khiḍr** (ar. الخضر, „Cel Verde”) — inițiatorul nevăzut al tradiției islamice, nemuritor, identificat cu „robul” întâlnit de Moise în **Coranul 18, 60–82** („căruia Noi i-am dat milă de la Noi și l-am învățat știință de la Noi”); unde pășește, pământul înverzește. Guénon și Michel Vâlsan au scris despre el ca prototip al inițierii directe, „fără intermediar vizibil”. [Coranul — textul arab (Unicode Qur’an), ar]

164 sursa: ***O mie și una de nopți*** — invocația către Khiḍr nu am putut-o localiza în colecție; formularea pare a fi din traducerea franceză a lui J.-C. Mardrus (*Le Livre des mille nuits et une nuit*, 1899–1904), care adaugă adesea pasaje lirice.

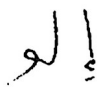
165 Khidr — Al-Khiḍr (ar. (vezi pagina 410)

166 sursa: **Mânăstirea Sfânta Ecaterina de la Sinai** (sec. VI, Iustinian), zidită în jurul Rugului aprins; **Ieșirea 3, 2–14**: „Și i s-a arătat îngerul Domnului într-o pară de foc, ce ieșea dintr-un rug... Și a zis Dumnezeu către Moise: «Eu sunt Cel ce sunt»”. [Ieșirea (Biblia sinodală), ro.]

167 sursa: **Mânăstirea Putna** (jud. Suceava), ctitoria lui Ștefan cel Mare (1466–1469) și locul mormântului său.

M-aș mulțumi cu proximitatea spațială.

Cu toată afecțiunea și tandrețea.

«Ilu» (إلو) — diminutivul cu care semnează autorul scrisorile din 1979, scris în litere arabe (alif cu kasra, lām, wāw).

2.08.79.

Dragă prietene, Îți mulțumesc pentru veștile ce mi le dai în ultima scrisoare. Îmi pare bine că te vezi în continuare cu Radu.[168] Frecventarea reciprocă nu poate fi decât fecundă, mai ales că beneficiați de răgazul, de poiana dispersării elementului feminin.

Eu mă îndeletnicesc cu corectarea lenește a studiului meu despre *Craii de Curtea veche*, care chipurile trebue să apară, în sezonul viitor. Dar cu ăștia nu știi niciodată. Nu poți să-ți închipui, cu ce silă mă ocup de asta. O adevărată repulsie. Nu pot să-i consacru mai mult de jumătate de oră pe zi. Un singur element nou interesant: Pena Corcodușa apare incipient crailor[169] "bătrână și veștejită, cu capul desbrobodit și numai zdrențe toată, cu un picior desculț". Or exact așa apare și sibila din Panzoust lui Pantagruel[170],.....și celorlalți tovarăși, tot cu un picior desculț (Livre III chap. XVII). Am mai găsit detaliul acesta și în alte părți. Eliphas Lévi, în "Dogme et

168 sursa: **Radu Vasiliu**, poetul (v. nota originalului la p. 95); destinatarul scrisorii, «Dragă prietene», pare același bucureștean din cerc ca la p. 92.

169 „culegere” (fr.) — volum de articole adunate.

170 sursa: **Mateiu I. Caragiale, *Craii de Curtea-Veche* (1929), partea I («Înrâuriri»)** — Pena Corcodușa, bătrâna nebună care umblă pe străzile Bucureștilor; autorul citează din memorie descrierea apariției ei, pe care n-am putut-o confrunta cu textul. [Mateiu I. Caragiale — Craii de Curtea-Veche (1929), ro]

rituel de la haute Magie"[171] spune ca magicianul invocator, trebue să stea în cercul magic cu un picior încălțat și cu celălalt descălțat. E vorba probabil, de separarea celor două elemente ale unei dualități confuze, în vederea purificării lor, unul prin altul. E un ritual magic, chiar teurgic. Îmi va face placere să revăd ultimul[172] recueil[173] de articole a lui Guénon, deși desigur le-am citit. Pasajul din Luca adaugă la[174]

[111 (112)]

menționarea pâinii și pietrei, peștelui și șarpele. Cu scorpionul e aceași opoziție. Oul, principiu de viață și scorpionul semn al morții.

Mi-aduc aminte că într-o altă recenzie, Guénon spune că formula fundamentală romană[175] "Senatus Populusque Romanus[176], S.P.Q.R. e aceași cu *Sqorpio*.

---

171 sursa: **François Rabelais, *Le Tiers Livre* (1546), cap. XVII** — Panurge, trimis de Pantagruel, o consultă pe sibila din Panzoust, o bătrână hâdă și zdrențăroasă, în coliba ei; detaliul piciorului descălțat nu l-am putut verifica în text. [François Rabelais — Le Tiers Livre, fr]

172 sursa: **Éliphas Lévi (Alphonse-Louis Constant), *Dogme et rituel de la haute magie* (Paris, 1854–1856)** — tratatul fundamental al ocultismului francez din sec. XIX; instrucțiunea despre magicianul cu un picior încălțat și altul descălțat ține de pregătirea ritualului de evocare (partea a II-a, «Rituel»); locul exact nu l-am verificat. [Éliphas Lévi — Dogme et rituel de la haute magie (ed. a 2-a, 1861, vol. I), fr]

173 sursa: **René Guénon, culegere postumă de articole și recenzii** — probabil *Comptes rendus* (Paris, Éditions Traditionnelles, 1973) sau *Mélanges* (Gallimard, 1976); cf. „într-o altă recenzie” (p. 112).

174 sursa: **Luca 11, 11–12** — „Care tată dintre voi, dacă fiul său îi va cere pâine, oare îi va da piatră? Sau dacă îi va cere pește, oare în loc de pește îi va da șarpe? Sau dacă îi va cere un ou, oare îi va da scorpie?”; cf. **Matei 7, 9–10** (numai pâine–piatră și pește–șarpe). [Luca (Biblia sinodală), ro.]

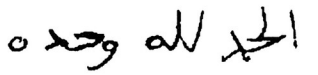
175 „Senatul și poporul roman” (lat.) — formula oficială a statului roman, abreviată S.P.Q.R.

Impresia mea este totuși că Evanghelia lui Toma e a cincea Evanghelie[177] și că toate textele gnostice sunt fragmente din a o cincea Evanghelie, care conține nu numai învățături ci și "gesturi" simbolice ale Domnului.

Ne face plăcere anunțarea vizitei așteptate anuală, a cărei lipsă nu o concepem. Alege orice dată vrei. Între 19-26 August sunt încă în post și vei găsi un prieten extenuat. Aș vrea să facem cât mai multe plimbări. Am niște idei despre Tao care mi-au venit pe cale itinerantă[178], Tao-ul ca eternă spontaneitate, fulgurațiune.

În orice caz, te rog să-mi anunți încăodată bucuria venirii dtale. Salută cordial pe toți prietenii, și respectuoase sărutări de mâini dnei. Mihăescu.

Cu vie afecțiune
V.L.

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Folticeni · 27.8.79

Dragă Roxana,

Am primit cu bucurie scrisoarea ta, tocmai începusem să mă îngrijorez din cauza lipsei de vești; acum, însă mă îngrijorează boala prin care ai trecut. Să sperăm că te-ai

176 sursa: **René Guénon, recenzie (în *Études Traditionnelles*, retipărită în *Comptes rendus*?)** — apropierea S.P.Q.R. – *Sqorpio* n-am putut-o verifica la izvor.

177 sursa: ***Evanghelia după Toma*** — culegere de 114 „cuvinte” (logia) ale lui Iisus, păstrată în traducere coptă în codicele II de la Nag Hammadi (descoperit în 1945, publicat în 1959), cu fragmente grecești la Oxyrhynchus (P. Oxy. 1, 654, 655); a fost numită de la început „a cincea Evanghelie”.

178 sursa: **Tao ca „eternă spontaneitate”** — cf. *Daodejing* 25: „Omul urmează Pământul, Pământul urmează Cerul, Cerul urmează Tao, Tao urmează ce e de la sine (*ziran*, 自然)”; *ziran*, „de-la-sine”, spontaneitatea, e tocmai ce autorul numește „fulgurațiune”.

restabilit complet și că "puterea" condensată la Putna te va regenera. E indiscret să te întreb ce-ai avut?

Îți scriu în ultima zi a Ramadanului care a fost foarte dur. Și eu am terminat lectura comună. Voi începe "*le Roi du Monde*"

"*L'Introduction*" am trecut-o unui nou prieten al meu, profesorul Ilioaia[179], plin de râvnă extraordinară pentru lucru-

[112 (113)]

rile tradiției. E un om încă tânăr, pe care o boală teribilă, hemofilia îl silește să se răsfrângă și să se concentreze asupra lui însuși. Aseară am fost cu Florin la el, căci și Florin e aici pentru o săptămână, spre marea noastră bucurie. Facem plimbări lungi și tu ești totdeauna cu noi, cu o prezență deloc imaginară. Sunt trist că nu pot veni la Putna, dar n-am ce face. Sunt multe piedici...

Mă bucur că ai făcut popas la Mânăstirea Neamț[180]; chiar pe timp ploios, statul acolo e o binecuvântare. Sunt prezențe extraordinare.

Este o tradiție care spune că surplusul de ploaie e cauzat de refuzul oamenilor de a primi harul, care atunci se transformă în apă. E "modul" în care s-a produs potopul. Îl sărut pe Corvin pentru răspunsul lui în legătură cu ploaia și cu Mânăstirea; unul din numele ei e acel de[181] *Navă*. Părintele Cleopa nu mai apare față de oameni decât ca orator și predicator.[182] E bine și așa. E o mască. Posibil.

---

179 sursa: **Profesorul Ilioaia** — tânăr profesor din Fălticeni, bolnav de hemofilie, prieten nou al autorului în 1979 (p. 113, 115); n-am găsit alte date despre el.

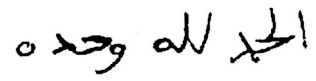
180 sursa: **Mânăstirea Neamț** (jud. Neamț) — una dintre cele mai vechi și mai mari mânăstiri românești (sec. XIV–XV, biserica actuală a lui Ștefan cel Mare, 1497), centrul înnoirii paisiene din sec. XVIII.

181 *āyatu-Llāh* (ar. آية الله, pers. *āyatollāh*) — „semnul lui Dumnezeu”, titlul cel mai înalt al teologilor șiiți; aici, ayatollahul Ruhollah Khomeini, întors în Iran în februarie 1979 și numit de adepții săi „Imam”, titlu rezervat la șiiții duodecimani celor doisprezece Imami (al XII-lea, Imamul ascuns, urmând să revină ca Mahdi).

182 *al-Maghrib* (ar. المغرب) — „Apusul”: Africa de Nord occidentală (Maroc, Algeria, Tunisia); autorul traduce el însuși. Tradițiile escatologice

Știu dela alții că posedă multe lucruri pe care nu le spune. Ce zici de aiatu-llahi[183] iranian care, acuma, a luat titlul de Imam, acel din Răsărit. Mai lipsește acela din Apus, din Maghrib[184] (Apus), pentruca să se producă explozia. Când pleci la București? Sper să mai primesc vești de la tine, din Putna.

Cu drag,
Ilu

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Folticeni · 17.9.79.

Dragă Roxana,

Am primit, una după alta, scrisorile tale. Știrile pe care mi le dai sunt pozitive. Reacțiunile tale față de textul de basm ce ți-am trimis sunt cum trebue; bagă de seamă să nu sensibilizezi prea mult un domeniu primejdios; tangența cu o câmpie cu raze X. Mi-aduc aminte de câmpia Scorpiei, de câmpia Ghionoaiei[185] pe care Făt-Frumos le străbate în lungul său hagialâc[186] spre atât de

sunnite pun ivirea Mahdiului în Apus, ca răspuns la „Imamul din Răsărit”.

183 sursa: **Biserica-corabie** — imaginea Bisericii ca „navă” (lat. *navis*, de unde „naosul”) care-i trece pe credincioși peste marea vieții, ca arca lui Noe peste potop (Facerea 6–8; I Petru 3, 20–21); legătura cu ploaia și potopul e a autorului. [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

184 sursa: **Părintele Cleopa Ilie (1912–1998)** — starețul Mânăstirii Sihăstria, unul dintre cei mai cunoscuți duhovnici români din a doua jumătate a sec. XX, vestit pentru predicile sale.

185 sursa: **Petre Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*** (în *Legende sau basmele românilor*, 1882) — Făt-Frumos trece, pe calul năzdrăvan, pe lângă moșiile Gheonoaiei și ale Scorpiei, surori vrăjmașe, înainte de a ajunge la palatul unde nu se îmbătrânește; motto-ul titlului e chiar ținta hagialâcului său. [Petre Ispirescu — Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte, ro]

186 hagialâc — Pelerinaj (tc. (vezi pagina 405)

depărtata și atât de apropiata "Tinerețe fără bătrânețe și Viață fără de Moarte".

[113 (114)]

Îți mai comunic niște texte despre acest simbolism primejdios. Tandrețea mea intelectuală să te învălue!

Din Jaminîya Upanișad[187][188]:

> "Poarta lumii Luminei cerești se găsește acolo unde "Cerul și pământul se îmbrățișază și "capetele anului" sunt unite.

A.K.Coomaraswamy:[189]

> "Literal, aceasta vrea să spună că acel care vrea să se transporte din această lume în cealaltă sau să se întoarcă din ea, trebue s-o facă în "intervalul" unidimensionat și atimporal care separă forțe înrudite dar contrarii, printre care nu poți trece decât instantaneu".

E remarcabil caracterul apofatic al textului lui Roman Melodul.[190] E interesant că Domnul se adresează Maicii Domnului, ca unei cutii de rezonanță, Maica Domnului, conținătoarea Vidului.

Textul din Dogmatică[191] e mai ales interesant prin faptul că ridică putin vălul depe o taină: pe măsură ce urcăm, cerul lumii noastre, devine pământul, dușumeaua

187 Corect *Jaiminīya Upanișad* (sanscr.) — „Upanișada [școlii lui] Jaimini”.

188 Upanișad — Upanișad (sanscr., „a ședea aproape [de maestru]”, de unde „învățătură tainică”) — textele speculative care încheie Vedele, temelia Vedăntei. (vezi pagina 456)

189 sursa: **Ananda K. Coomaraswamy (1877–1947), «Symplegades» (1946)** — studiul despre „stâncile care se ciocnesc” (Symplegadele Argonauților) și despre trecerea instantanee „prin mijloc”, între contrarii (zi–noapte, cer–pământ), pe care o cere orice ieșire din cosmos; comentariul citat e, foarte probabil, de acolo (traducere proprie a autorului).

190 sursa: **Sfântul Roman Melodul (sec. VI)** — imnograful bizantin, autorul condacelor (de pildă Condacul Nașterii, „Fecioara astăzi pe Cel mai presus de ființă naște”); textul trimis de destinatară, cu Hristos adresându-se Maicii Sale, nu se poate identifica din scrisoare.

191 «Empireu» (gr. ἐμπύριος, „de foc”) — cerul cel mai înalt, al zecelea, nemișcat, sălașul lui Dumnezeu în cosmologia medievală (Dante, *Paradisul* XXX).

de diamant a lumei superioare. Deaceia Cerul Suprem, Empyreul[192], e de diamant. În realizarea descendentă, flăcările de foc devin Vajra[193], cum e trăznetul lui Zevs.

Îți mulțumesc pentru țigare; fumând-o eram în camera ta.

Sărută-l frumos pe Corvin, iar tu…

سلام عليكم

إلو

«salām ʿalaykum» (سلام عليكم) — „Pace vouă” (ar.)

Folticeni · 25.9.79

Dragă Roxana,

N-am mai primit nici o veste dela tine, decând ți-am scris la Putna. Ce mai faci?

Scrie-mi te rog. Cum îi stă lui Corvin cu ghiozdănelul în spate?[194]

[114 (115)]

Dintr-o poveste:

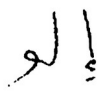
192 *vajra* (sanscr.) — „diamant” și „trăsnet” deodată: arma lui Indra, ca trăsnetul lui Zeus; de aici „dușumeaua de diamant” a cerurilor și flăcările care devin trăsnet în „realizarea descendentă”. (vezi pagina 457)

193 sursa: **Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă* (3 vol., București, 1978)** — probabil.

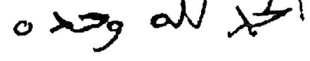
194 sursa: ***Jaiminīya Upaniṣad Brāhmaṇa*** (numită și *Talavakāra Brāhmaṇa*), text vedic al școlii Jaiminīya a Sāmavedei; autorul citează în traducere proprie, după Ananda K. Coomaraswamy, care discută locul în studiul «Symplegades» (în *Studies and Essays in the History of Science and Learning Offered in Homage to George Sarton*, New York, 1946); trimiterea exactă în JUB n-am verificat-o. [Jaiminīya (Talavakāra) Upaniṣad Brāhmaṇa, textul sanscrit (ed. 1921), sa]

"Drumul spre tărâmul celălalt, trece peste-o culme de munte[195], pe care soarele n-o atinge decât când apune". Magistral!

Te rog scrie-mi.

«Ilu» (إلو) — diminutivul cu care semnează autorul scrisorile din 1979, scris în litere arabe (alif cu kasra, lām, wāw).

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul" (ar.)

Folticeni · 13.10.79

Dragă prietenă,

E un făcut să nu coincidem. Scrisorile în care îmi spui că n-ai mai primit nimic dela mine, se încrucișează cu ale mele. Totuși n-o regret: e bine să existe între noi oarecare aproximație...

Cu privire la biserica Sf.Spiridon[196], ctitorul ei IO Constantin Neculae, îmi face impresia că e Constantin Mavrocordat[197], care a jucat un rol important inițiatic, în special masonic, în Principatele încă neunite

195 sursa: **Izvor neidentificat** — „dintr-o poveste", probabil un basm românesc sau o legendă dintr-o culegere citită atunci de autor.

196 * Este vorba despre biserica Sf.Spiridon Vechi, ctitorită la 1747 de Constantin Mavrocordat, demolată în 1987,reclădită în 1995 (n.n.)

197 sursa: **Constantin Nicolae Mavrocordat (1711–1769)** — domn al Țării Românești și al Moldovei de mai multe ori, reformator (desființarea șerbiei, 1746 și 1749), fiul lui Nicolae Mavrocordat; nota originalului confirmă că el e ctitorul bisericii Sf. Spiridon Vechi (1747). Rolul lui „masonic", pe care-l presupune autorul, nu e documentat.

Apostolul Petru a întemeiat patriarhatul din Antiohia[198] și succesorul lui a supravegheat ridicarea bisericii Sf. Spiridon, acela care a demonstrat cu o piatră temelia Treimii. Aștept să ne revedem ca să-mi explici aluziile tale în această chestiune, care mi se par puțin confuze.

În general mă indispune exaltarea ta care din toate punctele de vedere este contraindicată[199]. Așa de exemplu, nu văd de ce și cum un mesaj depe tărâmul celălalt, în lumina lină a înserării, poate să-ți fie "o lovitură în moalele capului". Te rog calmează-te și cruță-te. Ce idee năstrușnică să-i scrii lui Ilioaia, un necunoscut. Până Marți nu primise scrisoarea ta; să sperăm că nu o va primi.

Ilioaia mi-a prezentat la ultima întrevedere pe un prieten

[115 (116)]

al lui, fiul Protopopului Grădinaru[200], extrem de atras de preocupările noastre.

Eu continui cu plimbările; am avut câteva crepusculuri miraculoase, verzi cu flăcări de safir, cu impresia netă că sunt numai oglindiri ale unei realități transcendente. Luceafărul îmi reamintește o formulă misterioasă a

198 sursa: **Biserica Sf. Spiridon Vechi din București** a fost metoc (dependență) al Patriarhiei Antiohiei, al cărei întemeietor, după tradiție, e Sf. Apostol Petru (cf. Galateni 2, 11; Faptele Apostolilor 11, 26). Sf. Spiridon al Trimitundei (sec. IV) a arătat, după tradiție, la Sinodul I de la Niceea (325), unitatea Treimii strângând în mână o cărămidă (un olan), din care a țâșnit focul, a curs apa și a rămas în palmă lutul. [Galateni (Biblia sinodală), ro.]

199 «contraindicată» (termen medical) — nepotrivită, primejdioasă în cazul dat.

200 sursa: **Protopopul Grădinaru** — preot din Fălticeni; fiul lui, prieten al lui Ilioaia, nu l-am putut identifica.

Sf.Albert cel Mare[201]: "In Angelo est visio vespertina[202]"(În Înger este viziunea înserării). Boare de inefabil.

Tu fii liniștită și egală și nu uita că adevăratul tău maestru spiritual este Corvin, pe care-l sărut cu toată dragostea.

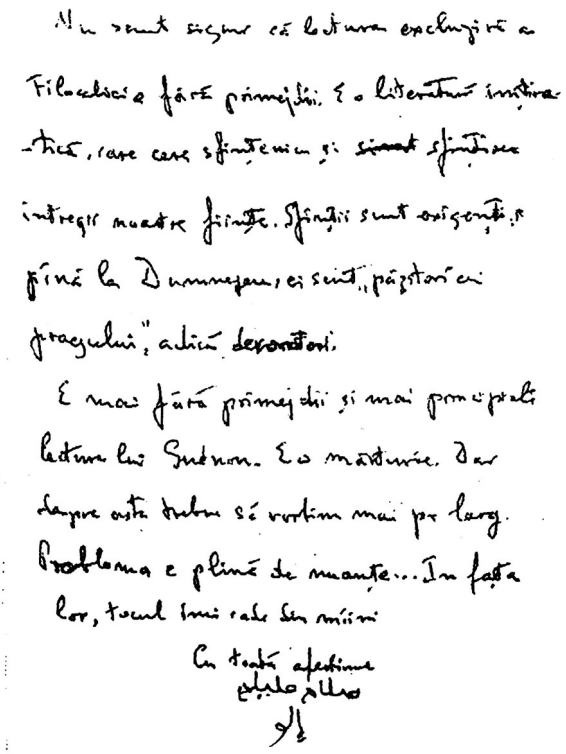
Cu toată afecțiunea,

«Ilu» (إلو) — diminutivul cu care semnează autorul scrisorile din 1979, scris în litere arabe (alif cu kasra, lām, wāw).

201 „În Înger este viziunea de seară” (lat.) — traducerea o dă autorul.

202 sursa: **Doctrina „cunoașterii de seară” a îngerilor** — Sf. Augustin (*De Genesi ad litteram* IV, 22–32; *De civitate Dei* XI, 7) deosebește în îngeri o *cognitio matutina*, „cunoaștere de dimineață” (a lucrurilor în Cuvântul lui Dumnezeu), și o *cognitio vespertina*, „cunoaștere de seară” (a lucrurilor în ele însele); Albert cel Mare și Toma de Aquino o reiau (*Summa theologiae* I, q. 58, a. 6–7). Formula exactă *In Angelo est visio vespertina* n-am găsit-o la Albert. [Sf. Augustin — De Genesi ad litteram, textul latin, la]

Facsimil: fragment din scrisoarea din 14 decembrie 1979, despre primejdiile lecturii exclusive a Filocaliei[203] *și despre lectura lui Guénon, cu salutul și semnătura arabe; transcrierea tipărită e la p. 117.*

[116 (117)]

الحمد لله وحده

*«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (*الحمد لله وحده*) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)*

Folticeni · 14.12.79

Dragă Roxana,

De o lună ne pregătim de plecare din zi în zi și tot se amână. De aceea nu ți-am mai scris, pentrucă socoteam să sosesc înaintea scrisorii.

203 Filocaliei — Filocalia (gr. (vezi pagina 401)

Ultima ta scrisoare m-a sensibilizat.

Aș vrea să te simt mai puțin singură.

Nu sunt sigur că lectura exclusivă a Filocaliei e fără primejdii.[204] E o literatură inițiatică, care cere sfințenia și sfințirea întregii noastre ființe. Sfinții sunt exigenți și până la Dumnezeu, ei sunt "păzitori ai pragului", adică devoratori.

E mai fără primejdii și mai principială lectura lui Guénon. E o mărturie. Dar despre asta trebue să vorbim mai pe larg. Problema e plină de nuanțe...În fața lor, tocul îmi cade din mâini.

Cu toată afecțiunea,
Ilu

București · Decembrie 79

Draga mea, păstrează ca "motto" pentru Ileana Sânziana[205][206] cuvintele de mai jos:

204 sursa: ***Filocalia*** (gr. Φιλοκαλία, „iubirea de frumos”) — antologia de texte ascetice și isihaste alcătuită de Nicodim Aghioritul și Macarie de Corint (Veneția, 1782), tradusă în românește de Paisie Velicikovski și ucenicii lui și, în ediție amplă, de Părintele Dumitru Stăniloae (12 vol., 1946–1991). Facsimilul de la p. 116 reproduce acest pasaj.

205 sursa: **Petre Ispirescu, «Ileana Simziana»** — fata de împărat care, îmbrăcată bărbătește, e prefăcută la urmă în bărbat (v. nota de la p. 101); de aici potrivirea cu logionul 114 al *Evangheliei după Toma*. [Petre Ispirescu — Ileana Simziana, ro]

206 Ileana Sânziana — Eroina basmului românesc «Ileana Sânziana» (Petre Ispirescu), mireasa lui Făt-Frumos răpită și regăsită; la autor, paredrul lui Ianus, „Sora Soarelui” din colinde, Anima Mundi răpită de Titani și readusă la lumină de eroul solar. (vezi pagina 408)

"Simon Petru le-a spus:[207]
Maria să plece dintre noi,
deoarece femeile nu sunt demne de viață.
Iisus spuse:
Iată, că o voi atrage
ca s-o fac bărbat,
ca să devie și ea un spirit viu,
asemenea nouă, bărbaților.
Căci orice femee ce se va face mascul

[117 (118)]

va intra în Împărăția Cerurilor."
Evanghelia lui Toma.
Logia 114.

București · 20.12.79

Dragostea mea, când un sentiment nemerește făgașul unei ondulațiuni cosmice, se împletește deoparte și de alta a ei, însușindu-și indefinitatea ei; nu se epuizează, nu trece la limită decât în momentul când se conexează cu scurt-circuitul albastru al Paradisului. Deaceea, repetiția nu mai este monotonie, ci Unicitate, oglindindu-se în fațetele lumii, irizarea inepuizabilă a Tao-ului. Aceste constatări, mă fac să-ți repet, că în scurtul traseu dela casa ta la autobuz, prezența ta platoniciană m-a făcut fericit. Valurile inegale din casă dispăruseră, ca în mare, când e bună; prezența ta devenise hieratică, răcoroasă, o simțeam spațial lângă mine, puțin îndărătul meu, câțiva centimetri deasupra coroanei mele, ca șarpele Ureus[208][209] deasupra capului faraonului egiptean. Când suntem

207 sursa: ***Evanghelia după Toma*, logionul 114** (codicele II de la Nag Hammadi) — traducerea autorului e fidelă în substanță. Textul, după traducerea engleză a lui Thomas O. Lambdin: „Simon Peter said to them: «Let Mary leave us, for women are not worthy of life». Jesus said: «I myself shall lead her in order to make her male, so that she too may become a living spirit resembling you males. For every woman who will make herself male will enter the Kingdom of Heaven»". Logionul, cel din urmă al culegerii, e interpretat de obicei ca imagine a reintegrării androginice, a depășirii dualității sexelor (cf. logionul 22: „când veți face din doi unul... ca bărbatul să nu fie bărbat și femeia să nu fie femeie").

împreună, percepem și suntem regentați de ondulațiuni, de unde tribulațiunile, inegalitățile, superiorul și inferiorul, moartea și reînvierea. Dar când te însumez în trăire solitară, linia ondulatorie dispare și apare aceea mediană, adică, ceiace dă realitate ondulațiunei, fără de care aceasta e o nălucire, cum sunt iubirile banale, instrumente ale dominației Demiurgului inferior[210].

Scânteia albastră terminală, ne va fi vreodată accesibilă? Gura îmi rămâne mută, dar trebue să mulțumim cu lacrimi și în genunchi că, după vorba lui Schwarzenberg[211], știm de existența ei, iubita mea luce intelettual[212]. Până atunci știu că momentele petrecute cu tine, devin astre în Amintire, se simultaneizează, în stele. Le văd reflectate în mâinile tale lungi și reci, în care, mulțumesc lui Dumnezeu, nu mă mai văd pe mine însumi. Fii, deci, iubito, credincioasă simbolismului tău, *singurul lucru real din noi*. Fii mamă bună, nu vitregă, cu germenul de aur, depus în tine, cu Făt-Frumosul

[118 (119)]

pe care-l porți fără să știi, încolăcit ca un șarpe mic, în găuacea lui AVM[213].

---

208 *uraeus* (lat., din gr. οὐραῖος, după egipt. *iaret*, „cea ridicată”) — cobra înălțată pe fruntea faraonului, emblemă a suveranității și ochi de foc al zeului Ra, care-i nimicește pe dușmani. (vezi pagina 456)

209 «Demiurgul inferior» — la gnostici (Valentin, Basilide), creatorul lumii materiale, ignorant sau rău, deosebit de Dumnezeul suprem; Guénon («Le Démiurge», 1909, în *Mélanges*) îl interpretează ca reflexul inversat al Principiului în lumea manifestată.

210 Ureus — Uraeus (lat., din gr. (vezi pagina 456)

211 „lumină intelectuală” (it.) — **Dante, *Paradisul* XXX, 40–42**: „luce intellettüal, piena d’amore; / amor di vero ben, pien di letizia; / letizia che trascende ogne dolzore” — „lumină intelectuală, plină de iubire; iubire a binelui adevărat, plină de bucurie; bucurie care întrece orice dulceață”: Empireul, cerul de lumină pură. Autorul scrie «intelettual».

212 sursa: **Schwarzenberg** — nu l-am putut identifica; poate fi o figură din lecturile comune ale grupului.

213 *AUM* (sanscr. ॐ, *oṃ*) — silaba sacră a Vedelor, compusă din trei elemente (*a, u, m*), care corespund celor trei stări (veghe, vis, somn profund) și, cu tăcerea finală, celei de-a patra, *Turīya* (*Māṇḍūkya Upaniṣad*); Guénon, *L’Homme et son devenir selon le Vêdânta*, cap. XVII. „Găoacea lui AVM” e oul (Hiraṇyagarbha, Embrionul de aur) din care se naște Făt-Frumos. (vezi pagina 388)

V.L.

Scrisorile din 1980

București · Febr.1980

Cadoul pe care mi l-ai făcut este o Melancolie.[214] Intuiția ta feminină? Căci lungimea lui de undă este infinit de depărtată; la un orizont inaccesibil, între ape și cer, dar "mai apropiată decât vâna aortă" cum o spune Koranul[215].

Fraza unui mare înțelept chinez e valabilă și pentru noi și pentru tablou.

> "Si vous voulez voir des prodiges et contempler des merveilles[216], ne vous inquiétez, ni de la distance des montagnes, ni de l'éloignement des rivières".

Așa că "Melancholia" e pozitivă.

V.L.

Vineri

Dragă prietenă,

---

214 sursa: **Albrecht Dürer, *Melencolia I* (gravură în aramă, 1514)** — figura înaripată, cufundată în gânduri, înconjurată de instrumente geometrice, de un poliedru, de pătratul magic și de un curcubeu peste mare; reproducerea primită pare a fi aceasta (cf. «Melancholia», la sfârșitul scrisorii). Probabil. [Albrecht Dürer — Melencolia I (1514), The Metropolitan Museum of Art, —]

215 sursa: **Coranul 50, 16** — „Noi am creat omul și știm ce-i șoptește sufletul lui. Noi suntem mai aproape de el decât vena gâtului” (*ḥabl al-warīd*, „vena jugulară”, nu aorta). [Coranul — textul arab (Unicode Qur’an), ar]

216 „Dacă vreți să vedeți minuni și să contemplați lucruri prodigioase, nu vă neliniștiți nici de depărtarea munților, nici de depărtarea râurilor” (fr.) — aceeași maximă taoistă de la p. 85.

Gravura pe care mi-ai trimis-o este de mare valoare. Sunt sensibilizat că scrisoarea ta a sosit tocmai în ziua când am terminat să bat la mașină comentarul asupra unor...gravuri din cartea lui J.Lindsay[217].Îți trimit paginile alăturate și aștept impresiile tale.

V.L.

Câteva note asupra mitului Judecății lui Paris, cum reies din cartea lui Jack Lindsay. "Helen of Troy" Woman and Goddess.[218]

Judecata lui Paris e unul din acele puncte critice[219] în care se instilează în ciclu o picătură de otravă care-l convulsionează, turburându-i curgerea normală și lenește. E catastrofică și providențială. Apele o apucă razna peste câmpii, îneacă în șuvoaie sate și câmpii, își sapă alt curs, sfâșiind sânul mamei Gaia[220]. "Totul curge", "Panta rei[221]"[222] e hotărârea

---

217 sursa: **Jack Lindsay, *Helen of Troy: Woman and Goddess* (Londra, Constable, 1974)** — scriitor și istoric australian al Antichității (1900–1990); cartea studiază mitul Elenei și cultul ei, cu desene după picturi de vase și reliefuri despre judecata lui Paris, pe care autorul le comentează în notele care urmează. Aceleași idei, într-o versiune apropiată, în *Steaua fără nume* (p. 73–75 în această serie). [Vasile Lovinescu — Steaua fără nume (ediția critică), ro]

218 „Elena din Troia. Femeie și zeiță” (engl.).

219 πάντα ῥεῖ (gr.) — „totul curge”, formula prin care Platon (*Cratylos* 402a) și Simplicius rezumă doctrina lui Heraclit („nu poți intra de două ori în același râu”, fr. 91 Diels-Kranz); autorul o traduce el însuși. (vezi pagina 431)

220 sursa: **Judecata lui Paris** (Homer, *Iliada* XXIV, 25–30; dezvoltată în poemul ciclic pierdut *Cypria* și la Lucian, *Dialogurile zeilor* 20) — chemat să dea mărul de aur „celei mai frumoase” dintre Hera, Atena și Afrodita, Paris o alege pe Afrodita, care îi făgăduise dragostea Elenei: de aici răpirea Elenei și războiul Troiei. [Homer — Ἰλιάς, textul grecesc, grc]

221 Panta rei — Πάντα ῥεῖ (gr., „totul curge”) — formula prin care tradiția (Simplicius, după Platon, Cratylos 402a) rezumă doctrina lui Heraclit despre curgerea neîncetată a lucrurilor („Nu poți intra de două ori în același râu”, fr. (vezi pagina 431)

222 Gaia — Γαῖα, Γῆ (gr., „Pământul”) — Pământul primordial, născut din Haos, mama lui Uranos și, cu el, a Titanilor (Hesiod, Teogonia 116–138); principiul feminin universal, matricea formelor. (vezi pagina 401)

mamelor; nici Zeus n-o poate îndoi[223]. E firesc să fie așa. deoarece un lucru etern ar avea rațiunea lui suficientă în el însuși, făcând concurență altei eternități, absurditate calificată. Există un compromis empiric intermediar, perpetuitatea. E rațiunea de a fi a diferitelor paradise. Zeus nu poate frânge hotărârea Moirelor[224], dar poate și trebue să traducă în fapt sentința lor încă indistinctă. Cu alte cuvinte învârte roata din jurul polului, pentrucă este Ciakravarti[225][226] în sensul suprem al cuvântului.

Gravura de la pagina 74

223 *cakravartin* (sanscr.) — „cel ce învârte roata”: monarhul universal, suveranul ideal al tradiției hinduse și budiste, care stă în centru și pune în mișcare roata lumii fără să se miște el însuși; Guénon, *Le Roi du Monde*, cap. II, IV. (vezi pagina 392)

224 sursa: **Moirele (gr. Μοῖραι)** — Clotho, Lachesis și Atropos, zeițele sorții, fiicele Nopții (Hesiod, *Teogonia* 217–219) sau ale lui Zeus și Themis (904–906); hotărârea lor nici Zeus n-o poate schimba (Eschil, *Prometeu înlănțuit* 515–518: „Nici el nu poate scăpa de ce e ursit”). «Mamelor» pare a numi aici Moirele, ca „Mumele” sorții. [Hesiod — Θεογονία, textul grecesc, grc]

225 Ciakravarti — Cakravartin (sanscr., „cel care învârte roata”) — Monarhul universal al tradiției hinduse și budiste, care stă nemișcat la butucul roții și de aceea o poate învârti, motor imobil în jurul căruia se rotesc lumile (Guénon, Le Roi… (vezi pagina 392)

226 Moirelor — Moirele (gr. (vezi pagina 428)

Desen după gravura de la p. 74 din cartea lui Jack Lindsay, Helen of Troy: Woman and Goddess (1974): Zeus o oprește pe Hera din fugă, apucând-o de încheietura mâinii; brațele zeiței formează, după autor, o jumătate de swastică.

Hera e oprită de soțul ei divin din fugă, printr-o torsiune a încheieturii mâinii. Zeița arată Cerul și pământul, iar brațele sale iau forma unei jumătăți de swastika[227], cu o rotațiune dela stânga la dreapta. Acest semn al polului nu poate fi privit așa decât atunci când e privit de jos în sus, cu alte cuvinte dela polul sud, ceiace ne duce spre vechile societăți matriarhale din Atlantida[228] și din sudul Africei, caracterizate prin predominarea unui sacerdoțiu feminin, reprezentat de Hera. Zevs apucă spița swasticei cu mâna, oprind rotațiunea. E posibil și chiar probabil că-i

227 *svastika* (sanscr., „aducătoare de bine”) — la Guénon, semnul Polului, crucea în rotație în jurul centrului imobil; sensul ei de rotație (spre dreapta sau spre stânga) are, după autor, valoare doctrinară.

228 Atlantida — Insula scufundată în Oceanul Occidental, după Platon (Timaios 24e–25d; Critias); la Guénon (Le Roi du Monde, cap. (vezi pagina 388)

imprimă o mișcare contrarie. Restabilește circumambulațiunea[229][230] polară. E o restaurare virilă și olimpică, cu caracter net hyperborean. Că e o presupunere justă o arată gravura dela pagina 192.

Hermes criofor, adică purtând pe gât oaia cea pierdută[231], ceiace îl identifică cu Bunul Păstor din parabola evanghelică, conduce pe cele trei zeițe la judecata lui Paris. Hera care e la mijloc, face același gest de jumătate swastikă, dar de data asta, neconstrânsă, în sensul corect al rotațiunii, dela dreapta spre stânga, ceeace confirmă rectificarea făcută de Părintele Zeilor, augustul său soț și frate.

E necesar acum, să încercăm o interpretare sumară a judecății lui Paris. S-a întâmplat cu prilejul nunții lui Peleu cu Thetis.[232] Zevs și Poseidon voiseră mai înainte s-o ia de soție, dar Prometeu le-a prezis că fiul născut din căsătoria aceasta va fi stăpânul lumii. Cei doi zei mari au renunțat și au dat-o lui Peleu. Din unirea lor a ieșit Ahile.

---

229 «circumambulațiune» (lat. *circumambulatio*; sanscr. *pradakṣiṇā*) — mersul ritual în cerc în jurul unui centru sacru (templu, altar, Kaaba), imitând mișcarea cerului în jurul Polului; Guénon, «La circumambulation», în *Symboles fondamentaux*. (vezi pagina 392)

230 circumambulațiunea — Circumambulația (lat. (vezi pagina 392)

231 sursa: **Hermes Kriophoros** (gr. Κριοφόρος, „purtătorul berbecului”) — la Tanagra, Hermes ar fi îndepărtat ciuma purtând un berbec în jurul zidurilor, iar Calamis i-a făcut statuia (**Pausanias IX, 22, 1**). Tipul iconografic a fost preluat de arta creștină timpurie pentru Bunul Păstor (**Luca 15, 4–6**; **Ioan 10, 11**). [Luca (Biblia sinodală), ro.]

232 sursa: **Nunta lui Peleu cu Thetis — Eschil, *Prometeu înlănțuit* 907–927** și **Apollodor, *Biblioteca* III, 13, 5**: Prometeu cunoaște taina că fiul lui Zeus și al Thetidei își va întrece tatăl; la **Pindar, *Istmica* VIII, 26–47**, profeția e rostită de Themis. Nunta, pe muntele Pelion, e cântată de Catul (64) și e scena mitului mărului discordiei. [Eschil — Προμηθεὺς δεσμώτης, textul grecesc, grc]

Thetis nu a vrut la început să primească această mezalianță cu un muritor. Dar mercurul filozofal pe care ea îl reprezintă trebuia să se fixeze într-un vehicul uman, pentruca Ahile să poată veni pe lume, ca instrument al răvășirei ciclice. Ca zeiță marină, a luat toate formele amăgirii[233], foc, apă, vânt, arbore, pasăre, tigru, leu, și final sepie, care-și secretează vălul din ea însăși. Peleu, sfătuit de centaurul Chiron, a ținut-o solid, până când a redevenit zeiță și femeie. La uniunea dintre fix și mobil, au participat cum se cuvine, toți zeii. Discordia, Eris, neinvitată[234], a aruncat în mijlocul nuntașilor, un măr pe care scria "Celei mai frumoase". Atunci s-a iscat o zarvă, care era în realitate o ordalia, cerându-i-se lui Paris, fiul lui Priam regele Troiei, să hotărască cine era mai frumoasă dintre Hera, Athena și Venus. Păstorul regal a ales pe Afrodita, zeița frumuseții, care-i făgăduise că-i va da pe cea mai frumoasă femeie din lume, pe Helena și autorul arată că aceste răpiri de zeițe erau dese[235] în vechea mitologie, unde aveau un caracter ritual, cum s-a perpetuat până astăzi. Dar ananka stnei[236], e necesar să ne oprim, cum spunea Aristot, să vedem ce ascunde mitul în realitate.

---

233 Gr. ἀνάγκη στῆναι (*anánkē stênai*; tipărit «ananka stnei») — „e necesar să ne oprim” (traducerea o dă autorul): formula prin care **Aristotel** respinge regresul la infinit al cauzelor — *Fizica* VIII, 5, 256a 29; *Metafizica* XII (Λ), 3, 1070a 4; cf. II (α), 2, 994a.

234 sursa: **Ovidiu, *Metamorfoze* XI, 221–265** (pasăre, copac, tigresă) și **Apollodor, *Biblioteca* III, 13, 5** (foc, apă, fiară). Ultima formă, de sepie, e legată de numele promontoriului Sepias din Tesalia, unde Peleu a prins-o pe Thetis (Herodot VII, 191); sfatul centaurului Chiron, la Apollodor. [Ovidiu — Metamorphoses, textul latin, la]

235 sursa: **Eris** (gr. Ἔρις, lat. Discordia) — zeița vrajbei, singura nepoftită la nuntă, aruncă între zeițe mărul de aur cu inscripția τῇ καλλίστῃ, „celei mai frumoase” (Hyginus, *Fabulae* 92; Lucian, *Dialogurile zeilor marini* 5; rezumatul lui Proclos la *Cypria*).

236 sursa: **Jack Lindsay, *Helen of Troy* (1974)** — teza cărții: Elena e la origine o zeiță a vegetației (venerată la Sparta și la Rodos ca *Helena Dendritis*, „a copacului”), iar răpirile ei (de Tezeu, de Paris) reflectă un rit sezonier de răpire a zeiței, ca a Persefonei.

Deci în timpul unei hierogamii[237], simbolul superlativ al

[121 (122)]

Concordiei și al Armoniei, Eris aruncă mărul discordiei. Nunta s-a împlinit pe Muntele Pelion, simbol axial[238], deci în jurul Arborelui Vieții și al Unității. Mărul Discordiei, prin urmare, n-a putut fi cules decât din arborele dualității, al cunoștinței Binelui și al Răului. Asemănarea cu mitul biblic e izbitoare.[239]

De trei mii de ani, filozofii nu au decât imprecațiuni pentru Paris care nu a întins mărul Herei sau Athenei, amândouă izvor de virtuți, ca și cum frumusețea nu ar avea în sine, o virtute eminentă. Pe lângă Afrodita obișnuită, mai există și o Afrodita Urania.[240]

Adevăratul învățământ al mitului este că Paris ar fi trebuit să recuze multiplicitatea și distinctivitatea, alegând Unitatea, exact cum ar fi trebuit să facă și Adam. "Mi-ați dat mărul Discordiei, vi-l înapoiez ca mărul Concordiei. Nu pot alege. Toate trei sunteți țesute pe aceași pânză cosmică. Îmi sunteți toate trei necesare.

---

237 «hierogamie» (gr. ἱερὸς γάμος) — „nunta sacră” dintre zeu și zeiță (Zeus și Hera, Cerul și Pământul), sau reproducerea ei rituală; la alchimiști, unirea Regelui și a Reginei, Sulful și Mercurul.

238 sursa: **Muntele Pelion** (Tesalia) — locul nunții lui Peleu cu Thetis și sălașul centaurului Chiron (Catul 64, 278–293; *Iliada* XVI, 143–144: lancea „de frasin din Pelion” a lui Ahile, dar de Chiron tatălui său). [Homer — Ἰλιάς, textul grecesc, grc]

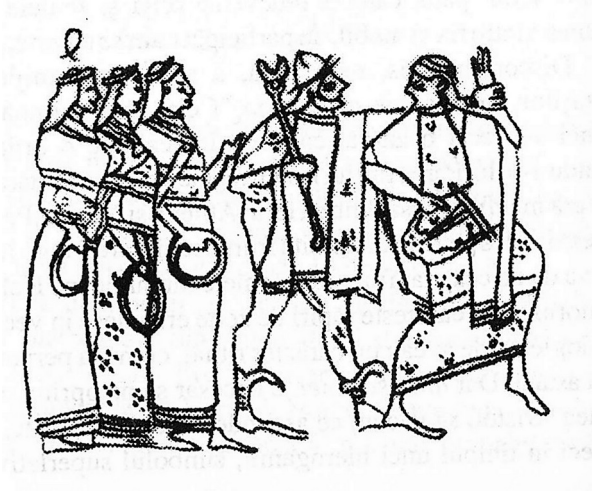
239 sursa: **Facerea 2, 9 și 2, 17; 3, 1–7** — „pomul vieții în mijlocul raiului și pomul cunoștinței binelui și răului”; „din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, căci în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreșit”. [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

240 sursa: **Platon, *Banchetul* 180d–181c** — discursul lui Pausanias: există două Afrodite, cea „Urania” (Οὐρανία, „cerească”), fiica lui Uranos, fără mamă, a iubirii spirituale, și cea „Pandemos” (Πάνδημος, „a tot poporul”), fiica lui Zeus și a Dionei, a iubirii trupești. [Platon — Συμπόσιον (Banchetul), textul grecesc, grc]

Când aleg numai pe una din cele trei gune[241][242], celălalte două se volatilizează într-o clipă ca și lumea pe care o susțin". După aceste vorbe, vârsta de aur s-ar fi întors pe pământ. Dar ciclul trebuia să-și toarcă implacabil spirele descendente.

Reluăm comentarul unora din gravuri.

Gravura dela p.193

Desen după gravura de la p. 193 din cartea lui J. Lindsay: Hermes, cu caduceul, îl prinde de încheietură pe Paris, care fuge ținând lira; în stânga, cele trei zeițe, fiecare cu un cerc în mână.

[122 (123)]

Hermes, mesagerul lui Zevs, stăpânul drumurilor în sus și în jos[243], prinde din urmă pe speriatul și fugarul

241 «gune» (sanscr. *guṇa*, „fir" și „însușire") — cele trei tendințe din împletirea cărora se face întreaga manifestare, după doctrina Sāṃkhya: *sattva* (ascendentă, luminoasă), *rajas* (expansivă, pe orizontală), *tamas* (descendentă, întunecată); cele trei zeițe ar fi, pentru autor, cele trei *guṇa*. (vezi pagina 404)

242 gune — Cele trei guṇa (sanscr., „fir de funie, calitate") ale Naturii (Prakṛti), firele din care e răsucită Substanța: sattva (tendința ascendentă, luminoasă, albă), rajas (expansivă, pasională, roșie), tamas (descendentă, întunecată,... (vezi pagina 404)

243 sursa: **Hermes** — vestitorul zeilor și călăuza sufletelor (*psychopompós*), zeul drumurilor și al hotarelor; în reprezentările vaselor grecești ale judecății lui Paris, el le conduce pe cele trei zeițe la păstorul de pe Ida și îl oprește pe Paris care vrea să fugă (tip iconografic frecvent pe vasele attice din sec. VI–V î.Hr.).

Paris, pe care un instinct salutar îl vestește despre primejdia unei astfel de alegeri. Îi apucă cu acelaș gest încheietura mâinii, ceeace-i arată caracterul ritual. Împreună cu brațul care ține o liră, formează acelaș braț de swastică. Cele trei zeițe strâns țesute între ele îl urmează, în mână cu câte un cerc perfect, perfecțiunea unui atribut divin.

Spaima rituală a lui Paris, retragerea în fața unei responsabilități care-l depășește este arătată în gravura de la p. 203.

Desen după gravura de la p. 203 din cartea lui J. Lindsay: Paris, șezând pe o stâncă lângă turmă, își acoperă fața la apariția celor trei zeițe (Afrodita cu Eros în brațe); Hermes pleacă în fugă.

Tânărul păstor își învălue fața, când i se arată cele trei zeițe. Eros în brațele mamei lui Afrodita, îi acopere ochii cu mânuțele, creind o solidaritate între zeiță și om. E bezna în care se înfăptuiește un mister. De data asta, Hermes o ia la fugă, respingând orice răspundere.

Gravura dela p. 198

Reproducere după gravura de la p. 198 din cartea lui J. Lindsay: cortegiul celor trei zeițe (Atena, cu coif și lance), condus de Hermes, alături de care merge un câine.

[123 (124)]

Cortegiul celor trei zeițe e condus de obicei de Hermes, pe lângă care merge un câine. E Veltro[244][245], Kane, dușmanul Lupei, care va fi numit și "le Grand Hermès"[246].

Caracterul fatal al judecății este arătat în gravura dela p.213

244 „Ogarul” (it.) — **Dante, *Infernul* I, 100–111**: Vergiliu profețește că „Veltro” va veni să alunge lupoaica înapoi în Infern; „Questi non ciberà terra né peltro, / ma sapïenza, amore e virtute” — „acesta nu se va hrăni cu pământ, nici cu cositor, ci cu înțelepciune, iubire și virtute”. Guénon (*L'Ésotérisme de Dante*, cap. VI–VII) leagă figura de numărul 515 (DXV, „Dux”) din *Purgatoriul* XXXIII, 43. «Kane» (it. *cane*, „câine”) e apropiat de Cangrande della Scala, ocrotitorul lui Dante. (vezi pagina 458)

245 „Marele Hermes” (fr.) — Hermes Trismegistul, „de trei ori Mare”, patronul tradiției hermetice; autorul sugerează că Veltro, câinele care merge alături de Hermes, va fi el însuși un „Mare Hermes”.

246 Veltro — „Ogarul” (it.) din profeția lui Dante (Infernul I, 101–111), pe care Vergiliu îl vestește ca pe cel care va goni lupoaica înapoi în Infern și va mântui Italia, „hrănit cu înțelepciune, iubire și virtute”; identitatea lui e una… (vezi pagina 458)

Două desene după gravura de la p. 213 din cartea lui J. Lindsay: trei figuri feminine strâns unite și un relief votiv cu inscripția greacă EYMENIΣIN EYXAN (εὐμενίσιν εὐχάν) — „Eumenidelor, ofrandă votivă”: cele trei zeițe ale judecății identificate cu Eumenidele[247][248].

unde cele trei zeițe sunt identificate cu Eumenidele.

În gravura dela p.109, Hermes conduce pe cele trei zeițe în peștera în care îi așteaptă Pan[249].

Gravura de la p.178

247 «Eumenidele» (gr. Εὐμενίδες, „Cele binevoitoare”) — numele eufemistic al Erinniilor, zeițele răzbunării, după ce Atena le-a împăcat (Eschil, *Eumenidele*); erau trei: Alecto, Tisiphone, Megera. Relieful votiv reprodus are inscripția EYMENIΣIN EYXAN (εὐμενίσιν εὐχάν), „Eumenidelor, ofrandă votivă”. (vezi pagina 397)

248 Eumenidele — Εὐμενίδες (gr., „Cele binevoitoare”) — numele eufemistic al Erinniilor, zeițele răzbunării, după ce Atena le-a împăcat și le-a statornicit cultul la Atena (Eschil, Eumenidele, 458 î.Hr.). (vezi pagina 397)

249 sursa: **Reliefurile votive cu Hermes, nimfele și Pan** — tip frecvent în Attica (sec. IV î.Hr.): Hermes conduce trei nimfe (sau Charitele) într-o peșteră, unde Pan, fiul lui (*Imnul homeric* XIX, «Către Pan»), cântă din syrinx; Lindsay le apropie de cele trei zeițe ale judecății.

Desen după gravura de la p. 178 din cartea lui J. Lindsay: relief în lunetă cu doi lei afrontați, încălecați de figuri omenești, și o figură centrală răsturnată.

are o valoare cu totul excepțională.

[124 (125)]

București · Febr. 1980

Singur, la masa mea, răsfoesc o carte cu gravuri alchimice[250][251]. Singur? Melancolia[252] mea năluceşte un umăr stâng sprijinit pe umărul meu drept și o față urmărind ieroglifele la fragment de secundă.

Așa ești mai aevea decât ființa ta fizică cu care mă încrucișez de două ori pe săptămână.

Roxana...

În una din gravuri, Eva e întinsă pe pământ cu fața spre cerul din care a fost alungată extatic.

Între cer și Eva, din creștetul capului ei se înalță un arbore, care firește este Arborele lumii. Picioarele le ține încrucișate în formă de X, ceiace la bătrânii alchimiști era un semn de recunoaștere; reprezenta modul de circulare a

250 * C.G.Jung *Psyhologie und Alchemie* mit 270 Illustrationen (n.n) MCMLII Rascher Verlag Zürich

251 sursa: **C. G. Jung, *Psychologie und Alchemie* (Zürich, Rascher, 1944; ed. a II-a, 1952)** — cartea cu 270 de ilustrații, dintre care cele descrise mai jos (Eva și Adam cu arbori care le cresc din trup, procesiunea femeilor-arbori spre îngerul de pe Arca Alianței) provin, foarte probabil, din manuscrisul *Miscellanea d'alchimia* (sec. XIV–XV, Florența, Biblioteca Medicea Laurenziana, ms. Ashburnham 1166); numerotarea figurilor la Jung n-am verificat-o. Nota originalului identifică volumul.

252 Melancolia — Gr. (vezi pagina 421)

curentelor subtile din ființa omenească. Cu o mână își acopere sexul ceiace indică o transmutațiune a forțelor regeneratoare; cealaltă mână este îndreptată spre Chivotul Alianței[253][254], pe capacul căreia stau, nu Heruvimii, ci un craniu. Moartea inițiatică păzește comorile și talismanele din Arcă. Ne aflăm pe Golgota[255] căci acest cuvânt înseamnă craniu[256] și este o tradiție care spune că crucea pe care a fost răstignit Mântuitorul e făcută din lemnul Arborelui Lumii[257]. Arca Alianței, mai ales craniul de pe ea, reprezintă pântecele Evei din care a ieșit moartea în lume, dar și viitoarea răscumpărare a neamului omenesc. Obiectele din Chivot sunt ovarele Evei, singurele organe misterioase din ființa ei. Cu o mână își acoperă sexul pentruca, cu cealaltă să întredeschidă Arca sfântă.

---

253 «Chivotul Legii» (Arca Alianței, ebr. *ʾārôn habbərîṯ*) — lada din lemn de salcâm îmbrăcată în aur, cu doi heruvimi pe capac (*kapporet*, „acoperământul ispășirii”), în care erau tablele Legii, toiagul lui Aaron și vasul cu mană (Ieșirea 25, 10–22; Evrei 9, 4). [Ieșirea (Biblia sinodală), ro.] (vezi pagina 392)

254 sursa: **Matei 27, 33** — „Și ajungând la locul numit Golgota, care înseamnă: locul Căpățânii” (aram. *gulgaltā*, „craniu”). Tradiția (Origen, *Comentariu la Matei* 126) spune că acolo ar fi fost îngropat craniul lui Adam, de aceea icoanele Răstignirii arată un craniu sub cruce. [Matei (Biblia sinodală), ro.]

255 sursa: **Legenda lemnului Crucii** — Set primește de la heruvim o ramură (sau semințe) din Pomul Vieții, pe care o pune în gura lui Adam mort; din ea crește copacul din care se va face Crucea (Iacob de Voragine, *Legenda aurea*, cap. «De inventione sanctae Crucis», sec. XIII, după *Evanghelia lui Nicodim* și tradițiile apocrife). [Iacob de Voragine — Legenda aurea, textul latin, la]

256 Chivotul Alianței — Chivotul Legii, Arca Alianței (Ieșirea 25, 10–22) — lada sfântă de salcâm ferecată în aur, în care se păstrau tablele Legii, cu doi heruvimi pe capacul ispășirii, sălaș al Prezenței divine (Șekhina); dispărută la căderea… (vezi pagina 392)

257 Golgota — Golgota (aram. (vezi pagina 402)

Câteva pagini mai încolo, găsesc o altă gravură, care de data asta reprezintă pe Adam, tot cu picioarele încrucișate. Și din el crește un arbore, dar de data asta din falus, ceiace arată că, împotriva aparențelor, femeia își sublimează ființa prin Intelect (Maica Domnului care naște pe Iisus prin cap[258]); bărbatul singur poate sublima forțele bazice din ființa sa. Luna e la dreapta arborelui, la stânga indexul unei mâini arată o săgeată înfiptă în partea dreaptă a pieptului lui Adam

[125 (126)]

în care e înfiptă săgeata, exact în locul de unde a fost scoasă din coastă Eva și unde a fost străpuns pieptul Mântuitorului de lancea centurionului Longin[259]. Cu mâna stângă Adam strânge cu fervoare săgeata înfiptă în carnea lui. E un gest sacrificial de adorațiune.

Să-ți descriu, scumpă, a treia gravură. Pe aceași Arcă a Alianței stă în picioare un înger încoronat, cu trăsnetele în mâini. Cred că e Mihail, cu *Vajra*. Spre Înger pășesc în procesiune șapte femei, dintre care cea din urmă e un copac cu un cap omenesc, deabea indicat printre frunzișuri. A doua femee e indicată mai precis, cu bustul vizibil. La a treia corpul e aproape identic cu trunchiul copacului; în continuare, arborele se umanizează, dar primele cinci femei au rădăcini în pământ. Ultimele două sunt autonome; din creștet le crește un arbore. Toate femeile se țin de mână, ceiace reprezintă lanțul inițiatic silsila[260][261].

---

258 sursa: **Tradiție apocrifă și iconografică** — Fecioara care zămislește „prin ureche” (*conceptio per aurem*, la Sf. Efrem Sirul și în imnografia medievală) și naște „prin cap”, ca Atena din capul lui Zeus; autorul o apropie de sublimarea prin Intelect.

259 sursa: **Ioan 19, 34** — „ci unul din ostași cu sulița a împuns coasta Lui și îndată a ieșit sânge și apă”; numele de Longin (gr. λόγχη, „lance”) îl dă *Evanghelia lui Nicodim* (*Faptele lui Pilat* 16, 7). Coasta lui Adam: **Facerea 2, 21–22**. [Ioan (Biblia sinodală), ro.]

Gravură alchimică reprodusă în C. G. Jung, Psychologie und Alchemie (1944; ed. 1952): procesiunea celor șapte femei-arbori, ținându-se de mână (lanțul inițiatic, silsila), spre îngerul încoronat cu trăsnete în mâini (Mihail, cu vajra), care stă pe Arca Alianței.

Toate trei gravurile ne arată că Omul e Arbore și Arborele e om. Deaceia Mama Pădurii[262] își apără cu văjnicie copiii. Mama Pădurii, aspectul de rigoare[263], de implacabilitate al Maicii Domnului, Doamne iartă!

În pădure trebue să pășim cu o adorație tăcută.

Versul lui Eminescu are sens literal:

"*Codru frate cu românul*"[264]

și

260 *silsila* (ar. سلسلة) — „lanț”: lanțul neîntrerupt al maeștrilor prin care se transmite influența spirituală (*baraka*) într-un ordin sufit, de la Profet până la șeicul de azi; corespondentul „succesiunii apostolice”. (vezi pagina 446)

261 silsila — Silsila (ar. (vezi pagina 446)

262 sursa: **Mama Pădurii (Muma Pădurii)** — în mitologia populară românească, duhul feminin al pădurii, bătrână hâdă care fură sau îmbolnăvește copiii; la autor, aspectul de rigoare al Maicii Domnului.

263 Mama Pădurii — Muma Pădurii — ființă a mitologiei românești, bătrână hidoasă și primejdioasă a codrului, cu părul ca niște lanțuri, care rătăcește oamenii și le fură copiii. (vezi pagina 418)

264 vers. **Atribuire de verificat** — „Codrul — frate cu românul” e o zicală răspândită, cunoscută ca proverb, nu un vers sigur eminescian. Versurile următoare („Căci să știi, iubite frate, / Că nu-s codru, ci cetate... / Al craiului Dekebal”) nu le-am găsit în edițiile curente ale lui Eminescu; pot proveni dintr-un fragment postum din ciclul dramatic (*Bogdan Dragoș*, *Mușatin și codrul*, *Decebal*) publicat de Perpessicius în *Opere* V sau din poezia populară. Textul canonic rămâne de stabilit.

"*...De-i suna de două ori*

[126 (127)]

"*Îți vin codrii în ajutor*"

și

"*Căci să știi iubite frate*[265]
"*Că nu-s codru ci cetate*
"*Ci vrăjit sunt eu de mult*
"*Până când o să ascult*
"*Răsunând din deal în deal*
"*Cornul mândru triumfal*
"*Al craiului Dekebal.*
"*Atunci trunchi-mi s-or desface*
"*Și-n palate s-or preface*
"*Vei vedea ieșind din ele*
"*Mii copile tinerele*
"*Și din brazii cât de mici*
"*Vei vedea ieșind voinici,*
"*Căci la sunetul de corn*
"*Toate-n viață se-ntorn*"

Ceiace este extraordinar e că Eminescu a intuit strânsa înlănțuire dintre piatră și arbore, și, prin aceasta, cu omul. Intuiție sau predanie orală? Personal, înclin spre această din urmă ipoteză.

Piatra este cubică; din ea, din vârful ei, răsare arborele piramidal. În miezul arborelui, în anglia lui[266], se pitește ascuns omul care prin dezvoltarea și actualizarea latențelor sale, însumează și stânca și arborele, prefăcându-le la rândul lui în latențe proprii. Prin el, stânca și arborele se desrobesc din temnița unde sunt

265 vers. **Versuri puse de autor pe seama lui Eminescu** — codrul care e „cetate" vrăjită și se va preface în palate, cu fete și voinici, „la sunetul de corn" al craiului Decebal; motivul cornului lui Decebal apare în fragmentele dramatice postume ale lui Eminescu (*Bogdan Dragoș*, «Cornul lui Decebal»), dar locul exact al acestor versuri nu l-am putut stabili (v. nota de la p. 126).

266 „Iar piatra era Hristos" (lat.) — **I Corinteni 10, 4**; Vulgata are *petra autem erat Christus* (nominativ), nu «Christum». [I Corinteni (Biblia sinodală), ro.]

imobilizați prin rădăcina lor. Prin om copacul și stânca aleargă, sboară, sar și final, se înalță la cer. Petra autem erat Christum[267], care trage după El în cerul mai presus de ceruri, piatra-Golgota și copacul-cruce mântuitoare. Deaceia fecioara din gravură, cea mai apropiată de Tronul dumnezeiesc, are în creștetul capului un arbust, care în cerul Empireu va pătrunde în toate ocnițele manifestării, uriașă cruce cu trei dimensiuni[268]...Și în noi, bărbat și femee, se află difuze, prinse în ganglioni[269] și rădăcina și coroana lui. Să dea Dumnezeu ca aceasta să se afle la locul ce i se cuvine,

[127 (128)]

creștetul capului, și nu strâmbă și înăclăită în nu știu ce măruntae reziduale.

L.

București · Martie 1980

Dragă prietenă, am ajuns la o etapă a vieții mele inițiatice, sau, mai simplu, a vieții, fără nici un alt epitet, în care simțul realității mă obligă să mitologizez totul. E o aplicare a razelor X la nivelul transcendent al Etherului. Nu regret nimic, căci nu este nimic de regretat. "Terre ingrate, je ne bâtirais le palais de mes rêves[270] (moi, je diras, le palais de mes idées pures), sur ton sol ingrat"; și după o trăire frenetică a vieții așa cum o concep spectrele

267 «anglie» — cuvânt rar din colindele românești („fereastră de anglie”): deschizătură, firidă unghiulară; aici, ascunzișul din miezul arborelui.

268 «ganglioni» — noduri (nervoase, limfatice); aici, nodurile subtile ale ființei, ca centrele (*cakra*) yoga.

269 sursa: **René Guénon, *Le Symbolisme de la Croix* (1931), cap. IV–VI** — crucea cu trei dimensiuni, cele șase direcții ale spațiului pornind dintr-un centru, imaginea dezvoltării integrale a ființei în toate stările ei. [René Guénon — Le Symbolisme de la Croix (1931), fr]

270 „Pământ nerecunoscător, n-aș clădi palatul viselor mele (eu, eu aș spune palatul ideilor mele pure) pe solul tău nerecunoscător” (fr.); paranteza e a autorului. Izvorul citatului francez nu l-am putut identifica.

ce ne înconjoară, regele Macbeth, prin gura lui Shakespeare[271], spune înainte de a muri în luptă, când i se anunță moartea reginei:

"Trebuia să moară odată. Momentul va fi venit de a spune cuvântul acesta! Mâine, apoi mâine, apoi mâine, lunecă cu pași mici, din zi în zi până la ultima silabă a registrului timpului; și toate ieri-le noastre n-au făcut decât să lumineze pentru proști drumul morții prăfuite. Stinge-te, stinge-te, torță scurtă!! Viața nu-i decât o fantomă rătăcitoare, un biet cabotin care se împăunează și se agită în ceasul său, pe scenă, pe care apoi nu-l mai auzi; e o poveste spusă de un idiot, plină de sgomote și de furie și care nu semnifică nimic". E curios că de vreo zece zile, mă urmărește ființa lui Mayer[272] și acum, prin decantare, ieroglful lui. Uitasem să-i veghez ultimele zile, după cum o uit pe Lilica[273], mă înfior s-o spun. Conversația avută cu tine a avut rolul unui reactiv. Poate, pentrucă și el a iubit o Roxană.

Îl văd funcțional - și pe degetele unei mâini număr oamenii cărora le fac cinstea să le acord acest adverb - îl

271 sursa: **William Shakespeare, *Macbeth* (c. 1606), actul V, scena 5, v. 17–28** — Macbeth află de moartea reginei înaintea bătăliei finale, nu chiar înainte de a muri. Textul canonic: „She should have died hereafter; / There would have been a time for such a word. / To-morrow, and to-morrow, and to-morrow, / Creeps in this petty pace from day to day / To the last syllable of recorded time, / And all our yesterdays have lighted fools / The way to dusty death. Out, out, brief candle! / Life’s but a walking shadow, a poor player / That struts and frets his hour upon the stage / And then is heard no more: it is a tale / Told by an idiot, full of sound and fury, / Signifying nothing.” Autorul traduce, probabil după o versiune franceză („pentru proști”, „fantomă rătăcitoare”, „biet cabotin”). [William Shakespeare — Macbeth, en]

272 sursa: **Mayer** — pare a fi un prieten al autorului, mort de curând, din cercul bucureștean (autorul regretă că nu i-a vegheat ultimele zile, îl vede „pe bordura de piatră a unui gard bucureștean” și spune că „și el a iubit o Roxană”); n-am putut să-l identific. La p. 129, „mâna invizibilă, ca în gravurile hermetice: a lui Mayer?” amintește și de alchimistul rozicrucian Michael Maier (1568–1622), autorul emblemelor din *Atalanta fugiens* (1617).

273 sursa: **Lilica** — v. nota de la p. 79.

văd pe bordura de piatră a unui sordid gard bucureștean, Mare Preot și Sacrificator al Celui Veșnic[274]. Senzația nu mai era de ordin sensibil, ci de ordinul ideogramelor, ținând mai mult de știința exactă decât de laboratorul tău sordid. Viziunea aparține orelor înstelate din viața mea, în cerul stelelor fixe.

[128 (129)]

Isac zăcea întins, cu fața în sus, pe tăblia unei mese sacrificale[275] în formă de ciupercă, cum sunt Babele[276]; acest soi de stânci sunt ovarele și trompele Gaiei[277], Mama Primordială. Nu au nimic de a face cu piatra de fundament, sunt tocmai opozitul ei.

Isac vedea numai cerul. Cerul înflăcărat, calcinat de razele implacabile ale soarelui, devenit Capul Meduzei[278], cum e întotdeauna în momentele de rigoare. Reverbera numai numele divine limitative. O singură determinațiune negativă; jungherul sacrifical din cheia de boltă a Firmamentului, irizând spectrul invizibil al luminei astrului nemilos. Era ținut de o mână invizibilă, ca în

274 sursa: **Melchisedec, „preot al Dumnezeului celui Preaînalt”** (Facerea 14, 18) și Hristos, „Arhiereu în veac după rânduiala lui Melchisedec” (Evrei 7, 17); cf. meditația autorului de la p. 89. [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

275 «Babele» — stâncile în formă de ciupercă de pe platoul Bucegilor (2200 m), modelate de eroziune, legate în folclor de legenda Babei Dochia; mulți autori „esoterici” au văzut în ele monumente megalitice, ceea ce autorul respinge.

276 *Gaia* (gr. Γαῖα) — Pământul, mama primordială a zeilor și a titanilor (Hesiod, *Teogonia* 116–138).

277 sursa: **Jertfa lui Isaac (Akedah), Facerea 22, 1-14** — Avraam își leagă fiul pe altarul de pe muntele Moria și ridică cuțitul, oprit de îngerul Domnului; autorul o „vede” ca pe o imagine hermetică. [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

278 Capul Gorgonei Meduza, care împietrește pe cine îl privește; la Guénon și Coomaraswamy, fața terifiantă a Soarelui, ca masca *Kāla-mukha*.

gravurile hermetice: a lui Mayer? a ta? In definitiv, dece nu?

Eterul calcinase toată lumea. Eterul, care când se coboară pe pământ, devine pulbere radioactivă, sau tradițional vorbind, Vitriolul[279], l'Èther, cette pensée de la Lumière divine[280].

"*Înaintea mamei mele, Tu m-ai luat și mi-ai vărsat băutura,*[281]

"*Suflu divin și m-ai consacrat, germen în sân*".

(HÖLDERLIN)

"An den Äther"[282]

București · 8.III.1980

Scrisesem aceste rânduri în dimineața de Joi; voiam să ți le dau după amiază. Le pusesem așa de bine într-un caet, că nu le-am găsit la plecare; și le-am dibuit când m-am întors acasă... După relectură, în primul moment, intenționam să nu ți le mai remit: mi se păreau prea "sahariene"[283]; în filigrana însă a paginei, șoptește o imensă tandrețe care curge lin și nestăvilit spre propria-i

279 *VITRIOL* — acronimul hermetic *Visita Interiora Terrae Rectificando Invenies Occultum Lapidem*, „Vizitează cele dinlăuntrul pământului și, rectificând, vei găsi piatra ascunsă”; totodată, acidul sulfuric coroziv. (vezi pagina 460)

280 „Eterul, acest gând al Luminii divine” (fr.); izvorul formulei (o traducere franceză a lui Hölderlin sau un comentariu la ea) nu l-am putut identifica.

281 vers. **Friedrich Hölderlin, «An den Äther» («Către Eter», 1797), v. 1–5** — redat în proză, prescurtat, probabil după o traducere franceză. Textul canonic: „Treu und freundlich, wie du, erzog der Götter und Menschen / Keiner, o Vater Äther! mich auf; noch ehe die Mutter / In die Arme mich nahm und ihre Brüste mich tränkten, / Faßtest du zärtlich mich an und gossest himmlischen Trank mir, / Mir den heiligen Othem zuerst in den keimenden Busen.” — „Credincios și prietenos ca tine nu m-a crescut nimeni dintre zei și oameni, o, Părinte Eter! Încă înainte ca mama să mă ia în brațe și sânii ei să mă adape, m-ai atins tu cu duioșie și mi-ai turnat băutură cerească, mie suflul sfânt mai întâi în pieptul care încolțea.” [Friedrich Hölderlin — An den Aether (Musen-Almanach für das Jahr 1798), de]

282 „Către Eter” (germ.) — titlul poeziei lui Hölderlin.

Desăvârșire, pe un fluviu negăsibil în lumea noastră, ca râurile mitice, Iordanul din basmele noastre, Eridanul, Apa Sâmbetei[284][285]. Nici un pescăruș, nici o rândunică, doar pasărea măiastră îi poate mângâia fața.

Ți-aduci poate aminte, că în niște pagini scrise în lumina ta, vorbeam de cornul de argint al Lunei care poartă pe Dante spre Înălțimi[286].

[129 (130)]

"Minerva spira e conduce-mi Apollo.[287][288]"

Scriam că simpla privire a ochilor de carne a oamenilor, cufundă vasul sublim. Totuși, cornul de argint

---

283 «sahariene» — aride, uscate ca Sahara (aluzie și la Africa de Nord, unde fusese destinatara).

284 sursa: **Râurile mitice** — Iordanul colindelor și al basmelor românești (râul botezului, „care curge înapoi”); **Eridanul** (gr. Ἠριδανός), fluviul mitic al Hyperboreei în care a căzut Phaethon (Ovidiu, *Metamorfoze* II, 319–328), devenit constelație; **Apa Sâmbetei**, apa care înconjoară lumea și desparte lumea de aici de Lumea de dincolo, în credința populară românească. [Ovidiu — Metamorphoses, textul latin, la]

285 Apa Sâmbetei — Râul mitic al folclorului românesc care înconjoară lumea și desparte lumea celor vii de cea a morților; izvorăște din Iad sau de la capătul lumii (Sâmbăta e ziua lui Saturn, de aici „Apa lui Saturn”, care înconjură cel mai…

286 sursa: **Trimitere la un text anterior al autorului** — poate «Coarda de argint» (p. 40–45 ale volumului, text dictat în noiembrie 1976), unde autorul citează începutul cântului II din *Paradisul* („O voi che siete in piccioletta barca”), cântul intrării în cerul Lunii (*Paradisul* II, 25–36: Dante și Beatrice pătrund în Lună ca lumina în apă, „margaritul veșnic”). Identificarea paginilor rămâne nesigură. [Dante Alighieri — Divina Commedia, Paradiso, it]

287 „Minerva suflă [în pânze] și mă călăuzește Apollo” (it.) — Dante, *Paradisul* II, 8; v. nota de sursă.

288 vers. **Dante, *Paradisul* II, 7–9** — terțina întreagă, după ediția Petrocchi: „L’acqua ch’io prendo già mai non si corse; / Minerva spira, e conducemi Appollo, / e nove Muse mi dimostran l’Orse.” — „Apa pe care o apuc n-a fost străbătută niciodată; Minerva suflă [în pânze], mă călăuzește Apollo, și nouă Muze îmi arată Ursele.” Dante avertizează pe cititorii aflați „într-o bărcuță” să nu se avânte după corabia lui pe marea Paradisului. Autorul citează din memorie: «conduce-mi» în loc de *conducemi*, «Apollo» pentru *Appollo* al lui Petrocchi; virgula de după *spira* lipsește. *Nove* se poate citi și „nouă” (număr), și „noi” (Muze noi); imaginea corăbiei călăuzite de Ursele polare se potrivește cu «cornul de argint» și cu barca Graalului din rândurile următoare. [Dante Alighieri — Divina Commedia, Paradiso, it]

poate coborî din sfera lui în lumea noastră sublunară pe fluviile sacre nevăzute, cu încărcătură de aleși, spre Marea Pacifică, în propria lor entelehie.

"E il naufragar m’e dolce in questa mare[289][290]"

Vii cu mine spre Apa Sâmbetei[291]? Voi căuta singur barca purtătoare a Graalului?

L.

Text consemnat sub dictare:[292]

Mioriţa

Motto:

Ascendit a terra in coelum; iterumque descendit in terram et recipit vim superiorum et inferiorum.[293]

---

289 „Și dulce mi-e naufragiul în marea aceasta” (it.) — ultimul vers din *L’infinito* de Leopardi; v. nota de sursă.

290 vers. **Giacomo Leopardi, *L’infinito* (scrisă în 1819, publicată în *Versi*, 1826), v. 13–15** — încheierea idilei: „Così tra questa / immensità s’annega il pensier mio: / e il naufragar m’è dolce in questo mare.” — „Astfel, în această nemărginire se îneacă gândul meu, și dulce mi-e naufragiul în marea aceasta.” Citat din memorie: «m’e» fără accent și «questa mare» în loc de *questo mare* (în italiană *mare* e masculin). La Leopardi, „marea” e infinitul spațiului și al timpului pe care îl închipuie poetul dincolo de gardul viu de pe colina de la Recanati; autorul o face mare a morții inițiatice, spre care pleacă «cornul de argint». [Giacomo Leopardi — L’infinito, it]

291 sursa: **Apa Sâmbetei** — în credințele populare românești, apa care înconjoară lumea și desparte tărâmul acesta de celălalt, pe malul căreia trăiesc Blajinii (Rohmanii) și pe care sufletele morților o trec în drumul lor; pe apa ei se scurg cojile de ouă aruncate la Paști, ca să le vestească Paștele Blajinilor. Autorul o pune în legătură cu barca Graalului și cu «Marea Pacifică» a aleșilor.

292 sursa: **Vasile Lovinescu, «Mioriţa»** — text dictat de autor în ultimii ani (Roxana Cristian spune la p. 141 că „am lucrat amândoi un anotimp” la el). A fost publicat, cu mici deosebiri de redactare, și în volumul **Vasile Lovinescu, *Columna Traiană* (București, Cartea Românească, 1996), p. 17–26**, ca deschidere a primei părți. Comentariul se sprijină pe varianta *Mioriței* publicată de Alecsandri și reia teme din *Mitul sfâșiat* («Orbi și orbeți») și din *Steaua fără nume*. [Mioriţa (varianta Alecsandri), ro]

293 Autorul dă el însuși traducerea în rândul următor. Versetul e din ***Tabula Smaragdina* a lui Hermes Trismegistul** (v. 10 în numerotarea obișnuită; „§ 8” în unele ediții): „Se urcă de pe pământ la cer și iarăși coboară pe pământ și primește puterea celor de sus și a celor de jos.”

> Se urcă de pe pământ în cer, și din nou se coboară pe pământ și primește puterea celor de sus și celor de jos.

Tabula smaragdina[294].[295]

Urcușul e marcat printr-un hieroglif: piciorul. Plaiul și raiul se urmează unul altuia chiar în versificație. E o urcare spre slăvi așa că în realitate găsim pe plai nu piciorul ci " "vestigiul piciorului". Plaiul, piciorul de plai e un punct prin excelență nevralgic prin care se efectuează o secțiune transversală prin pământul întunecat și descoperim acolo "gura de rai[296]". Că în simbolistica românească "plaiul" reprezintă o categorie de materie sacră, ne-o dovedește un admirabil bocet oltenesc[297] în

---

Textul latin curent: *Ascendit a terra in coelum, iterumque descendit in terram, et recipit vim superiorum et inferiorum*. Tiparul dă «Asscendit». Versetul descrie „lucrul unic” al Operei alchimice — sublimarea și coagularea, urcarea și pogorârea —, pe care autorul îl regăsește în urcușul pe „picior de plai” spre „gura de rai” și în coborârea turmelor.

294 sursa: ***Tabula Smaragdina Hermetis* („Tabla de smarald a lui Hermes”)** — cel mai scurt și cel mai citat text al hermetismului: douăsprezece propoziții atribuite lui Hermes Trismegistul, păstrate întâi în arabă (în *Kitāb sirr al-khalīqa*, „Cartea tainei creației”, pus pe seama lui Apollonios din Tyana — Balīnūs —, sec. VIII–IX) și cunoscute în Occident din traducerea latină din sec. XII. De aici vin adagiile *Quod est inferius est sicut quod est superius… ad perpetranda miracula rei unius* (v. 2) și *Ascendit a terra in coelum…* (v. 10), citat aici ca motto. [Tabula Smaragdina Hermetis, textul latin, la]

295 Tabula smaragdina — „Tabla de smarald” (lat.) — textul hermetic fundamental, atribuit lui Hermes Trismegistul, cunoscut din versiuni arabe (sec. (vezi pagina 450)

296 sursa: **Bocetele din Oltenia (Gorj)** — cântecele funerare de tipul «Cântecul zorilor» și «Cântecul mare» (de petrecut) descriu drumul sufletului spre lumea de dincolo, călăuzit de animale psihopompe — vidra, care îl trece peste ape, lupul, care cunoaște cărările —, și sosirea lui într-un ținut cu verdeață, flori și fântâni. Culegerea de referință este **Constantin Brăiloiu, *Ale mortului din Gorj* (București, 1936)**. Titlul «Cântare pentru cel dus», dat de autor, n-a putut fi identificat; pare o denumire liberă sau titlul dintr-o antologie.

297 gura de rai — Locul din versurile de început ale Mioriței („Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai”): pentru autor, punctul în care „secțiunea transversală prin pământul întunecat” deschide trecerea spre lumea de sus, nod vital care adună… (vezi pagina 405)

care mortul condus de vidră și lup, ajunge într-un ținut paradisiac "pe drumul de plai" (Cântare pentru cel dus).

Ne întrebăm dacă *Miorița* n-a fost în realitate un bocet? Bocetul pentru ocultarea sacrificială a Regelui Lumii[298]. În simbolismul geometric "gura de rai" se reduce la un punct,

[130 (131)]

ceeace justifică ideea de secțiune transversală. Numai secțiunea transversală actualizează și scoate la iveală din materia omogenă, haotică, ochiurile de apă, transformându-le în puncte arteziene.

Deci "gura de rai" este un punct colector care înmănunchează într-un nod vital cele trei dimensiuni ale spațiului, redistribuindu-le apoi în lumea noastră. Deaceea, din acel punct "vin în cale, se cobor la vale" trei procesiuni solemne "trei turme de miei" care marchează curgerea celor trei gune[299] una în alta. "Cei trei ciobănei" sunt regenții gunelor. Dealminteri, turmele de miei curg ca niște ape line, aproape imobile.

Poezia ne dă un exemplu de geografie sacră când ne arată nu teritoriu actualizând turmele de miei ci turmele actualizând Vrancea[300] (Varanha)[301] - numele vechi al

298 Regelui Lumii — Regele Lumii — la Guénon (Le Roi du Monde, 1927), conducătorul nevăzut al Centrului suprem (Agarttha), care păstrează Tradiția Primordială și ține echilibrul lumii, ca Manu și Melchisedec; are doi asesori, figurile autorității… (vezi pagina 439)

299 *guṇa* (sanscr., „fir, coardă; calitate”) — cele trei calități sau tendințe care țes toată manifestarea, după doctrina Sāṃkhya și *Bhagavad-Gītā* (XIV): *sattva*, tendința ascendentă, spre lumină și unitate; *rajas*, tendința expansivă, pe orizontală, a acțiunii și pasiunii; *tamas*, tendința descendentă, spre întuneric și inerție. Guénon (*Le Symbolisme de la Croix*, cap. V) le pune în corespondență cu cele trei direcții ale crucii. Ediția din 1996 a textului glosează: «guna — stare».

300 Etimologie simbolică a autorului: *Vārāhī* sau *Varāha* (sanscr.), „țara Mistrețului”, numele pământului sacru polar, după Varāha, al treilea avatar al lui Viṣṇu; Guénon («Le Sanglier et l’Ourse», 1936) arată că Hiperboreea ar trebui numită mai exact «Vārāhī». În *Interpretarea ezoterică a unor basme și balade populare românești* autorul scrie: „Se numește Varahi, Varanha, devenit Valahi și Vrancea în tradițiile românești.” Lingvistic, numele Vrancei nu are această origine.

301 sursa: **Gangele ceresc** — în mitologia hindusă, Gaṅgā curge întâi pe cer, ca Ākāśa-Gaṅgā, „Gangele văzduhului”, adică Calea Lactee, și

Centrului Lumii Moldova și Transilvania. Turmele de oi sunt în mod existențial și nu alegoric Gangele ceresc[302] scurgându-se în lumea noastră. E Calea Laptelui[303] dăruindu-se sacrificial lumei noastre prin țâțele oilor. Graalul ceresc în pogorământ terestru.

"Cei trei ciobănei" sunt cei trei șefi supremi ai ierarhiei inițiatice.

Ne întrebăm dacă, indicarea unei "guri de rai" ca fiind locul unde "curge lapte și miere[304]" nu exprimă acest mister suveran? Se poate observa că și mierea este identică cu mioara care cuprinde și ea misterul Marian. De unde expresia "lapte dulce" dacă nu contracțiunea laptelui și mierei în același nectar?

Maria este prezentată hieratic uneori cu amîndouă picioarele pe globul pământesc[305]. Din cele două picioare ies laptele și mierea. Mușcătura șarpelui este un istm prin care cele două balsamuri se infuzează în lumea noastră în forme spiraloide. În esoterismul musulman Allah ne este

---

coboară pe pământ prin părul lui Śiva, care îi amortizează căderea (*Rāmāyaṇa* I, 42–43; *Bhāgavata Purāṇa* IX, 9). Autorul vede în turmele care coboară de la munte aceeași pogorâre a apelor de sus, „Calea Laptelui dăruindu-se sacrificial”.

302 Calea Laptelui — Calea Lactee; în mitologia greacă, laptele Herei vărsat pe cer, iar în cea hindusă Gangele ceresc (Ākāśa-Gaṅgā), drumul sufletelor. (vezi pagina 390)

303 Vrancea — Ținutul de munte din sudul Moldovei, cu obștile lui libere, unde Alecu Russo a cules Miorița și de unde e unul dintre ciobanii ucigași; autorul îl apropie simbolic de sanscr. (vezi pagina 460)

304 sursa: **Ieșirea 3, 8** — Dumnezeu îi făgăduiește lui Moise să-i scoată pe evrei din Egipt „într-un pământ unde curge lapte și miere”; formula revine în Pentateuh (Ieșirea 3, 17; 13, 5; Numerii 14, 8; Deuteronomul 6, 3). Pentru autor, laptele și mierea sunt cele două „balsamuri” ale gurii de rai, iar „lapte dulce” ar fi contopirea lor. [Ieșirea (Biblia sinodală), ro.]

305 sursa: **Iconografia Imaculatei Concepții** — Fecioara stând pe globul pământesc și strivind cu piciorul capul șarpelui, după Facerea 3, 15 („Aceasta îți va zdrobi capul, iar tu îi vei înțepa călcâiul”, în lectura Vulgatei *ipsa conteret caput tuum*) și după „femeia îmbrăcată cu soarele” din Apocalipsa 12, 1. Tipul s-a fixat în pictura apuseană a sec. XVII (Murillo, Zurbarán) și în „Medalia miraculoasă” (1830). [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

prezentat stând pe tron, cele două picioare ale Lui simbolizând misericordia și justiția[306].

Unitatea baladei se află în termenul "Mări" care implică ideile de Mărire, Maria, și Marea.

[131 (132)]

"*Mări, se vorbiră,*[307]
Ei se sfătuiră,
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovean
Că-i mai ortoman[308]"

Spuneam mai sus că cei trei ciobani sunt regenții celor trei guna așa că în realitate ei se sfătuiau cum să le convertească una în alta și atunci, guna cea mai înaltă, a ciobănașului moldovean e tendința de direcție verticală și sacrificială, silind aproape cele două gune inferioare să se convertească una în alta. Ei pot fi cei trei judecători ai

306 sursa: **Tronul (al-ʿArsh) și Scăunelul (al-Kursī)** — în tradiția islamică, după Coran 2, 255 („Scăunelul Lui cuprinde cerurile și pământul"), comentatorii spun că pe Kursī se află „cele două picioare" (*al-qadamān*) ale lui Dumnezeu, pe care Ibn ʿArabī (*al-Futūḥāt al-makkiyya*, cap. 4 și 371) le tâlcuiește ca dualitatea Milei și a Rigorii, sau a făgăduinței și a amenințării, care se despart abia la nivelul Scăunelului, pe când Tronul e cuprins de Mila unică (*al-Raḥmān ʿalā l-ʿarsh istawā*, Coran 20, 5). Autorul citează din memorie; formula exactă nu a fost verificată.

307 vers. **Miorița**, varianta publicată de **Vasile Alecsandri, *Poezii poporale. Balade (Cântice bătrânești)*, partea I (Iași, 1852), după textul cules de Alecu Russo în munții Vrancei (Soveja) și tipărit întâi în *Bucovina* (1850), sub titlul «Mioara», v. 12–17** (după Alecsandri): „Iar cel ungurean / Și cu ce-l vrâncean, / Mări, se vorbiră, / Ei se sfătuiră / Pe l-apus de soare / Ca să mi-l omoare / Pe cel moldovan, / Că-i mai ortoman / Ș-are oi mai multe, / Mândre și cornute, / Și cai învățați, / Și câni mai bărbați." Autorul scrie «moldovean» pentru *moldovan* al lui Alecsandri. *Mări* e o interjecție de adresare (din *măre*), pe care autorul o citește simbolic: Mărire, Maria, Marea; *ortoman* („voinic, chipeș", din tc. *orta*, „mijloc" sau din numele turcesc al unor oameni de pază) e citit, la rândul lui, ca «Manu cel drept». [Mioriţa (varianta Alecsandri), ro]

308 *ortoman* (pop., înv.) — „voinic, chipeș, mândru"; în *Miorița*, însușirea ciobanului moldovean care îi stârnește pizma celorlalți doi. Etimologia e nesigură (s-a propus tc. *orta*, „mijloc", sau numele etnic al otomanilor). Autorul îl citește simbolic «orto-Manu», «Manu cel drept», legiuitorul primordial al ciclului, ca figură a Polului. (vezi pagina 430)

infernului, Minos, Eac și Radamante[309], pe care Dante îi păstrează în tradiția creștină cu aceleași funcțiuni.

În punctul nevralgic al amurgului, când soarele și lumina se jertfesc într-o liturghie misterioasă, Luceafărul e punct de fixațiune a tuturor duratelor timpului, adică a diverselor lui ondulațiuni.

Într-o etimologie simbolică, ortoman poate fi Manu cel drept, identificând această funcțiune cu Polul.

Turmele, pot fi înțelese ca fiind și colectivități umane conduse de șefii lor respectivi spre propria lor finalitate.

"Mări se vorbiră" poate fi și un colocviu ritual între cei trei șefi ai unor organizații inițiatice care, din cauza termenului ortoman, poate fi chiar Tradiția primordială.

Apare între noi Miorița ca paredru[310] al ciobanului.[311] Având în vedere că un paredru trebue să fie complementar cu partenerul lui, Miorița face cuplu cu ciobanul care în cazul acesta simbolizează pe Iisus mielul lui Dumnezeu[312]. Se poate merge și mai departe. Miorița nu e numaidecât o mielușea care n-a avut nici un pui. Se

309 sursa: **Platon, *Gorgias* 523e–524a** — Zeus îi rânduiește judecători ai morților pe cei trei fii ai săi: Radamantis îi judecă pe cei din Asia, Eac pe cei din Europa, iar Minos hotărăște în cazurile îndoielnice; cf. și *Apologia* 41a. **Dante** păstrează însă doar pe **Minos**, ca judecător la intrarea în cercul al doilea al Infernului, unde „examinează vinile la intrare, judecă și trimite după cum se încinge [cu coada]” (*Infernul* V, 4–12); Eac și Radamante nu apar în *Comedie*. Afirmația autorului e deci exactă doar pentru Minos. [Platon — Γοργίας, textul grecesc, grc]

310 „mielușeaua” (fr.); *la brebis*, „oaia” — cele două feluri în care traducătorii francezi au redat numele baladei (de pildă Alecsandri însuși, în *Ballades et chants populaires de la Roumanie*, Paris, 1855, «L’agnelle»).

311 *Rāma* (sanscr., „cel plăcut, cel încântător”) — numele a două avataruri ale lui Vișnu (v. p. 133). Apropierea de engl. *ram*, „berbec”, și de *raṃ*, silaba-sămânță a focului, e o etimologie simbolică a autorului, nu una lingvistică. (vezi pagina 439)

312 sursa: **Paredru** (gr. πάρεδρος, „care șade alături”) — în istoria religiilor, divinitatea asociată alteia, de obicei perechea ei feminină (Śakti a zeului). Autorul aplică noțiunea Mioriței, ca suflet al lumii complementar ciobanului-Pol.

spune Mioriță și la o oaie foarte tânără, deaceea în traducerile franceze ale poeziei, ea e numită "L'agnelle"[313] dar și "la brebis", și într-adevăr, în altă variantă românească, balada are numele "Oaia năzdrăvană"[314]. În cazul acesta, dacă Miorița, în sensul feciorelnic al termenului e paredrul lui Iisus, ce paredru are oaia? Răspunsul nu-i decît unul: berbecul. Or, berbecul e numele lui Ram[315]

[132 (133)]

care desemnează două din avatarele lui Vișnu[316]: Parashu Rama (Rama cu toporul de cremene) și Rama Chandra[317].

În limbile germană și engleză, berbec se spune "Rams"[318]. Toate acestea indică originea precreștină a *Mioriței.*

313 sursa: **Ioan 1, 29** — Ioan Botezătorul, văzându-L pe Iisus venind spre el: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii"; cf. Ioan 1, 36, Isaia 53, 7 și Apocalipsa 5, 6–12. [Ioan (Biblia sinodală), ro.]

314 sursa: **Variantele *Mioriței*** — folcloriștii au adunat peste o mie de variante ale baladei (Adrian Fochi, *Miorița. Tipologie, circulație, geneză, texte*, București, 1964); titlul «Oaia năzdrăvană» apare în unele culegeri transilvănene și bănățene. Ediția exactă la care se referă autorul n-a fost identificată. [Miorița (varianta Alecsandri), ro]

315 paredru — Paredru (gr. (vezi pagina 432)

316 sursa: **Avatarurile lui Vișnu** — **Paraśurāma** („Rāma cu securea", *paraśu*), al șaselea avatar, brahmanul care a nimicit de douăzeci și una de ori casta războinicilor (*Mahābhārata*, *Bhāgavata Purāṇa* IX, 15–16); **Rāmacandra** („Rāma-Lună"), al șaptelea, regele din Ayodhyā, eroul *Rāmāyaṇei* lui Vālmīki. Guénon (în recenzii și în *Formes traditionnelles et cycles cosmiques*) leagă pe Paraśurāma de epoca revoltei kṣatriya-ilor. Securea lui e descrisă în texte ca dată de Śiva; precizarea „de cremene" ține de interpretarea autorului (toporul de piatră, al vârstelor vechi).

317 Vișnu — Vișnu (sanscr.) — zeul principiului conservator al lumii în trimūrti hindusă (Brahmă, Vișnu, Śiva), care coboară în avatare ca să restabilească Legea: Peștele, Broasca-țestoasă, Mistrețul, Omul-Leu, Piticul, cei doi Rāma, Kṛṣṇa,… (vezi pagina 460)

318 Engl. *ram*, germ. *Ramm* (înv.; azi *Widder*, iar *Rammbock* e berbecul de asalt) — „berbec"; «Rams» e forma de plural englezesc.

"Ram" este suportul lui Agni[319], focul sacrificial prin excelență, care susține toate lumile. Reamintim aproape identitatea lui Agni cu Agnus[320] care însemnează miel, și cu Ignis care însemnează foc. Există yogini care aprind focul sacrificial numai prin pronunțarea mantramului "Ram"[321].

"*ori iarba nu-ți place,*[322]
ori ești bolnăvioară,
Drăguță Mioară?"

Întrebările ciobanului indică o dezordine ciclică, sensibilă în Shahti[323] lui Ortoman[324], și nu în Ortoman care e Pol imobil, ceeace nu implică o carență sacrificială ci din contră, pe căile ei, tot așa de virulentă ca și cea a *Mioriței,* cum se vede în încheierea baladei. Mioara, care este Anima Mundi[325], sensibilizează orice dezordine ciclică. Baciul care e Ortoman, deci Ax vertical, nu e informat de elementele pozitive și negative ale Lumii pe care o regentează decât prin tremorul lui Anima Mundi care se

---

319 *Agni* (sanscr., „foc") — zeul focului sacrificial în *Ṛg-Veda*, mesagerul dintre oameni și zei, „preotul" care duce ofranda la cer; *vāhana*-ul (vehiculul) lui este berbecul (*meșa*), de unde legătura făcută de autor. Lat. *ignis* e înrudit etimologic cu *agni*; lat. *agnus*, „miel", nu este — apropierea e simbolică. (vezi pagina 380)

320 *agnus* (lat.) — „miel"; *ignis* (lat.) — „foc".

321 *mantra* (sanscr., „instrument al gândului") — formulă sacră rostită ritual; *raṃ* este, în tantrism, *bīja*-mantra (silaba-sămânță) a focului și a centrului subtil *maṇipūra*, de la nivelul ombilicului.

322 vers. **Miorița**, varianta publicată de **Vasile Alecsandri, *Poezii poporale. Balade (Cântice bătrânești)*, partea I (Iași, 1852), după textul cules de Alecu Russo în munții Vrancei (Soveja) și tipărit întâi în *Bucovina* (1850), sub titlul «Mioara», v. 27–30**: „— Mioriță laie, / Laie bucălaie, / De trei zile-ncoace / Gura nu-ți mai tace! / Ori iarba nu-ți place, / Ori ești bolnăvioară, / Drăguță mioară?" [Mioriţa (varianta Alecsandri), ro]

323 *Śakti* (sanscr., „putere") — puterea, aspectul feminin și activ al unui principiu divin, perechea lui (Śiva–Śakti); autorul vede în Mioriță Śakti a ciobanului-Pol, prin care acesta „simte" dezordinile ciclice.

324 „Sufletul Lumii" (lat.) — principiul care însuflețește și unifică tot cosmosul, la Platon (*Timaios* 34b–37c, ψυχὴ τοῦ κόσμου), la Plotin și în hermetism; în alchimie, mediatorul dintre Spirit și Corp. Autorul îl identifică aici cu Miorița. (vezi pagina 382)

325 Ortoman — „Voinic, chipeș, falnic" (pop., poate din tc. (vezi pagina 430)

propagă ondulatoriu dela extremitățile Cosmosului la Axul Polar care ordonează toate dezechilibrele parțiale într-un Echilibru Suprem. Deci, Miorița are o funcțiune informatorie deosebită de aceea a Baciului.

Anima Mundi e într-o stare de fluență continuă solicitată de expirul și inspirul manifestării. Rămâne ca funcțiune a Polului să distribue aceste tendințe contrarii în vederea unui echilibru final. Ca să ușureze această teurgie, Mioara cere ciobanului să se adăpostească "la negru zăvoi"[326], adică într-o indistincțiune care e deasupra alternanțelor de orice fel ar fi ele, și asta ca primă cerere. A doua este îndemnul să-și cheme "un câne cel mai bărbătesc și cel mai frățesc". Aceste două calități de bărbăție și frăție (pot fi o aluzie la fraternitățile inițiatice care vor ajuta Polul în lucrarea lui de restabilirea ordinii la sfârșitul de ciclu), pot fi deci, o aluzie la Veltro[327]. Că această funcțiune de informare aparține tradiției primordia-

[133 (134)]

le, o dovedește faptul că găsim în literatura populară creștină ceva echivalent: Maica Domnului, pe un munte sacru, povestește Divinului Ei Fiu, un așa-zis vis al Ei, în care sunt retrăite patimile și moartea Lui. Tradiția populară spune că acel care citește în fiecare zi Visul Maicii Domnului[328] și îl poartă la el, e mântuit; nu însemnează că omul devine colaborator al Maicii

326 „Ogarul” (it.) — **Dante, *Infernul* I, 100–111**: ogarul profețit de Vergiliu, care va goni lupoaica înapoi în Infern și va mântui Italia, „hrănit cu înțelepciune, iubire și virtute” (*sapïenza, amore e virtute*, v. 104); identitatea lui e una din enigmele *Comediei*. Autorul vede în „câinele cel mai bărbătesc și cel mai frățesc” al ciobanului același ajutor al Polului la sfârșitul ciclului. (vezi pagina 458)

327 vers. **Miorița**, varianta publicată de **Vasile Alecsandri, *Poezii poporale. Balade (Cântice bătrânești)*, partea I (Iași, 1852), după textul cules de Alecu Russo în munții Vrancei (Soveja) și tipărit întâi în *Bucovina* (1850), sub titlul «Mioara», v. 31–35**: „— Drăguțule bace, / Dă-ți oile-ncoace, / La negru zăvoi, / Că-i iarbă de noi / Și umbră de voi.” Urmează (v. 36–39): „Stăpâne, stăpâne, / Îți cheamă ș-un câne, / Cel mai bărbătesc / Și cel mai frățesc”. [Miorița (varianta Alecsandri), ro]

Domnului în funcțiunea Ei de receptare și transmitere a ondulațiilor Materiei Prime? Această funcțiune a mării primordiale este prin excelență oraculară, deaceea Ciobanul îi spune oiței, câteva rânduri mai jos:

"*oiță bârsană*[329]

"de ești năzdravană", termen foarte enigmatic, pentrucă implică o cunoaștere esoterică prin excelență. E "năzdrăvană", pentrucă cunoaște sacrificiul Mielului, nu prin ispitire ci prin inspirație. E "Fecioara Orantă[330]"[331] cu mâinile neobosit ridicate, prin care se înalță aspirația și prin care se coboară grația.

Toate cele spuse mai sus sunt un fel de "proscomidie[332]"[333] a liturghiei ce urmează să ia ființă; cu

---

328 sursa: ***Visul Maicii Domnului*** — apocrif popular foarte răspândit la români, copiat în manuscrise și tipărit în broșuri din sec. XVIII–XIX: Fecioara îi povestește Fiului un vis în care Îi vede patimile, iar Hristos făgăduiește că cine îl va citi, îl va păstra în casă sau îl va purta asupra sa va fi ferit de rele și mântuit. V. **N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. I (București, 1929)**. [Nicolae Cartojan — Cărțile populare în literatura românească, vol. I (1929), ro]

329 vers. **Miorița**, varianta publicată de **Vasile Alecsandri, *Poezii poporale. Balade (Cântice bătrânești)*, partea I (Iași, 1852), după textul cules de Alecu Russo în munții Vrancei (Soveja) și tipărit întâi în *Bucovina* (1850), sub titlul «Mioara», v. 44–47**: „— Oiță bârsană, / De ești năzdrăvană, / Și de-a fi să mor / În câmp de mohor…” *Bârsan(ă)* — oaie cu lână lungă și aspră, din rasa numită după Țara Bârsei. [Mioriţa (varianta Alecsandri), ro]

330 sursa: **Fecioara Orantă (Platytera)** — tipul iconografic al Maicii Domnului cu brațele ridicate în rugăciune (lat. *orans*, „care se roagă”), adesea cu Pruncul într-un medalion pe piept, pictat în conca absidei altarului: „Cea mai cuprinzătoare decât cerurile” (Πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν).

331 Fecioara Orantă — Tipul iconografic al Maicii Domnului cu brațele ridicate în rugăciune (lat. (vezi pagina 398)

332 *proscomidie* (gr. προσκομιδή, „aducere, ofrandă”) — prima parte a Sfintei Liturghii ortodoxe, săvârșită de preot la proscomidiar, în care se pregătesc darurile: din prescură se scoate Agnețul, „Mielul”, care va fi sfințit, iar în potir se toarnă vin și apă. Autorul vede în sfatul celor doi ciobani pregătirea jertfei euharistice. (vezi pagina 438)

333 *asesori* (lat. *assessor*, „care șade alături” la judecată) — tiparul are «acesorii». În *Le Roi du Monde* (1927) Guénon arată că Regele Lumii (*Brahâtmâ*) are doi asesori, *Mahâtmâ* și *Mahânga*, care reprezintă autoritatea sacerdotală și puterea regală, ca Magii Melchior și Baltazar

alte cuvinte, baciul ungurean și cu cel vrâncean se pregătesc să omoare, deci să sacrifice pe baciul moldovean. Omorârea baciului nu este altceva decât frângerea pâinii euharistice în cupa Graalului. Nici o rezistență din partea ciobănașului, ceeace exclude orice idee de crimă. Cei doi ciobani, vrânceanu și ungureanu sunt asesorii Regelui Lumii[334] în misterele cosmice pe care le celebrează la asfințitul soarelui pentrucă - particularitate admirabilă a limbii române - "asfințit" însemnează și "sfințit". După cum desăvârșirea sacrificiului lui Hristos implică îngroparea Lui, tot așa ciobănașul își fixează cu precizie ritul de înmormântare, într-un punct echivalent cu "Mijlocul Lumii": "să spui lui vrâncean și lui ungurean[335] / ca să mă îngroape / aici pe-aproape / la strunga de oi / să fiu tot cu voi / în dosul stânii / să-mi aud cânii / Aste să le spui /".

Urmează câteva particularități ale acestei înhumări: Miorița urmează să-i pună la cap "Fluieraș de fag[336] / mult zice cu drag / Fluieraș de os / Mult zice duios / Fluieraș de soc / Mult zice cu foc, ceea ce implică faptul că ondulațiunile

[134 (135)]

orizontale ale apelor primordiale suferă o conversiune verticală prin capul ciobănașului. Se poate presupune că ciobănașul a fost înhumat vertical, ca un yogin iar fluierele nu sunt decât continuarea sușumnei[337] în lumea transcendentă. Ele se pot presupune ca puse în

alături de Gaspar.

334 vers. ***Miorița*, versiunea Alecsandri, v. 48–58**: „Să spui lui vrâncean / Și lui ungurean / Ca să mă îngroape / Aice, pe-aproape, / În strunga de oi, / Să fiu tot cu voi; / În dosul stânii / Să-mi aud cânii. / Aste să le spui, / Iar la cap să-mi pui / Fluieraș de fag...” Autorul citează din memorie, cu „aici” pentru „aice” și „la strunga” pentru „în strunga”. [Miorița (varianta Alecsandri), ro]

335 proscomidie — Proscomidia (gr. (vezi pagina 438)

336 vers. ***Miorița*, versiunea Alecsandri, v. 58–64**: „Iar la cap să-mi pui / Fluieraș de fag, / Mult zice cu drag! / Fluieraș de os, / Mult zice duios! / Fluieraș de soc, / Mult zice cu foc!” Ghilimeaua de închidere lipsește în tipar. [Miorița (varianta Alecsandri), ro]

continuare și având funcțiunea de a lega prin suflu (prana)[338] toate planurile de existență sau cele trei lumi. Fiecare fluiéraș are o funcțiune deosebită de specificare a curentului spiritual care exaltează lumile. Incantația celor trei fluierașe sensibilizează elementele caracteristice ale nostalgiei: drag, duios, foc.

Dintr-o altă perspectivă, cele trei fluiere sunt cele trei curente subtile ale individualității: ida, pingala[339][340] și sinteza lor, suṣumna[341]. E misterioasă menționarea unui fluieraș de os, pentrucă în budismul tantric se întrebuințează tibii umane[342] ca mijloc de incantațiune. Ne întrebăm dacă acest fluier sacral nu e făcut din "fluierul piciorului"? Într-o lectură ulterioară studiului nostru am găsit în cartea lui F. Schuon. "Regards sur les Mondes Anciens"[343] descris unul din marile rituri ale Pieilor-Roșii,

---

337 *suṣumṇā* (sanscr.) — în fiziologia subtilă a yoghei și a tantrismului, canalul (*nāḍī*) median, care urcă de-a lungul coloanei vertebrale de la baza ei până în creștet; în jurul lui se încolăcesc *iḍā*, canalul lunar, din stânga, și *piṅgalā*, canalul solar, din dreapta. Pe el urcă *kuṇḍalinī*.

338 *prāṇa* (sanscr., „suflu, respirație") — suflul vital, care leagă trupul de stările subtile; în Upanișade, unul din numele lui Brahman. (vezi pagina 436)

339 *iḍā* și *piṅgalā* (sanscr.) — cele două canale subtile laterale, lunar și solar, care se încolăcesc în jurul lui *suṣumṇā*, axa mediană; caduceul lui Hermes le reprezintă prin cei doi șerpi încolăciți pe toiag.

340 „Dansul Soarelui" (fr.) — marea ceremonie anuală a indienilor din Prerii (lakota *Wiwanyang Wachipi*), la solstițiul de vară, în jurul unui stâlp sacru: dansatorii privesc soarele, suflă în fluiere din os de aripă de vultur și își oferă suferința pentru reînnoirea lumii. Schuon a fost adoptat în tribul Sioux și i-a închinat pagini importante.

341 sursa: **Kangling** (tib. *rkang gling*, „fluier din os de picior") — trompeta făcută dintr-un femur sau dintr-o tibie omenească, folosită în riturile budismului tibetan (Vajrayāna), mai ales în practica *gcod* („tăierea" ego-ului), unde chemarea ei îi convoacă pe spiritele cărora practicantul își oferă simbolic trupul.

342 sursa: **Frithjof Schuon, *Regards sur les mondes anciens* (Paris, Éditions Traditionnelles, 1968)** — culegere de studii despre tradițiile vechi; Schuon a scris pe larg despre spiritualitatea indienilor din Prerii, pe care i-a vizitat (1959, 1963), și în *Avoir un centre* (1988) și *The Feathered Sun* (1990). «Ancines» e greșeală de tipar pentru *Anciens*. Capitolul exact cu descrierea Dansului Soarelui nu a fost verificat.

343 pingala — Piṅgalā (sanscr., „cea roșiatică") — curentul subtil din dreapta coloanei, de natură solară, încălzitoare și masculină, pereche a lui iḍā, de o parte și de alta a lui suṣumṇā. (vezi pagina 434)

rit cu numele "La Danse du Soleil"[344]. Acest rit semnifică o uniune virtuală cu Spiritul solar, deci cu Marele Spirit și simbolizează ratașarea sufletului Divinității. Dansatorul, în acest rit e ca un vultur zburând spre soare: cu fluierul de os de vultur, el produce un sunet strident și plângăreț, totodată imitând într-un anumit fel zborul vulturului, cu penele pe care le poartă în mâini. Acest raport într-un fel sacramental cu soarele lasă în suflet o urmă de neșters.

Pentru noi, acest ultim fapt va avea o deosebită importanță când vom încerca să vedem ce-a fost în totalitatea lui, ciobănașul.

La evrei, în ziua cea mai importantă a anului, ziua iertării păcatelor (Iom Kipur)[345] în momentul solemn când Dumnezeu răspunde cererii pasionate de iertare a oamenilor, șeful comunității suflă într-un corn de berbec. Or, am văzut, că ciobanul este și Ram, berbecul. În această liturghie cosmică, intervine și Duhul sub aspectul lui de Suflu și de Prana: "Vântul când a bate / Prin ele-a răzbate[346] / Ș-oile s-or strânge

[135 (136)]

/ Pe mine m-or plânge / Cu lacrimi de sânge"

Aceleași picături de sânge pe care le avea Domnul Hristos în timpul patimilor Sale. Aceste lacrimi de sânge sunt aceleași pe care Iosif din Arimateea le-a cules în

---

344 suṣumna — Suṣumṇā (sanscr.) — canalul subtil central, de-a lungul axului coloanei, prin care urcă kuṇḍalinī trezită, între iḍā și piṅgalā; Axul lumii în microcosm, corespunzând lui Meru și trunchiului Arborelui. (vezi pagina 449)

345 *Yom Kippur* (ebr. יום כפור, „Ziua Ispășirii”) — ziua cea mai sfântă a anului iudaic (Levitic 16; 23, 27–32), de post și pocăință; slujba de încheiere (*Neʿilah*) se sfârșește cu un sunet lung de *shofar*, cornul de berbec. Berbecul trimite la jertfa lui Isaac, înlocuit cu un berbec încurcat în tufiș (Facerea 22, 13). [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

346 vers. ***Miorița*, versiunea Alecsandri, v. 65–69**: „Vântul, când a bate, / Prin ele-a răzbate / Ș-oile s-or strânge, / Pe mine m-or plânge / Cu lacrimi de sânge!” [Mioriţa (varianta Alecsandri), ro]

Cupa sfântă a Graalului[347] când centurionul Longin a împuns coasta Mântuitorului cu sulița.

O tradiție spune că potirul s-a revărsat[348] și sângele a căzut pe pământ, pe care l-a străbătut, ajungând până în iad, unde a eliberat pe damnații atinși.

O altă tradiție, mai precisă, ne spune, că în timp ce sângele Mântuitorului umplea cupa, Maica Domnului își storcea sânul în aceași cupă, așa că ceeace a ajuns în fundul iadului, răcorindu-l, era o licoare mixtă, am putea spune androginică.

Crăiasa despre care vorbește ciobănașul este Mireasa noastră, Moartea, și când povestește că la nunta lui a căzut o stea[349], ne referim la tradiția populară că atunci când moare un om, o stea cade. Totuși, ciobănașul atrage atenția Mioarei să nu spună turmelor de omor pentrucă turma nu poate înțelege secretele Polului.

---

347 sursa: **Ioan 19, 34 și 38–40** (lancea ostașului, din care „a ieșit sânge și apă”; Iosif din Arimateea îngroapă trupul) și legenda Graalului: **Robert de Boron, *Joseph d’Arimathie* (*Le Roman de l’estoire dou Graal*, c. 1200)**, unde Iosif strânge în vasul Cinei sângele lui Hristos. Numele de Longin dat ostașului vine din *Evanghelia lui Nicodim* (*Faptele lui Pilat*, cap. 16). [Robert de Boron — Le Roman du Saint-Graal (Joseph d’Arimathie; ed. F. Michel, 1841), fro] [Ioan (Biblia sinodală), ro.]

348 sursa: Legendă neidentificată cu precizie; motivul sângelui lui Hristos care pătrunde pământul până în iad și eliberează pe cei de acolo amintește de crucifixurile cu craniul lui Adam la piciorul Crucii (Golgota, „locul Căpățânii”), peste care curge sângele răscumpărător, și de Pogorârea la iad din *Evanghelia lui Nicodim*. Nici tradiția mai „precisă” despre laptele Maicii Domnului amestecat în cupă cu sângele Fiului n-a putut fi verificată la izvor.

349 sursa: ***Miorița*, versiunea Alecsandri, v. 70–79**: „Iar tu de omor / Să nu le spui lor. / Să le spui curat / Că m-am însurat / C-o mândră crăiasă, / A lumii mireasă; / Că la nunta mea / A căzut o stea…” Credința populară că fiecare om are o stea pe cer, care cade când moare el, e larg atestată (Simeon Florea Marian, *Înmormântarea la români*, 1892). [Miorița (varianta Alecsandri), ro]

"Iar tu de omor / Să nu le spui lor[350] / să le spui curat / că m-am însurat / c-o mândră crăiasă / a lumii mireasă".

Însă, Mireasa Lumii are un sens mult mai profund și mai vast.

Este Anima Mundi, Mireasa tuturor inițiaților, la care nu se poate ajunge decât după ce s-a băut licoarea de lacrimi, sânge și lapte și s-a pășit peste pragul morții.

În versurile care urmează se întrebuințează un limbaj foarte precis, valabil chiar tehnic, referindu-se la o hierogamie[351]. Regele-Păstor se cunună cu Anima Mundi: "Soarele și luna / Mi-au ținut cununa /"[352] - și se află la cele două colțuri superioare ale imaginii, ca în gravurile alchimice[353], "brazi și păltinași / I-am avut nuntași", martori veniți din paradisul terestru, "Preoți, munții mari", coloane de susținere a templului cosmic, "Paseri, lăutari", ceeace ne pune în directă legătură cu limba

350 vers. ***Mioriţa*, versiunea Alecsandri, v. 70–75**: „Iar tu de omor / Să nu le spui lor. / Să le spui curat / Că m-am însurat / C-o mândră crăiasă, / A lumii mireasă”. *Crăiasă* — „regină, împărătească” (de la *crai*); „a lumii mireasă” e Moartea, iar pentru autor, Anima Mundi. [Mioriţa (varianta Alecsandri), ro]

351 *hierogamie* (gr. ἱερὸς γάμος, „nuntă sacră”) — unirea rituală a principiilor complementare: Cer și Pământ, Rege și Țară, Soare și Lună (în alchimie, *coniunctio* Regelui și Reginei). Aici, nunta Regelui-Păstor cu Sufletul Lumii. (vezi pagina 406)

352 vers. ***Mioriţa*, versiunea Alecsandri, v. 80–87**: „Soarele și luna / Mi-au ținut cununa. / Brazi și păltinași / I-am avut nuntași, / Preoți, munții mari, / Paseri, lăutari, / Păsărele mii, / Și stele făclii!” Autorul citează versurile pe rând, intercalate cu comentariul. [Mioriţa (varianta Alecsandri), ro]

353 sursa: **Iconografia alchimică** — Soarele și Luna stau la cele două colțuri de sus ale multor gravuri hermetice, deasupra *Rebis*-ului sau a nunții Regelui cu Regina: de pildă în *Rosarium philosophorum* (Frankfurt, 1550), în *Atalanta fugiens* a lui Michael Maier (1617) sau în *Viridarium chymicum* al lui Daniel Stolcius (1624).

păsărilor[354] care e limba paradisiacă, "Păsărele mii și stele făclii" - ochii apelor superioare.

[136 (137)]

Acum apare în poezie mama ciobănașului. "Măicuța bătrână, cu brâul de lână"[355] care ca toate mamele esoterismului rătăcește în căutarea Fătului ei Frumos, ca Maica Domnului, Demeter, Afrodita, Istar[356] și altele. Dar în baladă se insistă mai ales punându-se accentul de greutate pe aspectul ei substanțial. Deaceea ciobănașul cere Mioarei să vorbească mumei numai de nuntă nu și de moarte. În privința căderii stelei observăm că poate fi vorba de o stea echivalentă cu cea a Magilor[357] care s-a oprit la Betleem, deci acolo unde cade ea din cerurile superioare în lumea noastră, este în adevăr o gură de rai.

Spuneam mai sus că fluierașul de os poate fi în legătură cu misterele tantrice. Este o aluzie la lumea

---

354 sursa: **„Limba păsărilor”** — limba paradisiacă, înțeleasă de inițiați: Coranul spune că lui Solomon „i s-a dat să știe graiul păsărilor” (*manṭiq al-ṭayr*, Coran 27, 16), iar Siegfried o înțelege după ce gustă sângele balaurului. Guénon i-a închinat studiul «La langue des oiseaux» (1931, în *Symboles fondamentaux de la Science sacrée*); cf. și *Manṭiq al-ṭayr* („Graiul păsărilor”) al lui Farīd al-Dīn ʿAṭṭār. [Coranul — textul arab (Unicode Qur’an), ar]

355 vers. ***Mioriṭa*, versiunea Alecsandri, v. 88–97**: „Iar dacă-i zări, / Dacă-i întâlni / Măicuță bătrână, / Cu brâul de lână, / Din ochi lăcrimând, / Pe câmpi alergând, / Pe toți întrebând / Și la toți zicând: / «Cine-a cunoscut, / Cine mi-a văzut / Mândru ciobănel…»” Ciobanul îi cere Mioarei să-i spună mamei doar de nuntă, „că la nunta mea / A căzut o stea”. [Mioriţa (varianta Alecsandri), ro]

356 sursa: **Mamele care își caută fiul (sau fiica)** — Demeter o caută pe Persefona răpită de Hades (*Imnul homeric către Demeter*); Afrodita îl plânge pe Adonis (Ovidiu, *Metamorfoze* X, 708–739); Ișstar coboară în Infern după Tammuz («Coborârea Ișstarei în Infern», poem akkadian); în colindele și bocetele românești Maica Domnului își caută Fiul răstignit („Maica Domnului plângea / și pe Hristos Îl căuta”). [Ovidiu — Metamorphoses, textul latin, la]

357 sursa: **Matei 2, 9** — „Iar steaua pe care o văzuseră în Răsărit mergea înaintea lor, până ce a venit și a stat deasupra, unde era Pruncul.” Tema e dezvoltată de autor în *Steaua fără nume*. [Vasile Lovinescu — Steaua fără nume (ediția critică), ro] [Matei (Biblia sinodală), ro.]

subterană și reamintim că regele morților este Yama[358][359], fratele lui Manu[360], ceeace ne arată că ciobănașul se identifică cu Manu.

Yama cântă, și fluierul lui de os se transmută în aur prin suflul divin al lui Yama care sub această ipostază, odată cu transmutarea osului în aur se transmută și el în Manu.

Fluierul de os este "neclintita limbă" între celelalte doua fluiere. Din această perspectivă, Yama și Manu sunt cele două tipsii ale balanței cosmice iar ciobănașul apare ca un Hermes Psihopompos[361][362] conducând sufletele morților spre destinele hărăzite lor de impecabila și implacabila Balanță.

Identificarea ciobănașului cu Hermes este cu atât mai justificată, cu cât Hermes este găsit în tradiția dacică sub numele de Aramis sau Sarmis Vasilevs, cum îl găsim pe monede[363].

---

358 *Yama* (sanscr., „geamăn; înfrânare”) — în *Ṛg-Veda* (X, 14), cel dintâi muritor, care a găsit drumul spre lumea de dincolo și a devenit regele morților; fiu al lui Vivasvat (Soarele), ca și Manu Vaivasvata, legiuitorul ciclului actual, așa că cei doi sunt frați. Mai târziu, judecătorul sufletelor. (vezi pagina 460)

359 *Manu* (sanscr., înrudit cu *manas*, „minte”, și cu *man*, „om”) — legiuitorul primordial al fiecărui ciclu (*manvantara*); al ciclului de față e Manu Vaivasvata, salvat din potop de peștele-avatar al lui Vișnu (*Śatapatha Brāhmaṇa* I, 8, 1). Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. II) îl socotește nu un personaj istoric, ci principiul inteligenței cosmice care reflectă Legea divină. (vezi pagina 418)

360 Yama — Yama (sanscr., „geamăn”, și „înfrânare”) — în tradiția vedică (Ṛg-Veda X, 14), cel dintâi muritor, care a găsit drumul spre lumea de dincolo și a devenit regele morților, fiul lui Vivasvat (Soarele) și fratele lui Manu. (vezi pagina 460)

361 sursa: **Hermes Psychopompós** (gr. ψυχοπομπός, „călăuzitorul sufletelor”) — Hermes care conduce sufletele morților în Hades (Homer, *Odiseea* XXIV, 1–14, unde mână umbrele peților cu toiagul de aur); tot el este Kriophoros, „purtătorul de berbec”, păstorul — de unde apropierea făcută de autor între ciobanul din *Miorița* și Hermes. [Homer — Ὀδύσσεια, textul grecesc, grc]

362 Hermes Psihopompos — Ἑρμῆς ψυχοπομπός (gr., „Hermes călăuzitorul sufletelor”) — Hermes care mână umbrele morților în Hades, cu caduceul în mână (Odiseea XXIV, 1–14); și păstor, purtător de berbec (Kriophoros). (vezi pagina 406)

363 sursa: **Monedele cu legenda ΣΑΡΜΙΟΣ / ΒΑΣΙΛΕΩΣ** — tetradrahme de tip thasian sau macedonean atribuite unui rege trac sau

Sarmisegetuza[364] e orașul lui Hermes. Păstor al oilor vii, Hermes-Sarmis e și Păstorul morților.

Curentele subtile care sunt inerente microcosmosului se află în virtutea analogiei și în macrocosm sub formă de linii de forță, curentele subtile ale unei țări. În țările noastre ele ni se par indicate de așa zisa transhumanță[365][366], pribegie a oilor dela munte la șes și înapoi la munte. "Urcă și scoboară / și drumul măsoară[367] / trei turme de oi / de oi tot țigăi", din altă variantă a Mioriței, într-un mers sacral și inițiatic, evertuând latențele spirituale ale țării. Dar această evertuare nu o fac

[137 (138)]

numai turmele de oi ci și ciobanii lor în legătură cu anumite individualități misterioase ce le încrucișează drumurile, de pildă, orbii rătăcitori, sărmani, care în noaptea lor și-au pierdut aproape și numele. Ne referim la o misterioasă povestire a lui Sadoveanu intitulată "*Orb*

---

dac Sarmis (sec. II–I î.Hr.), pomenite în numismatica veche românească (Gr. Tocilescu, V. Pârvan); atribuirea e controversată. Identificarea lui Sarmis cu Hermes și citirea lui Sarmisegetuza ca „orașul lui Hermes” sunt interpretări ale autorului, reluate și în *Dacia hiperboreană*; forma „Aramis” n-a putut fi verificată. [Vasile Lovinescu — Dacia hiperboreană (ediția critică), ro]

364 Sarmisegetuza — Sarmizegetusa Regia, capitala Daciei regilor Burebista și Decebal, în Munții Orăștiei, cu sanctuarele ei circulare; autorul citește în nume pe Sarmis, adică Hermes, cunoscut pe monede sub numele „Sarmis Vasilevs” — etimologie… (vezi pagina 441)

365 *transhumanță* (fr. *transhumance*, din lat. *trans*, „dincolo”, + *humus*, „pământ”) — deplasarea sezonieră a turmelor, vara la munte, iarna la șes sau la bălți, pe drumuri vechi de oi; la români, una din cele mai vechi forme de viață păstorească, legată de geneza *Mioriței*. (vezi pagina 453)

366 vers. **O altă variantă a *Mioriței*** — nu figurează în textul lui Alecsandri; corespunde începuturilor de tipul „Pe-un picior de plai… / Iată vin în cale, / Se cobor la vale / Trei turme de oi” din variantele transilvane și moldovene. *Oi țigăi* — oi din rasa țigaie, cu lână semifină. Culegerea exactă din care citează autorul n-a fost identificată (v. Adrian Fochi, *Miorița*, 1964). [Miorița (varianta Alecsandri), ro]

367 transhumanță — Deplasarea sezonieră a turmelor între pășunile de munte și cele de șes (fr. (vezi pagina 453)

sărac" care se găsește în Hanul Ancuței[368]. Hanul este un punct de interferență a diferite destine, unificate prin cântecul de cimpoi al orbului, care le sintetizează pe toate. Pielea de capră neînsuflețită a cimpoiului se umple cu suflul vital al orbului. "Cuprinzând instrumentul sub cotul stâng el țipă odată scurt ca și cum l-ar fi durut" Toată viața orbului trece în instrumentul înviat. Apoi începu a mormăi și-a da sunet de cântec vechi. Aista-i cântecul Mioarei, grăi orbul, întorcându-și spre noi zâmbetul. Dacă poftești altceva, stăpâne, îți pot zice pe urmă... Cimpoierul umflă mai tare foiul, apoi, călcând cu degete repezi pe găurile surle chemă un viers de mâhnire din depărtarea anilor de demult. Înălțând ochii morții spre stele (ca Orfeu pe anumite vase antice, n.n[369]) lăsă pliscul cimpoiului și cântă cu glas. Spunea ceva despre trei ciobani care coborau cu turmele din munte și doi dintre ei aveau gânduri rele asupra celui mai tânăr:

S-aude, s-aude / departe la munte[370] / goman, gomănaș[371] /
de trei ciobănași goman, gomănind / oile pornind...

---

368 sursa: **Mihail Sadoveanu, *Hanu Ancuței* (1928), povestirea «Orb sărac»** — un cântăreț orb, cu cimpoiul, poposește la han și cântă, după datina veche, povestea ciobanului din *Miorița*, învățată de la niște baci bătrâni „din pustie”, cu blestem să n-o uite și s-o zică „mai întâi și mai întâi”. Autorul a comentat aceeași povestire în «Orbi și orbeți» (*Mitul sfâșiat*) și într-o scrisoare din *Steaua fără nume*. Pasajele citate mai jos, cu tăieturi și cu observațiile autorului în paranteză, n-au putut fi confruntate aici cu textul original. Titlul cărții lui Sadoveanu este *Hanu Ancuței*. [Miorița (varianta Alecsandri), ro]

369 sursa: **Orfeu pe vasele grecești** — Orfeu cântând din liră printre traci, cu capul dat pe spate și privirea ridicată, apare pe mai multe vase atice cu figuri roșii din sec. V î.Hr. (de pildă craterul de la Gela, «Orfeu printre traci», Berlin, Antikensammlung, F 3172). Autorul revine asupra imaginii la p. 140; vasul anume la care se gândea nu poate fi precizat.

370 *goman* (reg.) — „strigăt, chiot” al păstorilor care își mână turmele; *a gomăni*, „a chiui, a striga după oi”.

371 vers. **Mihail Sadoveanu, «Orb sărac», în *Hanu Ancuței* (1928)** — versurile cântate de orb, o variantă a începutului *Mioriței* (cu *goman*, „chiot, strigăt de păstor”, și verbul *a gomăni*), creată sau prelucrată de Sadoveanu după modelul variantelor populare. Textul nu a fost confruntat cu ediția originală.

Iar isbucni în surlă chemarea de demult. O simțeam în mine ca o bătaie de inimă a oamenilor care au fost și nu mai sunt pe acest pământ" În adevăr, nu-i acesta cântecul lui Yama, regele morților, conducându-i spre destinele lor?

În următoarele spuse ale orbului se atinge nucleul misterului: "Eu rămânând fără vedere încă de pe când eram copil, am ieșit din sat dela noi și am pornit în lume. Și oploșindu-mă într-o iarnă pe apa Prutului, la o perdea de oi (turma sacră în momentul iernii este învăluită de taină ca un făt de placenta lui), am stat la niște baci bătrâni, la focuri care nu se mai stingeau niciodată". Focuri sacre ca acelea din templele vremurilor vechi. "Și acei baci vechi din pustie, m-au învățat lângă foc acest cântec". Și acum aflăm cheia întregului descântec: "m-au legat cu blăstem (care e mai mult decât un

[138 (139)]

jurământ)să nu-l uit niciodată și de câte ori oi suna din cimpoi să-l zic mai întâi și mai întâi". Ce e asta dacă nu o transmisiune inițiatică ce nu se poate face decât verbal și nu prin lectură, prin cărți. Vedem deosebirea dintre recitarea simplă a poeziei și aceea care se încarnează în sufletul cimpoierului, și se pune o întrebare. De ce n-ar mai exista și acum orbi sărmani care să recite cu autoritate și legitim "*Miorița*"? care-și recapătă centralitatea și autoritatea prin faptul că blăstămul obligă pe recipiendar să-l cânte înaintea oricăror altor versuri, oricare ar fi ele. Miorița rezumă toate tristețile și nădejdile noastre.

But the rest is silence[372], cum o spunea un bard inițiat din Apusul îndepărtat.

372 „Dar restul e tăcere” (engl.) — **Shakespeare, *Hamlet* V, 2**, ultimele cuvinte ale lui Hamlet; textul canonic: „The rest is silence.” Autorul adaugă un *But*, ca și în *Columna Traiană*. „Bardul inițiat din Apusul îndepărtat” e Shakespeare, „lebăda Avonului” (v. p. 155).

Folticeni

Dragă prietenă,

Am sosit ieri la Folticeni[373], pe un timp glacial, senin și metafizic. Toată lumea se vaită de el, dar mie mi-a adus boarea dela Muntele Sfânt, la poalele căruia e așezat orășelul nostru. Nu a scăzut ci a multiplicat cealaltă boare foșnind din întrevederile și convorbirile noastre.

Îți urez ție, lui Corvin și lui Gri, ad libitum[374], toate urările de Paști, a căror sărbătoare se rezumă la salvgardarea flăcării verticale și ascensionale a făcliei de Paști. Fiecare o avem în vârful inimei noastre, vârf la care ne ridicăm prin ascensiune: ascensus montis, ascensus mentis,[375] după jocul de cuvinte al Sfântului Bonaventura[376].

Peste o săptămână, vei fi și tu la Câmpina împreună cu Corvin.[377] Vei simți și tu binecuvântările Muntelui, care e acelaș sub diferite nume.

---

373 sursa: **Scrisoare fără dată**, scrisă de Paști, înaintea celei din 1 iulie 1980; destinatara pare a fi Roxana Cristian (Corvin e fiul ei, v. p. 150; Gri e, probabil, un membru al familiei ei). «Muntele Sfânt» la poalele căruia stă Fălticeniul e, pentru autor, o realitate simbolică (cf. „Muntele, care e acelaș sub diferite nume"), nu un munte anume.

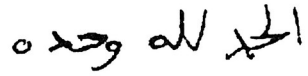
374 „după plac, cât vrei" (lat.).

375 „urcușul muntelui, urcușul minții" (lat.) — jocul de cuvinte *mons*/*mens* rezumă **Sfântul Bonaventura, *Itinerarium mentis in Deum* („Itinerariul minții spre Dumnezeu", 1259)**, scris pe muntele Alverna (La Verna), unde Sfântul Francisc primise stigmatele; prologul vorbește de urcarea „pe muntele" contemplației, cu cele șase aripi ale serafimului ca șase trepte. Formula exactă nu apare în text; e o prescurtare scolastică a ideii lui.

376 sursa: **Sfântul Bonaventura (Giovanni di Fidanza, 1217/1221–1274), *Itinerarium mentis in Deum* (1259)**, prolog, 2–3: în al treizeci și treilea an de la moartea Sfântului Francisc, Bonaventura se retrage pe muntele Alverna „căutând pacea duhului" și acolo înțelege viziunea serafimului cu șase aripi ca imagine a celor șase trepte ale înălțării minții. Corespondența *ascensus montis* — *ascensus mentis* e o formulare a tradiției, nu un citat literal. [Sf. Bonaventura — Itinerarium mentis in Deum, textul latin, la]

377 sursa: **Corvin** — fiul Roxanei Cristian, în vârstă de opt ani în februarie 1981 (v. p. 150); autorul îl numește și «Albcorvin» (p. 165).

Cu toată afecțiunea
V. L.

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Folticeni · 1. 7. 1980

Draga mea, istmul dintre București și Folticeni[378] mi-a fost destul de greu de trecut, mai ales acum când contrastele se

[139 (140)]

individualizează. La București am lăsat principii corporificate, pe când pe valea Moldovei, totul se abstractizează prin transcendere.

Oamenii pe care i-am lăsat s-au coagulat în mituri și fulgurațiuni plastice, prin imobilizarea timpului. Poarta strâmtă[379] se strânge ca o cămașă de zale în jurul trunchiului meu; câteodată mă sufoc. Șederea mea bucureșteană mă obligă să văd în jurul meu numai simboluri, pe care biata mea ființă nu e pregătită să le asimileze decât prin chin și sforțări penibile.

---

378 sursa: **Scrisoare din 1 iulie 1980**, către Roxana Cristian. Deasupra datei, invocația arabă *al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu* (v. legenda figurii).

379 sursa: **Matei 7, 13–14** — „Intrați prin poarta cea strâmtă, că largă este poarta și lată este calea care duce la pieire, și mulți sunt cei care merg prin ea; și strâmtă este poarta și îngustă este calea care duce la viață și puțini sunt cei care o află.” [Matei (Biblia sinodală), ro.]

Ca să treci "prin urechile acului"[380] trebue să devii tu însuți Ureche și Sunet Primordial, Parașabda[381].

Îți scriu pe o masă joasă, așezat turcește pe parchet, cu fața spre geamuri. Dar de-a dreapta și de-a stânga mea veghează pe pereți, Cocorul și Balauri, animale care te obligă să trăiești heraldic lumea, adică simbolic, cum o spuneam mai sus. Toată ambianța mă îndeamnă la schematizare geometrică; prototipurile acestei geometrii sacre le poți vedea, te pot ajuta numai ridicând capul în sus "a rivider le stelle"[382], cum o fac în anumite picturi, Orfeu și anumiți rătăcitori taoiști, pe pânze de mătase[383]. Mi-aduc aminte, de o pictură de vas grecească, în care Orfeu cu lira în mână își ridică ochii spre stele[384], până la punctul când capul face cu ceafa un unghi drept.

Chiar la București mi s-a întâmplat un lucru care m-a catapultat violent în mit. Poate îți aduci aminte: Luni mi-

380 *Parā-śabda* (sanscr., „Sunetul suprem”) — Verbul nemanifestat, dinaintea oricărei articulări, din care purcede tot sunetul audibil; după școala Mīmāṃsā, sunetul e etern. Ca să treci prin „urechile acului”, spune autorul, trebuie să devii tu însuți acest Sunet primordial. (vezi pagina 431)

381 sursa: **Matei 19, 24** — „Mai lesne este a trece cămila prin urechile acului, decât să intre bogatul în împărăția lui Dumnezeu”; cf. Marcu 10, 25 și Luca 18, 25. Alături, „poarta strâmtă” (Matei 7, 13–14), pe care autorul o pomenește în rândurile de mai sus. [Matei (Biblia sinodală), ro.]

382 „să revăd stelele” (it.) — **Dante, *Infernul* XXXIV, 139**, ultimul vers al primei cântici: „E quindi uscimmo a riveder le stelle” („Și de acolo ieșirăm să revedem stelele”). «rivider» e grafia autorului. Fiecare dintre cele trei cântice se încheie cu cuvântul *stelle*; Guénon (*L’Ésotérisme de Dante*, 1925) vede aici semnul structurii inițiatice a poemului.

383 sursa: **Pictura chineză de peisaj** — înțelepții taoiști și pustnicii rătăcitori care privesc cerul, cascadele sau luna, pe suluri de mătase (dinastiile Song și Yuan; de pildă Ma Yuan, «Înțelept contemplând luna sub un pin», sec. XIII). Cocorul și balaurul de pe pereții autorului sunt și ei animale ale bestiarului taoist: cocorul, al nemuririi; balaurul, al Cerului și al Împăratului.

384 sursa: **Orfeu pe vasele attice cu figuri roșii** (sec. V î.Hr.) — Orfeu cântând din liră printre traci, cu capul dat pe spate (de pildă craterul cu coloane de la Gela, «Orfeu printre traci», Berlin, Antikensammlung, F 3172, c. 440 î.Hr.). Vasul anume amintit de autor nu poate fi precizat; aceeași imagine e evocată în paranteza de la p. 138.

am luat rămas bun dela tine și nu ne-am mai văzut. A doua zi, mi s-a întâmplat, a intrat în viața mea un eveniment extraordinar pe care sunt silit să-l numesc uluitor, stupefiant și crede-mă, că am simțul valorii cuvintelor.

O întâmplare veche din viața mea s-a actualizat pe neașteptate, aducând cu ea un cortegiu, o procesiune de ființe din basm și din mit.

Iartă-mi obscuritatea, dar această obscuritate este placenta care vitalizează întâmplarea și-i creiază învelișul cald. Mitul nu poate fi pus în frigider.

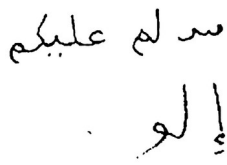
Poate, cu voia lui Dumnezeu, îți voi putea împărtăși acest eveniment formidabil, care ține de Marile Mistere[385] și care

[140 (141)]

odată va trece dela potență la act, dela prevestire la efectivitate. Proximitatea temporală între despărțire și eveniment, creiază o solidaritate între el și tine.

Perfectarea însă se va săvârși la Folticeni. Pot să-ți spun că e în strânsă legătură cu Miorița, la care am lucrat amândoi un anotimp[386]...

Ce vești îmi mai poți da?

«salām ʿalaykum» (سلام عليكم) — „Pace vouă” (ar.)

385 Marile Mistere — La Guénon (Aperçus sur l’initiation, cap. (vezi pagina 420)

386 sursa: **«Miorița»** — textul dictat publicat la p. 130–139 al volumului de față (și în *Columna Traiană*, 1996, p. 17–26). [Miorița (varianta Alecsandri), ro]

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Folticeni · 21. 7. 80

Dragă Roxana,[387]

Îți scriu din pustie, în toate sensurile cuvântului. Sunt singur, Stella e plecată la București[388], și de opt zile am intrat într-un Ramadan[389][390] feroce care mă stinge, mă omoară. Dar merită mai mult strigoiul care, de când sunt, mă gâtue, merită mai mult cămașa lui Nesus[391] care mă învenințează de când mă știu. (?) Îți dau un mit de interpretat: Heracles s-a căsătorit cu nimfa Dejanira[392], pe

---

387 sursa: **Roxana Cristian** — principala destinatară a scrisorilor din volum, una dintre îngrijitoarele ediției din 1995, prietenă și ucenică a autorului; ea pare a fi și autoarea amintirilor «Agarttha Fălticeneană» (p. 169–186), unde Lovinescu îi spune «Roxy».

388 *Ramaḍān* (ar. رمضان) — luna a noua a calendarului lunar musulman, în care credincioșii postesc de la ivirea zorilor până la apus (Coran 2, 183–185). În 1980, Ramadanul a început la 13 iulie, ceea ce se potrivește cu „de opt zile” din scrisoarea din 21 iulie. (vezi pagina 439)

389 *Nessos* (gr. Νέσσος) — centaurul a cărui cămașă înveninată l-a mistuit pe Heracles; „cămașa lui Nessos” a devenit expresie pentru o suferință de care nu te poți desprinde. V. nota de sursă.

390 *vitriol* — în alchimie, sulfatul metalic, „uleiul de vitriol”, coroziv; acrostihul hermetic *V.I.T.R.I.O.L. = Visita Interiora Terrae, Rectificando Invenies Occultum Lapidem* („Vizitează interiorul pământului și, rectificând, vei găsi piatra ascunsă”), din *Azoth*-ul lui Basilius Valentinus (1613), formulă pe care Masoneria o așază în «cabinetul de reflecție». (vezi pagina 460)

391 sursa: **Stela Lovinescu** — soția scriitorului (căsătoriți la București, la biserica Manea Brutaru, v. p. 177), care l-a îngrijit și i-a supraviețuit; ultimele vizite la ea sunt povestite în «Agarttha Fălticeneană». La p. 169 se spune că avea 92 de ani.

392 sursa: **Mitul cămășii lui Nessos — Sofocle, *Trahinienele*** (c. 440–430 î.Hr.) și **Ovidiu, *Metamorfoze* IX, 101–272**; cf. Apollodor, *Biblioteca* II, 7, 6–7. Deianira (fiica lui Oineus, nu o nimfă) e trecută râul Evenos de centaurul Nessos, care încearcă s-o răpească; Heracles îl săgetează cu o săgeată muiată în sângele Hidrei din Lerna. Murind, Nessos îi dă Deianirei sângele lui ca „filtru de iubire”. Când Heracles se îndrăgostește de Iole, Deianira îi trimite cămașa unsă cu sânge; veninul îl arde, iar eroul își ridică rugul pe muntele Oita și e primit între zei. Autorul povestește din memorie, cu mici abateri (centaurul „a muiat o cămașă” în propriul sânge). [Sofocle — Τραχίνιαι, textul grecesc, grc]

care a încercat s-o fure centaurul Nesus. Hercule l-a omorât cu o săgeată. Fiara-om a muiat o cămașă în propriul lui sânge, sfătuind pe Dejanira să îmbrace pe Herakles cu ea, când va socoti că soțul ei este necredincios. Mai târziu, Dejanira a socotit, pe drept sau nu, că este cazul și-a dat cămașa otrăvită soțului ei s-o îmbrace. Cămașa s-a lipit de trupul fiului lui Zevs făcând una cu el. Veninul a pătruns în mădularele semizeului, mistuindu-le cu focul lui nestins. Zadarnic încerca Herakles s-o smulgă: smulgea bucăți de carne cu ea. Ca să scape, a făcut un rug din codrii mai multor munți, i-a dat foc și s-a aruncat în el; atunci a devenit zeu și locuitor al Olimpului. Interpretează mitul și să-mi spui și mie judecata ta. Iată, îți întind o ceapă degerată: mitul ilustrează aspectul de rigoare al Dorului, Dorul devenit Vitriol[393][394]...

[141 (142)]

Deaceia, privesc cu teamă dorul ce mă bântue, un dor de nimic, de nimeni, dor pentru dor, care, chiar în viața exterioară te face un spectru rătăcitor. De dat înapoi, nu se mai poate, pentrucă devii demon

393 Ramadan — Ramaḍān (ar. (vezi pagina 439)

394 Vitriol — Vitriolum — sulfatul metalic al alchimiștilor, dizolvant puternic; totodată acrostihul formulei hermetice Visita Interiora Terrae Rectificando Invenies Occultum Lapidem („Cercetează cele dinlăuntrul pământului și, îndreptându-te,… (vezi pagina 460)

Cine crede dorului[395]
Are casa cucului
Și odihna vântului
Și odihna vântului

Draga mea și pe tine te-a mușcat șarpele de călcâi[396]. Nu avem altceva de făcut, decât să adăugăm o dimensiune intelectuală dorului care să transforme vârtejul în vortex, în sferoid vibratoriu, "apă curată trecută prin piatră", piatra devenită filtru. Așa va curge Moldova între noi. Am găsit un bocet asemănător cu acela pe care mi l-ai arătat, dar are în plus o indicație pentru mort: călătoria mortului se face "spre apus / unde soarele-i ascuns[397] / unde-s toate florile / cu toate surorile / și-unde floarea soarelui / șade-n poarta raiului. Zorile apusului...

Simbolismul cărții: în timpul războiului, mi s-a jefuit biblioteca din Folticeni, din care și o carte foarte prețioasă despre alchimie[398], cu numeroase planșe, ediție de lux. Prin ce mâini, prin ce tribulații a trecut, timp de 36 de ani, nu știu. A ajuns la un prieten al lui Ilioaia, care o avea dela altcineva; prin Ilioaia, cartea a ajuns iar la mine,

---

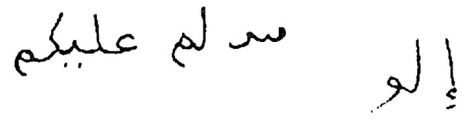
395 vers. **Vers popular (doină de dor)** — distihul „Cine crede dorului / Are casa cucului” e cunoscut din mai multe culegeri de lirică populară, cu variante („cine dă crezare dorului...”); culegerea exactă nu a fost identificată. „Casa cucului” — nicio casă (cucul nu-și face cuib), „odihna vântului” — niciun răgaz. Repetarea ultimului vers e intenționată, ca în cântec.

396 vers. **Bocet popular** — drumul mortului „spre apus / unde soarele-i ascuns / unde-s toate florile / cu toate surorile / și-unde floarea soarelui / șade-n poarta raiului”; motivul raiului spre apus, al florilor și al soarelui ascuns e obișnuit în bocetele și cântecele funerare din Oltenia și Banat (v. C. Brăiloiu, *Ale mortului din Gorj*, 1936). Culegerea exactă nu a fost identificată.

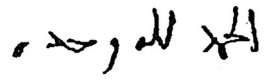
397 sursa: **Facerea 3, 15** — „Vrăjmășie voi pune între tine și între femeie, între sămânța ta și sămânța ei; aceasta îți va zdrobi capul, iar tu îi vei înțepa călcâiul.” Formula revine la p. 162 („Noi toți, pe care ne-a mușcat Dragonul de călcâi”); cf. și moartea Euridicei, mușcată de șarpe la călcâi (Vergiliu, *Georgice* IV, 457–459). [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

398 *in shā’a Llāhu* (ar. إن شاء الله) — „dacă vrea Dumnezeu”, formula pe care musulmanul o adaugă oricărei afirmații despre viitor, după Coran 18, 23–24: „Și nu spune despre niciun lucru: «Îl voi face mâine», fără [să adaugi]: «dacă va voi Dumnezeu»”. Aici, întrebuințată cu ironie despre un lucru deja împlinit. (vezi pagina 408)

cercul s-a închis, cartea și-a terminat bejenia, in șaa Allahu[399].[400] Simbolul e admirabil de grăitor, Ți-l ofer pe tipsie.

«salām ʿalaykum» (سلام عليكم) — „Pace vouă” (ar.)

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Folticeni · 11. 8. 80

Dragă Roxana,

Sper că scrisoarea aceasta va ajunge la casa ta înaintea întoarcerii tale din circuitul rusesc. Avem parte numai de circuituri... Cartea mea despre focul filozofal care revine la

[142 (143)]

mine după o pribegie de 36 de ani, inelul tău dela Ierusalim[401], sensibila mea prietenă... Să sperăm că aceste circuituri sunt scurt-circuituri în sensul pozitiv și exaustiv al cuvântului.

Nouă tuturor, ne pare că mergem în linie dreaptă, în realitate procedăm în spirale care se deplasează, ciclonuri nesensibile. Totul este să descoperim că dreapta e o nălucire și că totul, proecție a Imuabilului în ciclul

399 sursa: Cartea de alchimie regăsită după 36 de ani nu e numită; la p. 142–143 autorul îi spune «cartea mea despre focul filozofal». Ar putea fi una dintre marile culegeri ilustrate de texte alchimice (ex. *Musaeum hermeticum*, 1678), dar identificarea nu e posibilă din text. Ilioaia — prieten fălticenean, neidentificat.

400 in șaa Allahu — In shāʾa Llāhu (ar. (vezi pagina 408)

401 sursa: Destinatara se întorsese dintr-o călătorie («circuitul rusesc»), iar înainte fusese la Ierusalim; inelul de acolo e unul din cele trei „circuituri” închise pe care le enumeră autorul.

Devenirii, este circuitul. Descoperirea lui este Magnum Opus[402]. Invitații lui Schwarzenberg, din interiorul Godenholmului[403], aud în noaptea polară, cântecul păsărilor migratoare, cântece de inițiați în procesiune. Dar în același timp auzeau și geamătul cosmic al lupului Fenrir[404], ale cărui bale dau naștere Căii Laptelui.

Roxana, trecem peste abis, pe un pod făcut dintr-un tăiuș de brici[405]. Ca să-l trecem trebue să ne reducem la punct. Suntem implacabil constrânși la inhibiție și la poarta strâmtă. Mă gândesc că mersul precesional fiind circular, ființa noastră chiar sub aspectele ei cele mai grosiere este o ceață-vortex, care și ea se învârte în jurul ei însăși, ca pământul, în jurul Soarelui și al lui însuși.

Toată viața noastră e făcută din dans, își are justificarea și finalitatea în joc. Deaceia, viața e atât de gravă. Fiecare gest al nostru, fizic și spiritual creiază vârtejuri cosmogonice. Nietzsche spune că Zaratustra

---

402 „Marea Operă” (lat.) — în alchimie, lucrarea întreagă a transmutației, de la Opera la negru (*nigredo*) prin Opera la alb (*albedo*) până la Opera la roșu (*rubedo*); pe plan inițiatic, desăvârșirea ființei. Pentru autor, descoperirea că totul e circuit. (vezi pagina 417)

403 *Fenrir* (v. nord. Fenrisúlfr) — lupul monstruos din mitologia nordică, fiul lui Loki, legat de zei cu lanțul fermecat Gleipnir până la Ragnarök, când îl va înghiți pe Odin. După *Edda* în proză a lui Snorri Sturluson (*Gylfaginning*, 34), din balele lui curge râul Ván („Speranța”). Apropierea balelor lui de Calea Lactee e a autorului (sau a lui Jünger). (vezi pagina 400)

404 sursa: **Ernst Jünger, *Besuch auf Godenholm* („Vizită la Godenholm”, Frankfurt am Main, Klostermann, 1952)** — nuvela inițiatică în care Moltner și Einar sunt oaspeții misteriosului Schwarzenberg pe insula nordică Godenholm, unde trăiesc o experiență de ieșire din timp. Autorul o citea în traducerea Vioricăi Moșinschi (Lilica), rămasă în manuscris (v. *Steaua fără nume*). Imaginea păsărilor migratoare și a geamătului lupului Fenrir trimite la atmosfera nordică a nuvelei; locul exact n-a fost confruntat cu originalul. [Vasile Lovinescu — Steaua fără nume (ediția critică), ro]

405 sursa: **Puntea cea îngustă ca tăișul unei săbii** — *Katha Upanișad* I, 3, 14: „ascuțit ca tăișul briciului, greu de trecut e drumul acesta, spun înțelepții” (*kṣurasya dhārā niśitā duratyayā*); în mazdeism, puntea Cinvat, iar în islam *al-ṣirāṭ*, puntea „mai subțire decât firul de păr și mai ascuțită decât sabia”, întinsă peste Gheena; în *Lancelot* al lui Chrétien de Troyes, „podul-sabie”. Guénon tratează tema în «Le pont et l’arc-en-ciel» (*Symboles fondamentaux*). [René Guénon — Symboles fondamentaux de la Science sacrée (1962), fr]

învățase toată înțelepciunea lumii, afară de coroana ei care este dansul[406]. Deaceia a ieșit din singurătatea lui. Și-a transformat ființa în galaxii geometrice, coruri de cilindre, de spirale, de poligoane. Deaceia Platon pusese pe frontispiciul școalei lui deviza[407] "nimeni nu intră aicea dacă nu e geometru" și geometrizarea aceasta era obligatorie pentru ființa integrală.

Dacă mari spirituali ca Enoh, Ilie, Maica Domnului au trecut și cu trupul în slăvile cerului[408], însemnează că și-au geometrizat și trupul, prefăcându-l în masă vibratorie, în impuls spiraloid. Descoperiseră și actualizaseră Luz[409]-ul din ei, nu numai la locul lui obișnuit, la baza coloanei

---

406 sursa: **Friedrich Nietzsche, *Also sprach Zarathustra* (1883–1885)** — dansul e simbolul central al înțelepciunii lui Zarathustra: „Eu n-aș crede decât într-un zeu care ar ști să danseze” (*Ich würde nur an einen Gott glauben, der zu tanzen verstünde*, I, «Despre citit și scris»); „Această coroană a celui ce râde… eu însumi mi-am pus-o pe cap” (IV, «Despre omul superior», 18); Zarathustra e „dansatorul”. Formula autorului e o parafrază din memorie, nu un citat. [Friedrich Nietzsche — Also sprach Zarathustra, de]

407 sursa: **Inscripția de la intrarea Academiei** — ἀγεωμέτρητος μηδεὶς εἰσίτω, „Nimeni să nu intre, dacă nu e geometru”; e atestată abia în sec. VI d.Hr., la comentatorii neoplatonici ai lui Aristotel (Ioan Philoponos, *In De anima*; Elias, *In Categorias*), dar exprimă bine doctrina din *Republica* VII (527a–b), unde geometria „trage sufletul spre adevăr”. [Platon — Πολιτεία (Republica), textul grecesc, grc]

408 *lūz* (ebr. לוּז, „migdal”) — după tradiția rabinică, osișorul nepieritor al trupului (la baza coloanei sau în ceafă), din care va fi reconstituit omul la înviere; totodată numele vechi al Betelului, unde Iacob a văzut scara (Facerea 28, 19). Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. VII, «Luz ou le séjour d’immortalité») face din el sâmburele de nemurire al ființei. Tiparul are «Luz--ul». [Facerea (Biblia sinodală), ro.] (vezi pagina 415)

409 sursa: **Facerea 5, 24** (Enoh „nu s-a mai aflat, pentru că l-a mutat Dumnezeu”; cf. Evrei 11, 5); **IV Regi 2, 11** (Ilie ridicat la cer „într-un vârtej” cu căruța și caii de foc); **Adormirea Maicii Domnului** (15 august), cu tradiția mutării ei cu trupul la cer. [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

vertebrale, dar și în orice fragment de schelet, în fiecare bucată de

[143 (144)]

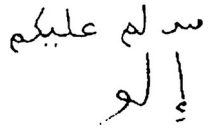
ciolan. Căruța de foc în care s-au ridicat la cer[410], nu le era exterioară; era însăși ființa lor fizică.

Citatul din Schuon[411], confirmă considerațiile de mai sus.

Mă tem că nu voi putea trece pe la Putna[412], căci dela 15 August până la 1 Sept. vom avea parte numai de vizite și musafiri.

Crede-mă că sângerez. O vizită a ta la Folticeni e timpurie.

Cu toată afecțiunea,

«salām ʿalaykum» (سلام عليكم) — „Pace vouă” (ar.)

Folticeni · 16. 9. 80

Draga mea Roxana,

Fac o sforțare imensă ca să-ți scriu câteva rânduri: am ajuns în tenebrele voiajului infernal.

Fii bună și înțelegătoare. Sunt adumbrit de amurg.

Tu ce mai faci? Ți-ai luat un nou post în primire? Câteva rânduri dela tine mi-ar face bine. Io perdei la speranza dell’altezza..[413]

---

410 sursa: **IV Regi 2, 11** — „Pe când mergeau ei și vorbeau pe drum, deodată s-a ivit un car de foc și cai de foc și, despărțindu-i pe unul de altul, Ilie s-a înălțat la cer într-un vârtej.” [IV Regi (Biblia sinodală), ro.]

411 sursa: Citatul din Frithjof Schuon trimis împreună cu scrisoarea nu e reprodus în volum și nu poate fi identificat.

412 sursa: **Mănăstirea Putna** — ctitoria lui Ștefan cel Mare (1466–1469), cu mormântul lui; destinatara obișnuia să meargă acolo vara (v. și p. 154).

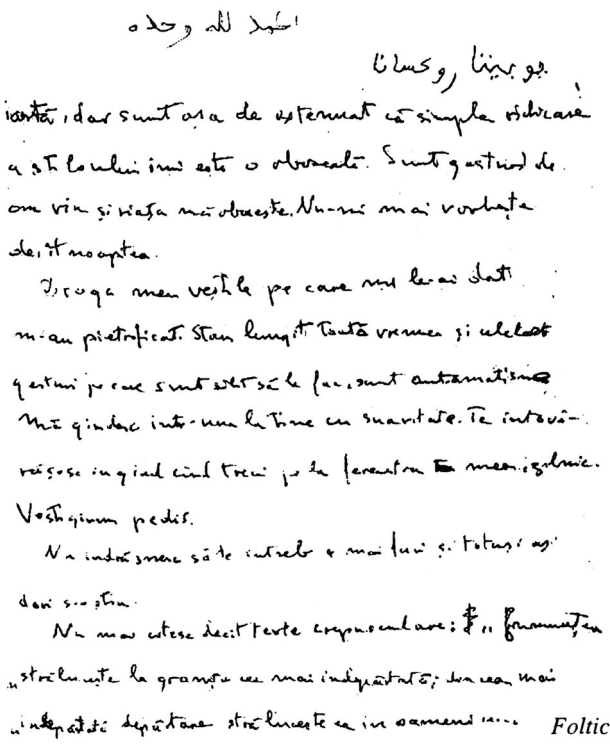
413 „Am pierdut nădejdea înălțimii” (it.) — **Dante, *Infernul* I, 54**: după ce lupoaica îi taie drumul spre colina luminată, Dante spune: „questa mi porse tanto di gravezza / con la paura ch’uscia di sua vista, / ch’io perdei

Cu toată afecțiunea unui melancolic.

Semnătura «Ilu» (إلو) — numele de alint al autorului, scris cu litere arabe (alif, lām, wāw).

la speranza de l’altezza” („aceasta mi-a adus atâta greutate, cu frica ce ieșea din vederea ei, încât am pierdut nădejdea înălțimii”). Autorul citează din memorie (*dell’altezza* pentru *de l’altezza*); versul revine și în *Al patrulea hagialâc*.

Folticeni

Facsimil: începutul scrisorii olografe a lui Vasile Lovinescu din 13 octombrie 1980 (transcrisă mai jos). Sus, invocația arabă «al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul"; dedesubt, la dreapta, o adresare în arabă către Roxana («… Rūksānā», primul cuvânt nesigur — probabil «salām ʿalaykum yā», „pace ție, o"). Manuscrisul arată mâna tremurată a ultimilor ani și câteva deosebiri față de tipar: «Nu îndrăznesc» (tipar: «întrăznesc»), «strălucește ca în oamenii» (tipar: «strălucește ea în oameni»).

Folticeni · 13. 10. 80

iartă, dar sunt așa de extenuat[414] că simpla ridicare a stiloului îmi este o oboseală. Sunt gesturi de om viu și viața mă obosește.

Nu-mi mai vorbește decât noaptea.

414 sursa: **Scrisoarea din 13 octombrie 1980** — tipărită și în facsimil, deasupra transcrierii (v. legenda figurii). Manuscrisul are «Nu îndrăznesc», unde tiparul dă «întrăznesc», și «strălucește ca în oamenii», unde tiparul dă, la p. 146, «strălucește ea în oameni».

Draga mea, veștile pe care mi le-ai dat m-au pietrificat. Stau lungit toată vremea și celelalte gesturi pe care sunt silit să le fac, sunt automatisme.

Mă gândesc într-una la tine cu suavitate. Te întovărășesc în gând când treci pe la fereastra mea, zilnic. Vestigium pedis[415].[416]

Nu întrăznesc să te întreb ce mai faci și totuși aș dori s-o știu.

Nu mai citesc decât texte crepusculare: "frumusețea "strălucește la granița cea mai îndepărtată; din cea mai

[145 (146)]

"îndepărtată depărtare strălucește ea în oameni...

"Cunoașterea străbate toate punctele spațiului saturându-se cu depărtare... umple în fiecare punct depărtarea spațiului

"cu depărtarea timpurilor... zăcând crepuscular" (Hermann Broch, Moartea lui Virgil.)[417]

Nu vorbi de starea mea lui Florin[418]; asta ar putea demoraliza prietenii.

Îți sărut aripele suave.

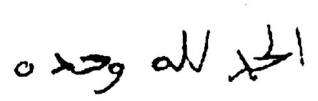
415 „urma piciorului” (lat.) — autorul reia formula de la p. 130 („vestigiul piciorului” pe „picior de plai”): urma lăsată de trecerea ființei iubite, ca urmă a unei prezențe superioare (*vestigia Dei* la Bonaventura, *Itinerarium* I–II). (vezi pagina 458)

416 Vestigium pedis — Vestigium pedis (lat., „urma piciorului”; autorul scrie și vestigium pedi) desemnează urma lăsată de trecerea unei ființe superioare, care marchează un loc sacru: urmele lui Buddha (buddhapāda) și ale lui Vișnu în India, urma… (vezi pagina 458)

417 sursa: **Hermann Broch, *Der Tod des Vergil* („Moartea lui Virgiliu”, New York, 1945)** — romanul ultimelor optsprezece ore ale lui Vergiliu, adus muribund la Brundisium, în patru părți («Apă — Sosirea», «Foc — Coborârea», «Pământ — Așteptarea», «Eter — Întoarcerea»). Fragmentele citate, cu frumusețea care „strălucește la granița cea mai îndepărtată” și cunoașterea „saturată de depărtare”, par a fi din prima sau a doua parte; autorul citează probabil după o traducere românească sau franceză (*La mort de Virgile*, trad. Albert Kohn, Gallimard, 1955). Locul exact nu a fost confruntat.

418 sursa: **Florin Mihăescu** — prieten și ucenic al autorului din grupul de la București, unul dintre îngrijitorii ediției din 1995 și ai altor volume postume; destinatar al scrisorilor adresate „Dragă prietene” care pomenesc pe „dna Mihăescu” (probabil mama lui) și pe „duduia Silvia”.

Ilu

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Folticeni · 1. 12. 80

Draga mea prietenă,

Vei putea oare să înțelegi și să ierți? Luciditatea ta e singurul lucru luminos în calvarul meu, busolă infailibilă. Luciditatea vine dela Lux și e singura licărire de lumină la capătul unui tunel de demoralizare și dezolare. Iartă-mi torpoarea, Roxana, nu e uitare, ci concentrare asupra vestigiilor trecutului. Am eu dreptul să te bag în pustiul meu? Stressarea aceasta, îmi este permis s-o iau drept un episod, un fragment de voiaj infernal, care prin economia lui trebuie să aibă un terminus?

Îți mulțumesc cu o vinovată întârziere, pentru pachetul cu lucruri bune pe care mi l-ai trimis, întârziere ce-și are scuze în cele spuse mai sus. Și acest pachet își are purgatorul lui...

Am îngropat pe Lilica[419]; încă un fragment de pod ce se surpă în spatele meu. Am dus-o la cimitirul din Oprișeni, dealungul străzii Rădășeni prin fața casei ei, a lui Creangă, a lui Sadoveanu[420] și a copacului simetric și

419 sursa: **Lilica — Viorica Moșinschi** (numele e dat la p. 176), prietenă fălticeneană a autorului, membră a „grupului al doilea”, traducătoarea în românește a nuvelei *Besuch auf Godenholm* a lui Jünger, citată în *Steaua fără nume*. Pasajul despre înmormântarea ei e reprodus în «Agarttha Fălticeneană» (p. 176). [Vasile Lovinescu — Steaua fără nume (ediția critică), ro]

420 sursa: **Casele lui Creangă și Sadoveanu de la Fălticeni** — Ion Creangă a stat în gazdă la Fălticeni ca elev al școlii de catiheți (1854–1855; v. *Amintiri din copilărie*, partea a III-a); Mihail Sadoveanu și-a petrecut la Fălticeni copilăria și tinerețea (casa de pe strada Rădășeni, azi muzeu). [Ion Creangă — Amintiri din copilărie, ro]

geometric pe care mi l-ai semnalat. Geometric, deci metafizic. Pe când groparul arunca țărâna peste sicriu, mă gândeam că scheletul e singurul element metafizic din trupul nostru. Este o rețea de forțe. Luz-ul este în definitiv un sâmbure de schelet. Osemintele sunt geometrice ca și arborele depe ulița Rădășenilor, ca și Arborele Vieții, cruce cosmică[421].

[146 (147)]

În Masonerie, în momentul de intrare în Lojă a noului Mason, este un rit ce se cheamă despuierea metalelor[422][423], cu alte cuvinte, o despuiere a tuturor accidentelor, a tuturor superfluităților din noi. În acest mod, recipiendarul[424] intră în caverna cosmică nud ca un fetus, ca un schelet de fetus. La fiecare cerc al Infernului, Dante își despoaie un fragment din carnea lui, până la dezvelirea totală. Când ajunge la capătul drumului infernal, Dante nu mai e decât un schelet. Când iese din

421 sursa: **Facerea 2, 9** — „pomul vieții în mijlocul raiului”; cf. Apocalipsa 22, 2. Identificarea Arborelui Vieții cu Crucea e veche în tradiția creștină (lemnul Crucii din sămânța pomului din Rai, în legenda Lemnului Crucii, *Legenda aurea*, cap. 64). [Iacob de Voragine — Legenda aurea, textul latin, la] [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

422 *Totentanz* (germ.) — „dansul morților”, fr. *danse macabre*: tema picturală și literară a sfârșitului Evului Mediu în care Moartea, ca schelet, duce la horă oameni din toate stările; frescele de la Cimitirul Inocenților din Paris (1424–1425, distruse), Lübeck (1463), Basel, La Chaise-Dieu și xilogravurile lui Holbein cel Tânăr (1538). (vezi pagina 451)

423 Expresie a lui Guénon: „vârtejul sferic universal” (*tourbillon sphérique universel*), în *Le Symbolisme de la Croix* (1931), cap. XX — figura care rezumă dezvoltarea integrală a ființei, spirala desfășurată în toate direcțiile în jurul axei; autorul face din el una din noțiunile-cheie ale scrisorilor.

424 sursa: **Despuierea de metale** — moment al inițierii masonice: înainte de a fi introdus în Lojă, profanul e lipsit de bani și de orice obiect de metal, „nici gol, nici îmbrăcat”, ca semn al lepădării de valorile profane și al renașterii; Guénon («Le dépouillement des métaux», în *Aperçus sur l’initiation*, 1946, cap. XXIX) îl leagă de neutralizarea influențelor psihice inferioare legate de metale. [René Guénon — Aperçus sur l’initiation (1946), fr]

Infern, pe spatele lui Lucifer[425], Florentinul e un pachet de oseminte ambulant. Dar revede stelele, adică intelecțiunile și atunci, pe măsură ce se aburcă pe muntele Purgatoriului, își recapătă carnea, dar o carne glorificată, ca aceia a lui Adam înainte de cădere, pe care și noi o vom recăpăta la a doua Venire, mântuiți și păcătoși[426], carne susceptibilă de beatitudini și de chinuri indicibile. Faimoasele scene cu dansul morților (Totentanz[427])[428], pictate pe zidurile cimitirelor din Evul Mediu, semnalau zădărnicia vieții lumii noastre și erau, în același timp, o fereastră spre sferele metafizice ale Vortexului Sferic Universal[429]. Era un dans al schemelor. Dar sunt atâtea de spus, la un pelerinaj al cărui capăt este Tăcerea.

Pot îndrăsni să sper o scrisoare dela tine?

Ilu

425 sursa: **Dante, *Infernul* XXXIV, 70–139** — Vergiliu, cu Dante agățat de gâtul lui, coboară de-a lungul blănii lui Lucifer până la centrul pământului, se răstoarnă și urcă pe „cărarea ascunsă” până ies „să revadă stelele”. Ideea că Dante se despoaie de carne cerc cu cerc și o recapătă glorificată pe muntele Purgatoriului e interpretarea simbolică a autorului. [Dante Alighieri — Divina Commedia, Inferno, it]

426 sursa: **Învierea trupurilor** — I Corinteni 15, 42–44 („Se seamănă trup firesc, înviază trup duhovnicesc”) și Ioan 5, 28–29 („vor ieși cei ce au făcut cele bune spre învierea vieții, iar cei ce au făcut cele rele spre învierea osândirii”). [I Corinteni (Biblia sinodală), ro.]

427 despuierea metalelor — Rit al inițierii masonice: la intrarea în Lojă, profanul e lipsit de metale (bani, inele, obiecte de fier), adică de orice valoare și influență profană, pentru că metalele, legate de planete, reprezintă puterile inferioare ale… (vezi pagina 395)

428 recipiendarul — Recipiendarul (fr. (vezi pagina 439)

429 Totentanz — „Dansul morților” (germ.; fr. (vezi pagina 451)

Scrisorile din anii 1981–1984

Folticeni · 26. I. 81

Dragă Roxana,

Nu știu cum ți-ai petrecut vacanța de iarnă. N-am dreptul să te-ntreb. Ignoranța mea e sancțiunea tăcerii mele. Ce e tăcerea în momentul de față?

Un profan ar vorbi (și cu bună dreptate din perspectiva lui) de depresiune și melancolie. Sper că, cu îndurarea Celui de Sus să fie Negrul Alchimic, care-l colora și pe Negru-Vodă[430]. Scheletul se despoae de superfluitățile lui carnale, rămânând schema lui indestructibilă, geometrie sacră.

Fătul se despoae de placenta lui, așa de căutată de vrăjitorii negri[431]. Și vrea să vomitez toate toxinele mele, odată cu ea.

[147 (148)]

Ce ființă, ce entitate nouă se va folosi de vechiul schelet?

Am iluminat brăduțul hyperborean trimis de tine[432], argintiu precum cornul lunii, așa cum l-am văzut odată, când mă întorceam dela tine, barcă gata să se scufunde, numai prin faptul că-mi așezam privirea pe ea; pe marea

430 sursa: **Negrul alchimic (*nigredo, l'œuvre au noir*)** — prima fază a Operei, „putrefacția", moartea simbolică a materiei, fără de care nu poate urma albirea; autorul o leagă de numele lui **Negru-Vodă**, întemeietorul legendar al Țării Românești (descălecat de la Făgăraș, după letopisețele muntene, în 1290), căruia i-a închinat pagini în *Monarhul ascuns*. [Vasile Lovinescu — Monarhul ascuns (ediția critică), ro]

431 sursa: **Placenta în magia populară** — „casa copilului" (placenta, „locul") era îngropată cu grijă de moașă, ca să nu ajungă în mâinile vrăjitoarelor, care o întrebuințau în farmece; v. **Simeon Florea Marian, *Nașterea la români* (București, 1892)**.

432 sursa: Brăduțul de Anul Nou, „argintiu precum cornul lunii", trimis de destinatară; autorul îl leagă de Arborele Lumii și de *Hyperborea*, patria polară a Tradiției primordiale.

imaculată a cerului. Și acesta a fost mesajul cel mai rar pe care l-am primit de Anul Nou. Acum, zace demontat ca un reziduu al Arborelui Lumii. Dar momentul de apogeu din cariera lui este un moment de eternitate, care rezoarbe și magnifică traectoria lui, începutul și sfârșitul lui, Pură sfâșiere!

Mă gândesc că acel corn al lunii este o barcă dar și un arc. Când pui săgeata în coarda lui și-o atragi spre inima ta, luna crește ca un cerc perfect până când este plină. Săgeata își atinge ținta și luna începe să scadă. Cârmaciul navei e un barcaș ca și restul echipajului. E Săgetătorul care țintește ianua coeli[433][434], la solstițiul de iarnă și e curios că Săgetătorul, precede imediat zodia Capricornului[435], a Caprei cerești, unde se află tăinuit punctul unde timpul se oprește o clipă în pragul Porții cerești. Dacă am avea îndrăsneala și prezența de spirit să sărim din barcă în clipa aceia!

Ne-așteaptă Eternitatea în dosul pragului, Eternitatea ce se dobândește nu prin adițiune ci prin sustragere, prin scădere și ștergere. E un regressum in utero[436][437], dar într-

433 „Poarta Cerului” (lat.) — unul din titlurile Sfintei Fecioare din Litania Loretană (*Ianua coeli, ora pro nobis*): Maica Domnului e poarta prin care Cerul a coborât pe pământ și prin care omul urcă la cer. În cosmologia tradițională, „poarta zeilor”, solstițiul de iarnă, în semnul Capricornului, prin care sufletul iese din cosmos pe verticala axei; perechea ei e *ianua inferni*, „poarta oamenilor”, solstițiul de vară, în semnul Racului (Guénon, «Les portes solsticiales», în *Symboles fondamentaux*). De aceea Săgetătorul, care precede Capricornul, „țintește” această poartă. (vezi pagina 407)

434 Capricornului — Capricornul (lat. (vezi pagina 391)

435 ianua coeli — „Poarta Cerului” (lat.) — unul din titlurile Sfintei Fecioare din Litania Loretană (Ianua coeli, ora pro nobis): Maica Domnului e poarta prin care Cerul a coborât pe pământ și prin care omul urcă la cer. (vezi pagina 407)

436 „întoarcerea în pântece” (lat.; forma corectă: *regressus ad uterum*) — la Mircea Eliade (*Naissances mystiques*, 1959; *Aspecte ale mitului*), riturile inițiatice care simbolizează întoarcerea la starea embrionară, ca premisă a celei de-a doua nașteri. Autorul vorbește aici de un regres „într-o materie cerească”, complementar celui în uterul carnal. (vezi pagina 440)

437 regressum in utero — „Întoarcerea în pântece” (lat.; forma corectă: regressus ad uterum, la Mircea Eliade, Naissances mystiques, 1959) —

o materie cerească. După regresul în uter carnal, pământesc, formând amândouă o sferă perfectă, trebue să găsim punctul pe unde ne putem strecura, transvaza din unul în altul și acesta nu poate fi decât centrul sferii sau îndepărtata, evanescenta ei periferie:

"Si tu veux voir des prodiges[438] et contempler des "merveilles, ne t'inquiète pas de la distance des "montagnes, ni de l'éloignement des rivières".

Distanța este o determinațiune negativă și duce la integrare.

Am văzut la televizor "Cum vă place" de Shakespeare[439], văzută deja cu tine acum 20 de ani!

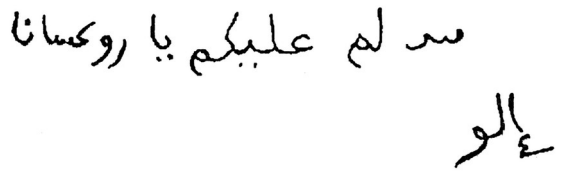
[148 (149)]

Ce părere ai? Mi-a scris Florin o scrisoare și aș vrea să-i răspund știind și părerea ta.

riturile inițiatice care simbolizează întoarcerea la starea embrionară, la indistincția dinaintea nașterii, ca... (vezi pagina 440)

438 vers. „Dacă vrei să vezi minuni și să contempli lucruri minunate, nu te neliniști de depărtarea munților, nici de depărtarea râurilor" (fr.). La p. 160–161 autorul dă aceeași frază la persoana a doua plural (*Si vous voulez voir...*) și o numește „dictonul taoist". Sursa nu a fost identificată; formularea amintește de traducerile franceze din *Lie-tseu* și *Tchouang-tseu* (Léon Wieger, *Les Pères du système taoïste*, 1913) sau de Matgioi (*La Voie métaphysique*, 1905). Doctrina e aceea a depărtării care, dusă la limită, se stinge (cf. p. 161: „departe dar nu prea departe").

439 sursa: **William Shakespeare, *As You Like It* („Cum vă place", c. 1599–1600)** — comedia exilului în pădurea Arden: ducele alungat și curtenii lui, Rosalind deghizată în Ganymede, Orlando, melancolicul Jaques. Autorul o comentează pe larg în scrisoarea de la p. 151. [William Shakespeare — As You Like It, en]

«salām ʿalaykum yā Rūksānā» (سلام عليكم يا روكسانا) — „Pace ție, Roxana” (ar.; literal „pace vouă, o, Roxana”), și semnătura «Ilu» (إلو), numele de alint al autorului scris cu litere arabe.

P. S. Terminasem scrisoarea, când, ridicându-mi privirea, am văzut lângă cocorul depe pliantul meu și cocorul trimis de tine, tăiat în metalul negru al indistincțiunii. Din Arborele vieții se exaltează, își ia zborul sattwa[440][441] .

A fost pentru mine un Upaguru[442].

Coarda de argint unește cele două capete ale cornului Dianei[443] transformându-l în arc. Ca să evertuăm coarda, trebue ca unul din capete să se împlânte adânc în inima noastră și celălalt să se înfigă în Tărie, în zenit. Atunci vibrează și asta e tot; înfige săgeata unde vrea.

---

440 *sattva* (sanscr., „ființialitate, puritate”) — cea mai înaltă din cele trei *guṇa*, tendința ascendentă, spre lumină și Unitate; aici, imaginea cocorului care își ia zborul din Arborele vieții. (vezi pagina 442)

441 sattwa — Sattva (sanscr., de la sat, „ființă”) — prima dintre cele trei guṇa: conformitatea cu esența pură a Ființei, Lumina inteligibilă, tendința ascendentă, culoarea albă. (vezi pagina 442)

442 *upaguru* (sanscr. *upa*, „lângă, secundar”, + *guru*, „învățător”) — „învățător ocazional”: orice ființă, lucru sau împrejurare care, fără să știe, aduce în clipa potrivită învățătura de care aveai nevoie; Guénon îl deosebește de *guru*-ul propriu-zis (*Initiation et réalisation spirituelle*, 1952, cap. «Vrais et faux instructeurs spirituels»). Aici, cocorul de metal negru trimis de destinatară. (vezi pagina 455)

443 sursa: Trimitere la textul autorului **«Coarda de argint»**, publicat la p. 40–45 ale volumului de față; „coarda de argint” vine din **Ecclesiastul 12, 6** („mai înainte de a se rupe funia de argint”, în Vulgata *antequam rumpatur funiculus argenteus*), imaginea legăturii care ține sufletul de trup. Cornul Dianei e semiluna, arcul zeiței-vânătoare. [Ecclesiastul (Biblia sinodală), ro.]

Folticeni · 24. 2. 81

Draga mea prietenă,

Mă gândesc mult la tine mai ales în acest moment al anului, când se apropie 1 Martie[444]; de ani de zile am fost împreună în această zi, când primăvara crapă ușa anului, așteptând să se deschidă la Echinox. Dar cine dintre noi știe s-o găsească?

În orice caz, ziua și noaptea fiind două jumătăți perfecte, realizează un Yin-Yang[445] în simbolismul anului, ceeace e un substitut de Eternitate. Se creează o dureroasă ruptură între om și cosmos, ruptură care e o stare crepusculară, Anul se rupe în două, sfâșiindu-ne.

Ce mai gândești și ce mai simți tu? Merge bine cu lectura? Momentul e bine ales pentru citirea lui "Le Roi du monde[446] ". Lectura pe care o faceți are un caracter taumaturgic, incantatoriu, evocând swastika[447] din vârful oiștei lumii.

---

444 sursa: **Întâi Martie** — începutul anului vechi agrar și ziua Mărțișorului; autorul o leagă de echinocțiul de primăvară, când ziua și noaptea „fiind două jumătăți perfecte” refac un Yin-Yang în simbolismul anului.

445 *yīn–yáng* (chin. 陰陽) — cele două principii complementare ale cosmologiei chineze: *yin*, umbrosul, feminin, receptiv; *yang*, luminosul, masculin, activ; simbolul lor (*tàijítú*, „diagrama Marelui Pol”) e cercul împărțit printr-o linie în S, fiecare jumătate purtând în ea un punct de culoarea celeilalte. Guénon, *La Grande Triade* (1946), cap. IV. Autorul îl desenează la p. 152. (vezi pagina 461)

446 *svastika* (sanscr., de la *su-asti*, „e bine”) — crucea cu brațele frânte, unul din cele mai vechi simboluri ale omenirii; la Guénon (*Le Symbolisme de la Croix*, cap. X; *Le Roi du Monde*), „semnul Polului”, al rotației lumii în jurul centrului ei imobil, nu un simbol solar.

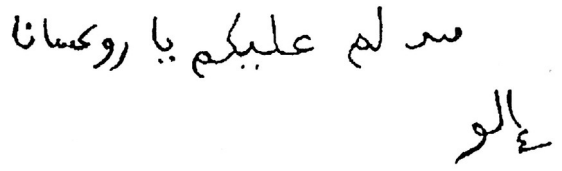
447 sursa: **René Guénon, *Le Roi du Monde* (Paris, Ch. Bosse, 1927)** — studiul despre centrul spiritual suprem al lumii (Agarttha), despre Regele Lumii și asesorii lui, despre Luz și despre simbolismul polar; în cap. X, «Noms et représentations symboliques des centres spirituels», Guénon arată că swastica e „semnul Polului”, legat de rotația cerului în jurul Ursei Mari — „oiștea lumii” de care vorbește autorul (Carul Mare). [René Guénon — Le Roi du Monde (1927), fr]

Am trecut o iarnă dură și admirabilă. Un adevărat climat hyperborean[448]. Te obligă la interiorizare de n-ar fi decât faptul

[149 (150)]

că îți pui paltonul pe tine. Păcat că nu pot face plimbări, din cauza troenelor și a lunecușului. Mi-am plătit și eu tributul, luând câteva trânte.

Mai dă-mi vești dela tine. Sărut cei opt anișori ai lui Corvin.[449] Își mai aduce aminte de mine?

«salām ʿalaykum yā Rūksānā» (سلام عليكم يا روكسانا) — „Pace ție, Roxana” (ar.; literal „pace vouă, o, Roxana”)

Folticeni · 27. 2. 81

Într-o mizeră tejghea am găsit într-un tragic exil această gâzuliță, prelungire autentică a swasticei cerești. Fii bună cu această gămălie de foc, bête à Bon Dieu[450]. Are o schemă înaripată.

Ilu

7. 03. 81

Dragă prietene,[451]

Cea dintâi datorie a mea este să-mi cer scuze pentru întârzierea mea la răspuns. E atât de mare încât trebue

448 *hiperboreean* (gr. Ὑπερβόρεοι, „cei de dincolo de Boreas”) — al Hiperboreei, patria polară a Tradiției primordiale (Herodot IV, 32–36; Guénon, *Le Roi du Monde*, cap. X); aici, despre iarna aspră a Fălticeniului.

449 sursa: **Corvin** — fiul destinatarei; avea opt ani la 24 februarie 1981.

450 „gâza lui Dumnezeu” (fr.) — numele popular francez al buburuzei (*Coccinella septempunctata*), numită și „vaca Domnului”; autorul îi vede pe spate „prelungirea swasticei cerești”.

451 sursa: **Destinatarul** scrisorilor adresate „Dragă prietene” pare a fi Florin Mihăescu (v. salutările către „dna Mihăescu” și „duduia Silvia” de la p. 153 și 159); identificarea e probabilă, nu sigură.

să-i dau o explicație patologică. Cred că fac o melancolie, din fericire cu rezistențe care sunt un fel de colac de salvare. Este o senzație de vid, în sensul sinistru al cuvântului, un fel de à quoi bon[452]? care mă bântue.

Singurătatea spirituală, vitregia ambianței, una e să vorbești de ea, alta s-o pătimești. Cum poți să te transhumanar[453][454], după vorba lui Dante? Nici măcar nu este o vijelie ci prostrațiune.

Ți-aduci aminte de fraza lui Guénon[455] despre "cette maussade fin de cycle"[456] care e definiția cea mai metafizică a Apocalipsei?

Apocalipsa este terifică și insignifiantă. Asta ar fi definiția înspăimântătoarei și plicticoasei bolgii în care mă aflu. Aplicând aprecierea lui Guénon microcosmic și-ar putea

[150 (151)]

spune despre mine: "cette maussade fin de vie"[457].

---

452 „la ce bun?” (fr.).

453 „a trece dincolo de omenesc” (it. *trasumanar*) — **Dante, *Paradisul* I, 70–72**: „Trasumanar significar per verba / non si poria; però l’essemplo basti / a cui esperïenza grazia serba” („Trecerea dincolo de omenesc nu s-ar putea spune în cuvinte; de aceea să-i ajungă pilda [lui Glaucus] celui căruia harul îi păstrează experiența”). Forma «transhumanar» a autorului urmează grafia latinizantă a unor ediții vechi. (vezi pagina 453)

454 transhumanar — It. (vezi pagina 453)

455 „acest morocănos [plictisitor] sfârșit de ciclu” (fr.). Formula atribuită lui Guénon nu a fost găsită în cărțile lui publicate; poate proveni din corespondența lui sau din amintirea unei lecturi. La p. 151 autorul o aplică sieși: *cette maussade fin de vie*, „acest morocănos sfârșit de viață”.

456 sursa: **René Guénon** — locul exact al formulei „cette maussade fin de cycle” nu a fost găsit; ideea sfârșitului de ciclu ca epocă a cantității și a platitudinii e dezvoltată în *La Crise du monde moderne* (1927) și în *Le Règne de la quantité et les signes des temps* (1945). [René Guénon — Le Règne de la quantité et les signes des temps (1945), fr]

457 „acest morocănos sfârșit de viață” (fr.) — parafrază după formula lui Guénon de la p. 150.

Citesc și recitesc cartea lui Robin.[458] Guénon îmi apare ca o "formă a Vidului" (sunyamurti[459][460]), un morfism al Zeroului metafizic. Accidentele individualității lui dispar nu prin luptă ci prin despuere, ca în ritualurile, în inițierea masonică. Lipitorile nu mai aveau ce suge, căci nu se pot hrăni cu vid și atleții iadului nu pot doborî ceva ce nu are consistență din punctul lor de vedere. Cât despre Verde-Împărat[461], Alkhidr[462], intervenția lui incomprehensibilă mi se pare o cheie a carierii Maestrului nostru. Comparația între un prinț și un ministru mi se pare o cheie majoră a misiunei lui Guénon. Îți mulțumesc pentru detaliile ce mi le dai asupra lui "Cum vă place" pe care și eu l-am văzut la T. V. Roza din India mi se pare evident un mesagiu rosicrucian - Rosalinda[463], roza din

---

458 *śūnya-mūrti* (sanscr.) — „formă a Vidului”: *śūnya*, „vid, zero”, *mūrti*, „formă, chip”; autorul traduce el însuși. În budismul Mahāyāna, *śūnyatā*, „vacuitatea”, e natura ultimă a tuturor lucrurilor. (vezi pagina 449)

459 *al-Khiḍr* (ar. الخضـر, „Cel Verde”) — personajul misterios al esoterismului islamic, identificat cu robul lui Dumnezeu întâlnit de Moise „la întâlnirea celor două mări” (Coran 18, 60–82), căruia i s-a dat „știință de la Noi” (*ʿilm ladunnī*); nemuritor, inițiatorul direct al celor fără maestru vizibil, patronul *afrād*-ilor („Singuratecii”). Autorul îl identifică cu Verde-Împărat al lui Creangă și i-a închinat eseul «Seydna Alkhidr» din *Steaua fără nume*. „Intervenția lui incomprehensibilă” în viața lui Guénon trimite la episoade povestite de Jean Robin.

460 sursa: **Jean Robin, *René Guénon, témoin de la Tradition* (Paris, Guy Trédaniel, 1978)** — monografie despre viața și opera lui Guénon, cu accent pe dimensiunea „providențială” a funcției lui; autorul o cere din nou la p. 155 („cartea lui Robin despre G.”).

461 sursa: **Shakespeare, *As You Like It* III, 2, 88–89** — versurile lui Orlando atârnate în copaci: „From the east to western Ind, / No jewel is like Rosalind” („De la răsărit până la India de apus, nicio nestemată nu e ca Rosalinda”); de aici „roza din India” a autorului, care citește în *Rosalinda* roza Rozei-Cruci. [William Shakespeare — As You Like It, en]

462 sursa: **Robin Hood** — eroul baladelor engleze (*A Gest of Robyn Hode*, sec. XV), haiducul din pădurea Sherwood, „sub codrul verde” (*under the greenwood tree*); expresia apare chiar în *As You Like It* II, 5 („Under the greenwood tree”) și piesa îl pomenește pe Robin Hood (I, 1: ducele exilat trăiește în Arden „ca bătrânul Robin Hood al Angliei”). [William Shakespeare — As You Like It, en]

463 sursa: **Constantius I Chlorus (c. 250–306)** — cezar (293) și apoi august al Apusului (305), cu reședința în Britannia și Galia; a murit la Eboracum (York). Supranumele *Chlorus* (gr. χλωρός, „verde-pal”) apare la autori bizantini; soția lui (sau concubina), **Sfânta Elena**, a fost mama lui Constantin cel Mare. Legenda medievală engleză (Geoffrey de Monmouth, *Historia regum Britanniae* V, 6) o face pe Elena fiica regelui

India, dar de care India e vorba? Pădurea în care se ascundea Robin Hood e Greenwood[464][465], Pădurea Verde. Să fie o continuitate între funcțiunea lui Robin Hood și acea a lui Constanțiu Chlorul, Constanțiu cel Verde[466], tatăl lui Constantin cel Mare, guvernator al Britaniei, soțul Helenei (Sf. Helena a creștinismului) însumând astfel în rosicrucianism funcțiunea imperială, pe care a avut-o și Anglia dela Elisabeta deși sub o formă degenerată, dar cam asta e soarta inițierilor cosmologice; se umezesc în naturalism.

Robin Hood mi se pare, ca stăpân ce intervine excepțional al Greenwoodului ca o ipostază a lui Alkhidr. La rândul lui Greenwoodul englezesc mi se pare un substitut al miticei păduri a Ardenilor, unde rătăcește Jacques Melancolicul[467], care e Alkhidr! melancolic pentrucă pentru el "all the world is a stage"[468], pe când cei din jur întemeiază hierogamii beatifice, iar lui Alkhidr, fericirea îi este interzisă pentrucă, altfel, s-ar înțepeni lumea. Și Hyperion e un melancolic[469], îndrăgostit de lună,

britan Coel. [Geoffrey of Monmouth — Historia Regum Britanniae, textul latin, la]

464 Verde-Împărat — Împăratul din «Povestea lui Harap-Alb» a lui Creangă, la curtea căruia se îndreaptă eroul și unde se săvârșește încununarea lui; la Lovinescu, stăpânul Împărăției Verzi, Regele Lumii, identificat cu al-Khiḍr, „Cel Verde”,… (vezi pagina 458)

465 sunyamurti — Śūnya-mūrti (sanscr., „cel a cărui formă e Vidul”, din śūnya, „gol, vid”, și mūrti, „formă, chip”) — epitet al Absolutului care se arată fără să aibă formă proprie. (vezi pagina 449)

466 Greenwood — „Codrul verde” (engl. (vezi pagina 404)

467 „lumea întreagă e o scenă” (engl.) — **Shakespeare, *As You Like It* II, 7, 139**: „All the world’s a stage, / And all the men and women merely players” („Lumea întreagă e o scenă, și toți bărbații și femeile doar actori”), începutul monologului lui Jaques despre cele șapte vârste ale omului. Citat din memorie (*is* pentru *’s*).

468 „pe scena lumii” (engl.).

469 sursa: **Shakespeare, *As You Like It*** — «melancolicul Jaques», curteanul ducelui exilat în pădurea Arden, privitor fără rol în intrigă, care rămâne în pădure când ceilalți se întorc la curte (V, 4); al lui e monologul „All the world’s a stage” (II, 7, 139). Autorul îl numește și «Jack

mama nălucirilor, principala actriță "on the world stage"[470].

Acuma, după Jacob Grimm, lui Carol cel Mare, Ogier le Danois este Ogier l'Ardenois[471]. Or în Evul Mediu numele Danemarcei era Dania[472], deseori înlocuit cu *Dacia*. Deaceia există inscripții de felul ăsta: rex Arthurus, rex Britannorum,[473]

[151 (152)]

rex Gallorum, rex Dacorum.[474]

Ideia imperială există și în cele două piese ce s-au dat la T. V. "Measure for measure"[475] și "Romeo și Julia"[476]. Ducele Vienei se ocultează și lasă lumea să-și facă mendrele. Allah guvernează acum lumea cu Numele lui de

---

Melancolicul» (p. 160) și îl identifică aici cu Alkhidr. [William Shakespeare — As You Like It, en]

470 sursa: **Mihai Eminescu, *Luceafărul* (1883)** — Hyperion e numele pe care Demiurgul îl dă Luceafărului („Hyperion, ce din genuni / Răsai c-o-ntreagă lume"); el se îndrăgostește de Cătălina, fată de împărat, și rămâne la sfârșit „nemuritor și rece". Legătura cu luna, „mama nălucirilor", e interpretarea autorului. [Mihai Eminescu — Luceafărul, ro]

471 *Dania* (lat. med.) — Danemarca; *Dacia* (lat.) — numele țării dacilor, folosit adesea în latina medievală, prin confuzie sau convenție savantă, pentru Danemarca (ex. *rex Daciae*, „regele Danemarcei"; provincia dominicană *Dacia* cuprindea Scandinavia).

472 „regele Arthur, regele britonilor, regele galilor, regele dacilor" (lat.; corect *Britannorum*). Inscripția nu a fost identificată; titlul de stăpân al Daciei (= Danemarca) îl dă lui Arthur Geoffrey de Monmouth (*Historia regum Britanniae* IX, 11: Arthur supune Norvegia și *Dacia*).

473 sursa: **Ogier le Danois** („Ogier Danezul") — paladin al lui Carol cel Mare în *chansons de geste* (*La Chevalerie Ogier de Danemarche*, sec. XII–XIII), devenit erou național danez (Holger Danske, care doarme sub castelul Kronborg). Ipoteza că *Danois* ar fi o deformare din *Ardenois* („din Ardeni") a fost discutată de filologii sec. XIX; atribuirea ei lui Jacob Grimm nu a putut fi verificată.

474 „regele galilor, regele dacilor" (lat.) — continuarea titulaturii de la pagina precedentă.

475 „neasemănare" (fr.); *ressemblance*, „asemănare". Distincția evocă *regio dissimilitudinis*, „ținutul neasemănării" (Augustin, *Confesiuni* VII, 10, 16), și teologia „neasemănătoarelor asemănări" a lui Dionisie Areopagitul (*Ierarhia cerească* II); izvorul exact al formulei despre cele două Nume ale lui Allah nu a fost identificat.

476 „florile Răului" (fr.) — titlul volumului de poezii al lui **Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal* (1857)**.

dissemblance[477],nu cu Numele lui de *ressemblance*, ca în epocile tradiționale. Deaceia acum încolțesc și înfloresc și florile binelui și "les fleurs du Mal"[478], anarhic, până când Allah va izbucni, eschatologic, ca un vulcan.

S-ar părea că iar e vorba de Arthur și pe dreptate căci Sh. era englez. Dar, fără excluziune. Monarhul este ducele Vienei, capitala de secole a "Sfântului Imperiu Roman de națiune germanică"[479].

E vorba de reînverzirea (iarăși Verde-Împărat, Frederic[480]) arborelui uscat al Imperiului. "Măsură pentru măsură" se joacă pe un podium[481] pe care se strâng și se destind acțiunile și reacțiunile concordante. Shakespeare

---

477 sursa: **William Shakespeare, *Measure for Measure* („Măsură pentru măsură”, 1604)** — Vincentio, ducele Vienei, se face că pleacă din cetate și, deghizat în călugăr, lasă puterea pe mâna rigidului Angelo, ca să vadă ce face lumea lăsată de capul ei. Titlul vine din **Matei 7, 2**: „cu ce măsură măsurați, vi se va măsura”. Autorul vede în ducele care se ocultează o figură a Monarhului ascuns. [William Shakespeare — Measure for Measure, en] [Matei (Biblia sinodală), ro.]

478 sursa: **William Shakespeare, *Romeo and Juliet* (c. 1595)** — tragedia celor doi îndrăgostiți din familiile dușmane Montague și Capulet, la Verona. [William Shakespeare — Romeo and Juliet, en]

479 sursa: **Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană** (*Heiliges Römisches Reich Deutscher Nation*, 962–1806) — reședința împăraților din casa de Habsburg a fost Viena din sec. XV (cu întreruperi) până la desființarea Imperiului. Tema Monarhului ascuns e dezvoltată de autor în *Monarhul ascuns*. [Vasile Lovinescu — Monarhul ascuns (ediția critică), ro]

480 „estradă, tribună” (lat., din gr. πόδιον).

481 „Scamatorul, Măscăriciul” (fr.) — prima lamă (arcana I) a Tarotului de Marsilia: un tânăr în fața unei mese cu obiecte, cu o baghetă în mână, ocultiștii văzând în el pe Magician, imaginea Demiurgului care mânuiește elementele.

este le Bateleur[482][483], lama I din Tarot[484], Demiurgul distribuitor de Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte[485].

Capuleții și Montagii au existat realmente la Verona[486]. Or, Verona era orașul cel mai ghibelin din Italia și Capuleții erau șefii partidului ghibelin, pe când Montagu-ii erau Ghelfi. Or, știi că luptele ghelfilor[487] (partizanii papei)

---

482 sursa: **Frederic al II-lea de Hohenstaufen (1194–1250)** și **Frederic Barbarossa (1122–1190)** — împărații despre care legenda spune că dorm în munte (Kyffhäuser) și se vor trezi ca să facă să reînverzească arborele uscat al Imperiului (legenda „arborelui uscat” care va înflori la întoarcerea împăratului); autorul îi apropie de Verde-Împărat al lui Creangă. V. *Monarhul ascuns*. [Vasile Lovinescu — Monarhul ascuns (ediția critică), ro]

483 sursa: **Ieșirea 21, 24** — legea talionului: „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mână pentru mână, picior pentru picior”; cf. Levitic 24, 20 și Matei 5, 38. Autorul o pune în legătură cu „măsura pentru măsură” și cu legea acțiunilor și reacțiunilor concordante. [Ieșirea (Biblia sinodală), ro.]

484 Bateleur — Le Bateleur (fr., „Scamatorul”) — prima lamă a Tarotului de Marsilia, Magicianul, în fața unei mese cu instrumente, cu o baghetă în mână, imagine a Demiurgului care mânuiește elementele. (vezi pagina 389)

485 Tarot — Jocul de 78 de cărți (22 de arcane majore și 56 minore), atestat în Italia secolului XV, socotit de ocultiști (Court de Gébelin, Eliphas Lévi) o expunere cifrată a cosmogoniei hermetice; prima lamă, Le Bateleur, e Magicianul. (vezi pagina 450)

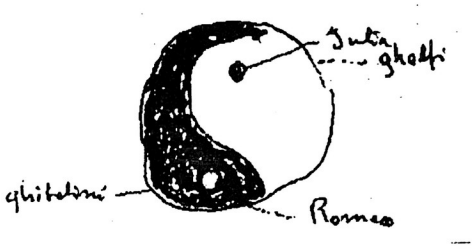
486 sursa: **Dante, *Purgatoriul* VI, 106** — „Vieni a veder Montecchi e Cappelletti” („Vino să vezi pe Montecchi și pe Cappelletti”), în invectiva împotriva Italiei sfâșiate de lupte. Istoricii arată că **Montecchi** erau o familie ghibelină din Verona, iar **Cappelletti** o facțiune guelfă din Cremona; autorul inversează apartenențele (Capuleții ghibelini, Montecchi guelfi). Verona era într-adevăr unul din centrele ghibeline, sub familia della Scala. [Dante Alighieri — Divina Commedia, Purgatorio, it]

487 sursa: **Tiandihui** (天地會, „Societatea Cerului și Pământului”, numită și Triada sau Hong Men) și **Bailian zong** (白蓮宗, „Secta Lotusului Alb”, *Pe-lien-kiao*) — societăți secrete chineze; René Guénon arată în *La Grande Triade* (1946, cap. I și XXV) și în «Taoïsme et Confucianisme» că ele erau organizații exterioare, „măști” prin care taoismul acționa în lume. Autorul compară această rivalitate aparentă cu cea a guelfilor și ghibelinilor. [René Guénon — La Grande Triade (1946), fr]

și ale ghibelinilor[488] (imperiali) au umplut Evul Mediu. Și în China Taoiștii însuflețeau două societăți secrete aparent rivale, cuverturi care le serveau drept mască: Tien-ti-huei și Pa-lien-tsong[489]. Asemănarea cu Europa medievală e izbitoare. Ghibelina Julia iubește pe ghelful Romeo. Se poate închipui asta tot printr-un simbol chinezesc fundamental.

Desen olograf al autorului: diagrama yin–yang (chin. tàijítú, „diagrama Marelui Pol”), cu inscripțiile «ghelfi» pe jumătatea albă și «ghibelini» pe jumătatea neagră; «Julia» (ghibelina) e punctul negru din jumătatea albă, iar «Romeo» (guelful) punctul alb din cea neagră — fiecare tabără poartă în sine sămânța celeilalte, iar rivalitatea aparentă ascunde complementaritatea (v. Guénon, La Grande Triade, cap. IV).

[152 (153)]

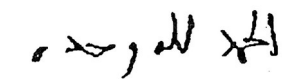
Aparentele rivalități se rezolvau prin moarte.

488 ghibelinilor — Ghibelinii — partida imperială în luptele din Italia medievală (sec. (vezi pagina 401)

489 ghelfilor — Guelfii (it. (vezi pagina 401)

"Amor condusse noi ad una morte[490][491]", în același mormânt se ocultează rivalitățile, implicită fiind renașterea lor, ca a Fenixului. Respectuoase sărutări de mâini dnei Mihăescu, duduei Silvia[492]; vă îmbrățișez pe toți cu drag.

V. L.

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Folticeni · 29. 7. 81

Dragă Roxana,

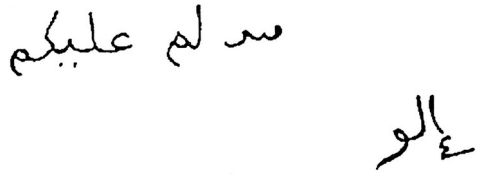
Am primit o scrisoare dela Florin în care îmi spune că ai fost operată.[493] Satisfacția că totul s-a terminat cu bine nu împiedică o mâhnire retroactivă. Ce rău îmi pare că nu te pot vedea! M-ar scoate din marasmul meu. Noroc că mai este și tandrețea care suprimă Timpul și Spațiul

490 „Iubirea ne-a dus la o singură moarte” (it.) — Dante, *Infernul* V, 106; v. nota de la versuri.

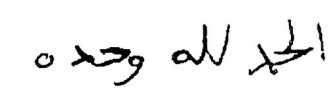
491 vers. **Dante, *Infernul* V, 100–107** — terțetele Francescăi da Rimini, după ediția Petrocchi: „Amor, ch’al cor gentil ratto s’apprende, / prese costui de la bella persona / che mi fu tolta; e ’l modo ancor m’offende. / Amor, ch’a nullo amato amar perdona, / mi prese del costui piacer sì forte, / che, come vedi, ancor non m’abbandona. / Amor condusse noi ad una morte. / Caina attende chi a vita ci spense.” („Iubirea, care în inima nobilă se aprinde repede, l-a prins pe acesta de frumosul trup ce mi-a fost luat, iar felul încă mă jignește. Iubirea, care pe nimeni iubit nu-l scutește de a iubi, m-a prins de plăcerea lui atât de tare, încât, cum vezi, încă nu mă părăsește. Iubirea ne-a dus la o singură moarte. Caina îl așteaptă pe cel ce ne-a stins viața.”) Versul citat e exact (v. 106). Autorul îl aplică lui Romeo și Julietei, uniți în același mormânt. [Dante Alighieri — Divina Commedia, Inferno, it]

492 sursa: **Dna Mihăescu și duduia Silvia** — din familia destinatarului (probabil mama și sora lui Florin Mihăescu); identificarea nu e sigură.

493 sursa: **Florin** — Florin Mihăescu (v. nota de la p. 146).

«salām ʿalaykum» (سلام عليكم) — „Pace vouă” (ar.)

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Folticeni

Dragă Roxana,

Îți scriu în grabă, ca să găsești scrisoarea când te întorci dela mare. Poezia taoistă pe care ți-am trimis-o[494] e un exemplu de creațiune prin fulgurațiune. Norii, cerul și celelalte sunt exemple de fulgerări; nu trebue să te pierzi în ele.

Aparența de continuitate a discontinuului se datorește limitațiunilor noastre individuale, care se proectează imaginar pe țesut. E exclusiv individuală, colaborând la nălucirea cosmică, la Maya[495][496] în aspectul ei limitativ.

494 sursa: Poezia taoistă trimisă destinatarei nu e reprodusă și nu poate fi identificată.

495 *māyā* (sanscr.) — „puterea de a măsura, de a crea forme”; în Vedânta, iluzia cosmică, aparența lumii luate drept realitate de sine stătătoare; în aspectul ei „limitativ”, cum spune autorul, ea ascunde Principiul, în aspectul ei divin, îl manifestă. (vezi pagina 421)

496 Maya — Māyā (sanscr., din rădăcina mā-, „a măsura, a forma”) — puterea de manifestare a Principiului și, prin ea, „iluzia cosmică”, aparența de realitate proprie a lumii; Guénon insistă că māyā nu e neant, ci realitate relativă luată… (vezi pagina 421)

În nu știu ce carte am găsit că inițierea accesibilă duce până la o limită, de unde inițiatul e înscris în cartea lui Seidna[497][498] Alkhidr. El e dispensatorul inițierii supreme.[499]

[153 (154)]

Dragă prietenă, cu toată dorința mea, nu cred să pot veni la Putna... Sunt impedimente de tot felul. Viața e tristă...

Îți mulțumesc din toată inima pentru flaconul cu Katalin; cred că e mai bine să-l păstrezi la București, deoarece mai am două flacoane de Vitaiodurol. Îți mulțumesc deasemenea pentru rețeta de Diazepam. Am trei dela tine, am găsit una aici. În terapia cu Vitaiodurolul, trebue făcută vreo pauză? Stella își face continuu.

Imediat ce am primit scrisoarea ta, m-am dus pe Glimeia, la marginea Rădășenilor și am fumat țigara trimisă[500]. Fumul se înălța până la "altarul cel mai presus de ceruri"[501] dealungul unei axe care se actualiza prin ea însăși. Linia pură și unduioasă a fumului am redus-o la un

---

497 *sayyidunā* (ar. سيدنا) — „stăpânul nostru”, titlu de reverență dat profeților și sfinților; *Seydna*/*Seidna* e pronunția maghrebină, folosită și de Guénon. (vezi pagina 444)

498 Seidna — Sayyidunā (ar., „stăpânul nostru”; pronunție maghrebină sīdnā) — titlu de reverență dat profeților și sfinților. (vezi pagina 444)

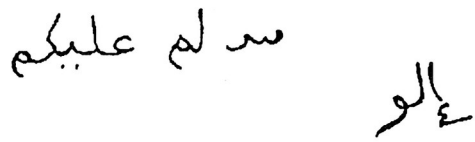
499 sursa: **Al-Khiḍr ca inițiator suprem** — în sufism, cei care primesc inițierea direct de la Khidr, fără lanț vizibil, sunt numiți *khiḍriyya* sau *afrād*; Ibn ʿArabī însuși mărturisește că a primit de la el mantia (*khirqa*) (*al-Futūḥāt al-makkiyya*, cap. 25). Cartea în care autorul a găsit formula nu e numită.

500 sursa: Țigara trimisă de destinatară devine pentru autor suportul unui rit: fumul care urcă „dealungul unei axe”, ca fumul jertfei; Glimeia — deal la marginea satului Rădășeni, lângă Fălticeni, loc de plimbare al autorului.

501 sursa: **Dumnezeiasca Liturghie a Sfântului Ioan Gură de Aur**, ectenia cererilor de după Heruvic: „Ca Iubitorul de oameni Dumnezeul nostru, Cel ce le-a primit pe ele [darurile] în sfântul și cel mai presus de ceruri și duhovnicescul Său jertfelnic, întru miros de bună mireasmă duhovnicească, să ne trimită nouă dumnezeiescul har”; imaginea vine din Apocalipsa 8, 3–4 (fumul tămâiei urcând înaintea lui Dumnezeu de pe altarul de aur). [Apocalipsa (Biblia sinodală), ro.]

fir de paianjen, pe care l-am integrat în mine, în loc să mă integrez eu în el, cum ar fi fost corect.

Mai multă geometrie, Roxana, e singurul frâu fermecat care potolește imaginația. Salutări cordiale lui Gri, tandrețe pentru Corvin, iar ție ...

«salām ʿalaykum» (سلام عليكم) — „Pace vouă” (ar.)

8. 12. 81

Dragă prietene,

Evident, totul are un rost, deci și tăcerea, mai ales tăcerea, dar atunci fără știrea mea, fără voința mea; nu sunt atât de încrezut ca să mă imaginez distribuitor de tăcere. Dar suntem jucării în mâna Demiurgului. Ce știm noi în ce casă, din cele 64, suntem noi, pe tableta Șahului[502]?

Nu ne știm numele măcar. E mult dacă simțim cu aproximație ce tendință în direcție trece cu plugul în noi. Șahul cuib de tangente...

Eu hibernez. Nici măcar plimbările mele obișnuite nu le mai pot face din cauza omătului.

502 sursa: **Tabla de șah ca imagine a destinului** — motivul oamenilor ca piese mutate de o mână nevăzută e celebru din catrenele lui **Omar Khayyam** (în versiunea engleză a lui Edward FitzGerald, *Rubáiyát*, 1859, catrenul XLIX: „’Tis all a Chequer-board of Nights and Days / Where Destiny with Men for Pieces plays”). Cele 64 de căsuțe corespund și celor 64 de hexagrame ale *Yi King*-ului și diagramei *vāstu-puruṣa-maṇḍala* de 8 × 8 a templului hindus (Guénon, «Le symbolisme de l’échiquier»). Aluzia e probabilă, nu explicită. [Edward FitzGerald — The Rubáiyát of Omar Khayyám (1859), en]

"*Aduceri aminte*[503]
M'or troeni cu drag".

[154 (155)]

Mă rog ca aceste aduceri aminte să se incorporze în Anamnesis[504].

A propos de Eminescu, n-am găsit nicăieri în biblioteca mea nici un poem "Cărțile"[505]. De ce E (minescu) se gândește cu jale la Shakespeare? Dacă poemul nu-i prea lung, aș putea avea o copie după el?

Salutări afectuoase prietenilor și prietenelor; pe mata te îmbrățișez cu drag.

V. L.

P.S. Aș mai putea avea cartea lui Robin despre G.?[506]

---

503 vers. **Mihai Eminescu, *Mai am un singur dor* (scrisă în 1883, publicată în *Convorbiri literare*, 1883)** — penultima strofă, în forma de la Perpessicius: „Nu voi mai fi pribeag / De-atunci înainte; / M-or troieni cu drag / Aduceri aminte. / Luceferi, ce răsar / Din umbră de cetini, / Fiindu-mi prieteni, / O să-mi zâmbească iar." Autorul citează din memorie, inversând ordinea versurilor („Aduceri aminte / M'or troeni cu drag"); «troeni» e grafia lui pentru *troieni*. Textul canonic e dat aici din memorie și trebuie confruntat cu ediția Perpessicius. [Mihai Eminescu — Mai am un singur dor, ro]

504 *anámnēsis* (gr. ἀνάμνησις, „reamintire") — la Platon (*Menon* 81c–86b; *Phaidon* 72e–77a), cunoașterea ca reamintire a ideilor contemplate de suflet înainte de naștere; în liturghia creștină, „pomenirea" jertfei lui Hristos („Aceasta să faceți întru pomenirea Mea", Luca 22, 19). Autorul dorește ca simplele „aduceri aminte" să devină reamintire în sens platonician. [Luca (Biblia sinodală), ro.] (vezi pagina 382)

505 sursa: **Mihai Eminescu, «Cărțile»** — poezie postumă (c. 1876), publicată întâi de Ion Scurtu (*Poezii postume*, 1905) și în ediția Perpessicius (*Opere*, vol. IV); începe: „Shakespeare! adesea te gândesc cu jale, / Prieten blând al sufletului meu". Destinatarul i-a trimis o copie, comentată în scrisoarea următoare (p. 155–156). [Mihai Eminescu — Cărțile, ro]

506 sursa: **Jean Robin, *René Guénon, témoin de la Tradition* (1978)** — v. nota de la p. 151.

6. 01. 1982

Dragă prietene,

Îți mulțumesc pentru urările de Anul Nou, dintre care cea mai somptuoasă este poezia "*Cărțile* ", inedită pentru mine. La prima vedere, titlul n-are tangență cu conținutul, afară numai dacă e vorba de o "Liber Vitae[507]"[508] pe care poetul o răsfoiește sideral ("M-ai învățat ca lumea s-o citesc[509]").

Ceea ce izbește mai întâi, e că Eminescu insistă asupra aspectului de tandrețe a lui Shakespeare ("gentle Shakespeare"[510]), care după datele tradiționale precedă aspectul tragic. Și pentru că e vorba de un Demiurg, i se poate aplica dictonul sufi[511] - "căci mizericordia Mea

---

507 vers. **Mihai Eminescu, «Cărțile»** (postumă, c. 1876) — vers din poezia comentată, adresat lui Shakespeare. Prima strofă, după edițiile curente: „Shakespeare! adesea te gândesc cu jale, / Prieten blând al sufletului meu; / Izvorul plin al cânturilor tale / Îmi sare-n gând și le repet mereu. / Atât de crud ești tu, ș-atât de moale, / Furtună-i azi și linu-i glasul tău; / Ca Dumnezeu te-arăți în mii de fețe / Și-nveți ce-un ev nu poate să te-nvețe.” Textul e dat din memorie și trebuie verificat pe ediția Perpessicius (vol. IV). [Mihai Eminescu — Cărțile, ro]

508 sursa: **„Cartea Vieții”** (lat. *Liber Vitae*) — Apocalipsa 20, 12 („și cărțile au fost deschise; și o altă carte a fost deschisă, care este cartea vieții”), Filipeni 4, 3 și Psalmul 68, 32 (Vulgata *de libro viventium*); cartea în care sunt scrise numele celor mântuiți. [Apocalipsa (Biblia sinodală), ro.]

509 Liber Vitae — „Cartea Vieții” (lat.) — cartea în care sunt scrise numele celor mântuiți (Apocalipsa 3, 5; 20, 12; Filipeni 4, 3); corespondenta creștină a lui umm al-kitāb. (vezi pagina 413)

510 sursa: **„Gentle Shakespeare”** — epitetul dat lui Shakespeare de Ben Jonson în versurile de pe foaia de gardă a First Folio («To the Reader»: „This Figure, that thou here seest put, / It was for gentle Shakespeare cut”) și în elegia «To the memory of my beloved, the Author Mr. William Shakespeare» (1623, v. 56: „my gentle Shakespeare”). Eminescu îi spune „Prieten blând al sufletului meu”. [Ben Jonson — To the Memory of My Beloved, the Author Mr. William Shakespeare (First Folio, 1623; facsimil 1910), en]

511 sursa: **Hadith qudsī** (cuvânt al lui Dumnezeu transmis de Profet, nu „dicton sufi”): „Când Dumnezeu a creat lumea, a scris într-o carte care e la El, deasupra Tronului: «Mila Mea biruie (precede) mânia Mea»” —

precedă Mânia Mea"[512], ceea ce arată cauzalitatea Mizericordiei în Manifestare.

Ceea ce este cauzal, materie primă în Shakespeare, este un suflu venit din insulele fericite, o boare elyseană, exprimată divin în începutul celei de-a 12-a nopți[513]. Citez din memorie, căci n-am pe Shakespeare: ducele îndrăgostit spune: "melodia vine ca un suflu care trece peste un lan de violete luându-le parfumul". Mesajul celor 12 nopți ajunge la insula lui Prospero, care-l trimite înapoi sub forma de Miranda[514]. Cred că aici e una din cheile lui Shakespeare, platonismul lui care se rezumă în mirare. Primul vers din sonetul lui Ben Jonson:

---

inna raḥmatī sabaqat ghaḍabī; **al-Bukhārī, *Ṣaḥīḥ*, Kitāb al-tawḥīd, nr. 7404 și 7422; Muslim, *Ṣaḥīḥ*, Kitāb al-tawba, nr. 2751**. Sufiții, mai ales Ibn ʿArabī, au făcut din el temeiul doctrinei Milei atotcuprinzătoare.

512 sufi — Ṣūfī (ar., de la ṣūf, „lână”, haina ascetică; sau, după alții, de la ṣafāʾ, „puritate”) — inițiatul pe calea esoterismului islamic (taṣawwuf), membru al unei tarikate. (vezi pagina 449)

513 sursa: **Shakespeare, *Twelfth Night, or What You Will* („A douăsprezecea noapte”, c. 1601), I, 1, 1–7** — ducele Orsino, îndrăgostit: „If music be the food of love, play on; / … / That strain again! it had a dying fall: / O, it came o’er my ear like the sweet sound / That breathes upon a bank of violets, / Stealing and giving odour!” („Dacă muzica e hrana iubirii, cântați mai departe… Încă o dată melodia! Avea o cădere muribundă: o, mi-a venit la ureche ca suflul dulce care trece peste un strat de violete, furând și dăruind parfum!”). Autorul citează din memorie, fidel ca sens. Textul Folio are *sound*; Pope a corectat în *south* („vântul de miazăzi”). [William Shakespeare — Twelfth Night, en]

514 sursa: **Shakespeare, *The Tempest* („Furtuna”, 1611)** — Prospero, ducele mag al Milanului exilat pe o insulă, și fiica lui, Miranda (lat. *miranda*, „cea care trebuie admirată, minunată”), care rostește „O brave new world” (V, 1). Autorul leagă numele ei de „mirarea” platoniciană, începutul filosofiei (*Theaitetos* 155d). [William Shakespeare — The Tempest, en]

Sweet swan of Avon[515][516]

exprimă oglindirea pe apele inferioare a ideilor eterne. Miranda pretutindeni...

[155 (156)]

"*Căci eu am trei izvoară*[517]
Din care toată mintea mi-o culeg".

Aici suntem în plină mitologie românească. În "creanga de aur", bătrânul profesor povestește[518] întâlnirea lui cu bătrânul mag în "țara necunoscută": "Atunci la echinox m-am suit în muntele ascuns pe care contimporanii mei nu-l cunosc. Între vârtejuri de zloată am ajuns până la lăcașul său într-un loc unde trei izvoară saltă de sub piatră zbătându-se ca viperele înțelepciunii lui fără de moarte și murmurându-i numele într-o altă limbă decât cea schimbătoare a oamenilor. În adâncime lătra cățelul pământului."

---

515 „Dulce lebădă a Avonului” (engl.) — numele dat lui Shakespeare de Ben Jonson (Avon e râul de la Stratford, orașul natal al poetului).

516 vers. **Ben Jonson, «To the memory of my beloved, the Author Mr. William Shakespeare: and what he hath left us», în First Folio (1623), v. 71–74**: „Sweet Swan of Avon! what a sight it were / To see thee in our waters yet appear, / And make those flights upon the banks of Thames, / That so did take Eliza, and our James!” („Dulce lebădă a Avonului! ce priveliște ar fi să te vedem iarăși ivindu-te pe apele noastre și făcând pe malurile Tamisei zborurile care i-au fermecat pe Eliza și pe Iacob al nostru!”). Nu e un sonet, ci o elegie în cuplete; versul nu e primul, ci al 71-lea. [Ben Jonson — To the Memory of My Beloved, the Author Mr. William Shakespeare (First Folio, 1623; facsimil 1910), en]

517 vers. **Mihai Eminescu, «Cărțile»** (postumă, c. 1876) — versuri din aceeași poezie, despre cele „trei izvoare” ale minții poetului, al treilea fiind „un alt maestru care viu mă ține”, despre care „nu-l spun nimănuie”. Textul nu a fost confruntat cu ediția Perpessicius; citatele autorului din această pagină sunt din copia primită de la destinatar. [Mihai Eminescu — Cărțile, ro]

518 sursa: **Mihail Sadoveanu, *Creanga de aur* (1933)**, cap. I — bătrânul profesor din Tecuci povestește istoria lui Kesarion Breb, ucenicul magului din Muntele ascuns (Decheneu), care l-a trimis la Bizanț; fragmentul citat descrie lăcașul magului, unde „trei izvoară saltă de sub piatră”. Lovinescu nu trebuie confundat aici cu propriul lui studiu *Creangă și Creanga de Aur* (despre Ion Creangă). Citatul nu a fost confruntat cu textul original. [Vasile Lovinescu — Creangă și Creanga de Aur (ediția critică), ro]

Primul izvor e Shakespeare, al doilea un filosof cu care discută problema morții (Maiorescu?)[519], al treilea poate fi orice om de cultură. E cu totul altceva, "Un alt maestru care viu mă ține". Subordonarea e totală față de acela care cumpănește viața și moartea; e indicibil (ah, despre acela nici vorbă nu e, el e modest și foarte mare [ca punctul]). E înțelept chiar dacă tace, doarme sau spune la nebunii. Cele 3 lumi. E vorba de o înțelepciune existențială, inefabilă structural și organic (aparent grotescă): Și vezi pe acesta nu-l spun nimănuie/ nici el nu vrea să-l știe orișicine/ căci el vrea numai să-mi adoarmă în brață." Guru-ul interior din centrul ființei, vehiculat de o ființă umană vie. De acela și numai de acela, Eminescu are dreptul să spună: "Și decât tine (Shakespeare) mult mai mult mă-nvață". Un singur nume se impune: C.[520]

Respectuoase sărutări de mâini d-nei Mihăescu, d-nei Silvia, salutări prietenilor și Roxanei.[521] Pe dumneata te îmbrățișez.

Vasile Lovinescu

Folticeni · 17. 6. 82

Dragă Roxana,

Purtarea mea e mizerabilă dacă ar fi s-o formulez în cuvinte. Ea e exprimabilă prin intuiție: o masă enormă de lavă și cenușe, ca aceia care acopere Herculanum și

519 sursa: Semnul de întrebare e al autorului; poezia nu numește filosoful. Titu Maiorescu (1840–1917), mentorul Junimii, e o presupunere; alții s-au gândit la Schopenhauer, „al doilea izvor” al lui Eminescu, alături de Shakespeare.

520 sursa: **„C.”** — pare a fi **Ion Creangă**, prietenul lui Eminescu din anii ieșeni (1875–1877): „înțelept chiar dacă tace, doarme sau spune la nebunii”, de o înțelepciune „aparent grotescă”, cum o descrie autorul, care i-a închinat *Creangă și Creanga de Aur*. Identificarea e o deducție din context. [Vasile Lovinescu — Creangă și Creanga de Aur (ediția critică), ro]

521 sursa: Destinatarul pare a fi Florin Mihăescu (v. p. 146 și 153).

Pompei[522]. Tac pentrucă nu vreau să contaminez prieteni buni și dragi.

[156 (157)]

Îți mulțumesc pentru cărțile poștale ilustrate pe care mi le-ai trimis.

Ullyse săgetează pe peţitorii nevestei lui Penelopa[523]. Nu știu dacă îți mai aduci aminte de acest episod final al Odyseii. Pe flancul și în afara cupei ce conține băutura de imortalitate, cavalerul Graalului stârpește pasiunile una câte una și global. Procedeul e ritual și se face bazându-se pe mișcarea circulară a luminei. Cupa e o hemisferă. Buza ei superioară e în realitate un ecuator al unei sfere a cărei jumătate superioară e invizibilă pentrucă e informală. E o ilustrare a doctrinei secțiunilor transversale. Prin această secțiune personagiile devin flăcări, pentrucă în punctele unde nodurile sensibile sunt intersectate de o secțiune transversală, țâșnește focul. Orice cupă chiar când nu are nimic în ea de ordin sensibil, conține licoarea de imortalitate: amrita[524][525] .

Licoarea de imortalitate în vasul nostru este Penelopa, care s-a păstrat virgină, cu toate asalturile pretendenților. Ullyse săgetează topindu-le, punctele nevralgice, gest care face din el un păstrător al Graalului.

---

522 sursa: **Erupția Vezuviului din anul 79 d.Hr.**, care a îngropat Pompeii sub cenușă și Herculaneum sub curgeri piroclastice (Pliniu cel Tânăr, *Scrisori* VI, 16 și 20). Tiparul are «Herculanun».

523 *amṛta* (sanscr., „nemurire”, de la *a-* + *mṛta*, „mort”) — băutura nemuririi, scoasă de zei și demoni la frământarea Oceanului de lapte (*Mahābhārata* I, 15–17); echivalentul ambroziei grecești și al licorii din cupa Graalului. (vezi pagina 380)

524 sursa: **Homer, *Odiseea* XXII** — întors la Itaca, Odiseu, după ce încordează arcul pe care nimeni nu-l putea încorda și trage prin cele douăsprezece securi (XXI), îi ucide cu săgeți pe peţitorii Penelopei. Cartea poștală era probabil o reproducere a scifosului atic cu figuri roșii al Pictorului Penelopei (c. 440 î.Hr., Berlin, Antikensammlung, F 2588), unde Odiseu trage cu arcul pe una din fețele cupei; identificarea e o presupunere. [Homer — Ὀδύσσεια, textul grecesc, grc]

525 amrita — Amṛta (sanscr., „ne-moarte”) — licoarea nemuririi scoasă de zei și asuri la baterea Oceanului de Lapte, ambrozia hindușilor, înrudită ca nume cu gr. (vezi pagina 380)

Cealaltă carte postală, cu paftaua lui Negru-Vodă[526] are un simbolism enigmatic. Probabil că orna cele două capete ale unei centuri, vizibile sau invizibile, nu are importanță. Or o centură e totdeauna un ecuator, buza cupei de mai sus. Entitatea cu cap de om poate fi o lebădă dar și un balaur cu capul solar emanând raze. Se recunosc două simbolisme: unul solar și unul polar, căci polul a fost în constelația Dragonului acum vreo patru mii de ani[527], ceiace ne duce deadreptul la Tradiția hyperboreană prelungită subteran până pe vremea lui Negru-Vodă, poate mai târziu. Castelul din pafta e prototipul Curții Vechi. Observă că sub cap e o cruciuliță metalică, până la întorsătura trupului balaurului + care e ierogliful lui Saturn[528][529], Regentul Vârstei de Aur, deci și al Tradiției Primordiale. Îți mulțumesc pentru lucrurile trimise.

Sărutări lui Corvin.

A. Q.[530][531]

---

526 sursa: **Paftaua de aur de la Curtea de Argeș** — găsită în 1920 în mormântul princiar nr. 10 din Biserica Domnească Sf. Nicolae (atribuit unui voievod din sec. XIV, Vladislav Vlaicu sau Radu I; legenda locală îl lega de Negru-Vodă), azi la Muzeul Național de Istorie a României. Pe placa ei apare un castel cu turnuri și o făptură fantastică cu cap omenesc încoronat și trup de pasăre sau de balaur — tema pe care o comentează autorul.

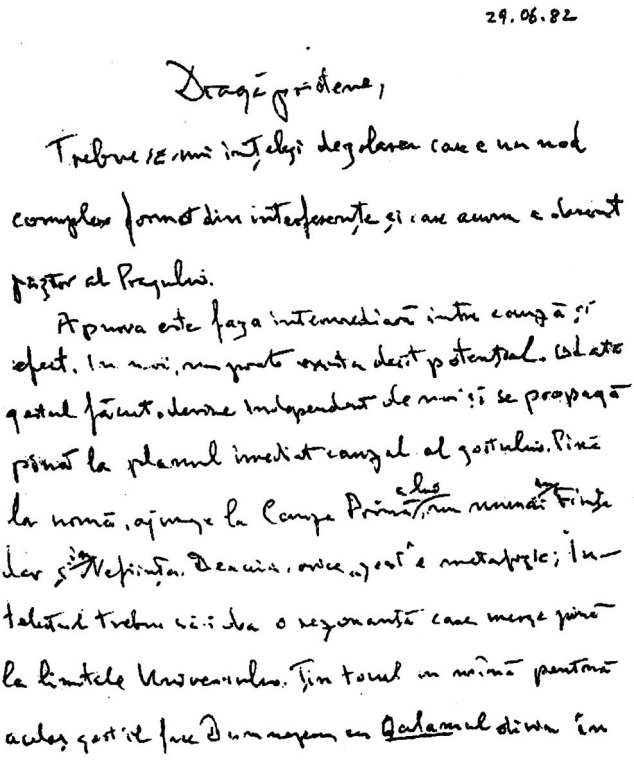
527 sursa: **Precesia echinocțiilor** — din cauza ei polul ceresc se mută pe un cerc în aproximativ 25 800 de ani; în mileniul al III-lea î.Hr. (c. 2800 î.Hr., deci acum aproape cinci mii de ani) steaua polară era Thuban (α Draconis), din constelația Dragonului. Guénon leagă tradiția „polară” a Dragonului de cea hiperboreană.

528 sursa: **Semnul lui Saturn** (♄) — cruce deasupra unei semilune (secera lui Cronos); Saturn domnea în vârsta de aur (Vergiliu, *Bucolice* IV, 6: *redeunt Saturnia regna*), de unde legătura cu Tradiția primordială.

529 Saturn — Saturnus (gr. (vezi pagina 442)

530 sursa: **A. Q. — ʿAbd al-Qādir** (ar. عبد القادر, „Robul Celui Atotputernic”), numele inițiatic al lui Vasile Lovinescu în sufism, primit, după toate probabilitățile, prin Michel Vâlsan (Shaykh Muṣṭafā ʿAbd al-ʿAzīz); cu el semnează unele scrisori din anii ’80.

531 A. Q. — Inițialele numelui inițiatic al autorului în islam, ʿAbd al-Qādir (ar. (vezi pagina 377)

Facsimil: prima pagină a scrisorii olografe a lui Vasile Lovinescu din 29 iunie 1982, către „Dragă prietene” (transcrisă mai jos), cu teoria apūrva-ei și a gestului; cuvântul «Qalamul[532]» (de la ar. qalam, „Condeiul divin”) e subliniat de autor. Manuscrisul are, deasupra rândului, adăugirea «a lui» și o lecție nesigură «în [?] Ființa / dar și Neființa», unde tiparul dă «în Ființa dar și în Neființa».

29. 06. 82

Dragă prietene,

532 Qalamul — Al-Qalam (ar. (vezi pagina 438)

Trebue să-mi înțelegi dezolarea[533] care e un nod complex format din interferențe și care acum a devenit păzitor al Pragului[534].

Apurva[535][536] este faza intermediară între cauză și efect. În noi, nu poate exista decât potențial. Odată gestul făcut, devine independent de noi și se propagă până la planul imediat cauzal al gestului. Până la urmă, ajunge la Cauza Primă a lui,

[158 (159)]

în Ființa dar și în Neființa. Deaceia, orice "gest" e metafizic; Intelectul trebue să-i dea o rezonanță care merge până la limitele Universului. Țin tocul în mână pentrucă acelaș gest îl face Dumnezeu cu Qalamul[537] divin în mâna Sa a cărei palmă e scrijelată de Vortexul Sferic Universal[538]. În ea, vibrațiunile se "neantizează" după ce mai întâi se schematizează pe podișul ceresc.

Pe planul acesta ultim, fiecare gest, fiecare acțiune, vine cu zestrea ei (intenție, moment spațial și temporal) cu parazițiii ei de care, pe cărările cerești, trebue să se

---

533 „Păzitorul Pragului” — figura care apără intrarea în lumea de dincolo și o interzice celor necalificați (paznicii templelor, Cerberul, kerubul cu sabie de foc de la poarta Raiului, Facerea 3, 24); expresia a fost popularizată de Edward Bulwer-Lytton (*Zanoni*, 1842, „Dweller of the Threshold”). La autor, starea de dezolare devenită obstacol inițiatic. [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

534 sursa: **Scrisoarea din 29 iunie 1982** — tipărită și în facsimil, deasupra transcrierii (v. legenda figurii). Manuscrisul are, la sfârșitul primei pagini, „Cauza Primă a lui în [?] Ființa / dar și Neființa”, unde tiparul dă „în Ființa dar și în Neființa”.

535 *apūrva* (sanscr., „ceea ce n-a mai fost, nemaiîntâlnit”) — în Pūrva-Mīmāṃsā (Jaimini, Śabara), puterea nevăzută lăsată de faptul ritual, care leagă acțiunea de rodul ei viitor; Guénon o descrie ca potențialitate subtilă între acțiune și reacțiune („legea acțiunilor și reacțiunilor concordante”). Autorul o definește el însuși ca „faza intermediară între cauză și efect”. (vezi pagina 383)

536 Apurva — Apūrva (sanscr. (vezi pagina 383)

537 *qalam* (ar. قلم, „trestie de scris, condei”) — în islam, Condeiul divin, primul lucru creat, care a scris pe Tabla păzită (*al-lawḥ al-maḥfūẓ*) tot ce va fi; Coranul jură „pe Condei și pe ce scriu ei” (68, 1) și spune că Dumnezeu „a învățat [omul] prin Condei” (96, 4). Ibn ʿArabī îl identifică cu Intelectul Prim (*al-ʿaql al-awwal*). (vezi pagina 438)

538 „Vârtejul sferic universal” — expresia lui Guénon (*Le Symbolisme de la Croix*, cap. XX); tiparul are «Vortextul».

desbare, până ajunge la fiorul pur, singura "formă" cu care se poate înscrie pe Cerul Empireu[539].

Deaceea, prin aceasta, gestul cel mai imbibat de moralitate devine metafizic. Trăim într-un plan de existență blestemat; ne-a rămas doar inițiativa și putința de a da o coloratură pozitivă oricărui gest de-al nostru.

Putem acționa asupra apurvei[540], dar numai în starea ei de simplă potență în noi; odată liberată, se integrează Cauzei, de unde se întoarce răzbunătoare de cele mai multe ori, la origina ei, la responsabilul ei.

Poate fi însă îmblânzită printr-un gest ritualizat pozitiv, care îi diluează toxinele. Deaceea Guénon insistă asupra aspectului practic al Gestului[541]. Trebue să transformi o stare de prostrațiune în alta de incubațiune. Or, prostrațiunea este substanța Infernului.

Deaceea nu trebue să dezesperăm.

Te așteptăm cu toată dragostea la Folticeni; nu concepem un an fără venirea matale. Respectuoase sărutări de mâini doamnei Mihăescu și duduii Silvia. Stella vă salută. Cu toată afecțiunea. Salutări tuturor prietenilor.

V. L.

Folticeni · 27. XI. 82

Dragă Roxana,

539 „Cerul Empireu” (gr. ἐμπύριος, „de foc”) — în cosmologia medievală, al zecelea cer, imobil, dincolo de cerurile planetare și de Primul Mobil, lăcașul lui Dumnezeu și al fericiților (Dante, *Paradisul* XXX–XXXIII).

540 *apūrva* (sanscr.) — v. nota de la p. 158.

541 sursa: **René Guénon, «Les rites et les symboles»** și capitolele despre rit din ***Aperçus sur l’initiation* (1946)**, cap. XVI–XIX: ritul e un „simbol în acțiune”, iar gestul ritual pune ființa în acord cu ordinea cosmică; cf. și «Le symbolisme du geste» (în *Symboles fondamentaux*). [René Guénon — Aperçus sur l’initiation (1946), fr]

Îți mulțumim mult, eu și Stella pentru lucrurile trimise. Îmi pare bine de prietenia ta nouă cu Don Quijote.[542] Cartea

[159 (160)]

e una din cele mai mari ale lumii, nu numai pe motive literare. Căci Don Quijote *are dreptate* dela început până la sfârșit. E o ultimă mărturie, un cântec de lebădă al Cavalerismului inițiatic, chiar și profan. De obicei, se spune că Fama Fraternitatis[543] a lui Valentin Andreae este testamentul rosicrucianismului[544]. Nu cred asta. Don Quijote și infolio[545] shakesperian din 1617 sunt mult mai adânci și mai vaste testamente ale Rosa-Crucii.

---

542 sursa: **Miguel de Cervantes, *El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha* (partea I, 1605; partea a II-a, 1615)**. [Miguel de Cervantes — Don Quijote de la Mancha, es]

543 „Vestea Fraternității” (lat.) — titlul primului manifest rosicrucian (1614).

544 „in-folio” (lat. *in folio*, „în foaie”) — format de carte în care coala se îndoaie o singură dată; aici, prima ediție colectivă a pieselor lui Shakespeare, *Mr. William Shakespeares Comedies, Histories, & Tragedies* („First Folio”), tipărită la Londra în **1623**, de colegii lui, John Heminges și Henry Condell. Data «1617» a autorului e greșită.

545 sursa: ***Fama Fraternitatis, oder Entdeckung der Bruderschaft des löblichen Ordens des Rosenkreutzes* (Kassel, 1614)** — primul din cele trei manifeste rosicruciene, urmat de *Confessio Fraternitatis* (1615) și de *Chymische Hochzeit Christiani Rosencreutz* (1616); acesta din urmă e opera sigură a teologului luteran Johann Valentin Andreae (1586–1654), căruia i se atribuie și primele două. Guénon socotea că manifestele marchează nu nașterea, ci retragerea organizației din Occident. [Fama Fraternitatis, oder Entdeckung der Brüderschafft des löblichen Ordens dess Rosen Creutzes (1615), de]

Don Quijote e Cavalerul Tristei Figuri[546][547]. Or, asta mă face să mă gândesc la Tristan[548] și la Melancholia lui Dürer[549], toate ieșite din miezul esoterismului. Îngerul arhitect din Melancholia ține în mână un compas. E deajuns să ni-l închipuim, peste o sută de ani ținând în mână un condei ca să avem istoria Cavalerului Tristei Figuri prin punctul pe I al calamului[550]. Ar mai fi multe de spus; astfel că în piesa "Cum vă place" pe care am văzut-o împreună ("cum vă place", adică scurgerea iluziei universale, nălucirea cosmică) apare un singur personaj lucid, și *deaceea* melancolic, Jack Melancolicul și el cavaler al Tristei Figuri[551].

Cu afecțiune,
A.Q.[552]

---

546 sursa: **Cervantes, *Don Quijote* I, 19** — Sancho Panza îi dă stăpânului său numele de *el Caballero de la Triste Figura*, „Cavalerul Tristei Figuri”, după chipul lui supt, văzut la lumina făcliei.

547 sursa: **Tristan** — eroul legendei lui Tristan și Isolda (Béroul și Thomas d’Angleterre, sec. XII; Gottfried von Strassburg, c. 1210); numele lui a fost apropiat încă în Evul Mediu de fr. *triste*, „trist” (Thomas: *Tristan… de tristur nez*).

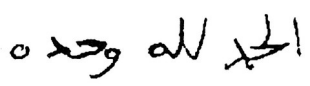
548 sursa: **Albrecht Dürer, *Melencolia I* (1514)**, gravură pe cupru — un înger înaripat, așezat, cu capul în palmă, ținând un compas, înconjurat de unelte de geometrie și de construcție, de un poliedru, o sferă, o scară, o clepsidră și un pătrat magic; tradiția o pune sub semnul lui Saturn și al melancoliei contemplative. [Albrecht Dürer — Melencolia I (1514), The Metropolitan Museum of Art, —]

549 sursa: Joc de cuvinte cu **punctul de sub litera arabă *bā’* (ب)**: după o zicere atribuită lui ‘Alī, toată Scriptura e cuprinsă în *Bismillah*, aceasta în litera *bā’*, iar litera în punctul de sub ea; calamul (condeiul) pune acest punct dintâi. Autorul îl apropie de „punctul pe I”.

550 sursa: **Shakespeare, *As You Like It*** — «melancolicul Jaques» (v. nota de la p. 151). [William Shakespeare — As You Like It, en]

551 Cavalerul Tristei Figuri — El Caballero de la Triste Figura — numele dat lui Don Quijote de Sancho Panza (Cervantes, Don Quijote I, 19, 1605); la autor, figura cavalerului inițiat melancolic, înrudit cu Tristan, cu Jaques din As You Like It și cu… (vezi pagina 391)

552 sursa: **A. Q. — ‘Abd al-Qādir** (ar. عبـد القـادر, „Robul Celui Atotputernic”), numele inițiatic al autorului (v. nota de la p. 157).

«al-ḥamdu li-Llāhi waḥdahu» (الحمد لله وحده) — „Lauda [se cuvine] lui Dumnezeu, Celui Unul” (ar.)

Folticeni

Dragă Roxana,

Am primit ultima ta scrisoare și dacă nu ți-am răspuns imediat, cauza este că nu voiam să-ți transmit gustul de cenușă ce-l am în mine. Timpul trece, cerurile sunt închise... Așa că îmi creez insule de amintiri, în care timpul este suspendat, și în care peisajul joacă rolul preponderent, nu ființele umblătoare. Eram să scriu *vii*, dar un munte, un râu îndepărtat nu e mai viu decât un om? Ți-am spus dictonul taoist:

"Si vous voulez voir des prodiges et contempler des[553]

[160 (161)]

"merveilles, ne vous inquiétez pas de la distance "des montagnes, ni de l’éloignement des rivières".

E doctrina lui "departe dar nu prea departe".[554] Mă întreb dacă fraza nu trebue luată nu numai ca desemnând o dimensiune psihică, ci o realitate în cadrul unei geometrii pytagoriciene[555]. A stinge direcțiile spațiului pe lacul de safir al Vidului...

Având în vedere că direcțiile spațiului sunt calitative, e firesc că, evertuate, capătă o tonalitate psihico-vitală, care

---

553 vers. „Dacă vreți să vedeți minuni și să contemplați lucruri minunate, nu vă neliniștiți de depărtarea munților, nici de depărtarea râurilor” (fr.) — „dictonul taoist” citat și la p. 148, acolo la persoana a doua singular. Izvorul nu a fost identificat (v. nota de la p. 148).

554 sursa: Formulă a autorului, care revine în scrisori; amintește de versul lui Eminescu „Nici prea aproape, nici departe” și de expresia „nici departe, nici aproape” din formulele de basm, comentată în *Interpretarea ezoterică a unor basme și balade populare românești*.

555 sursa: **Geometria pitagoreică** — pentru pitagoreici, numerele și figurile sunt principii calitative ale lucrurilor (Aristotel, *Metafizica* I, 5, 985b), nu doar mărimi; de aici „direcțiile calitative ale spațiului” de care vorbește autorul, după Guénon (*Le Règne de la quantité*, cap. IV, «Quantité spatiale et espace qualifié»).

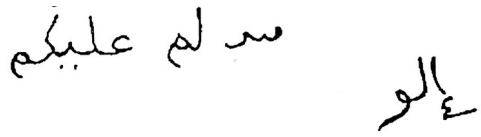
ne stinge nu numai mental, conceptual, dar și existențial. Îți dai seama de importanța metodică a acestui fapt.

Revenind la luceferii noștri, iată ce-am mai găsit într-o carte de astrologie:

"În momentul apusului, moarte aparentă a discului "luminos, apare la orizontul occidental planeta "Venus, numită de Egipteni bennu[556][557], reprezentată de "Fenix[558], pasăre fabuloasă care "naște din flăcări".

Hyperion Fenixul[559]... înțelegi urmările.

Îți trimit ție și alor tăi toată afecțiunea

«salām ʿalaykum» (سلام عليكم) — „Pace vouă” (ar.)

12. 06.1983

Dragă prietene,[560]

Am primit cu cea mai vie plăcere și interes rozariul de Sonete[561]. Căci numele de rozariu e foarte adecvat:

---

556 *bnw* (eg., „bennu”) — pasărea sacră a Heliopolisului, un fel de bâtlan cenușiu, încarnare a sufletului lui Ra și simbol al soarelui care renaște; grecii au identificat-o cu Fenixul (Herodot II, 73). Steaua de dimineață, Venus, era numită de egipteni „steaua corăbiei lui Bennu-Osiris”. Citatul din „cartea de astrologie” nu a fost identificat. (vezi pagina 389)

557 bennu — Bennu (eg. (vezi pagina 389)

558 Fenix — Pasărea fabuloasă care, după o viață de secole, își face din ramuri de smirnă și de scorțișoară un rug-cuib, arde în el și renaște din propria cenușă: Herodot (II, 73) o descrie după tradiția preoților din Heliopolis, Ovidiu... (vezi pagina 399)

559 sursa: **Hyperion** — numele Luceafărului din poemul lui Eminescu (*Luceafărul*, 1883); autorul îl apropie de Fenix prin Venus-*bennu*, care „naște din flăcări” la apus. [Mihai Eminescu — Luceafărul, ro]

560 * Poetul Radu Vasiliu (n. n.)

561 Șiragul de mătănii musulman (*subḥa*, *misbaḥa*) are 99 de boabe (sau 33, de trei ori), după cele 99 de Nume frumoase ale lui Dumnezeu (*al-asmā’ al-ḥusnā*); «sonete» e o glumă a autorului, pentru «boabe».

sonetele matale sunt incantațiuni, chiar în sensul tehnic al cuvântului; rozariul musulman are 99 de sonete[562].

Ceea ce m-a frapat în jerba matale de poezii este concomitența de rigoare și de suavitate. Cum spunea Theseu în"Visul unei Nopți de Vară"[563]: "pana poetului dă formă lucrurilor neștiute și lăcaș și nume eterului". Indicibilul petrarchizat; prin asta te integrezi în lanțul Fedelilor d'Amore[564].

Se poate ca sonetele matale să fie "un signe des temps"[565], testament și punct de plecare, ambiguu pe două tărâmuri,

[161 (162)]

deci crepusculare. Noi toți, pe care ne-a mușcat Dragonul de călcâi suntem din fraternitatea lui Hyperion -

562 sursa: **Sonetele lui Radu Vasiliu** — destinatarul scrisorii din 12 iunie 1983 e poetul Radu Vasiliu (nota ediției din 1995), prieten al autorului; la p. 174 se pomenește sonetul pe care i l-a închinat. Volumul (sau ciclul în manuscris) de sonete nu a fost identificat.

563 *Fedeli d'Amore* (it., „Credincioșii Iubirii") — numele pe care și-l dădeau poeții lui *dolce stil novo*, Dante, Guido Cavalcanti, Cino da Pistoia, care vorbeau despre Doctrină sub chipul „femeii unice"; Luigi Valli (*Il linguaggio segreto di Dante e dei «Fedeli d'Amore»*, 1928) și Guénon (*L'Ésotérisme de Dante*) au văzut în ei o frăție inițiatică cu limbaj cifrat. (vezi pagina 398)

564 sursa: **Shakespeare, *A Midsummer Night's Dream* („Visul unei nopți de vară", c. 1595), V, 1, 14–17** — Theseus: „And as imagination bodies forth / The forms of things unknown, the poet's pen / Turns them to shapes and gives to airy nothing / A local habitation and a name." („Și cum închipuirea dă trup formelor lucrurilor necunoscute, pana poetului le preface în chipuri și dă nimicului aerian un lăcaș și un nume.") Autorul citează din memorie, fidel ca sens. [William Shakespeare — A Midsummer Night's Dream, en]

565 „un semn al vremurilor" (fr.) — după **Matei 16, 3** („semnele vremurilor nu le puteți deosebi"); expresia trimite la Guénon, *Le Règne de la quantité et les signes des temps* (1945). [Matei (Biblia sinodală), ro.]

"latet sol in sidere"[566]. E un bocet platonician. Continuă această cale aspră, dar catartică.

Cu toată afecțiunea,
V. Lovinescu

Folticeni · Toamna, 1983

Text consemnat sub dictare[567]

Sigizia[568][569] Fenicia-Veneția.

E demn de remarcat că termenul Veneția poate fi asimilat cu Fenicia, Fenicienii cu Venețienii. Amândouă statele au fost emporocrații[570][571] întemeiate pe stăpânirea mării. Pe vremea aceea toate îndeletnicirile constituiau științe sacre. Acest lucru se poate spune și despre arta navigațiunii, mai exact spus a circumnavigațiunii. Arta tradițională a acesteia din urmă consta într-o circumambulațiune în jurul unui punct imobil, pe fața

566 „soarele stă ascuns în stea” (lat.) — primul vers dintr-un catren latin hermetic, cules în literatura alchimică fără autor sigur: „Latet Sol in Sidere, / Oriens in Vespere, / Artifex in Opere, / Per Gratiam” („Soarele stă ascuns în stea, Răsăritul în amurg, Meșterul în Opera lui, prin Har”). Autorul îl citează și în *Steaua fără nume*; „fraternitatea lui Hyperion” e a celor pentru care Luceafărul de seară e totodată cel de dimineață.

567 sursa: **Vasile Lovinescu, «Sigizia Fenicia-Veneția»** — text dictat în toamna lui 1983; reia și dezvoltă teme din «Orbi și orbeți» (*Mitul sfâșiat*), unde autorul socotea deja că „Feacieni” ar fi o modificare deliberată a cuvântului „Fenicieni” și lega Alkyon de Fenix. [Vasile Lovinescu — Mitul sfâșiat (ediția critică), ro]

568 *sizigie* (gr. συζυγία, „înjugare, împerechere”) — pereche de termeni complementari; la gnostici, perechea de eoni; în astronomie, conjuncția sau opoziția Soarelui cu Luna. Aici, perechea Fenicia–Veneția. (vezi pagina 446)

569 Sigizia — Sizigia (gr. (vezi pagina 446)

570 „emporocrație” (gr. ἐμπόριον, „târg, port de negoț”, + κράτος, „putere”) — stat întemeiat pe puterea negustorească, pe comerțul pe mare. (vezi pagina 397)

571 ἀλκυών (gr., „alcion”) — pescărușul fabulos care cuibărea pe mare în zilele de liniște ale solstițiului de iarnă, „zilele alcionice” (Aristotel, *Istoria animalelor* V, 8, 542b; Ovidiu, *Metamorfoze* XI, 410–748, mitul lui Ceyx și al Alcyonei, prefăcuți în pescăruși). Interpretarea lui ca punct imobil al circumnavigației și ca nume „hiperboreean” al Fenixului ține de autor. (vezi pagina 380)

agitată de valuri a mării. Acest punct imobil era personificat de pasărea Alkyon[572].

Navigatorii porneau pe Marea Tenebrelor în jurul punctului luminos constituit de Oul clocit de pasărea mitică pe suprafața Okeanosului[573], ceeace indică o intervenție directă a Tradiției Primordiale.

Brahmanda[574][575] pe suprafața lui Okeanos...

Întoarcerea în portul de plecare constituia un cerc făcut din două jumătăți de circumferință însuflețite de respirul universal, solve și coagula[576]. Portul de plecare și de reintegrare finală era doar o manifestare vizibilă, un substitut al cuibului alcionic, far mitic care însuflețea Oceanul, punct sacru, evanescent la orizont dar pitit și-n ultima încăpere a inimii navigatorului (I).

Circumambulațiunea pe mări se făcea pe o cărare noțională care unea viața și cu moartea, punct de joncțiune, limită între relativ și Absolut.

Unirea între Alkyonul terestru și Alkyonul ceresc o făcea catargul care unea apele inferioare cu apele superioare. În

572 emporocrații — Emporocrație (gr. (vezi pagina 397)

573 *Ōkeanós* (gr. Ὠκεανός) — fluviul-ocean care înconjoară pământul, la Homer (*Iliada* XVIII, 607; XIV, 201), „originea tuturor”; titan, fiul lui Uranos și al Geei (Hesiod, *Theogonia* 133). (vezi pagina 430)

574 *brahmāṇḍa* (sanscr., „oul lui Brahmā”) — Oul cosmic de aur (*hiraṇyagarbha*) care plutea pe apele primordiale și din care s-a născut universul (*Manu-smṛti* I, 9–13; *Chāndogya Upaniṣad* III, 19); Guénon, «L’Œuf du Monde» (*Symboles fondamentaux*). (vezi pagina 390)

575 Brahmanda — Brahmāṇḍa (sanscr., „oul lui Brahmā”) — Oul cosmic de aur (Hiraṇyagarbha) care plutea pe apele primordiale și din care, spărgându-se, s-a născut universul, cu cerul din jumătatea de sus și pământul din cea de jos (Manu-smṛti I,... (vezi pagina 390)

576 *solve et coagula* (lat.) — „dizolvă și coagulează”, axioma alchimică a celor două faze ale Operei, volatilizarea fixului și fixarea volatilului; autorul o pune în corespondență cu expirul și inspirul universal.

jurul axului imuabil, "pe mișcătoarea mărilor singurătate"[577], în jurul Polului se răsfățau nenumăratele secțiuni conice, Multiplicitate în Unitate.

Fenicia e țara Fenixului.

Pe când Alkyon acționează pe elementul lichid - apă -
Fenixul e flacără pură.

Se știe că fiecare catedrală construită tradițional are un punct sensibil, un nod vital în care interferează toate liniile de forță ale edificiului; or, biserica era numită navă, ceeace ne face să credem că orice "navă" feniciană sau venețiană avea un asemenea nod vital. Mitologia ne spune că arhitectul navei Argo a insinuat într-un punct al navei[578] în construcție o bucățică din stejarul oracular dela Dodona. Acest punct vital deci, însuflețește întreaga corabie dându-i un tonus ascensional, punct care în acelaș timp proteja corabia.

În ultima parte a Odiseii, Ulysse este aruncat de furtuna stârnită de Poseidon pe țărmul mântuitor al insulei Feacenilor[579].

In contrast absolut cu furtunile mării ce o înconjoară,
insula constitue o oază de pace sacră.

---

577 sursa: Vers neidentificat cu certitudine; pare o reminiscență eminesciană (cf. *Luceafărul*: „Privea în zare cum pe mări / Răsare și străluce, / Pe mișcătoarele cărări / Corăbii negre duce”). [Mihai Eminescu — Luceafărul, ro]

578 sursa: **Apollonios din Rodos, *Argonauticele* I, 524–527 și IV, 580–591**; **Apollodor, *Biblioteca* I, 9, 16** — Atena (nu constructorul Argos, care a făcut corabia sub îndrumarea ei) a pus în prora navei Argo o bârnă din stejarul oracular al lui Zeus de la Dodona, care vorbea cu glas omenesc și i-a prevestit pe argonauți. [Apollonios din Rodos — Ἀργοναυτικά, textul grecesc, grc]

579 sursa: **Homer, *Odiseea* V, 282–493** (furtuna lui Poseidon și naufragiul pe Scheria) și cântările VI–XIII (șederea la feacieni, la regele Alcinoos); **XIII, 70–125**: feacienii îl duc pe Odiseu, cufundat „într-un somn adânc, asemenea morții”, pe o corabie care zboară ca șoimul, și îl lasă adormit pe țărmul Itacăi. Episodul ocupă mijlocul poemului, nu „ultima parte”. [Homer — Ὀδύσσεια, textul grecesc, grc]

După părerea noastră, "Feacenii" este o deformație voită a cuvântului Fenicieni[580], ceeace ne aduce din nou la subiectul nostru.

După un popas de câteva zile, Ulysse adâncit într-un somn magic este pus pe o navă sacră asemănătoare cu Argo.

Unul din simbolurile Navei este Uterul prin care inițiatul trece dintr-un plan de fire la altul, superior. Acest Uter este ceeace hindușii numesc Sandya[581], și Ullisse, după cei zece ani de rătăciri pe ocean, ajunge la insula sa natală, Itaka care reprezintă în mod legitim pentru el centrul suprem.

O pictură venețiană reprezintă pe un sărman pescar oferind Dogelui inelul[582] de căsătorie al lui cu marea Adriatică găsit în pântecele unui pește. Inelul, simbol al hierogamiei a mers în pântecele peștelui ca profetul Iona în pântecele balenei[583].

---

580 sursa: Aceeași ipoteză în «Orbi și orbeți» (*Mitul sfâșiat*): „«Feacieni» ar putea fi o modificare deliberată a cuvântului «Fenicieni»”. Lingvistic, Φαίακες și Φοίνικες sunt cuvinte deosebite; apropierea e simbolică (Victor Bérard, *Les Phéniciens et l’Odyssée*, 1902–1903, susținuse însă originea feniciană a geografiei Odiseii). [Vasile Lovinescu — Mitul sfâșiat (ediția critică), ro]

581 *sandhyā* (sanscr., „îmbinare”) — crepusculul, „punctul de joncțiune” dintre zi și noapte, și, în doctrina ciclurilor, perioada de tranziție dintre două *yuga*; rugăciunea de la amurg și de la zori a brahmanilor. Autorul o identifică cu Uterul prin care inițiatul trece dintr-un plan în altul.

582 sursa: **Paris Bordone, *Pescarul dăruind inelul dogelui* (*Consegna dell’anello al doge*, 1534), Veneția, Gallerie dell’Accademia** — după legenda din 1340: un pescar ia în barcă pe Sfinții Marcu, Gheorghe și Nicolae, care potolesc o furtună trimisă de demoni asupra Veneției, iar Sfântul Marcu îi dă inelul lui, ca dovadă, pentru doge. Legenda se leagă de *Sposalizio del Mare*, „nunta cu marea”, la Înălțare, când dogele arunca un inel în Adriatica rostind *Desponsamus te, mare, in signum veri perpetuique dominii*. Autorul contopește legenda cu motivul inelului găsit în pântecele peștelui.

583 sursa: **Iona 2, 1** — „Și a trimis Domnul un pește mare să înghită pe Iona; și a stat Iona în pântecele peștelui trei zile și trei nopți”; cf. Matei 12, 40. [Iona (Biblia sinodală), ro.]

Inelul de căsătorie își închide circuitul, și acest circuit este

[163 (164)]

supus legilor implacabile ale âpurvei[584] ale acțiunilor și reacțiunilor concordante. Același simbol (2), îl găsim în istoria tiranului Policrat al Samosului[585]. Inspăimântat de norocul său neistovit, tiranul aruncă în mare un inel nupțial de mare preț; puțin timp după aceea, un biet pescar îi aduce înapoi inelul găsit în măruntaele unui pește. Cu mici deosebiri, potrivirea este esențial identică cu mitul venețian.

E remarcabil faptul că termenul Veneția, deci și cel de Fenicia e aproape cu ceeace se numește în miturile noastre Vineția[586][587].

Nu se poate ști exact ce culoare și ce aspect al cerului reprezintă acest cuvânt.

S-ar putea să fie cerul lui Venus deci, al Luceafărului. Navigarea venețiană și feniciană poate fi o reprezentare subtilă a căutării Luceafărului transcendent reprezentat imanent în navă prin punctul ei sensibil.

---

584 *apūrva* (sanscr.) — puterea nevăzută dintre faptă și rodul ei; v. nota de la p. 158.

585 sursa: **Herodot, *Istorii* III, 40–43** — Amasis, regele Egiptului, îl sfătuiește pe Policrate, tiranul Samosului, să arunce ce are mai de preț, ca să abată pizma zeilor; Policrate aruncă în mare un inel cu sigiliu de smarald, lucrat de Theodoros din Samos, dar peste câteva zile un pescar îi aduce un pește mare, în pântecele căruia bucătarii găsesc inelul. Amasis rupe atunci prietenia, prevestindu-i un sfârșit rău. Inelul nu era „nupțial”. [Herodot — Ἱστορίαι, textul grecesc, grc]

586 *Vineția* — forma populară românească a numelui Veneției, frecventă în colinde, balade și basme („în cetatea Vineției”, „fata de la Vineție”), cu sensul de țară îndepărtată, bogată, de dincolo de mări; autorul o apropie de „vânăt” și de Venus. (vezi pagina 459)

587 Vineția — Forma veche și populară a numelui Veneției în colinde, basme și cronici, „țara de peste mări” a bogăților; autorul o apropie de Fenicia: numele de Fenicia „e aproape cu ceeace se numește în miturile noastre Vineția” (p. (vezi pagina 459)

Funcțiunea statelor maritime tradiționale este să dibuească, să găsească și să păstreze, și chiar să oculteze locul în care coboară pasărea divină.

Drumurile tradiționale sunt șerpuitoare (3) în primul rând pentruca să fie o imagine a Șarpelui primordial, a constelației Dragonului; apoi, pentrucă fiecare șerpuitură este o trecere dela vizibil la invizibil, punând Paradisul la câțiva metri de noi.

(1) Suflul primordial țesând găoacea oului.

(2) Dar și când Iisus a trimis ucenicul[588] să scoată "taxa" dintr-un pește pescuit atunci.

Folticeni · 19. 10. 83

Dragă prietenă,

S-a împlinit săptămâna de când am plecat din București și ultimele zile petrecute în casa matale se integrează dorului.

Aici e frig iar constricția nu-mi prieste. Zac sub plapumă. Totuși livezile mângâiate de toamnă sunt Tăcerea însăși. Ce mai face lacul nostru cu dâmburile lui?

[164 (165)]

Sunt încă sensibilizat de coșmarul ultimelor săptămâni.

Mă gândesc cu tandrețe la singurătatea ta.

V. L.

Folticeni · 23. XII. 83

Sărbători fericite și multe, multe sărutări lui Albcorvin[589].

V.L.

588 sursa: **Matei 17, 24–27** — la Capernaum, Iisus îi spune lui Petru: „du-te la mare, aruncă undița și peștele care va ieși întâi ia-l, și deschizându-i gura vei găsi un statir; ia-l și dă-l lor pentru Mine și pentru tine” (darea pentru templu, didrahma). [Matei (Biblia sinodală), ro.]

Folticeni · 26. 2. 84

Un porumbel alb fâlfâia deasupra Graalului[590]; o boare care însuflețește și soarbe lumile.

V.L.

Folticeni · 26. 3. 84

Dragă Roxana,

Îți mulțumesc cu căldură pentru toate atențiile tale. Îmi pare rău că nu pot să-ți răspund la egalitate din cauza pătimirilor mele. De o sută de zile n-am mai ieșit din casă și asta-ți poți închipui, nu îmi liniștește nervii.

Am dat, din întâmplare de două versuri de Eminescu, necunoscute mie. Sunt transcendente:

"*Învață-mă doar vorba de care tu să tremuri,*[591]
"*Sămănător de stele și început de vremuri*"

Versurile sunt scrise cu vârf de ac. Analiza lor merge în adâncuri și în răceala metafizică a Polului. Beție lucidă.

Scrie-mi sumar impresiile tale. Le vom discuta când ne vom revedea In șa Allah[592]

Cu afecțiune

---

589 sursa: **Albcorvin** — joc de cuvinte cu numele lui Corvin, fiul destinatarei (lat. *corvus*, „corb”): „corbul alb”, imagine alchimică a trecerii de la Opera la negru (corbul) la Opera la alb.

590 sursa: **Porumbelul Graalului** — în *Parzival* al lui Wolfram von Eschenbach (c. 1210, IX, 469–470), în fiecare Vineri Mare un porumbel coboară din cer și lasă pe piatra Graalului o ostie albă, din care Graalul își ia puterea; cf. Matei 3, 16 (Duhul Sfânt ca un porumbel). [Wolfram von Eschenbach — Parzival, textul medio-înalt german (ed. K. Lachmann, ed. a 3-a, 1872), gmh] [Matei (Biblia sinodală), ro.]

591 vers. **Mihai Eminescu, versuri postume** — distihul „Învață-mă doar vorba de care tu să tremuri, / Sămănător de stele și început de vremuri” nu a putut fi localizat; pare a ține de fragmentele postume cu tema Demiurgului (ciclul *Memento mori*, *Rugăciunea unui dac* și variantele *Luceafărului*, unde Hyperion cere Demiurgului „Reia-mi al nemuririi nimb”). De verificat în ediția Perpessicius, vol. IV–V. [Mihai Eminescu — Luceafărul, ro]

592 *in shā’a Llāh* (ar. إن شاء الله) — „dacă vrea Dumnezeu” (Coran 18, 23–24).

L.

P. S. Am primit o carte poștală foarte gentilă dela Gri. Sărutări lui Corvin.

[165 (166)]

Folticeni · 19. 5. ’84

Răspunsuri la câteva întrebări despre basme.[593]

Împărăția Arăpuștei[594]

Impărăția arăpuștei, după părerea mea, este atlantă[595], guvernată de o clasă războinică amazonică, alcătuită din femei. Arăpușca e neagră, nu în sensul superior al cuvântului, ci în sensul substanțial. E Haosul guvernat de tendințele inferioare ale Materiei Prime.

Anihilarea elementelor virile din oameni e o caracteristică a sacerdoțiului feminin, (țară pustie) steril prin definiție. (Țară pustie pentrucă e privată de principiile pozitive și negative care asigură fecunditatea și continuitatea ciclică).

În antagonism, în realitate în complementaritate, cu Împărăția arăpuștei se află un vast ținut stăpânit de o castă războinică revoltată și ea contra unei autorități spirituale care nu apare în basm dar care e implicită.

Împăratul stăpânitor moare, lăsând moștenitori pe trei fii, care, contrar voinței tatălui lor se hotărăsc să cunoască Împărăția neagră. Pleacă fiul mai mare, care ajunge la un palat de aur, cu pivniți imense. Oastea se

593 sursa: **Note despre basmul «Împărăția Arăpuștei»** — răspunsuri date de autor la întrebările destinatarei, în maniera *Interpretării ezoterice a unor basme și balade populare românești*. Basmul (trei frați care pleacă spre împărăția neagră, împietrirea prin vin și paloș, mezinul prefăcut în muscă, Vântul Turbat, împărăția păsărilor) nu a putut fi identificat într-o culegere anume.

594 Arăpuștei — «Împărăția Arăpuștei» — basm românesc în care mezinul, prefăcut în muscă, ajunge la Vântul Turbat și o cucerește pe Arăpușca, fata neagră, stăpâna împărăției. (vezi pagina 384)

595 „atlantă” — ținând de Atlantida, insula scufundată descrisă de Platon (*Timaios* 24e–25d; *Critias*); la Guénon, centrul tradiției apusene derivate, opus și complementar celui hiperboreean.

îmbată cu vinuri care datează după[596] *tata Noe*, adică succesoare ale Atlantidei primitive. Împietrirea e produsă de vin (cupă) și de un paloș (lance), ținut și uzurpat de o entitate feminină. La fel păți și al doilea fecior. Porni al treilea.

Refuză să bea, refugiindu-se într-un pom stufos, care-l oculta. Se ținu după fată până la împărăția păsărilor. Palosul e lancea Graalului uzurpată.[597]

Se transformă în punct, devenind o muscă, dându-se de trei ori peste cap (Vortex); ajunge la Vântul Turbat[598].

Zborul muștei e helicoidal. Salt calitativ.

Monarh universal.[599]

L.

Folticeni 20. 5. ’84

Îți trimit o perlă; n-am găsit referința:[600] "Viața între două lumi plutește ca o stea între noapte și zi"[601]

---

596 sursa: **Facerea 9, 20–21** — „Noe a început a lucra pământul și a sădit vie. Și a băut vin și s-a îmbătat”; „de pe vremea lui tata Noe” e expresia populară pentru ceva foarte vechi. Autorul face din vinurile din pivnițele Arăpuștei rămășițe ale Atlantidei de dinaintea Potopului. [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

597 sursa: **Lancea și Cupa** — cele două obiecte ale procesiunii Graalului (Chrétien de Troyes, *Perceval ou le Conte du Graal*, c. 1181, v. 3190–3240: lancea care sângerează și graalul); Guénon («Le Saint Graal», în *Symboles fondamentaux*) le socotește perechea complementară a principiului activ și a celui pasiv. [René Guénon — Symboles fondamentaux de la Science sacrée (1962), fr]

598 Vântul Turbat — Personaj de basm, vântul năprasnic, stăpân al spațiului; în «Împărăția Arăpuștei», ținta zborului helicoidal al mezinului prefăcut în muscă, „salt calitativ” prin Vortex (p. (vezi pagina 457)

599 „Monarhul universal” — *Cakravartin* (sanscr., „cel care învârte roata”), stăpânul lumii din tradiția hindusă și budistă, care stă în centru, nemișcat; Guénon, *Le Roi du Monde*, cap. II. Tema cărții autorului *Monarhul ascuns*.

600 * În 1988 am găsit referința: Lord Byron (n. n.)

601 sursa: **Lord Byron, *Don Juan*, cântul XV, strofa 99 (1824)** — referința găsită de editori în 1988 (nota ediției din 1995): „Between two worlds life hovers like a star, / ’Twixt night and morn, upon the horizon’s verge. / How little do we know that which we are! / How less what we

L.

[166 (167)]
[167 (168)]

may be!” („Între două lumi viața plutește ca o stea, între noapte și dimineață, pe marginea zării. Cât de puțin știm ce suntem! Și cât de puțin ce putem fi!”). [Lord Byron — Don Juan, en]

Agarttha[602][603] Fălticeneană

(În loc de postfață)

Plec la Fălticeni cu inima strânsă. Doamna Lovinescu, soția scriitorului, în vârstă de 92 de ani[604], se simte rău și vrea să-mi mai spună unele lucruri importante și să-mi mai dea câteva pagini...

De la Dolhasca la Fălticeni, în loc să-mi trag în plămâni "prana"[605] de rezervă, ascult cuvinte înfricoșătoare, spuse "sfătos" de domnul A., nimerit cu mine în compartiment, care... nu știa dacă o mai prind în viață pe doamna Lovinescu.

Am fost mereu învățată că "după deal vine vale", "după zi vine noapte", și mă înfior de tristețea care mă așteaptă într-un Fălticeni pe care nu-l mai însuflețește nimeni, pentru mine, ca altădată. Și totuși, chiar când mă îndrept dinspre gară, pe strada Sucevii, spre "Galerie", și ochii mei plonjează ca peștii însetați drept în Șomuz[606], mă năpădește o bucurie fără margini, care la început mi se

602 *Agarttha* (sanscr. *a-gartha* sau *a-grāhya*, „de neatins, inviolabil”, după Guénon) — numele dat, în literatura tradițională modernă, Centrului spiritual suprem, ascuns, al lumii, sălașul „Regelui Lumii”; a intrat în Occident prin Saint-Yves d’Alveydre (*Mission de l’Inde en Europe*, 1886, publicată 1910) și a fost reinterpretat de Guénon în *Le Roi du Monde* (1927), ca centru devenit invizibil o dată cu decăderea ciclică. „Agarttha fălticeneană” e Fălticeniul ca loc sacru, cu „rețeaua lui subterană”. (vezi pagina 378)

603 Agarttha — Numele dat, în literatura tradițională modernă, Centrului spiritual suprem, ascuns, al lumii, sălașul „Regelui Lumii”. (vezi pagina 378)

604 sursa: **Stela Lovinescu**, soția lui Vasile Lovinescu (v. nota de la p. 141).

605 *prāṇa* (sanscr.) — „suflul vital”; aici, aerul curat al drumului. (vezi pagina 436)

pare nepotrivită cu motivele de acum ale venirii la Fălticeni. Pe măsură ce mă apropii de "casa mult visată", bucuria aceasta îmi intră în oase... Iar se preface "fluierul piciorului" în fluer de aur![607] Mi-amintesc deodată cuvintele cuiva; după întoarcerea din Olanda, când mă temeam de declinul unei întâlniri admirabile căreia îi așteptam diminuarea și chiar sfârșitul, un alt prieten m-a făcut să înțeleg că bucuria adevărată niciodată nu piere. El a zis: "*Bucuria se preschimbă*". Inima mea a primit această lămurire. Mă las condusă de aceste cuvinte pitagoriciene sau mai bine zis andreiene[608] și sufăr, bucuroasă,[609]

[169 (170)]

Fălticeniul. "Regăsesc" *preschimbat* până și secularul copac *tăiat* de pe strada Sucevii, cel din dreptul porții, acela pe care Domnul Lovinescu îl atingea aproape cu pioșenie. El, încă de atunci, îl știa copac-înger.

Pe Doamna Lovinescu o regăsesc foarte slăbită. Ea, altă dată, tare ca piatra, de care ne "șlefuiam" cu toți, pe rând, acum e moale, e deshidratată. După prima îmbrățișare, intru repede în rolul de doctor căci am venit cu un geamantan de medicamente. Ea spune cu glas stins că "totul e în zadar"; mai bine să-i ascult ultimele cuvinte și s-o las să moară. Incerc să-i dau lichide dar e

606 sursa: Trimitere la «Miorița» autorului (p. 135 și 137): fluierul de os, făcut poate din „fluierul piciorului”, care se transmută în aur prin suflul lui Yama. [Miorița (varianta Alecsandri), ro]

607 sursa: **Șomuz** — râul și lacul de acumulare de la Fălticeni (Șomuzul Mare), pe care autorul îl numea „lacul fermecat” (p. 174).

608 sursa: „Andreiene” pare a trimite la prietenul care a rostit cuvintele „Bucuria se preschimbă”, al cărui prenume ar fi Andrei; persoana nu poate fi identificată cu siguranță din text.

609 sursa: **«Agarttha Fălticeneană»** — amintirile uneia dintre îngrijitoarele ediției din 1995 (după toate semnele, Roxana Cristian: Lovinescu îi spune «Roxy», p. 172, iar scrisorile și trimiterile la Corvin coincid) despre ultimele vizite la doamna Stela Lovinescu, la Fălticeni, „după zece ani” de la moartea scriitorului (deci în 1994), și despre plimbările de altădată cu el. Titlul aplică orașului numele Centrului suprem ascuns, Agarttha, din *Le Roi du Monde* al lui Guénon. [René Guénon — Le Roi du Monde (1927), fr]

preocupată să-mi spună că mi-a lăsat o mapă cu hârtii la domnul D., muzeograful de la muzeul Irimescu[610]. Deocamdată, nu mă intereseaza"mapa" nici dacă ar conține sfinte moaște. Incepe să bea lichide și să ia doză după doză de Imodium, medicamentul pe care mi l-a adus ieri noapte, de urgență, Mircea. Aflu, că de la o vreme, n-a mai luat niciun medicament; nici măcar Digoxinul pe care ar fi trebuit să-l ia zilnic... Incerc să compensez carențele acumulate pe cât este posibil. Efectele rehidratării și medicației încep să se observe cât de cât și când rămânem singure, Doamna Lovinescu nu contenește să-mi povestească "întâmplările teribile și incredibile" de la muzeu. Deși concretizează totul, deși "situația Galeriei" și a domnului C. o frământă încă în cele mai mici detalii, a căpătat, sau mai bine zis, i s-a descoperit și "portița strâmtă" prin care se trece pe alte meleaguri... Imi cere să-i aleg și să-i cumpăr, mâine, o "eșarfă subțire", pentru ultimul drum. E singurul lucru care-i lipsește din "trusoul" pe care și l-a pregătit din timp. Imi apare și ea, subțire, pentru prima oară, transparentă.

Aflu că ieri a spovedit-o și a împărtășit-o părintele Brădățeanu[611]. Aș dori mult să adoarmă, să capete ceva putere, dar ea, aproape șoptind, din cauza slăbiciunii, îmi spune:

- A venit timpul să mai vorbim despre Lala[612] ... Imi pare nespus de rău că nu-i pot citi operele... Parcă sunt pedepsită.

---

610 sursa: **Muzeul de Artă „Ion Irimescu" din Fălticeni** — înființat în 1974 cu donația sculptorului Ion Irimescu (1903–2005), născut la Fălticeni; „Galeria" din text pare a fi **Galeria Oamenilor de Seamă** din Fălticeni, pe strada Sucevei, de care se ocupa familia Lovinescu și unde locuia doamna Lovinescu. Persoanele desemnate prin inițiale (D., C.) nu sunt identificate.

611 sursa: Preot fălticenean, neidentificat mai departe.

612 sursa: **Lala** — numele de alint cu care doamna Lovinescu își numea soțul, pe Vasile Lovinescu.

- Poate e o dovadă că o soție trăiește nu pentru opera scriitorului ci pentru viața lui.

- Da, și să știi că eu l-am crezut nepăsător dar el mi-a spus

[170 (171)]

odată că am fost pentru el, și soție și mamă și tată și soră și frate... Mi-a plăcut mult cât de frumos a scris, despre Lala, Părintele Antonie (e vorba despre actualul Mitropolit al Ardealului)[613].

- L-ați cunoscut demult?

- Pe părintele Antonie l-am cunoscut când avea 24 de ani. Era logodit. A lăsat logodnica și a venit la mânăstire...

- Unde, la ce mânăstire?

- La Slatina. Mânăstirea Slatina e cea mai frumoasă amintire[614] a mea din timpul acela. Am stat odată două săptămâni cu soacră-mea și cu Lala la Mânăstirea Slatina. Ne-a dat părintele Cleopa o cameră.

- Părintele Cleopa Ilie care e acum la Sihăstria?[615]

- Da, părintele Cleopa era atunci stareț acolo... la Slatina. Nu știu dacă Lala a dormit cu noi sau nu dar știu că seara, părintele Antonie se furișa la noi în cameră și vorbea cu Lala... Noi, eu cu soacră-mea dormeam iar ei vorbeau... Și vorbeau...

- Mie mi-a povestit Domnul Lovinescu că se vedeau și mai târziu...

- Da, se vedeau și în București. Și eu am fost la părintele Antonie odată... după moartea lui Lala, când

613 sursa: **Antonie Plămădeală (1926–2005)** — Mitropolit al Ardealului (1982–2005); intrat în monahism la Mănăstirea Slatina, sub stăreția lui Cleopa Ilie (c. 1949). Despre Lovinescu a scris în presa bisericească; textul la care se referă doamna Lovinescu nu e precizat.

614 sursa: **Mănăstirea Slatina** — ctitoria lui Alexandru Lăpușneanu (1554–1558), lângă Fălticeni; după 1949, centru de înnoire monahală sub stăreția lui Cleopa Ilie.

615 sursa: **Arhimandritul Cleopa Ilie (1912–1998)** — starețul Mănăstirii Sihăstria și, între 1949 și 1956, al Mănăstirii Slatina (jud. Suceava), unde l-a avut ucenic pe viitorul mitropolit Antonie Plămădeală; unul dintre marii duhovnici ai Ortodoxiei românești din sec. XX.

eram turburată de o convorbire avută cu părintele Cleopa... I-am spus ce aveam pe suflet... Părintele Antonie a fost mare mângâiere pentru mine, căci mi-am dat seama că a fost din puținii oameni care l-au înțeles pe Lala. Mai târziu și părintele Cleopa mi-a trimis, în semn de împăcare, o fotografie. Mi-a trimis-o prin Cristi... Il știi?

- Da, îl știu.

- Era copil. Acum e mare. E un băiat foarte capabil. S-a călugărit. Lucrează la Mitropolie...

Astăzi, Doamna Lovinescu mă trimite să-i cumpăr eșarfa pe care să și-o pună pe cap la ultima călătorie. Imi dă indicații precise: "să fie o țesătură subțire, de culoare neagră sau albă sau albastru închis". Găsesc ceva corespunzător dorinței ei, după îndelungi căutări. Totodată, folosesc această

[171 (172)]

eșarfă - fâșie de cer închis - ca pretext, să refac rapid unul din vechile trasee pe care altădată, cu Domnul Lovinescu plecam în hagialâcurile[616] de vară. Urc iar pe "Maior Ioan" și apoi o iau la dreapta, pe prima alee de dinaintea "Casei cu sfincși". Găsesc același anunț care ne făcea să râdem: "Accesul riveranilor permis". Folosesc "permisul" pe "Aleea Tineretului", cu blocuri mizere, de o parte și de alta dar... străjuite de mesteceni. La Fălticeni fiecare bloc are și îngerul său... Ajung pe "Ion Creangă", la colțul casei unde o plăcuță modestă amintește că "aici și-a sfârșit zilele T.V. Stefanelli, prietenul lui M. Eminescu[617]". E vorba de acela despre care Domnul

616 *hagialâc* (tc. *hacılık*, din ar. *ḥajj*) — pelerinaj; autorul și-a numit plimbările prin Fălticeni „hagialâcuri”, de unde titlul cărții lui *Al patrulea hagialâc* (1981). (vezi pagina 405)

617 sursa: **Teodor V. Ștefanelli (1849–1920)** — coleg de școală al lui Eminescu la Cernăuți, istoric și jurist, membru al Academiei Române, autorul cărții *Amintiri despre Eminescu* (1914). Scena strângerii de mână e un exemplu de „lanț” al transmiterii prin atingere.

Lovinescu îmi povestea, aproape cu evlavie, cum îl zărea, în copilărie, purtând o pălărie cu boruri mari, negre... iar eu mi-l închipuiam întotdeauna ca pe un alt Hogaș[618], mult mai efilat și misterios dar din aceeași familie spirituală. Uneori, ne opream în fața casei cu plăcuță și eu îl rugam pe Domnul Lovinescu:

- Povestiți-mi cum ați dat mâna cu el!

- Roxy, ți-am mai povestit asta! Ai grijă să nu cultivi un fel de paseism.[619] E foarte primejdios.

- Nu, nu, nici un paseism. Știți că e altceva. Povestiți-mi! Și începea depănarea din firul de poveste:

- Da, parcă-l văd... îl vedeam de departe... Mi se părea foarte înalt... avea o pălărie neagră... Avea o siluetă subțire, o ținută aristocratică... Intr-o zi eram cu Eugen..."

De aici încolo îmi amintesc ca și când s-ar fi petrecut cu mine întâlnirea lor. Căci știu că Stefanelli a strâns mânuța de copil în mâna sa. Apoi, unchiul, Eugen Lovinescu i-a spus solemn micuțului[620]: "Această mână a strâns mâna lui Eminescu".

Mi s-au părut atunci, cele mai metafizice cuvinte din cariera lui Eugen Lovinescu. Poate mai erau și altele dar nu le știam eu... M-a atins atunci fiorul din lanțul mâinilor...

Trec de celebra "casă în care a stat Creangă pe când învăța la școala de Catiheți din Folticeni"[621] și ajung la nu

618 sursa: **Calistrat Hogaș (1847–1917)** — scriitorul drumețiilor prin munții Neamțului (*Pe drumuri de munte*, 1914), profesor la Piatra Neamț, de o ținută pitorească, cu pălărie largă.

619 sursa: **Paseism** (fr. *passéisme*) — atașarea nostalgică de trecut; Lovinescu deosebea memoria inițiatică (anamneza) de această nostalgie sentimentală.

620 sursa: **Eugen Lovinescu (1881–1943)** — criticul și istoricul literar, născut la Fălticeni, unchiul lui Vasile Lovinescu (fratele tatălui său); întemeietorul cenaclului și revistei *Sburătorul*.

621 sursa: **Ion Creangă** a urmat școala catihetică (de cântăreți bisericești) de la Fălticeni în 1854–1855, înainte de seminarul de la

mai puțin celebrele, pentru noi, case boierești, cu aspect aproape de

[172 (173)]

templu japonez, pe treptele cărora făceam primul popas al hagialâcurilor noastre de vară sau de toamnă sau de primăvară... Doar vizitele de iarnă erau mai statice.

Una din casele boierești, cu prispă simplă de lemn, fusese pe vremuri zestrea prietenei noastre, Lucreția Andriu, poetă suavă[622] care s-a mistuit repede ca turturica în cuibul Fenixului, întocmai ca în poemul lui Shakespeare - tradus de ea - pe care mi l-a făcut cadou de nuntă în 1963.

Văd că, într-una din casele mult admirate de noi, este acum "Filiala de vânătoare". În fine, poate "corespunde" cu ceea ce se întâmpla, altădată, când se vânau, ba chiar se mântuiau mușchile cu ceaslovul[623]...

Ajung la str. Pietrari, strada amintirilor. Cine ar putea înțelege ce pot cuprinde aceste banale cuvinte din denumirea unei străzi? Sau, mai bine zis, cum m-aș putea face înțeleasă, cuiva care n-a cunoscut pe Dudu, pe Tatia, pe Coculeana, cuiva care încă nu l-a citit pe Ioan Dragoslav[624], cuiva care n-a stat cu Vasile Lovinescu în

---

Socola; episodul e povestit în *Amintiri din copilărie*, partea a III-a. [Ion Creangă — Amintiri din copilărie, ro]

622 sursa: **Lucreția Andriu** — poetă și traducătoare fălticeneană din cercul prietenilor lui Lovinescu; poemul lui Shakespeare la care se referă e ***The Phoenix and the Turtle*** **(„Fenixul și turturica”, 1601)**, elegia alegorică despre unirea în moarte a Fenixului și a turturelei. Traducerea ei n-a putut fi identificată tipărită. [William Shakespeare — The Phoenix and the Turtle, en]

623 sursa: Aluzie la **Ion Creangă, *Amintiri din copilărie***, partea a III-a: la școala de catiheți din Fălticeni, ucenicii „prindeau muște cu ceaslovul” și le „mântuiau”, joc pe care Creangă îl povestește ironic. [Ion Creangă — Amintiri din copilărie, ro]

624 sursa: **Ioan Dragoslav (1875–1928)** — prozator născut la Fălticeni (*Povestea lui Dragoș*, *Volintirii*, *Facerea lumii*), autor de legende și povestiri cu fond folcloric.

"livada nematerială"[625], să-l întrebe: "dar iarba asta pe care stăm cum se mântuie?" și să audă incredibilul răspuns: "se mântuie pentru ca stăm noi acum pe ea"!?

Las în urmă faimoasa cârciumă "a lui Hoișie"[626], și ea un jalnic "substitut" de han al Ancuței, și mă îndrept țintă spre "Veghetorul singuratic", spre Arborele care, de-a lungul anilor, ne-a devenit prieten.

Unii se duceau, altădată, la Godenholm[627]...[628]

Noi, ne duceam, cu Godenholm cu tot, la ... Folticeni.

Nu pot să nu-mi amintesc de profesorul V.G. Popa, mare folclorist, profesorul de română al lui Labiș[629], cel de la care - prin Domnul Lovinescu - am primit cel mai frumos colind de dragoste... În ultimile noastre plimbări treceam pe lângă casa lui cu strângere de inimă. Îl rugam pe Domnul Lovinescu să vizităm, măcar pe soția folcloristului dar îl simțeam reticent.

Refac itinerariul exterior al Agartthei și i se adaugă imediat dimensiunea subterană, "cealaltă jumătate a sferei dealului" cum scria altădată, poeta...

[173 (174)]

Când, în drumul de întoarcere, ne odihneam la Oprișeni, pe banca din fața crucii lui Vasile Gh. Popa[630], ne simțeam la largul nostru. Acolo, prietenul nu-l mai simțea

---

625 sursa: Formula „livada nematerială” și dialogul despre iarba care „se mântuie” țin de amintirile personale ale autoarei; Dudu, Tatia, Coculeana — vecini fălticeneni, neidentificați.

626 sursa: Cârciumă fălticeneană; comparată cu **Hanu Ancuței** al lui Sadoveanu (1928).

627 sursa: **Ernst Jünger, *Besuch auf Godenholm* (1952)** — v. nota de la p. 143.

628 Godenholm — Insula nordică din povestirea lui Ernst Jünger Besuch auf Godenholm („Vizită la Godenholm”, 1952), unde magul Schwarzenberg își duce oaspeții printr-o experiență dincolo de timp; pentru prietenii lui Lovinescu, numele… (vezi pagina 402)

629 sursa: **Vasile Gh. Popa** — profesor de română la liceul din Fălticeni și folclorist, culegător de colinde și cântece din Țara de Sus, profesorul lui **Nicolae Labiș** (1935–1956), elev la Fălticeni.

630 sursa: Mormântul folcloristului Vasile Gh. Popa, în cimitirul Oprișeni din Fălticeni.

asuprit de nimeni, și, fie vară, fie toamnă, îi recitam, pe rând, Colindul de Crăciun.

Deodată, îl văd, ca prin vis, - oh! "Fălticeniul oniric"! - pe părintele Anisescu. El să fie? E posibil? Da, trec strada și îmi dă o binecuvântare. Acum, zăresc de departe, vârful de triunghi înfipt în cer al Copacului miraculos (din curtea doamnei T., de la nr. 69) și nimic nu mi se mai pare demn de atenție. Chiar sonetul pe care i l-a dedicat Radu[631] pălește în fața verdeții care curge din azur...

Casa lui Sadoveanu îmi apare acum, renovată[632], atât de meschină, față de cum era de misterioasă când era părăginită și locuită, într-o odăiță, de "domnul Gheleme" ... Între casa lui Sadoveanu și locul de unde vedeam, altădată, bisericuța din huciul Buciumenilor, s-au interpus niște grajduri disgrațioase. Casei lui Sadoveanu i s-a luat "perspectiva"... La Galerie însă, ferestrele încă mai reflectă Șomuzul, lacul fermecat, pe care Marele Prieten, îl "smântânea" mereu pentru noi, mereu nesătui de bunătăți.

În fine, mai există livada de meri, sau, poate, doar o parte din livada lui Sadoveanu, pentru mulți fălticeneni cunoscută ca loc de tortură căci se povestește că scriitorul punea botnițe celor care-i culegeau fructele. Pentru mine însă, a fost primul abecedar alchimic, căci în fiecare anotimp mi se explica "pe viu", "Opera la negru", "Opera

631 sursa: **Radu Vasiliu** — poetul prieten al autorului (nota ediției din 1995 la p. 95 și 161), destinatarul scrisorii despre „rozariul de Sonete” (p. 161).

632 sursa: **Casa memorială Mihail Sadoveanu** din Fălticeni (strada Sadoveanu), unde scriitorul a locuit în tinerețe, azi muzeu; „domnul Gheleme” — locatarul de altădată, prieten al autorului, pomenit și de istoricul Ștefan Gorovei (p. 177).

la roșu", "Opera la alb", identică cu "Opera la verde"[633] care ne transporta direct în Împărăția lui Verde Împărat.

Traseul agartthian își dilată, își depășește hotarele în toate direcțiile și apoi se exaltă într-un fragment vertical, dar, pot oare numi "fragment" - de scrisoare:

"Am avut un apus de soare definitiv, deasupra Băii. În clipa când ultima fărâmă de soare s-a scufundat în tărâmul celălalt a apărut Lumina Verde[634], dar de data asta nu în filigran, neperdeluită, nu un verde mintal, ci unul aevea. Un

[174 (175)]

verde deschis. Totul a ținut vreo douăzeci de secunde. Verde sadea, dar cu Abisul între mine și el, dar *Abisul era verdele însuși*".

Planez încet de "deasupra Băii" dincolo de domeniile Sadoveanu și zăresc bisericuța din Buciumeni unde, nu știu cum se făcea, că, de câte ori ajungeam, primeam pomană ... motiv de ceartă din partea Doamnei Lovinescu, dacă apucam să-i povestim...

Trec mai departe și mai departe. Și, repede, repede. Întind cât pot de eșarfa albastră pentru care am avut permisiunea să ies din Galerie...

633 sursa: **Fazele Operei alchimice** — *nigredo* (Opera la negru, putrefacția), *albedo* (Opera la alb), *rubedo* (Opera la roșu); unele tratate adaugă *viriditas*, „înverzirea”. „Opera la verde” e legată de autor de Verde-Împărat (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*) și de al-Khiḍr, „Cel Verde”. [Ion Creangă — Povestea lui Harap-Alb, ro]

634 sursa: **„Raza verde”** (fr. *rayon vert*) — fenomen optic rar, sclipirea verde care se vede o clipă deasupra discului soarelui în momentul apusului, la un orizont limpede; Jules Verne i-a închinat romanul *Le Rayon vert* (1882). Fragmentul de scrisoare a lui Lovinescu e citat de autoare; scrisoarea nu e publicată în volum.

Fiecare casă e o amintire. O anamnezis[635]. Pe toate le adun, le strâng la piept...

Îmi reamintesc până și casa bătrânească a doctorului D. În schimb, din "fântâna lui Ciurea" nu se mai zărește nimic și pe câți însetați n-a săturat, pe câți alții nu i-o fi înfricoșat cu istoria ei înfricoșătoare?!

Nu mai urc să văd... Marea Sarmatică[636] de sub dealul Rădășenilor[637]... S-a scurs demult, "printr-o găurice" pe care i-o arăta Domnul Lovinescu lui Corvin, când mergeam pe muche de cuțit: în stânga tipsia sarmatică, în dreapta oglinda Șomuzului... A devenit "groapa verde a Rădășenilor veghează de Luceafărul ascendent".

-Ajung la poarta de lemn, pe care gospodarii rădășeni, urează bun venit[638]. Și, poate, urarea mi s-ar părea obișnuită dacă nu mi-aș aminti cum întotdeauna, înainte de a trece prin poarta înaltă a Rădășenilor ne așezam la masa aceea albă de piatră. Domnul Lovinescu mă avertiza, atunci, foarte serios, că "poarta care se vede în fața noastră strânge, chintesențiază toate esențele dimprejurul ei".

Treceam prin ea, cu toată demnitatea posibilă și simțeam aevea "pentru douăzeci de secunde" miresme cum poate numai regii-magi au mai simțit...

Nu mai urc nici la Oprișeni. Ce rost ar avea? "Traseul" se coagulează iar într-un "fragment" pe care-l port ca pe

---

635 *anámnēsis* (gr. ἀνάμνησις) — „reamintire” (v. nota de la p. 155).

636 sursa: **Marea Sarmatică** — marea epicontinentală din Miocen (sarmațian, acum c. 12–11 milioane de ani), care acoperea Podișul Moldovei; depozitele ei alcătuiesc dealurile din jurul Fălticeniului. Pentru Lovinescu, vatra Rădășenilor e „tipsia sarmatică”, fundul unei mări scurse.

637 Marea Sarmatică — Marea Sarmatică — braț al Paratethysului care, în Miocenul mijlociu–superior (Sarmațian, acum circa 12 milioane de ani), acoperea Podișul Moldovei, lăsând calcarele și scoicile din dealurile Fălticeniului. (vezi pagina 419)

638 sursa: **Rădășeni** — sat vecin cu Fălticeniul, vestit pentru livezile de meri, unul din locurile plimbărilor autorului.

biciul fermecat din poveste. Plesnesc din el și grădinile Agartthiene

[175 (176)]

se geometrizează, își dezvăluie punctele vitale și cresc până în Cer:

"Am îngropat pe Lilica (Viorica Moșinschi)[639]; încă un fragment de pod ce se surpă în spatele meu. Am dus-o la cimitirul din Oprișeni, dealungul străzii Rădășeni prin fața casei ei, a casei lui Creangă, a lui Sadoveanu și a copacului simetric și geometric pe care mi l-ai semnalat. Geometric, deci metafizic. Pe când groparul arunca țărâna peste sicriu, mă gândeam că scheletul e singurul element metafizic din trupul nostru. Este o rețea de forțe. Luz-ul este în definitiv un sâmbure de schelet. Osemintele sunt geometrice ca și arborele de pe ulița Rădășenilor, ca și Arborele Vieții, cruce cosmică"...

- Trăiam în legendă. N-o puteam "fixa" pe hârtie. Acum, unii, mai ales tineri, ar vrea să afle și lucruri concrete despre Domnul Lovinescu.

- Despre care tineri vorbești?

- Acela de la Rădăuți, acela de la Iași: un tânăr face chiar doctoratul despre Domnul Lovinescu[640]. Vroia să vină să vă ia un interviu...

- Ce interviu, dragă? Fii serioasă. În starea mea? Ce tot vorbești?

- ... și nora doamnei B., profesoara care ne-a sunat adineauri și alții care nu mai au acces la dumneavoastră, și vor să afle despre Domnul Lovinescu...

- Nu mai pot comunica cu nimeni.

---

639 sursa: Citat din scrisoarea lui Vasile Lovinescu din 1 decembrie 1980, publicată la p. 146 a volumului de față (cu „a casei lui Creangă” în loc de „a lui Creangă”).

640 sursa: Tânărul nu e numit; în anii ’90 s-au scris primele lucrări universitare despre Vasile Lovinescu.

- De ce?

- Pentru că oamenii sunt perverși, micinoși, hoți. Și nu mai pot suporta.

- Parcă ați mai dat câte un interviu...

- Da, când a fost comemorarea lui Eugen Lovinescu, mi-a luat un interviu Gloria Lăcătușu de la Iași[641]. Nu știu cum a ieșit. Atunci eram pregătită să particip și eu dar nu m-au invitat. Am trecut prin multe... Dar ce ziceai să-ți mai spun?

- Da, am uitat cum îl chema pe prietenul în casa căruia v-ați cunoscut cu Domnul Lovinescu.

[176 (177)]

- Ne-am cunoscut în casa lui Lungulescu[642]. Era ziarist la "Universul" iar soția lui, o femeie distinsă, era la Teatrul Național. Nași de cununie, ne-au fost alți prieteni.

- Unde ați făcut cununia?

- La Biserica Manea Brutaru[643]. O știi?

- Cum să nu. Biserica de lângă vechea dumneavoastră adresă de pe Theodor Aman.

- Vezi cum e lumea? Câte se mai scornesc și pe socoteala noastră... Pentru că lumea nu înțelege nimic...

- Da, lumea înțelege numai ce-i "al ei".

- Lumea nu înțelege nimic. Lala a fost un om cu totul aparte... Îl vedeau mulți cum intra singur în biserică și stătea, și stătea și stătea... Acasă venea și-mi lua pe ascuns din aghiazmă... Și-mi pare bine că Lala a murit așa cum a vrut el.

- Cum adică?

---

641 sursa: **Gloria Lăcătușu** — publicistă ieșeană; comemorarea poate fi cea de la 50 de ani de la moartea criticului (1993). Interviul nu a fost identificat.

642 sursa: Ziaristul Lungulescu de la *Universul* nu a putut fi identificat mai departe.

643 sursa: **Biserica Manea Brutaru** din București (Sf. Nicolae și Sf. Spiridon), pe strada cu același nume, lângă strada Theodor Aman, ctitorie din 1782–1783 a brutarului Manea.

- Adică cu Sânziene...[644] Toată înmormântarea lui a fost după planul Sânzienelor. Ele l-au înmormântat, nu eu.

E rândul meu să rămân perplexă de intuiția Doamnei Lovinescu. Cuvintele ei au un sens mai profund decât buchetul de Sânziene care l-a însoțit chiar și după ce soborul de preoți terminase slujba de înmormântare.

Trec la un alt "registru", la care participasem fragmentar. Încep s-o întreb despre prietenii și cunoscuții din Fălticeni ai Domnului Lovinescu. Doamna Lovinescu e încântată să-și amintească de Eliza Isăcescu. Îmi povestește apoi de prietenia Domnului Lovinescu cu profesorul Aurel George Stino[645] - om cu vastă cultură - și soția lui. Chiar după moartea profesorului Stino, se știa că atunci când locuiau în Fălticeni, fie vară, fie iarnă, Duminica după amiază Domnul Lovinescu era în vizită la doamna Stino. Despre Domnul Gheleme nu mai întreb. Despre el a pomenit, altădată, istoricul Ștefan Gorovei[646]. Nu mai deschid discuția nici despre familia Gorovei. Amintirea subtilă a Nunucăi plutește încă între noi. Îmi vorbește despre Offemberg[647]:

- Era foarte subțire. Foarte cultivat. Lala îl prețuia mult.

---

644 sursa: **Sânzienele** — sărbătoarea populară de la 24 iunie (Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul) și florile galbene ale ei (*Galium verum*); Vasile Lovinescu a murit la 14 iulie 1984, iar buchetul de sânziene care l-a însoțit e citit de doamna Lovinescu ca semn. Despre Sânziene, ca fețe ale Ianei Sânziana, autorul scrie în *Steaua fără nume* și în *Interpretarea ezoterică*. [Vasile Lovinescu — Steaua fără nume (ediția critică), ro]

645 sursa: **Aurel George Stino** — profesor fălticenean de vastă cultură, prieten al autorului, despre a cărui pagină Lovinescu spunea că e „altoită pe tulpina Mioriței” (v. *Eseuri și amintiri*).

646 sursa: **Ștefan S. Gorovei** — istoric ieșean, specialist în istoria medievală a Moldovei și în genealogie, din familia fălticeneană Gorovei, a folcloristului Artur Gorovei (1864–1951). „Nunuca” — membră a familiei Gorovei, neidentificată.

647 sursa: Offemberg, dr. Solomon, avocatul Grunwald, Tomovici, Liliana — prieteni și cunoscuți fălticeneni ai autorului, neidentificați mai departe.

Soția lui cânta la pian.

- Asta chiar nu știam.

- Offemberg a murit la puțin timp după Lala. Evreii din oraș ziceau că a murit de durere după moartea lui Lala.

Îmi spune vreo două vorbe și despre Dr. Solomon...

O întrerup să-i spun că mi-a spus farmacista că Domnul Lovinescu se vedea și cu avocatul Grunwald.

Se gândește puțin și zice:

- Nu-mi amintesc.

- Când a auzit că vreau să cumpăr doctorii pentru dumneavoastră, farmacista mi-a dat o pungă de vitamine pe gratis.

- Dragă, tu ești mai rău ca Lala. Te duce oricine de nas...

- Dar cum o chema pe doamna la care mergeam cu dumneavoastră și cu domnul Lovinescu și mâncam dulceață de cireșe amare?

- Te referi la Tomovici?

- A, uitasem... Dar unde se ducea la televizor?

- La Liliana.

- Dar cu domnul T. se cunoștea?

- Ei na! Sigur că se cunoștea. Au făcut școala primară împreună.

- Da?

- Sigur. Dacă erau amândoi fălticeneni get-beget. Domnul T. s-a supărat pe mine nu știu din ce motive... Pe aici, prin regiunea asta sunt și multe lucruri meschine, vorbe, vorbe... Să nu crezi că e numai așa cum știi tu de la Lala... Mă gândesc cum te mai împrăștii și tu... Te interesezi de figuri atât de șterse... Mă întrebi de oameni insignifianți...

- Mă interesează în măsura în care l-au cunoscut pe Domnul Lovinescu.

- În "măsură"? Ce "măsură"? Colegi de școală și atât.

În după amiaza asta ating un punct delicat; vreau s-o întreb pe Doamna Lovinescu câte ceva și despre grupul din care n-am cunoscut decât în împrejurări dramatice pe doctorul Mayer[648] și persoane "colaterale" ca familia Samos. Ne lansăm

[178 (179)]

în amintiri despre Samoși, fidelii prieteni ai Domnului Lovinescu. Nu e cazul să-i "prind" aici. Dealtfel, nici nu cred că ar mai putea fi "prinși". Ei sunt aceia care mi-au spus pentru prima oară, că "Raiul are două porți: printr-una se intră și prin alta se pleacă... mai departe". Dumnezeu să-i odihnească în Pace!

Despre ceilalți însă, Doamna Lovinescu este foarte rezervată:

- Nu știu ce a mai fost și cu Mișu (Vâlsan).[649] Era inteligent dar era un îngâmfat și nu s-a purtat bine cu băieții...

- Cu care băieți?

- Păi, aproape cu toți: cu Ziff, Mayer, Groza[650]... Eu am avut intuiție și le-am spus că n-o să dureze șandramaua lor...

- Despre Groza mi-a povestit odată și Domnul Samos.

---

648 sursa: **„Grupul”** — cercul guénonian din București din anii 1930–1940, în jurul lui Michel Vâlsan și Vasile Lovinescu, din care făceau parte, între alții, doctorul Mayer, Ziff, Groza (v. p. 179); familia Samos — prieteni apropiați.

649 sursa: **Michel (Mihai) Vâlsan (1907–1974)** — diplomat român stabilit la Paris, discipol și continuator al lui René Guénon, conducătorul unei confrerii sufite (*ṭarīqa*) la Paris, cu numele de Shaykh Muṣṭafā ʿAbd al-ʿAzīz, și animatorul revistei *Études traditionnelles* după moartea lui Guénon. Lovinescu a primit de la el inițierea sufită. Ruptura cu „băieții” din București ține de istoria grupului, rămasă puțin documentată.

650 sursa: Membri ai cercului guénonian din București; despre Groza, profesor la Agronomie, mort în închisoare, nu s-au putut afla alte date sigure.

- Da, Groza venea cu soția lui, Maria Groza. El era profesor la Agronomie. A murit spânzurat la închisoare. Nu s-a știut nimic despre el. Nu s-a putut afla dacă s-a spânzurat singur sau a fost torturat.

- Înainte de arestarea lui Groza se întâlneau la dumneavoastră acasă?

- Nu, se întâlneau la Groza. Ei stăteau pe la Șosea...

- Ați fost și dumneavoastră vreodată la ei?

- Da, cum să nu; ne invitam reciproc la câte o masă. Ei aveau copii. Aveau un băiat și mai târziu, mi se pare că au avut și o fetiță... Nu mă mai întreba lucruri atât de vechi...

Simt că nu e cazul să mai insist. Doamna Lovinescu reia singură firul convorbirii:

- Nici grupul al doilea n-a fost consecvent[651]... Lilica nu mă agrea deloc. Era foarte îngâmfată... Și mă disprețuia pentru că nu luam parte la "ședințele" lor. Eu nu luam parte la întâlnirile în grup căci nu mă interesau deloc discuțiile lor.

- Mi-aduc aminte că de câteva ori ați fost la domnul Florin.

- La Florin sau la Lilica?

- Și la Florin și la Lilica...

- Ei, veneam numai când eram invitată special și era vreun eveniment. Altfel nu mă interesa. Eu știam că se va risipi și

[179 (180)]

acest grup.

- Totuși, iată, și azi suntem împreună.

- Cine a rămas? Numai tu și cu Florin. Mie mi se părea tot ce făceați, filozofie, un fel de pierdere de timp...

- De rămas, au rămas mai mulți, nu numai eu și Florin...

---

651 sursa: **„Grupul al doilea”** — cercul de prieteni și ucenici din anii 1960–1980, la București și Fălticeni (Florin Mihăescu, Lilica — Viorica Moșinschi, Margareta, Roxana Cristian și alții), destinatarii scrisorilor din volum.

- Cine de exemplu?

- De exemplu Margareta.

- Biata Margareta! Cât a mai suferit! Nu știu dacă pierderea n-a fost mai mare decât câștigul... Dar, oricum, Lala a avut toată libertatea de la mine...

- Uneori, totuși, știu că vă mai supărați...

- Numai când întârzia mult și-l așteptam cu mâncarea.

- Ei...

- Da, da; să știi că Lala a fost liber să facă ce vrea. Eu l-am considerat ca pe un copil. Eu nu mă încredeam în toate câte le spunea el. De multe ori, venea, și mă întreba el ceva. Și eu îl întrebam, atunci: "De ce mă întrebi pe mine, tocmai tu, atât de inteligent?". El îmi spunea că se bazează pe intuiția mea. L-am lăsat să-și facă voile căci eram sigură că odată și odată se vor termina toate.

- Nu pot să-mi închipui când a scris atât de mult... Eu am știut că a scris numai Hagialâcul și Creanga de Aur[652][653]...

- Nu-l vedeați scriind?

- Eu îl vedeam rar scriind. Mai mult îl vedeam stând în pat sau lângă pat, jos, și citind, sau pur și simplu stând degeaba... Poate l-am nedreptățit... El ședea în colțișorul lui și habar n-aveam ce se întâmpla cu el.

- Credeam că-l vedeați...

---

652 sursa: **Vasile Lovinescu, *Al patrulea hagialâc* (București, Cartea Românească, 1981)** și ***Creangă și Creanga de Aur* (București, Cartea Românească, 1989)** — singurele cărți ale autorului apărute în țară în timpul vieții (cea de-a doua postum, la cinci ani de la moartea lui); celelalte au rămas în manuscris sau au apărut sub pseudonimul Geticus în Franța (*Études traditionnelles*) și au fost publicate după 1990. [Vasile Lovinescu — Al patrulea hagialâc (ediția critică), ro]

653 Creanga de Aur — Ramura de aur din Eneida VI, 136–211, fără de care nimeni nu poate coborî în Infern și reveni, „gaj de nemurire” și cheia Micilor Mistere; dă titlul cărții lui Lovinescu Creangă și Creanga de Aur (1989), pomenită în amintirea de... (vezi pagina 394)

- Îl vedeam sau mai bine zis nu-l vedeam. De dimineață își băga nasul într-o carte din bibliotecă și până seara nu știam ce făcea.

Chiar acum, după zece ani, de când Domnul Lovinescu nu mai este cu noi, Doamna Lovinescu a rămas soția dârză, - "Stela este admirabilă ca soție"[654], mi-a spus odată Domnul Lovinescu, "cu abnegație și uitare de sine" - și poate, chiar, Doamne iartă-mă, cu uitare de el, căci oare ce pot însemna

[180 (181)]

cuvintele pe care și azi mi le spune că "făcînd atâta gospodărie, uitam chiar și de el" care uneori venea s-o întrebe dacă "azi mănâncă?" Apoi adăugă duioasă:

- El era foarte delicat. Chiar când vroia să mă mângâie, făcea gestul mai mult prin aer. Știa ca eu am altă fire. L-am moștenit pe tatăl meu. Vouă vi se părea mereu că eu sunt prea energică cu el. Dacă nu eram eu n-ar fi apărut nici o carte a lui. Adevărul e că a trebuit să vin tocmai aici ca să-l slujesc pe Lala. El era un contemplativ, eu o fire de acțiune și ne-am completat. Gândește-te ce ne-am fi făcut dacă eram și eu ca el. Ne-am fi dus de râpă. Și să știi, dacă n-aș fi pus picior-n prag când ne-am mutat definitiv la Fălticeni, el n-ar mai fi rezistat în București și nici nu s-ar fi mântuit.

- Ce-ați făcut cu agendele mici?

- Am aruncat plase întregi cu carnețele mici de însemnări...

- Dar știți că v-am rugat să mi le păstrați mie...

- Erau cu nimicuri. Mici însemnări zilnice în legătură cu vizite la Gheleme, la Stino, la Offemberg. Era de spaimă câte hârtii am avut de triat și de pus la punct.

654 sursa: Cuvintele lui Vasile Lovinescu despre soția sa, reproduse de autoare din amintire.

Trebuia să mă descotorosesc de ele. Voi aveți caietele mari cu însemnări interesante. În agendele mici erau doar nume, uneori litere. N-ai fi înțeles nimic. Erau zile în care lipise bilete de tramvai... Era foarte copilăros. Orice i se părea de valoare.

- Poate că el le vedea valoarea...

- Și tu ești naivă, ca să nu zic altfel. Am păstrat numai ultima agendă mică. Uită-te prin ea dacă vrei.

- Sigur că vreau.

- Dar ai grijă cum umbli. Vezi că e deasupra. Vezi că e în stînga.

Găsesc imediat agenda anului 1984 și aș vrea să m-apuc s-o citesc dar Doamna Lovinescu mă cheamă:

- Lasă acum agenda. Vreau să-ți mai spun lucruri importante. Discutăm, discutăm...

Mă retrag în camera Domnului Lovinescu, mă sui în pat și încep să copiez unele din "nimicurile" agendei ’84. Scot

[181 (182)]

citate care îi plăceau:

★ In Angelo est visio vespertina.[655]

★ Le savoir dépend de l’être.[656]

★ Pentru a fi nemuritor trebue să resimți moartea.[657]

655 „În înger este vedere de seară” (lat.) — după distincția Sfântului Augustin dintre „cunoașterea de dimineață” a îngerilor (*cognitio matutina*, cunoașterea lucrurilor în Cuvântul lui Dumnezeu) și „cunoașterea de seară” (*cognitio vespertina*, cunoașterea lucrurilor în ele însele) — ***De Genesi ad litteram* IV, 22–24** și ***De civitate Dei* XI, 7**; reluată de Toma de Aquino (*Summa theologiae* I, q. 58, a. 6). Formula exactă e o prescurtare scolastică.

656 „Cunoașterea depinde de ființă” (fr.) — principiu al metafizicii tradiționale: omul nu cunoaște efectiv decât ceea ce este; Guénon și Schuon îl formulează în mai multe locuri (identitatea dintre cunoaștere și ființă, Guénon, *Les États multiples de l’être*, 1932, cap. XVI). Izvorul exact al frazei nu a fost identificat.

657 sursa: Însemnare din agenda autorului, neatribuită; sursa nu a fost identificată.

★ Schelling: Natura trebuie să fie spiritul vizibil, spiritul trebuie să fie natura invizibilă.[658]

★ Toute chose qui existe en bas possède dans le monde spirituel sa forme essentielle (Saint Augustin).[659]

★ Novalis: "A fi romantic înseamnă[660] a da cotidianului un sens elevat, cunoscutului demnitatea necunoscutului".

★ Ultima linea rerum.[661]

Din însemnările lui telegrafice reconstitui scurgerea acelor ultime luni. Între 27 Aprilie și 2 Mai au fost ultimele zile în care l-am văzut. Găsesc sumar: "Vineri 27 Aprilie librărie, Grădina Publică"... și ... se derulează un film imposibil de redat "Pe 28 Aprilie pe lângă plopi", "29 Aprilie în casă", "1 Mai la Sorinel", Miercuri 2 Mai m-a condus ultima oară la gară.

Pe vremuri, la plecarea mea din Fălticeni, contrar tuturor prescripțiilor "medicale", Domnul Lovinescu mă conducea, câteodată, până la gara Dolhasca. Când trenul pleca, se rezema de unul din vasele albe de ipsos, în care nu-mi amintesc să fi văzut vreodată flori. El, însă, îmi

---

658 Traducerea românească e dată de autor. Originalul: „Die Natur soll der sichtbare Geist, der Geist die unsichtbare Natur sein” — **F. W. J. Schelling, *Ideen zu einer Philosophie der Natur* (1797), Introducere**.

659 „Orice lucru care există jos își are în lumea spirituală forma lui esențială” (fr.). Atribuirea către Sfântul Augustin nu a putut fi verificată; ideea corespunde doctrinei augustiniene a „rațiunilor eterne” din mintea divină (*De diversis quaestionibus* 83, q. 46, «De ideis») și, ca formulare, sună mai degrabă cabalistic (cf. *Zohar*: „nu e nimic jos care să nu-și aibă rădăcina sus”).

660 sursa: **Novalis (Friedrich von Hardenberg), *Fragmente* (1798; *Logologische Fragmente* II, 105)**: „Indem ich dem Gemeinen einen hohen Sinn, dem Gewöhnlichen ein geheimnisvolles Ansehn, dem Bekannten die Würde des Unbekannten, dem Endlichen einen unendlichen Schein gebe, so romantisiere ich es” („Dând obișnuitului un sens înalt, cotidianului un aspect tainic, cunoscutului demnitatea necunoscutului, finitului o strălucire infinită, îl romantizez”). Citatul notat în agendă e o prescurtare liberă.

661 „Ultima linie (hotarul cel din urmă) a lucrurilor” (lat.) — **Horațiu, *Epistole* I, 16, 79**: *mors ultima linea rerum est*, „moartea e hotarul cel din urmă al lucrurilor”; imaginea vine de la linia de sosire a curselor din circ.

apărea, atunci, ca "omul din lotus"[662]. Fluturam cu mâna până nu se mai vedea gara iar el rămânea nemișcat, cu degetul pe buze. Atunci, știam că plec să mă centrifughez pe o circumferință plină de accidente dar n-aveam teamă, pentru că o centură invizibilă mă lega permanent de el.

Oriunde m-aș fi găsit, mă aștepta deja sau mă prindea din urmă aureola Fălticeniului:

"Caut să fac liniște în mine[663] și atunci o mișcare circulară cu unde din ce în ce mai ample se lărgește până la capătul pământului (adică, unde ești tu) și, trecând la limită, se întoarce la mine."

Între 17 și 25 Mai a avut vizita lui Florin.

Pe 26 Mai văd că scrie "Liliana". E profesoara despre care mi-a povestit. Probabil s-au văzut. A bănuit ea oare, vreodata,

[182 (183)]

cât ne plăcea numele ei? Purta numele mamei mele, așa că, deși nu o cunoșteam, o "integrasem" prin ascendență...

Mai aveam un nume la care țineam: Profira. Așa o chema pe bunica Domnului Lovinescu dar și pe bunica mea. De la ele am învățat despre... Porfira, Porfirogenet[664],

662 sursa: **„Omul din lotus”** — imaginea lui Brahmā născut din lotusul ieșit din buricul lui Vișnu sau a lui Buddha așezat pe lotus, nemișcat deasupra apelor; Guénon vede în lotus simbolul manifestării care se deschide pe suprafața apelor din centrul nemișcat.

663 sursa: Citat dintr-o scrisoare a lui Vasile Lovinescu către autoare, nepublicată în volum.

664 sursa: **Porfirogenet** (gr. πορφυρογέννητος, „născut în porfiră”) — titlul copiilor născuți din împăratul bizantin aflat pe tron, în „camera de porfir” (*Porphyra*) a palatului din Constantinopol (ex. Constantin al VII-lea Porfirogenetul); numele Profira/Porfira, al celor două bunici, vine din același cuvânt grecesc (πορφύρα, „purpură”).

cămara de porfiră[665][666]... multe..., pentru că eram nepoții "aceleiaș" bunici.

Pe 2 iulie a primit scrisoarea de la mine.

Pe 9 Iulie a primit telefonul prin care-i spuneam că am visat un curcubeu drept între cer și pământ[667]. El mi-a răspuns:

- Însemnează că lucrurile se precipită.

N-am întrebat "ce lucruri?", ci:

- De ce?

- Pentru că nu mai are curbura...

N-am bănuit ce se precipita, dar explicația mi-a mers la inimă, și am adaptat-o la interpretarea simbolismului unei icoane care-mi plăcea nespus. E vorba de "Iisus cu vița"[668], despre care aflasem că poartă și numele "Buciumul Vieții". Atunci am sesizat sensul și funcția *curburii*. Sacrificială.

Pe 14 iulie 1984, pentru Vasile Lovinescu a sunat Buciumul Vieții.[669]

---

665 Porfirogenet — Πορφυρογέννητος (gr., „născut în porfiră”) — titlul copiilor născuți din împăratul bizantin aflat pe tron, în „cămara de porfiră” a palatului (Constantin VII Porfirogenetul); prin extensie, cel de neam ales. (vezi pagina 435)

666 porfiră — Porfir, piatră de culoare purpurie (gr. (vezi pagina 435)

667 sursa: **Facerea 9, 13–16** — „Pus-am curcubeul Meu în nori, ca să fie semn al legământului dintre Mine și pământ.” Curcubeul ca punte între cer și pământ: Guénon, «Le pont et l’arc-en-ciel» (*Symboles fondamentaux*). Răspunsul lui Lovinescu („nu mai are curbura”) vestește, în lectura autoarei, sfârșitul lui. [René Guénon — Symboles fondamentaux de la Science sacrée (1962), fr] [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

668 sursa: **Icoana „Hristos Vița”** — tipul iconografic după **Ioan 15, 1–5** („Eu sunt vița, voi sunteți mlădițele”): Hristos din a cărui coastă sau din al cărui potir crește vița, cu apostolii pe ramuri; în pictura românească (Moldova, Transilvania) e numit uneori „Viția vie” sau „Hristos în teasc”. Numele de „Buciumul Vieții” (de la *bucium*, „trunchi, butuc de viță”) e cel aflat de autoare. [Ioan (Biblia sinodală), ro.]

669 sursa: **Vasile Lovinescu** (n. Fălticeni, 1905 — m. Fălticeni, 14 iulie 1984); a murit în spitalul din Fălticeni, în încăperea care fusese capela spitalului (p. 183). Joc de cuvinte între *bucium*, „butuc de viță”, și

Ani în șir, după moartea lui, când reveneam la Fălticeni, înainte de a mă duce la cimitir, treceam prin dreptul spitalului în care a murit. În 1993, în prima zi de Paști, am trecut pe acolo însoțită de doamna B., căreia i-am spus:

- Uitați-vă, în dreptul ferestrei aceleia, a murit Domnul Lovinescu.

- Exact acolo a fost capela, paraclisul Spitalului.

Acasă, voi copia și alte însemnări ale lui Vasile Lovinescu care, la rândul lui, copia și nota, cu o grijă de nebănuit, orice date i se păreau interesante, importante, despre Fălticeni și împrejurimile lui.

De-a-lungul anilor, am cunoscut multe fețe ale Fălticeniului, dar am fost mereu fascinată de fața nevăzută a acestui târg misterios, pe care Marele Prieten mi-o făcea prezentă. Am intrat cu el, condusă de el, pe cărări neștiute, în păduri

[183 (184)]

de argint, în poiene pe unde trecuse Bourul Alb[670], pe unde păștеau ciute și cerbi, toate pe meleaguri necunoscute, pe celălalt tărâm. Distanța dintre străzile știute de orice fălticenean sau topograf, și cărările pierdute și regăsite cu Vasile Lovinescu, era, uneori, mai mică decât un singur pas. Uneori, această distanță se parcurgea doar printr-o privire, alteori printr-un gest imperceptibil. Chiar și împrejurimile, pe o rază ce

bucium, „trâmbiță”.

670 „Arborele sefirotic” — diagrama cabalistică a celor zece *sefirot* (ebr. סְפִירוֹת, „numărări, emanații”) prin care En Sof, Infinitul, se manifestă; are trei coloane — a Milei, a Rigorii și cea mediană — și e încununat de *Kether*, Coroana. (vezi pagina 385)

cuprindea mai întâi oglinda Șomuzului cu Nada Florilor[671][672] care se zăreau de la ferestrele odăii unde scriitorul își găzduia prietenii, apoi Țara de dincolo de Negură, apoi și Țara de Sus, și mai apoi toată Țara, și, dacă nu m-aș teme de mustrarea lui de dincolo, aș îndrăzni să spun că tot pământul și tot ce e sub Cer, au devenit cu timpul un fel de aură, un fel de aureolă a Fălticeniului. Aici erau înfipte rădăcinile Arborelui Sefirotic[673][674], aici se prindea curcubeul de coadă, aici umblau cerbii cu stea în frunte[675], aici băuseră și alții, după cum a mărturisit-o și Mihail Sadoveanu, din apa Vieții[676], aici sorbisem și noi, da, sorbisem o Euharistie din Crai Nou care se lăsa uneori pe buza Halmului[677][678]. Da, la

---

671 sursa: **Bourul** din legenda descălecatului Moldovei (Dragoș vânând bourul peste munți; *Letopisețul* lui Grigore Ureche) și din stema Moldovei; „bourul alb” e o figură a Centrului, comentată de autor în *Mitul sfâșiat* și în *Interpretarea ezoterică*. [Vasile Lovinescu — Mitul sfâșiat (ediția critică), ro]

672 sursa: **Nada Florilor** — numele vechi al unui ținut de lângă Fălticeni, pe care Sadoveanu l-a făcut titlu de carte (*Nada Florilor*, 1951); „Țara de dincolo de Negură” e titlul unei cărți de povestiri a lui Sadoveanu (1926), iar „Țara de Sus” e nordul Moldovei.

673 sursa: **Cerbul cu stea în frunte** — motiv al colindelor românești (cerbul care nu se lasă vânat, cu stea sau cu cruce între coarne, ca în legenda Sfântului Eustațiu și a Sfântului Hubert); comentat de autor în *Steaua fără nume* și în *Incantația sângelui*. [Vasile Lovinescu — Steaua fără nume (ediția critică), ro]

674 sursa: Pare o aluzie la scrierile fălticenene ale lui Sadoveanu (*Anii de ucenicie*, *Nada Florilor*), unde orașul copilăriei e un tărâm al apelor vii; locul exact nu a fost identificat.

675 sursa: **Halm** — deal de lângă Fălticeni, pe care răsare luna nouă văzută din oraș; autoarea îl numește „cupa Halmului”.

676 sursa: **„Celu deal”** — formulă de colind („Sus pe celu deal, / Sus pe celu plai”…), pe care autorul o interpreta ca „deal-cer” (*caelum*), muntele sacru al colindelor, în «Incantația colindelor» (*Columna Traiană*) și în *Incantația sângelui*. [Vasile Lovinescu — O icoană creştină pe Columna Traiană (ediţia critică; cuprinde «Mioriţa»), ro]

677 Arborelui Sefirotic — Arborele sefirotic — diagrama cabalistică a celor zece sefirot prin care se manifestă Ēn Sōf, dispuse pe trei coloane (a Milei în dreapta, a Rigorii în stânga, a Echilibrului în mijloc), de la Keter, Coroana, la Malkhut,… (vezi pagina 385)

678 Nada Florilor — Nada Florilor — loc de promenadă din Fălticeni, pe malul iazului Șomuzului, care se zărea de la ferestrele casei unde scriitorul își găzduia prietenii; pomenit în amintirea de la sfârșit (p. (vezi pagina 429)

Fălticeni am băut din cupa Halmului iar "celu deal" - dealul-cer - pe care îl cântă colindele[679], era potirul nostru la simpozioanele cu Vasile Lovinescu.

Când eram aproape, ne trimiteam scrisori incendiate de focurile ce pâlpâiau deasupra comorilor de lângă noi, ascunse, uneori, intenționat, chiar de noi. Ne bucuram enorm când descoperea altul că vreo eșarfă oarecare devenea Calea Lactee sau invers, sau când o farfurie smălțuită, cumpărată din Obor, era, da, era, o secțiune transversală prin Vortexul Universal. Atunci țâșneau fântânile arteziene, și nu ne-ar fi convins nimeni că nu beam chiar din puțul lui Iacob[680], fără nici o ciutură. Nu ne pierdeam în "amănunte".

În schimb, când am făcut dura experiență a depărtării, când Domnul Lovinescu rămăsese în Nordul Hiperboreii iar eu fusesem catapultată în Nordul Africii[681], ne scriam tot felul de amănunte, atașam desene, fotografii, o întreagă "Iconografie" a textului, ca să nu ne scape vreun detaliu semnificativ. Făceam eforturi disperate ca să mă folosesc de orice

[184 (185)]

"amănunt" care să ne apropie. Nu mai "ascundeam" nimic. Dimpotrivă. Dar și el îmi trimitea scrisori-scheme ca să nu mă rătăcesc în "selva oscura"[682][683]. Printr-un "amănunt" îmi întorcea privirea în direcția Luminii. Ar fi

679 Halmului — Halm — deal de lângă Fălticeni; în amintirea de la sfârșitul cărții, cupa pe care se lăsa Crai Nou: „Da, la Fălticeni am băut din cupa Halmului” (p. (vezi pagina 405)

680 sursa: **Ioan 4, 5–14** — convorbirea lui Iisus cu samarineanca la fântâna lui Iacob, din Sihar: „Oricine bea din apa aceasta va înseta iarăși; dar cel ce va bea din apa pe care i-o voi da Eu nu va mai înseta în veac”; samarineanca observă că Iisus „nu are ciutură” (Ioan 4, 11, în traducerea sinodală „găleată”). [Ioan (Biblia sinodală), ro.]

681 sursa: Autoarea a lucrat câțiva ani în Africa de Nord (Algeria; v. p. 185: „până în Algeria, Tunisia, Maroc”), de unde a purtat cu Lovinescu o corespondență ilustrată, cu desene și fotografii.

682 „pădurea întunecată” (it.) — Dante, *Infernul* I, 2.

suficient exemplul scrisorii referitoare la bisericile din localitatea Baia, din care redau un pasaj:

"Îți trimit o fotografie destul de proastă, dar suficientă pentru ce ne interesează, a bisericii lui Rareș[684]. Înfățișarea de caput mortum[685] e izbitoare. După ce o privești în față, întoarce-o pe dos și uită-te la ea în contra luminii.

Alb, Lumină, în grecește LUKOS[686], Lup, Lumină.

Tradițiile spun că în zidul Nord-Est al Bisericii Albe se găsește cheia X-lui de pe malul drept al Moldovei[687].

Sunt curios să știu reflexiile tale. Scrie-mi."

Nu e cazul să redau și răspunsul meu. Las și altora satisfacția să treacă prin "l'oeuvre au Noir[688] ", "l'oeuvre au blanc", "l'oeuvre au vert" ca să ajungă pe ... malul drept al Moldovei și de-acolo mai departe...În orice caz, scrisorile noastre ar putea constitui o autentică documentație "arheologică" pentru stabilirea hărții Agartthei fălticenene, cu toată rețeaua ei subterană care

---

683 vers. **Dante, *Infernul* I, 1–3**: „Nel mezzo del cammin di nostra vita / mi ritrovai per una selva oscura, / ché la diritta via era smarrita." — „La mijlocul drumului vieții noastre m-am regăsit într-o pădure întunecată, căci drumul drept era pierdut." [Dante Alighieri — Divina Commedia, Inferno, it]

684 *caput mortuum* (lat., „cap mort") — în alchimie, reziduul inert rămas după distilare sau sublimare, materia „moartă"; simbolul fazei negre. Autorul scrie „caput mortum". (vezi pagina 391)

685 sursa: **Biserica Sfântul Gheorghe din Baia** — ctitorie a lui Petru Rareș (1532), cu fațadele de cărămidă aparentă; în același târg, **Biserica Albă** (Adormirea Maicii Domnului), ctitoria lui Ștefan cel Mare (1467), după bătălia de la Baia. Baia, vechea capitală a Moldovei, e la câțiva kilometri de Fălticeni.

686 Joc de cuvinte al autorului: gr. λευκός (*leukós*), „alb, luminos", λύκος (*lýkos*), „lup", și λύκη (*lýkē*), „lumina dinaintea zorilor" (în ἀμφιλύκη, „amurg, crepuscul"); grecii legau de ele epitetul lui Apollon *Lykeios*, „cel al lupului" și „cel al luminii" (Macrobius, *Saturnalia* I, 17, 36–41). Etimologic, cuvintele nu sunt înrudite.

687 sursa: „X" e lăsat necitit de autoare sau ascuns de Lovinescu însuși; locul nu poate fi precizat.

688 „opera la negru" (fr.; corect *l'œuvre au noir*); *l'œuvre au blanc*, „opera la alb"; *l'œuvre au vert*, „opera la verde" — fazele Operei alchimice (v. nota de la p. 174).

ajungea, pe vremea aceea, până în Algeria, Tunisia, Maroc...

Doamna Lovinescu e încă un "păzitor" de temut al pragului... După îmbrățișarea de rămas bun, în momentul plecării, mă strigă:

- Nu mă părasi... Unde pleci? Nu pleca! Întoarce-te!

Mă zbat să mă smulg dintre ușile întortocheate și porțile mereu încuiate ale "Galeriei". Acum realizez ce labirint e. Aud mereu: "Nu pleca... Întoarce-te!". Se consumă decesul Fenixului.[689] Îmi par crudă mie însămi dar știu că ies din Agarttha... Poate ultima oară... Și mai știu, că orice întoarcere - fie chiar în Agarttha - m-ar preface în stană de sare[690]... care s-ar prăvăli în abis.

Trebuie să plec mai departe... să preschimb, sau mai bine zis să mă las preschimbată de Bucuria care niciodată nu piere ci ea însăși se preschimbă și preschimbă și pe acela

[185 (186)]

care a gustat-o vreodată.

Turlele argintate ale Bisericii din Țarna Mare[691] sunt gata să-și înalțe aripile de dimineață.

Et in Agarttha ego...[692]

---

689 sursa: **Facerea 19, 26** — „Iar femeia lui Lot s-a uitat înapoi și s-a făcut stâlp de sare”; cf. Luca 17, 32 („Aduceți-vă aminte de femeia lui Lot”) și, ca motiv al interdicției de a privi înapoi, Orfeu și Euridice. [Facerea (Biblia sinodală), ro.]

690 sursa: **Fenixul** — pasărea mitică ce moare în flăcări și renaște din propria cenușă (Herodot II, 73; Ovidiu, *Metamorfoze* XV, 391–407); motiv central al ultimelor scrisori (p. 153, 161, 163) și al poemului lui Shakespeare *The Phoenix and the Turtle* (p. 173). [Ovidiu — Metamorphoses, textul latin, la]

691 sursa: **Țarna Mare** — sat în județul Satu Mare, la granița cu Ucraina (Maramureș); legătura lui cu autoarea nu e explicată în text.

692 „Și eu [am fost] în Agarttha” (lat.) — variație după formula *Et in Arcadia ego* din tablourile lui Guercino (c. 1618–1622) și Nicolas Poussin (*Les Bergers d’Arcadie*, c. 1637–1638, Luvru), citită la origine „Chiar și în Arcadia sunt eu [Moartea]”, iar mai târziu, elegiac, „Și eu am trăit în Arcadia” (Panofsky). Lovinescu a comentat tabloul lui Poussin în «Arcadia Restituta» (*Steaua fără nume*; v. și p. 82 a volumului de față).

GLOSAR DE TERMENI

Glosar unificat pentru «Scrisori crepusculare» (Rosmarin, 1995), corespondența lui Vasile Lovinescu din anii 1961–1984 — mai ales scrisorile către Roxana Cristian, cu textele dictate «Coarda de argint», «Arcadia Restituta», studiul despre Miorița și paginile despre Metafizica Gestului — urmată de amintirea «Agarttha Fălticeneană». Baza o alcătuiesc termenii străini (sanscriți, arabi, ebraici, greci, latini), doctrinari, alchimici, mitologici și folclorici pe care autorul îi folosește ca pe un limbaj comun cu destinatarii săi, explicați în notele ediției de față, împreună cu numele locurilor din geografia sacră a Fălticeniului; glosele refolosesc și dezvoltă formulările din volumele anterioare ale seriei, de la «Scripta initiatica» la «Interpretarea ezoterică a unor basme și balade populare românești», cu trimiteri la paginile cărții de față.
Noțiunile pe care se sprijină gândirea scrisorilor au primit articole dezvoltate: Tradiția Primordială și Agarttha, Graalul și Fenixul, Privighetoarea și Coarda de argint, Luz, Apūrva și Metafizica Gestului, secțiunea transversală, Luceafărul și Uroborosul, Miorița, Khidr, Arcadia, Marele Pan, Umidul radical, Păzitorul Pragului, Șekhina, Vestigium pedis, moartea inițiatică și analogia în sens invers. Fiecare articol spune întâi ce învață doctrina tradițională și izvoarele ei, apoi ce face Lovinescu din noțiune în aceste scrisori.
Formele flexionare și variantele de grafie ale autorului (Khidr și Alkhidr, Fenix și Fenixul, Empireu și Empyreu, swastică și swastika, Vestigium pedis și vestigium pedi, Shakti, Sakti și Shahti) duc la un singur cap; transliterația sanscrită urmează sistemul IAST, iar termenii greci, ebraici și arabi sunt dați și în scrierea lor.

Autori și izvoare de referință: René Guénon · Ananda K. Coomaraswamy · Mircea Eliade · Ion Creangă · Mihai Eminescu · Dante Alighieri · William Shakespeare .

A. Q. — Inițialele numelui inițiatic al autorului în islam, ʿAbd al-Qādir (ar. عبد القادر, „Robul Celui Atotputernic”), primit în

tariqa lui Frithjof Schuon, după întemeietorul Qādiriyyei; cu ele semnează multe scrisori (p. 157 și passim). V. *Qâdiryiah*.

Adam Kadmon — *Ādām Qadmōn* (ebr., „Omul primordial”) — în Cabală, mai ales lurianică, prima emanație a Infinitului (*Ēn Sōf*), prototipul cosmic și androgin al omului, în care sunt cuprinse toate Sefirot; echivalentul Omului Universal al lui Guénon și al lui *al-insān al-kāmil* din sufism. Sub aspectul sacrificiului, „Hristos se identifică cu Omul Universal (Adam Kadmon)” (p. 89).

Adwaita — *Advaita* (sanscr., „ne-doime”) — doctrina Vedāntei lui Śaṅkara (sec. VIII), după care Sinele individual (*ātman*) și Brahman nu sunt doi; Principiul nu e numai unul, ci dincolo de unime și de doime deopotrivă. Autorul încheie astfel o scrisoare, după versurile lui Rilke „Immer ist es Welt / und niemals Nirgends ohne Nicht” (p. 69).

Agarttha — Numele dat, în literatura tradițională modernă, Centrului spiritual suprem, ascuns, al lumii, sălașul „Regelui Lumii”. A intrat în Occident prin Alexandre Saint-Yves d’Alveydre (*Mission de l’Inde en Europe*, scrisă în 1886, publicată postum în 1910), care descrie un oraș subteran cu galerii sub toate continentele, condus de un *Brahâtmâ*, „suportul sufletelor în Duhul lui Dumnezeu”, cu doi asesori, *Mahâtmâ* (sacerdoțiul) și *Mahânga* (puterea regală); Ferdinand Ossendowski (*Bêtes, hommes et dieux*, 1924) a adus mărturii mongole despre același „Rege al Lumii”. René Guénon a reluat și a îndreptat datele în *Le Roi du Monde* (1927), mai ales în cap. I «Notions sur l’Agarttha en Occident» și cap. VIII «Le centre suprême caché pendant le Kali-Yuga»: Agarttha nu e un loc geografic, ci centrul care a încetat să mai fie localizabil în condițiile lumii noastre, aceeași realitate pe care alte tradiții o numesc Paradesha, Tula, Luz, Salem, Muntele Qāf, Insula Albă. Derivarea numelui din sanscrită (*a-* privativ și o rădăcină „a prinde”) nu e sigură; Guénon îl tâlcuiește „de neprins”, „inaccesibil” și „inviolabil”.

După Guénon, centrul a fost la început vizibil și polar; odată cu decăderea ciclică s-a ascuns, întâi în munți, apoi „sub pământ”, iar în Kali-Yuga a devenit subteran și nevăzut, fără să înceteze a guverna lumea prin centre secundare care îi poartă numele și îi sunt subordonate. „Subteran” nu se înțelege geografic, ci ca situare în afara condițiilor obișnuite ale

spațiului, cum inima e înăuntrul trupului; corespondentul lui microcosmic e Luz, „sâmburele de nemurire” (*Le Roi du Monde*, cap. VII). În jurul fiecărui centru stau incinte concentrice, o „acoperire exterioară” prin care trec căile de acces dinspre circumferință; Agarttha e inviolabilă, dar nu inaccesibilă celor calificați.

În scrisori, numele apare întâi în legătură cu solomonarii, magii poporului român, pe care autorul îi socotește „din familia spirituală a lui Solomon” și „mai ales [...] având drept patrie orașul Salem, care, după cum o știi din «Le Roi du Monde», e o altă desemnațiune a Agartthei. Deci membrii ai Centrului Suprem” (p. 7). Lovinescu îi cere destinatarului să culeagă „tot ce găsești despre ei, scris și oral, mai ales oral”: pentru el, Centrul Suprem nu e o abstracție, ci o realitate care și-a lăsat agenți și urme în tradiția populară. Același Centru se recunoaște, în alte scrisori, sub chipul Mânăstirii de Tămâie, al Castelului Graalului Verde (p. 107) și al Împărăției lui Verde-Împărat, al cărei stăpân e al-Khiḍr (p. 110).

Cartea se încheie cu «Agarttha Fălticeneană (În loc de postfață)» (p. 169–186), amintirea scrisă, după toate semnele, de Roxana Cristian, la ultimele vizite făcute doamnei Stela Lovinescu, la Fălticeni, după moartea scriitorului. Titlul aplică orașului numele Centrului: plimbările de odinioară, „hagialâcurile” (p. 173), alcătuiau un „itinerariu exterior al Agartthei”, căruia i se adaugă „imediat dimensiunea subterană” (p. 173); grădina cu nuci era „primul abecedar alchimic”, unde se învățau pe viu opera la negru, la alb, la roșu și „la verde”, care duce „direct în Împărăția lui Verde Împărat”, iar „traseul agartthian își dilată, își depășește hotarele în toate direcțiile” (p. 174); „grădinile Agartthiene” se deschid la plesnetul unui „fragment” de scrisoare purtat ca biciul fermecat din poveste (p. 175). Scrisorile lor ar putea alcătui „o autentică documentație «arheologică» pentru stabilirea hărții Agartthei fălticenene, cu toată rețeaua ei subterană” (p. 185).

Ieșirea din acest Centru e trăită ca o moarte inițiatică. Doamna Lovinescu e „încă un «păzitor» de temut al pragului”; la plecare, autoarea se smulge dintre ușile întortocheate ale „Galeriei” — „Acum realizez ce labirint e” —, „se consumă decesul Fenixului” și ea știe că „ies din Agarttha... Poate

ultima oară”, căci „orice întoarcere — fie chiar în Agarttha — m-ar preface în stană de sare” (p. 185). Ultimul rând al cărții, „Et in Agarttha ego…” (p. 186), răspunde formulei *Et in Arcadia ego* din eseul «Arcadia Restituta»: Agarttha, ca și Arcadia, e Polul regăsit aici și acum, în geografia sacră a unui orășel de provincie.

Agni — *Agni* (sanscr., „foc”, înrudit cu lat. *ignis*) — zeul focului din Vede, focul sacrificial care duce ofrandele la zei, mijlocitor între oameni și cer; vehiculul lui e berbecul, iar silaba-sămânță a focului e *raṃ*. Soarele cu Iod „e Agni care sângerează pentruca lumea să trăiască” (p. 88); „«Ram» este suportul lui Agni, focul sacrificial prin excelență”, apropiat de *agnus*, miel, și de *ignis* (p. 133). V. *Ram*.

Alkyon — Ἀλκυών (gr., „alcion”, pescărușul albastru) — pasărea fabuloasă care cuibărea pe mare în zilele de liniște de la solstițiul de iarnă, Alcyona prefăcută în pasăre (Ovidiu, *Metamorfoze* XI, 410–748); la autor, punctul imobil al circumnavigației sacre și numele hiperboreean al Fenixului: Alkinoos „este același lucru cu pasărea Alkyon” (p. 96); „Acest punct imobil era personificat de pasărea Alkyon” (p. 162; și p. 163). V. *halcyoniene*.

Altissimo poeta — „Preaînaltul poet” (it.) — cuvintele cu care e salutat Vergiliu în Limb: „Onorate l’altissimo poeta” (Dante, *Infernul* IV, 80); autorul le întoarce asupra lui Dante însuși, înainte de a-i cita versurile din *Paradisul* II, 1 („O voi che siete in piccioletta barca”) (p. 40).

amrita — *Amṛta* (sanscr., „ne-moarte”) — licoarea nemuririi scoasă de zei și asuri la baterea Oceanului de Lapte, ambrozia hindușilor, înrudită ca nume cu gr. ἀμβροσία; în Vede, una cu *soma*. Vasul care nu are nimic sensibil în el „conține licoarea de imortalitate: amrita” (p. 157). V. *Nectarul*.

analogia în sens invers — Principiul analogiei, formulat în *Tabula Smaragdina* („ceea ce este jos este ca ceea ce este sus, și ceea ce este sus este ca ceea ce este jos, ca să se împlinească minunile unui singur lucru”), stă la temelia întregii științe tradiționale a simbolurilor. René Guénon a precizat că analogia nu e o simplă asemănare, ci o corespondență inversată: lumea de jos reflectă lumea de sus ca o oglindă, deci răsturnat (*Le Symbolisme de la Croix*, 1931; *Le Roi du Monde*,

1927, cap. III; *Symboles fondamentaux*, «Le sens inverse de l'analogie»). Figura ei e pecetea lui Solomon, cele două triunghiuri răsturnate unul față de altul, sau copacul oglindit în apă, cu rădăcinile în sus. De aici urmează că ce e mai mic în ordinea manifestării simbolizează ce e mai mare în ordinea principială (sămânța de muștar, bobul, punctul), că primul aici e ultimul dincolo și invers („cei din urmă vor fi cei dintâi", Matei 20, 16), și că înălțarea în lume e cădere în ordinea spirituală.

Lovinescu a folosit legea pentru a citi folclorul și literatura: obiectele cele mai sărace ale unei ogrăzi, ca prepeleacul, devin figuri ale Axei Lumii; bufonul e mai aproape de adevăr decât regele; mutilarea aparentă poate fi semnul unei integrități superioare. În scrisori, ea apare ca o regulă de discernământ aplicată vieții.

Prima mențiune e din 1961, despre interpretarea pe care corespondentul o dăduse mitului egiptean al lui Isis, Osiris și Horus, pe care autorul o socotește cosmologică, nu metafizică: „lucru curios, în virtutea aplicării analogiei în sens invers, mai puțina valoare metafizică, atrage o mai mare eficiență, în aplicările practice" (p. 6). În 1968, în fața veștilor despre o moarte în accident de automobil și a morții unui prieten trăsnit de un infarct pe stradă, „prins cu totul de lumea aceasta", autorul scrie că tragedia, care nu mai e interioară, „se răzbună în afară, așa că nenorocitul care moare în accident de automobil, prin analogia în sens invers, are o cardiogramă interioară mijlocie… Ce călătorie postumă are!", și se revoltă împotriva celor care îl felicitau pe mort pentru moartea „frumoasă" (p. 19). Moartea violentă din afară corespunde, răsturnat, unei vieți lăuntrice fără dramă; moartea „ușoară" e de fapt cea mai grea.

Aceeași lege îi servește la descifrarea unui semn: în monograma din revistă, „de jos în sus MA(ria), de sus în jos, prin analogie inversă, linia de la A — devenită V, permite lectura AVM", monosilaba sacră ascunsă în numele Fecioarei (p. 21). Iar în scrisoarea despre Shakespeare, cuvântul lui Falstaff „Dacă devin mare, voi decădea" e „enunțarea riguroasă a legii analogiei inverse. Dacă decad din rolul meu de bufon și devin un om onorabil și onorat, voi scădea, din

punctul meu crucial, care e deasupra binelui și al răului” (p. 51–52).

Analogia inversă explică și multe din imaginile scrisorilor fără să fie numită: stema Moldovei, în care cursul râului trebuie citit „în sensul lui invers” (p. 23); Luceafărul care urcă atunci când soarele coboară (p. 87); centrul bizantin care se resoarbe „printr-o urcare în sens invers” (p. 23); regresul în uter „într-o materie cerească”, „nu prin adițiune ci prin sustragere” (p. 148). Pentru Lovinescu, ea e cheia prin care lumea, privită cu „ochi nocturni de cucuvea” (p. 22), își arată fața adevărată: ceea ce pare pierdere e câștig, ceea ce pare cădere e urcare.

Anamnesis — „Reamintirea” (gr. ἀνάμνησις) — la Platon (*Menon* 81c–86b; *Phaidon* 72e–77a), cunoașterea ca rememorare a Ideilor contemplate de suflet înainte de naștere, opusă uitării (fântâna Memoriei și fântâna Uitării, *Lethe*, din lamelele orfice); în liturghie, pomenirea jertfei („Aceasta să faceți întru pomenirea Mea”). „Anamnesis pentru Mauretania” (p. 63); autorul se roagă ca aducerile aminte „să se incorporeze în Anamnesis” (p. 155).

Androginului — Androginul (gr. ἀνδρόγυνος, „bărbat-femeie”) — ființa primordială dinaintea despărțirii sexelor, înfățișată de Aristofan în *Banchetul* lui Platon (189d–193d) ca sferică și despicată apoi în două; tradițiile o regăsesc în Adam dinaintea Evei, iar hermetismul în *Rebis*, finalitatea Operei. Autorul vorbește de „indicibila presimțire a Androginului” în prietenia spirituală (p. 105).

Anima Mundi — „Sufletul Lumii” (lat.) — principiul vital care însuflețește și ordonează cosmosul: la Platon (*Timaios* 34b–37c), sufletul pe care Demiurgul îl așază în mijlocul lumii și îl întinde până la marginile ei; preluat de stoici, de Plotin și de hermetiști; Guénon îl pune în corespondență cu *Hiraṇyagarbha*, „germenele de aur”. Suflul omogen al cimpoiului „e Anima Mundi” (p. 95); „Mioara, care este Anima Mundi, sensibilizează orice dezordine ciclică” (p. 133; și p. 136). V. *Miorița*.

Anka — *‘Anqā’* (ar. عنقاء) — pasărea fabuloasă a tradiției arabe, nevăzută, care își are sălașul pe Muntele Qāf, echivalentul Simurgului persan și al Fenixului; proverbial, „lucrul care are

nume, dar nu are ființă văzută”, iar la Ibn ʿArabī simbolul Materiei prime (*al-habā’*), care primește toate formele fără să aibă una. Autorul se joacă cu vocalizarea: „în arabă fenix se spune Anka”, iar cu vocala *i* se citește „Inca-Fenix” (p. 66; Anca, p. 63). V. *Fenix*.

Apa Sâmbetei — Râul mitic al folclorului românesc care înconjoară lumea și desparte lumea celor vii de cea a morților; izvorăște din Iad sau de la capătul lumii (Sâmbăta e ziua lui Saturn, de aici „Apa lui Saturn”, care înconjură cel mai depărtat cer planetar). Autorul o așază lângă Iordanul basmelor și Eridan (p. 129) și întreabă: „Vii cu mine spre Apa Sâmbetei? Voi căuta singur barca purtătoare a Graalului?” (p. 130).

Apurva — *Apūrva* (sanscr. अपूर्व, „ceea ce n-a mai fost, nemaiîntâlnit, nou”) e un termen al școlii Pūrva-Mīmāṃsā (Jaimini, *Mīmāṃsā-sūtra*; comentatorul Śabara, sec. V–VI), care trebuia să explice cum un rit vedic, încheiat într-o clipă, poate produce rodul lui mult mai târziu, uneori într-o altă viață. Răspunsul era că actul ritual lasă o potențialitate nevăzută, *apūrva*, care persistă și se actualizează la vremea cuvenită; nu o răsplată morală dată din afară, ci efectul necesar al unei cauze. René Guénon a reluat noțiunea în *Introduction générale à l’étude des doctrines hindoues* (1921, capitolul despre Mīmāṃsā) și în alte locuri, descriind-o ca potențialitate subtilă situată între acțiune și reacțiune, temeiul „legii acțiunilor și reacțiunilor concordante”: acțiunea, spre deosebire de cunoaștere, nu-și poartă roadele în ea însăși, ci le produce printr-un intermediar nemanifestat.

Lovinescu a făcut din *apūrva* piatra unghiulară a încercărilor lui de a reconstitui „Metafizica Gestului”, cartea anunțată și nescrisă a lui Guénon. În alte volume (*Mitul sfâșiat*, *Steaua fără nume*), el arată că gestul se propagă ondulatoriu până la limitele manifestării, trece printr-o limită „indicibilă” și se întoarce ca reacțiune la punctul de plecare, iar „perceperea caracterului nonmanifest al Apurvei” reactualizează caracterul metafizic al gestului.

În scrisoarea din 29 iunie 1982 (p. 158–159), noțiunea e formulată cel mai limpede: „Apurva este faza intermediară între cauză și efect. În noi, nu poate exista decât potențial. Odată gestul făcut, devine independent de noi și se propagă

până la planul imediat cauzal al gestului. Până la urmă, ajunge la Cauza Primă a lui, în Ființa dar și în Neființa. Deaceia, orice «gest» e metafizic; Intelectul trebue să-i dea o rezonanță care merge până la limitele Universului” (p. 158–159). Autorul își descrie propriul gest de scriitor: „Țin tocul în mână pentrucă acelaș gest îl face Dumnezeu cu Qalamul divin în mâna Sa a cărei palmă e scrijelată de Vortexul Sferic Universal”; acolo vibrațiile „se neantizează”, după ce se schematizează „pe podișul ceresc”, iar fiecare gest trebuie să se desbare pe drum de „zestrea” și de „paraziții” lui, „până ajunge la fiorul pur, singura «formă» cu care se poate înscrie pe Cerul Empireu” (p. 159).

De aici urmează o morală a gestului, scrisă într-o vreme de mare dezolare: „Trăim într-un plan de existență blestemat; ne-a rămas doar inițiativa și putința de a da o coloratură pozitivă oricărui gest de-al nostru. Putem acționa asupra apurvei, dar numai în starea ei de simplă potență în noi; odată liberată, se integrează Cauzei, de unde se întoarce răzbunătoare de cele mai multe ori, la origina ei, la responsabilul ei. Poate fi însă îmblânzită printr-un gest ritualizat pozitiv, care îi diluează toxinele. Deaceea Guénon insistă asupra aspectului practic al Gestului. Trebue să transformi o stare de prostrațiune în alta de incubațiune. Or, prostrațiunea este substanța Infernului. Deaceea nu trebue să dezesperăm” (p. 159). Scrisoarea începe, nu întâmplător, cu „dezolarea” devenită „păzitor al Pragului” (p. 158).

Apūrva leagă astfel câteva noțiuni ale cărții: Metafizica Gestului, al cărei mecanism îl explică; Vortexul Sferic Universal, spațiul în care gestul se propagă; Qalamul, condeiul divin care scrie destinul; și *upaguru*, întâmplarea care aduce, la vremea ei, învățătura cuvenită. Pentru Lovinescu, singura libertate a omului e în clipa dinaintea gestului: de acolo încolo, gestul aparține cosmosului.

Arăpuștei — «Împărăția Arăpuștei» — basm românesc în care mezinul, prefăcut în muscă, ajunge la Vântul Turbat și o cucerește pe Arăpușca, fata neagră, stăpâna împărăției. Pentru autor, împărăția e „atlantă”, guvernată de un sacerdoțiu feminin, haosul substanțial al tendințelor inferioare ale Materiei Prime (p. 166). V. *Atlantida*.

Arborele Vieții — Arborele din mijlocul Raiului (Facerea 2, 9), al cărui rod dă nemurirea, păzit după căderea lui Adam de heruvimul cu sabie de foc și regăsit în Ierusalimul ceresc (Apocalipsa 22, 2); în toate tradițiile, figura Axei Lumii, din care, după *Le Roi du Monde* (cap. III), „cade o rouă care învie morții". Făt-Frumos din «Nucul de Aur» urcă trei ani pe Arborele Vieții (p. 17); roua lui se coagulează în colind (p. 77; și p. 146, 176). V. *Arborelui Lumii*.

Arborelui Lumii — Arborele Lumii — figura Axei care unește cerul, pământul și lumea de jos, cu rădăcinile în adânc și coroana în cer (Yggdrasil, *aśvattha* cu rădăcinile în sus, Pomul Vieții, bradul din colinde); crucea e făcută din lemnul lui. Domnul de Rouă „e stăpânul Arborelui Lumii" (p. 27); „crucea pe care a fost răstignit Mântuitorul e făcută din lemnul Arborelui Lumii" (p. 125; și p. 148). V. *Arborele Vieții*, *Axis Mundi*.

Arborelui Sefirotic — Arborele sefirotic — diagrama cabalistică a celor zece *sefirot* prin care se manifestă *Ēn Sōf*, dispuse pe trei coloane (a Milei în dreapta, a Rigorii în stânga, a Echilibrului în mijloc), de la *Keter*, Coroana, la *Malkhut*, Împărăția; imagine a Omului primordial și a lumii. În amintirea de la sfârșitul cărții, la Fălticeni „erau înfipte rădăcinile Arborelui Sefirotic" (p. 184). V. *sefiroturilor*.

Arcadia — Arcadia (gr. Ἀρκαδία) e ținutul muntos din centrul Peloponezului, cu păstori și turme, patria lui Pan și a lui Hermes. Numele îl leagă de Arkas, eponimul ținutului, fiul Callistei, prefăcută de Zeus (sau de Artemis) în ursoaică și pusă pe cer ca Ursa Mare (gr. ἄρκτος, „urs") — de unde apropierea, esențială pentru Lovinescu, de „Arctica" și de Pol. Vergiliu (*Bucolice*) a făcut din ea țara ideală a păstorilor-poeți, iar Iacopo Sannazaro (*Arcadia*, 1504) și pastorala Renașterii, țara vârstei de aur. Formula *Et in Arcadia ego* apare întâi într-un tablou al lui Guercino (c. 1618–1622), unde o rostește un craniu: „Și eu [Moartea] sunt în Arcadia". Nicolas Poussin a pictat-o de două ori; a doua versiune, *Les Bergers d'Arcadie* (c. 1637–1638, Luvru), arată trei păstori și o femeie în jurul unui mormânt cu inscripția. Erwin Panofsky («Et in Arcadia ego», 1936) a arătat cum sensul s-a mutat, de la *memento mori* la nostalgie: „și eu am trăit în Arcadia".

Eseul «Arcadia Restituta» (p. 82–85), trimis destinatarei în mai 1978, e precedat de un bilet: reflecțiile „ies din umbra nucilor, din lumina frunții tale și din fluturările tangențiale ale lui Corvin”, dintr-un „peisaj înainte de toate simbolic a Trecerii, dar deaceia riguros real”, „suport legitim al unei călătorii într-o Arcadie pe care încerc s-o restitue paginile alăturate. Et in Arcadia nos” (p. 82). Eseul pornește de la lumina marilor opere de artă, care „este crepusculară pentrucă este filtrată, laminată între slava cerului și aroma pământului”, „lumina care pătrunde în caverna platoniciană” (p. 82), și de la geometria sacră calitativă a operelor inițiatice, care s-a prefăcut, când esoterismul s-a evaporat, în „geometrie-închisoare”: „E Kali-Yuga artelor plastice, Academismul” (p. 83).

În tabloul lui Poussin, „Nicolas Poussin încearcă să restitue sensul său polar Arcadiei, ținut arctic, cum i-o arată numele”: în fund, doi munți, „cele două coloane ale Templului”, un buchet de arbori și un omfalos; în față, o femeie și trei păstori, în albastru, alb și roșu — „cer, suflu vital și intelect probabil” —, „culorile Beatricei în Paradisul Terestru” (la Dante, Beatrice poartă de fapt alb, verde și roșu, *Purgatoriul* XXX, 31–33), trei grade inițiatice. Păstorul îngenunchiat formează cu picioarele o jumătate de svastică, ca în desenele lui Villard de Honnecourt, și „epelează” inscripția: „Și eu am fost în Arcadia”, adică „și eu am fost la pol”, iar tabloul „ne oferă o cărărue spre Ținutul Suprem” (p. 83). Brațul îndoit în unghi drept și umbra lui rotunjită sunt „o discretă, dar precisă aluzie la cvadratura cercului”; gestul păstorului, cu degetul mare și arătătorul răsfirate, e un *mudra*, repetat în sens opus de alt păstor (p. 83–84).

Din întâlnirea celor două gesturi „identice dar opuse” sare „o scânteie, un Fiat”, care se amplifică într-un Vortex, „așa cum se cuvine locului unde Axa Lumii interferează planul nostru de existență”; svastica nu se poate desăvârși decât prin suflul Tetragramului, al cărui substitut e inscripția din patru cuvinte (p. 84). Cele patru personaje formează un romb, „un dublu triunghi unit printr-o singură bază, așa cum o găsim în «La Grande Triade»”; axa vârfurilor e *Avataraṇa*, la capetele ei stând un păstor și femeia, *Madonna Intelligenza*, „o prezență reală beatriciană”, semn al unei continuități pitagoreice în

secolul XVII; între extremități, lucrarea se lărgește și se strânge iar „după legile impecabile ale propagării lui Solve și Coagula”. Rombul orizontalizat e „figura Pietrei din vârful Unghiului”, iar misiunea celor patru e s-o verticalizeze și s-o pună ca piramidă pe omfalos, „formând astfel hierogliful Polului adică a adevăratei, a Supremei Arcadii” (p. 84).

Eseul se încheie pe pământ românesc: „Cei trei păstori din Miorița s-au manifestat în opera lui Poussin, fără ca pictorul să-și dea seama”, iar femeia „este, sau Maica Bătrână, sau oaia sfântă” (p. 84–85). Arcadia restituită nu e un loc al trecutului, ci Polul regăsit aici și acum, pe aleea cu nuci de la Fălticeni; de aceea amintirea de la sfârșitul cărții se poate încheia, prin substituire, cu „Et in Agarttha ego…” (p. 186).

Ardu-l Haquiqah — *Arḍ al-ḥaqīqa* (ar., „Pământul Realității”) — la Ibn ʿArabī (*al-Futūḥāt al-makkiyya*, cap. 8), pământul făcut din restul de lut rămas după crearea lui Adam, lumea intermediară a imaginației creatoare, „Locul” teofaniilor, unde trupurile se spiritualizează și spiritele se întrupează (Henry Corbin, *Terre céleste et corps de résurrection*). Ponsoye, în *L’Islam et le Graal*, îl citează pe Ibn ʿArabī, care numește astfel acest pământ (p. 55).

Armean — „Arman” (reg.; autorul scrie „Armean”) — aria de treierat cu un stâlp în mijloc, pe care se așterne grâul și în jurul căreia aleargă caii, desfăcând boabele din spice; pentru autor, o *Separatio* alchimică și o imagine a rotației în jurul Polului: „«Armean» e aria așternută cu grâu, pe care aleargă caii în jurul unui stâlp” (p. 99).

Artei Regale — Arta Regală (lat. *ars regia*) — numele tradițional al alchimiei și, prin extensie, al inițierii cavalerești și masonice, „regală” pentru că desăvârșește omul ca rege al lui însuși și al lumii (Micile Mistere). Curtea din *Love’s Labour’s Lost* va fi „o academie de doctori […] ai vieții artei (aplicării Artei Regale hermetice)” (p. 52).

Athanorului — *Athanor* (din ar. *at-tannūr*, „cuptorul”, apropiat prin etimologie populară de gr. ἀθάνατος, „nemuritor”) — cuptorul alchimic cu foc lent și neîntrerupt, în care se coace, în vasul închis ermetic, „oul filosofal”; microcosmic, trupul operatorului. „Mormintele de aramă” din Shakespeare sunt „un nume care se potrivește bine Athanorului în care se

perfectează, în ocluziune desăvârșită, realizarea lui Magnum Opus” (p. 50).

Atlantida — Insula scufundată în Oceanul Occidental, după Platon (*Timaios* 24e–25d; *Critias*); la Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. X; *Formes traditionnelles et cycles cosmiques*), sediul tradiției ciclului secundar atlant, derivată din cea hiperboreeană, orientată pe axa Vest–Est, cu simbolismul ei solar, echinocțial și „matriarhal”, din care unele forme s-au „revoltat” față de centrul polar. În scrisori: „nu te da de partea Atlanților” (p. 62); vechile societăți matriarhale „din Atlantida” (p. 120; și p. 9, 24, 96, 166). V. *Pleiadele*.

Aum — *AUM* sau *Oṃ* (sanscr. ॐ) — monosilaba sacră a hinduismului, „cuvântul nepieritor” (*akṣara*), compusă din trei elemente, A–U–M, corespunzătoare celor trei stări (veghe, vis, somn profund) și celor trei lumi, iar tăcerea care urmează după M e a patra stare, *turīya* (*Māṇḍūkya-Upaniṣad*). Autorul discută analogia dintre Aum și Allah, care ar consta în terminarea lor comună (p. 13). V. *AVM*, *para-bindu*.

Avatarana — *Avataraṇa* (sanscr., „coborâre”, de la *ava-tṛ*, „a coborî”, rădăcina lui *avatāra*) — coborârea Principiului în manifestare și axa verticală a Universului de-a lungul căreia coboară Avatarul. „Axul care unește cele două vârfuri ale rombului este Avatarana” (p. 84).

avidya — *Avidyā* (sanscr., „ne-cunoaștere”, din *a-* privativ și *vidyā*, „cunoaștere”) — ignoranța metafizică: nu lipsa de informație, ci necunoașterea Sinelui, care suprapune lumea multiplă peste Brahman și leagă ființa de ciclul nașterilor; Śaṅkara o pune la rădăcina oricărei condiționări, iar cunoașterea nu o combate, ci o desființează, ca lumina întunericul. La autor, împreună cu *tamas* (p. 8).

AVM — Monograma latină din *AVe Maria*, care se citește și AUM (în scrierea latină V = U): după Guénon, reflexul monosilabei sacre în simbolistica creștină a Fecioarei. Autorul o descifrează într-un semn dintr-o revistă, „prin analogie inversă”, și o desenează (p. 21–22; și p. 119). V. *Aum*.

Axis Mundi — „Axa Lumii” (lat.; gr. ἄξων, „osie”) — verticala care unește toate stările existenței prin centrul fiecăreia și leagă Polul ceresc de cel pământesc; se arată ca munte, arbore, stâlp, scară, lance, turn sau coloană vertebrală. Turnul

moscheii pe care destinatara l-a urcat e „Axis Mundi” (p. 63); axa rombului din tabloul lui Poussin e „Axa Lumii” (p. 84); Miorița resimte orice dezechilibru și îl aduce la „Axul Polar” (p. 133). V. *Polul*.

Bafometul — Baphomet — capul-idol pe care templierii ar fi fost acuzați că-l adoră în procesul din 1307–1312 (numele e probabil o deformare a lui Mahomet); în esoterismul modern (Eliphas Lévi), simbol androgin al unirii contrariilor. Autorul o felicită pe destinatară pentru legătura făcută „cu Cavalerul templier și cu Bafometul”: „Dublul cap androgin semnifică și unirea extremităților, Ianus-Iana” (p. 88).

barzach — *Barzakh* (ar., „istm”, „despărțitură”; Coran 25, 53 și 55, 20: istmul dintre două mări care nu se amestecă) — la Ibn ʿArabī, lumea intermediară care desparte și totodată unește două lumi, cea a spiritelor și cea a trupurilor; tot ce mijlocește între două stări. Pentru autor, o întâmplare-semn „este prin excelență un barzach, un istm” (p. 58).

Bateleur — *Le Bateleur* (fr., „Scamatorul”) — prima lamă a Tarotului de Marsilia, Magicianul, în fața unei mese cu instrumente, cu o baghetă în mână, imagine a Demiurgului care mânuiește elementele. „Shakespeare este le Bateleur, lama I din Tarot, Demiurgul distribuitor de Ochi pentru ochi” (p. 152). V. *Tarot*.

Beiram — Bairam (tc. *bayram*, „sărbătoare”) — aici Ramazan-Bairamul, sărbătoarea de încheiere a postului (*ʿĪd al-Fiṭr*); autorul își datează o scrisoare „Beiram, 1398”, după anul hegirei, cu echivalentul creștin 15.9.77 (p. 68).

bennu — *Bennu* (eg. *bnw*, de la *wbn*, „a răsări, a străluci”) — pasărea sacră a Heliopolisului, un fel de bâtlan cenușiu, încarnare a sufletului lui Ra și a lui Osiris, care a apărut pe colina primordială la începutul lumii; grecii au identificat-o cu Fenixul. Autorul citează o carte după care Egiptenii numeau planeta Venus „bennu” (p. 161). V. *Fenix*.

Boanerges — *Boanerges* (aram., redat în greacă Βοανηργές) — „fiii tunetului”, numele dat de Hristos apostolilor Iacob și Ioan, fiii lui Zevedeu (Marcu 3, 17); Ioan e socotit în tradiție patronul doctrinei ezoterice. Despre o furtună cu fulgere neîntrerupte: „Ce Boanerges a fost?” (p. 93).

borborosul — *Bórboros* (gr. βόρβορος, „mâl, noroi, mlaștină”) — la Platon (*Phaidon* 69c) cel neinițiat „va zăcea în mocirlă” în Hades, iar la Aristofan (*Broaștele* 145–146) nelegiuiții zac într-un mâl veșnic; noroiul Apelor inferioare, starea sufletului cufundat în materie și uitare. Râsul nietzschean „usucă tot borborosul” (p. 56).

bourul alb — Zimbrul (bourul) vânat de Dragoș la descălecatul Moldovei, după cronici, al cărui cap a devenit stema țării; la Lovinescu, animalul solar sacrificial, ultima ipostază a Cerbului lunar, a cărui jertfă întemeiază țara, căutat ca o urmă a Supranaturalului: „Rătăcesc după bourul alb, tot așa de evident dar tot așa de insezisabil ca și piciorul curcubeului” (p. 22). V. *Mistrețul Alb*.

Brahma — *Brahmā* (sanscr.) — zeul creator al treimii hinduse (*Trimūrti*), alături de Vișnu și Śiva, care la fiecare zi cosmică (*kalpa*) emană lumile și le resoarbe la noapte; a nu se confunda cu *Brahman*, Absolutul neutru. Stăpânul casei din colind „se înfășură în gogoașa lui de mătasă, ca Brahma, în cămașa de mătase a lumilor” (p. 76). V. *Brahmanda*.

Brahmanda — *Brahmāṇḍa* (sanscr., „oul lui Brahmā”) — Oul cosmic de aur (*Hiraṇyagarbha*) care plutea pe apele primordiale și din care, spărgându-se, s-a născut universul, cu cerul din jumătatea de sus și pământul din cea de jos (*Manu-smṛti* I, 9–13). „Brahmanda pe suprafața lui Okeanos...” (p. 162). V. *Okeanos*.

Cabală — *Qabbālāh* (ebr., „primire, tradiție”) — tradiția esoterică a iudaismului, cu doctrina Sefirot, a numelor divine și a *Șekhinei*, exprimată mai ales în *Sefer Yeșirah* și în *Zohar* (sec. XIII). „Grația” e „sinteză a sefiroturilor în Cabală” (p. 50).

Calea Laptelui — Calea Lactee; în mitologia greacă, laptele Herei vărsat pe cer, iar în cea hindusă Gangele ceresc (*Ākāśa-Gaṅgā*), drumul sufletelor. La autor, laptele cosmic care se dăruiește lumii prin turmele de oi: „E Calea Laptelui dăruindu-se sacrificial lumei noastre prin țâțele oilor” (p. 131). V. *Ganga*.

calea strâmtă — Calea inițiatică, după Matei 7, 14: „strâmtă este poarta și îngustă este calea care duce la viață și puțini sunt care o află”; în simbolismul tradițional, poarta îngustă e „poarta solară” (Guénon, *Symboles fondamentaux*), prin care

se iese din cosmos și prin care nu se poate trece decât despuiat de tot ce e individual. „Pentru toți care s-au angajat pe calea strâmtă, anumite simboluri sunt comune”, scrie autorul în prima scrisoare (p. 6).

Capricornului — Capricornul (lat. *Capricornus*, „cel cu coarne de capră”) — semnul zodiacal al solstițiului de iarnă, „poarta zeilor”, *ianua coeli*, prin care sufletele ies din cosmos; hieroglif al Polului și al pragului dintre cicluri. Săgetătorul precede „zodia Capricornului, a Caprei cerești, unde se află tăinuit punctul unde timpul se oprește” (p. 148). V. *ianua coeli*.

caput mortum — *Caput mortuum* (lat., „cap mort”; autorul scrie *caput mortum*) — în alchimie, reziduul inert rămas în fundul vasului după distilare și emblema fazei la negru, un craniu; în ordinea spirituală, partea din ființă care se precipită și nu mai poate fi transmutată. Despre fotografia bisericii lui Rareș de la Baia: „Înfățișarea de caput mortum e izbitoare. După ce o privești în față, întoarce-o pe dos și uită-te la ea în contra luminii” (p. 72; scrisoarea e citată din nou în amintirea de la sfârșit, p. 185). V. *Nigredo*.

catharsis — „Purificare” (gr. κάθαρσις) — la Aristotel (*Poetica* 1449b), efectul tragediei asupra spectatorului; în mistere, purificarea inițiatică dinaintea vederii. Lumina marilor opere de artă vâjâie în noi „după necesara catharsis” (p. 83).

Cavalerul Tristei Figuri — *El Caballero de la Triste Figura* — numele dat lui Don Quijote de Sancho Panza (Cervantes, *Don Quijote* I, 19, 1605); la autor, figura cavalerului inițiat melancolic, înrudit cu Tristan, cu Jaques din *As You Like It* și cu *Melencolia* lui Dürer: „Don Quijote e Cavalerul Tristei Figuri. Or, asta mă face să mă gândesc la Tristan” (p. 160). V. *Melancolia*.

Ceahlăul — Muntele din Carpații Orientali, deasupra Bistriței, cu vârfurile Toaca și Panaghia, socotit de tradiția locală munte sfânt, „Olimpul românilor”, și identificat de unii cu Kogaionul geților. „În dosul munților, inaccesibil, pe celălalt tărâm, Ceahlăul, clopotniță a Dumnezeirii” (p. 32; și p. 11). V. *Meru*.

Centrul Suprem — La Guénon (*Le Roi du Monde*, 1927), reședința nevăzută a autorității spirituale supreme, care păstrează Tradiția Primordială și din care purced, prin filiație, centrele secundare ale tradițiilor particulare; numele lui succesive sunt

Tula, Agarttha, Luz, Salem, Insula Albă. Autorul îl pomenește la Solomon și la Salem (p. 7) și în studiul despre Mânăstirea Hurezu, alcătuită după „analogia cu organizarea Universului și cu Centrul Suprem” (p. 74). V. *Agarttha*.

Cetatea Soarelui — Cetatea solară, ținta zborului transcendent al eroului, deasupra fiarelor care râvnesc hrana cerească; amintește de *Civitas Solis* a lui Tommaso Campanella (1602) și de Heliopolis, cetatea Fenixului. Fiarele nu pot fi învinse de-a dreptul, ci depășite „printr-un zbor transcendent, până la Cetatea Soarelui” (p. 45). V. *Heliopolis*.

Charon — Χάρων — luntrașul Infernului grec, care trece sufletele morților peste Acheron (sau Styx) în schimbul unui obol pus în gura mortului. Rareș, ca pescar, „e și navigator, ca și Charon care conduce în barca lui morții peste Styx” (p. 67).

Chivotul Alianței — Chivotul Legii, Arca Alianței (Ieșirea 25, 10–22) — lada sfântă de salcâm ferecată în aur, în care se păstrau tablele Legii, cu doi heruvimi pe capacul ispășirii, sălaș al Prezenței divine (*Șekhina*); dispărută la căderea Ierusalimului (după II Macabei 2, 4–8, ascunsă de Ieremia într-o peșteră). Într-o gravură alchimică, pe capacul ei stau „nu Heruvimii, ci un craniu”: moartea inițiatică păzește comorile din Arcă (p. 125–126).

Ciakravarti — *Cakravartin* (sanscr., „cel care învârte roata”) — Monarhul universal al tradiției hinduse și budiste, care stă nemișcat la butucul roții și de aceea o poate învârti, motor imobil în jurul căruia se rotesc lumile (Guénon, *Le Roi du Monde*, cap. II). Zeus „învârte roata din jurul polului, pentrucă este Ciakravarti în sensul suprem al cuvântului” (p. 120).

ciaturtha — *Caturtha* (sanscr., „al patrulea”) — starea a patra (*turīya*) a *Māṇḍūkya-Upaniṣad*: Sinele necondiționat, dincolo de veghe (domeniul grosier), vis (domeniul subtil) și somn profund (informalul). Autorul tâlcuiește prefixul „prea” ca „para”: indică „ciaturtha, starea deasupra grosierului, subtilului și informalului” (p. 44).

circumambulațiunea — Circumambulația (lat. *circumambulatio*; sanscr. *pradakṣiṇā*; ar. *ṭawāf*) — mersul ritual în cerc în jurul unui centru sacru (templu, stâlp, Kaaba), imitând mișcarea cerului în jurul Polului; sensul ei (cu dreapta sau cu stânga spre centru) deosebește tradiția polară de cea solară. O figură

„restabilește circumambulațiunea polară”, restaurare „virilă și olimpică, cu caracter net hyperborean” (p. 121).

Coarda de argint — „Funia de argint” e una din imaginile finale ale Ecclesiastului, în descrierea bătrâneții și a morții: „Până nu se rupe funia de argint și până nu se sparge vasul de aur, până nu se strică găleata la izvor și până nu se rupe roata la fântână; până nu se întoarce țărâna în pământ cum a fost, iar sufletul se întoarce la Dumnezeu, Care l-a dat” (Ecclesiastul 12, 6–7). Tradiția exegetică a văzut în ea legătura vieții, firul care ține sufletul de trup, iar literatura spiritualistă modernă a făcut din *silver cord* legătura subtilă dintre corpul fizic și „corpurile” superioare. Lovinescu o unește cu altă imagine biblică: coarda harpei regelui David, prin care profetul-rege îl liniștea pe Saul și cânta psalmii, și cu știința sacerdotală a Leviților, păzitorii templului.

«Coarda de argint (Privighetoarea)» e titlul textului dictat de autor în noiembrie 1976 (p. 40–45). Legătura dintre cele două nume e explicată chiar în miezul lui: privighetoarea e prizoniera unei colivii, iar „numai după ce este deșteptată, gratiile cuștii ei devin prin cântecul ei magic, coarda de argint” (p. 41). Gratiile, liniile rigide care închid sufletul, se transformă, prin vibrație, în coarde: ceea ce închidea devine instrument. E aceeași schemă pe care autorul o aplică, în alt text, geometriei academice, devenită „gratii ca firele de păr ale Mamei Pădurii” când s-a pierdut sensul ei sacru (p. 83).

Episodul biblic din II Paralipomena 34, 14–17 dă coardei temeiul ei sacerdotal: Cartea Legii dată prin Moise e găsită de marele preot Hilchia odată cu colectarea argintului de către Leviți, „ceeace însemnează că Leviții redescoperiseră știința sacerdotală a corzii de argint care se găsea în harpa regelui profet David. Această știință odată reactualizată atrage dela sine ridicarea la suprafața planului nostru de fire a Legii lui Moise”. Definiția urmează: „Coarda de argint este coada de cometă care atârnă din punctul de dincolo de timp și spațiu, de unde cântă privighetoarea. Totul este ca noi, cei de jos, să prindem celălalt capăt al cozii, care astfel se întinde și vibrează” (p. 43). Leviții apar astfel ca „privighetori umane”, iar ridicarea la suprafață a Cărții Legii, unită cu cântecul privighetorilor, „reactualizează Marele Nume inefabil” (p. 44).

Imaginea revine, cinci ani mai târziu, într-un post-scriptum: „Coarda de argint unește cele două capete ale cornului Dianei transformându-l în arc. Ca să evertuăm coarda, trebue ca unul din capete să se împlânte adânc în inima noastră și celălalt să se înfigă în Tărie, în zenit. Atunci vibrează și asta e tot; înfige săgeata unde vrea” (p. 149). Cornul Dianei e semiluna, iar arcul încordat între inimă și zenit e o figură a Axei: coarda nu leagă două puncte oarecare, ci centrul ființei de punctul polar al cerului. Vibrația ei e rugăciunea însăși, care nu-și alege ținta — „înfige săgeata unde vrea” —, ca gestul metafizic, a cărui inițiativă e a noastră, dar a cărui finalitate nu ne aparține.

Coarda de argint adună astfel câteva din temele mari ale scrisorilor: Privighetoarea, Sinea care veghează în noaptea sacră a ființei; limba păsărilor și *mantram*-ul care unește cele de jos cu cele de sus; Tradiția Primordială „îngropată în dărâmăturile ciclului”, pe care cântecul o solicită (p. 44); *ison*-ul și suflul omogen al cimpoiului orbului (p. 95), care „curge imobil ca Okeanos”. Pentru Lovinescu, totul ține de prinderea capătului de jos: legătura e întinsă de sus, dar trebuie apucată de aici.

contrainițiere — Contra-inițierea (fr. *contre-initiation*) — la Guénon (*Le Règne de la quantité et les signes des temps*, 1945, cap. XXXVIII), organizarea ocultă a forțelor care parodiază inițierea, deturnează simbolurile tradiționale și lucrează la subversiunea spirituală a lumii moderne, pregătind „marea parodie” de la sfârșitul ciclului. Autorul se întreabă dacă anumite elemente tradiționale n-au fost „lansate de contrainițiere de capul ei” (p. 9).

Creanga de Aur — Ramura de aur din *Eneida* VI, 136–211, fără de care nimeni nu poate coborî în Infern și reveni, „gaj de nemurire” și cheia Micilor Mistere; dă titlul cărții lui Lovinescu *Creangă și Creanga de Aur* (1989), pomenită în amintirea de la sfârșit: „Eu am știut că a scris numai Hagialâcul și Creanga de Aur” (p. 180).

crepusculare — De la lat. *crepusculum*, „amurg”: starea de la granița dintre două lumi, dintre zi și noapte, viață și moarte, manifestat și nemanifestat, corespondenta lui *saṃdhyā* hindus și a *barzakh*-ului arab; dă titlul volumului. „Acest buchet de flori crepusculare” (p. 88); „Nu mai citesc decât texte

crepusculare: frumusețea strălucește la granița cea mai îndepărtată” (p. 145); sonetele lui Radu Vasiliu sunt „ambigue pe două tărâmuri, deci crepusculare” (p. 161–162). V. *sandhya*, *Luceafărul*, *Fenix*.

cuvânt substituit — La Guénon (*Aperçus sur l’initiation*; «La Parole perdue et les mots substitués»), cuvântul sau ritul care ține locul unui Cuvânt (unei cunoașteri) pierdut prin întunecarea ciclică; căutarea urcă din substituire în substituire spre Verbul indicibil. Numele Beatricei, contractat în „Bisettrice, Beatrice, Bice”, dă „trei contractări consecutive [...], fiecare fiind un cuvânt substituit” (p. 37).

cvadratura cercului — Problema construirii, cu rigla și compasul, a unui pătrat de arie egală cu a unui cerc (imposibilă, cum a arătat Lindemann în 1882); în hermetism, figura trecerii de la Cer (cercul, mișcarea, timpul) la Pământ (pătratul, stabilitatea, spațiul), deci a „spațializării” Timpului. În tabloul lui Poussin, autorul vede „o discretă, dar precisă aluzie la cvadratura cercului” (p. 83).

Demiurgul — „Meșterul lumii” (gr. δημιουργός, literal „lucrător pentru popor”) — la Platon (*Timaios* 28a–30c), artizanul divin care plăsmuiește cosmosul privind spre modelele veșnice; la gnostici, un creator inferior. Autorul vorbește de „problema Demiurgului” în basmele lui Creangă (p. 24), de „Demiurgul superior” care l-a făcut pe Adam (p. 54–55) și citează mitul gnostic după care „Demiurgul a creiat lumile prin șapte hohote de râs” (p. 57; și p. 85, 118, 152, 154, 155). V. *Ialdabaot*.

despuierea metalelor — Rit al inițierii masonice: la intrarea în Lojă, profanul e lipsit de metale (bani, inele, obiecte de fier), adică de orice valoare și influență profană, pentru că metalele, legate de planete, reprezintă puterile inferioare ale lumii (Guénon, «Le dépouillement des métaux», în *Aperçus sur l’initiation*, cap. XXIII). Autorul îl descrie ca „despuiere a tuturor accidentelor, a tuturor superfluităților din noi” (p. 147). V. *Totapuri*.

dhikr — *Dhikr* (ar. ذِكْـر, „pomenire, amintire”) — invocarea repetată a Numelui divin în confreriile sufite, după porunca „Pomeniți-L pe Dumnezeu cu pomenire multă” (Coran 33, 41); corespondentul musulman al lui *japa* și al rugăciunii inimii

isihaste. Polul, „neclintita limbă” dintre cele două Urse, e „Torcătorul unui dhikr perpetuu” (p. 97).

Dionysos — Διόνυσος — zeul grec al viei, al beției sacre și al Misterelor, „cel de două ori născut”, din Semele și din coapsa lui Zeus, sfâșiat de Titani ca Zagreus și înviat. Mitul nunții lui cu nimfa Aura, „Suflul, Duhul” (p. 29); „tainele pătimirii lui Dionysos”, identice cu rugul Fenixului (p. 85); coapsa lui Zeus „în care se maturește Dionysos” (p. 96).

Dizolvantul Universal — *Alkahest*-ul alchimiștilor (cuvânt creat de Paracelsus), solventul universal care readuce orice corp la materia lui primă; spiritual, puterea care desface tot ce e fix și individual în ființă. Pentru autor, el survine „ipso facto” de îndată ce obținem în noi un plan orizontal, „eminamente pozitiv, malefic numai pentru cel slab de Înger” (p. 34).

Domnul de Rouă — Figură din colindele și legendele românești, stăpânul rouăi, identificat de folcloriști cu Ler-Împărat și cu Troian; roua e licoarea cerească care învie morții. „Cum «Arborele-Vieții» distilează roua care învie morții, Domnul de Rouă e stăpânul Arborelui Lumii”, și tot el e Luceafărul de dimineață (p. 27); destinatara se află „acolo unde Domnul de Rouă nu se evaporează niciodată” (p. 47; și p. 26, 77). V. *Ler*.

Dor — Cuvântul românesc pe care Lovinescu îl ridică la rang de noțiune metafizică: nu simplă nostalgie, ci determinația negativă prin care ființa tinde la ceea ce nu are și nu poate avea în lumea formelor, „fără finalitate” și coextensiv nemuririi; echivalentul lui Eros Kosmogonos al lui Klages. „Trebue numaidecât s-o transform [melancolia] în Dor, în Eros Kosmogonos” (p. 109); „Dorul devenit Vitriol” (p. 141).

Eleusis — Ἐλευσίς — orașul de lângă Atena, sediul Misterelor Demetrei și ale Persefonei, la care se mergea în procesiune pe Calea Sacră și în care inițiații contemplau, în noaptea Telesterionului, „lucrurile arătate”. Băutura care „l-a ucis pe Nietzsche” e cea „pe care o distilau misterele din Eleusis” (p. 34). V. *Marile Mistere*.

Empireu — Empireul (gr. ἐμπύριος, „de foc”) — cerul al zecelea, cel mai înalt, nemișcat, al luminii pure, sălașul lui Dumnezeu și al fericiților în cosmologia medievală (Dante, *Paradisul* XXX–XXXIII), dincolo de cele nouă ceruri care se rotesc. Privighetoarea e fulgerată de „fulgurațiunea Cerului Empireu”

(p. 41); „Cerul Empyreu (de diamant), Tăria” încheie ierarhia cerurilor (p. 49; și p. 114, 127, 159).

emporocrații — Emporocrație (gr. ἐμπόριον, „port de negoț”, și κράτος, „putere”) — stat întemeiat pe puterea negustorească și pe stăpânirea mării. Fenicia și Veneția „au fost emporocrații întemeiate pe stăpânirea mării” (p. 162).

Er-Rûh — *Ar-Rūḥ* (ar. الروح, „Duhul”) — titlul articolului lui Guénon «Er-Rûh» (*Études Traditionnelles*, 1938, reluat în *Aperçus sur l’ésotérisme islamique et le taoïsme*), despre Duhul ca prim principiu al creației și despre litera *alif*, „literă polară”, din Știința Literelor. Autorul îl citează pe larg (p. 37–38).

Eros Kosmogonos — Ἔρως κοσμογόνος (gr., „Erosul care naște lumea”) — puterea primordială din cosmogoniile orfice și din *Teogonia* lui Hesiod (v. 120), născută odată cu Haosul și Pământul; la Ludwig Klages (*Vom kosmogonischen Eros*, 1922), „Erosul depărtării”, beția contemplativă a unirii sufletului cu o imagine cosmică, deosebită de pofta de posesiune. Autorul îl citează pe Klages (p. 70–71), îl vede în „depărtarea care face din inaccesibil extrema plenitudine” (p. 81) și vrea să-și transforme melancolia „în Dor, în Eros Kosmogonos” (p. 109; și p. 47). V. *Dor*.

Eternul Feminin — *Das Ewig-Weibliche* — după versurile finale din *Faust* II de Goethe (*Das Ewig-Weibliche / Zieht uns hinan*, „Eternul Feminin ne trage în sus”): principiul feminin care atrage sufletul spre înălțimi — Înțelepciunea, Fecioara, Beatrice. Apele primordiale „mai sunt desemnate de simboluri ca Eternul Feminin, Fecioara” (p. 92). V. *Sofia*.

Etherul — Eterul (gr. αἰθήρ; sanscr. *ākāśa*) — primul și cel mai subtil dintre cele cinci elemente, omogen și nediferențiat, din care se diferențiază celelalte, și a cărui calitate sensibilă e sunetul (Guénon, «La théorie hindoue des cinq éléments»). În stema Moldovei, „mugetul expirând” al bourului ar fi „Etherul-sunet”, urmat de Aer (p. 21; și p. 128).

Eumenidele — Εὐμενίδες (gr., „Cele binevoitoare”) — numele eufemistic al Erinniilor, zeițele răzbunării, după ce Atena le-a împăcat și le-a statornicit cultul la Atena (Eschil, *Eumenidele*, 458 î.Hr.). Autorul comentează gravuri în care cele trei zeițe

ale judecății lui Paris „sunt identificate cu Eumenidele” (p. 124).

farmazoano — Vocativ de la *farmazoană*, feminin de la *farmazon* (din fr. *franc-maçon*, prin ngr. φαρμασόνος, apropiat de φάρμακον, „otravă, vrajă”) — în graiul popular, vrăjitor, om fără credință, șiret; aici, alint ironic pentru destinatară, care i-a trimis un mesaj în noaptea de Sânziene (p. 32).

Făt-Frumos — Eroul basmului românesc, fiul de împărat care pleacă în căutarea nemuririi, a miresei sau a merelor de aur și trece prin încercările inițiatice ale celuilalt tărâm; autorul îl leagă de lat. *fatum* și de cavalerul Graalului. În «Nucul de Aur», „Făt-Frumos se sue pe Arborele Vieții timp de trei ani” (p. 17); el trebuie să-și deștepte în sine pe Shakti, calul-maestru (p. 45); „lungul său hagialâc” spre Tinerețe fără bătrânețe (p. 113; și p. 37, 40, 57, 83).

Fat’ha — *Al-Fātiḥa* (ar. الفاتحة, „Deschizătoarea”) — surata I a Coranului, de șapte versete, rugăciunea de temelie a islamului, rostită la fiecare rugăciune rituală; numită și *umm al-kitāb*, „mama Cărții”. Face parte din Hizb-ul Qādiriyyei (p. 79).

Fecioara Orantă — Tipul iconografic al Maicii Domnului cu brațele ridicate în rugăciune (lat. *orans*, „care se roagă”), pictat în conca absidei altarului (*Platytera*, „mai cuprinzătoare decât cerurile”). Mioara care cunoaște jertfa Mielului „prin inspirație” e „«Fecioara Orantă» cu mâinile neobosit ridicate, prin care se înalță aspirația și prin care se coboară grația” (p. 134).

Fede Santa — „Credința Sfântă” (it.) — după Guénon (*L’Ésotérisme de Dante*, 1925, cap. I–II), organizație inițiatică cavalerească, ordin terțiar de filiație templieră, căreia i-ar fi aparținut Dante, ca și *Fedeli d’Amore*. Sub cântece și dansuri „se conferea inițierea cavalerească, Știința Tainei, la Fede Santa” (p. 58). V. *la Gaya Scienza*.

Fedelilor d’Amore — *Fedeli d’Amore* (it., „Credincioșii Iubirii”) — cercul poeților lui *dolce stil novo* (Dante, Guido Cavalcanti, Cino da Pistoia), în care Luigi Valli (*Il linguaggio segreto di Dante e dei «Fedeli d’Amore»*, 1928) și Guénon (*L’Ésotérisme de Dante*, 1925) au văzut o frăție inițiatică, legată de Templu, cu un „jargon” cifrat în care „Doamna” e Înțelepciunea divină. Autorul recunoaște termenii lor în alegoriile pe care le citește

(p. 27), în *selva oscura* a basmului (p. 45; și p. 93, 161). V. *Madonna Intelligenza*.

Fenix — Pasărea fabuloasă care, după o viață de secole, își face din ramuri de smirnă și de scorțișoară un rug-cuib, arde în el și renaște din propria cenușă: Herodot (II, 73) o descrie după tradiția preoților din Heliopolis, Ovidiu (*Metamorfoze* XV, 391–407) o face simbol al veșniciei, iar Părinții creștini (Clement Romanul, Lactanțiu, *De ave Phoenice*) o iau ca figură a Învierii. Gr. φοῖνιξ înseamnă deopotrivă „fenician", „roșu-purpuriu" și „palmier". Prototipul ei e *bennu*, pasărea sacră a Heliopolisului, încarnare a sufletului lui Ra, care a apărut pe colina primordială la începutul lumii. În tradiția arabă, echivalentul ei e *al-ʿAnqāʾ* (عنقاء), pasărea nevăzută care își face cuibul pe vârful Muntelui Qāf, „lucrul care are nume, dar nu are ființă văzută"; la Ibn ʿArabī, simbolul Materiei prime (*al-habāʾ*), care primește toate formele fără să aibă una. În alchimie, Fenixul e Piatra la roșu, ultima treaptă a Operei.

La Wolfram von Eschenbach (*Parzival* IX), piatra Graalului e cea care îl face pe Fenix să ardă și să renască; de aici legătura, esențială pentru Lovinescu, dintre Fenix și Graal. Pasărea e, pentru el, pasărea Atlantidei, cum lebăda e a Hiperboreii, și numele ei hiperboreean ar fi Alkyon. Nu moartea o definește, ci trecerea: Fenixul nu moare, ci trece dintr-o stare în alta, de la Manifestat la Nemanifestat și înapoi.

În scrisori, Fenixul e un simbol trăit, schimbat între corespondenți. Destinatara îi trimite un fenix „brodat cu litere profetice", pe care autorul îl vede „roș irizat cu roz, pe fondul Împărăției Verzi": „În Islam, Fenixul, rupt din soare, are picioare lungi ca și cocostârcul sau cocorul. Sumă de simbolism solar cu simbolism polar"; formula arabă scrisă de mână care urmează e „un rezumat al Graalului, al Fenixului, Mantramul lor, strigătul Fenixului și Marele Nume Inefabil. Și nevrednicul meu nume..." (p. 35). Pământul Realității al lui Ibn ʿArabī, argila primordială, „identică cu Muntele Polar Qaf e complementară cu Fenixul care își face cuibul numai pe vârful lui", iar piatra Graalului face ca Fenixul să se mistuie și să renască (p. 55–56). O carte poștală îi arată „Fenixul, Anca, în haine de doliu, prosternat sub tărie, pe deșert" (p. 63).

Cea mai adâncă tâlcuire e cea din scrisoarea de la p. 66: „Roxana, suntem două păsări nocturne, și Fenixul s-a îndoliat,

nu pentrucă moare (asta nu o poate) ci pentrucă trece, pentru noi, dela Manifestat la Non-Manifestat. E bucuria soarelui de Miezul Nopții". Urmează un joc de vocalizare arabă: „în arabă fenix se spune Anka; dacă punem semnul deasupra literei incipiente, se citește A, عَنقا; dacă punem semnul dedesubt, se citește I, عِنقا este deci Inca-Fenix", iar Inca e „un Zeu-Om axial și central" (p. 66). La Hurezu, Fenixul se ascunde în huhurez: „Odată cu Hristos, murind și înviind zilnic pe masa pătrată din altar, Hu-hu-rezul-Fenix murea și învia pe cvadrilaterul mânăstirii" (p. 74). Dorul care se despoaie de circumstanțe e „o mistuire identică cu rugul Fenixului", în care „ar trebui să ne consumăm și noi, carissima Roxana" (p. 85).

Fenixul leagă și ciclul homeric de ultimele texte dictate. Feacienii, la care ajunge Ulise gol, ar fi o modificare deliberată a fenicienilor, care „au dat numele Fenixului, mai exact, invers"; insula lor ar fi una din Heliopolis-urile rămase din Atlantida, iar Alkinoos ar fi una cu pasărea Alkyon, „numele hyperborean al Fenixului" (p. 96–97). Rivalitățile se ocultează în același mormânt, „implicită fiind renașterea lor, ca a Fenixului" (p. 153). O carte de astrologie îi dă cheia ultimă: Venus, apărută la apus, „numită de Egipteni bennu, reprezentată de Fenix, pasăre fabuloasă care naște din flăcări" — „Hyperion Fenixul... înțelegi urmările" (p. 161); iar în «Sigizia Fenicia–Veneția»: „Fenicia e țara Fenixului. Pe când Alkyon acționează pe elementul lichid — apă — Fenixul e flacără pură" (p. 163). Amintirea de la sfârșitul cărții îl folosește pentru despărțirea definitivă: „Se consumă decesul Fenixului" (p. 185; v. și p. 173).

Fenrir — Lupul monstruos din mitologia nordică (*Edda*), fiul lui Loki, legat de zei cu lanțul fermecat Gleipnir până la Ragnarök, când îl va înghiți pe Odin. Autorul citează o pagină în care se aude „lupul Fenrir ce-și înălțase glasul" (p. 70) și vorbește de „geamătul cosmic al lupului Fenrir, ale cărui bale dau naștere Căii Laptelui" (p. 143).

Fiat — „Facă-se!" (lat.) — cuvântul creator din Facerea 1, 3, după Vulgata: *Dixitque Deus: Fiat lux. Et facta est lux*; actul inițial al oricărei manifestări. Gesturile identice, dar opuse, ale păstorilor lui Poussin „determină o scânteie, un Fiat între ele", care se amplifică într-un Vortex (p. 84).

Filocaliei — *Filocalia* (gr. Φιλοκαλία, „iubirea de frumos”) — antologia textelor ascetice și isihaste ale Părinților răsăriteni, alcătuită de Nicodim Aghioritul și Macarie din Corint (Veneția, 1782), tradusă în românește de Dumitru Stăniloae (1946–1991). Autorul nu e sigur că lectura ei exclusivă e fără primejdii: „E o literatură inițiatică, care cere sfințenia” și un îndrumător (p. 116–117).

Gaia — Γαῖα, Γῆ (gr., „Pământul”) — Pământul primordial, născut din Haos, mama lui Uranos și, cu el, a Titanilor (Hesiod, *Teogonia* 116–138); principiul feminin universal, matricea formelor. Râul care își sapă alt curs sfâșie „sânul mamei Gaia” (p. 119; și p. 129). V. *Marea Mamă*.

Galaad — Cavalerul desăvârșit al ciclului Graalului, fiul lui Lancelot, singurul care contemplă deplin taina vasului în *La Queste del Saint Graal* (c. 1225) și cere să moară îndată după aceea. Autorul și-l amintește pe „Galaad care contemplă interiorul vasului divin și moare” (p. 23). V. *Graal*.

Ganga — *Gaṅgā* (sanscr.) — Gangele, râul sacru al Indiei, divinizat ca zeiță, care după mit curge întâi în cer (Calea Lactee, *Ākāśa-Gaṅgā*) și coboară pe pământ prin părul lui Śiva, ca să nu-l zdrobească; apa lui purifică și eliberează. Autorul vede în râul din stema Moldovei „Ganga, Moldova cerească”, un proces de resorbire contrar legilor gravitației (p. 22). V. *Calea Laptelui*.

Gebeleizis — Zeitate a geților pomenită de Herodot (*Istorii* IV, 94), alături de Zalmoxis — „unii dintre ei îl numesc Gebeleizis” —, interpretată de istorici ca zeu al cerului și al fulgerului sau ca alt nume al lui Zalmoxis. Autorul subliniază că „Herodot numește pe Zalmoxis și Gebeleizis” (p. 62).

ghelfilor — Guelfii (it. *guelfi*, autorul scrie „ghelfi”) — partida papală în luptele din Italia medievală, opusă ghibelinilor, partizanii împăratului; numele vine de la familia ducală Welf. Citat la p. 152. V. *ghibelinilor*.

ghibelinilor — Ghibelinii — partida imperială în luptele din Italia medievală (sec. XII–XIV), opusă guelfilor, partida papei; numele vine de la Waiblingen, castelul Hohenstaufenilor (cel al guelfilor de la familia Welf). Guénon și Lovinescu văd în ghibelinism (al lui Dante, al Templierilor) apărarea autorității imperiale ca reflex al unei autorități spirituale ascunse. Capuleții ar fi fost ghibelini, Montague-ii guelfi: „luptele

ghelfilor (partizanii papei) și ale ghibelinilor (imperiali) au umplut Evul Mediu” (p. 152).

Glimeia — Deal la marginea satului Rădășeni, lângă Fălticeni, loc de plimbare și de meditație al autorului: „flori de pe Glimeia” (p. 91); „m-am dus pe Glimeia, la marginea Rădășenilor și am fumat țigara trimisă” (p. 154).

Godenholm — Insula nordică din povestirea lui Ernst Jünger *Besuch auf Godenholm* („Vizită la Godenholm”, 1952), unde magul Schwarzenberg își duce oaspeții printr-o experiență dincolo de timp; pentru prietenii lui Lovinescu, numele Fălticeniului inițiatic: „Unii se duceau, altădată, la Godenholm... Noi, ne duceam, cu Godenholm cu tot, la ... Folticeni” (p. 173).

Golgota — Golgota (aram. *gulgaltā*, „craniu”; lat. *Calvaria*) — locul Răstignirii, unde, după tradiție, ar fi fost îngropat craniul lui Adam, peste care a curs sângele lui Hristos (de aici craniul de la piciorul crucii în icoane). „Ne aflăm pe Golgota căci acest cuvânt înseamnă craniu” (p. 125; și p. 127).

Gorgo Medusa — Gorgona Meduza, al cărei chip îi împietrește pe cei ce o privesc și pe care Perseu a ucis-o privind-o în oglinda scutului; la Klages, fața de „oroare insondabilă” a contemplării lui Eros Kosmogonos; la Guénon și Coomaraswamy, fața terifiantă a Soarelui, ca *Kāla-mukha*. Citatul din Klages se încheie cu „Gorgo Medusa”, iar autorul îl leagă de capul de mort de la intrarea bisericii lui Rareș (p. 71).

Graal — Vasul sfânt din romanele Mesei Rotunde: cupa Cinei celei de Taină, în care Iosif din Arimateea a strâns sângele lui Hristos din rana deschisă de lancea lui Longin. V. fr. *graal*, „vas larg, blid”, din lat. medievală *gradalis*; etimologia e discutată, iar lectura *san greal* = *sang réal*, „sânge regal”, e o etimologie populară cu mare noroc literar. Tema apare la Chrétien de Troyes (*Perceval ou le Conte du Graal*, c. 1181–1190), unde graalul e încă un obiect fără nume sacru; Robert de Boron (*Joseph d’Arimathie*, c. 1200) îl identifică cu cupa Cinei; Wolfram von Eschenbach (*Parzival*, c. 1200–1210) face din el o piatră căzută din cer, *lapsit exillis*, din care se hrănește Fenixul; ciclul în proză Lancelot-Graal (*La Queste del Saint Graal*, c. 1225) fixează povestea lui Galaad, care contemplă taina vasului și moare.

Pentru René Guénon (*Le Roi du Monde*, 1927, cap. «Le symbolisme du Graal»; articolele «Le Saint Graal» și «Le Sacré-Cœur et la légende du Saint Graal», adunate în *Symboles fondamentaux de la Science sacrée*), Graalul e simbolul centrului spiritual și al Tradiției Primordiale. Cupa e inima, conținătorul vieții, iar lancea e complementul ei axial; Graalul unește puterea sacerdotală și pe cea regală. Pierderea lui corespunde întunecării ciclice, iar căutarea (*la queste*) e restaurarea „stării primordiale", a „simțului eternității" pierdut de om. Regele Graalului e totdeauna un rege rănit, Regele Pescar, a cărui rană ține țara în pustiire. Pierre Ponsoye (*L'Islam et le Graal*, 1957) a arătat elementele islamice ale legendei, mai ales la Wolfram, și a apropiat „Pământul Graalului" de pământul celest al lui Ibn ʿArabī.

Graalul e prezent în scrisori de la început. Autorul găsește *La Queste du Graal* „cu un iz psihologizant" față de basmele românești, superioare „în privința Paradisului Terestru, Împărăția Verde" (p. 7); urmărește polemica din *Études Traditionnelles* în jurul cărții lui Ponsoye (p. 13–14) și compară rugăciunea corabiei pe cale să se scufunde cu „ce spune Ponsoye, despre Pământul Graalului, care e o Piatră, care e un Verb" (p. 9). În stema Moldovei, vasul de sub botul bourului e Graalul, dar „nu bourul soarbe din el; din contra, îl umple cu balele lui divine. El se contemplă în oglinda ieșită din propria lui substanță", ceea ce îi amintește de Galaad „care contemplă interiorul vasului divin și moare" (p. 23). Petru Rareș, pescar înainte de domnie, e *Le Roi Pêcheur*, „numele Regelui Graalului" (p. 67).

Graalul e și otrava și leacul. Băutura „care l-a ucis pe Nietzsche și pe care o distilau misterele din Eleusis [...] e VITRIOLVM: Se găsește în fundul cupei Graalului. Reacția depinde de calitatea băutorului" (p. 34). Formula arabă scrisă de mână pe care autorul o trimite destinatarei e „o chintesență, un rezumat al Graalului, al Fenixului, Mantramul lor, strigătul Fenixului și Marele Nume Inefabil" (p. 35). În scrisoarea despre Ibn ʿArabī, argila primordială din care a fost făcut Adam e „Pământul Realității", identic cu Muntele Polar Qāf, pe vârful căruia își face cuibul Fenixul, iar pustnicul Trevrizent spune despre piatra Graalului, *lapsit exillis*: „Prin virtutea ei, Fenixul se mistue și devine cenușă; dar din această

cenușă renaște viața” (p. 55–56). Destinatara însăși e „fecioară purtătoare a Graalului meu” (p. 32).

În studiul despre Miorița, Graalul devine cheia liturghiei pastorale. Turmele de oi sunt „Calea Laptelui dăruindu-se sacrificial lumei noastre prin țâțele oilor. Graalul ceresc în pogorământ terestru” (p. 131); omorârea baciului „nu este altceva decât frângerea pâinii euharistice în cupa Graalului” (p. 134); lacrimile de sânge ale oilor sunt cele pe care Iosif din Arimateea le-a cules în Cupa sfântă, în care, după o tradiție „mai precisă”, Maica Domnului își storcea sânul, încât ce a ajuns în iad era „o licoare mixtă, [...] androginică” (p. 136). Cupa lui Ulise, care îi săgetează pe pețitori, e o hemisferă a cărei buză e ecuatorul unei sfere nevăzute, „o ilustrare a doctrinei secțiunilor transversale”: „Orice cupă chiar când nu are nimic în ea de ordin sensibil, conține licoarea de imortalitate: amrita”, iar Ulise devine „un păstrător al Graalului” (p. 157).

În ultimele scrisori, Graalul e o prezență de o fragilitate extremă: „Vii cu mine spre Apa Sâmbetei? Voi căuta singur barca purtătoare a Graalului?” (p. 130); „Un porumbel alb fâlfâia deasupra Graalului; o boare care însuflețește și soarbe lumile” (p. 165). În basmul «Împărăția Arăpuștei», paloșul ținut de o entitate feminină e „lancea Graalului uzurpată” (p. 166). Pentru Lovinescu, căutarea Graalului nu e un capitol de istorie literară, ci forma pe care o ia, în Occident, orice întoarcere la Centru.

Greenwood — „Codrul verde” (engl. *greenwood*) — pădurea haiducilor din baladele lui Robin Hood (Sherwood) și, la Shakespeare, Ardenii din *As You Like It* („Under the greenwood tree”); pentru autor, pădurea verde a lui al-Khiḍr: „Pădurea în care se ascundea Robin Hood e Greenwood, Pădurea Verde” (p. 151). V. *Verde-Împărat*.

gune — Cele trei *guṇa* (sanscr., „fir de funie, calitate”) ale Naturii (*Prakṛti*), firele din care e răsucită Substanța: *sattva* (tendința ascendentă, luminoasă, albă), *rajas* (expansivă, pasională, roșie), *tamas* (descendentă, întunecată, neagră) (*Bhagavad-Gītā* XIV). „Când aleg numai pe una din cele trei gune, celălalte două se volatilizează” (p. 122); cele trei turme de miei din Miorița marchează „curgerea celor trei gune una în alta”,

iar „cei trei ciobănei sunt regenții gunelor” (p. 131–132). V. *sattwa*, *tamas*.

gura de rai — Locul din versurile de început ale *Mioriței* („Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai”): pentru autor, punctul în care „secțiunea transversală prin pământul întunecat” deschide trecerea spre lumea de sus, nod vital care adună cele trei dimensiuni ale spațiului; „în simbolismul geometric «gura de rai» se reduce la un punct” (p. 130–131). Versul revine în bocetul transcris (p. 70) și la p. 77, 137. V. articolul *Miorița*.

guru — *Guru* (sanscr., lit. „greu, venerabil”) — maestrul spiritual care transmite învățătura și inițierea (*dīkṣā*); etimologia tradițională (*Advaya-tāraka Upaniṣad* 16) îl desface în *gu*, „întunericul”, și *ru*, „cel ce îl risipește”. Autorul vorbește de Guru-ul lăuntric (p. 156) și de *upa-guru*, învățătorul ocazional (p. 58). V. *Upaguru*.

hagialâc — Pelerinaj (tc. *hacılık*, de la ar. *ḥajj*, pelerinajul la Mecca); la Mateiu Caragiale (*Craii de Curtea-Veche*) și la Lovinescu, peregrinarea inițiatică spre un centru ascuns, în spațiu, în timp sau dincolo de amândouă — de aici titlul cărții lui Lovinescu *Al patrulea hagialâc* (1981). Făt-Frumos străbate câmpiile „în lungul său hagialâc” spre Tinerețe fără bătrânețe (p. 113); plimbările de la Fălticeni, „hagialâcurile” (p. 173); orele senine sunt „un hagealâc suav spre depărtări” (p. 61).

halcyoniene — De la zilele halcionice (gr. ἀλκυονίδες ἡμέραι), cele șapte zile de liniște deplină a mării din jurul solstițiului de iarnă, când, după mit, cuibărește pescărușul alcion, Alcyona prefăcută în pasăre (Ovidiu, *Metamorfoze* XI); de aici, „ore halcyoniene”, ore de liniște senină (p. 61). V. *Alkyon*.

Halmului — Halm — deal de lângă Fălticeni; în amintirea de la sfârșitul cărții, cupa pe care se lăsa Crai Nou: „Da, la Fălticeni am băut din cupa Halmului” (p. 184).

Harap-Alb — Eroul basmului lui Creangă (*Povestea lui Harap-Alb*, 1877), căruia Lovinescu i-a consacrat «Creangă și Creanga de Aur»: fiul de crai care coboară în fântâna Spânului, își pierde numele și îl primește pe cel nou, trece prin moarte și e readus la viață — o inițiere completă în veșmânt de poveste; numele (Arap-Alb, Negru-Alb) e „numele românesc al Yin-Yang-ului”. „Acum «copiez» pe Harap-Alb, și-mi ies în cale tot atâtea dihănii și aventuri ca și eroului meu” (p. 18). V. *Verde-Împărat*.

Heliopolis — „Cetatea Soarelui” (gr. Ἡλιούπολις), On-ul egiptean, cetatea lui Ra și a Fenixului; generic, orice centru spiritual de natură solară; și titlul romanului lui Ernst Jünger *Heliopolis* (1949), pe care autorul îl recitește „vrăjit în recidivă de fântânile lui arteziene” (p. 28–29; și p. 63, 96). V. *Fenix*, *bennu*.

Hermes — Ἑρμῆς — zeul grec al trecerilor, mesagerul zeilor, călăuza sufletelor (*psychopompos*) și păstorul purtător de berbec (*kriophoros*), cu caduceul; în hermetism, Hermes Trismegistul, patronul alchimiei. Autorul comentează gravuri cu „Hermes criofor, adică purtând pe gât oaia cea pierdută”, ceea ce îl identifică cu Bunul Păstor (p. 121–124; într-o gravură comentată, Hermes poartă caduceul, toiagul cu doi șerpi încolăciți, imaginea celor două curente cosmice armonizate în jurul Axei), și citește în Sarmisegetuza „orașul lui Hermes” (p. 137; și p. 70). V. *Hermes Psihopompos*, *caduceul*.

Hermes Psihopompos — Ἑρμῆς ψυχοπομπός (gr., „Hermes călăuzitorul sufletelor”) — Hermes care mână umbrele morților în Hades, cu caduceul în mână (*Odiseea* XXIV, 1–14); și păstor, purtător de berbec (*Kriophoros*). În cântecul funebru românesc, vidra și lupul împlinesc această funcție, ca și Miorița: e „Hermes psyhopompos” (p. 70); ciobănașul din Miorița apare „ca un Hermes Psihopompos conducând sufletele morților” (p. 137). V. *Hermes*.

hierogamie — „Nunta sacră” (gr. ἱερὸς γάμος) — unirea rituală a principiilor complementare, Cer și Pământ, zeu și zeiță, rege și țară; în alchimie, *Conjunctio* a Sulfului cu Mercurul, a Soarelui cu Luna, a Fixului cu Volatilul. Termenul revine în scrisori (p. 62, 136) și, la plural, în nunta cosmică din Miorița (p. 121, 151).

Hizb — *Ḥizb* (ar., „parte, porțiune”; și „grup”) — ansamblul de rugăciuni, invocații și versete coranice recitat zilnic de membrii unui ordin sufit, propriu fiecărei tarikate; și una din cele șaizeci de părți ale Coranului. Hizb-ul Qādiriyyei e „de trei ori aiatul Kursyi (cap. II), Fat’ha și cele trei surate finale” (p. 79).

hyperboreană — Care ține de Hiperboreea, „țara de dincolo de Boreas”, vântul de miazănoapte (gr. Ὑπερβόρεοι, „cei de

dincolo de Boreu”) — patria lui Apollon Hiperboreeanul (Pindar, *Pitica* X; Herodot IV, 32–36), la Guénon sediul polar al Tradiției Primordiale, „Insula Albă”, anterior Atlantidei; polar, nu nordic în sens geografic obișnuit. În scrisori: „Tradiția Hyperboreană” (p. 24); „starea hyperboreană, polară, nevăzută de soare” (p. 49); un mărțișor în formă de „dublă secure hyperboreană” (p. 78; și p. 157, 184).

Hyperion — Ὑπερίων (gr., „cel ce merge deasupra”) — titanul, tatăl lui Helios, al Selenei și al Eosului; la Eminescu, numele adevărat al Luceafărului, chemat de Demiurg pe nume. Pentru autor, Maestrul suprem, Păzitor al Pragului, „deget pus pe buze”: „E punctul unde veghează Hyperion și geniul morții” (p. 15); „feciorul de crai” al bocetului e Hyperion (p. 70; și p. 81, 82, 87, 94, 107, 151, 161, 162). V. *Luceafărul*.

Ialdabaot — *Ialdabaōth* — în cosmogoniile gnostice (*Apocrifonul lui Ioan*, ofiții), Demiurgul inferior, orb și trufaș, născut din căderea Sophiei, care modelează lumea materială crezându-se singurul dumnezeu. La autor, „Diavolul, adică Ialdabaot”, vine la Adam cu îngăduința Demiurgului superior din Plerom, dar „nu poate da viață operei informe pentru că nu e stăpânul Suflului” (p. 54).

ianua coeli — „Poarta Cerului” (lat.) — unul din titlurile Sfintei Fecioare din Litania Loretană (*Ianua coeli, ora pro nobis*): Maica Domnului e poarta prin care Cerul a coborât pe pământ și prin care omul urcă la cer. În cosmologia tradițională (Guénon, «Le symbolisme solsticial de Janus»), „poarta zeilor”, solstițiul de iarnă, în semnul Capricornului, prin care sufletul iese din cosmos pe verticala axei; perechea ei e *ianua inferni*, „poarta oamenilor”, solstițiul de vară, în Rac. Săgetătorul „țintește ianua coeli, la solstițiul de iarnă”, înaintea Capricornului (p. 148). V. *Capricornului*, *Ianus-Iana*.

Ianus-Iana — Ianus, zeul roman cu două fețe, al porților, al trecerilor și al începuturilor (lat. *ianua*, „poartă”), stăpânul celor două chei, de aur și de argint, ale Marilor și Micilor Mistere și al celor două porți solstițiale (Guénon, «Le symbolisme solsticial de Janus»), și perechea lui feminină Iana (Diana, Iana Sânziana); în tradiția română, Ion-Sânt-Ion. „Dublul baltag hyperborean, baltagul lui Dragoș, al lui Ianus-Iana” (p. 79); „Dublul cap androgin semnifică și unirea extremităților, Ianus-Iana” (p. 88; și p. 96). V. *ianua coeli*.

ida — *Iḍā* (sanscr.) — curentul (*nāḍī*) subtil care urcă în stânga coloanei, de natură lunară, răcoritoare și feminină; împreună cu *piṅgalā*, solar, încadrează canalul central *suṣumṇā*, alcătuind caduceul lăuntric. Unul din cele trei fluiere ale ciobanului (p. 135).

Ierusalim Ceresc — Cetatea sfântă care se pogoară din cer la sfârșitul vremurilor (Apocalipsa 21, 2–27), în formă de pătrat (cub), cu douăsprezece porți și cu Mielul drept lumină: imaginea restaurării finale a Paradisului terestru și a centrului primordial, „cristalizat" la capătul ciclului. Svastica de pe acoperământul de mormânt al Mariei de Mangop (Putna, 1477) i se pare autorului o resorbție a centrului bizantin după încheierea ciclului lui: „Se va remanifesta ca Ierusalim Ceresc", iar pătratul din mijloc e „secțiune transversală a Ierusalimului Ceresc", după tradiția populară care prezice că o parte din el „se va coborî în Moldova" (p. 23).

Ileana Sânziana — Eroina basmului românesc «Ileana Sânziana» (Petre Ispirescu), mireasa lui Făt-Frumos răpită și regăsită; la autor, paredrul lui Ianus, „Sora Soarelui" din colinde, *Anima Mundi* răpită de Titani și readusă la lumină de eroul solar. Basmul e „de o «tehnicitate» uimitoare" (p. 101); autorul îi dă destinatarei un motto pentru textul ei despre Ileana Sânziana, din Evanghelia după Toma (p. 117). V. *Sânziene*, *Ianus-Iana*.

Ilu — Numele de alint cu care semnează autorul multe scrisori către Roxana Cristian din 1979 încolo, scris uneori și cu litere arabe (p. 107, 108, 111, 113 și passim).

Împărăția Verde — Împărăția lui Verde-Împărat din «Povestea lui Harap-Alb» a lui Creangă, unde se încheie călătoria eroului; la Lovinescu, Paradisul Terestru, centrul spiritual primordial, pentru că verdele e culoarea lui al-Khiḍr, „Cel Verde", și a veșnicei reînnoiri. Basmul ar fi superior „în privința Paradisului Terestru, Împărăția Verde" (p. 7); „Am revăzut și am retrăit de mai multe ori Împărăția Verde, al cărei împărat este al-Khidr" (p. 110; și p. 35). V. *Verde-Împărat*, *Khidr*.

in șaa Allahu — *In shāʾa Llāhu* (ar. إن شاء الله, „dacă vrea Dumnezeu") — formula cu care musulmanul însoțește orice vorbă despre viitor (Coran 18, 23–24). Folosită de autor la p. 142.

Iod — *Yod* (ebr. י) — a zecea și cea mai mică literă a alfabetului ebraic, prima a Tetragramului, punctul din care purced toate celelalte litere; corespunde lui *alif* arab și figurează principiul nedivizat. Soarele care se transformă „cu Iod, e Agni care sângerează pentruca lumea să trăiască” (p. 88).

ison — *Ison* (gr. ἴσον, „egal”) — în muzica psaltică bizantină, nota fundamentală ținută neîntrerupt sub melodie de un cântăreț sau de un cor, ca temelie neclintită a cântării. La autor, imagine a suflului omogen de deasupra alternanțelor: „Totul e suflu și ison” (p. 30); *sarva-prāṇa* e „ison cosmic”, *Anima Mundi* (p. 95).

Ispas — Numele popular al Înălțării Domnului, sărbătorită la patruzeci de zile după Paști (din v. sl. *Sŭpasŭ*, „Mântuitorul”); în credința populară, și numele unui personaj care a privit Înălțarea. Autorul se întreabă ce legătură are „ispas” cu „ispășire, judecată” și cu coborârea Duhului Sfânt la zece zile după Înălțare (p. 29).

Jihad Kebir — *Al-jihād al-akbar* (ar.; *kebir*, forma populară a lui *kabīr*, „mare”) — „marele război sfânt”, lupta lăuntrică împotriva propriului suflet pătimaș (*nafs*), opus „micului război sfânt”, *Jihad Seghir* (*al-jihād al-aṣghar*), cel exterior, contra dușmanilor vizibili, după hadithul „Ne-am întors de la micul război sfânt la marele război sfânt”. Autorul vede în cuvântul regelui Ferdinand din *Love’s Labour’s Lost* o parafrazare a acestei sentințe (p. 52).

Kala-Mukha — *Kāla-mukha* (sanscr., „fața Timpului”, de la *kāla*, „timp, moarte”, și *mukha*, „față, gură”), numită și *kīrti-mukha*, „fața gloriei” — masca de monstru de deasupra porților templelor indiene, Devoratorul care e chiar Soarele, poarta solară a Eliberării, care îl înghite pe cel ce nu cunoaște „parola” (Guénon, «Kâla-mukha», în *Symboles fondamentaux*, cap. XLVIII). Lupul care devorează pe cel ce nu are „semnul just de recunoaștere” trimite la acest articol: „Recitește articolul Kala-Mukha din Symboles” (p. 69).

Kali-Yuga — *Kali-yuga* (sanscr., „vârsta lui Kali”, a celei mai rele aruncături de zar) — ultima, cea mai scurtă și cea mai întunecată dintre cele patru vârste ale unui ciclu (*manvantara*), „vârsta de fier”, vremea solidificării lumii și a uitării, în care trăim. Academismul e „Kali-Yuga artelor

plastice” (p. 83); constelația Dragonului „ne duce la începutul lui Kaly-yuga” (p. 101).

KaloKagathos — Καλὸς κἀγαθός (gr., „frumos și bun”) — idealul grec al desăvârșirii omului deopotrivă în înfățișare și în virtute, din care s-a format substantivul *kalokagathia*. Autorul descompune cuvântul: „frumusețea e «exaltare», «bunătatea» e «amploare»” (p. 77).

Kalpa — *Kalpa* (sanscr.) — ciclul cosmic complet al unei lumi, „o zi a lui Brahmā”, alcătuită din paisprezece *manvantara*; al nostru se numește al Mistrețului Alb, *Śrī Śveta-Varāha-Kalpa*. Autorul desparte în glumă *nirvikalpa* în „nirvi-Kalpa-samadhi” (p. 21).

Khidr — *Al-Khiḍr* (ar. الخضر, „Cel Verde”) e numele pe care tradiția islamică îl dă „robului” lui Dumnezeu pe care Moise îl întâlnește „la întâlnirea celor două mări”, în sura a 18-a a Coranului (18, 60–82): un om căruia Dumnezeu i-a dat „îndurare de la Noi” și „știință de la Noi” (*ʿilm ladunnī*, 18, 65), și ale cărui fapte de neînțeles — spargerea corabiei, uciderea tânărului, ridicarea zidului — se dovedesc la urmă providențiale. Numele i se explică prin verdeața care răsărea unde se așeza; tradiția îl face nemuritor, băutor din Izvorul Vieții, apropiat de profetul Ilie și de Sfântul Gheorghe. În sufism, Khidr e inițiatorul direct al celor care nu au maestru vizibil: Ibn ʿArabī spune că a primit de la el mantia (*khirqa*); el e capul *afrād*-ilor, „Singuratecii” aflați în afara ierarhiei Polului, și e invocat cu titlul *Sayyidunā*, „stăpânul nostru”.

În volumul *Steaua fără nume*, eseul «Seydna Alkhidr» îl prezintă ca „ocean al esoterismului”, „în afara ierarhiei inițiatice obișnuite, considerat de unii superior chiar Polului”, a cărui funcție „e prin excelență providențială; intervine unde și când nu mai este nici o speranță. Schimbă cursul lucrurilor în prezent și chiar în trecut”; acolo, autorul îl recunoaște în Percinet, pajul verde din basmul doamnei d’Aulnoy, și în Verde-Împărat al lui Creangă, stăpânul Centrului Lumii sub aspectul lui mineral.

În scrisori, Khidr e mai întâi stăpânul unui ținut interior. „Am revăzut și am retrăit de mai multe ori Împărăția Verde, al cărei împărat este al-Khidr”, scrie autorul în 1979, și citează un basm din *O mie și una de nopți*: „Tu ești marele Khidr, păzitorul livezilor și al grădinilor de zarzavat, care îmbraci

arborii cu coroanele lor verzi, care faci să alerge apele fugitive și desfășuri covorul verde al fânețelor și îmbrăcat în mantaua ta verde spre seară, amesteci nuanțele ușoare cu care se colorează cerurile crepusculului" (p. 110). Imediat înainte, el lămurește că *linea viridis* e „cercul orizontului, al Crepusculului, Uroboros": verdele lui Khidr e verdele amurgului, al trecerii (p. 110). Plimbarea spre „un hagealâc verzuliu, lumină a unei Mece încă nevăzută" ducea spre „Castelul Graalului Verde sau Mânăstirea de Tămâie" (p. 107).

Scrisoarea din 1981 despre cartea lui Jean Robin despre Guénon face din Khidr cheia unui destin: „Cât despre Verde-Împărat, Alkhidr, intervenția lui incomprehensibilă mi se pare o cheie a carierii Maestrului nostru" (p. 151). Robin Hood, stăpânul care intervine excepțional în Greenwood, „Pădurea Verde", e „o ipostază a lui Alkhidr", iar pădurea Ardenilor din *As You Like It* adăpostește pe Jaques Melancolicul, „care e Alkhidr! melancolic pentrucă pentru el «all the world is a stage», pe când cei din jur întemeiază hierogamii beatifice, iar lui Alkhidr, fericirea îi este interzisă pentrucă, altfel, s-ar înțepeni lumea. Și Hyperion e un melancolic" (p. 151). Reînverzirea arborelui uscat al Imperiului în *Measure for Measure* e „iarăși Verde-Împărat, Frederic" (p. 152).

Ultima mențiune e o formulă de doctrină: „În nu știu ce carte am găsit că inițierea accesibilă duce până la o limită, de unde inițiatul e înscris în cartea lui Seidna Alkhidr. El e dispensatorul inițierii supreme" (p. 153). Khidr, Verde-Împărat, Robin Hood și Jaques sunt pentru Lovinescu fețele aceleiași funcții: verdele care rămâne viu când ierarhiile vizibile au tăcut, maestrul nevăzut al celor singuri, a cărui melancolie e prețul faptului că ține lumea în mișcare.

Kundalini — *Kuṇḍalinī* (sanscr., „cea încolăcită", de la *kuṇḍala*, „inel") — puterea subtilă adormită ca un șarpe la baza coloanei, în *mūlādhāra*, care, trezită, urcă pe canalul median (*suṣumṇā*), între *iḍā* și *piṅgalā*, prin centrele subtile până la *sahasrāra*, în creștet (Arthur Avalon, *The Serpent Power*, 1919). Personajele unei imagini au „Yin-Yang-ul pe craniu, Kundalini ridicat până pe vârful capului" (p. 74). V. *suṣumna*.

Kundry — Femeia-blestem din *Parsifal* (1882) al lui Richard Wagner, după Cundrie din *Parzival* al lui Wolfram: slujitoare a Graalului și, sub vraja lui Klingsor, ispititoarea cavalerilor,

condamnată să râdă veșnic; dublul ei aspect, de mesageră și de seducătoare, e cheia figurii. Perechea Radiane–Viviane i se pare autorului „o amintire a dublului aspect al lui Kundry” (p. 65).

la Gaya Scienza — „Știința veselă” (it.; provens. *gai saber*, fr. *le gai savoir*) — numele poeziei trubadurilor și al artei lor; după autor, care urmează pe Valli și Guénon, sub dansuri și cântece se conferea inițierea cavalerească, „Știința Tainei”, la *Fede Santa*, „poreclită astfel” ca să înșele pe profani (p. 58). V. *Fede Santa*.

labirint — Construcția cu drum încâlcit (gr. λαβύρινθος, legat de *labrys*, securea dublă) care păzește un centru și, totodată, îngăduie accesul celui calificat; simbol al încercărilor inițiatice și al apropierii de centru prin ocoluri. Un prieten îi trimite, „în loc de o banală iscălitură, un labirint” (p. 63); „Acum realizez ce labirint e”, scrie autoarea amintirii de la sfârșit despre „Galeria” de la Fălticeni (p. 185).

Lapsit exillis — Numele enigmatic al Graalului-piatră la Wolfram von Eschenbach (*Parzival*, cartea IX, 469, 7), rostit de pustnicul Trevrizent; interpretat ca *lapis exilis* („piatra neînsemnată”), *lapis ex coelis* („piatra din ceruri”) sau *lapsit ex illis* („a căzut din ele”), cu trimitere la smaraldul căzut din fruntea lui Lucifer (Guénon). Citat la p. 55.

Ler — Numele din refrenul celor mai multe colinde românești („Lerui Ler”, „Lerului Doamne”, „dragă Ler!”); filologii l-au derivat din *Alleluia* sau din numele lui Aurelian, ori l-au socotit numele unei divinități străvechi; Lovinescu îl ia drept nume: Ler-Împărat, Regele Lumii, Domnul de Rouă. „Domnul de Rouă […] de cele mai multe ori e Ler-împărat” (p. 26); colindul transcris de autor începe cu „Lerui Ler, Lerului Doamne” (p. 46; și p. 47, 75–79). V. *Domnul de Rouă*.

Leuky — Λευκή (gr., „Albă”; Leuké, „Insula Albă”) — insula din Pontul Euxin, în fața gurilor Dunării (azi Insula Șerpilor), unde, după tradiție (Arctinos, *Aithiopis*; Pindar, *Nemeica* IV), Thetis l-a dus pe Ahile nemuritor, cu templul și oracolul lui; pentru Guénon, reflex al Insulei Albe primordiale. Autorul o numește, cu *Śvetadvīpa*, „punct de intersecție între o tradiție «polară» și una «solară»” (p. 96).

Liber Vitae — „Cartea Vieții” (lat.) — cartea în care sunt scrise numele celor mântuiți (Apocalipsa 3, 5; 20, 12; Filipeni 4, 3); corespondenta creștină a lui *umm al-kitāb*. Titlul poeziei lui Eminescu «Cărțile», primită de autor de Anul Nou 1982, n-ar avea legătură cu conținutul, „afară numai dacă e vorba de o «Liber Vitae» pe care poetul o răsfoiește sideral” (p. 155; v. și p. 90).

licornei — Licorna (inorogul, lat. *unicornis*) — animalul fabulos cu un singur corn în frunte, pe care numai o fecioară îl poate îmblânzi; simbol al purității, al puterii spirituale axiale și, în iconografia creștină, al Întrupării. Autorul simte, în tăcerea locurilor dragi, „aburul răsuflării licornei și bourului alb” (p. 32).

limba păsărilor — Limba primordială, „solară”, a îngerilor și a revelației, prin care se comunică cu stările superioare și se înțeleg înțelesurile ascunse ale lucrurilor (Guénon, «La langue des oiseaux», în *Symboles fondamentaux*); Solomon spune: „am fost învățați graiul păsărilor” (Coran 27, 16, *ʿullimnā manṭiqa ṭ-ṭayr*), iar Siegfried o înțelege după ce gustă sângele balaurului. Autorul citează versetul din Surata Furnicii la privighetoare (p. 41); zidarii de la Hurezu care își ritmau lucrul cu „Hu Hu” „vorbeau în limba păsărilor” (p. 74; și p. 101, 136).

Linea virida — *Linea viridis* (lat., „linia verde”; autorul scrie *virida*) — din adagiul hermetic *linea viridis gyrat universum*, „linia verde rotește universul”: forța vegetativă, verdele vieții veșnic reînnoite, care străbate cosmosul. Pentru autor, „linia ecuatorială a Vortexului Sferic”, cercul orizontului și al crepusculului, un Uroboros (p. 109). V. *Vortex*, *Khidr*.

Luceafărul — Planeta Venus, „steaua dimineții” care vestește răsăritul și „steaua serii” (Vesper, Hesperos) care se aprinde după apus; rom. *luceafăr* vine din lat. *lucifer*, „purtător de lumină” (gr. Ἑωσφόρος, Φωσφόρος). În Apocalipsa (22, 16), Hristos se numește „steaua strălucitoare a dimineții”, iar Litania Loretană o numește pe Fecioară *Stella Matutina*; în Isaia (14, 12), „luceafărul, fiul dimineții” căzut din cer a devenit, la Părinți, numele îngerului căzut. În colindele românești, „un luceafăr de-mpărat” e steaua Nașterii, iar în balade luceafărul grăiește eroilor. Mihai Eminescu a dat Luceafărului numele lui Hyperion — titanul tată al Soarelui, al

Lunii și al Aurorei la Hesiod (*Teogonia* 371–374) — în poemul *Luceafărul* (1883): ființa nemuritoare care coboară de două ori, din apă și din cer, spre Cătălina și se întoarce, la cuvântul Demiurgului, în nepăsarea lui rece. Pentru Lovinescu, prietenii din cercul lui alcătuiau „fraternitatea lui Hyperion”.

În volumul *Steaua fără nume*, Lovinescu a dat Luceafărului o tâlcuire cosmologică: el „apune la Răsărit, răsare la Apus, *oriens in Vespere*”, călătorind pe axa orizontală a Avatarelor, „de-a lungul unei secțiuni transversale a vortexului cosmic”; e „un daimon”, crepuscular, „vestitor de Neant, fără ca să fie Neantul”, iar cufundarea lui în noaptea primordială e „o liturghie cosmică”. Formula latină apare și în textul dictat despre privighetoare: *Latet sol in sidere, oriens in vespere* (p. 40).

În scrisori, Luceafărul e centrul vieții lăuntrice a autorului. Domnul de Rouă din colinde e „stăpânul Zorilor, adică Luceafărul de Dimineață, Stella Matutina” (p. 27); în primăvara lui 1977, autorul încearcă în zadar să spargă, în „cerul de smoală” al sfârșitului de ciclu, luminișuri spre „celălalt tărâm, unde domnește Luceafăr-Împărat” (p. 60); „feciorul de crai” al bocetului „e și Ciobănașul dar și Luceafărul, mai ales că seara e indicată ca spațiul intelectual al bocetului” (p. 64). În 1978 vine mărturisirea cea mai directă: „punctul central al situației, pentru mine, macrocosmic și microcosmic, este Luceafărul. Este Balanța în vid de care vorbesc cabaliștii. Nu pricep și totuși simt că această nepricepere este Marele Secret. Teologie negativă. Când apare, Luceafărul manifestă Tăcerea și o clipă, se ridică capacul cerului de deasupra pământului; și ceeace suflă ca o boare prin întredeschizătură, e mortal prin frumusețe. Cerul se unește cu pământul, când se despart în jumătatea de ceas verzue a Amurgului. Hyperion este un deget pus pe buze” (p. 81).

Scrisoarea din același an despre crepuscul îl face Uroboros: aleea era „vegheată de Luceafărul ascendent, când soarele, descendent, se cobora în alte lumi. Luceafăr veghetor, Prim-veghetor. Se mistuia și își mistuia propria lui flacără, unind într-un singur punct începutul și sfârșitul. Luceafărul e Uroboros, șarpele ce-și mușcă coada și se învenințează pe el însuși. Deaceea, noi, fii Luceafărului, suntem otrăviți și

otrăvim, toată viața noastră și după moarte”; Hyperion se ridică din genuni „ca o bulă de aer pe suprafața Apelor Superioare”, iar „Suntem Fii Crepusculului, Roxana. Luceafărul, Maestrul nostru suprem, cu degetul pe buze ne învață în limbajul lui mut: «Să nu aveți altă beatitudine decât aceia a Supremului, nici altă finalitate»” (p. 87). „Armonia gesturilor metafizice, o evertuează, o coordonează Luceafărul” (p. 94); Luceafărul îi amintește o formulă a lui Albert cel Mare, *In Angelo est visio vespertina*, „În Înger este viziunea înserării” (p. 116).

În textele târzii, Luceafărul devine punctul fix al timpului și ținta navigației sacre: „În punctul nevralgic al amurgului, când soarele și lumina se jertfesc într-o liturghie misterioasă, Luceafărul e punct de fixațiune a tuturor duratelor timpului” (p. 132, în studiul despre Miorița); o carte de astrologie îi arată că Venus, apărută la apus, era numită de egipteni *bennu*, Fenixul — „Hyperion Fenixul... înțelegi urmările” (p. 161); Vineția miturilor ar putea fi „cerul lui Venus deci, al Luceafărului”, iar navigarea venețiană și feniciană, „o reprezentare subtilă a căutării Luceafărului transcendent” (p. 164). Amintirea de la sfârșit păstrează imaginea „gropii verzi a Rădășenilor” „vegheată de Luceafărul ascendent” (p. 175). Luceafărul e astfel, pentru Lovinescu, „Păzitorul Pragului” crepuscular, stea a trecerii, care dă titlul nescris al întregii corespondențe: scrisori „crepusculare”.

Lucifer — „Purtătorul de lumină” (lat.) — numele latin al planetei Venus ca stea a dimineții (gr. Ἑωσφόρος) și, după Isaia 14, 12 („Cum ai căzut din cer, Luceafăr strălucitor, fecior al dimineții!”, Vulgata: *Quomodo cecidisti de caelo, Lucifer*), numele îngerului căzut. Autorul vrea să contopească un text cu „Quo modo cecidiste Lucifer” (p. 48); Dante iese din Infern „pe spatele lui Lucifer” (p. 147). V. *Luceafărul*.

lumea sublunară — În cosmologia aristotelică și medievală, lumea de sub sfera Lunii, a celor patru elemente, a nașterii și pieirii, opusă cerurilor incoruptibile. Oglindirea Tao-ului „în lumea sublunară este spontaneitatea perpetuă” (p. 110).

Luz — *Lûz* (ebr. לוז) înseamnă „migdal” și „migdală”. Tradiția rabinică (*Bereshit Rabbah* 28, 3; *Wayyiqra Rabbah* 18, 1) numește astfel un os mic și indestructibil al trupului omenesc, care nu putrezește în mormânt și din care, la înviere, trupul va

fi reconstituit, ca planta din sămânță; unii îl așază la baza coloanei vertebrale, alții în creștet, la locul unde se leagă filacteria. Luz e totodată numele vechi al cetății unde Iacob a visat scara îngerilor și pe care a numit-o Betel, „Casa lui Dumnezeu” (Facerea 28, 19); după o legendă talmudică (*Sota* 46b), îngerul morții nu are putere asupra ei, iar locuitorii ei nu mor decât dacă ies din zidurile ei. Migdala, cu coaja tare și sâmburele ascuns, a dat iconografiei creștine *mandorla*, aureola în formă de migdală a lui Hristos în slavă.

René Guénon i-a consacrat un capitol din *Le Roi du Monde* (1927, cap. VII, «Luz ou le séjour d’immortalité»), arătând că Luz e în microcosm ceea ce Agarttha e în macrocosm: „sâmburele de nemurire” al ființei, ceea ce rămâne neatins când toate celelalte se dizolvă. Localizările lui diferite corespund centrelor subtile ale yoga: la baza coloanei, unde doarme *kuṇḍalinī*, și în creștet, unde se deschide *brahmarandhra*; între ele, osul nepieritor e și sămânța, și ținta realizării. Lovinescu a folosit echivalența în cărțile lui ca să arate că Luz-ul se poate actualiza în oricare din centrele subtile fără ca celelalte localizări să dispară.

În scrisori, Luz e legat de o meditație despre geometria trupului. Pornind de la deviza Academiei lui Platon, „nimeni nu intră aicea dacă nu e geometru”, autorul scrie că geometrizarea era „obligatorie pentru ființa integrală”: „Dacă mari spirituali ca Enoh, Ilie, Maica Domnului au trecut și cu trupul în slăvile cerului, însemnează că și-au geometrizat și trupul, prefăcându-l în masă vibratorie, în impuls spiraloid. Descoperiseră și actualizaseră Luz-ul din ei, nu numai la locul lui obișnuit, la baza coloanei vertebrale, dar și în orice fragment de schelet” (p. 143). Luz nu mai e un singur os, ci o calitate a întregului schelet, a structurii care rămâne când carnea se risipește.

Meditația se adâncește la o înmormântare. La înmormântarea Lilicăi, o prietenă de la Fălticeni, în decembrie 1980, conducând-o la cimitirul din Oprișeni pe strada Rădășeni, prin fața casei ei, a casei lui Creangă și a lui Sadoveanu și pe lângă „copacul simetric și geometric” semnalat de destinatară, autorul scrie: „Geometric, deci metafizic. Pe când groparul arunca țărâna peste sicriu, mă gândeam că scheletul e singurul element metafizic din trupul

nostru. Este o rețea de forțe. Luz-ul este în definitiv un sâmbure de schelet. Osemintele sunt geometrice ca și arborele depe ulița Rădășenilor, ca și Arborele Vieții, cruce cosmică" (p. 146). Pasajul e citat din nou, întreg, în amintirea de la sfârșitul cărții (p. 176), semn că destinatara l-a păstrat ca pe una din cheile prieteniei lor.

Luz se înscrie astfel în rețeaua de simboluri a scrisorilor: Arborele Vieții, crucea cu trei dimensiuni, Agarttha, al cărei corespondent microcosmic este, și tema morții inițiatice, care desparte în om ce piere de ce nu poate pieri. Moartea, care descompune carnea, scoate la iveală schema geometrică a ființei; scheletul e, pentru Lovinescu, „vestigiul" concret al formei nepieritoare, un *vestigium pedis* lăsat de Spirit în materie.

Madonna Intelligenza — „Doamna Inteligență" (it.) — personificarea Înțelepciunii divine la *Fedeli d'Amore* (cf. poemul *L'Intelligenza*, atribuit lui Dino Compagni), figura comună a Beatricei și a celorlalte „doamne" ale poeților (Valli, Guénon). Autorul o recunoaște în femeia din tabloul lui Poussin (p. 84). V. *Fedelilor d'Amore*.

Magnum Opus — „Marea Operă" (lat.) — lucrarea alchimică întreagă, de la Materia Primă la Piatra filosofală, prin cele trei faze ale ei, *nigredo*, *albedo*, *rubedo*; în sens spiritual, transmutarea omului, nu a metalelor. Pentru autor, „toată realizarea lui Magnum Opus hermetic" e cuprinsă într-o rugăciune către Pământ (p. 9); organizarea armonică a elementelor „purușiene și pracritiene din noi" e „însăși definiția lui Magnum Opus: *Opus hierarchicum et catholicum*" (p. 10; și p. 50, 67, 143).

Mahdi — *Al-Mahdī* (ar. المهدي, „cel bine călăuzit") — figura eshatologică a islamului care va restabili dreptatea la sfârșitul vremurilor, în preajma întoarcerii lui ʿĪsā (Iisus); la șiiți, al XII-lea Imam, cel ascuns, care va reveni; corespondentul lui *Kalki-avatāra*. Autorul scrie numele și în arabă: „Mahdi-ul vine din Apus, dar se îndreaptă spre Răsărit" (p. 62).

Maica Bătrână — Mama ciobanului din *Miorița*, „cu brâul de lână", care își caută fiul prin lume; pentru autor, figura Naturii primordiale și a Sufletului lumii, pe care o recunoaște în

femeia din tabloul lui Poussin: „Femeia este, sau Maica Bătrână, sau oaia sfântă” (p. 85).

Mama Pădurii — Muma Pădurii — ființă a mitologiei românești, bătrână hidoasă și primejdioasă a codrului, cu părul ca niște lanțuri, care rătăcește oamenii și le fură copiii. Gratiile academismului sunt „ca firele de păr ale Mamei Pădurii” (p. 83; și p. 57); într-o gravură unde omul e arbore, ea își apără copiii: „Mama Pădurii, aspectul de rigoare, de implacabilitate al Maicii Domnului” (p. 126).

Mânăstire de Tămâie — Imagine din colindele românești și din «Povestea porcului» a lui Creangă: „mânăstirea cu pereții de tămâie”, Ierusalimul ceresc, centrul spiritual ascuns, a cărui materie e însăși jertfa care urcă în fum. „Orice cvadratură este o ardere de tot, un Rug arzător, Mânăstire de Tămâie” (p. 74); „Mânăstirea de Tămâie” revine la p. 107, iar privighetoarea urcă „spre Chilia de Tămâie” (p. 41).

mantram — *Mantra* (sanscr., „instrument al gândirii”, de la *man-*, „a gândi”; acuzativul *mantram*, forma folosită de autor) — formulă sacră a cărei eficacitate ține de sunetul însuși și de rostirea ritmică și corectă, nu de înțelesul discursiv; perechea ei spațială e *yantra*, iar silaba-sămânță (*bīja*) o rezumă. Cântecul privighetorii e „supremul mantram al întregii firi”, prin care ea „unește Cele de jos și cele de sus” (p. 41); *raṃ* e mantramul focului (p. 133; și p. 74, 76).

Manu — *Manu* (sanscr., din aceeași rădăcină cu „om” și cu *manas*, „minte”) — Omul arhetipal și Legiuitorul primordial al fiecărui ciclu (*manvantara*); al ciclului actual e Manu Vaivasvata, salvat de Matsya din potop. Nu un om, ci o funcție, Intelectul cosmic reflectat în umanitate, care formulează *dharma*; Guénon îi apropie numele de Minos, Menes, Numa. Autorul vorbește de „Supremul (Para) Manu” (p. 96) și identifică ciobănașul din Miorița cu Manu, fratele lui Yama (p. 137; și p. 132).

Marea Mamă — *Magna Mater* (lat.) — Substanța universală, polul pasiv și matricial al Manifestării, *Prakṛti* a hindușilor, înfățișată în mituri de zeițele-mame (Isis, Cybele, Demeter, Gaia), care nasc, hrănesc și reiau în sânul lor toate formele. Autorul îi atribuie „generozitatea ventrală” a naturii prin care se plimbă (p. 36); destinatarei îi spune, în același registru, „Cybelă scumpă” (p. 61). V. *Prakriti*, *Gaia*.

Marea Sarmatică — Marea Sarmatică — braț al Paratethysului care, în Miocenul mijlociu–superior (Sarmațian, acum circa 12 milioane de ani), acoperea Podișul Moldovei, lăsând calcarele și scoicile din dealurile Fălticeniului. „Marea Sarmatică de sub dealul Rădășenilor... S-a scurs demult” (p. 175).

Marea Triadă — Ternarul Cer–Om–Pământ (chin. *Tian–Ren–Di*, 天人地) al tradiției extrem-orientale, studiat de Guénon în *La Grande Triade* (1946): Cerul acoperă, Pământul susține, iar Omul, „fiul Cerului și al Pământului”, mijlocește între ei și îi unește în sine. Autorul arată cum „se încadrează cele trei elemente ale Mitului în Marea Triadă”, cu desenul celor două triunghiuri, „umed” și „de foc” (p. 5).

Marele Pan — Pan (gr. Πάν) e zeul arcadian al turmelor, al păstorilor și al munților, cu coarne și picioare de țap, cântând din naiul cu șapte țevi (*syrinx*), a cărui apariție bruscă stârnește spaima „panică”. Imnul homeric către Pan explică numele prin faptul că pruncul „i-a desfătat pe toți” (φρένα πᾶσιν ἔτερψε, v. 47) nemuritorii, iar grecii l-au citit ca πᾶν, „totul”; filologic, numele pare legat de rădăcina lui *pasco*, „a paște”. Orfismul și stoicii au făcut din el Zeul Totului, Natura însăși, iar Francis Bacon (*De Sapientia Veterum*, 1609, cap. «Pan, sive Natura») a tâlcuit fiecare trăsătură a lui ca o figură a lumii. Două locuri clasice sunt cele mai citate: credința că la amiază Pan doarme și nu îngăduie să fie tulburat (Teocrit, *Idile* I, 15–18) și vestea pe care Plutarh o povestește în *De defectu oraculorum* 17 — glasul care strigă de pe mare, în vremea lui Tiberiu, „Marele Pan a murit”, înțeleasă de creștini ca semnul sfârșitului lumii păgâne.

  În volumul *Steaua fără nume*, Lovinescu a dat comentariului lui Bacon o turnură metafizică: Pan are surori, Parcele, care torc din caierul lui destinele Universului, și „dintr-odată Pan devine Megapan, Marele Pan, cu mult și fără comună măsură cel mai important zeu în jurul căruia se înfășoară Cerurile și Pământul”; coarnele lui străpung cerurile supreme, naiul cu șapte țevi îl arată stăpân peste cele șapte ceruri planetare, iar vortexul sferic universal e „adevărata și suprema față a lui Pan”, căruia autorul îi dă, la urmă, „numele său adevărat, suprem, acela de Tao”. Formula centrală a acelui eseu e „Pan este Omul Universal în stare de uimire”.

În scrisori, Marele Pan e mai ales o prezență a peisajului, pe care autorul o aude. În răspunsurile despre basme din noiembrie 1976, ora amiezii, când stăpâna fiarelor le dă de mâncare ca să le distragă atenția de la hrana cerească, „este acela al amiezii, adică tocmai ora când Marele Pan doarme. Misterul doarme odată cu el și fiarele nu mai miros pâinea cerului și se îndreaptă spre o hrană telurică” (p. 45): somnul lui Pan e clipa în care Făt-Frumos poate trece pe deasupra pădurii. În scrisoarea despre „vestigii”, din 1977, tăcerea de la podul dintre cele două lacuri de la Țarna Mare, „vestigiul acului Balanței polare”, e „atât de mare încât cu luare aminte a minții, auzi hohotele Marelui Pan venind din Tărie” (p. 59).

Biletul din 5 mai 1977 îl face martor al unei zile de prietenie: „Prin ochi mi-ai dat cerul cu roua lui; prin mură am sorbit seva pământului; mai jos am auzit naiul Marelui Pan. Îți mulțumesc cu lacrimi, Cybelă scumpă” (p. 61). Destinatara e numită cu numele Marii Mame frigiene, a cărei pereche e, în multe mituri, zeul păstorilor: Pan și Cybele sunt Natura cea mare, ascultată, nu cucerită. În comentariul la gravurile din cartea lui Jack Lindsay, Hermes le conduce pe cele trei zeițe ale judecății lui Paris „în peștera în care îi așteaptă Pan” (p. 124), reluând imaginea din eseul despre Megapan.

Marele Pan al scrisorilor nu e zeul mort din relatarea lui Plutarh, ci Totul care doarme la amiază și râde în tărie, cântă din nai și se lasă auzit în tăcere: o formă a „Misterului” care doarme și se trezește odată cu el. El ține de Arcadia, de Miorița și de transhumanța sacră a turmelor, și se învecinează cu „boarea” pe care autorul o simte trecând peste lacurile și dealurile Fălticeniului.

Marelui Arhitect — Marele Arhitect al Universului — numele lui Dumnezeu în masonerie, Principiul ca ordonator al lumii după număr, măsură și greutate (Înțelepciunea lui Solomon 11, 20); la Guénon, Demiurgul privit sub aspectul lui constructiv. Prin aspectul tehnic al Operei „devenim colaboratori ai Demiurgului și ai Marelui Arhitect” (p. 85).

Marile Mistere — La Guénon (*Aperçus sur l’initiation*, cap. XXXIX), realizarea stărilor supraindividuale până la Identitatea Supremă, „inițierea sacerdotală”, spre deosebire de Micile Mistere, care desăvârșesc starea omenească și o readuc la starea primordială („inițierea regală”); terminologia vine de la

Eleusis. Autorul vorbește de „un eveniment formidabil, care ține de Marile Mistere” (p. 140; și p. 64).

Materia Primă — *Materia prima* (lat.) — substanța primordială, nediferențiată, pură potențialitate, conținătoarea tuturor germenilor, *Prakṛti* a hindușilor; alchimiștii o numeau deopotrivă „Fecioara” și „Prostituata”, pentru că primește orice formă și nu e afectată de niciuna, și „lucrul cel mai disprețuit din lume”. Lutul din care a fost plăsmuit Adam e „Materia Primă” (p. 54–55); aspectele malefice și benefice ale Vitriolului, „reunite, dau Materia Primă” (p. 88; și p. 14, 134, 166). V. *Prakriti*.

Maya — *Māyā* (sanscr., din rădăcina *mā-*, „a măsura, a forma”) — puterea de manifestare a Principiului și, prin ea, „iluzia cosmică”, aparența de realitate proprie a lumii; Guénon insistă că *māyā* nu e neant, ci realitate relativă luată greșit drept absolută, văl care și ascunde, și arată Absolutul. În dimensiunea mitică vorbele se irosesc „ca pulberea pe fața Mayei” (p. 102); imaginația individuală colaborează „la nălucirea cosmică, la Maya în aspectul ei limitativ” (p. 153).

Melancolia — Gr. μελαγχολία, „bilă neagră” — în medicina umorală, umoarea rece și uscată, legată de pământ, de toamnă și de Saturn; *Problemata* pseudo-aristotelice (XXX, 1) și Marsilio Ficino au făcut din ea temperamentul contemplativului și al geniului, iar Dürer i-a dat chipul cel mai cunoscut (*Melencolia I*, 1514). Pentru autor, presimțirea vie a lumii de dincolo și a depărtării care ne desparte de ea, de transformat în Dor: „Melancolia mea nălucește un umăr stâng sprijinit pe umărul meu drept” (p. 125; v. și p. 109, 160). V. *Dor*.

membra disjecta — „Mădulare risipite” (lat.) — după Horațiu, *Satire* I, 4, 62 (*disiecti membra poetae*, „mădularele poetului sfâșiat”): fragmentele răzlețe ale unui întreg pierdut. Versul „la drum de plai” face din bocet „una din membra disjecta a Mioriței” (p. 64).

Merlin — Magul și profetul din ciclul arturian, fiu al unui demon și al unei fecioare, sfetnicul lui Arthur și întemeietorul Mesei Rotunde, „adormit” și închis de Viviana (Nimue) în pădurea Broceliande cu vrăjile pe care el însuși i le învățase. Autorul vorbește de „Merlin «adormit» de Viviana” (p. 28). V. *Kundry*.

Meru — Meru (sanscr.) — muntele polar de aur al cosmologiei hinduse, budiste și jainiste, axa lumii în jurul căreia se rotesc astrele, cu cetatea zeilor în vârf. Autorul aude în numele lui Homer, „Homerus", asonanța cu „O Merus", „(muntele) Meru polar" (p. 96). V. *Muntele Polar Qaf*.

Metafizica Gestului — Titlul (fr. *Métaphysique du geste*) unei lucrări pe care René Guénon a anunțat-o, după mărturia lui Lovinescu, dar n-a scris-o niciodată. Cuvântul „gest" vine din lat. *gestus*, de la *gerere*, „a purta, a săvârși"; sanscrita numește gestul ritual *mudrā*, „pecete". Lovinescu a încercat ani de-a rândul să ghicească ce ar fi putut conține cartea nescrisă, în capitolul «Metafizica Gestului» din *Mitul sfâșiat* și în eseurile din *Steaua fără nume*, pornind de la trei imagini guénoniene: *apūrva*, potențialitatea nemanifestată dintre acțiune și reacțiune (*Introduction générale à l'étude des doctrines hindoues*, 1921); „vârtejul sferic universal" și svastica, „semnul Polului" (*Le Symbolisme de la Croix*, 1931); spațiul calificat, în care Ideile platonice devin „tendințe în direcție" (*Le Règne de la quantité et les signes des temps*, 1945). Concluzia acelor pagini e că „Metafizica Gestului nu este adăugată, ci descoperită", iar scurgerea tuturor posibilităților spre Tao „constituie Gestul Metafizic prin excelență".

Scrisorile arată laboratorul acestei căutări, cu ezitările ei. Primul semnal e un strigăt aproape glumeț, în noiembrie 1976: „Metafizica gestului! Să nu ne jucăm cu ea", urmat de „una din aplicările ei cele mai tainice: gestul secțiunii orizontale e făcut să descopere concavități", ca să se umple cu rouă și să devină lacuri sfinte, „gestul de consacrare prin excelență" (p. 36). În 1978, păsările în zbor îi arată „micile perpendiculare ale swasticei": „o pasăre în zbor, e Dumnezeu imanent, real prezent în lumea noastră. Iți închipui concluziile asupra Metafizicii Gestului. Orice gest ritual sau ritualizat, ne transformă în păsări măestre" (p. 79).

În același an, noțiunea se leagă de Luceafăr: „Hyperion este un deget pus pe buze și constatarea asta solidarizează Luceafărul cu Metafizica Gestului. Nu pot să spun cum, dar așa este. Am o mulțime de note risipite asupra chestiunei, imposibil să le adun într-un tot coerent. Cum să formezi un tot din indicibil?" (p. 81). Scrisoarea din vara lui 1978

mărturisește dificultatea: „Demult încerc să scriu ceva despre Metafizica Gestului. Am fost totdeauna intrigat de ce înțelegea R. Guénon prin acest titlu al unei viitoare cărți pe care nu a scris-o până la dispariția lui. Nu merge. Aproape tot ce-am găsit e de natura «Simbolismului Gestului» ceiace nu e deloc același lucru cu Metafizica Gestului. Nu ies decât fulgurațiuni care se învârtejesc în jurul lor, ca Scorpionul care se împunge cu propria lui coadă și moare. Uroboros mai înveninat decât Șarpele. Gestul metafizic, se sleește; e definiția lui" (p. 94). Încheierea e o definiție și o dedicație: „Armonia gesturilor metafizice, o evertuează, o coordonează Luceafărul" (p. 94). În septembrie: „Cred că nu voi scrie despre «Metafizica Gestului». Cum să «zici» indicibilul?" (p. 99).

Ce n-a putut deveni carte s-a cristalizat totuși în scrisoarea din 29 iunie 1982 despre *apūrva* (p. 158–159): gestul, odată făcut, „devine independent de noi și se propagă" până la Cauza Primă, „în Ființa dar și în Neființa. Deaceia, orice «gest» e metafizic"; tocul ținut în mână repetă gestul lui Dumnezeu cu Qalamul divin; fiecare gest trebuie să se desbare de „paraziții" lui până ajunge „la fiorul pur, singura «formă» cu care se poate înscrie pe Cerul Empireu"; iar cel care suferă poate transforma „o stare de prostrațiune în alta de incubațiune", căci „prostrațiunea este substanța Infernului". „Deaceea Guénon insistă asupra aspectului practic al Gestului" (p. 159).

Metafizica Gestului rămâne astfel, în corespondență, mai mult o practică decât o doctrină: gestul păstorului lui Poussin, „un mudra, un semn inițiatic" (p. 83), fumul țigării trimise de destinatară, fumată pe dealul Glimeia (p. 154), tocul în mână, circumambulația, rugăciunea. Toate au în comun faptul că „se sleiesc", trec la limită și se întorc, după legea pe care autorul o numește, cu Klages, Eros Kosmogonos și, cu limba română, Dor.

Metatron — În Cabală și în literatura *Hekhalot*, îngerul cel mai înalt, „Prințul Feței" (*Sar ha-Panim*), scribul ceresc de lângă Tronul divin, identificat uneori cu Enoh înălțat; pentru Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. III), corespondentul angelic al „Regelui Lumii", legat de *Șekhina* și de arhanghelul Mihail. Numele dat unei păsări arată „o entitate angelică, Metatron, Îngerul Feții"

(p. 40); Tronul pe care rezidă plinătatea slavei e pus în legătură cu el (p. 89).

Microcosm — „Lumea mică” (gr. μικρὸς κόσμος): omul privit ca imagine prescurtată a Universului, Macrocosmul („lumea mare”, μακρὸς κόσμος), după principiul analogiei formulat în *Tabula Smaragdina* („ce e jos e ca ce e sus”); orice lege a lumii mari are corespondentul ei în ființa omenească. Autorul socotește că mitul se aplică „cel mai fructuos” la Microcosm (p. 5) și trimite destinatarei o pagină ologrefă despre Apele Primordiale, Sofia și analogia Macrocosm–Microcosm (p. 91–92); Macrocosmosul apare și la p. 57.

Mikael — Mihail (ebr. *Mîḵā’ēl*, „Cine e ca Dumnezeu?”) — arhanghelul care se luptă cu Balaurul și îl aruncă din cer (Apocalipsa 12, 7–9), căpetenia oștilor cerești, înfățișat în icoane cu sabia și cu cântarul Judecății. Numele are aceeași valoare numerică cu „Amin”, supranumele Profetului (p. 80); autorul îl tâlcuiește „care e cu Dumnezeu”, *Mi-Ka-El* (p. 90).

Miorița — *Miorița* e balada pastorală română cea mai cunoscută: un cioban moldovean e vestit de mioara lui năzdrăvană că ceilalți doi ciobani, vrânceanul și ungureanul, vor să-l omoare la apusul soarelui; el nu fuge, ci își rânduiește moartea, cere să fie îngropat lângă stână, cu trei fluiere la cap, și o roagă pe mioară să le spună oilor și maicii bătrâne că s-a însurat „cu o mândră crăiasă, a lumii mireasă”, la o nuntă cu soarele și luna nași, munții preoți și păsările lăutari. Textul canonic e cel publicat de Vasile Alecsandri în *Poezii poporale. Balade (Cântice bătrânești)* (1852; o primă versiune în 1850), după varianta culeasă de Alecu Russo în Vrancea; folcloriștii au adunat apoi peste o mie de variante, de la colindul transilvan la bocet. Interpretările moderne (Mircea Eliade, «Mioara Năzdrăvană», în *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, 1970) au văzut în ea transfigurarea morții prin „nunta cosmică”.

Lovinescu s-a gândit la baladă încă din 1967 („Aș vrea să mă apuc de Miorița și de Meșterul Manole, dar n-am ce-mi trebue pentru a formula o doctrină”, p. 17); un bocet oltenesc, în care mortul e condus „la drum de plai” de vidră și de lup, îi pare în 1977 una din *membra disjecta* ale Mioriței, iar „feciorul de crai” al bocetului e deopotrivă Ciobănașul și Luceafărul (p. 64, 70). Studiul propriu-zis, «Miorița», e un text dictat, la care autorul și destinatara „au lucrat amândoi un anotimp” (p. 141),

așezat în carte la p. 130–139, cu motto-ul din *Tabula Smaragdina*: *Ascendit a terra in coelum; iterumque descendit in terram et recipit vim superiorum et inferiorum*.

Primul cuvânt al baladei e o cheie: „piciorul de plai" e „vestigiul piciorului", un punct nevralgic prin care „se efectuează o secțiune transversală prin pământul întunecat și descoperim acolo «gura de rai»"; plaiul e „o categorie de materie sacră". De aici întrebarea: „Ne întrebăm dacă Miorița n-a fost în realitate un bocet? Bocetul pentru ocultarea sacrificială a Regelui Lumii" (p. 130). Gura de rai e un punct colector al celor trei dimensiuni; din el coboară „trei turme de miei", curgerea celor trei *guṇa*, iar „cei trei ciobănei sunt regenții gunelor" și „cei trei șefi supremi ai ierarhiei inițiatice"; turmele actualizează Vrancea, „Varanha", numele vechi al Centrului Lumii, și sunt „Gangele ceresc scurgându-se în lumea noastră [...]. Graalul ceresc în pogorământ terestru" (p. 131). Unitatea baladei stă în „Mări", cuvânt care implică „Mărire, Maria, și Marea" (p. 131). Ciobanul „ortoman" e, într-o etimologie simbolică, „Manu cel drept", Polul (p. 132).

Miorița e paredrul ciobanului, „Anima Mundi" care „sensibilizează orice dezordine ciclică", pe când baciul, „Ax vertical", nu e informat de dezechilibrele lumii decât prin „tremorul lui Anima Mundi"; ea e „Fecioara Orantă", iar perechea oii e berbecul, *Ram*, numele avatarelor lui Vișnu și „suportul lui Agni", de unde „originea precreștină a Mioriței" (p. 132–134). Omorârea baciului „nu este altceva decât frângerea pâinii eucharistice în cupa Graalului"; vrânceanul și ungureanul sunt „asesorii Regelui Lumii în misterele cosmice pe care le celebrează la asfințitul soarelui pentrucă [...] «asfințit» însemnează și «sfințit»" (p. 134). Ciobanul pare îngropat vertical, „ca un yogin", iar cele trei fluiere sunt continuarea *suṣumṇā*-ei, *iḍā*, *piṅgalā* și sinteza lor; fluierul de os, „neclintita limbă" între celelalte, îl face pe cioban una cu Yama și cu Manu și îl arată „ca un Hermes Psihopompos" (p. 135–137). Crăiasa e Moartea, dar și Mireasa Lumii, „Anima Mundi, Mireasa tuturor inițiaților, la care nu se poate ajunge decât după ce s-a băut licoarea de lacrimi, sânge și lapte și s-a pășit peste pragul morții", iar nunta e o hierogamie cu nași cosmici (p. 136).

Studiul se încheie cu o întrebare despre transmisiune. În povestirea lui Sadoveanu «Orb sărac» din *Hanul Ancuței*, orbul cimpoier a învățat „cântecul Mioarei” de la niște baci bătrâni, la focuri care nu se stingeau niciodată, și a fost legat „cu blăstem” să-l cânte înaintea oricărui alt cântec: „Ce e asta dacă nu o transmisiune inițiatică ce nu se poate face decât verbal și nu prin lectură, prin cărți?” Autorul se întreabă dacă n-ar mai exista orbi care să recite Miorița „cu autoritate și legitim”, căci „Miorița rezumă toate tristețile și nădejdile noastre” (p. 138–139). Ultimul cuvânt e al lui Hamlet: „But the rest is silence” (p. 139).

Mistrețul Alb — *Śveta Varāha* (sanscr., „Mistrețul Alb”) — al treilea avatar al lui Vișnu, care scoate pământul din apele potopului; după el se numește kalpa de față (*Śvetavarāha-kalpa*), iar la Guénon («Le Sanglier et l’Ourse», 1936) e simbolul autorității spirituale și al Tradiției Primordiale, în fața Ursului războinic. Autorul amintește „Podul suscitat într-o clipă a zorilor, de către Mistrețul Alb al lui Creangă” (p. 85). V. *Vrancea*.

mitul Cavernei — Mitul Peșterii din Platon, *Republica* VII, 514a–517a: oamenii legați în fundul unei peșteri văd pe perete numai umbrele lucrurilor purtate prin fața focului și le iau drept realitate, până ce unul, dezlegat, urcă spre lumina soarelui; imaginea trecerii de la lumea sensibilă la cea inteligibilă și a educației filosofice ca „întoarcere” a sufletului. Autorul îl pune la temelia sensului tradițional al poemelor homerice (p. 11).

moarte inițiatică — Orice inițiere comportă o moarte simbolică a individualității profane, urmată de „a doua naștere”: neofitul e îngropat, înghițit de un monstru, coborât în peșteră sau închis în colibă și iese de acolo alt om. Plutarh (fr. 178 Sandbach) observa că a muri (τελευτᾶν) și a fi inițiat (τελεῖσθαι) se aseamănă și ca vorbă, și ca lucru; Mircea Eliade (*Naissances mystiques*, 1959) a descris schema morții și a renașterii rituale în toate civilizațiile, cu simbolismul ei embriologic (*regressus ad uterum*). Guénon (*Aperçus sur l’initiation*, 1946) arată că „moartea” inițiatică e moartea față de starea anterioară, condiție a oricărei treceri la o stare superioară, și că ea nu e o imagine, ci o realitate de ordin lăuntric; în alchimie, îi corespunde *nigredo*, „opera la negru”, cu craniul ca emblemă.

Sfântul Pavel spune „în fiecare zi mor” (I Corinteni 15, 31), iar sufiții citează cuvântul „muriți înainte de a muri”.

Locul central al cărții e scrisoarea despre Shakespeare din martie 1977, ale cărei pagini au fost reluate în *Steaua fără nume*. Hotspur, doborât de prințul Harry, spune în *Henric al IV-lea* (partea I, actul V, scena 4): „Dar timpul e sclavul vieții și viața bufonul timpului. Și timpul care supraveghează toată lumea trebuie să aibă o oprire”. Autorul comentează: „Dar această oprire a timpului care este Moartea, poate să se întâmple din această viață, în timpul ei generator și e ceeace se numește moarte inițiatică. Profanul poate s-o numească simulare. In realitate, e mai efectivă și mai eficace decât moartea vulgului” (p. 51).

În aceeași scenă, Falstaff se prăbușește și „face pe mortul (indicația scenică a lui Shakespeare), adică ceeace, aparent, face și inițiatul”; după ce câmpul de luptă se golește, se ridică și dă „o admirabilă, o magistrală definiție a morții inițiatice, care pentru mine pune deasupra oricărei discuții gradul de cunoaștere a lui Shakespeare”: „Să simulez? Mă înșel, n-am simulat nimic. Când mori simulezi, căci nu mai ești decât simulacrul unui om când nu mai ai viața unui om; din contră, a simula moartea când trăiești aici nu e un simulacru, ci realul și perfectul model al vieții” (p. 51; în original: *to counterfeit dying, when a man thereby liveth, is to be no counterfeit, but the true and perfect image of life indeed*). Autorul adaugă că „moartea e dragonul păzitor al pragului”, iar cuvântul lui Falstaff „Dacă devin mare, voi decădea” e „enunțarea riguroasă a legii analogiei inverse” (p. 51–52). Cu o pagină înainte, „grația în disgrația morții” din programul ascetic al regelui Ferdinand e numită „chezășia și semnul morții inițiatice, care se întâmplă chiar din viață, prin Moarte și Transformare”, prin care se toacește coasa Timpului (p. 50).

În 1980, o gravură alchimică îi arată autorului moartea inițiatică în chip de emblemă: Eva întinsă pe pământ, cu Arborele Lumii crescând din creștetul ei, întinde mâna spre Chivotul Alianței, „pe capacul căreia stau, nu Heruvimii, ci un craniu. Moartea inițiatică păzește comorile și talismanele din Arcă. Ne aflăm pe Golgota căci acest cuvânt înseamnă craniu”; Arca, „mai ales craniul de pe ea, reprezintă pântecele Evei din care a ieșit moartea în lume, dar și viitoarea răscumpărare” (p.

125). Capul de mort de pe fațada bisericii lui Rareș de la Baia e începutul „Operei la negru”, *Nigredo*, „simbolizată de un craniu” (p. 67, 72).

Tema străbate toată corespondența, chiar acolo unde termenul lipsește: Ramadanul trăit ca „o moarte, în felul lui” (p. 69); despuierea metalelor, prin care recipiendarul „intră în caverna cosmică nud ca un fetus” (p. 147); *regressum in utero* „într-o materie cerească” (p. 148); Fenixul, care nu moare, ci „trece” de la Manifestat la Nemanifestat (p. 66); Miorița, unde Mireasa Lumii nu poate fi atinsă decât de cel ce „a pășit peste pragul morții” (p. 136). Pentru Lovinescu, moartea inițiatică e singura moarte reală, pentru că e singura din care se poate învia.

Moirelor — Moirele (gr. Μοῖραι, „părțile, sorțile”) — cele trei Ursitoare ale grecilor, fiicele Necesității sau ale Nopții: Clotho („torcătoarea”), Lachesis („cea care împarte sorții”) și Atropos („cea neînduplecată”, care taie firul) (Hesiod, *Teogonia* 217–219, 904–906; Platon, *Republica* X, 617c); la romani, Parcele. „Zeus nu poate frânge hotărârea Moirelor, dar poate și trebue să traducă în fapt sentința lor” (p. 120).

mudra — *Mudrā* (sanscr., „pecete”) — gest ritual al mâinilor, codificat în iconografia și ritualul hindus și budist, care exprimă și „sigilează” o stare spirituală; echivalentul vizibil al lui *mantra*. „Gestul păstorului e un mudra, un semn inițiatic, degetul mare și indexul răsfirate” (p. 83).

Muntele Polar Qaf — Muntele Qāf (ar. جبل قاف, *Jabal Qāf*; autorul scrie și „Gebel Qaf”) — în cosmografia islamică, muntele de smarald care înconjoară pământul și îl leagă de cer, sălașul păsării ‘Anqā’ (Fenixul) și al Simurgului, simbolul Muntelui Polar, ca Meru la hinduși, Olimpul la greci și Montsalvat în legenda Graalului (Guénon, *Le Roi du Monde*, cap. IX–X). Pământul Realității, argila-piatră, e „identic cu Muntele Polar Qaf”, pe al cărui vârf își face cuibul Fenixul (p. 55); un munte din Banat e „un substitut al lui Gebel Qaf” (p. 62). V. *Meru*.

Mutus Liber — „Cartea mută” (lat.) — tratat alchimic alcătuit numai din cincisprezece gravuri, fără text, publicat la La Rochelle în 1677 sub numele lui Altus; Opera e arătată, nu spusă, ca să n-o înțeleagă decât cel pregătit. Citat la p. 101.

Nada Florilor — Nada Florilor — loc de promenadă din Fălticeni, pe malul iazului Șomuzului, care se zărea de la ferestrele casei unde scriitorul își găzduia prietenii; pomenit în amintirea de la sfârșit (p. 184).

Nadir — Punctul sferei cerești diametral opus Zenitului, sub picioarele observatorului (ar. *naẓīr [as-samt]*, „opusul [zenitului]”). Stema de pe acoperământul de la Putna are „o axă care nu este orizontală ci verticală, Zenit-Nadir, Nord-Sud” (p. 22). V. *Zenit*.

naros — *Naros* (gr. νῆροϛ, din akkad. *nēru*) — perioada de 600 de ani a cronologiei babiloniene transmise de Berossos, alături de *sossos* (60 de ani) și *saros* (3600 de ani). Autorul o pomenește la durata unei transmisiuni orale secrete „timp de șase secole” (p. 27).

Nectarul — Băutura nemuririi a zeilor olimpieni (gr. νέκταρ), pereche a ambroziei, corespondentul lui *amṛta* și al lui *soma* la hinduși; în basmul românesc, apa „vieții fără de moarte”. La autor, părțile nobile ridicate în partea de sus a vasului „constitue Nectarul, băutura de viață fără de moarte, de tinerețe fără bătrânețe, a zeilor” (p. 57). V. *amrita*.

Nigredo — „Înnegrirea” (lat.), *l’Œuvre au Noir* — prima fază a Marii Opere alchimice, putrefacția materiei dintâi, simbolizată de corb, de craniu și de „soarele negru”; moartea care precede orice naștere adevărată, coborârea în infern, corespondentul alchimic al morții inițiatice; îi urmează *albedo* și *rubedo*. Fațada bisericii lui Rareș închipuie un cap de mort: „Prima fază a lui Magnum Opus hermetic, se numește Nigredo, l’Oeuvre au Noir, simbolizată de un craniu” (p. 67); „Negrul Alchimic” (p. 147).

nirvikalpasamadhi — *Nirvikalpa-samādhi* (sanscr., „absorbția fără diferențiere”) — treapta supremă a contemplației în Yoga și Vedānta, în care dispare orice distincție între cel ce cunoaște, actul cunoașterii și obiectul ei; opusă lui *savikalpa-samādhi*, absorbția „cu formă”. Pentru autor, stema Moldovei, cu bourul care își dă suflarea la capătul vânătorii, amintește de Galaad murind în contemplarea vasului divin: „stema de întemeiere a unei națiuni, rezumându-i destinul și misiunea e o scenă de nirvikalpasamadhi!” (p. 23; și p. 21).

Non-Manifestat — La Guénon (*Les États multiples de l'être*, 1932), domeniul Principiului dinaintea și de dincolo de orice manifestare, formală sau informală — Ne-Ființa care cuprinde și posibilitățile manifestării, și pe cele care nu se vor manifesta niciodată. Fenixul nu moare, „ci pentrucă trece, pentru noi, dela Manifestat la Non-Manifestat. E bucuria soarelui de Miezul Nopții" (p. 66).

Okeanos — Ὠκεανός (gr.) — fluviul primordial care înconjoară pământul, curgând în cerc, din care, după Homer (*Iliada* XIV, 201, 246), se trag zeii și toate apele; la români, Apa Sâmbetei; simbol al Apelor cosmice și al ciclului închis. Suflul cimpoiului curge „imobil ca Okeanos" (p. 95); „Brahmanda pe suprafața lui Okeanos" (p. 162).

omfalos — Gr. ὀμφαλός, „buric" — piatra sacră de la Delfi, socotită centrul pământului și, prin extensie, orice piatră (betil) care marchează un centru spiritual, adesea înfășurată de un șarpe. În tabloul lui Poussin, păstorii stau în fața unui omfalos, pe care piatra verticalizată ar forma „hierogliful Polului" (p. 83–84).

Omul Universal — Termen guénonian (*L'Homme et son devenir selon le Vêdânta*; *Le Symbolisme de la Croix*), după ar. *al-insān al-kāmil*, „Omul desăvârșit", al lui Ibn ʿArabī și al-Jīlī, și după *Ādām Qadmōn* cabalistic: ființa care a realizat toate stările, totalitatea posibilităților, prototipul principial al manifestării. Însemnele puterii cheilor arată „Omul Universal" (p. 20); „Hristos se identifică cu Omul Universal (Adam Kadmon)" (p. 89; și p. 90).

Orbete — „Orbete" (pl. „orbeți") — „cam orb", cu privirea împăienjenită (de unde „a orbecăi"); la plural, cântăreții orbi ambulanți din Ardeal și Banat, purtători de cântece bătrânești și de stihuri religioase, ca rapsozii orbi ai Greciei. „«Orbete» însemnează exact «cam orb»" (p. 95); „orbeți" (p. 99).

Orfeu — Ὀρφεύς — cântărețul trac, fiul Calliopei, care îmblânzea fiarele cu lira, a coborât în Infern după Euridice și a fost sfâșiat de bacante; patronul orfismului și poetul hiperboreean prin excelență. Autorul citește *Sonetele către Orfeu* ale lui Rilke: „Orfeu la Oprișeni!" (p. 24; și p. 138, 140).

Ortoman — „Voinic, chipeș, falnic" (pop., poate din tc. *ortaman*, „de mijloc"), însușirea ciobanului moldovean din *Miorița* („Iar

cel moldovan / Mare, ortoman”); autorul face din cuvânt un nume și vede în el Polul imobil: tulburările țin de „Shahti lui Ortoman, și nu de Ortoman care e Pol imobil” (p. 133).

palinodiile — Palinodia (gr. παλινῳδία, „cântec întors”, după poemul în care Stesihor își retrăgea defăimarea Elenei) — retractare, revenire publică asupra unei afirmații anterioare. Autorul găsește „foarte interesante palinodiile lui Dumézil” și se întreabă dacă acesta nu are dreptate cu diviziunea ternară a castelor, șudrele nefiind decât „un depozit rezidual al celorlalte trei” (p. 19).

Panta rei — Πάντα ῥεῖ (gr., „totul curge”) — formula prin care tradiția (Simplicius, după Platon, *Cratylos* 402a) rezumă doctrina lui Heraclit despre curgerea neîncetată a lucrurilor („Nu poți intra de două ori în același râu”, fr. B 91). La autor, legea râului care își sapă alt curs „sfâșiind sânul mamei Gaia” (p. 119).

pantacol — Pantacol (fr. *pantacle*, lat. med. *pantaculum*, apropiat de gr. πᾶν, „tot”) — talisman, figură simbolică ce rezumă o totalitate, termen al magiei renascentiste (Agrippa, Paracelsus) și al ocultismului (Eliphas Lévi); la autor, blazonul ca „mic tot”. „Mă întreb care altă țară are ca stemă-pantacol o scenă de nirvi-Kalpa-samadhi!” (p. 21).

para-bindu — *Para-bindu* (sanscr., „punctul suprem”) — în tantrism, punctul nemanifestat din care purcede toată Manifestarea și în care se resoarbe; în scriere, punctul nazalizării (*anusvāra*) de deasupra lui M din *Oṃ*. Autorul numește astfel punctul de atingere a râului Moldova cu urechea bourului în stema țării: „e para-bindu, e litera finală M a monosilabului” (p. 22).

Parabrahma — *Parabrahman* (sanscr., „Brahman suprem”) — Principiul absolut, nemanifestat și fără calificări (*nirguṇa*), deosebit de Brahman „cu calități” (*saguṇa*), care e Ființa ca principiu al manifestării. Autorul îl invocă, cu *Paraṣabda*, la tâlcuirea prefixului „prea” (p. 44).

Paraṣabda — *Parā-śabda* (sanscr., „Sunetul suprem”) — Verbul nemanifestat, dinaintea oricărei articulări, din care purcede tot sunetul audibil, prin treptele *paśyantī*, *madhyamā* și *vaikharī*; corespondentul hindus al Cuvântului dintru început (Ioan 1, 1). Supremul e desemnat de „para” (p. 44); stăpânul

ciclurilor e „distribuitorul Verbului, al lui Parașabda” (p. 56); rapsozii orbi și Homer sunt depozitari ai lui (p. 96–97; și p. 140).

paredru — Paredru (gr. πάρεδρος, „care șade alături”) — divinitate asociată alteia ca pereche, de obicei feminină alături de cea masculină, complementară ei, ca Śakti zeului. „Apare între noi Miorița ca paredru al ciobanului. Având în vedere că un paredru trebue să fie complementar cu partenerul lui...” (p. 132).

Parsifal — Cavalerul Graalului (Perceval la Chrétien de Troyes, Parzival la Wolfram von Eschenbach), „prostul curat” care, prin întrebarea neîntrebată și apoi rostită, vindecă pe Regele Pescar; drama muzicală a lui Wagner (1882), al cărei titlu el îl tâlcuia, fals, din persanul *fal parsi*, „prostul curat”. Autorul apropie „Parsifal-Dragoș” (p. 27), „strania etimologie a lui Wagner Parsifal-Fal” (p. 28) și cuvântul pustnicului Trevrizent despre piatra Graalului (p. 55). V. *Graal*.

Pasărea Măiastră — Pasărea măiastră — pasărea fermecată, vorbitoare, a basmelor românești, căutată de eroi și fără de care „turnul se năruie”, simbol al stărilor superioare ale ființei și al Centrului de negăsit. Autorul identifică Privighetoarea „cu Pasărea Măiastră din poveste” (p. 45); „păsări măestre” (p. 79).

Păzitorul Pragului — Ființa înspăimântătoare care stă la trecerea dintre două stări sau lumi și trebuie biruită, îmblânzită sau înșelată de cel ce vrea să treacă. Numele vine din literatura ocultistă a secolului XIX: la Edward Bulwer-Lytton (*Zanoni*, 1842) e „Locuitorul Pragului” (*Dweller of the Threshold*), iar Rudolf Steiner îl preia ca *Hüter der Schwelle*, titlul uneia dintre dramele sale-mister (1912). Figura însă e veche cât lumea: Sfinxul de la porțile Tebei, Cerber la intrarea Hadesului, Charon la Styx, Gorgona; în India, *Kīrtimukha* sau *Kālamukha*, „fața Timpului”, sculptată deasupra ușilor templelor; în China, masca *taotie* a bronzurilor arhaice; în basmele românești, balaurul, ciuntul, Muma Pădurii. René Guénon (articolul «Kâla-mukha», în *Symboles fondamentaux de la Science sacrée*) și Ananda K. Coomaraswamy («Svayamātṛṇṇā: Janua Coeli», în *Zalmoxis*, II, 1939) au arătat că monstrul de la poartă e chipul înfricoșat al aceleiași puteri care, de dincolo, apare luminoasă: el devorează pe cel

necalificat și îl lasă să treacă pe cel care a murit deja față de starea pe care o părăsește.

Lovinescu folosește figura în cărțile lui cu o constanță aproape obsesivă: Sfinxul care „nu piere niciodată”, ciuntul din *Aleodor Împărat*, capul de leu de deasupra ușii, budihacea din cimilitura lui Creangă, toate au, după el, „un aspect terific al ființei centrale pe care o păzește”, cu care sunt de fapt identice, și două fețe, „una de rigoare, pentru cei răi, și una de mizericordie, pentru cei buni”.

În scrisori, Păzitorul Pragului apare întâi într-o descriere de grădină: cartea *Misterul Bomarzo* descrie parcul principilor Orsini din Latium, „cu diferite etape «labirintice», începând cu «Păzitorul Pragului» care deschide o gură enormă ca să te înghită, de pe cuvertura cărții”, iar autoarea arată că în nord-vestul Europei vestigiile labirintice se numesc în popor „Troia” (p. 27). E monstrul de piatră cu gura deschisă de la Bomarzo, chip al *Kāla-mukha*-ei. Lupul care devorează pe cel ce nu are „semnul just de recunoaștere, parola”, îl trimite pe destinatar la „articolul Kala-Mukha din Symboles” (p. 69). În scrisoarea despre Hotspur și Falstaff, autorul adaugă, în paranteză, la „balaurul ăsta scoțian”: „căci moartea e dragonul păzitor al pragului” (p. 51).

Cea mai frumoasă ipostază e Hyperion. La plecarea spre „un hagealâc verzuliu, lumină a unei Mece încă nevăzută”, „cerul liliachiu era vegheat de un hipotetic Hyperion, Păzitor al Pragului. Mergeam spre indicibil, la orizont ne arăta și ne interzicea drumul o mână ridicată”; vălul liliachiu nu putea fi atins, „ca toate adevăratele hagialâcuri, era fără sfârșit” (p. 107). Hyperion, „deget pus pe buze”, păzește pragul tăcând: arată și interzice deodată. În 1982, dezolarea însăși, „un nod complex format din interferențe”, „a devenit păzitor al Pragului” (p. 158): suferința e chipul înfricoșat al trecerii.

În amintirea de la sfârșitul cărții, figura se mută asupra unei ființe vii: „Doamna Lovinescu e încă un «păzitor» de temut al pragului...”; la despărțire, ea o strigă pe autoare să nu plece, iar aceasta se smulge dintre ușile întortocheate ale „Galeriei”, înțelegând „ce labirint e”, și iese din „Agarttha” știind că orice întoarcere ar preface-o „în stană de sare” (p. 185). Păzitorul Pragului e astfel, în această carte, nu numai monstrul de la

poarta templului, ci orice forță care ține, prin iubire sau prin teamă, pe cel ce trebuie să treacă.

Persefonei — Persefona (gr. Περσεφόνη; Kore, „Fecioara”) — fiica Demetrei și a lui Zeus, răpită de Hades și împărțită între lumea de jos și cea de sus, zeița centrală a Misterelor de la Eleusis; la orfici, mama lui Zagreus. „Adierile Persefonei” (p. 82). V. *Eleusis*.

Piatra Filosofală — Ținta Marii Opere alchimice, substanța care preface metalele în aur și dă nemurirea; în sens inițiatic, starea omului regenerat, iar pentru hermetiștii creștini, Hristos însuși (*lapis angularis*; cf. I Corinteni 10, 4: *petra autem erat Christus*). „Hristos căruia Hermetiștii îi spun și Piatra Filosofală (Christus erat Petram)” (p. 92).

pingala — *Piṅgalā* (sanscr., „cea roșiatică”) — curentul subtil din dreapta coloanei, de natură solară, încălzitoare și masculină, pereche a lui *iḍā*, de o parte și de alta a lui *suṣumṇā*. Unul din cele trei fluiere ale ciobanului (p. 135).

plai — Pășune de munte, culme întinsă și netedă (din lat. *plagia*, „coastă, ținut”); „picior de plai”, poalele lui. Pentru autor, în simbolistica românească, „plaiul reprezintă o categorie de materie sacră” (p. 130), cale a sufletului spre rai, în bocet și în Miorița: „La drumul de plai” (p. 64, 68, 70; și p. 77).

Pleiadele — Pleiadele (gr. Πλειάδες) — roiul de stele din Taur, la greci fiicele lui Atlas, de aceea și „Atlantide”; în popor, „Cloșca cu pui” sau „Găinușa”. După Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. X), în tradiția atlantă Pleiadele au luat locul Ursei Mari ca reper polar. „Cum Găina e un simbol atlant (Pleiadele)”, basmul ar arăta întemeierea tradiției atlante (p. 17; și p. 78). V. *Atlantida*.

Plerom — „Plinătatea” (gr. πλήρωμα) — la gnostici, totalitatea eonilor, lumea divină desăvârșită de deasupra lumii demiurgice; la Sfântul Pavel, „plinătatea dumnezeirii” (Coloseni 2, 9); totalitatea posibilităților divine, care nu crește și nu scade prin manifestare. Autorul vorbește de „Demiurgul superior din Plerom” (p. 54).

Polul — Punctul imobil în jurul căruia se învârte lumea, capătul Axei; în simbolismul tradițional (Guénon, *Le Roi du Monde*; *Le Symbolisme de la Croix*), sediul autorității spirituale supreme, al lui *Cakravartin* și al Regelui Lumii, figurat de Steaua Polară,

de svastică și de muntele polar. „Polul — III — în cele trei lumi” (p. 49); „neclintita limbă, adică Polul între cele două Urse” (p. 97); ciobanul Ortoman e „Pol imobil” (p. 133; și „Ținutul Polar”, p. 50). V. *Axis Mundi*, *swastică*.

Ponsoye — Pierre (Pierre-Édouard) Ponsoye, 1915–1975: medic și scriitor francez, autorul studiului *L’Islam et le Graal. Étude sur l’ésotérisme du «Parzival» de Wolfram von Eschenbach* (Paris, Denoël, 1957; reeditat la Archè, Milano, 1991), în care Graalul lui Wolfram — piatra *lapsit exillis*, păstrată de «templeisen» — e citit în lumina ezoterismului islamic: Gahmuret, tatăl lui Parzival, slujește califului din Bagdad, iar ordinul Graalului apare ca o expresie a Centrului suprem (Melchisedec, Preotul Ioan), după indicațiile lui René Guénon despre legătura dintre inițiații creștini și cei musulmani după desființarea Templierilor. Cartea a fost scrisă sub îndrumarea lui Michel (Mihai) Vâlsan, care o citează în «Complémentarisme de formes traditionnelles», și a stârnit atacuri aspre în *Études Traditionnelles* — sunt seria de articole ale lui René Mutel la care se referă Lovinescu în scrisoarea din 1962 (p. 8–9). Ponsoye a mai scris *De l’unité transcendante des religions* (articol în *Études Traditionnelles*, 1948), *Le Mystère de Tristan et Yseult* (1979) și a tradus în franceză *Hinduism and Buddhism* al lui Ananda K. Coomaraswamy (*Hindouisme et bouddhisme*, Gallimard, 1949). Fiu al pastorului protestant Edmond Ponsoye, s-a convertit la islam în 1939 și a urmat calea sufită ʿAlawiyya, ca discipol al lui Frithjof Schuon, apoi al lui Vâlsan. Datele vieții și opera: catalogul Bibliotecii Naționale a Franței (Pierre Ponsoye, 1915–1975, medic); amănuntele biografice, după prezentarea editurii Hanif (2024).

porfiră — Porfir, piatră de culoare purpurie (gr. πορφύρα, „purpură”), rezervată la Bizanț familiei imperiale; „cămara de porfiră” (*Porphyra*) a palatului din Constantinopol era încăperea în care năștea împărătesele. Citat în amintirea de la sfârșit, cu „Porfirogenet” (p. 183).

Porfirogenet — Πορφυρογέννητος (gr., „născut în porfiră”) — titlul copiilor născuți din împăratul bizantin aflat pe tron, în „cămara de porfiră” a palatului (Constantin VII Porfirogenetul); prin extensie, cel de neam ales. Citat la p. 183.

Prakriti — *Prakṛti* (sanscr., „natură”, „ceea ce produce dintru început”) — în Sāṃkhya, Substanța universală, polul pasiv,

plastic și feminin al manifestării, complementar lui *Puruṣa*, Esența; *materia prima* a scolasticilor și a alchimiștilor, pură potență, nu materia fizicii moderne (Guénon, *L'Homme et son devenir selon le Vêdânta*, cap. IV). Autorul vorbește de elementele „pracritiene" din noi (p. 10) și de planurile nemanifestate „așa cum sunt în Prakriti, substanța Primordială, identică iarăși cu Maica Domnului" (p. 90). V. *purușiene*, *Marea Mamă*.

Pralaya — *Pralaya* (sanscr., „dizolvare, resorbție") — reîntoarcerea universului în starea nemanifestată la sfârșitul unui ciclu cosmic, „noaptea lui Brahmā", după care urmează o nouă manifestare. „În topirea universală, în Pralaya numai un lucru subsistă: fiorul fără de moarte" (p. 102).

prana — *Prāṇa* (sanscr., „suflu vital") — energia subtilă care animă ființa și cosmosul și unește toate planurile ei; la plural, cele cinci sufluri ale organismului subtil; corespunde lui *rūaḥ* ebraic, *pneûma* grecesc și *spiritus* latin. Sonetele lui Rilke sunt „o prana care dizolvă toate nodurile" (p. 24); suflul total e *sarva-prāṇa* (p. 95; și p. 86, 135, 169).

Prepeleac — Par înfipt în pământ, cu cioturile crengilor lăsate, pe care țăranii pun oalele la uscat; poreclă a eroului lui Creangă, Dănilă Prepeleac. Pentru Lovinescu, prin analogia inversă, „nume țărănesc al lui Axis Mundi, al Crucii cu trei dimensiuni"; povestea pune „problema Demiurgului" (p. 24) și a râsului care „fugărește dracii" (p. 58).

Privighetoarea — Privighetoarea (*Luscinia megarhynchos*) e pasărea care cântă noaptea, cu deosebire în nopțile de primăvară, și din această particularitate a făcut-o simbolul cel mai răspândit al dorului, al iubirii și al nostalgiei: la greci, Filomela prefăcută în privighetoare își cântă durerea; la poeții persani, *bulbul* îndrăgostit de trandafir e sufletul îndrăgostit de Dumnezeu; în poezia trubadurilor și la mistici (San Juan de la Cruz), cântecul ei e vocea sufletului care veghează în noaptea lumii. Tradițiile „arborilor cântători" — stejarul oracular de la Dodona, pomul din basmul românesc «Făt-Frumos Luceafăr și Cosița de Aur» — îi dau locul în vârful Arborelui Lumii, unde se adună puterile cerului și ale pământului. În toate tradițiile, „limba păsărilor" e limba îngerilor și a revelației, înțeleasă de cel ajuns la starea primordială: Coranul (27, 16) o atribuie lui Solomon.

Textul pe care Lovinescu l-a dictat în noiembrie 1976, «Coarda de argint (Privighetoarea)» (p. 40–45), pornește de la numele românesc: privighetoarea e „o pasăre care priveghează”, iar privegherea „nu se poate face decât atunci când firea doarme”; ziua, toată firea e sub supravegherea soarelui. De aceea privighetoarea e „pasărea de Miezul-Nopții, Fiica Tăcerii”: își pregătește înălțarea de la apusul soarelui (*Latet sol in sidere, oriens in vespere*), culminează la miezul nopții, „Soare de Miezul Nopții”, în „clopotnița cea mai de sus de ceruri”, și coboară în lumea noastră „în realizare descendentă și cu toate binecuvântările implicite” (p. 40). Seria „privighetori, primveghetori, paraveghetori, preaveghetori, superveghetori, hiperveghetori” nu poate conveni decât unei singure Ființe, așezate „în cheia de boltă a cerului”: numele suprem de Veghetor dat unei păsări arată „o entitate angelică, Metatron, Îngerul Feții” (p. 40).

Perechea ei complementară e ciocârlia, „Fiica Pământului”, care tinde fără oboseală spre „stațiunea privighetorii” și, când o atinge, e „fulgerată de Vajra suprem, fulgurațiunea Cerului Empireu”: ciocârlia e diurnă și sacrificială, privighetoarea nocturnă și „funcțională”; trilul ei „însuflețește cele trei curente subtile din om și univers”, se exaltează „spre Chilia de Tămâie în spirale indefinite” și e „supremul mantram al întregii firi”, prin care privighetoarea „unește Cele de jos și cele de sus”; ea se identifică cu „piatra din unghi a catedralei cosmice”, deci e *Artifex in opere* (p. 41). Numele o arată profetică, în „limbajul de taină a lui *Manțiq aṭ-ṭayr*”, a cărui posesiune „este inerentă stării de perfecțiune umană” (p. 41).

„Microcosmic, privighetoarea reprezintă Sinea din noi. Totul este să creem o noapte sacră în centrul ființei noastre, al cărui limbaj este viersul Privighetorii. Până atunci, privighetoarea este prizonieră și numai după ce este deșteptată, gratiile cuștii ei devin prin cântecul ei magic, coarda de argint” (p. 41). Urmează lungul citat din Gustav Meyrink (*Walpurgisnacht*, 1917), în care privighetoarea nevăzută din colivie e Eul nemuritor, iar cântecul ei, „o veșnică melodie a Bucuriei”: „Mă întrebi cine sunt? Bucuria și Eu suntem aceleași. Cine nu cunoaște bucuria, nu-și cunoaște nici Sinea” (p. 41–43). Leviții, „privighetori umane”, care adună argintul în templu când Hilchia găsește Cartea Legii (II Paralipomena 34, 14–17), arată

că redescoperirea „științei sacerdotale a corzii de argint” aduce la suprafață Legea uitată (p. 43–44).

Textul se încheie pe două tâlcuiri românești. Formula hieratică despre Iana Sânziana, din a cărei „cosiță ruja-i cântă, nouă împărății ascultă, Dumnezeu se minunează”, arată privighetoarea ascultată și de oameni, și de Dumnezeu, „un istm, un punct diacritic între făptură și făptuitor” (p. 44). Cuvântul „prea”, folosit numai în formule religioase și pentru ranguri înalte („Prea-Mărite Doamne”), e identic cu sanscr. *para*, „supremul”: privighetoarea e „Preaveghetoarea (Para Veghetoarea) regenta ciaturthei, a stării a patra, a cărei substanță și rațiune de a fi e Veghea continuă”; privită astfel, „Veghea devine o determinațiune negativă, coextensivă Vidului. Cuibul Privighetoarei este Vidul” (p. 44). O notă a autorului adaugă că privegherea din biserică îndreptățește identificarea privighetorii cu „Pasărea Măiastră din poveste fără de care turnul se năruie într-una” (p. 45). V. *Coarda de argint*.

proscomidie — Proscomidia (gr. προσκομιδή, „aducere”) — prima parte a Liturghiei ortodoxe, săvârșită de preot la proscomiziar, în care se pregătesc darurile: din prescură se scoate Agnețul, Mielul jertfei, cu părticelele pentru Maica Domnului, sfinți, vii și morți. Cele spuse despre Miorița sunt „un fel de «proscomidie» a liturghiei ce urmează să ia ființă” (p. 134).

purușiene — De la *Puruṣa* (sanscr., „Omul”, „Persoana”) — Esența, polul activ, nemișcat și „masculin” al manifestării, care, fără să acționeze, determină prin simpla prezență dezvoltarea posibilităților lui *Prakṛti*; corespunde formei aristotelice și Sulfului alchimic. Autorul vorbește de „elementele purușiene și pracritiene din noi”, organizate în câmpuri de forțe cosmice (p. 10).

Qâdiryiah — *Al-Qādiriyya* (ar.) — ordinul sufit întemeiat de ʿAbd al-Qādir al-Jīlānī (1077/78–1166) la Bagdad, cel mai vechi și cel mai răspândit din lumea islamică. Autorul, care purta numele inițiatic ʿAbd al-Qādir, îl numește pe întemeietor „Patronul și omonimul meu” (p. 79). V. *A. Q.*

Qalamul — *Al-Qalam* (ar. القلم, „Condeiul”) — în cosmologia islamică, Condeiul divin, primul lucru creat, care scrie destinul tuturor făpturilor pe Tabla păzită (*al-lawḥ al-maḥfūẓ*) (Coran

68, 1: „Nūn. Pe condei și pe ce scriu ei!”; 96, 4); la Ibn ʿArabī, Intelectul Prim. Autorul își ține tocul în mână „pentrucă același gest îl face Dumnezeu cu Qalamul divin în mâna Sa” (p. 158–159).

questă — Fr. veche *queste*, „căutare” (lat. *quaesita*) — călătoria cavalerească a căutării Graalului, cum o povestește romanul *La Queste del Saint Graal* (c. 1225), și, prin extensie, orice pelerinaj inițiatic spre Centru. Autorul primește ideea destinatarei despre „questa expedițiilor” (p. 16). V. *Graal*.

Ram — Cuvânt pe care autorul îl citește pe mai multe registre: engl. *ram*, „berbec” — perechea complementară a oii —; sanscr. *raṃ*, silaba-sămânță (*bīja*) a focului, „suportul lui Agni”; și *Rāma*, numele a două avataruri ale lui Vișnu. „Berbecul e numele lui Ram” (p. 132); „«Ram» este suportul lui Agni, focul sacrificial prin excelență” (p. 133; și p. 135). V. *Agni*.

Ramadan — *Ramaḍān* (ar. رمضان) — luna a noua a calendarului musulman, luna postului (*ṣawm*), în care se postește de la ivirea zorilor până la apus și în care a coborât Coranul. Autorul, musulman în taină, ține un „Ramadan feroce care mă stinge, mă omoară” (p. 141); trăirile „din timpul Ramadanului, care și el este o moarte, în felul lui” (p. 69; și p. 112).

ratașare — Din fr. *rattachement*, „legare, alipire” — la Guénon (*Aperçus sur l’initiation*), legarea efectivă a unui om, prin rit, de un lanț inițiatic neîntrerupt, condiție a oricărei inițieri reale; prin extensie, legarea unui simbol sau a unei tradiții de izvorul ei. Punctul de atingere din stema Moldovei e „o ratașare directă la Tradiția Primordială” (p. 22); ideea destinatarei despre Ogygia e „o ratașare la Tradiția Primordială” (p. 77).

recipiendarul — Recipiendarul (fr. *récipiendaire*, de la lat. *recipiendus*, „cel ce trebuie primit”) — candidatul primit într-o organizație inițiatică, supus probelor și despuierii rituale. După despuierea metalelor, „recipiendarul intră în caverna cosmică nud ca un fetus” (p. 147).

Regelui Lumii — Regele Lumii — la Guénon (*Le Roi du Monde*, 1927), conducătorul nevăzut al Centrului suprem (Agarttha), care păstrează Tradiția Primordială și ține echilibrul lumii, ca Manu și Melchisedec; are doi asesori, figurile autorității

sacerdotale și ale puterii regale (Brahâtma, Mahâtma, Mahânga). Miorița ar fi „bocetul pentru ocultarea sacrificială a Regelui Lumii” (p. 130); vrânceanul și ungureanul sunt „asesorii Regelui Lumii în misterele cosmice” (p. 134). V. *Agarttha*.

regressum in utero — „Întoarcerea în pântece” (lat.; forma corectă: *regressus ad uterum*, la Mircea Eliade, *Naissances mystiques*, 1959) — riturile inițiatice care simbolizează întoarcerea la starea embrionară, la indistincția dinaintea nașterii, ca premisă a celei de-a doua nașteri. Autorul vorbește de un „regressum in utero, dar într-o materie cerească”, care se face „prin sustragere, prin scădere și ștergere” (p. 148).

Roi Pécheur — *Le Roi Pêcheur* (fr., „Regele Pescar”; autorul scrie *Pécheur*, care ar însemna „păcătos”) — regele rănit, păzitorul Graalului din romanele arturiene (Chrétien de Troyes, *Perceval*), care pescuiește lângă castelul său și a cărui rană ține pustiită țara până la venirea cavalerului ales. „Inainte de a lua domnia, Rareș a fost pescar; adică Le Roi Pécheur, numele Regelui Graalului”, și ca pescar e navigator, ca Charon (p. 67).

rozicruciene — De la Rozicrucieni (Frăția Rozei-Cruce), mișcare hermetică apărută în Germania prin manifestele *Fama Fraternitatis* (1614), *Confessio Fraternitatis* (1615) și *Nunta chimică a lui Christian Rosenkreutz* (1616); Guénon deosebea *Rosa-Cruce*, titlu al unei stări spirituale (realizarea „Micilor Mistere”), de organizațiile rozicruciene tardive, care nu mai erau decât reflexul ei. Autorul vorbește de „degenerare în organizațiile rozicruciene tardive” (p. 9) și de Rosa-Crucii (p. 160).

Salaam alikum — *As-salāmu ʿalaykum* (ar., „pacea fie asupra voastră”) — salutul musulman, la care se răspunde *wa-ʿalaykumu s-salām*, „și asupra voastră pacea”; autorul își deschide astfel o scrisoare (p. 69).

Salem — Salem (ebr. *Šālēm*, „pace”) — cetatea lui Melchisedec, „regele Salemului” (Facerea 14, 18; Evrei 7, 1–2), identificată cu Ierusalimul; după Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. VI), „o altă desemnațiune a Agartthei”, cum o amintește autorul la Solomon (p. 7).

samadhi — *Samādhi* (sanscr., „punere împreună, concentrare”) — absorbția contemplativă, ultima treaptă a Yoga lui Patañjali, în

care conștiința se identifică cu obiectul ei; *nirvikalpa-samādhi* e treapta ei fără determinații. Citat la p. 21. V. *nirvikalpasamadhi*.

Samsarei — *Saṃsāra* (sanscr., „curgerea împreună", „trecerea prin") — ciclul nesfârșit al nașterilor, morților și stărilor condiționate, devenirea fără capăt de care eliberează cunoașterea (*mokṣa*). Râsul nietzschean e „o sfidare a Devenirii, a Samsarei" (p. 56).

sandhya — *Saṃdhyā* (sanscr., „îmbinare, amurg") — intervalul crepuscular dintre două vârste ale lumii (*yuga*), ca amurgul dintre zi și noapte, considerat sacru, în care se săvârșesc riturile zilnice; un punct fără durată, ca *barzakh*-ul arab, în care se trece nu numai în Informal, ci în prăpăstiile Neființei. „A fost pentru mine sandhya" (p. 106); „Sandya" (p. 163). V. *crepusculare*.

Sânziene — Sânzienele — sărbătoarea populară de la 24 iunie (Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul), la solstițiul de vară, florile ei galbene (*Galium verum*) și zânele binefăcătoare care umblă în acea noapte (numele vine, după explicația curentă, din lat. *Sancta Diana*); solstițiul de vară e „poarta oamenilor", perechea porții cerului de iarnă. În scrisori: mesajul „din noaptea de Sânziene" (p. 32), „jocuri de Sânziene" pe dealuri (p. 68; și p. 101, 107, 177). V. *Ileana Sânziana*.

Sarmisegetuza — Sarmizegetusa Regia, capitala Daciei regilor Burebista și Decebal, în Munții Orăștiei, cu sanctuarele ei circulare; autorul citește în nume pe Sarmis, adică Hermes, cunoscut pe monede sub numele „Sarmis Vasilevs" — etimologie simbolică: „Sarmisegetuza e orașul lui Hermes", păstor al oilor vii și al sufletelor (p. 137). V. *Hermes Psihopompos*.

Șarpelui cu pene — Șarpele cu pene — Quetzalcoatl al mexicanilor, divinitate care unește pasărea și șarpele, cerul și pământul, principiul volatil și cel fix; simbol universal al reconcilierii contrariilor. Autorul îl recunoaște în lebădă, „pasăre prin aripi, șarpe prin gât", încolăcită în jurul arborelui (p. 31).

sarva-prana — *Sarva-prāṇa* (sanscr., „suflul total") — suflarea neîntreruptă de deasupra alternanței inspir–expir, din care se împart suflurile vitale; echivalentul Sufletului Lumii. Cimpoiul,

al cărui burduf se umflă în prealabil, dă „un suflu omogen, curgând imobil ca Okeanos [...]; hindușii îl numesc sarva-prana, ison cosmic” (p. 95).

sattwa — *Sattva* (sanscr., de la *sat*, „ființă”) — prima dintre cele trei *guṇa*: conformitatea cu esența pură a Ființei, Lumina inteligibilă, tendința ascendentă, culoarea albă. „Din Arborele vieții se exaltează, își ia zborul sattwa” (p. 149). V. *gune*.

Saturn — Saturnus (gr. Κρόνος) — zeul vârstei de aur, care a domnit în Latium într-o epocă de pace și belșug, cinstit la Saturnalii; planeta cea mai depărtată a celor vechi, legată de melancolie și de contemplație. Semnul + „e ierogliful lui Saturn, Regentul Vârstei de Aur, deci și al Tradiției Primordiale” (p. 157).

secțiune transversală — Expresia vine din geometrie (secțiunea făcută într-un corp de un plan perpendicular pe axa lui) și din anatomie, dar Lovinescu a luat-o, ca termen al meditației, de la Ernst Jünger, la care „secțiunea transversală” e o tăietură prin curgerea timpului care face vizibile, simultan, straturile și structura unei epoci. Autorul îi dă un sens metafizic: un plan perpendicular pe un punct al unei intenții, creaturale sau divine, adică tangenta, „tendința în direcție” a Metafizicii Gestului; un „alt nume al swasticii”, care răpește Universului orice rămășiță de aspect cantitativ. În volumul *Steaua fără nume*, noțiunea dă titlul eseului «Secțiunile Transversale» și străbate cartea: Masa Rotundă e „o secțiune transversală a unui cilindru”, Luceafărul călătorește „de-a lungul unei secțiuni transversale a vortexului cosmic”, iar lacul liniștit devine o secțiune transversală pe care se oglindește cerul.

Doctrina pe care o presupune e cea a stărilor multiple ale ființei, din *Le Symbolisme de la Croix* (1931) al lui Guénon: fiecare stare de existență e un plan orizontal, străbătut de axa verticală care le unește pe toate prin centrul lor. O secțiune transversală nu taie la întâmplare: ea face să apară, în planul unei stări, punctul în care axa îl străbate, „punctul nevralgic” prin care se poate trece în lumea de sus. Ce era materie omogenă și opacă devine, în urma tăieturii, o rețea de noduri, de concavități și de izvoare.

În scrisori, imaginea e folosită ca un instrument practic. „Secțiunile transversale sunt făcute ca să desvălue

concavitățile”, scrie autorul în noiembrie 1976, iar câteva rânduri mai jos dă una din „aplicările cele mai tainice” ale Metafizicii Gestului: „gestul secțiunii orizontale e făcut să descopere concavități. Dece? Ca să se umple cu rouă, să devie lacuri sfinte, pe care însfârșit le este permis, să plutească lebedelor sacre. Este gestul de consacrare prin excelență. De câte ori simțim o opacitate în noi, s-o secționăm orizontal, și atunci, minuni!” (p. 36). Planul orizontal obținut în noi aduce însă și primejdia: „imediat ce obținem în noi un plan orizontal, ipso facto survine Dizolvantul Universal”, otrava venită „ca o boare pe deasupra lacurilor și a secțiunilor transversale” (p. 34).

Imaginea organizează lectura simbolurilor. Pătratul din centrul svasticii de pe acoperământul Mariei de Mangop e „secțiune transversală a Ierusalimului Ceresc” (p. 23). În studiul despre Miorița, „piciorul de plai e un punct prin excelență nevralgic prin care se efectuează o secțiune transversală prin pământul întunecat și descoperim acolo «gura de rai»”; gura de rai se reduce la un punct, „ceeace justifică ideea de secțiune transversală. Numai secțiunea transversală actualizează și scoate la iveală din materia omogenă, haotică, ochiurile de apă, transformându-le în puncte arteziene”, punct colector care adună cele trei dimensiuni ale spațiului și le redistribuie în lumea noastră (p. 130–131). Cupa lui Ulise e o hemisferă a cărei buză e ecuatorul unei sfere nevăzute, „o ilustrare a doctrinei secțiunilor transversale. Prin această secțiune personagiile devin flăcări, pentrucă în punctele unde nodurile sensibile sunt intersectate de o secțiune transversală, țâșnește focul” (p. 157).

Destinatara a preluat imaginea în jocul simbolic al prieteniei lor. În amintirea de la sfârșitul cărții, ea povestește bucuria cu care unul îi descoperea altuia că „o farfurie smălțuită, cumpărată din Obor, era, da, era, o secțiune transversală prin Vortexul Universal. Atunci țâșneau fântânile arteziene, și nu ne-ar fi convins nimeni că nu beam chiar din puțul lui Iacob, fără nici o ciutură” (p. 184). Secțiunea transversală e, pentru Lovinescu, gestul prin care lumea profană se deschide: nimic nu se adaugă lucrurilor, ci li se descoperă centrul.

sefiroturilor — Sefirot (ebr. סְפִירוֹת, sg. *sefirah*, „numerație”) — în Cabală, cele zece emanații sau atribute divine prin care *Ēn Sōf*, Infinitul, se manifestă, dispuse în Arborele sefirotic pe trei coloane (Mila, Rigoarea și coloana mediană); ultima e *Malkhut*, Împărăția, identificată cu *Șekhina*. „Grația” e „unul din numele Șechinei, sinteză a sefiroturilor în Cabală” (p. 50). V. *Arborelui Sefirotic*.

Seidna — *Sayyidunā* (ar., „stăpânul nostru”; pronunție maghrebină *sīdnā*) — titlu de reverență dat profeților și sfinților. „Inițiatul e înscris în cartea lui Seidna Alkhidr. El e dispensatorul inițierii supreme” (p. 153). V. *Khidr*.

Șekhina — *Šəḵīnāh* (ebr. שְׁכִינָה, „sălășluire”, de la *šāḵan*, „a locui, a-și așeza cortul”) e numele pe care tradiția rabinică îl dă prezenței reale a lui Dumnezeu în lume: slava care umplea Cortul mărturiei (Ieșirea 40, 34–35) și Templul, prezența care se află „între cei doi heruvimi” ai Chivotului și „în mijlocul” celor adunați pentru Tora (*Pirkei Avot* 3, 6). Nu e o însușire a lui Dumnezeu, ci felul în care El e de față aici, jos. Talmudul spune că, după dărâmarea Templului, „Șekhina a mers în exil” odată cu Israel (*Megillah* 29a). În Cabală (*Zohar*), ea devine ultima dintre cele zece Sefirot, *Malkhut*, „Împărăția”, aspectul feminin al Divinității, „Mireasa”, a cărei despărțire de „Regele” sefirotic e drama exilului lumii, iar orice faptă dreaptă grăbește reunirea lor. Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. III) o apropie de *Śakti* hindusă și de „Slava” (*kavod*, gr. δόξα) biblică și o leagă de Metatron, căruia îi e paredru; Lovinescu o numește, în alte cărți, „Prezența reală”.

În scrisori, Șekhina apare întâi într-o împrejurare dureroasă. În noiembrie 1976, după o vizită făcută lui Mayer, un poet prieten rătăcit în boala minții, a cărui conversație era „normală” și totuși reflecta „a patra dimensiune a demenței larvare, a schemelor inversate”, autorul scrie că „ceva sacerdotal ieșea dintr-însul”: „E un Mare Preot dezafectat, care printre ruine, recită Koranul, odată la 14 zile, și-și face riturile reduse, cum este permis. Șekhina în exil. Să ne rugăm pentru liberarea ei. Un Zefir proaspăt mai curgea între noi, în celula de balamuc” (p. 39). Exilul Șekhinei e aici exilul sacrului în ruinele unei minți, unde încă se mai săvârșește, redus, ritul; versurile citite acolo nu trădau nebunia, „și totuși sunt rătăcite dela capăt la sfârșit” (p. 38).

În notele despre *Love's Labour's Lost*, cuvântul „grație" din programul ascetic al regelui Ferdinand („să ne împrumute grația în disgrația morții") e „unul din numele Șechinei, sinteză a sefiroturilor în Cabală, Prezența lui Dumnezeu în lume"; la nașterea lui Emanuel, „Dumnezeu în noi", îngerii cântă *Gloria in excelsis Deo*, iar „«Grația», termen coextensiv Șechinei, care se dă în «disgrația morții», poate fi chezășia și semnul morții inițiatice, care se întâmplă chiar din viață" (p. 50). Prezența divină se dăruiește tocmai în moartea simbolică a individului: Șekhina e harul care face din moarte o trecere.

În comentariul la legenda românească despre izvoarele și păsările din Rai, care pe pământ „bolboroseau așa, fără nici un rost" și „nu cântau", autorul vede „un exil, o captivitate a Sunetului în lumea căzută", care „pune problema Șehinei, a «Prezenței reale» a lui Dumnezeu în lume, înrobită de întuneric, Șehină ce se identifică cu Verbul, în aspectul lui tribulant"; „exilul Verbului atrage în mod firesc, exilul a tot ce iese și ține de El, adică toată creațiunea" (p. 54). E aceeași temă ca în textul despre privighetoare: cântecul pasării nocturne e Verbul exilat care se trezește, iar privighetoarea „solicită" Tradiția îngropată în dărâmăturile ciclului (p. 44).

Șekhina se înrudește astfel cu figurile feminine ale scrisorilor: *Anima Mundi*, Mireasa Lumii din Miorița (p. 136), Sofia, Apele Primordiale (p. 91), Fecioara Orantă (p. 134), Shakti care e totodată maestrul spiritual al lui Făt-Frumos (p. 45). Rugăciunea pentru „liberarea ei" e, pentru Lovinescu, rugăciunea pentru lume.

Separatio — „Despărțirea" (lat.) — operația alchimică prin care se despart subtilul de gros, purul de impur („Vei despărți pământul de foc, subtilul de gros, cu blândețe, cu mare iscusință", *Tabula Smaragdina*), urmată de *Conjunctio*, reunirea părților purificate; alchimiștii o socoteau cea mai grea operație a Operei. Autorul vorbește de Separațiune (p. 10) și vede o *Separatio* în aria de treierat, unde caii aleargă în jurul stâlpului „separând bobul de păstăi și pai" (p. 99).

Sfinxul — Sfinxul (gr. Σφίγξ) — în mitul teban, monstrul cu trup de leu, aripi și chip de femeie, care punea o ghicitoare și îi devora pe cei ce nu o dezlegau, învins de Oedip; în Egipt, leul cu cap de om de la Gizeh; figura Păzitorului Pragului. „Sfinxul își

sfâșie victimele prin timp și spațiu” (p. 103). V. *Păzitorul Pragului*.

Shakti — *Śakti* (sanscr., „putere”) — energia, puterea activă a unui zeu, personificată ca soția lui și inseparabilă de el („Śiva fără Śakti e *śava*, leș”, spune formula tantrică); Guénon o apropie de *Șekhina*, iar în om *kuṇḍalinī* e Śakti adormită. Făt-Frumos trebuie să-și deștepte în el pe Shakti, „care este în același timp și maestrul lui spiritual” (p. 45); Miorița e Shakti a ciobanului (p. 133; și p. 76).

Shweta dwipa — *Śvetadvīpa* (sanscr., „Insula Albă”, din *śveta*, „alb”, și *dvīpa*, „insulă”) — insula din nordul îndepărtat, „locuința fericiților” (*Mahābhārata*, Nārāyaṇīya), identificată de Guénon cu „Pământul celor vii” și cu Tula hiperboreeană (*Le Roi du Monde*, cap. X); corespondenta ei grecească e Leuké, Insula Albă a lui Ahile. Autorul le alătură pe amândouă (p. 96). V. *Leuky*, *Tula*.

Sigizia — Sizigia (gr. συζυγία, „împerechere, jug comun”) — pereche de termeni complementari; la gnostici, perechea de eoni masculin–feminin. Textul dictat din toamna lui 1983 se intitulează «Sigizia Fenicia–Veneția» (p. 162).

silsila — *Silsila* (ar. سلسلة, „lanț”) — lanțul neîntrerupt al maeștrilor unui ordin sufit, care urcă de la șeicul de acum până la Profet și prin care se transmite influența spirituală (*baraka*); garanția regularității inițierii. Femeile-arbori care se țin de mână într-o gravură alchimică „reprezintă lanțul inițiatic silsila” (p. 126).

Sinea — Traducerea lui Lovinescu pentru *Ātman* (sanscr.): Sinele, principiul nemuritor și neschimbător al ființei, identic în esență cu Brahman, deosebit de eul individual pe care îl luminează fără să se confunde cu el — „Zeul necunoscut” din fiecare. „Microcosmic, privighetoarea reprezintă Sinea din noi” (p. 41); „Sinea interioară este izvorul prim al Bucuriei” (p. 42).

sirr — *Sirr* (ar. سرّ, „taină”) — în sufism, cel mai lăuntric loc al ființei, unde omul stă singur cu Dumnezeu; *sirr al-asrār*, „taina tainelor”. În citatul din Guénon, vârful lui *alif* e „secretul secretelor (sirr el-asrâr)” (p. 38).

slab de Înger — Expresie românească: „slab de înger”, fricos, lipsit de tărie sufletească, ușor de înfricoșat — îngerul păzitor

fiind socotit izvorul curajului. Autorul se minunează de ea: „ce expresie miraculoasă” (p. 34).

Soarele de Miezul Nopții — Soarele spiritual care strălucește în miezul întunericului: lumina văzută în noaptea inițierii în misteriile antice (Apuleius, *Metamorfoze* XI, 23: *nocte media vidi solem candido coruscantem lumine*, „la miezul nopții am văzut soarele strălucind de o lumină albă”), Avatara născut la miezul nopții, la solstițiul de iarnă, Soarele interior care se arată când cel exterior a apus. La capătul ceresc al verticalei se află „Soarele de Miezul Nopții” (p. 99); trecerea Fenixului e „bucuria soarelui de Miezul Nopții” (p. 66).

Sofia — Σοφία (gr., „Înțelepciunea”) — Înțelepciunea divină ipostaziată în cărțile sapiențiale („Domnul m-a zidit la începutul căilor Sale”, Pildele lui Solomon 8, 22–31), cinstită în Răsărit ca Sfânta Sofia. Pe pagina olografă trimisă destinatarei, apele primordiale de dinaintea creației „sunt Înțelepciunea (Sofia) lui Dumnezeu”, în care lumea era cuprinsă ca germeni (p. 91). V. *Eternul Feminin*.

Sol-Luna — „Soarele–Luna” (lat.) — perechea alchimică a Sulfului și a Mercurului, a Regelui și a Reginei, a Aurului și a Argintului, care se unesc în Operă; dualitatea complementară care stă la baza cosmosului. Arama e „metalul proxim al Argintului și Aurului, Sol-Luna” (p. 50); figura „flancată de Sol-Luna” (p. 108).

solomonarilor — Solomonarii — în credințele românești, magii poporului, școliți în „Școala de solomonie” de sub pământ, stăpâni ai ploilor, ai grindinei și ai balaurilor pe care călăresc norii, purtând cartea lor, Solomonia; numele e pus în legătură cu regele Solomon, prototipul înțelepciunii magice. Autorul îi socotește teurgi supremi ai tradiției populare: „Chestiunea solomonarilor e una din cele mai importante din Tradiția noastră” (p. 7).

Solve, coagula — *Solve et coagula* (lat., „dizolvă și coagulează”) — deviza celor două operații complementare ale Operei alchimice: „volatilizarea fixului” și „fixarea volatilului”, desfacerea unui corp și reînchegarea lui pe o treaptă mai înaltă; pe plan cosmic, expansiunea și contracția, sistola și diastola, viața și moartea. Moș Sandu, basmuitorul lui Vasile Popa, care își chema șarpele din casă cu fluierul „dar tot cu

fluerul îl trimitea înapoi”, e pentru autor „Solve, coagula” (p. 30); formula revine răsturnată, „Coagula-Solve” (p. 109), și ca dublă mișcare a lumii (p. 84, 162).

Șomuzului — Șomuz — Șomuzul Mare, râul care trece pe lângă Fălticeni, cu iazul lui, loc al plimbărilor autorului: strada Sucevii coboară „până la malul Șomuzului” (p. 104); „oglinda Șomuzului” (p. 175, 184).

Sri Yantra — *Śrī-yantra* (sanscr., „instrumentul sfânt”) — diagrama tantrică formată din nouă triunghiuri întretăiate (patru cu vârful în sus, „masculine”, cinci cu vârful în jos, „feminine”) în jurul unui punct central, *bindu*, imagine a Manifestării care iese din Principiu și se întoarce în el. Pentru autor, „stema dela Putna e un Sri Yantra inepuizabil” (p. 22).

stază — Stare de oprire, de încremenire (gr. στάσις, „oprire, stare pe loc”; în medicină, oprirea circulației unui lichid) — la autor, starea de nemișcare lăuntrică în care se coace o idee sau se asimilează o lectură: „cad într-o stază de incubațiune” (p. 8); „în stază de asimilare, ca un boa constrictor” (p. 26; și p. 31).

Stella Matutina — „Steaua Dimineții” (lat.) — Luceafărul de dimineață, planeta Venus înaintea răsăritului; în Litania Loretană, nume al Sfintei Fecioare, iar în Apocalipsa 22, 16, al lui Hristos („Eu sunt […] steaua strălucitoare a dimineții”). Domnul de Rouă din colinde e „stăpânul Zorilor, adică Luceafărul de Dimineață, Stella Matutina” (p. 27). V. *Luceafărul*.

Stimmungen — „Stări sufletești, tonalități afective” (germ., sg. *Stimmung*, de la *stimmen*, „a acorda un instrument”) — dispoziția lăuntrică privită ca acord muzical al sufletului. Autorul știe că „anumite Stimmungen nu pot fi transmise la justa lor vibrațiune” decât prin mișcarea circulară a timpului (p. 64).

stylit — Stâlpnic, stilit (gr. στυλίτης, de la στῦλος, „coloană”) — ascet care trăiește pe vârful unei coloane, ca Sfântul Simeon Stâlpnicul (sec. V), între cer și pământ. „Rapsodul e un pustnic stylit. Când cântau se rezemau de o coloană” (p. 96).

Styx — Στύξ (gr., „cea urâtă, înfricoșătoare”) — râul Infernului grec, pe apele căruia jură zeii jurământul de neîncălcat; în tradiție, granița dintre lumea celor vii și a morților, trecută cu barca lui Charon. Citat la p. 67. V. *Apa Sâmbetei*.

sufi — *Ṣūfī* (ar., de la *ṣūf*, „lână”, haina ascetică; sau, după alții, de la *ṣafā’*, „puritate”) — inițiatul pe calea esoterismului islamic (*taṣawwuf*), membru al unei tarikate. „Patronul și omonimul meu e marele Sufi AbdulQadr” (p. 79); „dictonul sufi — «căci mizericordia Mea precedă Mânia Mea»” (hadith qudsī) (p. 155; și p. 78). V. *Qâdiryiah*.

Sulful roș — În alchimie, Sulful fixat la roșu, la sfârșitul Operei, aproape identic cu Piatra filosofală însăși; în sufism, *al-kibrīt al-aḥmar*, „sulful roșu”, desemnează lucrul cel mai rar cu putință și, de aici, omul desăvârșit — Ibn ʿArabī era numit „Sulful roșu”. Autorul întreabă dacă „Sulful roș e o substanță rară, în chimie, ca și în Alchimie” (p. 16).

Sumedru — Sâmedru, Sumedru (din „Sân-Medru”, Sfântul Dimitrie) — sărbătoarea de la 26 octombrie, pragul iernii în calendarul pastoral, când se aprind pe dealuri „focuri sumedre”; autorul apropie numele de Cimerieni („Sumedru Cimerianul”) și îl socotește un vechi zeu al viei: „strugurii sacri ai lui Sumedru Cimerianul” (p. 36).

sunyamurti — *Śūnya-mūrti* (sanscr., „cel a cărui formă e Vidul”, din *śūnya*, „gol, vid”, și *mūrti*, „formă, chip”) — epitet al Absolutului care se arată fără să aibă formă proprie. Recitind cartea lui Jean Robin, autorul scrie: „Guénon îmi apare ca o «formă a Vidului» (sunyamurti), un morfism al Zeroului metafizic” (p. 151).

sușumna — *Suṣumṇā* (sanscr.) — canalul subtil central, de-a lungul axului coloanei, prin care urcă *kuṇḍalinī* trezită, între *iḍā* și *piṅgalā*; Axul lumii în microcosm, corespunzând lui Meru și trunchiului Arborelui. Cele trei fluiere ale ciobanului sunt „ida, pingala și sinteza lor, sușumna” (p. 135).

swastică — Crucea cu brațele frânte în unghi drept (sanscr. *svastika*, de la *su-asti*, „este bine”, „de bun augur”); la Guénon (*Le Symbolisme de la Croix*, cap. X), „semnul Polului”, al rotației lumii în jurul centrului imobil, nu un simbol solar. În scrisori: svastica de pe acoperământul Mariei de Mangop (p. 23); suflul care mișcă frunza e „o linioară de swastică” (p. 79); gesturile păstorilor lui Poussin compun elementele unei swastici (p. 83–84; și p. 38, 120, 123, 149).

Syria primitivă — La Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. XI; «La Terre du Soleil»), Syria primordială, „Țara Soarelui” (gr.

Συρίη, din *Odiseea* XV, 403, unde sunt „revoluțiile Soarelui”), insula hiperboreeană a Tradiției Primordiale, cu Tula ei, nu Siria geografică. Ținutul unde soarele „nu apune niciodată” din basm e „în realitate, Ținutul Polar, Syria primitivă” (p. 50).

Tabula smaragdina — „Tabla de smarald” (lat.) — textul hermetic fundamental, atribuit lui Hermes Trismegistul, cunoscut din versiuni arabe (sec. VIII–X) și latine (sec. XII), codul alchimiei apusene; din el vin axiomele „ceea ce este jos este ca ceea ce este sus”, *separabis terram ab igne* și *ascendit a terra in coelum iterumque descendit in terram, et recipit vim superiorum et inferiorum*. Autorul o numește după ce parafrazează acest din urmă verset (p. 130).

tamas — *Tamas* (sanscr., „întuneric”) — a treia și cea mai joasă dintre cele trei *guṇa*: obscuritatea, inerția, ignoranța, tendința descendentă și principiul de compactare al substanței; culoarea ei e negrul. Autorul nu vrea să transmită prietenilor „vibrațiuni de undă de tamas și de avidya” în zilele grele ale amenințării cu evacuarea (p. 8). V. *gune*.

Tao — „Calea” (chin. 道, *dào*) — principiul suprem al taoismului, nenumit și nemanifestat, mai presus de Ființă și Neființă, din care curge spontan toată manifestarea: „Tao-ul ce poate fi numit nu este Tao-ul cel veșnic” (*Dao de jing* 1); pentru Guénon, „vortexul sferic universal” e figura lui. Autorul primește ideea unei comparații cu *Tao-Teh-King* (p. 7); „Tao-ul e Vidul, dar oglindirea lui, în lumea sublunară, este spontaneitatea perpetuă” (p. 110; și p. 112, 118).

Tarot — Jocul de 78 de cărți (22 de arcane majore și 56 minore), atestat în Italia secolului XV, socotit de ocultiști (Court de Gébelin, Eliphas Lévi) o expunere cifrată a cosmogoniei hermetice; prima lamă, *Le Bateleur*, e Magicianul. Citat la p. 152. V. *Bateleur*.

Templului — Templul lui Solomon, cu cele două coloane de aramă de la intrare, Iachin și Boaz (III Regi 7, 15–22), preluate în simbolismul masonic ca cele două principii complementare între care trece axa. În tabloul lui Poussin, doi munți în fund sunt „cele două coloane ale Templului” (p. 83).

Teologie negativă — Calea apofatică (gr. ἀπόφασις, „negație”), a cunoașterii lui Dumnezeu prin negarea tuturor atributelor, pentru că El e mai presus de tot ce se poate spune (Dionisie

Areopagitul, *Teologia mistică*); echivalentul ei hindus e formula *neti, neti*, „nu e așa, nu e așa”. Înaintea Luceafărului, autorul simte că „această nepricepere este Marele Secret. Teologie negativă” (p. 81).

Tetragram — Tetragrama (gr. τετραγράμματον, „cu patru litere”) — Numele divin din patru litere al Bibliei ebraice, YHWH (יהוה), nerostit în tradiția iudaică și înlocuit la citire cu *Adonai*, „Numele Indicibil”; scris într-un triunghi, e emblema Marelui Arhitect. Strigătul ritmic „Hu-Hu” al lucrătorilor de la Hurezu e un „Tetragram” (p. 74); „tetragramul” revine la p. 84.

teurgică — Care ține de teurgie (gr. θεουργία, „lucrare divină”) — rit prin care influențele cerești sunt chemate și fixate în lumea de jos, omul colaborând cu zeii (Iamblichos, *De mysteriis*). „Întreaga operație teurgică a colectării argintului” (p. 43); „teurgic” (p. 111).

Totapuri — *Totāpurī* — ascetul vedantin rătăcitor, gol, supranumit „cel gol”, care l-a inițiat pe Ramakrishna în Advaita (1864–1865); la autor, numele stării de despuiere totală, al sărăciei spirituale (ar. *faqr*), al omului primordial. Ulise e aruncat pe insula Feacienilor „complet gol, Totapuri, despuiat de metale, adică în stare de «om primordial»” (p. 96). V. *despuierea metalelor*.

Totentanz — „Dansul morților” (germ.; fr. *danse macabre*) — tema medievală, pictată pe zidurile cimitirelor și ale mănăstirilor (Paris, Les Innocents, 1424; Basel; Lübeck), a Morții care duce la horă toate stările omenești, de la papă și împărat până la cerșetor. Autorul o pomenește ca semn al zădărniciei lumii (p. 147).

Tradiția Primordială — Revelația originară, de natură supraumană, din care coboară toate tradițiile istorice. Lat. *traditio*, de la *tradere*, „a preda, a transmite”: tradiția e ceea ce se primește și se dă mai departe, nu ceea ce se inventează. Hindușii o numesc *sanātana dharma* (सनातन धर्म), „ordinea (legea) veșnică”; caracterul ei e *apauruṣeya*, „ne-omenesc”, fără autor uman, cum se spune despre Vede. Coomaraswamy îi spune *philosophia perennis*, după numele dat de Agostino Steuco (*De perenni philosophia*, 1540), și arată, în *Hinduism and Buddhism* (1943), că deosebirile dintre tradiții sunt de limbaj și de adaptare, nu de conținut. Guénon o numește

primordială nu pentru că ar fi cea mai veche dintr-o serie, ci pentru că e principiul seriei: nu o religie mai bătrână decât celelalte, ci unitatea din care ele se desfac, cum se desfac razele din centru. Regăsirea ei nu se face prin erudiție, ci printr-o identificare vie, prin „ratașarea" la un lanț neîntrerupt.

La Guénon (*Le Roi du Monde*, 1927, cap. X «Noms et représentations des centres spirituels» și XI «Localisation des centres spirituels»; studiile «Atlantide et Hyperborée» și «Le lieu de la tradition primordiale», adunate postum în *Formes traditionnelles et cycles cosmiques*, 1970), sediul ei simbolic e polar: Hiperboreea, Tula, „Insula Albă" (sanscr. *Śvetadvīpa*), „Pământul celor vii", Syria primordială, „Țara Soarelui". În cursul ciclului, centrul suprem se mută și se ascunde; se ivesc atunci centre și tradiții secundare, legate de el mediat sau nemijlocit. Cea mai însemnată e tradiția atlantă, venită dinspre Apus, care a înlocuit axa Nord–Sud cu axa Vest–Est, solstițiile cu echinocțiile, Ursa Mare cu Pleiadele; Guénon pune în seama ei și unele forme „revoltate" față de centrul polar. Tradiția primordială singură străbate ciclul întreg, pentru că e *Lex perennis*; în articolele despre Sfântul Graal, Guénon arată că folclorul nu e „creație populară", ci depozitul încredințat de ultimii reprezentanți ai unei tradiții pe cale să se stingă memoriei colective, care îl păstrează tocmai pentru că nu-l înțelege.

În scrisori, Tradiția Primordială nu e o teză de demonstrat, ci orizontul comun al corespondenților. Autorul o caută mai întâi în basme: «Nucul de Aur», în care Făt-Frumos urcă trei ani pe Arborele Vieții și își face un palat care se învârte după soare „pe un picior de găină", ar putea arăta, „cum Găina e un simbol atlant (Pleiadele)", „întemeierea tradiției atlante, ieșită din Tradiția Primordială (Nucul de Aur)" (p. 17). O caută apoi în heraldică: în stema de pe acoperământul de la Putna, punctul în care râul Moldova atinge urechea bourului e *para-bindu*, „litera finală M a monosilabului", deci „o ratașare directă la Tradiția Primordială, ca și gâtul de lebădă", în timp ce Roza, crinul și Sfântul Imperiu stau dedesubt, „într-o poziție de totală subordonare și dependență" (p. 22). Tot o „ratașare la Tradiția Primordială" e apropierea făcută de destinatară

între Psaltirea care nu se oprește și Ogygia homerică, unde sunt „revoluțiile Soarelui” (p. 77).

Tradiția e totodată ceea ce s-a îngropat și trebuie trezit. Textul dictat «Coarda de argint» se încheie cu întrebarea: „Privighetoarea nocturnă nu solicită oare Tradiția primordială, acum, îngropată în dărâmăturile ciclului? Vie Împărăția Ta” (p. 44). În Miorița, colocviul celor trei ciobani, „Mări se vorbiră”, poate fi „un colocviu ritual între cei trei șefi ai unor organizații inițiatice care, din cauza termenului ortoman, poate fi chiar Tradiția primordială”, iar funcția de informare a mioarei „aparține tradiției primordiale”, cum o dovedește echivalentul ei creștin, Visul Maicii Domnului (p. 132–134). Paftaua lui Negru-Vodă, cu balaurul și crucea, trimite la polul aflat în constelația Dragonului acum patru mii de ani, deci „deadreptul la Tradiția hyperboreană prelungită subteran până pe vremea lui Negru-Vodă”, iar semnul + e „ierogliful lui Saturn, Regentul Vârstei de Aur, deci și al Tradiției Primordiale” (p. 157).

În ultimele texte dictate, Tradiția Primordială se arată prin geografia mării. Navigația sacră a fenicienilor și a venețienilor era o circumambulație în jurul unui punct imobil, personificat de pasărea Alkyon; navigatorii porneau pe Marea Tenebrelor în jurul „Oului clocit de pasărea mitică pe suprafața Okeanosului, ceeace indică o intervenție directă a Tradiției Primordiale” (p. 162). Întoarcerea în port, cerc „însuflețit de respirul universal, solve și coagula”, e reintegrarea în centru. Pentru Lovinescu, fiecare scrisoare care descoperă o asemenea urmă e un mic act de restituire: Tradiția nu se reconstituie din cărți, ci se recunoaște, ca un *vestigium pedis*, acolo unde se lasă văzută.

transhumanar — It. *trasumanar* (Dante, *Paradisul* I, 70: *Trasumanar significar per verba / non si poria*, „a trece dincolo de omenesc nu s-ar putea spune în cuvinte”) — verb creat de Dante pentru depășirea condiției umane în contemplarea divină. „Cum poți să te transhumanar, după vorba lui Dante?” (p. 150).

transhumanță — Deplasarea sezonieră a turmelor între pășunile de munte și cele de șes (fr. *transhumance*, din lat. *trans*, „dincolo”, și *humus*, „pământ”), drumul vechi al ciobanilor de pe ambele versante ale Carpaților; pentru autor, linia de forță

a „curentelor subtile” ale țării: „în țările noastre ele ni se par indicate de așa zisa transhumanță, pribegie a oilor dela munte la șes și înapoi la munte” (p. 137).

Tula — *Tulā* (sanscr., „balanța”) — după Guénon (*Le Roi du Monde*, cap. X), numele primordial al Centrului suprem hiperboreean, purtat apoi, din etapă în etapă, de centrele derivate (Thule din miazănoapte, Tula-Tollan toltecă); „Balanța” desemna întâi constelația polară (Ursa Mare, apoi Dragonul dintre cele două Urse, cu Carul Mare și Carul Mic ca talgere), abia mai târziu semnul zodiacal. Voievodul care ascultă cântecul orbului devine „domnul celor două tipsii ale Balanței, Tula, ca ax median imuabil” (p. 97).

Umidul radical — *Humidum radicale* (lat., „umedul rădăcinii”) e un termen al medicinei și alchimiei medievale, de origine arabă (Avicenna) și scolastică: umiditatea originară, uleioasă și subtilă, în care stă căldura naturală a viețuitoarelor (*calor nativus*) și prin a cărei sleire survine moartea. Arnaldus de Villanova și medicii Evului Mediu explicau bătrânețea ca pe o uscare treptată a acestei umezeli, pe care nicio hrană nu o mai poate reface întru totul, iar prelungirea vieții ca pe o păstrare a ei. Alchimic, e substratul plastic al Operei, „uleiul” sau „apa” metalelor, sămânța hrănită de focul lent al Athanorului; metafizic, Apele inferioare, substanța care primește formele, *Materia Prima* în aspectul ei viu.

În eseul «Sunt lacrimae rerum» din *Steaua fără nume*, Lovinescu a făcut din Umidul radical „mortarul unificator” al unei întregi doctrine a lacrimilor: el e prezent deopotrivă „în sudoarea agonizantului, cât și în punga cu apă a parturientei”; nu e vorba de o „cale umedă”, ci de „un mijloc umed de unire al intelecțiunilor cu elementele substanțiale din noi”; „în fundul Umidului Radical se precipită humusul primordial, mâlul de la început, din care Dumnezeu a creat și a format pe om”, iar lacrima care cade pe pământul subiacent îi topește durităților — ceea ce gnosticii ar fi numit *Humectatio luminis*, umezirea luminii.

În scrisori, termenul apare o singură dată, dar într-un loc-cheie, în biletul din 15 noiembrie 1976, care adună în câteva rânduri cele mai multe din simbolurile corespondenței. Autorul a ieșit noaptea „cu ceața din casa ta în mine”, într-un peisaj „neprecupețit dăruit de Marea Mamă, generozitate ventrală”,

într-o liniște „stoarsă din eoni, ca strugurii sacri ai lui Sumedru Cimerianul”; lacul liric i s-a părut secat, dar „Nu-i nimic: cupa e superioară suprafeței. Secțiunile transversale sunt făcute ca să desvălue concavitățile”. Urmează fraza: „Umidul radical mi s-a ridicat la ochi, de bucurie, pentrucă simțeam că pot fi bun. Cerul, crucea orizonturilor, pământul, nu mă aruncau din tovărășia lor, ma bien-aimée. Nici luceferii” (p. 36).

Lacrimile de bucurie sunt aici chiar Umidul radical urcat la suprafață: apa vieții dinăuntru, care, în loc să se sleiască, se înalță și umple „concavitățile” descoperite de secțiunea transversală. Câteva rânduri mai jos, aceeași scrisoare dă tâlcul: „gestul secțiunii orizontale e făcut să descopere concavități. Dece? Ca să se umple cu rouă, să devie lacuri sfinte, pe care însfârșit le este permis, să plutească lebedelor sacre” (p. 36). Roua cerească de sus și umedul radical de jos se întâlnesc în aceeași cupă; „cupa e superioară suprafeței” pentru că adâncimea ei e cea care primește.

Noțiunea se leagă astfel de toată rețeaua „umedă” a scrisorilor: roua Domnului de Rouă și a Arborelui Vieții, care învie morții (p. 27, 77); lacurile Fălticeniului și ale Țarnei Mari; lacrimile de sânge din Miorița, licoarea „de lacrimi, sânge și lapte” care trebuie băută înainte de pragul morții (p. 136); Gangele ceresc al turmelor de oi (p. 131). Pentru Lovinescu, umedul radical nu e o rămășiță a fiziologiei vechi, ci locul din om unde bucuria și durerea devin aceeași apă.

umu’l Kitab — *Umm al-kitāb* (ar., „mama Cărții”) — prototipul ceresc al tuturor revelațiilor, Cartea matrice păstrată lângă Dumnezeu, pe Tabla păzită (Coran 13, 39; 43, 4); numele e dat și suratei I, *al-Fātiḥa*. „In arabă, această carte este numită umu’l Kitab, adică mama cărții, Cartea matrice”, corespondenta lui *Liber Vitae* (p. 90).

Upaguru — *Upaguru* (sanscr., „învățător ocazional”, „învățătorul de lângă”) — ființa, întâmplarea sau lucrul care, fără să știe, aduce cuiva, la momentul potrivit, învățătura de care avea nevoie, ținând loc de Maestru (Guénon). Pentru autor, o împrejurare „este un upa-guru”, un *barzach* (p. 58); gestul lui Florin „a fost un Upaguru” (p. 70); „A fost pentru mine un Upaguru” (p. 149).

Upaniṣad — *Upaniṣad* (sanscr., „a ședea aproape [de maestru]”, de unde „învățătură tainică”) — textele speculative care încheie Vedele, temelia Vedāntei. Autorul citează din *Jaiminīya-Upaniṣad-Brāhmaṇa*: „Poarta lumii Luminei cerești se găsește acolo unde «Cerul și pământul se îmbrățișează»” (p. 114).

Ureus — *Uraeus* (lat., din gr. οὐραῖος, după eg. *iaret*, „cea înălțată”) — cobra ridicată pe fruntea faraonului, emblemă a suveranității și ochiul arzător al lui Ra care îi nimicește pe dușmani; simbol al puterii subtile înălțate deasupra capului. Autorul simte o prezență „câțiva centimetri deasupra coroanei mele, ca șarpele Ureus deasupra capului faraonului egiptean” (p. 118).

Uroboros — Οὐροβόρος (gr., „care-și înghite coada”, de la οὐρά, „coadă”, și βορός, „mâncător”) — șarpele sau balaurul încolăcit care își mușcă propria coadă. Imaginea apare în Egipt (pe unul din naosurile aurite din mormântul lui Tutankhamon, sec. XIV î.Hr., și, ca șarpele *Mehen* care înconjoară zeul soarelui în călătoria lui nocturnă, în cărțile funerare ale Regatului Nou), în manuscrisele alchimice grecești (*Chrysopoeia* Cleopatrei, unde înconjoară deviza ἓν τὸ πᾶν, „Unul este Totul”), în gnosticism, în mitologia nordică (Jörmungandr, șarpele care încinge pământul) și în iconografia creștină a timpului. E simbolul ciclului închis, al eternei reîntoarceri, al unității începutului cu sfârșitul și al Operei alchimice care se hrănește din sine însăși; în aspectul lui sinistru, încolăcirea Vrăjmașului în jurul lumii, Timpul care devorează tot ce naște.

Guénon (*Symboles fondamentaux*; *Le Symbolisme de la Croix*) leagă figura de cercul orizontului și de cercul zodiacal, ca imagine a manifestării ciclice închise asupra ei înseși, străbătută în centru de axa verticală care singură duce afară din ciclu. Uroborosul păzește astfel ieșirea: cercul lui e totodată închisoarea și, pentru cel care îi găsește centrul, poarta.

În scrisori, Uroborosul e mai întâi Luceafărul. Pe aleea vegheată de „Luceafărul ascendent, când soarele, descendent, se cobora în alte lumi”, steaua „se mistuia și își mistuia propria lui flacără, unind într-un singur punct începutul și sfârșitul. Luceafărul e Uroboros, șarpele ce-și mușcă coada și se

învenințează pe el însuși. Deaceea, noi, fii Luceafărului, suntem otrăviți și otrăvim, toată viața noastră și după moarte. E ireversibil” (p. 87). Veninul e aici prețul crepusculului: cine trăiește în punctul în care se ating sfârșitul și începutul nu mai poate locui liniștit în niciunul.

Imaginea revine în mărturisirea neputinței de a scrie despre Metafizica Gestului: „Nu ies decât fulgurațiuni care se învârtejesc în jurul lor, ca Scorpionul care se împunge cu propria lui coadă și moare. Uroboros mai înveninat decât Șarpele” (p. 94). Gândirea care se întoarce asupra ei însăși, fără să găsească centrul, e un Uroboros otrăvit; definiția care urmează — „Gestul metafizic, se sleește; e definiția lui” — îi dă totuși sens: gestul adevărat se întoarce, ca șarpele, la punctul de plecare, dar sleit, golit, trecut la limită.

În scrisorile din vara lui 1979, Uroborosul devine figura orizontului. „Linea virida gyrat universum, este linia ecuatorială a Vortexului Sferic, brâul universului, șarpele Uroboros, care se strânge în jurul lumei, și apoi se dilată, Coagula-Solve”; șuieratul șerpilor „e fără primejdie numai când e suscitat, evertuat de ciripitul păsărilor”, de cântecul de sus (p. 109). Destinatarei, care confundase simbolurile, autorul îi precizează: „Linea Virida e cercul orizontului, al Crepusculului, Uroboros. Dragonul ceresc este vertical pe acest cerc” (p. 110). Uroborosul e cercul, Dragonul e axa; verdele cercului e al lui Khidr și al amurgului. Pentru Lovinescu, întreaga existență „crepusculară” se petrece pe acest brâu, iar ieșirea din el nu se face prin ruperea cercului, ci prin verticala care îl străbate.

Vajra — *Vajra* (sanscr., „diamant” și „trăsnet”) — arma lui Indra și sceptrul ritual tantric și budist, cu două capete simetrice, care unește puterea de a nimici și pe aceea de a nu putea fi nimicit; corespunde trăsnetului lui Zeus și securii duble (*labrys*), simbol al puterii spirituale axiale. Autorul vede Vajra „sub formă de dublă-cruce și dublu-crin” în stema Putnei (p. 22); privighetoarea e „fulgerată de Vajra suprem, fulgurațiunea Cerului Empireu” (p. 41; și p. 74, 114, 126).

Vântul Turbat — Personaj de basm, vântul năprasnic, stăpân al spațiului; în «Împărăția Arăpuștei», ținta zborului helicoidal al mezinului prefăcut în muscă, „salt calitativ” prin Vortex (p. 166).

Veltro — „Ogarul” (it.) din profeția lui Dante (*Infernul* I, 101–111), pe care Vergiliu îl vestește ca pe cel care va goni lupoaica înapoi în Infern și va mântui Italia, „hrănit cu înțelepciune, iubire și virtute”; identitatea lui e una dintre enigmele *Comediei*. În gravuri, câinele de lângă Hermes „e Veltro, Kane, dușmanul Lupei” (p. 124); în Miorița, funcția câinilor de a vesti restabilirea ordinii la sfârșit de ciclu poate fi „o aluzie la Veltro” (p. 133).

Verde-Împărat — Împăratul din «Povestea lui Harap-Alb» a lui Creangă, la curtea căruia se îndreaptă eroul și unde se săvârșește încununarea lui; la Lovinescu, stăpânul Împărăției Verzi, Regele Lumii, identificat cu al-Khiḍr, „Cel Verde”, inițiatorul nevăzut. „Cât despre Verde-Împărat, Alkhidr, intervenția lui incomprehensibilă mi se pare o cheie” (p. 151); reînverzirea arborelui uscat al Imperiului e „iarăși Verde-Împărat, Frederic” (p. 152; și p. 18, 174). V. *Khidr*, *Împărăția Verde*.

Vestigium pedis — *Vestigium pedis* (lat., „urma piciorului”; autorul scrie și *vestigium pedi*) desemnează urma lăsată de trecerea unei ființe superioare, care marchează un loc sacru: urmele lui Buddha (*buddhapāda*) și ale lui Vișnu în India, urma piciorului lui Adam pe Vârful lui Adam din Ceylon, urmele Profetului (*qadam rasūl*) cinstite în moschei, urma lui Hristos pe Muntele Măslinilor, de unde s-a înălțat. Teologia scolastică a făcut din *vestigium* o treaptă a cunoașterii: la Sfântul Bonaventura (*Itinerarium mentis in Deum*, 1259, cap. I–II), creaturile sunt *vestigia Dei*, urmele lui Dumnezeu, prin care mintea începe urcușul spre El, înainte de a-L contempla în imaginea Sa din suflet. Pentru Guénon, centrul spiritual e adesea marcat de o asemenea urmă, punctul în care o influență de sus a „atins” pământul.

Lovinescu a dat cuvântului un sens propriu, pe care îl explică într-un post-scriptum din 1977: „Vestigium pedi este o dâră formală, o urmă care suportă o realitate informală. In privința aceasta se poate spune că este un upa-guru. Este prin excelență un barzach, un istm; vezi urma ușoară a condurului, dar nu corpul ființei care se înalță deasupra, deși pot fi entități vii care primesc o rază de dincolo, o lumină care nu mai e a soarelui” (p. 58). Urma e concretă, dar ființa care a lăsat-o nu

se vede: „Ca în caverna lui Platon, nu se văd decât umbrele” (p. 59).

Scrisoarea următoare dezvoltă teoria vestigiului: „E un paradox: vestigiul e concret, limitat, al Realității ultime și tocmai deaceea, determinațiune negativă. E un mesaj de dincolo, vehiculat de o întâmplare cotidiană; o veste sensibilă din lumea inteligibilă. Un țipăt de pasăre, o fulgerare tăcută, uneori oglindirea soarelui sau a lunii pe ape, dar nu totdeauna și nu la voința noastră; câteodată natura redusă la schema ei geometrică invizibilă; un șirag de întâmplări temporale devenite spațiale”. „De obicei, vestigiul e văzut de unul singur”, ca parcurgerea singuratică a aleii cu nuci; el poate fi precipitat într-o triadă — un bărbat, o femeie și un copil — care trece peste podul dintre două lacuri, „vestigiul acului Balanței polare”, în tăcerea în care se aud „hohotele Marelui Pan venind din Tărie” (p. 59). Coincidențele, scrie autorul în altă scrisoare, „sunt vestigiile calitativului în lumea noastră” (p. 66).

Noțiunea servește și la citirea simbolurilor: o labă de galinaceu care fulgerează din soarele spiritual marchează „un vestigium pedi (centru spiritual), punct de pornire a unui ciclu”, iar „Mânăstirea Cocoș e și ea un vestigium pedi” (p. 78). În Miorița, piciorul de plai nu e un picior, ci „vestigiul piciorului”, „un punct prin excelență nevralgic” prin care secțiunea transversală descoperă gura de rai (p. 130).

În scrisorile din anii bolii, vestigiul devine forma însăși a prieteniei: „Te întovărășesc în gând când treci pe la fereastra mea, zilnic. Vestigium pedis” (p. 145); autorul își cere iertare pentru torpoarea lui, „nu e uitare, ci concentrare asupra vestigiilor trecutului” (p. 146). Încă din 1977 scria: „Dragă prietenă îți trimit acest mesaj din lumea mea de «vestigii» […]. Au fost sute de asemenea «vestigii» între noi doi, alcătuind o coroană, prin centrul căreia se ridică, ax vertical, «neclintita limbă»” (p. 59). Scrisorile însele sunt, pentru Lovinescu, vestigii: urme formale ale unei realități care nu se lasă scrisă.

Vineția — Forma veche și populară a numelui Veneției în colinde, basme și cronici, „țara de peste mări” a bogățiilor; autorul o apropie de Fenicia: numele de Fenicia „e aproape cu ceeace se numește în miturile noastre Vineția” (p. 164).

Vișnu — *Viṣṇu* (sanscr.) — zeul principiului conservator al lumii în *trimūrti* hindusă (Brahmā, Vișnu, Śiva), care coboară în avatare ca să restabilească Legea: Peștele, Broasca-țestoasă, Mistrețul, Omul-Leu, Piticul, cei doi Rāma, Kṛṣṇa, Buddha, Kalki. Numele „Ram" desemnează „două din avatarele lui Vișnu: Parashu Rama […] și Rama Chandra" (p. 133).

Vitriol — *Vitriolum* — sulfatul metalic al alchimiștilor, dizolvant puternic; totodată acrostihul formulei hermetice *Visita Interiora Terrae Rectificando Invenies Occultum Lapidem* („Cercetează cele dinlăuntrul pământului și, îndreptându-te, vei afla piatra ascunsă"), atribuită lui Basilius Valentinus; aceeași substanță e venin și leac, Apă Moartă și Apă Vie. Autorul scrie formula în forma ei latină, VITRIOLVM (p. 34), vorbește de „Vitriolul" (p. 129) și de „Dorul devenit Vitriol", aspectul de rigoare al Dorului (p. 141).

Vortex — „Vârtejul sferic universal" (fr. *tourbillon sphérique universel*) — figura prin care Guénon (*Le Symbolisme de la Croix*, 1931, cap. XX) reprezintă desfășurarea tuturor stărilor ființei ca propagare indefinită, în spirală, a unei mișcări vibratorii în cele trei dimensiuni, în jurul axei verticale; imagine a Tao-ului și a Omului Universal. Scânteia dintre gesturi devine „Vortex, așa cum se cuvine locului unde Axa Lumii interferează planul nostru" (p. 84); *linea viridis* e „linia ecuatorială a Vortexului Sferic" (p. 109); „Vortexului Sferic Universal" (p. 147; și p. 159, 166, 184).

Vrancea — Ținutul de munte din sudul Moldovei, cu obștile lui libere, unde Alecu Russo a cules *Miorița* și de unde e unul dintre ciobanii ucigași; autorul îl apropie simbolic de sanscr. *Vārāhī*, „țara Mistrețului", numele pământului sacru polar la Guénon: turmele actualizează „Vrancea (Varanha) — numele vechi al Centrului Lumii Moldova și Transilvania" (p. 131). V. *Mistrețul Alb*.

Vyasa — *Vyāsa* (sanscr., „cel ce orânduiește") — înțeleptul căruia tradiția îi atribuie împărțirea Vedelor și alcătuirea *Mahābhārata* și a Purāṇelor; nume de funcție mai mult decât de persoană. „Homer" ar fi fost „un agregat intelectual, depozitar al lui Parașabda, ca Vyasa în India" (p. 96).

Yama — *Yama* (sanscr., „geamăn", și „înfrânare") — în tradiția vedică (*Ṛg-Veda* X, 14), cel dintâi muritor, care a găsit drumul

spre lumea de dincolo și a devenit regele morților, fiul lui Vivasvat (Soarele) și fratele lui Manu. „Regele morților este Yama, fratele lui Manu, ceeace ne arată că ciobănașul se identifică cu Manu”; „Yama cântă, și fluierul lui de os se transmută în aur” (p. 137–138).

Yin-Yang — *Yīn-yáng* (chin. 陰陽) — perechea principiilor complementare ale tradiției extrem-orientale: *yin*, „versantul umbrit”, principiul pasiv, receptiv, întunecat; *yang*, „versantul însorit”, principiul activ, luminos; simbolul lor (*taiji*, 太極圖) e cercul împărțit de o linie șerpuită în două jumătăți, fiecare purtând un punct de culoarea celeilalte (Guénon, *La Grande Triade*). Mioarele din colind, „oacheșe de un ochi”, sunt fiecare „Yin-Yang” (p. 18); mișcările lumii sunt „scheme și modificări de Yin-Yang” (p. 39; și p. 31, 74, 149).

Zalmoxis — Zeul (sau zeul-om) geților, pomenit de Herodot (*Istorii* IV, 94–96): sclav al lui Pitagora după grecii din Pont, legiuitor care s-a retras trei ani într-o locuință subterană și s-a arătat apoi, făgăduind nemurirea; autorul vede în el o denumire a Regelui Lumii și un zeu subteran, „negru”. Herodot „numește pe Zalmoxis și Gebeleizis” (p. 62); Rareș pescarul e „un zeu negru, ca și Zalmoxis și el subteran” (p. 67).

Zen — Școala budistă a contemplației (jap. *zen*, din chin. *chan*, din sanscr. *dhyāna*, „meditație”), care caută trezirea (*satori*) prin gestul spontan, paradox și tăcere, nu prin discurs. „Gestul lui Florin a fost Zen când mi-a trimis «Cântarea»” (p. 70).

Zenit — Punctul sferei cerești aflat pe verticala de deasupra observatorului (ar. *samt ar-ra’s*, „drumul capului”, prin lat. medievală *cenit*); în simbolism, punctul polar, al imobilității, capătul de sus al Axei Lumii. Axa verticală „Zenit-Nadir, Nord-Sud” a stemei de la Putna (p. 22). V. *Nadir*.